

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

وارثہ سنیہا

نسخہ ۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانستنی های ازدواج

نویسنده:

واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر چاپی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۴	دانستنی های ازدواج
۱۴	مشخصات کتاب
۱۴	اهمیت ازدواج
۱۴	اشاره
۱۵	بحث علمی (در به اړه انتقال نسب و قرابت از طریق زنان، در اسلام)
۲۸	ازدواج چرا؟
۲۸	اشاره
۲۸	اصل پیوستگی بین زن و مرد
۳۳	فضائل نفسانی
۴۰	چهار اشکال بر حکم "جواز تعدد زوجات" و پاسخ بدان ها
۴۰	اشکال اول
۴۵	اشکال دوم
۵۰	اشکال سوم
۵۳	اشکال چهارم
۶۱	توضیح
۶۶	غریزه جنسی و ازدواج
۶۶	کتاب
۶۶	یکی دیگر از مجاری لذت انسان
۶۷	دیدگاه قرآن درباره غریزه جنسی
۷۰	اخلاق جنسی
۷۳	محدودیت های اجتماعی غریزه جنسی
۷۵	خانواده و ازدواج شرعی
۷۶	خلاصه و نتیجه گیری
۷۷	ارزش های اخلاقی در ازدواج
۸۰	آیات متعارض و جمع آن ها
۸۴	توصیه های قرآن در غریزه جنسی
۸۸	خلاصه و جمع بندی
۸۸	لذت جنسی در جهان دیگر
۹۴	چهل حدیث ازدواج
۹۴	اشاره
۹۴	پیشگفتار
۹۶	فصل اول فضیلت ازدواج
۹۹	فصل دوم وظیفه توانگران
۱۰۱	فصل سوم دیدار قبل از ازدواج
۱۰۴	فصل چهارم عروس و داماد شایسته
۱۰۶	فصل پنجم انتخاب سرنوشت
۱۰۸	فصل ششم آداب خواستگاری
۱۰۹	فصل هفتم آداب عروسی
۱۱۱	فصل هشتم مهریه و جهیزیه

۱۱۴	فصل نهم از خانه پدر تا خانه شوهر
۱۱۷	فصل دهم زن و شوهر خوشبخت
۱۱۸	ازدواج های ممنوع
۱۱۸	اشاره
۱۱۸	ترجمه آیات ۸۲- ۳۲ نساء
۱۲۰	بیان آیات
۱۲۰	بیان آیات مربوط به ازدواج های ممنوع و ...
۱۲۹	"و حلالل اینانکم الذین من اصلابکم"
۱۳۳	"ان الله کان غفورا رحیما"
۱۳۷	"کتاب الله علیکم"
۱۳۸	"و احل لکم ماوراء ذلکم"
۱۴۰	"ان تبتغوا باموالکم محصنین غیر مسافحین"
۱۴۶	احکام نکاح یا ازدواج و زناشویی
۱۴۶	اشاره
۱۴۶	عقد
۱۴۷	احکام عقد
۱۴۷	دستور خواندن عقد دائم
۱۴۸	شرایط عقد
۱۵۱	عیب هایی که به واسطه آن ها می شود عقد را به هم زد
۱۵۲	عده ای از زن ها که ازدواج با آنان حرام است
۱۵۶	احکام عقد دائم
۱۵۷	متعه یا صیغه
۱۵۹	احکام نگاه کردن
۱۶۱	مسائل متفرقه زناشویی
۱۶۴	خواستگاری و نامزدی در قانون مدنی
۱۶۴	خواستگاری و نامزدی
۱۶۵	غریزه مرد طلب و نیاز است و غریزه زن جلوه و ناز
۱۶۷	مرد خریدار وصال زن است نه رقیه او
۱۶۹	اشتباه نویسنده «چهل ماده در قانون مدنی»
۱۷۲	قرآن و ازدواج موقت
۱۷۲	اشاره
۱۷۲	"فما استمتعتم به منهن فآتوهن اجورهن فریضه ..."
۱۷۸	آیه متعه نسخ نشده است نه با آیات دیگر و نه با سنت
۱۸۵	قرآن و ازدواج موقت
۱۹۷	احکام متعه یا صیغه از رساله امام خمینی- ره
۱۹۹	ازدواج با بیگانگان در اسلام
۱۹۹	اشاره
۱۹۹	ازدواج مصدر ثلاثی
۲۰۲	بیگانگان
۲۰۳	اهمیت ازدواج
۲۰۶	ازدواج با بیگانگان در آیین یهود

۲۰۸	فلسفه ممنوعیت ازدواج با بیگانگان
۲۱۲	ازدواج با بیگانگان در آیین مسیحیت
۲۱۳	ازدواج با بیگانگان در اسلام
۲۱۶	ازدواج با بیگانگان در آیین مجوس
۲۱۷	شرط برابر بودن در ازدواج
۲۲۲	اسلام آیین فطرت است
۲۲۳	اهل کتاب کیانند؟
۲۴۰	مجموع آیاتی که در قرآن کریم در این زمینه وجود دارد
۲۴۱	آمزش و رزق نیکو برای آن هاست
۲۴۳	شان نزول آیات
۲۴۷	سخنی در تنظیم خانواده
۲۴۷	نویسنده
۲۴۷	پیشگفتار
۲۵۲	حکم باروری
۲۵۵	تنظیم خانواده و روش آن
۲۵۸	عقیم سازی زن و یا مرد
۲۶۵	همسایه همانند خود انسان است
۲۶۸	هر کس که روزه برای او ضرر دارد
۲۷۳	سخنان فقها درباره ضرر زدن به نفس
۲۷۹	آیین همسر داری
۲۷۹	مشخصات کتاب
۲۷۹	پیشگفتار
۲۸۷	بخش اول: وظائف بانوان
۲۸۷	شوهرداری
۲۸۸	محبت
۲۹۱	احترام شوهر
۲۹۵	شکایت و درد دل
۳۰۰	خوش اخلاق باش
۳۰۳	توقعات بیجا
۳۰۷	شوهرت را دلداری بده
۳۰۹	سپاسگزار باش
۳۱۱	عیبجویی نکن
۳۱۵	از غیر شوهرت چشم ببوش
۳۱۷	حجاب اسلامی
۳۲۰	خطاهای شوهرت را ببخش
۳۲۲	با خوششان شوهرت بساز
۳۲۵	با شغل شوهرت بساز
۳۲۹	اگر ناچارید در غربت زندگی کنید
۳۳۲	اگر در خانه کار میکند
۳۳۴	به ترقی شوهرت کمک کن
۳۳۶	مواظب باش منحرف نشود

۳۴۱	زنهای وسواسی
۳۴۱	اشاره
۳۴۸	راه کار اینست
۳۵۵	به حرف بدگویان گوش نده
۳۵۹	رضایت شوهر نه مادر
۳۶۴	در خانه هم تمیز و زیبا باشید
۳۶۷	برایش مادری کن
۳۶۷	راز نگهدار باش
۳۶۹	مدیریت او را بپذیر
۳۷۲	در سختیها سازگار باش
۳۷۴	قهر نکن
۳۷۷	اگر عصبانی شد سکوت کن
۳۸۰	سرگرمیهای مرد
۳۸۰	خانه داری
۳۸۳	نظافت
۳۸۶	منزل مرتب
۳۹۲	تهیه غذا
۳۹۸	مهمانداری
۴۰۵	امین خانه
۴۱۰	شغل بانوان
۴۱۳	بچه داری
۴۱۸	تغذیه و بهداشت
۴۲۱	بخش دوم: وظائف مردان
۴۲۱	سرپرست خانواده
۴۲۲	زن داری
۴۲۳	مهرورزی کن
۴۲۷	به همسرت احترام بگذار
۴۲۹	خوش اخلاق باش
۴۳۵	درد دلهای بیفایده
۴۳۸	ایراد و بهانه جویی
۴۴۰	تسلیمیت و دلجویی
۴۴۲	عیبجویی مکن
۴۴۵	به حرف بدگویان ترتیب اثر نده
۴۵۳	لغزشهایش را ندیده بگیر
۴۵۷	مادر زن
۴۶۴	مراقب باش
۴۷۰	تنبیه
۴۷۵	مردان بدبین
۴۸۴	زن خیانتکار
۴۸۶	از همسرت پرستاری کن
۴۸۸	اقتصاد خانواده

۴۹۱	در کارهای خانه کمک کن
۴۹۳	بارداری و زایمان
۴۹۳	اشاره
۴۹۳	۱- برنامه غذایی کودکی که در رحم مادر زندگی میکند
۴۹۴	۲- آرامش فکری زن در زمان بارداری
۴۹۶	۳- خودداری از حرکات شدید زن در زمان بارداری نیاز به استراحت و اجتناب از کارهای سنگین و دشوار دارد. حمل اشیاء سنگین و حرکتهای تند می تواند برای سلامت خودش و کودکش زیانهای غیر قابل جبرانی را به بار آورد. خانمهای باردار باید کاملاً باین نکته توجه داشته باشند.
۴۹۸	کمک در بچه داری
۵۰۰	زود به منزل بیا
۵۰۰	باوفا باش
۵۰۲	تعلیم و تربیت
۵۰۵	بچه دار شدن
۵۱۳	بزرگترین مانع حل اختلافات
۵۱۶	طلاق
۵۲۳	احکام روابط زن و مرد
۵۲۳	مقدمه
۵۲۱	فصل اول احکام نگاه
۵۲۲	مسئله ۱-
۵۲۳	مسئله ۲-
۵۲۳	مسئله ۳-
۵۲۳	مسئله ۴-
۵۳۵	مسئله ۵-
۵۳۵	مسئله ۶-
۵۳۶	مسئله ۷-
۵۳۷	مسئله ۸-
۵۳۷	مسئله ۹-
۵۳۹	مسئله ۱۰-
۵۳۹	مسئله ۱۱-
۵۳۹	مسئله ۱۲-
۵۴۱	مسئله ۱۳-
۵۴۱	مسئله ۱۴-
۵۴۱	مسئله ۱۵-
۵۴۲	مسئله ۱۶-
۵۴۳	مسئله ۱۷-
۵۴۳	مسئله ۱۸-
۵۴۳	مسئله ۱۹-
۵۴۵	مسئله ۲۰-
۵۴۵	مسئله ۲۱-
۵۴۵	مسئله ۲۲-
۵۴۷	مسئله ۲۳-
۵۴۷	مسئله ۲۴-
۵۴۷	مسئله ۲۵-

٥٤٨	مسئله - ٢٦
٥٤٩	مسئله - ٢٧
٥٤٩	مسئله - ٢٨
٥٥٠	مسئله - ٢٩
٥٥١	مسئله - ٣٠
٥٥١	مسئله - ٣١
٥٥١	مسئله - ٣٢
٥٥٣	مسئله - ٣٣
٥٥٣	مسئله - ٣٤
٥٥٣	مسئله - ٣٥
٥٥٥	مسئله - ٣٦
٥٥٧	مسئله - ٣٧
٥٥٧	مسئله - ٣٨
٥٥٨	مسئله - ٣٩
٥٥٨	مسئله - ٤٠
٥٥٩	مسئله - ٤١
٥٦٠	مسئله - ٤٢
٥٦٠	مسئله - ٤٣
٥٦٠	مسئله - ٤٤
٥٦٢	مسئله - ٤٥
٥٦٢	مسئله - ٤٦
٥٦٣	مسئله - ٤٧
٥٦٤	مسئله - ٤٨
٥٦٤	مسئله - ٤٩
٥٦٤	مسئله - ٥٠
٥٦٦	مسئله - ٥١
٥٦٦	مسئله - ٥٢
٥٦٦	مسئله - ٥٣
٥٦٧	مسئله - ٥٤
٥٦٨	مسئله - ٥٥
٥٦٨	مسئله - ٥٦
٥٦٨	مسئله - ٥٧
٥٦٩	مسئله - ٥٨
٥٧٠	مسئله - ٥٩
٥٧٠	مسئله - ٦٠
٥٧٠	مسئله - ٦١
٥٧١	مسئله - ٦٢
٥٧٢	مسئله - ٦٣
٥٧٣	مسئله - ٦٤
٥٧٣	مسئله - ٦٥
٥٧٣	مسئله - ٦٦

۵۷۵	مسئله - ۶۷
۵۷۶	مسئله - ۶۸
۵۷۶	مسئله - ۶۹
۵۷۸	مسئله - ۷۰
۵۸۱	مسئله - ۷۱
۵۸۷	مسئله - ۷۲
۵۸۷	مسئله - ۷۳
۵۸۸	مسئله - ۷۴
۵۸۸	مسئله - ۷۵
۵۹۱	مسئله - ۷۶
۵۹۱	مسئله - ۷۷
۵۹۲	مسئله - ۷۸
۵۹۳	مسئله - ۷۹
۵۹۴	مسئله - ۸۰
۵۹۴	مسئله - ۸۱
۵۹۴	مسئله - ۸۲
۵۹۵	مسئله - ۸۳
۵۹۵	مسئله - ۸۴
۵۹۶	مسئله - ۸۵
۵۹۶	مسئله - ۸۴
۵۹۶	مسئله - ۸۵
۵۹۷	مسئله - ۸۶
۵۹۸	مسئله - ۸۷
۵۹۸	مسئله - ۸۸
۵۹۹	مسئله - ۸۹
۵۹۹	مسئله - ۹۰
۶۰۰	مسئله - ۹۱
۶۰۰	مسئله - ۸۲
۶۰۱	مسئله - ۸۳
۶۰۱	مسئله - ۸۴
۶۰۱	مسئله - ۸۵
۶۰۲	مسئله - ۸۶
۶۰۲	مسئله - ۸۷
۶۰۲	مسئله - ۸۸
۶۰۳	مسئله - ۸۹
۶۰۴	مسئله - ۹۰
۶۰۴	مسئله - ۹۱
۶۰۵	مسئله - ۹۲
۶۰۵	مسئله - ۹۳
۶۰۵	مسئله - ۹۴
۶۰۶	مسئله - ۹۵

٦٠٧	مسئله - ٩٦
٦٠٧	مسئله - ٩٧
٦٠٩	مسئله - ٩٨
٦٠٩	مسئله - ٩٩
٦٠٩	مسئله - ١٠٠
٦١١	مسئله - ١٠١
٦١١	مسئله - ١٠٢
٦١١	مسئله - ١٠٣
٦١٣	مسئله - ١٠٤
٦١٣	مسئله - ١٠٥
٦١٣	مسئله - ١٠٦
٦١٤	مسئله - ١٠٧
٦١٥	مسئله - ١٠٨
٦١٥	مسئله - ١٠٩
٦١٥	مسئله - ١١٠
٦١٦	مسئله - ١١١
٦١٧	مسئله - ١١٢
٦١٨	مسئله - ١١٣
٦١٨	مسئله - ١١٤
٦١٩	مسئله - ١١٥
٦١٩	مسئله - ١١٦
٦٢٠	مسئله - ١١٧
٦٢٠	مسئله - ١١٨
٦٢١	مسئله - ١١٩
٦٢١	مسئله - ١٢٠
٦٢١	مسئله - ١٢١
٦٢٢	مسئله - ١٢٢
٦٢٣	مسئله - ١٢٣
٦٢٣	مسئله - ١٢٤
٦٢٣	مسئله - ١٢٥
٦٢٤	مسئله - ١٢٦
٦٢٤	مسئله - ١٢٧
٦٢٤	مسئله - ١٢٨
٦٢٥	مسئله - ١٢٩
٦٢٥	مسئله - ١٣٠
٦٢٦	مسئله - ١٣١
٦٢٦	مسئله - ١٣٢
٦٢٦	مسئله - ١٣٣
٦٢٧	مسئله - ١٣٤
٦٢٨	مسئله - ١٣٥
٦٢٨	مسئله - ١٣٦

۶۳۰	مسئله - ۱۳۷
۶۳۰	مسئله - ۱۳۸
۶۳۰	مسئله - ۱۳۹
۶۳۰	مسئله - ۱۴۰
۶۳۲	مسئله - ۱۴۱
۶۳۲	مسئله - ۱۴۲
۶۳۲	مسئله - ۱۴۳
۶۳۳	مسئله - ۱۴۴
۶۳۳	مسئله - ۱۴۵
۶۳۴	مسئله - ۱۴۶
۶۳۵	احکام عقد و عروسی
۶۳۵	احکام مجلس زنانه عقد و عروسی
۶۴۶	مسائل متفرقه
۶۴۶	توجه و مراقبت
۶۵۳	فهرست مأخذ و منابع
۶۵۷	درباره مرکز

دانستنی های ازدواج

مشخصات کتاب

سرشناسه: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۸۸

عنوان و نام پدیدآور: دانستنی های ازدواج/ واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان.

مشخصات نشر: اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری: نرم افزار تلفن همراه و رایانه

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: ازدواج -- اجتماعی

موضوع: جوان -- خانواده

موضوع: اجتماعی - عمومی

ص: ۱

اهمیت ازدواج

اشاره

بحث علمی (در به اړه انتقال نسب و قرابت از طریق زنان، در اسلام)

رابطه نسب و خویشاوندی - یعنی همان رابطه ای که یک فرد از انسان را از جهت ولادت و اشتراک در رحم به فرد دیگر مرتبط می سازد، - اصل و ریشه رابطه طبیعی و تکوینی در پیدایش شعوب و قبائل است، و همین است که صفات و خصال نوشته شده در خون ها را با خون به هر جا که او برود می برد، مبدا آداب و رسوم و سنن قومی هم همین است، این رابطه است که وقتی با سایر عوامل و اسباب مؤثر مخلوط می شود، آن آداب و رسوم را پدید می آورد.

و مجتمعات بشری چه مترقی اش و چه عقب مانده اش یک نوع اعتنا به این رابطه دارند، که این اعتنا در بررسی سنن و قوانین اجتماعی فی الجمله مشهود است، نظیر قوانین نکاح و ارث و امثال آن، و این جوامع در عین اینکه این اعتنا را دارند، با این همه همواره در این رابطه یعنی رابطه خویشاوندی دخل و تصرف نموده، زمانی آن را توسعه می دهند، و زمانی دیگر تنگ می کنند، تا ببینی مصلحتش که خاص مجتمع او است چه اقتضا کند، همچنان که در مباحث گذشته از نظر شما گذشت، و گفتیم غالب امت های سابق از یکسو اصلا برای زن قرابت رسمی قائل

نبودند، و از سوی دیگر برای پسر خوانده قرابت قائل می شدند، و فرزندی را که از دیگری متولد شده به خود ملحق می کردند، همچنانکه در اسلام نیز این دخل و تصرف ها را می بینیم، قرابت بین مسلمان و کافر محارب را از بین برده، شخص را که کافر است فرزند پدرش نمی داند که ارث پدر را به او نمی دهد، و نیز پسر فرزندی را منحصر در بستر زناشوئی کرده، فرزندی را که از نطفه مردی از راه زنا متولد شده فرزند آن مرد نمی داند، و از این قبیل تصرفات دیگر.

و از آنجایی که اسلام بر خلاف جوامعی که بدان اشاره شد برای زنان قرابت قائل است، و بدان جهت که آنان را شرکت تمام در اموال و حریت کامل در اراده و عمل داده که توضیح آن را در مباحث گذشته شنیدی، در نتیجه پسر و دختر خانواده در یک درجه از قرابت و رحم رسمی قرار گرفتند، و نیز پدر و مادر و برادر و خواهر و جد و جده و عمو و عمه و دایی و خاله به یک جور و به یک درجه خویشاوند شدند، و خود به خود رشته خویشاوندی و عمود نسب از ناحیه دختران و پسران نیز به درجه ای مساوی، پائین آمد یعنی همانطور که پسر پسر، پسر انسان بود پسر دختر نیز پسر انسان شد و همچنین هر چه پائین تر رود، یعنی نوه پسر انسان، با نوه دختر انسان به یک درجه با انسان مرتبط شدند، و همچنین در دختران یعنی دختر پسر و دختر دختر آدمی به طور مساوی دو دختر آدمی شدند، و احکام نکاح و

ارث نیز به همین منوال جاری شد، (یعنی همان طور که فرزندان طبقه اول آدمی دختر و پسرش ارث می برند، فرزندان طبقه دومش نیز ارث می برند، و همانطور که ازدواج با دختر حرام شد، ازدواج با دختر دختر نیز حرام شد).

و ما در سابق گفتیم که آیه تحریم که می فرماید:

"حرمت علیکم امهاتکم و بناتکم"

بر این معنا دلالت دارد، و لیکن متاسفانه دانشمندان اسلامی گذشته ما، در این مساله و نظایر

آن که مسائلی اجتماعی و حقوقی است کوتاهی کرده اند، و خیال کرده اند صرفاً مساله ای لغوی است، به مراجعه و ارجاع به لغت خود را راحت می کردند، و گاهی بر سر معنای لغوی نزاعشان شدید می شد، عده ای معنای مثلاً کلمه (ابن) را توسعه می دادند، و بعضی دیگر آن را تنگ می گرفتند، در حالی که همه آن حرف ها از اصل خطا بود.

و لذا می بینیم بعضی از آن علما گفته اند: آنچه ما از لغت در معنای بنوت (پسر بودن) می فهمیم، این است که باید از نسل پسر ما متولد شده باشد، اگر پسری از دختر ما و یا از دختر زاده ما متولد شده باشد، از نظر لغت پسر ما نیست، و از ناحیه دختر ما هر چه متولد شود (چه پسر و چه دختر) ملحق به پدر خودشان - یعنی داماد ما - می شوند، نه به ما که جد آن ها هستیم، عرب جدی را پدر و جد نمی داند، و دختر زادگان را فرزندان آن جد نمی شمارد، و اما اینکه رسول خدا (ص) در به اره حسن و حسین (علیهما السلام) فرمود: این دو فرزند من امام امتند، چه قیام کنند و چه

قیام نکنند، و نیز در مواردی دیگر آن دو جناب را پسران خود خوانده، از باب احترام و تشریف بوده، نه اینکه به راستی دختر زادگان آن جناب فرزندان او باشند، آنگاه همین آقا برای اثبات نظریه خود شعر شاعر را آورده که گفت:

(بنونا به نوا ابنائنا و بناتنا

بنوهن ابناء الرجال الابعاد)

(یعنی پسران ما تنها پسرزادگان مايند و اما دختران ما پسرهایشان پسران مردم غریبه و بیگانه اند) نظیر این شعر بیت دیگر است که گفته:

(و انما امهات الناس اوعیه

مستودعات و للانساب آباء)

(یعنی مادران برای نسل بشر جنبه تخمدان و محفظه را دارند، و نسل بشر تنها به پدران منسوبند).

و این شخص طریق بحث را گم کرده، خیال کرده، بحث در مورد پدر فرزندی صرفاً بحثی لغوی است، تا اگر عرب لفظ (ابن) را برای معنایی وضع کرد که شامل پسر دختر هم بشود آنوقت نتیجه بحث طوری دیگر شود، غفلت کرده از اینکه آثار و احکامی که در مجتمعات مختلف بشری - نه تنها در عرب - بر مساله پدری و فرزندی و امثال آن مترتب می شود، تابع لغات نیست بلکه تابع نوعی بنیه مجتمع و سنی دایر در آن است که چه بسا این احکام در اثر دگرگونی سنن و آداب دگرگون شود، در حالی که اصل لغت به حال خود باقی بماند، و این خود کاشف آن است که بحث یک بحث اجتماعی است و یا به یک بحث اجتماعی منتهی می شود، و صرفاً بحثی لفظی و لغوی نیست.

آن شعری هم که سروده تنها شعر است، و شعر در بازار حقایق به یک

چون شعر چیزی به جز یک آرایش خیالی و مشاطه گری و همی نیست - تا بشود به هر چه شاعر گفته و هر یاوه سرایی که به هم بافته تکیه نمود، آن هم در مساله ای که قرآن که "قول فصل و ما هو بالهزل" است، در آن مداخله کرده.

و اما اینکه گفت پسران به پدران خود ملحقند، و به پدر مادرشان ملحق نمی شوند، بنا بر اینکه آن هم مساله ای لفظی و لغوی نباشد از فروع نسب نیست، تا نتیجه اش این باشد که رابطه نسبی بین پسر و دختر با مادر قطع شود، بلکه از فروع قیمومت مردان بر خانه و خانواده است، چون هزینه زندگی و تربیت فرزندان با مرد است (از این رو دختر مادام که در خانه پدر است تحت قیمومت پدر است، و وقتی به خانه شوهر رفت تحت قیمومت او قرار می گیرد، و وقتی خود او تحت قیمومت شوهر است فرزندان هم که می آورد تحت قیمومت شوهر او خواهند بود، پس ملحق شدن فرزند به پدر از این بابت است، نه اینکه با مادرش هیچ خویشاوندی و رابطه نسبی نداشته باشد).

و سخن کوتاه اینکه همانطور که پدر رابطه نسبی را به پسر و دختر خود منتقل می کند مادر نیز منتقل می کند، و یکی از آثار روشن این انتقال در قانون اسلام مساله ارث و حرمت نکاح است، (یعنی اگر من به جز یک نبیره دختری اولادی و وارثی نداشته باشم او ارث مرا می برد و اگر او دختر باشد به من که جد مادری او هستم محرم است)، بله در این بین احکام و مسائل دیگری هست که

البته ملاک های خاصی دارد، مانند ملحق شدن فرزند، و مساله نفقه و مساله سهم خویشاوندان رسول خدا (ص) از خمس، که هر یک از این ها تابع ملاک و معیار خاص به خودش است.

بحث علمی دیگر (پیرامون حکمت ممنوعیت ازدواج های محرم در شرع مقدس اسلام)

نکاح و ازدواج از سنت های اجتماعی است که همواره و تا آنجا که تاریخ بشر حکایت می کند در مجتمعات بشری هر قسم اجتماعی که بوده دایر بوده، و این خود به تنهایی دلیل بر این است که ازدواج امری است فطری، (نه تحمیلی از ناحیه عادت و یا ضروریات زندگی و یا عوامل دیگر).

علاوه بر این یکی از محکم ترین دلیل ها بر فطری بودن ازدواج مجهز بودن ساختمان جسم (دو جنس نر و ماده) بشر به جهاز تناسل و توالد است، که توضیحش در این تفسیر مکرر داده شد و علاقه هر یک از این دو جنس به جذب جنس دیگر به سوی خود یکسان است، هر چند که زنان جهاز دیگری اضافه بر مردان در جسم و در روحشان دارند، در جسمشان جهاز شیر دادن، و در روحشان عواطف فطری ملایم و این بدان جهت است که تحمل مشقت اداره و تربیت فرزند بریشان شیرین شود.

علاوه بر آنچه گفته شد چیز دیگری در نهاد بشر نهفته شده که او را به سوی محبت و علاقمندی به اولاد می کشاند، و این حکم تکوینی را به وی می قبولانند که انسان با بقای نسلش باقی است، و باورش می دهد که زن برای مرد، و مرد برای زن مایه سکونت و آرامش است، و وادارش می سازد که بعد از احترام نهادن به

اصل مالکیت و اختصاص، اصل وراثت را محترم بشمارد، و مساله تاسیس خانه و خانواده را امری مقدس بشمارد.

و مجتمعاتی که این اصول و این احکام فطری را تا حدودی محترم می شمارند، چاره ای جز این ندارند، که سنت نکاح و ازدواج اختصاصی را به وجهی از وجوه بپذیرد، به این معنا که پذیرفته اند که نباید مردان و زنان طوری با هم آمیزش کنند که انساب و شجره دودمان آن ها در هم و بر هم شود، و خلاصه باید طوری به هم در آمیزند که هر کس معلوم شود پدرش کیست، هر چند که فرض کنیم بشر بتواند - به وسائل طبی از مضرات زنا یعنی فساد بهداشت عمومی و تباهی نیروی توالد جلوگیری کند، و خلاصه کلام اینکه اگر جوامع بشری ملتمز به ازدواج شده اند به خاطر حفظ انساب است هر چند که زنا، هم انساب را در هم و بر هم می کند، و هم انسان ها را به بیماری های مقاربتی مبتلا می سازد و گاهی نسل آدمی را قطع می کند، و در اثر زنا مردان و زنانی عقیم می گردند.

این ها اصول معتبره ای است که همه امت ها آن را محترم شمرده و کم و بیش در بین خود اجرا می کردند، حال یا یک زن را به یک مرد اختصاص می دادند، و یا بیشتر از یکی را هم تجویز می کردند، و یا به عکس یک مرد را به یک زن و یا چند مرد را به یک زن و یا چند مرد را به چند زن، بر حسب اختلافی که در سنن امت ها بوده، چون به هر تقدیر خاصیت نکاح را که همانا نوعی همزیستی و ملازمت بین

زن و شوهر است محترم می شمردند.

بنا بر این پس فحشا و سفاح که باعث قطع نسل و فساد انساب است از اولین اموری است که فطرت بشر که حکم به نکاح می کند با آن مخالف است و لذا آثار تنفر از آن همواره در بین امت های مختلف و مجتمعات گوناگون دیده می شود، حتی امت هایی که در آمیزش زن و مردش آزادی کامل دارد، و ارتباط های عاشقانه و شهوانی را زشت نمی داند، از این عمل خود وحشت دارد، و می بیند که برای خود قوانینی درست کرده اند، که در سایه آن، احکام انساب را به وجهی حفظ نمایند.

و انسان با اینکه به سنت نکاح اذعان و اعتقاد دارد، و با اینکه فطرتش او را به داشتن حد و مرزی در شهوترانی محکوم می کند، در عین حال طبع و شهوت او نمی گذارد نسبت به نکاح پای بند باشد، و مثلاً به خواهر و مادر خود و یا به زن اجنبی و غیره دست درازی نکند، و یا زن به پدر و برادر و فرزند خود طمع نبندد، به شهادت اینکه تاریخ ازدواج مردان با مادران و خواهران و دختران و از این قبیل را در امت های بسیار بزرگ و مترقی (و البته منحط از نظر اخلاقی) ثبت کرده اخبار امروز نیز از تحقق زنا و گسترش آن در ملل متمدن امروز خبر می دهد، آن هم زنای با خواهر و برادر و پدر و دختر و از این قبیل.

آری طغیان شهوت، سرکش تر از آن است که حکم فطرت و عقل و یا رسوم و سنن اجتماعی بتواند آن را مهار کند، و آنهایی هم که با مادران

و خواهران و دختران خود ازدواج نمی کنند، نه از این بابت است که حکم فطرت به تنهائی مانعشان شده، بلکه از این جهت است که سنت قومی، سنتی که از نیاکان به ارث برده اند چنین اجازه ای به آنان نمی دهد.

و خواننده عزیز اگر بین قوانینی که در اسلام برای تنظیم امر ازدواج تشریح شده و سایر قوانین و سننی که در دنیا دایر و مطرح است مقایسه کند، و با دید انصاف در آن ها دقت نماید، خواهد دید که قانون اسلام دقیق ترین قانون است، و نسبت به تمامی شؤون احتیاط در حفظ انساب و سایر مصالح بشری و فطری، ضمانت بیشتری دارد، و نیز خواهد دید که آنچه قانون در امر نکاح و ملحقات آن تشریح کرده، برگشت همه اش به دو چیز است: حفظ انساب، یا بستن باب زنا.

پس از میان همه زنائی که ازدواج با آنان حرام شده، یک طایفه به خاطر حفظ انساب به طور مستقیم تحریم شده، و آن ازدواج (یا هم خوابگی و یا زنای) زنان شوهردار است، که به همین ملاحظه فلسفه حرمت ازدواج یک زن با چند مرد نیز روشن می شود، چون اگر زنی در یک زمان چند شوهر داشته باشد نطفه آن ها در رحم وی مخلوط گشته، فرزندی که به دنیا می آید معلوم نمی شود فرزند کدام شوهر است، همچنان که فلسفه عده طلاق و اینکه زن مطلقه باید قبل از اختیار همسر جدید سه حیض عده نگه دارد، روشن می شود، که به خاطر در هم و بر هم نشدن نطفه ها است.

و اما بقیه طوایفی که ازدواج با آن ها حرام شده یعنی همان چهارده صنفی که در آیات

تحریم آمده ملاک در حرمت ازدواجشان تنها سد باب زنا است، زیرا انسان از این نظر که فردی از مجتمع خانواده است بیشتر تماس و سر و کارش با همین چهارده صنف است، و اگر ازدواج با این ها تحریم نشده بود، کدام پهلوانی بود که بتواند خود را از زنای با آن ها نگه بدارد، با اینکه

می دانیم مصاحبت همیشگی و تماس بی پرده باعث می شود نفس سرکش در ورناندازی فلان زن کمال توجه را داشته باشد، و فکرش در اینکه چه می شد من با او جمع می شدم تمرکز پیدا می کند، و همین تمرکز فکر میل و عواطف شهوانی را بیدار و شهوت را به هیجان در می آورد، و انسان را وادار می کند تا آنچه را که طبعش از آن لذت می برد به دست آورد، و نفسش تاب و توان را در برابر آن از دست می دهد، و معلوم است که وقتی انسان در اطراف قرقگاه، گوسفند بچراند، خطر داخل شدن در آن برای اش زیاد است.

لذا واجب می نمود که شارع اسلام تنها به نهی از زنای با این طوایف اکتفا نکند، چون همان طور که گفتیم مصاحبت دائمی و تکرار همه روزه هجوم و سوسه های نفسانی و حمله ور شدن هم بعد از هم نمی گذارد انسان با یک نهی خود را حفظ کند، بلکه واجب بود این چهارده طایفه تا ابد تحریم شوند، و افراد جامعه بر اساس این تربیت دینی بار بیایند، تا نفرت از چنین ازدواجی در دل ها مستقر شود، و تا به طور کلی از این آرزو که روزی فلان خواهر یا دختر به سن بلوغ برسد، تا با او ازدواج کنم مایوس گردند،

و علقه شهوتشان از این طوائف مرده، و ریشه کن گردد، و اصلا در دلی پیدا نشود، و همین باعث شد که می بینیم بسیاری از مسلمانان شهوتران و بی بند و بار با همه بی بند و باری که در کارهای زشت دارند هرگز به فکرشان نمی افتد که با محارم خود زنا کنند، مثلا- پرده عفت مادر و دختر خود را بدرند، آری اگر آن منع ابدی نبود هیچ خانه ای از خانه ها از زنا و فواحشی امثال آن خالی نمی ماند.

و باز به خاطر همین معنا است که اسلام با ایجاب حجاب بر زنان باب زنا در غیر محارم را نیز سد نمود، و از اختلاط زنان با مردان اجنبی جلوگیری کرد، و اگر این دو حکم نبود، صرف نهی از زنا هیچ سودی نمی بخشید، و نمی توانست بین مردان و زنان و بین عمل شنیع زنا حائل شود. بنا بر آنچه گفته شد در این جا یکی از دو امر حاکم است، زیرا آن زنی که ممکن است چشم مرد به او طمع ببندد یا شوهر دار است، که اسلام به کلی ازدواج با او را تحریم نموده است، و یا یکی از آن چهارده طایفه است که یک فرد مسلمان برای همیشه به یکبار، از کام گرفتن با یکی از آن ها نومید است، و اسلام پیروان خود را بر این دو قسم حرمت تربیت کرده، و به چنین اعتقادی معتقد ساخته، به طوری که هرگز هوس آن را نمی کنند، و تصورش را هم به خاطر نمی آورند.

مصدق این جریان وضعی است که ما امروز از امم غربی مشاهده می کنیم، که به دین مسیحیت هستند

و معتقدند به اینکه زنا حرام و تعدد زوجات جرمی نزدیک به زنا است، و در عین حال اختلاط زن و مرد را امری مباح و پیش پا افتاده می دانند، و کار ایشان به جایی رسیده

که آنچنان فحشا در بین آنان گسترش یافته که حتی در بین هزار نفر یک نفر از این درد خانمانسوز سالم یافت نمی شود، و در هزار نفر از مردان آنان یک نفر پیدا نمی شود که یقین داشته باشد فلان پسرش از نطفه خودش است، و چیزی نمی گذرد که می بینیم این بیماری شدت می یابد و مردان با محارم خود یعنی خواهران و دختران و مادران و سپس به پسران تجاوز می کنند، سپس به جوانان و مردان سرایت می کند، و ... و سپس، کار به جایی می رسد که طایفه زنان که خدای سبحان آنان را آفرید تا آرامش بخش بشر باشند و نعمتی باشند تا نسل بشر به وسیله آن ها حفظ و زندگی او لذت بخش گردد، به صورت دامی در آید که سیاستمداران با این دام به اغراض سیاسی و اقتصادی و اجتماعی خود نائل گردند، و وسیله ای شوند که با آن به هر هدف نامشروع برسند هدف هایی که هم زندگی اجتماعی را تباه می کند، و هم زندگی فردی را تا آنجا که امروز می بینیم زندگی بشر به صورت مشتی آرزوهای خیالی در آمده و لهو و لعب به تمام معنای کلمه شده است، و وصله جامه پاره از خود جامه بیشتر گشته است.

این بود آن پایه و اساسی که اسلام تحریم محرمات مطلق و مشروط از نکاح را بر آن پی نهاده، و از زنان تنها ازدواج با

و به طوری که توجه فرمودید تاثیر این حکم در جلوگیری از گسترش زنا و راه یافتن آن در مجتمع خانوادگی کمتر از تاثیر حکم حجاب در منع از پیدایش زنا و گسترش فساد در مجتمع مدنی نیست.

در سابق نیز به این حکمت اشاره کردیم و گفتیم: آیه شریفه "و ربائبکم اللاتی فی حجورکم" از اشاره به این حکمت خالی نیست، و ممکن هم هست اشاره به این حکمت را از جمله ای که در آخر آیات آمده است و فرموده "یرید الله ان یخفف عنکم، و خلق الانسان ضعیفا" استفاده کرد، چون تحریم این اصناف چهارده گانه از ناحیه خدای سبحان از آنجا که تحریمی است قطعی، و بدون شرط، و مسلمانان برای همیشه مایوس از کام گیری از آنان شده اند، در حقیقت بار سنگین خویشتن داری در برابر عشق و میل شهوانی و کام گیری از آنان از دوششان افتاده، چون همه این خواهش های تند و ملایم در صورت امکان تحقق آن است وقتی امکانش به وسیله شارع از بین رفته دیگر خواهشش نیز در دل نمی آید.

آری انسان به حکم اینکه ضعیف خلق شده نمی تواند در برابر خواهش های نفسی و دواعی شهوانی آن طاقت بیاورد، خدای تعالی هم فرموده: که "ان کید کن عظیم" (۱) و این از ناگوارترین و دشوارترین صبرها است، که انسان یک عمر در خلوت و جلوت با یک زن یا دو زن و یا بیشتر نشست و برخاست داشته باشد و شب و روز با او باشد، و چشم و گوشش پر از اشارات لطیف و شیرینی حرکات او باشد، و آنگاه بخواهد

ص: ۱۴

۱- همانا کید شما زنان عظیم است "سوره یوسف آیه ۲۸".

در برابر وسوسه های درونی خود و هوسى که به آن زنان دارد صبر کند، و دعوت شهوانى نفس خود را اجابت نکند، با اینکه گفته اند حاجت انسان در زندگى دو چیز است: غذا و نکاح، و بقیه حوايجش همه برای تامین این دو حاجت است، و گویا به همین نکته اشاره فرموده است

رسول خدا (ص) که فرمود:

(هر کس ازدواج کند نصف دین خود را حفظ کرده، از خدا بترسد در نصف دیگرش) (۱).

ازدواج چرا؟

اشاره

منبع: المیزان ج ۴ ص ۲۸۵

علامه طباطبایى

اصل پیوستگی بین زن و مرد

امرى سفارشی و تحمیلی نیست، بلکه از اموری است که طبیعت بشری بلکه طبیعت حیوانی، با رساترین وجه آن را توجیه و بیان می کند و از آنجا که اسلام دین فطرت است طبعاً این امر را تجویز کرده است، (و بلکه مقدار طبیعی اش را مورد تاکید هم قرار داده).

و عمل تولید نسل و همچنین جوجه گذاری که از اهداف و مقاصد طبیعت است خود تنها عامل و سبب اصلی است که این پیوستگی را در قالب ازدواج ریخته و آن را از اختلاط های بی بندوبار و از صرف نزدیکی کردن در آورده تا شکل ازدواج توأم با تعهد به آن بدهد. و به همین جهت می بینیم حیواناتی که تربیت فرزندشان به عهده والدین است، زن و مرد و به عبارت دیگر نر و ماده خود را نسبت به یکدیگر متعهد می دانند، همانند پرندگان که ماده آن ها مسؤول حضانت و پرورش تخم و تغذیه و تربیت جوجه است و نر آن ها مسؤول رساندن آب و دانه به آشیانه.

و نیز مانند حیواناتی که در مساله تولید مثل و تربیت فرزند احتیاج به لانه

ص: ۱۵

دارند، ماده آن‌ها در ساختن لانه و حفظ آن نیاز به همکاری نر دارد که این گونه حیوانات برای امر تولید مثل روش ازدواج را انتخاب می‌کنند و این خود نوعی تعهد و ملازمت و اختصاص بین دو جفت نر و ماده را ایجاد می‌کند و آن دو را به یکدیگر می‌رساند و نیز به یکدیگر متعهد می‌سازد و در حفظ تخم ماده و تدبیر آن و بیرون کردن جوجه از تخم و همچنین تغذیه و تربیت جوجه‌ها شریک می‌کند، و این اشتراک مساعی همچنان ادامه دارد تا مدت تربیت اولاد به پایان رسیده و فرزند روی پای خود بایستد و از پدر و مادر جدا شود، و دوباره نر و ماده ازدواج نموده، ماده مجدداً تخم بگذارد و ...

پس عامل نکاح و ازدواج همانا تولید مثل و تربیت اولاد است، و مساله اطفای شهوت و یا اشتراک در اعمال زندگی چون کسب و زراعت و جمع کردن مال و تدبیر غذا و شراب و وسایل خانه و اداره آن اموری است که از چهار چوب غرض طبیعت و خلقت خارج است و تنها جنبه مقدمت داشته و یا فواید دیگری غیر از غرض اصلی بر آن‌ها مترتب می‌شود.

آزادی‌های جنسی بر خلاف سنت طبیعت است

از این جا روشن می‌گردد که آزادی و بی‌بند و باری در اجتماع زن و مرد به اینکه هر مردی به هر زنی که خواست در آویزد و هر زنی به هر مردی که خواست کام دهد و این دو جنس در هر زمان و هر جا که خواستند با هم جمع شوند، و عیناً مانند

حیوانات زبان بسته، بدون هیچ مانع و قید و بندی نرش به ماده اش ببرد، همانطور که تمدن غرب وضع آنان را به تدریج به همین جا کشانیده، زنا و حتی زنا‌ی با زن شوهردار متداول شده است.

و همچنین جلوگیری از طلاق و تثبیت ازدواج برای ابد بین دو نفری که توافق اخلاقی ندارند و نیز ممنوع کردن زن از اینکه همسر مثلاً- دیوانه اش را ترک گفته، با مردی سالم ازدواج کند، و محکوم ساختن او که تا آخر عمر با شوهر دیوانه اش بگذارد.

و نیز لغو و بیهوده دانستن توالد و خودداری از تولید نسل و شانه خالی کردن از مسؤولیت تربیت اولاد، و نیز مساله اشتراک در زندگی خانه را مانند ملل پیشرفته و متمدن امروز زیربنای ازدواج قرار دادن، و نیز فرستادن شیرخواران به شیر خوارگاه های عمومی برای شیر خوردن و تربیت یافتن، همه و همه بر خلاف سنت طبیعت است و خلقت بشر به نحوی سرشته شده که با سنت های جدید منافات دارد.

بله حیوانات زبان بسته که در تولد و تربیت، به بیش از آبستن شدن مادر و شیر دادن و تربیت کردن او یعنی با او راه برود، و دانه بر چیدن و یا پوزه به علف زدن را به او بیاموزد، احتیاجی ندارند طبیعی است که احتیاجی به ازدواج و مصاحبت و اختصاص نیز ندارد، ماده اش هر حیوانی که می خواهد باشد، و نر نیز هر حیوانی که می خواهد باشد، چنین جاندارانی در جفت گیری آزادی دارند، البته این آزادی هم تا حدی است که به غرض طبیعت یعنی حفظ نسل ضرر نرساند.

مبادا خواننده عزیز خیال کند

که خروج از سنت خلقت و مقتضای طبیعت اشکالی ندارد، چون نواقص آن با فکر و دیدن برطرف می شود، و در عوض لذائذ زندگی و بهره گیری از آن بیشتر می گردد، و برای رفع این توهم می گوئیم این توهم از بزرگ ترین اشتباهات است، زیرا این بنیه های طبیعی که یکی از آن ها بنیه انسانیت و ساختمان وجودی او است مرکباتی است تالیف شده از اجزائی زیاد که باید هر جزئی در جای خاص خود و طبق شرایط مخصوصی قرار گیرد، طوری قرار گیرد که با غرض و هدفی که در خلقت و طبیعت مرکب در نظر گرفته شده، سازگار باشد، و دخالت هر یک از اجزا در بدست آمدن آن غرض و به کمال رساندن نوع، نظیر دخالتی است که هر جزء از معجون و داروهای مرکب دارد و شرایط و موفقیت هر جزء، نظیر شرایط و موفقیت اجزای دارو است که باید وصفی خاص و مقداری معین و وزن و شرایطی خاص داشته باشد، که اگر یکی از آنچه گفته شد نباشد و یا کم ترین انحرافی داشته باشد اثر و خاصیت دارو هم از بین می رود (و چه بسا در بعضی از موارد مضر هم بشود).

از باب مثال انسان موجودی است طبیعی و دارای اجزائی است که به گونه ای مخصوص ترکیب یافته است و این ترکیبات طوری است که نتیجه اش مستلزم پدید آمدن اوصافی در داخل و صفاتی در روح و افعال و اعمالی در جسمش می گردد، و بنا بر این فرض اگر بعضی از افعال و اعمال او از آن وصف و روشی که طبیعت برای اش معین کرده منحرف شود، و خلاصه انسان

روش عملی ضد طبیعت را برای خود اتخاذ کند، قطعا در اوصاف او اثر می گذارد، و او را از راه طبیعت و مسیر خلقت به جایی دیگر می برد، و نتیجه این انحراف بطلان ارتباطی است که او با کمال طبیعی خود و با هدفی که دارد، به حسب خلقت در جستجوی آن است.

و ما اگر در بلاها و مصیبت های عمومی که امروز جهان انسانیت را فرا گرفته و اعمال و تلاش های او را که به منظور رسیدن به آسایش و سعادت زندگی انجام می شود بی نتیجه کرده و انسانیت را به سقوط و انهدام تهدید می کند بررسی دقیق کنیم، خواهیم دید که مهم ترین عامل در آن مصیبت ها، فقدان و از بین رفتن فضیلت تقوا و جایگزینی به بی شرمی و قساوت و درندگی و حرص است، و بزرگ ترین عامل آن بطلان و زوال، و این جایگزینی، همانا آزادی بی حد، و افسار گسیختگی، و نادیده گرفتن نوامیس طبیعت در امر زوجیت و تربیت اولاد است، آری سنت اجتماع در خانه و تربیت فرزند (از روزی که فرزند به حد تمیز می رسد تا به آخر عمر) در عصر حاضر قریحه رافت و رحمت و فضیلت عفت و حیا و تواضع را می کشد.

و اما اینکه توهم کرده بودند که ممکن است آثار شوم نامبرده از تمدن عصر حاضر را با فکر و رؤیت از بین برد، در پاسخ باید گفت: هیئات که فکر بتواند آن آثار را از بین ببرد، زیرا فکر هم مانند سایر لوازم زندگی وسیله ای است که تکوین آن را ایجاد کرده و طبیعت آن را وسیله ای قرار داده، برای اینکه آنچه

از مسیر طبیعت خارج می شود به جایش برگرداند، نه اینکه آنچه طبیعت و خلقت انجام می دهد باطلش سازد و با شمشیر طبیعت خود طبیعت را از پای در آورد، شمشیری که طبیعت در اختیار انسان گذاشت تا شرور را از آن دفع کند و معلوم است که اگر "فکر" که یکی از وسایل طبیعت است در تایید شئون فاسد طبیعت بکار برود، خود این وسیله هم همانند دیگر وسایل فاسد و منحرف خواهد شد و لذا می بینید که انسان امروز هر چه با نیروی فکر آنچه از فاسد را که فسادش اجتماع بشر را تهدید کرده، اصلاح می کند. همین اصلاح خود نتیجه ای تلخ تر و بلائی دردناک تر را به دنبال می آورد، بلائی که هم دردناک تر و هم عمومی تر است.

فضائل نفسانی

بدون فضائل نفسانی زندگی اجتماعی بشر از هم می پاشد

بله، چه بسا گوینده ای از طرفداران این فکر بگوید که: صفات روحی که نامش را

"فضائل نفسانی" می نامند، چیزی جز بقایای دوران اساطیر و افسانه ها و توحش نیست و اصلا با زندگی انسان مترقی امروز هیچ گونه سازشی ندارد، از باب نمونه: "عفت"، "سخاوت"، "حیا"، "رافت" و "راستگویی" را نام می بریم، مثلاً عفت، نفس را بی جهت از خواهش های نفسانی باز داشتن است و سخاوت از دست دادن حاصل و دست رنج آدمی است که در راه کسب و بدست آوردنش زحمت ها و محنت های طاقت فرسا را متحمل شده است و علاوه بر این مردم را تن پرور و گدا و بیکاره بار می آورد. همچنین شرم و حیا ترمز بیهوده ای است که نمی گذارد آدمی حقوق حقه خود را از دیگران مطالبه کند و یا آنچه در دل دارد بی

پرده اظهار کند. و رافت و دلسوزی که نقیصه بودنش احتیاج به استدلال ندارد، زیرا ناشی از ضعف قلب است، و راستگوئی نیز امروز با وضع زندگی سازگار نیست.

و همین منطق، خود از نتایج و ره آورده ای آن انحرافی است که مورد گفتار ما بود، چون این گوینده توجه نکرده به اینکه این فضائل در جامعه بشری از واجبات ضروریه ای است که اگر از اجتماع بشری رخت بریندد، بشر حتی یک ساعت نیز نمی تواند به صورت جمعی زندگی کند.

اگر این خصلت ها از بشر برداشته شود و هر فرد از انسان به آنچه متعلق به سایرین است تجاوز نموده، مال و عرض و حقوق آنان را پایمال کند، و اگر احدی از افراد جامعه نسبت به آنچه مورد حاجت جامعه است سخا و بخشش ننماید، و اگر احدی از افراد بشر در ارتکاب اعمال زشت و پایمال کردن قوانینی که رعایتش واجب است شرم نکند، و اگر احدی از افراد نسبت به افراد ناتوان و بیچاره چون اطفال و دیوانگان که در بیچارگی خود هیچ گناهی و دخالتی ندارند رافت و رحمت نکند، و اگر قرار باشد که احدی به احدی راست نگوید و در عوض همه بهم دروغ بگویند، و همه به هم وعده دروغ بدهند، معلوم است که جامعه بشریت در همان لحظه اول متلاشی گشته و بقول معروف "سنگ روی سنگ قرار نمی گیرد".

پس جا دارد که این گوینده حداقل این مقدار را بفهمد که این خصال نه تنها از میان بشر رخت بر نبسته، بلکه تا ابد هم رخت بر نمی بندد و بشر طبعاً و بدون سفارش کسی به آن تمسک جسته، تا

روزی که داعیه "زندگی کردن دستجمعی" در او موجود است آن خصلت ها را حفظ می کند.

تنها چیزی که در به اره این خصلت ها باید گفت و در به اره آن سفارش و پند و اندرز کرد، این است که باید این صفات را تعدیل کرده و از افراط و تفریط جلوگیری نمود تا در نتیجه با غرض طبیعت و خلقت در دعوت انسان به سوی سعادت زندگی موافق شود، (که اگر تعدیل نشود و به یکی از دو طرف افراط و یا تفریط منحرف گردد، دیگر فضیلت نخواهد بود) و اگر آنچه از صفات و خصال که امروز در جوامع مترقی فضیلت پنداشته شده، فضیلت نسانیت بود، یعنی خصلتی تعدیل شده بود، دیگر این همه فساد در جوامع پدید نمی آورد و بشر را به پرتگاه هلاکت نمی افکند بلکه بشر را در امن و راحتی و سعادت قرار می داد.

حال به بحثی که داشتیم برگشته و می گوئیم: اسلام امر ازدواج را در موضع و محل طبیعی خود قرار داده، نکاح را حلال و زنا و سفاح را حرام کرده و علاقه همسری و زناشوئی را بر پایه تجویز جدائی (طلاق) قرار داده، یعنی طلاق و جدا شدن زن از مرد را جایز دانسته و نیز به بیانی که خواهد آمد این علقه را بر اساسی قرار داده که تا حدودی این علاقه را اختصاصی می سازد، و از صورت هرج و مرج در می آورد و باز اساس این علقه را یک امر شهوانی حیوانی ندانسته، بلکه آن را اساسی عقلانی یعنی مساله توالد و تربیت دانسته و رسول گرامی در بعضی از کلماتش فرموده: "تناکحوا تناسلوا تکثروا"

... " (یعنی نکاح کنید و نسل پدید آورید و آمار خود را بالا ببرید).

۲ - اسلام مردان را بر زنان استیلا- داده است: اگر ما در نحوه جفت گیری و رابطه بین نر و ماده حیوانات مطالعه و دقت کنیم خواهیم دید که بین حیوانات نیز در مساله جفت گیری، مقداری و نوعی و یا به عبارت دیگر بوئی از استیلائی نر بر ماده وجود دارد و کاملاً احساس می کنیم که گوئی فلان حیوان نر خود را مالک آلت تناسلی ماده، و در نتیجه مالک ماده می داند و به همین جهت است که می بینیم نرها بر سر یک ماده با هم مشاجره می کنند، ولی ماده ها بر سر یک نر به جان هم نمی افتند، (مثلاً یک الاغ و یا سگ و یا گوسفند و گاو ماده وقتی می بینند که نر به ماده ای دیگر پریده، هرگز به آن ماده حمله ور نمی شود، ولی نر این حیوانات وقتی ببیند که نر ماده را تعقیب می کند خشمگین می شود به آن نر حمله می کند).

و نیز می بینیم آن عملی که در انسان ها نامش خواستگاری است، در حیوان ها هم (که در هر نوعی به شکلی است) از ناحیه حیوان نر انجام می شود و هیچگاه حیوان ماده ای دیده نشده که از نر خود خواستگاری کرده باشد و این نیست مگر به خاطر اینکه حیوانات با درک غریزی خود، درک می کنند که در عمل جفت گیری که با فاعل و قابل صورت می گیرد، فاعل نر، و قابل (مفعول) ماده است و به همین جهت ماده، خود را ناگزیر از تسلیم و خضوع می داند.

و این معنا غیر از آن معنائی است که

در نرها مشاهده می شود که نر مطیع در مقابل خواسته های ماده می گردد (چون گفتگوی ما تنها در مورد عمل جفت گیری و برتری نر بر ماده است و اما در اعمال دیگرش از قبیل بر آوردن حوائج ماده و تامین لذت های او، نر مطیع ماده است)، و برگشت این اطاعت (نر از ماده) به مراعات جانب عشق و شهوت و بیشتر لذت بردن است، (هر حیوان نری از خریدن ناز ماده و بر آوردن حوائج او لذت می برد) پس ریشه این اطاعت قوه شهوت حیوان است و ریشه آن تفوق و مالکیت قوه فحولت و نری حیوان است و ربطی به هم ندارند.

و این معنا یعنی لزوم شدت و قدرتمندی برای جنس مرد و وجوب نرمی و پذیرش برای جنس زن چیزی است که اعتقاد به آن کم و بیش در تمامی امت ها یافت می شود، تا جائی که در زبان های مختلف عالم راه یافته به طوری که هر شخص پهلوان و هر چیز تسلیم ناپذیر را "مرد"، و هر شخص نرمخو و هر چیز تاثیر پذیر را "زن" می نامند، مثلاً می گویند: شمشیر من مرد است یعنی برنده است، یا فلان گیاه نر و یا فلان مکان نر است، و ...

و این امر در نوع انسان و در بین جامعه های مختلف و امت های گوناگون فی الجمله جریان دارد، هر چند که می توان گفت جریانش (با کم و زیاد اختلاف) در امت ها متداول است. و اما اسلام نیز این قانون فطری را در تشریح قوانینش معتبر شمرده و فرموده: "الرجال قوامون على النساء به ما فضل الله بعضهم على بعض" (۱) و با این

ص: ۲۴

۱- مردان مستولی و سرپرست زنان هستند به جهت آن برتری که خدای تعالی بعضی را بر بعضی دیگر داده. "سوره نسا، آیه

"۳۴"

فرمان خود، بر زنان واجب کرد که درخواست مرد را برای همخواهی اجابت نموده و خود را در اختیار او قرار دهند.

۳- مساله تعدد زوجات:

مساله وحدت و تعدد همسر در انواع مختلف حیوانات، مختلف است و خیلی روشن نیست زیرا در حیواناتی که بینشان اجتماع خانوادگی برقرار است، همسر یکی است و یک ماده به یک نر اختصاص می یابد و این بدان جهت است که نرها در تدبیر امور آشیانه و لانه و نیز در پرورش دادن جوجه ها با ماده همکاری می کنند و این همکاری برای نرها مجالی باقی نمی گذارد که به اداره یک ماده دیگر و لانه دیگر و جوجه هائی دیگر بپردازد، البته ممکن هم هست از راه اهلی کردن و سرپرستی نمودن آن ها، وضعشان را تغییر داد یعنی امر معاش آن ها را مانند مرغ و خروس و کبوتر تامین نمود، و در نتیجه وضعشان در همسری نیز تغییر یابد.

و اما انسان از قدیم الایمی ام و در بیشتر امت های قدیم چون مصر و هند و فارس و بلکه روم و یونان نیز تعدد زوجات را سنت خود کرده بود، و چه بسا بعد از گرفتن یک همسر و برای اینکه او تنها نماند، مصاحبانی در منزل می آوردند تا مونس همسرشان باشند، و در بعضی امت ها به عدد معینی منتهی نمی شد مثلاً یهودیان و اعراب گاه می شد که با ده زن و یا بیست زن و یا بیشتر ازدواج می کردند، و می گویند: سلیمان پادشاه، چند صد نفر زن داشته است.

و بیشتر این تعدد زوجات در میان قبائل و خاندان هائی که زندگی شان قبیله ای است، نظیر ده نشینان و کوه

نشینان اتفاق می افتد، و این بدان جهت است که صاحب خانه حاجت شدیدی به نفرت و همکاری دیگران دارد و مقصودشان از این تعدد زوجات زیادتر شدن اولاد ذکور است تا به وسیله آنان به امر دفاع که از لوازم زندگی آنان است بهتر و آسان تر پردازند. و از این گذشته وسیله ای برای ریاست و آقائی بر دیگران باشد، علاوه بر یک همسری که می گرفتند یک جمعیتی را نیز خویشاوند و حامی خود می کردند.

و اینکه بعضی از دانشمندان گفته اند که: انگیزه و عامل در تعدد زوجات در قبائل و اهل دهات کثرت مشاغل است یعنی یکی باید بارها را حمل و نقل کند، یک یا چند نفر به کار زراعت و آبیاری مشغول شوند، کسانی نیز به کار شکار و افرادی به کار پخت و پز و افرادی دیگر به کار بافندگی پردازند و ... این مطالب هر چند که در جای خود سخن درستی است الا اینکه اگر در صفات روحی این طایفه دقت کنیم، خواهیم دید که مساله کثرت مشاغل برای آنان در درجه دوم از اهمیت قرار داشته است و غرض اول در نظر قبائل و انسان بیابانی از تعدد زوجات به همان تعلق می گیرد که ما ذکر کردیم، همانطور که شیوع پسر خواندگی و بنوت و امثال آن در بین قبائل نیز از فروع همان انگیزه ای است که خاطر نشان ساختیم.

علاوه بر این یک عامل اساسی دیگری نیز در بین این طایفه برای متداول شدن تعدد زوجات بوده است و آن این است که در بین آنان عدد زنان همیشه بیش از عدد مردان بوده است، زیرا امت هائی که به سیره

و روش قبایل زندگی می کنند همواره جنگ و کشتار و شیخون و ترور و غارت در بینشان رایج است و این خود عامل مؤثری است برای زیاد شدن تعداد زنان از مردان و این زیادی زنان طوری است که جز با تعدد زوجات نیاز طبیعی آن جامعه بر آورده نمی شود، (پس این نکته را هم نباید از نظر دور داشت).

اسلام قانون ازدواج با یک زن را تشریح و با بیشتر از یک همسر، یعنی تا چهار همسر را در صورت تمکن از رعایت عدالت در بین آن ها، تنفیذ نموده، و تمام محذورهائی را که متوجه این تنفیذ می شود به بیانی که خواهد آمد اصلاح کرده و فرموده: "و لهن مثل الذی علیهن بالمعروف" (۱).

بعضی ها به این حکم یعنی "جواز تعدد زوجات" چند اشکال کرده اند.

چهار اشکال بر حکم "جواز تعدد زوجات" و پاسخ بدان ها

اشکال اول

اول اینکه: این حکم آثار سوئی در اجتماع به بار می آورد زیرا باعث جریحه دار شدن عواطف زنان می شود و آرزوهای آنان را به باد داده، فوران عشق و علاقه به شوهر را خمود و خاموش می کند و حس حب او را مبدل به حس انتقام می گرداند. و در نتیجه، دیگر به کار خانه نمی پردازد و از تربیت فرزندان شانه خالی می کند. و در مقابل خطائی که شوهر به او کرده، در مقام تلافی بر می آید و به مردان اجنبی زنا می دهد و همین عمل باعث شیوع اعمال زشت و نیز گسترش خیانت در مال و عرض و ... می گردد و چیزی نمی گذرد که جامعه به انحطاط کشیده می شود.

دوم اینکه: تعدد زوجات مخالف با وضعی است که از عمل طبیعت مشاهده می کنیم، چون آمارگیری هائی که در قرون متمادی از امت ها شده،

ص: ۲۷

۱- با رعایت معروف اموری که به نفع زنان است به اندازه و مثل اموری که بر ضرر ایشان است خواهد بود. "سوره بقره، آیه ۲۲۸".

نشان می دهد که همواره عدد مرد و زن برابر بوده و یا مختصر اختلافی داشته است، معلوم می شود طبیعت برای یک مرد. یک زن تهیه کرده، پس اگر ما خلاف این را تجویز کنیم بر خلاف وضع طبیعت رفتار کرده ای ام.

سوم اینکه: تشریح تعداد زوجات مردان را به حرص در شهوترانی تشویق نموده و این غریزه حیوانی (شهوت) را در جامعه گسترش می دهد.

و چهارم اینکه: این قانون موقعیت اجتماعی زنان را در جامعه پائین می آورد، و در حقیقت ارزش چهار زن را معادل با ارزش یک مرد می کند و این خود یک ارزیابی جائزانه و ظالمانه است، حتی با مذاق خود اسلام سازگار نیست، چرا که اسلام در قانون ارث و در مساله شهادت یک مرد را برابر دو زن قرار داده، با این حساب باید ازدواج یک مرد را با دو زن تجویز کند، نه بیشتر، پس تجویز ازدواج با چهار زن به هر حال از عدالت عدول کردن است، آن هم بدون دلیل، و این چهار اشکال اعتراضاتی است که مسیحیان و یا متمدنین طرفدار تساوی "حقوق زن و مرد" بر اسلام وارد کرده اند.

جواب از اشکال اول را مکرر در مباحث گذشته دادیم و گفتیم که اسلام زیر بنای زندگی بشر و بنیان جامعه انسانی را بر زندگی عقلی و فکری بنا نهاده است، نه زندگی احساسی و عاطفی، در نتیجه هدفی که باید در اسلام دنبال شود رسیدن به صلاح عقلی در سنن اجتماعی است، نه به صلاح و شایستگی آنچه که احساسات دوست می دارد و می خواهد. و عواطف به سویش کشیده می شود.

و این معنا به هیچ وجه مستلزم

کشته شدن عواطف و احساسات رقیق زنان و ابطال حکم موهبت های الهی و غرایز طبیعی نیست، زیرا در مباحث علم النفس مسلم شده است که

صفات روحی و عواطف و احساسات باطنی از نظر کمیت و کیفیت با اختلاف تربیت ها و عادات، مختلف می شود همچنانکه به چشم خود می بینیم که بسیاری از آداب در نظر شرقی ها پسندیده و ممدوح، و در نظر غربی ها ناپسند و مذموم است. و به عکس آن بسیاری از رسوم و عادات وجود دارد که در نظر غربی ها پسندیده و در نظر شرقی ها ناپسند است و هیچگاه یافت نمی شود که دو امت در همه آداب و رسوم نظر واحدی داشته باشند، بالاخره در بعضی از آن ها اختلاف دارند.

و تربیت دینی در اسلام زن را به گونه ای بار می آورد که هرگز از اعمالی نظیر تعدد زوجات ناراحت نگشته و عواطفش جریحه دار نمی شود، (او همینکه می بیند خدای عز و جل به شوهرش اجازه تعدد زوجات را داده تسلیم اراده پروردگارش می شود، و وقتی می شنود که تحمل در برابر آتش غیرت، مقامات والائی را نزد خدای تعالی در پی دارد به اشتیاق رسیدن به آن درجات، تحمل آن برای اش گوارا می گردد "مترجم").

بله یک زن غربی که از قرون متمادی تاکنون عادت کرده به اینکه تنها همسر شوهرش باشد و قرن ها این معنا را در خود تلقین نموده، یک عاطفه کاذب در روحش جایگیر شده و آن عاطفه با تعدد زوجات ضدت می کند. دلیل بر این معنا این است که زن غربی به خوبی اطلاع دارد که شوهرش با زنان همسایگان زنا می کند و هیچ ناراحت نمی شود، پس این عاطفه ای که امروز در

میان زنان متمدن پیدا شده، عاطفه ای است تلقینی و دروغین.

و این، نه تنها مرد غربی است که هر زنی را دوست داشته باشد (چه بکر و چه بیوه، چه بی شوهر و چه شوهردار) زنا می کند، بلکه زن غربی نیز با هر مردی که دوست بدارد تماس غیر مشروع برقرار می کند، و از این بالاتر اینکه زن و مرد غربی با محرم خود جمع می شوند و می توان ادعا کرد که حتی یک انسان غربی از میان هزاران انسان را نخواهی یافت که از ننگ زنا بر حذر مانده باشد (چه مردش و چه زنش) انسان غربی به این هم قانع نیست، بلکه عمل زشت لواط را هم مرتکب می شود و شاید مردی یافت نشود و یا کمتر افت شود که از این ننگ سالم مانده باشد، و این رسوائی را بدانجا رساندند که در چند سال قبل از پارلمان انگلیس خواستند تا عمل لواط را بریشان قانونی کند، چون آن قدر شایع شده بود که دیگر جلوگیری اش ممکن نبود، و اما زنان و مخصوصاً دختران بکر و بی شوهر که فحشاء در بینشان به مراتب زننده تر و فجیع تر بود.

و جای بسیار شگفت است که چگونه زنان غربی از این همه بی ناموسی که شوهرانشان می بینند متأسف نگشته، دل ها و عواطفشان جریحه دار نمی شود، و چگونه است که احساسات و عواطف مردان از اینکه در شب زفاف همسرشان را بیوه می یابند ناراحت نشده و عواطفشان جریحه دار نمی گردد؟ و نه تنها ناراحت نمی شود بلکه هر قدر همسرش بیشتر زنا داده باشد و مردان بیشتری از او کام گرفته باشند، او بیشتر مباحات و افتخار می کند، و منطقتش این است

که من همسری دارم که عاشق های زیادی دارد و شیفتگانش بر سر همخوابی با او با یکدیگر جنگ و ستیز دارند، همسر من کسی است که ده ها و بلکه صدها دوست و آشنا دارد.

ولی اگر آن نکته که خاطرنشان کردیم در نظر گرفته شود، این شگفتی ها از بین می رود، گفتیم عواطف و احساسات با اختلاف تربیت ها مختلف می شود، این اعمال نامبرده از آنجا که در سرزمین غرب تکرار شده و مردم در ارتکاب آن آزادی کامل دارند، دل هایشان نسبت به آن خو گرفته است، تا جایی که عادت می معمولی و مالوف شده و در دل ها ریشه دوانده، به همین جهت عواطف و احساسات به آن متمایل، و از مخالفت با آن جریحه دار می شود.

و اما اینکه گفتند: تعدد زوجات باعث دلسردی زنان در اداره خانه و بی رغبتی آنان در تربیت اولاد می شود و نیز اینکه گفتند: تعدد زوجات باعث شیوع زنا و خیانت می گردد، درست نیست زیرا تجربه خلاف آن را اثبات کرده است.

در صدر اسلام حکم تعدد زوجات جاری شد و هیچ مورخ و اهل خبره تاریخ نیست که ادعا کند در آن روز زنان به کار کردن در خانه بی رغبت شدند و کارها معطل ماند و یا زنا در جامعه شیوع پیدا کرد، بلکه تاریخ و مورخین خلاف این را اثبات می کنند.

علاوه بر اینکه زنانی که بر سر زنان اول شوهر می کنند، در جامعه اسلامی و سایر جامعه هائی که این عمل را جایز می دانند با رضا و رغبت خود زن دوم یا سوم یا چهارم شوهر می شوند، و این زنان، زنان همین جامعه ها هستند و مردان آن ها را

از جامعه های دیگر و به عنوان برده نمی آورند و یا از دنیائی غیر این دنیا به فریب نیاورده اند و اگر می بینیم که این زنان به چنین ازدواجی تمایل پیدا می کنند به خاطر عللی است که در اجتماع حکم فرما است و همین دلیل روشن است بر اینکه طبیعت جنس زن امتناعی از تعدد زوجات ندارد و قلبشان از این عمل آزرده نمی شود، بلکه اگر آزرده گی ای هست از لوازم و عوارضی است که همسر اول پیش می آورد، زیرا همسر اول وقتی تنها همسر شوهرش باشد، دوست نمی دارد که غیر او زنی دیگر به خانه اش وارد شود، زیرا که می ترسد قلب شوهرش متمایل به او شود و یا او بر وی تفوق و ریاست پیدا کند و یا فرزندی که از او پدید می آید با فرزندان وی ناسازگاری کند و امثال این گونه ترس ها است که موجب عدم رضایت و تألم روحی زن اول می شود نه یک غریزه طبیعی.

اشکال دوم

و اما اشکال دوم: که تعدد زوجات از نظر آمار زن و مرد عملی غیر طبیعی است، جوابش این است که این استدلال از چند جهت مخدوش و نادرست است.

۱ - امر ازدواج تنها متکی به مساله آمار نیست، (تا کسی بگوید باید زن هم جیره بندی شود و گرنه اگر مردی چهار زن بگیرد، سه نفر مرد دیگر بی زن می ماند " مترجم "). بلکه در این میان عوامل و شرایط دیگری وجود دارد که یکی از آن ها رشد فکری است، که زنان زودتر از مردان رشد یافته و آماده ازدواج پیدا می شوند، سن زنان مخصوصا در مناطق گرمسیر وقتی از نه (۹) سالگی بگذرد صلاحیت ازدواج پیدا می کنند،

در حالی که بسیاری از مردان قبل از شانزده (۱۶) سالگی به این رشد و این آمادگی نمی‌رسند، (و این معیار همان است که اسلام در مساله نکاح معتبر شمرده است).

دلیل و شاهد بر این مطلب سنت جاری و روش معمول در دختران کشورهای متمدن است که کمتر دختری را می‌توان یافت که تا سن قانونی (مثلاً شانزده سالگی) بکارتش محفوظ مانده باشد. و این (زایل شدن بکارت) نیست مگر به خاطر اینکه طبیعت، چند سال قبل از سن قانونی اش او را آماده نکاح کرده بود و چون قانون اجازه ازدواج به او نمی‌داده، بکارت خود را مفت از دست داده است.

و لازمه این خصوصیت این است که اگر ما موالید و نوزادان شانزده سال قبل یک کشور را - با فرض اینکه دخترانش برابر پسران باشد - در نظر بگیریم، سر سال شانزدهم از نوزادان پسر تنها یک سالش (یعنی سال اول از آن شانزده سال) آماده ازدواج می‌باشند، در حالی که از نوزادان دختر، دختران هفت سال اول از آن شانزده سال به حد ازدواج رسیده‌اند، یعنی نوزادان سال اول (از پسران) تا سال هفتم (از دختران) و اگر نوزادان بیست و پنج سال قبل کشوری را در نظر بگیریم، سر سال بیست و پنجم مرحله رشد بلوغ مردان است، و نوزادان ده سال از پسران و پانزده سال از دختران آماده ازدواج شده‌اند و اگر در گرفتن نسبت حد وسط را معیار قرار دهیم برای هر یک پسر، دو دختر آماده ازدواجند و این نسبت را طبیعت پسر و دختر برقرار کرده است.

گذشته از آن آماری که از آن یاد

کردند خود بیانگر این معنا است که زنان عمرشان از مردان بیشتر است، و لازمه آن این است که در سال مرگ همین پسران و دخترانی که فرض کردیم عده ای پیر زن وجود داشته باشد که در برابر آن ها پیرمردانی وجود نداشته باشند (مؤید این معنا آماری است که روزنامه اطلاعات تهران مورخه سه شنبه یازدهم دی ماه هزار و سیصد و پنج شمسی از سازمان آمار فرانسه نقل کرده) و خلاصه اش این است که: "بر حسب آمارگیری این نتیجه به دست آمده است که در فرانسه در برابر هر صد نفر مولود دختر صد و پنج پسر متولد می شود و با این حال روز به روز آمار زنان از مردان بیشتر می شود و از چهل میلیون نفوس فرانسه که باید بیش از بیست میلیون مرد باشد، عدد زنان "۱۷۶۵۰۰۰" یک میلیون و هفتصد و شصت و پنج هزار نفر از مردان بیشتر است و علت این امر این است که پسران و مردان مقاومشان در برابر بیماری ها کمتر از دختران و زنان است. و به همین جهت از ولادت تا سن ۱۹ سالگی، پسران پنج درصد بیش از دختران می میرند.

آنگاه این مؤسسه شروع می کند به گرفتن آمار در ناحیه نقص و این آمار را از سن ۲۵ - ۳۰ سالگی شروع می کند تا سن ۶۰ - ۶۵ سالگی و نتیجه می گیرد که در سن ۶۰ - ۶۵ سالگی در برابر یک میلیون و پانصد هزار زن بیش از هفتصد و پنجاه هزار نفر مرد باقی نمی ماند".

از این هم که بگذریم خاصیت تولید نسل و یا به عبارت دیگر دستگاه تناسلی مرد

عمرش بیشتر از دستگاه تناسلی زن است، زیرا اغلب زنان در سن پنجاه سالگی یائسه می شوند و دیگر رحم آنان فرزند پرورش نمی دهد، در حالی که دستگاه تناسلی مرد سال ها بعد از پنجاه سالگی قادر به تولید نسل می باشد و چه بسا مردان که قابلیت تولیدشان تا آخر عمر طبیعی که صد سالگی است باقی می ماند، در نتیجه عمر مردان از نظر صلاحیت تولید، که تقریباً هشتاد سال می شود، دو برابر عمر زنان یعنی چهل سال است.

و اگر ما این وجه را با وجه قبلی روی هم در نظر بگیریم، این نتیجه به دست می آید که طبیعت و خلقت به مردان اجازه داده تا از ازدواج با یک زن فراتر رود و بیش از یکی داشته باشد و این معقول نیست که طبیعت، نیروی تولید را به مردان بدهد و در عین حال آنان را از تولید منع کند، زیرا سنت جاری در علل و اسباب این معنا را نمی پذیرد.

علاوه بر اینکه حوادثی که افراد جامعه را نابود می سازد، یعنی جنگ ها و نزاع ها و جنایات، مردان را بیشتر تهدید می کند تا زنان را، به طوری که نابود شوندگان از مردان قابل مقایسه با نابود شوندگان از زنان نیست، قبلاً هم تذکر دادیم که همین معنا قوی ترین عامل برای شیوع تعدد زوجات در قبائل است و بنا بر این زنانی که به حکم مطلب بالا، شوهر را از دست می دهند، چاره ای جز این ندارند که یا تعدد زوجات را بپذیرند و یا تن به زنا و یا محرومیت دهند، چون با مرگ شوهران غریزه جنسی آنان نمی میرد و باطل نمی شود.

و از جمله مطالبی

که این حقیقت را تایید می کند، جریانی است که چند ماه قبل از نوشتن این اوراق در آلمان اتفاق افتاد و آن این بود که جمعیت زنان بی شوهر نگرانی خود را از نداشتن شوهر طی شکایتی به دولت اظهار نموده و تقاضا کردند که برای علاج این درد مساله تعدد زوجات در اسلام را قانونی ساخته، به مردان آلمان اجازه دهد تا هر تعداد که خواستند زن

بگیرند، چیزی که هست حکومت خواسته ی آن زنان را بر آورده نکرد، زیرا کلیسا او را از این کار بازداشت.

آری کلیسا راضی شد زنا و فساد نسل شایع شود ولی راضی نشد تعدد زوجات اسلام در آلمان رسمیت پیدا کند.

۲- استدلال به اینکه "طبیعت نوع بشر عدد مردان را مساوی عدد زنان قرار داده"، با صرف نظر از خدشه هائی که داشت زمانی استدلال درستی است که تمامی مردان چهار زن بگیرند و یا حداقل بیش از یک زن اختیار کنند، در حالی که چنین نبوده و بعد از این نیز چنین نخواهد شد، برای اینکه طبیعت چنین موقعیتی را در اختیار همگان قرار نداده و طبعاً بیش از یک زن داشتن جز برای بعضی از مردان فراهم نمی شود، اسلام نیز که همه دستوراتش مطابق با فطرت و طبیعت است چهار زن داشتن را بر همه مردان واجب نکرده، بلکه تنها برای کسانی که توانائی دارند، جایز دانسته (نه واجب) آن هم در صورتی که بتوانند بین دو زن و بیشتر به عدالت رفتار کنند.

و یکی از روشن ترین دلیل بر اینکه لازمه این تشریح، حرج و فساد نیست، عمل مسلمانان به این تشریح و سیره آنان

بر این سنت است و همچنین غیر مسلمانان اقوامی که این عمل را جایز می دانند و نه تنها مستلزم حرج و قحطی و نایابی زن نیست بلکه به عکس، ممنوعیت تعدد زوجات در اقوامی که آن را تحریم کرده اند، باعث شده هزاران زن از شوهر و اجتماع خانوادگی محروم باشند و به دادن زنا اکتفا کنند.

۳- استدلال نامبرده، صرفنظر از خدشه هائی که داشت در صورتی درست بوده و بر حکم تعدد زوجات وارد است که حکم نامبرده (تعدد زوجات) اصلاح نشده و با قیودی که محذوره‌های توهم شده را اصلاح کند، مقید و تعدیل نشود. ولی اسلام همین کار را کرده، و بر مردانی که می خواهند زنانی متعدد داشته باشند شرط کرده که در معاشرت با آنان رعایت عدالت را بکنند و بستر زناشویی را بین آنان بالسویه تقسیم کنند. و نیز واجب کرده که نفقه آنان و اولادشان را بدهند و معلوم است که رعایت عدالت در انفاق و پرداخت هزینه زندگی چهار زن و اولاد آن‌ها و نیز رعایت مساوات در معاشرت با آنان جز برای بعضی از مردان فهمیده و ثروتمند فراهم نمی شود. و این کار برای عمومی مردم فراهم و میسر نیست.

علاوه بر این، در این میان راه های دینی و مشروع دیگری است که با به کار بستن آن، زن می تواند شوهر خود را ملزم سازد که زن دیگری نگیرد و تنها به او اکتفا کند.

اشکال سوم

و اما اشکال سوم: که می گفت: "تجویز تعدد زوجات، مردان را به شهوت رانی

ترغیب نمودن و همچنین نیروی شهوت را در جامعه تقویت کردن" است، در پاسخ این اشکال باید گفت

که: صاحب این اشکال اطلاع و تدبیری در تربیت اسلامی و مقاصدی که این شریعت دنبال می کند ندارد و نمی داند که تربیت دینی نسبت به زنان در جامعه اسلامی دین - پسند، این است که زنان را با پوشیدن خود با عفاف و با حیا بار می آورد، و زنان را طوری تربیت می کند که خود به خود شهوت در آنان کمتر از مردان می شود، (بر خلاف آنچه مشهور شده که شهوت نکاح در زن بیشتر و زیادتر از مرد است. و استدلال می کنند به اینکه زن بسیار حریص در زینت و جمال و خود آرائی است و وجود این طبیعت در زن دلیل بر آن است که شهوت او زیادتر از مرد است) و ادعای ما آن قدر روشن است که مردان مسلمانی که با زنان متدین و تربیت شده در دامن پدر و مادر دین دار ازدواج کرده اند، کم ترین تردیدی در آن ندارند، پس روی هم رفته، شهوت جنسی مردان معادل است با شهوتی که در یک زن، بلکه دو زن و سه زن وجود دارد.

از سوی دیگر دین اسلام بر این معنا عنایت دارد که حداقل و واجب از مقتضیات طبع و مشتتهیات نفس ارضا گردد. واحدی از این حداقل، محروم نماند و به همین جهت این معنا را مورد نظر قرار داده که شهوت هیچ مردی در هیچ زمانی در بدن محصور نشود و وادارش نکند به اینکه به تعدی و فجور و فحشا آلوده گردد.

و اگر مرد به داشتن یک زن محکوم باشد، دری امی که زن عذر دارد، یعنی نزدیک به یک ثلث از اوقات معاشرتش که ایام عادت و

بعضی از ایام حمل و وضع حمل و ایام رضاعش و امثال آن است او ناگزیر از فجور می شود، چون ما در مباحث گذشته این کتاب مطلبی را مکرر خاطر نشان کردیم که لازمه آن لزوم شتاب در رفع این حاجت غریزی است. و آن مطلب این بود که گفتیم اسلام اجتماع بشری را بر اساس زندگی عقل و تفکر بنا نهاده، نه بر اساس زندگی احساسی و بنا بر این باقی ماندن مرد بر حالت احساس حالتی که او را به بی بندوباری در خواسته ها و خاطرات زشت می کشاند، نظیر حالت عذب بودن و امثال آن، از نظر اسلام از بزرگ ترین خطر هائی است که انسان را تهدید می کند.

و از سوی دیگر یکی از مهم ترین مقاصد و هدف ها در نظر شارع اسلام زیاد شدن نسل مسلمانان و آباد شدن زمین به دست آنان است. آری جامعه مسلمانان که آباد شدن زمین به دست او، آبادی صالحی و آبادی مخصوصی است که ریشه شرک و فساد را می زند. پس این جهات و امثال آن مورد اهتمام شارع بوده و باعث شده است که شارع اسلام حکم جواز تعدد زوجات را تشریح کند، نه ترویج امر شهوترانی و ترغیب مردم به اینکه در شهوات غرق شوند، و اگر اشکال کنندگان به اسلام در خصوص تشریح این حکم انصاف می داشتند لبه تیز حملات خود را متوجه بانیان تمدن غرب می کردند و جا داشت این تمدن را به ترویج فحشا و ترغیب مردان به شهوترانی متهم سازند، نه اسلام را که اجتماع را بر پایه سعادت دینی قرار داده است.

بله در تجویز تعدد زوجات این اثر هست که شدت

حرص مرد را شکسته و تسکین می دهد، چون به قول معروف: "هر آن کس که از چیزی منع شود به آن حریص می گردد" و چنین کسی همی جز این ندارد که پرده منع را پاره و دیوار حبس را بشکند و خود را به آنچه از آن محروم شده اند برساند. و مردان نیز در مورد تمتع و کام گیری از زنان چنین وضعی دارند، اگر قانون، او را از غیر همسر اولش منع کند، حریص تر می شود، ولی اگر قانون به او اجازه گرفتن همسر دوم و سوم را بدهد، هر چند بیش از یک همسر نداشته باشد، عطش حرصش فرو می نشیند و با خود فکر می کند که برای گرفتن همسر دیگر راه باز است و کسی نمی تواند مرا جلوگیری کند، اگر روزی خود را در تنگنا بینم از این حق استفاده می کنم (و اگر در تنگنا ندید، مساله را سبک و سنگین نموده، اگر دید گرفتن زن دوم از نظر اقتصاد و از نظر اداره دو خانه صرفه دارد، می گیرد و اگر صرفه نداشت نمی گیرد "مترجم"). و همین باز بودن راه، بهانه او را از ارتکاب زنا و هتک ناموس محترم مردم، از دستش می گیرد.

در میان غربی ها بعضی از نویسندگان رعایت انصاف را نموده و گفته اند: در اشاعه زنا و فحشا بین ملت های مسیحی مذهب، هیچ عاملی نیرومندتر از تحریم تعدد زوجات به وسیله کلیسا نبوده است.

مستر جان دیون پورت انگلیسی در کتاب عذر به پیشگاه محمد (ص) و قرآن (ترجمه فاضل دانشمند آقای سعیدی) این انصاف را به خرج داده است.

اشکال چهارم

تجویز تعدد زوجات مقام زن را در مجتمع پائین می آورد

و اما

ص: ۴۰

در جواب از اشکال چهارم: " که تجویز تعدد زوجات مقام زن را در مجتمع پائین می آورد " باید گفت که هرگز چنین نیست، همانطور که در مباحث گذشته (یعنی در بحث علمی که در جلد دوم عربی این کتاب صفحه ۲۷۳ پیرامون حقوق زن در اسلام داشتیم) اثبات کردیم که زنان در هیچ سنتی از سنت های دینی و یا دنیوی نه قدیمش و نه جدیدش همانند اسلام مورد احترام قرار نگرفته اند و هیچ سنتی از سنن قدیم و جدید حقوق آنان را همچون اسلام مراعات ننموده است، برای بیشتر روشن شدن این مساله، مطالب مشروحي بیان خواهیم نمود.

جواز تعدد زوجات برای مرد در حقیقت و واقع امر توهین به زن و از بین بردن موقعیت اجتماعی و حقوق او نیست، بلکه به خاطر مصالحی است که بیان بعضی از آن ها گذشت.

بسیاری از نویسندگان و دانشمندان غربی (اعم از دانشمندان مرد و زن) به نیکی و حسن این قانون اسلامی اعتراف نموده، و به مفاسدی که از ناحیه تحریم تعدد زوجات گریبانگیر جامعه ها شده است اعتراف کرده اند، خواننده عزیز می تواند به مضان این نوشته ها مراجعه نماید.

قوی ترین و محکم ترین دلیلی که مخالفین غربی به قانون تعدد زوجات گرفته و به آن تمسک کرده اند و در نظر دانشمندان و اهل مطالعه آب و تابش داده اند، همان گرفتاری ها و مصیبت هائی است که در خانه های مسلمانانی که دو زن و یا چند زن هست مشاهده می شود که این خانه ها همیشه محل داد و فریاد و حسد ورزیدن به یکدیگر است. و اهل آن خانه (اعم از زن و مرد) از روزی که زن دوم، سوم و

... وارد خانه مرد می شوند تا روزی که وارد خانه قبر می گردند روی سعادت و خوشی را نمی بینند، تا جائی که خود مسلمانان این حسد را به نام "مرض هووها" نامیده اند.

در چنین زمانی است که تمامی عواطف و احساسات رقیق و لطیف فطری و طبیعی زنان، مانند: "مهر و محبت"، "نرمخوئی"، "رقت"، "رافت"، "شفقت"، "خیرخواهی"، "حفظ غیب"، "وفا"، "مودت"، "رحمت"، "اخلاص" و ... نسبت به شوهر و فرزندان که شوهر از همسر قبلش داشته، و نیز علاقه به خانه و همه متعلقات آن که از صفات غریزی زن است برگشته و جای خود را به ضد خودش می دهد و در نتیجه خانه را که باید جای سکونت و استراحت آدمی و محل برطرف کردن خستگی تن و تألمات روحی و جسمی انسان باشد و هر مردی در زندگی روزمره اش دچار آن ها می شود به صورت گود زورخانه و معرکه قتال در می آید، معرکه ای که در آن نه برای جان کسی احترامی هست و نه برای عرضش و نه آبرویش و نه مالش، و خلاصه هیچ کس از کس دیگر در امان نیست.

و معلوم است که در چنین خانه ای صفای زندگی مبدل به کدورت گشته و لذت زندگی از آنجا کوچ می کند و جای خود را به ضرب و شتم و فحش و ناسزا و سعایت و سخن چینی و رقابت و نیرنگ می دهد و بچه های چنین خانه ای نیز با بچه های دیگر خانه ها فرق داشته و دائما در حال اختلاف و مشاجره هستند و چه بسا که (کارد مرد به استخوانش رسیده و همسر خود را به قتل برساند و یا) زن در صدد نابود کردن

شوهر، و بچه ها در مقام کشتن یکدیگر و یا در صدد کشتن پدر بر آیند و پیوند خویشاوندی و قرابت و برادری جای خود را به انتقام و

خونخواهی بدهد. و معلوم است که (به فرموده رسول خدا (ص) که: الحب يتوارث و البغض يتوارث، دشمنی نسل اول خانواده، به نسل های بعدی نیز منتقل می گردد "مترجم") خونریزی و نابودی نسل، و فساد خانه در نسل های مردی که دارای دو زن می باشد ادامه یابد.

از تمام این ها که بگذریم، آثار سوء تعدد زوجات به بیرون از خانه یعنی به جامعه نیز راه یافته و باعث شقاوت و فساد اخلاق و قساوت و ظلم و بغی و فحشا و سلب امنیت و اعتماد می گردد. و مخصوصا که اگر جواز طلاق را هم بر این قانون (جواز تعدد زوجات) اضافه کنیم به خوبی روشن می شود که این دو حکم (جواز تعدد زوجات و طلاق) کار مردان جامعه را به کجا می کشاند، وقتی مرد بتواند هر که را خواست بگیرد و هر یک از همسرانش را خواست طلاق دهد، خود به خود ذوقی و شهوت پرست بار می آید، چنین مردی جز پیروی از شهواتش و اطفای آتش حرصش و گرفتن این زن و رها کردن آن زن، عزت دادن به این و خوار ساختن آن، هیچ کاری و هیچ همی ندارد و این وضع جز تباه کردن و بدبخت ساختن نیمی از مردم جامعه (یعنی زنان) اثر دیگری ندارد، علاوه بر اینکه با تباهی آن نصف (زنان)، نصف دیگر (مردان) نیز تباه می شوند.

این بود حاصل سخنان مخالفین که به خورد جامعه داده اند، انصافا سخن درستی است و ما قبول

داریم، و لیکن هیچیک از آن‌ها بر اسلام و تشریح اسلام وارد نیست، بلکه همه‌اش متوجه مسلمانان است.

آری، اگر مخالفین، عصر و دوره‌ای را نشان دهند که در آن دوره مسلمانان به حقیقت احکام دین و تعالیم آن عمل کرده باشند و در آن دوره نیز این آثار سوء بر مساله تعدد زوجات و جواز طلاق مترتب شده باشد، آنگاه می‌توانند ادعا کنند که آثار سوء نامبرده، از ناحیه جواز تعدد زوجات و طلاق است، ولی با کمال تأسف مسلمانان قرن‌ها است که حکومت اسلامی ندارند و آنان که سردمداران مسلمانان بودند، صالح نبودند، تا مسلمانان را بر طبق تربیت اسلامی و با تعالیم عالیه آن تربیت کنند، بلکه خود آن سردمداران در پرده دری و نقض قوانین و ابطال حدود دین پیشگامتر از مردم بودند و واضح است که مردم تابع مرام پادشاهان خویشند.

و اگر ما بخواهیم در اینجا به نقل قسمتی از سرگذشت فرمانروایان و جریاناتی که در دربار آنان جاری بوده و رسوائیهائی که پادشاهان کشورهای اسلامی به بار آوردند از روز مبدل شدن حکومت دینی به سلطنت و شاهنشاهی بپردازیم، باید در همین جا کتابی جداگانه در بین کتاب تفسیر خود بنویسیم (و این با وعده اختصاری که داده ایم نمی‌سازد).

و کوتاه سخن آنکه اگر اشکالی هست به مسلمانان وارد است که اجتماع خانوادگی خویش را به گونه‌ای ترتیب داده‌اند که تامین کننده سعادت زندگی شان نیست و سیاستی را اتخاذ می‌کنند که نمی‌توانند آن را پیاده سازند و در پیاده کردنش از صراط مستقیم منحرف نشوند، تازه گناه این آثار سوء به گردن مردان است، نه زنان و فرزندان،

هر چند که هر کسی مسؤول گناه خویش است، ولی ریشه تمام این مفاسد و بدبختی ها و خانمان براندازی ها و ...

روش و مرام این گونه مردان است که سعادت خود و همسر و اولاد خود را و صفای جو جامعه خویش را فدای شهوترانی و نادانی خود می کنند.

و اما اسلام (همانطور که در سابق بیان کردیم) قانون تعدد زوجات را بدون قید و بند تشریح نکرده، و اصلا آن را بر همه مردان واجب و لازم ننموده، بلکه به طبیعت و حال افراد توجه فرموده، و همچنین عوارضی را که ممکن است احیاناً برای افرادی عارض شود در نظر گرفته، و به بیانی که گذشت صلاحیت قطعی را شرط نموده و مفاسد و محذورهائی را که در تعدد زوجات وجود دارد بر شمرده و در چنین موقعیتی است که آن را جایز دانسته، تا مصالح مجتمع اسلامی انسان ها تامین شود. و حکم "جواز" را مقید به صورتی کرده است که هیچیک از مفاسد شنیع نامبرده پیش نیاید و آن در صورتی است که مرد از خود اطمینان داشته باشد به اینکه می تواند بین چند همسر به عدالت رفتار کند.

پس تنها کسی که چنین اطمینانی از خود دارد و خدای تعالی چنین توفیقی به او داده، از نظر دین اسلام می تواند بیش از یک زن داشته باشد. و اما آن مردانی که (اشکال کنندگان. وضعشان را با آب و تاب نقل کرده اند که) هیچ عنایتی به سعادت خود و زن و فرزند خود ندارند و جز ارضای شکم و شهوت هیچ چیزی بریشان محترم نیست، و زن بریشان جز وسیله ای که برای

شهوترانی مردان خلق شده اند مفهومی ندارد، آن ها ارتباطی با اسلام ندارند و اسلام هم به هیچ وجه اعمالشان را امضا ننموده و از نظر اسلام اصلا زن گرفتن برای آنان با وجود این وضعی که دارند جایز نیست و اگر واجد شرایط باشند و زن را یک حیوان نپندارند، تنها یک زن می توانند اختیار کنند.

علاوه بر اینکه در اصل اشکال بین دو جهت که از نظر اسلام از هم جدا نیستند یعنی جهت تشریح و جهت ولایت خلط شده است.

عدم جریان صحیح یک قانون در جامعه ای، الزاما به معنای بطلان و فساد آن قانون نیست

توضیح اینکه: در نظر دانشمندان امروز معیار در داوری اینکه چه قانونی از قوانین موضوعه و چه سنتی از سنت های جاریه صحیح و چه قانون و سنتی فاسد است، آثار و نتایج آن قانون است که اگر بعد از پیاده شدنش در جامعه، آثارش مورد پسند واقع شد آن قانون را قانونی خوب می دانند، و اگر نتایج خوبی به بار نیاورد، می گویند این قانون خوب نیست، خلاصه اینکه معیار خوبی و بدی قانون را پسند و عدم پسند مردم می دانند، حال مردم در هر سطحی که باشند و هر درکی و میلی که داشته باشند مهم نیست.

و من گمان نمی کنم که این دانشمندان غفلت ورزیده باشند از اینکه: چه بسا می شود که جامعه ای دارای بعضی سنن و عادات و عوارضی باشد که با حکم مورد بحث نسازد و اینکه باید مجتمع را مجهز کرد به روشی که منافی آن حکم یا آن سنت نباشد، تا مسیر خود را بداند و بفهمد که کارش به کجا می انجامد و

چه اثری از کار او بجا می ماند، خیر یا شر، نفع یا ضرر؟ .

چیزی که هست این دانشمندان در قوانین، تنها خواست و تقاضای جامعه را معیار قرار می دهند. یعنی تقاضایی که از وضع حاضر و ظاهر اندیشه جامعه ناشی می شود، حال آن وضع هر چه می خواهد باشد و آن تفکر و اندیشه هر چه می خواهد باشد و هر استدعا و تقاضا که می خواهد داشته باشد. در نظر این دانشمندان قانون صحیح و صالح چنین قانونی است و بقیه قوانین غیر صالح است (هر چند مطابق عقل و فطرت باشد).

به همین جهت است که وقتی مسلمانان را می بینند که در وادی گمراهی سرگردان و در پرتگاه هلاکت واقعند و فساد از سراسر زندگی مادی و معنوی شان می بارد، آنچه فساد می بینند به اسلام، یعنی دین مسلمانان نسبت می دهند، اگر دروغ و خیانت و بد دهنی و پایمال کردن حقوق یکدیگر و گسترش ظلم و فساد خانواده ها و اختلال و هرج و مرج در جامعه را مشاهده می کنند، آن ها را به قوانین دینی دایر در بین ایشان نسبت می دهند و می پندارند که جریان سنت اسلام و تاثیرات آن مانند سایر سنت های اجتماعی است که (با تبلیغات و یا به اصطلاح روز، "شستشو دادن مغز" و) متراکم کردن احساسات در بین مردم، بر آن ها تحمیل می شود.

در نتیجه از این پندار خود نتیجه می گیرند که: "اسلام باعث به وجود آمدن مفسده های اجتماعی ای است که در بین مسلمانان رواج یافته و تمامی این ظلم ها و فسادها از اسلام سرچشمه می گیرد! و حال آنکه بدترین ظلم ها و نارواترین جنایت ها در بینشان رایج بوده است. و به قول معروف:

"كل الصيد في جوف الفراء - همه شکارها در جوف پوستین است" و همچنین نتیجه این پندار غلط است که می گویند: اگر اسلام دین واقعی بود و اگر احکام و قوانین آن خوب و متضمن صلاح و سعادت مردم بود، در خود مردم اثری سعادت بخش می گذاشت نه اینکه و بال مردم بشود.

توضیح

این سخن، سخن درستی نیست، چرا که این دانشمندان بین طبیعت حکم "صالح" و "مصلح"، و همچنین حکم بین مردم "فاسد" و "مفسد" خلط کرده اند، اسلام که خم رنگریزی نیست، اسلام مجموع معارف اعتقادی و اخلاقی است، و قوانینی است عملی که هر سه قسمت آن با یکدیگر متناسب و مرتبط است و با همه تمامیتش وقتی اثر می گذارد که مجموعش عملی شود و اما اگر کسی معارف اعتقادی و اخلاقی آن را به دست آورده و در مرحله عمل کوتاهی کند، البته اثری نخواهد داشت، نظیر معجون ها که وقتی یک جزء آن فاسد می شود همه اش را فاسد می کند و اثری مخالف به جای می گذارد، و نیز وقتی اثر مطلوب را می بخشد که بدن بیمار برای ورود معجون و عمل کردنش آماده باشد که اگر انسانی که آن را مصرف می کند شرایط مصرف را رعایت نکند، اثر آن خنثی می گردد و چه بسا نتیجه و اثری بر خلاف آنچه را که توقع داشت می گیرد.

گیرم که سنت اسلامی نیروی اصلاح مردم و از بین بردن سستی ها و رذائل عمومی را به خاطر ضعف مبانی قانونش نداشته باشد، سنت دموکراتیک چرا این نیرو را نداشته و در بلوک شرق دنیا یعنی در بلاد اسلام نشین، آن اثری را که در بلاد اروپا داشت ندارد؟

خوب بود سنت دموکراتیک بعد از ناتوانی اسلام، بتواند ما را اصلاح کند؟ و چه شده است بر ما که هر چه بیشتر جلو می‌رویم و هر چه زیاده‌تر برای پیشرفت تلاش می‌کنیم بیشتر به عقب بر می‌گردیم، کسی شک ندارد در اینکه اعمال زشت و اخلاق رذیله در این عصر که روزگار به اصطلاح تمدن! است در ما ریشه دارتر شده، با اینکه نزدیک به نیم قرن است که خود را روشنفکر پنداشته‌ایم، در حالی که حیوانی بی‌بند و بار بیش نیستیم، نه بهره‌ای از عدالت اجتماعی داریم و نه حقوق بشر در بین ما زنده شده است. از معارف عالی و عمومی و بالاخره از هر سعادت اجتماعی جز الفاظی بی‌محتوا و دل‌خوش کن بهره‌ای نداریم، تنها الفاظی از این حقوق بر سر زبان‌هایمان رد و بدل می‌شود.

و آیا می‌توانید برای این جواب نقضی که ما بر شما وارد کردیم پاسخی بدهید؟ نه، هرگز، و جز این نمی‌توانید عذر بیاورید که در پاسخ ما بگوئید: "به این جهت نظام دموکراتیک نتوانسته است شما را اصلاح کند که شما به دستورات نظام دموکراتیک عمل نکردید، تا آثار خوبی در شما به جای بگذارد و اگر این جواب شما درست است، چرا در مورد مکتب اسلام درست نباشد؟".

از این نیز بگذریم و فرض کنیم که (العیاذ بالله) اسلام به خاطر سستی بنیادش نتوانسته در دل‌های مردم راه یافته و در اعماق جامعه به طور کامل نفوذ کند، و در نتیجه حکومتش در جامعه دوام نیافته و نتوانسته است به حیات خود در اجتماع اسلامی ادامه دهد و موجودیت خود را حفظ کند، به

ناچار متروک و مهجور شده، ولی چرا روش دموکراتیک که قبل از جنگ

جهانی دوم مورد قبول و پسند همه عالم بود، بعد از جنگ نامبرده از روسیه رانده شد و روش بلشویکی جایش را اشغال کرد؟!، و به فرض هم که برای این رانده شدن و منقلب شدن آن در روسیه به روشی دیگر، عذری بتراشند؟ چرا مرام دموکراتیک در ممالک چین، لتونی، استونی، لیتوانی، رومانی، مجارستان و یوگسلاوی و کشورهایی دیگر به کمونیستی تبدیل شد؟ و نیز چرا با اینکه سایر کشورها را تهدید می کرد و عمیقا در آن ها نیز ریشه کرده بود، ناگهان این گونه از میان رفت؟ .

و چرا همین کمونیستی نیز بعد از آنکه نزدیک به چهل سال از عمرش گذشته و تقریبا بر نیمی از جمعیت دنیا حکومت می کرد و دائما مبلغین آن و سردمدارانش به آن افتخار می کردند و از فضیلت آن می گفتند و اظهار می داشتند که: نظام کمونیستی تنها نظامی است که به استبداد و استثمار دموکراسی آلوده نشده و کشورهایی را که نظام کمونیستی بر آن حاکم بود بهشت موعود معرفی می کردند، اما ناگهان همان مبلغین و سردمداران کمونیست دو سال قبل (۱) رهبر بی نظیر این رژیم یعنی استالین را به باد سرزنش و تقییح گرفتند و اظهار نمودند که: حکومت ۳۰ ساله (سی سال حکومت استالین) حکومت زور و استبداد و برده گیری به نام کمونیست بود. و به ناچار در این مدت حکومت او تاثیر عظیمی در وضع قوانین و اجرای آن و سایر متعلقاتش داشت و تمامی این انحرافات جز از اراده مستبدانه و روحیه استثمارگر و برده کشی و حکومت فردی که

ص: ۵۰

۱- لازم به تذکر است که مرحوم استاد علامه طباطبائی این مطالب را در سال ۱۳۳۵ ش به رشته تحریر در آورده است.

بدون هیچ معیار و ملاکی هزاران نفر را می کشت و هزاران نفر دیگر را زنده نگه می داشت، اقوامی را سعادت‌مند و اقوامی دیگر را بدبخت می ساخت و نشایت نمی گرفت و خدا می داند که بعد از سردمداران فعلی چه کسانی بر سر کار آیند و چه بر سر مردم بیچاره بیاورند! .

چه بسیار سنن و آدابی که (اعم از درست و نادرست) در جامعه رواج داشته و سپس به جهت عوامل مختلف (که مهم ترینش خیانت سردمداران و سست اراده بودن پیروان آن می باشد) از آن جامعه رخت بر بسته است و کسی که به کتاب های تاریخ مراجعه کند به این مطلب بر خورد می کند.

ای کاش می دانستم که (در نظر دانشمندان غربی) چه فرقی است بین اسلام از آن جهت که سنتی است اجتماعی، و بین این سنت ها که تغییر و تبدیل یافته است و چگونه است

که این عذر را در سنت های مذکور می پذیرند اما همان عذر را از اسلام نمی پذیرند، راستی علت این یک بام و دو هوا چیست؟ آری باید گفت که امروز کلمه حق در میان قدرت هول انگیز غربیان و جهالت و تقلید کورکورانه و به عبارت دیگر مرعوب شدن شرقیان از آن قدرت، واقع شده پس نه آسمانی است که بر او سایه افکند و نه زمینی که او را به پشت خویش نشاند، (غربی حاضر نیست حقانیت اسلام را بپذیرد، به خاطر اینکه علم و صنعتش او را مغرور ساخته است، شرقی نیز نمی تواند آن را بپذیرد، به خاطر آنکه در برابر تمدن غرب مرعوب شده "مترجم").

و به هر حال آنچه را که لازم است از بیانات

مفصل قبلی ما متذکر شد، این است که تاثیر گذاشتن و تاثیر نگذاشتن و همچنین باقی ماندن و از بین رفتن یک سنت در میان مردم چندان ارتباطی با درستی و نادرستی آن سنت ندارد تا از این مطلب بر حقانیت یک سنت استدلال کنیم و بگوئیم که چون این سنت در بین مردم باقیمانده پس حق است و همچنین استدلال کنیم به اینکه چون فلان سنت در جامعه متروک و بی اثر شده است، پس باطل است، بلکه علل و اسبابی دیگر در این به اره اثر دارند.

و لذا می بینیم هر سنتی از سنت ها که در تمامی دوران ها، در بین مردم دایر بوده و هست، یک روز اثر خود را می بخشد و روزی دیگر عقیم می ماند، روزی در بین مردم باقی است و روزگاری دیگر به خاطر عواملی مختلف از میان آن مردم کوچ می کند، به فرموده قرآن کریم: "خدای تعالی روزگار را در بین مردم دست به دست می گرداند، یک روز به کام مردمی و به ناکامی مردمی دیگر، و روز دیگر به ناکامی دسته اول و به کام دسته دوم می چرخاند، تا معلوم کند که افراد با ایمان چه کسانند، تا همان ها را گواه بر سایرین قرار دهد".

و سخن کوتاه اینکه قوانین اسلامی و احکامی که در آن هست بر حسب مبنا و مشرب با سایر قوانین اجتماعی که در بین مردم دایر است تفاوت دارد، و آن تفاوت این است که قوانین و سنت های بشری به اختلاف اعصار و دگرگونی ها که در مصالح بشر پدید می آید، دگرگون می شود. و لیکن قوانین اسلامی به خاطر اینکه مبنایش مصالح و مفاسد واقعی

است، اختلاف و دگرگونی نمی پذیرد، نه واجبش و نه حرامش، نه مستحبش و نه مکروهش، و نه مباحش، چیزی که هست اینکه: کارهائی را در اجتماع یک فرد می تواند انجام بدهد و یا ترک نماید و هر گونه تصرفی را که می خواهد می تواند بکند و می تواند نکند، بر زمامدار جامعه اسلامی است که مردم را به آن عمل - اگر واجب است - وادارد، - و اگر حرام است - از آن نهی کند و ...، کانه جامعه اسلامی یک تن واحد است و والی و زمامدار نیروی فکری و اداره کننده او است.

بنا بر این اگر جامعه اسلامی دارای زمامدار و والی باشد، می تواند مردم را از ظلمهائی که شما در جواز تعدد زوجات شمردید نهی کند و از آن کارهای زشتی که در زیر پوشش تعدد زوجات انجام می دهند جلوگیری نماید و حکم الهی به جواز تعدد زوجات به حال خود بماند و آن فسادها هم پدید نیاید.

آری حکم جواز تعدد زوجات یک تصمیم و حکمی است دائمی که به منظور تامین مصالح عمومی تشریح شده، نظیر تصمیم یک فرد به اینکه تعدد زوجات را به خاطر مصلحتی که برای شخص او دارد ترک کند که اگر او به خاطر آن مصلحت چند همسر نگیرد، حکم خدا را تغییر نداده و نخواسته است با این عمل خود بگوید تعدد زوجات را قبول ندارم، بلکه خواسته است بگوید این حکم، حکمی است مباح و من می توانم به آن عمل نکنم.

غریزه جنسی و ازدواج

کتاب

منبع: اخلاق در قرآن، ج ۲، ص ۲۳۹

محمدتقی مصباح یزدی

یکی دیگر از مجاری لذت انسان

، علاقه به همسر و ارضاء غریزه جنسی است. اصل

ص: ۵۳

وجود این میل نیز همانند میل ها و کشش های درونی دیگر، لازمه ساختمان روح انسان و فطری است که گفتیم خود به خود نه ارزش اخلاقی مثبت دارد و نه ارزش اخلاقی منفی، و به عبارتی دیگر: از نظر اخلاقی، وجود این میل ها و کشش ها در انسان نه خوب است و نه بد، و بار ارزشی ندارد.

البته، از نظر فلسفی، هر چیزی که بهره ای از وجود داشته باشد، خواه اختیاری باشد یا غیر اختیاری، فی نفسه خیر است ولی خیر در اینجا اصطلاح دیگری است و به ارزش ها و خیر اخلاقی ارتباطی ندارد.

آنچه که در محدوده اخلاق قرار می گیرد و بار ارزشی خواهد داشت کیفیت و کمیت ارضای این میل و جهت اعمال آن است. مسأله ما در اینجا این است که انسان این میل را چگونه ارضا کند؟ چه مقدار ارضا کند؟ و با چه نیتی ارضا کند؟ تا کار وی از نظر اخلاقی دارای ارزش مثبت باشد و دست به کارهای ناشایسته و غیر اخلاقی نیالوده باشد.

دیدگاه قرآن درباره غریزه جنسی

در قرآن کریم آیاتی دلالت می کنند بر این که همسر دوستی و رابطه جنسی در متن خلقت انسان، ملحوظ است. البته، این مطلب احتیاج به تعبد ندارد و هر کسی در کیفیت آفرینش انسان دقت کند، متوجه می شود که تکثیر نسل و بقای این نوع از راه ازدواج، همسرگیری و زاد و ولد تحقق پذیر خواهد بود و ناچار می بایست در متن آفرینش انسان این جهت رعایت شده باشد؛ یعنی، انسان طوری آفریده شده که در اثر آمیزش با همسر نسلش باقی بماند. البته، تعبیر آیات قرآن کریم در این زمینه متفاوت است و ما

در اینجا به چند دسته از آیات اشاره می‌کنیم:

الف) آیاتی دلالت دارند بر این که همسر انسان از جنس خود او قرار داده شده و این یک تدبیر تکوینی الهی است برای این که نوع انسان باقی بماند که شاید از همه آن‌ها روشن‌تر این آیه باشد که می‌گوید:

«یایی‌ها الناس اتقوا ربکم الذی خلقکم من نفس واحدہ و خلق منها زوج‌ها و بث منهما رجالا کثیرا و نساء و اتقوا الله الذی تساءلون به و الأرحام ان الله کان علیکم رقیبا.» (۱)

[ای مردم تقوا پیشه کنید و بترسید از پروردگارتان که شما را از یک انسان بیافرید و همسر وی را از (جنس) او بیافرید و مردان و زنان بسیاری را از آن دو (به وجود آورد و روی زمین) منتشر ساخت].

جمله «بث منهما رجالا کثیرا و نساء» به خوبی دلالت دارد بر این که انتشار افراد انسان بر اثر ارتباط دو همسر است و این رابطه همسری به منظور تکثیر نسل در متن خلقت انسان ملحوظ است.

در آیه دیگری آمده است که:

«هو الذی خلقکم من نفس واحدہ و جعل منها زوج‌ها لیسکن الی‌ها فلما تغشاها حملت حملا خفیفا فمرت به فلما اثقلت دعوا الله ربهما لئن ایتنا صالحا لنکونن من الشاکرین.» (۲) [اوست خدایی که شما را از یک انسان بیافرید و همسرش را نیز از (جنس) او قرار داد تا در کنار وی بیارامد پس چون با او خلوت کرد باری سبک برداشت و هنگامی که سنگین شد، پروردگارشان را خواندند که اگر فرزندی شایسته به ما دهی (به درگاه تو) از سپاسگزاران خواهیم بود].

در جمله

ص: ۵۵

۱- ۱. نساء./ ۱

۲- ۲. اعراف./ ۱۸۹

«و جعل منها زوج ها لیسکن الی ها» احتمالا به حکمت و علت دیگری نیز برای ازدواج، جدای از تولید و بقای نسل انسان، اشاره شده است که همان آرامش و سکون دو همسر در کنار یکدیگر و احساس مهر و صفایی است که نسبت به یکدیگر پیدا می کنند و در نتیجه، بار زندگی را به کمک یکدیگر بر می دارند.

از اینجا است که در قرآن به آیاتی نیز بر می خوریم که صرفا بر همین علت و حکمت تکیه کرده و از تولید نسل سخنی به میان نیاورده است، مانند این آیه که می گوید:

«و من آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجا لتسکونوا الی ها و جعل بینکم موده و رحمه ان فی ذلک لایى ات لقوم یتفکرون.»

(۱)

[و از جمله آیات و نشانه های خدا این است که او برای شما همسرانی از خودتان بیافرید تا در کنارشان آرام گیرید و میانتان محبت و مودت و دوستی قرار داد و در این کار، آیات و نشانه هایی (از خداوند) هست برای قومی که بیندیشند].

و دیگر آیاتی که در این زمینه به نحوی به این حقیقت اشاره کرده اند.

آیات فوق و نظایر آن ها، اندیشه کسانی را که فکر می کنند ازدواج کاری است پلید، شیطانی و دارای ارزش منفی، رد می کنند. چنین اندیشه ای در قرآن کتاب آسمانی فطرت، جایی ندارد و مطرود و باطل است.

میل به ازدواج به اقتضای حکمت الهی در آفرینش انسان لحاظ شده و تدبیر الهی اقتضا کرده است که تکثیر نسل و بقای انسان به وسیله آن، تحقق پیدا کند. و چنین چیزی، خود به خود و در جهان تشریح نمی تواند دارای ارزش منفی باشد؛

ص: ۵۶

چرا که، این در واقع، به یک نوع تناقض میان تکوین و تشریح و ناهماهنگی بین نظام هستی و نظام اخلاقی، منجر می شود. در صورتی که از نظر قرآن، نظام اخلاقی نه تنها هیچ تنافی با نظام تکوینی ندارد بلکه مکمل آن می باشد.

قرآن به ما می آموزد که دین و قوانین تشریحی دینی، فطری است و از هماهنگی کامل با آن برخوردار است و همین هماهنگی، رمز موفقیت و فراگیری و جهانی و ابدی بودن دین است.

پس با توجه به این آیات زن گرفتن یا شوهر کردن و آمیزش زن و مرد فی حد نفسه نمی تواند یک عمل زشت و پلید باشد و بنا بر این، منشأ زشتی و ارزش منفی مربوط به گزینه جنسی و رابطه زن و مرد را در جای دیگری مانند عوارض کمی و کیفی و در جهت آن باید جستجو کرد و کم و کیف و جهت هستند که منشأ خوبی یا بدی آن می شوند.

اخلاق جنسی

از آیات شریفه قرآن استفاده می شود که این دو جنس مخالف برای همدیگر و مکمل همدیگر آفریده شده اند و مقتضای فطرت انسان این است که هر یک از این دو یعنی زن و مرد نسبت به جنس مخالف خود گرایش داشته و او را منشأ آرامش و آسایش خویش قرار دهد و به گونه ای کامجویی کند که هم سلب تولید نسل و بقای نوع انسان می شود و هم مفسده ای بر آن، بار نخواهد شد.

محدودیت های فطری گزینه جنسی

از دید آیات قرآن کریم، گرایش به جنس موافق بر خلاف فطرت و نظام آفرینش است و در واقع، یک نوع انحراف در گرایش جنسی به

شمار می رود. بنا بر این، اگر کسانی در مقام ارضای غریزه جنسی از مسیر طبیعی و تکوینی منحرف بشوند و به جای آنچه در اصل خلقت و متن آفرینش برای تأمین این غریزه ملحوظ شده راه دیگری را در پیش بگیرند، کارشان دارای ارزش منفی خواهد بود و از طریق راست و راه مستقیم فطرت الهی منحرف گشته اند.

در قرآن کریم، در ضمن بیان داستان قوم لوط (که به این عمل انحرافی شهره اند) در چند مورد (و حد اقل در سه مورد) بر زشتی این عمل و انحراف آن از مسیر فطرت تأکید شده است.

قرآن حکایت می کند که این قوم در اشباع این میل، از مسیر طبیعی و فطری خود

منحرف شده بودند و به واسطه همین امر، مورد نکوهش و مذمت قرار گرفتند و به عذاب خدا گرفتار شدند و آیه ای که از این جهت از سایر آیات روشن تر است می فرماید:

«و تذرون ما خلق لکم ربکم من ازواجکم بل انتم قوم عادون.» (۱)

[همسرانی را که خدا برای شما قرار داده رها می کنید و به راهی که خدا قرار نداده است می روید شما مردمی متجاوز و نابکار هستید].

یعنی، به راهی می روید که خلاف فطرت و خلاف طبیعت شماست و انحرافی است از راه راست و صراط مستقیم.

این نکته به خصوص از این جهت برای ما مفید است که خداوند با تعبیر

«خلق لکم ربکم»

به ما می فهماند آنچه را که خداوند قرار داده است و آفرینش الهی اقتضا می کند، گرایش هر یک از این دو جنس به جنس مخالف خود است و بنا بر این، باید از همین راه اشباع

ص: ۵۸

گرایش مرد به مرد و یا زن بزن را خدا در فطرت و آفرینش انسان قرار نداده و در محدوده «ما خلق لکم» قرار نگرفته است. بنا بر این، اگر گرایشی اینچنین در انسانی پدید آید در اساس، همان گرایش به جنس مخالف است که تحت تأثیر عواملی، این گونه انحراف پیدا کرده و انسان را وادار به کارهای زشت و پلید و انحرافی کشانده است.

خداوند در آیات دیگری می گوید:

«و لو طأ اذ قال لقومه اتأتون الفاحشه ما سبقکم بها من احد من العالمین. انکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء بل انتم قوم مسرفون.» (۱)

[و حضرت لوط علیه السلام را به یاد بیاور آن هنگام که به قوم خود گفت آیا دست به عمل زشت و فحشایی می زنید که هیچ کس از مردم دنیا قبل از شما به چنین عملی دست نیالوده است شما به جای زنان، مردان را به شهوت می گیرید و مردم تبهکار و اسرافکاری هستید].

در این دو آیه، علاوه بر این که با تعبیر «مسرفون» کار آنان را محکوم می کند و خبر از هلاکت آن ها و نزول عذاب بر آن ها می دهد تا درجه فساد و زشتی این عمل را نشان داده باشد، علاوه بر این، با تعبیر

«ما سبقکم بها من احد من العالمین»

به یک نکته بسیار ظریف نیز اشاره کرده که دقیقاً، مدعای ما، یعنی غیر فطری بودن این عمل را نشان می دهد؛ یعنی، در واقع این قوم از آنجا که از مسیر فطرت منحرف شده بود در میان اقوام انسان و مردم عالم یک استثنا به حساب می آمد که از مسیر عام فطرت و

ص: ۵۹

راه همه مردم عالم در طول تاریخ، منحرف شده بود و افرادی که به این بیماری گرفتار شده اند کسانی هستند که از قوانین فطرت منحرف شده اند و آنان که امروز در غرب از آزادی لجام گسیخته سوء استفاده کرده و علناً به این عمل دست می زنند، تا آنجا که آن را شعار خود قرار داده اند، مسلماً یک اقلیتند که منشأ بیماری ها، فسادها و هرزه دری هایی شده اند هر چند که پررو و پسر و صدا هستند.

در واقع، برخی از حکومت ها و نظام های سیاسی غربی هستند که با اعلام مفعول قرار گرفتن مردانشان می خواهند پز آزادی بدهند و به اصطلاح، آزادی منشی و آزادی گرایی خود را به دنیا اعلام کنند. در صورتی که این آزادی یک آزادی افتخار آمیز نیست که بتوان به آن بالید، بلکه، یک آزادی حیوانی شرم آور است که مردان و زنان سلیم الفطره حتی از شنیدن آن شرمگین می شوند.

آیه ۵۵ سوره نمل (۱) هم مورد سومی است که قرآن به زشتی از عمل قوم لوط یاد کرده و چیزی بیش از آنچه گفتیم ندارد. بنا بر این، اولین چیزی که در مقام ارضای این گزینه باید مراعات شود همان توجه به مقتضای فطرت و خلقت الهی و عمل بر وفق آن خواهد بود؛ ولی، مطلب به اینجا ختم نمی شود؛ بلکه، از اینجا انحراف از خلقت و گرایش فطری، یعنی، همجنس گرایی به عنوان یک ارزش منفی قطعی، و یک عمل انحرافی بسیار زشت شناخته می شود.

محدودیت های اجتماعی گزینه جنسی

محدوده دیگری نیز، علاوه بر محدودیت فطری که در بالا گفتیم، برای گزینه جنسی وجود دارد که اگر رعایت نشود آن هم ارزش منفی ایجاد خواهد کرد. و

ص: ۶۰

عبارت است از این که عمل ارضاء جنسی به گونه ای انجام نگیرد که انسان را از دستیابی به مصالح مهم تر و کمالات بالاتر باز دارد این محدودیت از تراحم مصالح انسان به وجود می آید.

ما قبلا هم اشاره کرده ای ام که آنچه در ارضای خواسته ها و تمایلات، منشأ ارزش منفی می شود، تراحمی است که با بعضی از خواسته های دیگر پیدا می کند و با بررسی، ارزیابی و کسر و انکسار این خواسته ها است که حد و مرز هر یک از خواسته ها و تمایلات، آشکار و روشن خواهد شد.

در بعضی موارد خود ما هم از طریق ادراکات عادی و عقلایی خود می توانیم آن فرمول را کشف کنیم و مرز دقیق هر یک از آن ها را بشناسیم؛ ولی، در اکثر موارد به لحاظ آن که احاطه ای بر موارد تراحم و تأثیرات سوء یا نامطلوبی که می تواند داشته باشد، نداریم، نمی توانیم دقیقا مواردش را تعیین کنیم و در اینجاست که وحی، نقش تعیین کننده خود را ایفا می کند ولی، به هر حال، منشأ اصلی همان تراحمات است.

مصالح اجتماعی انسان اقتضا دارد که زندگی وی به صورت خانواده ای تشکیل شود و جریان پیدا کند و روابط مرد و زن باید تحت کنترل و ضوابط و معیارهای خاصی انجام شود و همسر انسان باید جنبه اختصاصی داشته باشد که مصالح زیادی برای فرد و جامعه بر خانواده و اختصاصی بودن همسر مترتب می شود و نفی آن زیان ها و خسارت های عمده ای به بار خواهد آورد.

از جمله مصالح اجتماعی آن است که باید با تشکیل خانواده نسل انسان حفظ شود و سپس بسیاری از مسایل اجتماعی و حقوقی مانند مسایل ارث،

انفاق و تربیت و دیگر مسؤولیتهایی که پدر و مادر نسبت به فرزند خویش دارند و یا صداق و انفاق و تمتع و التذاذ و اطاعت و دیگر مسؤولیتهایی که هر یک از دو همسر نسبت به یکدیگر دارند، بر تشکیل خانواده و حفظ نسل بار خواهد شد که لازم است همه آن ها دقیقاً رعایت شود تا جامعه، جامعه ای انسانی باشد و زمینه رشد عواطف و فضایل انسانی، عشق و ایثار و فداکاری و قداست و پاکی و بلند نظری در آن فراهم شود و متقابلاً، زمینه های رشد فساد و انحطاط و تباهی و بیماری های مربوطه جسمی و روانی، و نابودی عواطف انسانی و سقوط در زندگی حیوانی از بین برود.

خانواده و ازدواج شرعی

اگر بنا باشد هر انسانی با هر فردی از جنس مخالفش که بخواهد، بتواند آمیزش جنسی داشته باشد، بنیاد خانواده متزلزل و مصالح فراوانی که بر وجود آن مترتب می شود تقویت خواهد شد. بنا بر این، برای حفظ مصالح مترتب بر خانواده و دفع مفسد مترتب بر بی بند و باری جنسی، لازم است که همه افراد جامعه به این گونه محدودیت های معقول و منطقی گردن نهند. بنا بر این، قالب کلی محدودیت های اجتماعی غریزه جنسی، همان ازدواج قانونی و شرعی است که باید غریزه و رابطه جنسی در این چارچوب محدود بشود تا با دیگر مصالح انسان اصطکاک پیدا نکند. اما شرایط مختلف ازدواج شرعی: از قبیل شرایط مالی، جسمی، روحی، اجتماعی، سنی و دیگر خصوصیات را که در ازدواج باید ملحوظ شود قانون الهی تعیین می کند. زیرا ما فرمول های دقیقش را نمی توانیم خودمان درک کنیم.

ولی، اجمالاً، آنجا که ارضای این میل طبیعی،

با مصالح اجتماعی انسان اصطکاک پیدا کند ناگزیر باید در چارچوبه ای که با آن مصالح، منافات نداشته و هماهنگ باشد، محدود شود و نام آن چارچوبه، ازدواج قانونی است که اگر رفتار جنسی انسان از این مرز، تجاوز کرد ارزش منفی پیدا می کند و قرآن کریم هم از چنین عملی تعبیر به تجاوز کرده می فرماید:

«و الذین هم لفروجهم حافظون الا- علی ازواجهم او ما ملکت ایمانهم فانهم غیر ملومین فمن ابتغی وراء ذالک فاولئک هم العادون.» (۱) [و کسانی که دامن خود را از حرام بازدارند مگر نسبت به همسرانشان یا کنیزان مملوکشان که در این صورت سرزنشی بر آنان نیست پس هر آن کس غیر آنان را برای کامجویی طلب کند متعدی و متجاوز خواهد بود].

گاهی نیز در اصل ازدواج ایرادی نیست؛ ولی بعضی از حالات و عوارض، منشأ ارزش منفی می شود که برای اطلاع از تفصیل این موارد باید به کتب فقهی مراجعه کرد:

خلاصه و نتیجه گیری

نتیجه آن که اعمال این گزینه در صورتی ارزش منفی ندارد که سه نوع محدودیت رعایت شود: نخست: آن محدودیتی است که خود فطرت نشان می دهد، یعنی این رابطه باید محدود به جنس مخالف باشد.

دوم: محدودیتی است که مصالح کلی جامعه برای همه افراد در همه شرایط اقتضا می کند، محدودیت هایی که در قوانین زناشویی رعایتشان بر همگان لازم و ضروری خواهد بود و در شرع مقدس تبیین شده است.

سوم: محدودیت هایی است که در موارد استثنایی و حالات خاصی برای زوجین پیش می آید و روابط زناشویی آنان را به نحوی محدود خواهد کرد.

اگر انسان در اعمال گزینه جنسی به این سه نوع محدودیت توجه

ص: ۶۳

داشته، آن‌ها را رعایت کند، التذاذ و کامجویی او ارزش منفی نخواهد داشت و مورد ملامت قرار نمی‌گیرد، و خداوند با تعبیر:

«و الذین هم لفروجهم حافظون الا علی ازواجهم او ما ملکت ایمانهم فانهم غیر ملومین.» (۱)

که در قرآن کریم در دو مورد آمده، عمل مشروع آن‌ها را امضا نموده است.

چنانکه از آیات دیگری از قرآن نیز فی الجمله، استفاده می‌شود که ازدواج ممنوعیتی ندارد و از ارزش منفی اخلاقی برخوردار نیست.

مثل آیه:

«فانکحوا ما طاب لکم من النساء مثنی و ثلاث و رباع فان خفتم الا تعدلوا فواحدہ.» (۲)

[پس با کسانی از زنان که بریتان پاک و پاکیزه اند نکاح کنید دو بار، سه بار و چهار بار. اگر ترس دارید که به عدالت رفتار نکنید به یکی اکتفا کنید].

از احکام ازدواج و طلاق در آیات و موارد دیگری از قرآن کریم نیز به مناسبت‌های مختلفی سخن به میان آمده و طبیعی است که این گونه آیات هم به طور ضمنی بر مجاز بودن اصل ازدواج دلالت دارند.

ارزش‌های اخلاقی در ازدواج

بر طبق اصول کلی که از قرآن کریم استفاده کردیم، ارزش مثبت در فعل اخلاقی تابع انگیزه‌هایی است که انسان را وادار به انجام آن می‌کند. کارهای ما هر قدر که با این انگیزه‌ها ارتباط بیشتری با خدا پیدا کنند و خدا پسندتر باشند مطلوب‌ترند و دارای ارزش بالاتری خواهند بود و بر عکس هر قدر که بیشتر به خاطر نفس و تحت تأثیر انگیزه‌های نفسانی انجام شوند، از ارزش کمتری برخوردار خواهند بود. اگر کسی بیاندیشد که حکمت الهی اقتضا کرده تا نوع انسان به وسیله ازدواج در روی زمین ادامه یابد

ص: ۶۴

۱- ۸. مؤمنون/۶ و ۵.

۲- ۹. نساء./ ۳

و همین اندیشه، انگیزه او برای ازدواج و اختیار همسر شود، مسلماً، ازدواج او دارای ارزش مثبت خواهد بود زیرا اراده خودش را تابع اراده خدا کرده و از آنجا که خدا خواسته، او هم اقدام به این کار نموده است.

البته، قصد اطاعت خدا و تبعیت از اراده الهی مراتبی دارد و تابع این است که انگیزه اصلی و نیت شخصی او چه اندازه خالص باشد: آیا صرفاً و به طور خالص انگیزه او در کاری که انجام داده است، تحصیل رضای خدا بوده، یا اجر و ثواب اخروی هم در تصمیم گیری او بر انجام این کار نقش داشته و یا آنکه صرفاً، انگیزه اش اجر و ثواب اخروی باشد نه چیز دیگر و یا خوف از عقاب و ترس از آلوده شدن به گناه او را وادار به ازدواج قانونی کند.

البته، در غالب افراد، انگیزه منحصر به فرد آنان در انجام کارهایشان تبعیت و پیروی از اراده الهی نیست، به گونه ای که به هیچ وجه لذت خود را در نظر نداشته باشند، ولی، همین که حدود قانونی را رعایت و خودشان را در این چارچوبه محدود می کنند و از این مرز فراتر نمی روند، این خود به خود انگیزه ای الهی می خواهد، اما باید توجه به این حقیقت را مد نظر داشته باشیم که پایه ارزش مثبت در هر کاری و نیز در کار ازدواج که مورد بحث ما است تا حدود زیادی به مقدار خلوص نیت افراد بستگی دارد.

اگر کسی بتواند نیت خود را خالص کند به گونه ای که انگیزه مسلط بر او، دستیابی به رضای پروردگار باشد و لذت های دنیوی او

کاملاً تحت سلطه و در طریق آن انگیزه الهی قرار گیرد، طبعاً، کار او از مرتبه بلندی از ارزش اخلاقی برخوردار خواهد بود و این مرتبه مخصوص اولیای خدا و کسانی است که به مراتب عالی از معرفت و توحید رسیده باشند. آری تنها و تنها آنان می‌توانند چنین انگیزه‌ای در کارهایشان داشته باشند و مؤمنین متوسط معمولاً به این حد از اخلاص دست پیدا نمی‌کنند.

همچنین، اگر رعایت حدود الهی به خاطر رسیدن به ثواب باشد، کارهایی که با این انگیزه انجام می‌شوند، نیز اخلاقاً، از ارزش نسبتاً بالایی برخوردار خواهند بود. چنانکه اگر کارهای مربوط به تمایلات جنسی به انگیزه ترس از مبتلا شدن به معصیت انجام شود معصیتی که به دنبالش عقاب الهی خواهد بود، خواه در اصل ازدواج باشد و خواه پس از ازدواج در روابط زناشویی و لذت‌های مختلفی که مترتب بر ازدواج هستند. در هر حال اگر انگیزه انسان تحفظ از گناه باشد باز هم دارای ارزش مثبت خواهد بود و در همه موارد فوق، کار انسان، هر چه که باشد، حتی ازدواج او رنگ عبادت به خود خواهد گرفت.

ولی، اگر انگیزه انسان در ازدواج، صرف التذاذ باشد، کار او ارزش مثبت ندارد هر چند که خود به خود ارزش منفی هم نخواهد داشت مگر برای کسانی که در مراتب بالایی از معرفت و توحید هستند که توجه به لذا اید شخصی برایشان کسر شأن است و مقام و مرتبه آنان را پایین می‌آورد؛ ولی، از نظر قانونی و شرعی و آنچه برای عموم مردم مطرح می‌شود، اگر ظاهر احکام الهی رعایت شود، با هر انگیزه‌ای که باشد ارزش

منفی نخواهد داشت.

آیات متعارض و جمع آن ها

ما قبل از این گفتیم: از آیات قرآن چنین استفاده می شود که در غریزه و لذت جنسی، خود به خود مذمتی نیست و ارزش منفی ندارد؛ ولی، در بعضی از آیات به تعبیرتی بر می خوریم که تا حدودی از آن ها چنین استشمام می شود که گویی ارضای این غریزه کاری نکوهیده و مذمت شده است.

در یکی از آیات آمده است که:

«زین للناس حب الشهوات من النساء و البنین و القناطیر المقنطره من الذهب و الفضة و الخیل المسومه و الأنعام و الحرث ذالک متاع الحیاه الدنیا و الله عنده حسن المثاب.» (۱)

[دوستی خواسته هایی چون زنان و فرزندان و همیانهایی از طلا و نقره و اسبان گرانبها و چارپایان و مزارع در نظر مردم زیبا و دلفریب است در صورتی که این متاع زندگی دنیا است و در نزد خداوند، منزلگاه بازگشت نیکو خواهد بود].

تعبیر «زین للناس حب الشهوات» در این آیه تعبیر مدح آمیزی نیست و شاید بتوان گفت نکوهش خفیفی را نسبت به این افراد در بر دارد؛ ولی، با کمی دقت روشن می شود آنچه که در این آیه آمده هیچ تعارضی با آنچه، ما قبلاً گفتیم ندارد زیرا این آیه در مقام مقایسه شؤون زندگی دنیا و نعمت ها و لذت ها و جاذبه های آن با نعمت های بی پایان اخروی است و بر عظمت و والایی آن ها تأکید می کند و از این رو است که در آیه بعد می فرماید:

«قل ءانبئکم به خیر من ذالکم للذین اتقوا عند ربهم جنات تجری من تحتها الأنهار خالدین فیها و ازواج مطهره و رضوان من الله و الله بصیر بالعباد» (۲)

[بگو آیا می خواهید

ص: ۶۷

۱- ۱۰. آل عمران./ ۱۴

۲- ۱۱. آل عمران./ ۱۵

شما را از نعمت های برتر و بالا-تر از این نعمت ها آگاه کنم برای کسانی که تقوا پیشه کرده اند در نزد پروردگارشان باغ هایی است که از زیر درختان آن ها، نهرها جاری است و در آن ها جاودان می مانند و همسرانی پاک و پاکیزه و خشنودی خدا را نیز دارند و خداوند نسبت به بندگان خود بصیر و بیناست].

بنا بر این، آیه فوق نمی خواهد بگوید که ارضای شهوت و تمتع و بهره مندی از همسران به طور مطلق، زشت و نامطلوب است، بلکه، از آن جهت که این میل مطلق، نامحدود و مرز ناشناس در انسان وجود دارد، می تواند دام شیطانی بزرگ و خطرناکی برای انسان باشد: انسان را به گناه بکشاند و آخرت را از یاد او ببرد.

در آیه دیگری می فرماید:

«قل ان كان آبائكم و ابنائكم و اخوانكم و ازواجكم و عشيرتكم و اموال اقترفتموها و تجاره تخشون كسادها و مساكن ترضونها احب اليكم من الله و رسوله و جهاد في سبيله فتربصوا حتى ياتي الله بامر و الله لا يهدي القوم الفاسقين.» (۱)

[بگو اگر پدرانتان و فرزندان و برادران و همسران و فامیلهاتان و اموالی که جمع آوری کرده اید و تجارتي که از کسادی آن بیمناکید و منزل ها و مسکن هایی که بدان دلخوش هستید از خدا و رسول خدا و جهاد در راه خدا در نزد شما محبوب ترند پس منتظر باشید تا خدا امر خود را بیاورد و خداوند بدکاران را هدایت نمی کند].

در این آیه از کسانی یاد می کند که روابط عاطفی شان با همسران و فرزندان و پدران و افراد خانواده و فامیل و دلبستگی به متعلقات زندگی دنیا چنان مستحکم می گردد که

ص: ۶۸

مصالح مهم دیگر را تحت الشعاع قرار می دهد و به فراموشی می سپرد تا آنجا که این دل بستگی ها بر محبت خدا غالب می شوند و ایشان را از انجام وظایف واجب باز می دارند و این همان تراحمی است که گفتیم ملائک ارزش منفی خواهد بود. این درست است که عاطفه بین زن و شوهر امری طبیعی و نعمتی است که خدای متعال با تعبیر زیبای «و جعل بینکم موده و رحمه» به آن اشاره دارد که در بخش مربوط به عواطف درباره آن بحث خواهیم کرد، مع الوصف، همین نعمت نیز حد و مرزی دارد که نباید از آن تجاوز کرد، تا آنجا که مصالح عمده و مهم دیگری را تحت الشعاع قرار دهد.

بالاترین رابطه عاطفی انسان باید متوجه خدا باشد و محبت خدا در دل انسان باید بر همه محبت ها و دل بستگی های دیگر چیره شود. کسانی که به مقام توحید رسیده اند، محبت خدا در دلشان آنچنان عمیق و نیرومند است که هر محبت دیگری نسبت به آن فرعی است و شعاعی از محبت خدا خواهد بود.

البته افراد خاصی هستند که خدا دل هایشان را برای خود خالص کرده است؛ ولی، افراد متوسط و مؤمنین متعارف، دست کم، باید طوری باشند که محبت های دیگری که در دل دارند بر محبتی که به خدا می ورزند غالب و مسلط نشود.

سر انجام در آیه سومی می گوید:

«ان من ازواجکم و اولادکم عدوا لکم فاحذروهم.» (۱)

[برخی از همسران و فرزندان شما (در حقیقت) دشمنان شما هستند پس از آنان بر حذر باشید].

این آیه نیز ناظر به آن همسران و فرزندان است که از ایمان کافی برخوردار نیستند و

ص: ۶۹

آن وقت که شما می خواهید به انجام وظایف خود بپردازید، در جهاد شرکت کنید، جانبازی کنید یا اموالشان را در راه خدا صرف کنید مزاحم شما می شوند، این همسران و فرزندان در چنین حالاتی و شرایطی است که حکم دشمن شما را دارند. زیرا که شما را از راه خیر باز می دارند. اینجا است که باید از آنان بر حذر باشید تا مبادا که دلبستگی شما به ایشان، شما را از انجام وظایف واجبتان باز دارد. یکی از بهترین مظاهر تعارض محبت ها همین جهاد است و در اینجا معلوم می شود که کدامیک از دلبستگی های انسان بیشتر است. جایی که جهاد واجبی در پیش است آیا دلبستگی به زن و فرزند، مانع از شرکت در آن می شود یا نه؟ اگر مانع شد، معلوم می شود که عاطفه او نسبت به همسر و فرزند و غیره و دلبستگی اش به آن ها بیشتر است و بر خدا دوستی او غلبه دارد که این حالتی خطرناک خواهد بود و خداوند با جمله

«فتربصوا حتی یأتی الله بامرہ»

[پس منتظر حکم خدا باشید] که در آیه قبل آمده بود، ما را از این خطر که در کمینگاه ما است آگاه می کند.

بنا بر این، آیات نامبرده نیز که به ظاهر، متعارض با گفتار ما بود با کمی دقت معلوم شد، دلالتی ندارند بر این که اصل ازدواج یا ارضای غریزه جنسی یا همسر گرفتن نامطلوب است و ارزش منفی دارد. چرا که نکوهش این آیات به یک حالت عارضی مربوط می شود؛ یعنی حالتی که در آن این گونه عواطف، بر محبت خدا و رسول خدا چیره شود و انسان را از

انجام وظایف لازم باز دارد، پس اگر این عوارض و این گونه حالات عرضی نمی بود هیچ ارزش منفی در ارتباط با مسأله ازدواج و ارضای غریزه جنسی به وجود نمی آمد.

توصیه های قرآن در غریزه جنسی

تعدادی از آیات با صراحت مردم را توصیه به ازدواج و نکاح می کند مثل این آیه که می گوید:

«فانكحوا ما طاب لكم من النساء مثنی و ثلاث و رباع.» (۱)

[پس نکاح کنید آنچه را از زنان که برای شما پاک و پاکیزه اند دو تا و سه تا و چهار تا].

و یا در آیه دیگر آمده است:

«وانكحوا الایمی منكم و الصالحین من عبادكم و امائكم ان یكونوا فقراء یغنهم الله من فضله و الله واسع علی ام. و لیستعفف الذین لا یجدون نکاحا حتی یغنهم الله من فضله.» (۲)

[و برای مردان و زنان بی همسر و خدمتکاران زن و مردتان (که در سن ازدواجند و صلاحیت دارند) همسر بگیرید و اگر فقیر و بی چیزند (نگران نباشید که) خداوند از فضل و کرم خود آنان را بی نیاز سازد و خداوند رحمتش وسیع و (نسبت به بندگان خود) داناست و آنان که وسیله نکاح بریشان فراهم نشود باید خودداری و عفت پیشه کنند تا آن که خداوند ایشان را از فضل و کرم خود بی نیاز سازد].

این گونه آیات و روایات فراوانی دلالت بر استحباب و مطلوب بودن ازدواج و همسرگیری می کنند. البته، باید توجه داشت که این یک حکم کلی و عمومی است که بر اساس یک نیاز گسترده و کلی و با قطع نظر از عوارض خاصی که ممکن است در مواردی موجب استثنایی شوند تشریح شده است و منافات ندارد که در

ص: ۷۱

۱- ۱۴. نساء. / ۳

۲- ۱۵. نور/ ۳۲ و. ۳۳

مواردی به تناسب شرایط خاصی که برای بعضی از افراد پیش می آید، انجام این کار واجب و در بعضی دیگر، حرام و ممنوع باشد.

تعداد دیگری از آیات قرآن، مؤمنین را به علل مختلف و بر اساس حکمت های خاص هر مورد، از ازدواج با بعضی از زن ها منع کرده است. مثل آیه:

«و لا تنکحوا ما نکح آبائکم من النساء.»

[و زنانی که در گذشته پدرانتان به همسری گرفته (و سپس مرده اند و یا آن ها را طلاق داده اند به همسری نگیرید].

و سپس به دنبالش حکم می کند که:

«انه کان فاحشه و مقتا و ساء سییلا.»

[که این عمل، عملی زشت و قبیح و راه بسیار بدی است].

به دنبال همین آیه آمده است که:

«حرمت علیکم امهاتکم و بناتکم و اخواتکم و عماتکم و خالاتکم و بنات الاخ و بنات الاخت و امهاتکم اللاتی ارضعنکم و اخواتکم من الرضاعه و امهات نسائکم و ربائکم اللاتی فی حجورکم من نسائکم اللاتی دخلتم بهن فان لم تکنوا دخلتم بهن فلا جناح علیکم و حلال انبائکم الذین من اصلابکم و ان تجمعوا بین الاختین.» (۱)

[بر شما حرام گردیده است ازدواج با مادرهایتان، و دخترهایتان، و خواهرهایتان و عمه هاتان و خاله هاتان و دخترهای برادر و دخترهای خواهر و مادرانی (رضاعی) که شما را شیر داده اند و خواهران رضاعی و مادر زنهایتان و دختر زنهایتان که در کنار شما زندگی می کنند از آن زنانی که با ایشان مقاربت کرده اید و اگر نکرده اید بر شما باکی نیست (که با دختران آن ها ازدواج کنید) و همچنین همسر پسرانتان که از پشت شما و صلب شما هستند (در

ص: ۷۲

مقابل پسر خوانده) و نیز بر شما حرام است که میان دو خواهر به همسری جمع کنید].

و به دنبال آیه فوق در آیه بعد، بعد از تحریم ازدواج با زنان شوهردار می فرماید:

اما در آیه دیگری با تعبیر:

«و احل لکم ما وراء ذلکم.» (۱)

[و غیر از زنانی که گفتیم ازدواج با بقیه زن ها برای شما حلال و بی اشکال است].

اما در آیه دیگری با تعبیر:

«و لا تنکحوا المشرکات حتی يؤمن.» (۲)

[و با زنان مشرک ازدواج نکنید تا آن که ایمان آورند].

از ازدواج با زنان مشرک، نهی فرموده است، که مخصص آیه قبلی به شمار می رود.

در آیه قبلی بعد از ذکر زنانی که می توان با آن ها ازدواج کرد رعایت نکات قابل ملاحظه ای را توصیه کرده است:

و احل لکم ما وراء ذالکم ان تبتغوا باموالکم محصنین غیر مسافحین فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن فریضه و لا جناح علیکم فیما تراضیتن به من بعد الفریضه ان الله کان علیما حکیما.» (۳)

[و غیر از زنانی که نام بردیم برای شما حلال و بی اشکال است که با صرف مال خود (و دادن مهریه) از طریق ازدواج و زناشویی و نه از طریق زنا و خلاف شرع، زنانی را طلب کنید پس هرگاه از آنان بهره مند شدید مهر آنان را بپردازید، البته، پس از تعیین مهر بر شما باکی نیست که دو طرف به شکلی تراضی کنید که خداوند دانا و حکیم است].

این آیه رخصت استمتاع و بهره مندی از زنان را می دهد، ولی، نه به صورت هرج و مرج و آزاد گذاردن غریزه جنسی لجام گسیخته در جامعه که هزاران فساد

ص: ۷۳

۱- ۱۷. نساء. / ۲۴

۲- ۱۸. بقره. / ۲۲۱

۳- ۱۹. نساء. / ۲۴

و جنایت و سقوط و تباهی را به دنبال بیاورد؛ بلکه، از راه درست ازدواج و تعهد متقابل در چارچوب یک پیمان مقدس، خواه دایمی باشد یا موقت.

در آیه دیگری می خوانیم:

«الیوم احل لكم الطيبات ... و المحصنات من المؤمنات و المحصنات من الذین اوتوا الكتاب من قبلکم اذا اتیموهن اجورهن محصنین غیر مسافحین و لا متخذی أخدان.» (۱)

[امروز آنچه که پاک و پاکیزه است بر شما حلال شد ... و (نیز بر شما حلال شد) ازدواج با زنان پارسای مؤمن و مسلمان و زنان پارسای اهل کتاب به شرطی که مهر ایشان را بپردازید نه به صورت زنا یا رفیق گیری].

«خدن» اصطلاحاً به معنی دوستی است که به طور نامشروع از جنس مخالف گرفته شود و اشاره به رسمی است که در جاهلیت وجود داشته و امروز هم در جوامع غربی، شایع است. قرآن کریم به خصوص روی این موضوع تکیه می کند و همانطور که در آیات آمده چنین ارتباطی را زشت دانسته و با تعبیر «اتخاذ اخدان» یا [گرفتن دوستان] از آن یاد می کند.

همچنین آیات فراوان دیگری نیز وجود دارد که انسان را از زنا و فحشا منع می کند مثل:

«و لا تقربوا الفواحش ما ظهر منها و ما بطن.» (۲)

[و نزدیک به فحشاء مشوید خواه ظاهر و آشکار باشد و خواه مخفی و پوشیده].

و یا از اشاعه فحشا باز می دارد، یا آنان را که مرتکب فحشا و آلوده به آن شده اند ترغیب به توبه و بازگشت می کند و یا این که به نماز به عنوان باز دارنده از آن توصیه می کند که مجموعه بزرگی از آیات را تشکیل می دهد. (۳)

و

ص: ۷۴

۱- ۲۰. مائده. / ۵

۲- ۲۱. انعام. / ۱۵۱

۳- ۲۲. مثل آیات ۱۹ نور؛ ۱۳۵ آل عمران؛ ۴۵ عنکبوت؛ ۱۶۹ و ۲۶۸ بقره؛ ۲۸ و ۸۰ اعراف؛ ۲۴ یوسف؛ ۹۰ نحل؛ ۲۱ نور؛ ۱۵ و ۲۲ و ۲۵ نساء؛ ۳۲، ۵۴ نمل؛ ۲۸ عنکبوت؛ ۳۰ احزاب؛ ۱ طلاق؛ ۳۳ اعراف؛ ۳۷ شوری؛ ۴ و ۲۳ نور.

نیز آیات و روایاتی به رعایت پوشش و حفظ حجاب و دوری از برهنگی توصیه می کنند که همه اینها به نوعی به غریزه جنسی ارتباط خواهند داشت و در واقع بیانگر حد و حدود اخلاقی آن خواهند بود.

خلاصه و جمع بندی

با دقت در آیات کریمه روشن می شود که همه ارزش های منفی مربوط به این غریزه در واقع، به یکی از سه جهتی که قبل از این توضیح داده ای ام باز می گردد.

یا منشأ زشتی و ارزش منفی آن، رابطه با جنس موافق است که خلاف فطرت خواهد بود.

یا منشأ زشتی و ارزش منفی آن، فساد اجتماعی است و مصالح اجتماعی آن را نفی می کند، پس لازم است که با قوانین و قراردادهای اجتماعی، حد و حدود آن روشن، و اجرای آن ها تضمین شود.

و یا منشأ ارزش منفی آن تعارضی است که با کمالات روحی و معنوی دارد.

همه آنچه که در آیات قرآن یا روایات در ارتباط با این میل مذمت شده، بر می گردد به یکی از سه نوع محدودیت و حدودی که قبلا از آن ها یاد کردیم و رعایت آن ها لازم و ضروری خواهد بود و با رعایت آن ها ارضای میل جنسی مذمتی ندارد بلکه مورد ترغیب نیز قرار گرفته است.

چرا که این یک نیاز فطری است و لازم است به گونه ای که منطبق با مصالح فردی و اجتماعی باشد تأمین گردد تا اغراض تکوینی الهی حاصل شود و نسل بشر بر روی زمین دوام یابد.

لذت جنسی در جهان دیگر

از آنجا که در عالم آخرت، زاد و ولد و تولید نسل در کار نیست، ممکن است چنین تصور شود که التذاذ جنسی از ویژگی های این جهان و فقط

به منظور بقای نوع انسان بر روی زمین است و در جهان آخرت دیگر چنین میلی وجود نخواهد داشت؛ ولی آیات فراوانی در قرآن داریم که اگر نگوییم صراحت، دست کم می توانیم بگوییم ظهور دارند در این که چنین میلی در آنجا نیز وجود دارد.

البته، نظام زندگی انسان در دو جهان با هم تفاوت اساسی دارند و نمی توان گفت که آنچه که در دنیا هست دقیقا به همان شکل در آخرت هم وجود دارد و آنچه که در آخرت هست عینا همان چیزی است که در دنیا می بینیم. بلکه، صرفا شباهت هایی بین این دو عالم هست و مفاهیم عامی قابل انطباق بر امور دو عالم هستند؛ ولی در دقایق و خصوصیات آن ها عین هم هستند.

به دیگر سخن، تعبیرتی که به کار می رود، به حسب مفاهیم عامش می تواند شامل مصداق دنیوی و مصداق اخروی باشد، چنانکه در مورد دو تعبیر کلی «خوردن» و «آشامیدن» هم شامل مصداق دنیوی و هم شامل مصداق اخروی می شود.

عمل خوردن و آشامیدن در دنیا هست و در آخرت هم هست، در بهشت هست در جهنم هم هست؛ ولی شاید خوردن و آشامیدن در آخرت عینا همین اکل و شربی که ما در اینجا داریم نباشد و عوارض هضم و جذب و دفع را نداشته باشد. ولی در هر حال، مفهوم اکل و شرب بر آن دو صادق خواهد بود.

در مورد ازدواج و میل جنسی هم تعبیرتی در قرآن کریم داریم که مؤمنین را بشارت می دهد به داشتن همسران پاک و پاکیزه «ازواج مطهره» پس معلوم می شود که در آن عالم هم التذاذ از همسر وجود دارد. به

گونه ای که تعبیر کلی و مفاهیم عام مربوط به این میل بر مصادیق آن جهانیش نیز تطبیق می کند.

تعبیرات قرآنی متناسب با این زمینه را تقریباً می توان بر سه دسته تقسیم کرد: در یک دسته از آیات تعبیری وجود دارد حاکی از این که مؤمنین در بهشت از همسران پاکیزه ای برخوردارند، اما معلوم نیست که آن همسران بهشتی آیا همین همسران دنیوی شان هستند و یا کسان دیگری هستند جز این ها. و آیا همسرانی هستند از همین قبیل یعنی انسان هایی هستند که در بهشت همسر مؤمنین می شوند و یا این که اصولاً همسران بهشتی از نوع دیگری هستند مانند این آیات:

«و لهم فيها ازواج مطهره و هم فيها خالدون.» (۱)

[و برای آنان (مؤمنین) در بهشت همسران پاکیزه ای است و آنان در آن (بهشت) جاودانند].

«للدین اتقوا عند ربهم جنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها و ازواج مطهره و رضوان من الله و الله بصیر بالعباد.» (۲)

[برای آنان که تقوا پیشه کنند نزد پروردگارشان باغ هایی است که از زیر درختان آن ها نهرها جاری است که در آن جاودان می مانند و همسرانی پاکیزه و نیز خشنودی خداوند را دارند و خدا نسبت به بندگان خود بینا است (و به خوبی آنان را می شناسد)]. «لهم فیها ازواج مطهره و ندخلهم ظلاً ظلیلاً.» (۳)

[و برای آنان در بهشت همسرانی پاکیزه است و آنان را در سایه هایی خوب و مطلوب داخل کنیم].

در دسته دیگری از آیات تعبیری هست حاکی از این که مؤمنین در بهشت نیز با همسرانی که در دنیا دارند، همراه و همسر خواهند بود. مثل آیه:

«جنات عدن یدخلونها و من صلح من ابائهم و ازواجهم

ص: ۷۷

۱- ۲۳. بقره. / ۲۵

۲- ۲۴. آل عمران. / ۱۵

۳- ۲۵. نساء. / ۵۷

و ذریاتهم و الملائکه یدخلون علیهم من کل باب.» (۱)

[باغ های اقامت و زندگی که در آن داخل شوند همراه هر کسی که شایسته باشد از پدرانشان و همسرانشان و فرزندانشان و فرشتگان از هر دری بر آنان وارد شوند].

پس همسران مؤمنین هم اگر صالح باشند به همراه خود آن ها وارد بهشت می شوند و از نعمت های بهشت و مصاحبت با همسر خود بهره مند می گردند.

و مثل آیه:

«هم و ازواجهم فی ظلال علی الارائك متکئون.» (۲)

[آنان و همسرانشان در سایه هایی در بهشت بر روی تخت ها تکیه می کنند].

و مثل آیه:

«ادخلوا الجنة انتم و ازواجکم تجبرون.» (۳)

[با سرور و شادمانی به همراه همسرانتان داخل بهشت شوید].

بنا بر این، یکی از نویدهایی که قرآن در آیات فوق به مردان و زنان مؤمن می دهد این است که در بهشت هم با همسرانشان همراه و همسر خواهند بود.

در دسته سوم از آیات قرآن نیز تعبیرتی آمده حاکی از این که همسران اهل بهشت منحصر به این همسران دنیوی نیستند؛ بلکه، نوع دیگری از مخلوقات الهی نیز در بهشت هستند که به «حور عین» مشهورند.

در این به اره نیز به تعداد بیشتری از آیات قرآن بر می خوریم مثل:

۱ «و عندهم قاصرات الطرف عین کانهن بیض مکنون.» (۴)

۲ «و عندهم قاصرات الطرف اتراب.» (۵)

۳ «و زوجناهم به حور عین.» (۶)

۴ «فیهن قاصرات الطرف لم یطمثهن انس قبله ام و لا جان ... کانهن الیاقوت و المرجان.» (۷)

[در آن باغ ها (بهشت) زنان زیبای با حیایی هستند که دست هیچ کس قبل از آنان (مؤمنین) به ایشان نرسیده است].

-
- ۱- ۲۶.رعد/۲۳ و نیز مشابه به آن آیه ۸ از سوره غافر است که می گوید: «ربنا و ادخلهم جنات عدن التي وعدتهم و من صلح من آبائهم و ازواجهم و ذریاتهم.»
- ۲- ۲۷.یس./۵۶
- ۳- ۲۸.زخرف./۷۰
- ۴- ۲۹.صافات/۴۸ و. ۴۹
- ۵- ۳۰.ص./۵۲
- ۶- ۳۱.دخان/۵۴ و طور./ ۲۰
- ۷- ۳۲.الرحمن/۵۶ . ۵۸

[در آن باغ ها (بهشت) زنان زیبا و دارای حسن و جمال هست ... حوریه هایی که در سراپرده (خود) مقصور (و از چشم بیگانگان مستورند) ... که قبل از شوهران بهشتی خود دست هیچ کس از جن و انس به آنان نرسیده است].

۶ «و حور عین کماثال اللؤلؤ المکنون» (۲)

[حوریه هایی خوش چشم همانند گوهرهای محفوظ در صدف].

«و فرش مرفوعه انا انشأناهن انشاء فجعلناهن ابکارا عربا اترابا لأصحاب الیمین» (۳)

[و بسترهایی برافراشته، همانا (همسرانشان را) آفریدیم و آنان را بکر و شوهر دوست و همتای اصحاب یمین قرار دادیم].

۸ «و کواعب اترابا» (۴) [و نازنینانی همطراز].

از مجموعه آیات مربوطه که ما در اینجا آن ها را در سه دسته تقسیم کردیم چنین استفاده می شود که اولاً در بهشت نیز لذت جنسی وجود دارد، و ثانیاً لذت مؤمنین در این زمینه هم از همسران مؤمنی است که در دنیا داشته اند و هم از حور العین و موجودات و مخلوقاتی که بدین منظور خداوند در کمال حسن و زیبایی برای ایشان می آفریند.

بنا بر این، می توان نتیجه گرفت که میل جنسی اختصاص به این عالم دنیا و نشأه مادی ندارد و مجموعاً می توان گفت: این میل یک میل ثابت انسانی و از ابعاد وجودی انسان است که در دنیا به لحاظ تأمین مصالح این جهانی و بقای نسل انسان در روی زمین از این میل استفاده می شود، چنانکه میل و لذت از خوردن و آشامیدن نیز در دنیا به لحاظ حفظ وجود، بقا و سلامتی انسان مورد استفاده و بهره برداری انسان قرار می گیرد. دو میل نامبرده در جهان آخرت هم وجود دارد و منشأ التذاذ و

ص: ۷۹

۱- ۳۳. الرحمن / ۷۰ تا. ۷۴

۲- ۳۴. واقعه. / ۲۲

۳- ۳۵. واقعه / ۳۴. ۳۸

۴- ۳۶. نبأ. / ۳۳

بهره مندی انسان در بهشت می شوند ولی، مسلماً به لحاظ رشد جسمانی و یا تولید نسل نخواهد بود بلکه، اصل التذاذ از همسران و از تجلیات الهی در آنان مطلوب و مورد نظر خواهد بود.

چهل حدیث ازدواج

اشاره

منبع: فرهنگ و تمدن، آداب، رسوم و آئین ها، ازدواج، ازدواج در قرآن و روایت

محمد رحیم بیگ محمدی

پیشگفتار

هر پسر و دختری که پا به دوران جوانی می گذارد، بزرگ ترین آرزویش ازدواج و ایجاد کانون گرم و پر مهر خانواده است، تا یار و مونس و محرم راز پیدا کند و از نعمت زندگی مشترک زناشویی، استقلال و آزادی بیشتری بهره مند گردد. پسران و دختران جوان سعادت خود را در سایه زندگی مشترک جستجو می کنند. چنین میلی به طور طبیعی و فطری در انسان ها وجود دارد و نمی توان از آن صرف نظر کرد. آری بزرگ ترین پناهگاه مطمئن برای جوانان، کانون گرم خانوادگی است که می توانند اضطراب های درونی خود را در آن به اطمینان، استقامت و آرامش تبدیل کنند و غم ها و نگرانی های خود را از یاد ببرند. امر ازدواج و تحقق آن در جامعه باید برای همه کس آسان باشد. چرا که این امر یک ضرورت حیاتی است، مانند آب و نان که در هر جامعه ای از همه کالاها ضروری تر و مهم تر است.

ولی متأسفانه در جامعه امروزی ما روز بروز بر تشریفات، سنگینی مهریه ها، اسراف ها و تجمل گرایی ها افزوده می شود! که تحمل پی آمده ای آن برای عموم افراد جامعه دشوار و چه بسا برای بعضی غیر ممکن می باشد، و پدر و مادران هم هیچ توجهی به این امر مهم نمی کنند. بلکه بعضی از پدران و مادران با رقابت های غلط، فرزندان خود به ویژه

دختران جوان خود را به سوی بدبختی سوق می دهند. دختری که هنوز در سنین نوجوانی به سر می برد و در اول راه است، مادران با توقعات زیاد، آن هم نا معقول و غیر ممکن، باعث تباه شدن دو انسانی که به هم پناه می آورند، می شوند. مادران بجای اینکه دختران خود را به سازگاری، ساده زیستی و ارزش های انسانی راهنمایی کنند، تشریفات و زرق و برق ظاهری را در چشم فرزند جوان خود بزرگ جلوه می دهند.

جای بسی تاسف است که پرده های ضخیم غفلت و نادانی چشم و گوش و دل برخی افراد ظاهر بین را چنان بسته است که همه ارزش ها و سعادت و عاقبت و عافیت و راحتی فرزندان خود را در سایه پول، تجمل و ژست و خوش تیپ بودن و حسن قیافه می جویند! شگفتا که اینان راه شقاوت می پویند! .

ما بهترین راه و روش زندگی را در کلام و عمل پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و خاندان پاکش می یابیم و احکام اسلام را روشن ترین آینه زندگی سعادت مند می بینیم پس بهتر آن است که به آیین اسلام روی آوریم و سیره رهبران آسمانی آن را سرمشق زندگی خود سازیم تا شاید از فتنه های روزگار در امان باشیم.

فتنه می خیزد از این طاق مقرنس، برخیز تا به میخانه پناه از همه آفات بریم!

«حافظ» دفتری که در پیش روی شما عزیزان قرار دارد حاوی چهل حدیث نورانی و راهگشا از پیشوایان معصوم علیهم السلام است. مترجم بنابر وظیفه خود، این مجموعه را گزینش، تنظیم و ترجمه کرده و تحت عنوان چهل حدیث «ازدواج» به همه جوانانی که در اول

راه زندگی اند، تقدیم می نماید.

خوانندگان گرامی در این دفتر کوچک، اهمیت، آداب و آثار ازدواج در اسلام را در آینه کلام روشن راهبران الهی راه زندگی مشاهده می کنند. و پیداست که هیچ سخنی والاتر از کلام این بزرگان نیست. و ما هر راه دیگری را که نشان دهیم به روشنی راه آن پیام آوران سعادت ابدی بشر نخواهد بود. و مردم ما به خوبی این حقیقت را می دانند و به حرف هیچ حکیم و دانایی به اندازه سخن پیشوایان معصوم خود، دل نبسته اند و نخواهند بست و ایمان دارند که:

«کلامکم نور و امرکم رشد ...». (۱)

و السلام علی من اتبع الهدی ۲۰ جمادی الثانی ۱۴۱۶-۲۳/۸/۷۴ (روز ولادت حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام») قم-محمد رحیم بیگ محمدی اندریان قال الله تعالی: و انکحوا الایمی امی منکم و الصالحین من عبادکم و امآئکم ان یکونوا فقراء یغنهم الله من فضله و الله واسع علی ام.

پروردگار متعال می فرماید:

مردان بی زن و زنان بی شوهر، بردگان و کنیزان صالح را تزویج کنید. چنانچه آنان فقیر باشند، خداوند از فضل خود غنی و بی نیازشان می سازد. که خداوند رحمتش وسیع و به احوال بندگان خود آگاه است.

«سوره نور، آیه ۳۲»

فصل اول فضیلت ازدواج

۱. تاثیر ازدواج

قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم:

اذا تزوج الرجل احرز نصف دینه.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

کسی که ازدواج کند، نصف دینش را حفظ کرده است.

مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۵۴.

۲. ازدواج در هنگام تنگدستی

قال الامام الصادق علیه السلام:

من ترك التزويج مخافه الفقر فقد اساء

ص: ٨٢

١- زيارت جامعه كبيره.

الظن بالله-عز و جل-، ان الله-عز و جل- يقول: «ان يكونوا فقراء يغنهم الله من فضله.» (۱)

امام صادق عليه السلام فرمود:

هر کس از ترس فقر ازدواج نکند نسبت به لطف خداوند بدگمان شده است. چرا که خداوند می فرماید: اگر آنان فقیر باشند خداوند از فضل و کرم خود بی نیازشان می کند.

من لا يحضره الفقيه، ج ۳، ص ۲۵۱

۳. ازدواج رحمت است

قال النبي صلى الله عليه و آله و سلم:

يفتح ابواب السماء بالرحمة في اربع مواضع: عند نزول المطر، و عند نظر الولد في وجه الوالدين، و عند فتح باب الكعبة، و عند النكاح.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

درهای رحمت آسمانی در چهار وقت گشوده می شود:

۱- موقع بارش باران.

۲- زمانی که فرزند به چهره پدر و مادرش می نگرد.

۳- هنگام گشوده شدن در کعبه.

۴- هنگام برپایی مراسم عقد و عروسی.

بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۱

۴. آفات بی همسری

قال رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم:

اکثر اهل النار العزاب.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

بیشترین اهل جهنم انسان های بی همسر هستند.

فصل دوم وظیفه توانگران

۵. تلاش در ازدواج بی همسران

عن الصادق علیه السلام قال:

من زوج اعزبا كان ممن ينظر الله - عز و جل - اليه يوم القيامة.

امام صادق علیه السلام فرمود:

کسی که مجردی را تزویج کند و امکان ازدواج او را فراهم نماید از کسانی است که در قیامت خداوند به آنان نظر لطف می کند.

وسائل الشیعه،

ص: ۸۳

قال موسی بن جعفر علیه السلام:

ثلاثة يستظلون بظل عرش الله يوم القيامة، يوم لا ظل الا ظله: رجل زوج اخاه المسلم او اخدمه او كتم له سرا.

امام کاظم علیه السلام فرمود:

سه دسته در روز قیامت، روزی که سایه و پناهی جزء سایه خداوند نیست، در سایه و پناه خدا هستند:

۱- مردی که زمینه ازدواج برادر مسلمانش را آماده نماید.

۲- مردی که (به برادر مسلمانش خدمت کند).

۳- کسی که سر برادر مسلمانش را بپوشاند.

وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۴۶

۷. منظور نظر حق

قال الامام الصادق علیه السلام:

اربعه ينظر الله اليهم يوم القيامة:

من اقال نادما او اغاث لهفان او اعتق نسمة او زوج عزبا.

امام صادق علیه السلام فرمود:

چهار کس در قیامت مورد نظر پروردگارانند:

۱- آنکه چون طرف معامله پشیمان شود، معامله را برگرداند.

۲- کسی که غم از دلی برگیرد.

۳- کسی که برده ای را آزاد کند.

۴- کسی که بی همسران را به ازدواج درآورد.

وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۴۶

۸. بهترین وساطت

قال امیرالمؤمنین علی علیه السلام:

افضل الشفاعات ان تشفع بین اثین فی نکاح یجمع الله بینهما.

حضرت علی علیه السلام فرمود:

از بهترین شفاعت ها، شفاعت بین دو نفر در امر ازدواج است تا اینکه خداوند آنان را مجذوب یکدیگر گرداند.

تهذیب، ج ۷، ص ۴۰۵، وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۴۵

فصل سوم دیدار قبل از ازدواج

۹. ازدواج با دینداران

عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم قال:

من تزوج امراه لمالها و کله الله الیه، و من

ص: ۸۴

تزوجها لجمالها رای فيها ما یکره، و من تزوجها لدینها جمع الله له ذلك.

از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده است:

هر که با زنی به خاطر مالش ازدواج کند، خداوند او را به مال وی واگذار می کند، و هر که با او به خاطر جمال و زیبایی اش ازدواج نماید، در او چیزی را که خوشایند او نیست، خواهد دید، و هر که با وی به خاطر دینش ازدواج کند، خداوند تمامی این مزایا را برای او جمع می کند.

وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۳۱

۱۰. دیدار قبل از وصلت

عن الصادق علیه السلام قال:

لا باس به ان ينظر الرجل الى المراه اذا اراد ان يتزوجها. ينظر الى خلفها و الى وجهها.

امام صادق علیه السلام فرمود:

مانعی ندارد که مرد قامت و صورت زنی را که قصد ازدواج با او دارد، ببیند.

وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۸۸

۱۱. دیدار عروس و داماد قبل از ازدواج

عن محمد بن مسلم قال: سالت ابا جعفر علیه السلام عن الرجل یريد ان یتزوج المراه، اینظر الیها؟ قال: نعم انما یشتریها باغلی الثمن.

محمد بن مسلم می گوید: از امام باقر علیه السلام پرسیدم:

مردی که می خواهد با زنی ازدواج کند آیا حق دارد او را ببیند؟

امام علیه السلام فرمود: آری، چون در برابر آن بهای سنگینی می پردازد.

وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۸۸

۱۲. سؤال از اوصاف

قال علی علیه السلام:

إذا اراد احدكم ان يتزوج فليسال عن شعرها كما يسال عن وجهها فان الشعر احد الجمالين.

حضرت على عليه السلام فرمود:

هر

ص: ٨٥

وقت یکی از شما، بخواهد، ازدواج کند، از اوصاف موی سر زن نیز سؤال کند همچنانکه از چگونگی رخسار او می پرسد. چون که موی زن یکی از دو زیبایی (مو و صورت) اوست.

من لا يحضره الفقيه، ج ۳، ص ۲۵۴

فصل چهارم عروس و داماد شایسته

۱۳. خواستگار مذهبی و خوش اخلاق

قال الامام الرضا عليه السلام:

إذا خطب اليك رجل رضى ات دينه و خلقه فزوجه و لا يمنعك فقره و ...

امام رضا عليه السلام فرمود:

هنگامی که مردی از شما خواستگاری کرد که از دین و اخلاق او راضی بودید به ازدواج با او رضایت دهید. و مبادا فقر او تو را از این رضایت باز دارد و ...

میزان الحکمه، ج ۴، ص ۲۸۰

۱۴. داماد همشان

قال النبي صلى الله عليه و آله و سلم:

إذا جائكم الاكفاء فانكحوهن و لا تربصوا بهن الحدثان.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

وقتی که اشخاص همشان به خواستگاری دختران شما آمدند، به آن ها دختر دهید و در کار آن ها منتظر حوادث نباشید.

نهج الفصاحه، ص ۳۷، ح ۱۹۳

۱۵. عروس شایسته

قال رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم:

ما استفاد امرء فائده بعد الاسلام افضل من زوجه مسلمه تسره اذا نظر اليها، تطيعه اذا امرها و تحفظه اذا غاب عنها في نفسها و ماله.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

پس از اسلام، هیچ نعمتی برای مرد بهتر از زن مسلمانی نیست که هر گاه به او بنگرد، مسرورش کند و هر گاه به او فرمان دهد، اطاعتش نماید و در

ص: ۸۶

غیاب او حافظ ناموس و مالش باشد.

من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۲۵۵

فصل پنجم انتخاب سرنوشت

۱۶. دقت در انتخاب

قال الامام الصادق علیه السلام:

انما المرءه قلاده فانظر ما تتقلد.

امام صادق علیه السلام فرمود:

زن همانا گردنبندی است، نیک بنگر که چه گردنبندی را به گردنت آویزان می کنی.

وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۳۳

۱۷. وصلت نکردن با خانواده ناشایست

عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم قال:

ایاکم و خضراء الدمن، قیل: یا رسول الله و ما خضراء الدمن؟ قال: المرءه الحسناء فی منبت السوء.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

به پرهیزید از سبزه هایی که در مزبله می روید. عرض شد: یا رسول الله! سبزه هایی که در مزبله می روید چیست؟ حضرت صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: زن زیبایی که در خانواده پست و ناشایست به وجود آمده باشد.

من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۲۵۶، مکارم الاخلاق، ص ۲۰۵

۱۸. ازدواج با دوشیزگان

قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم:

تزوجوا الایکار فانهن اعذب افواها و ارتق ارحاما و اسرع تعلما و اثبت للموده.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

با دختران باکره ازدواج کنید زیرا که دهان آنان شیرین و رحمشان مناسب تر است و زود چیزی را یاد می گیرند و محبتشان پایدارتر است.

بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۳۷

۱۹. رضایت داماد

سئل عن الصادق علیه السلام:

انی ارید ان اتزوج امراه و ان ابوی اراد غیرها. قال: تزوج التی هویت ودع التی هوی ابواک.

کسی از امام

ص: ۸۷

صادق علیه السلام سؤال کرد:

من می خواهم با زنی ازدواج کنم ولی پدر و مادرم مایلند با دیگری ازدواج کنم. امام علیه السلام فرمود: با زنی که خودت مایل هستی ازدواج کن، و زنی را که پدر و مادرت [بدون رضایت تو] انتخاب کرده اند، رها کن.

تهذیب، الاحکام، ج ۷، ص ۳۹۲

فصل ششم آداب خواستگاری

۲۰. سهولت خواستگاری

قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم:

ان من یمن المراه تیسیر خطبتها.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

از نشانه های برکت زن آن است که خواستگارش بی تکلف و آسان انجام گیرد.

کنز العمال، ج ۱۶، ص ۳۲۲، ح ۴۴۷۲۱

۲۱. آداب خواستگاری

قال النبی صلی الله علیه و آله و سلم:

لا یخطب احدکم علی خطبه اخیه.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

هیچ یک از شما زنی را که دیگری خواستگاری می کند، خواستگاری نکند. [تا اینکه با او ازدواج کند و یا اینکه منصرف شود. اگر منصرف شد خواستگارش بلامانع است.] صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۰۳۴، ح ۵۶

۲۲. خواستگار شرابخوار

قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم:

شارب الخمر لا یزوج اذا خطب.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

شراپخوار اگر تقاضای ازدواج کرد قبول نکنید.

وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۷۹

فصل هفتم آداب عروسی

۲۳. مراسم عروسی در شب

قال الامام الرضا علیه السلام:

من سنته [رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم] التزويج بالليل، لان الله تعالى جعل الليل سكنا و النساء انما هن سكن.

امام رضا علیه السلام فرمود:

ص: ۸۸

مراسم عروسی در شب، سنت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم است، چرا که خداوند شب را مایه آرامش قرار داده و زن هم آرامش خاطر است.

وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۹۱

۲۴. سور عروسی

قال النبی صلی الله علیه و آله و سلم:

لا ولیمه الا فی خمس: عرس او خرس او عذار او وکار او رکاز.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

سور و ولیمه در پنج مورد است:

۱- عروسی ۲- تولد اولاد ۳- ختنه کردن نوزاد ۴- خریدن خانه ۵- بازگشت از سفر مکه.

من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۲۶۳

۲۵. ولیمه در عروسی

قال الامام الصادق علیه السلام:

ان رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم حین تزوج میمونه بنت الحارث اولم علیها و اطعم الناس الحیس.

امام صادق علیه السلام فرمود:

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم در هنگام تزویج «میمونه» دختر «حارث» ولیمه داد و با غذای معجون خرما از حاضرین پذیرایی فرمود.

فروع کافی، ج ۵، ص ۳۶۸.

۲۶. طعام دادن در عروسی

قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم:

ان من سنن المرسلین الاطعام عند التزویج.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

سور دادن و اطعام در ازدواج، از سنت پیامبران است.

فروع کافی، ج ۵، ص ۳۶۷

فصل هشتم مهریه و جهیزیه

۲۷. برترین زنان امت

قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم:

افضل نساء امتی اصبحهن و جهان و اقلهن مهرا.

پیامبر خدا صلی الله علیه

ص: ۸۹

و آله و سلم فرمود:

بهترین زنان امت من زنانی هستند که خوشروتر و مهریه ایشان کمتر باشد.

من لایحضره الفقیه، ج ۳، ص ۲۵۲

۲۸. کمی مهریه برکت زن

قال الامام الصادق علیه السلام:

ان من برکه المراه قله مهرها.

امام صادق علیه السلام فرمود:

از برکات زن کمی مهریه اوست.

من لایحضره الفقیه، ج ۳، ص ۲۵۴

۲۹. سنگینی مهریه

قال امیرالمؤمنین علی علیه السلام:

لا تغالوا بمهور النساء فتكون عداوه.

حضرت علی علیه السلام فرمود:

مهریه زن ها را سنگین نگیرید که موجب کدورت و دشمنی گردد.

وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۱

۳۰. جهیزیه بی منت

قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم:

لو ان جمیع ما فی الارض من ذهب و فضه حملته المراه الی بیت زوج ها ثم ضربت علی راس زوج ها یوما من الایام، تقول: منانت؟ انما المال مالی، حبط عملها و لو كانت من اعبد الناس الا ان تتوب و ترجع و تعتذر الی زوجها.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

اگر تمام چیزهایی که در روی زمین از طلا و نقره وجود دارد و زن آن ها را به خانه شوهرش بیاورد. آنگاه یک روز از روزها بر سر شوهرش منت بگذارد و بگوید تو کیستی؟ این اموال مال من است. در این صورت اجر و عمل زن از بین می رود اگر چه از عابدترین مردم باشد. مگر اینکه توبه کند و برگردد و از شوهرش عذرخواهی کند.

مکارم الاخلاق، باب ۸، ص ۲۰۲

۳۱. مهریه چیست؟

عن ابی جعفر علیه السلام قال:

ص: ۹۰

الصداق ما تراضيا عليه من قليل او كثير فهذا الصداق.

امام باقر عليه السلام فرمود:

مهریه همان چیزی است که طرفین بر آن توافق می کنند، کم باشد یا زیاد.

فروع کافی، ج ۵، ص ۳۷۸

۳۲. ندادن مهریه

عن ابی عبدالله علیه السلام قال:

من امهر مهرا ثم لا ینوی قضاءه کان بمنزله السارق.

امام صادق علیه السلام فرمود:

کسی که مهریه ای (برای زن قرار دهد) و قصدش این باشد که به او ندهد او همانند دزد است.

فروع کافی، ج ۵، ص ۳۸۳.

فصل نهم از خانه پدر تا خانه شوهر

۳۳. خانه دوست داشتنی

قال الامام الصادق علیه السلام:

ان الله يحب البيت الذي هو العرس.

امام صادق علیه السلام فرمود:

خداوند خانه ای را که در آن عروسی انجام گرفته، دوست می دارد.

وسائل الشیعه، ج ۲۲، ص ۷

۳۴. بیداری در شب عروسی

قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم:

لا سهر الا فی ثلاث: متهجدا بالقرآن، او فی طلب العلم، او عروس تهدی الی زوج ها.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

شب بیداری روا نیست، مگر در سه مورد:

۱- تلاوت قرآن.

۲- تحصیل علم.

۳- بردن عروس به خانه داماد.

وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۹۲

۳۵. بدرقه عروس

امر النبی صلی الله علیه و آله و سلم بنات عبدالمطلب و نساء المهاجرین و الانصار: ان یمضین فی صحبه فاطمه علیها السلام و ان یفرحن و یرجزن و یکبرن و یحمدن و لا یقلن ما لا یرضی الله.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم امر فرمود، دختران عبدالمطلب و زنان مهاجر و انصار

ص: ۹۱

در شب عروسی حضرت فاطمه علی‌ها السلام به همراه او بروند و شادی کنند، شعر و سرود بخوانند، تکبیر و حمد بگویند. و از گفتن حرف‌هایی که خدا بدان راضی نیست، به پرهیزند.

مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۹۸

۳۶. زفاف و مهمانی

عن الصادق علیه السلام قال:

زفوا عرائسکم لیلا و اطعموا ضحی.

امام صادق علیه السلام فرمود:

مراسم عروسی را در شب و مهمانی را در روز انجام دهید.

من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۲۶۲

۳۷. دعای شب زفاف

قال الصادق علیه السلام:

إذا دخلت علیک اهلك فخذ بناصیتها و استقبل بها القبلة و قل: اللهم ... فان قضیت لی منها ولدا فاجعله مبارکا سویا.

امام صادق علیه السلام فرمود:

چون همسرت به خانه تو آمد، دست بر پیشانی اش بگذار، و رو به قبله اش برگردان و [دعا کن و] بگو: خداوند! ... اگر از این همسرم، فرزندی برای من تقدیر نمایی، فرزند مبارک و سالم عنایت فرمی.

من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۲۶۳

۳۸. هفته عروسی

سئل عن ابی عبدالله علیه السلام فی الرجل یتزوج البکر، قال:

یقیم عندها سبعة ایام.

از امام صادق علیه السلام سؤال شد در مورد مردی که با دختر باکره ای ازدواج می‌کند، امام علیه السلام فرمود:

شوهر یک هفته در پیش او باشد.

وسائل الشيعه، ج ۲۱، ص ۳۳۹

فصل دهم زن و شوهر خوشبخت

۳۹. آب دادن زن به شوهر

قال الامام الكاظم عليه السلام:

ما من امراه تسقى زوج ها شربه من ماء الا كان خيرا لها من عباده سنه.

امام كاظم عليه السلام فرمود:

هر زنى كه به شوهرش قدرى

ص: ۹۲

آب آشامیدنی بدهد، پاداش آن از عبادت یک ساله بالاتر است.

وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۱۷۲

۴۰. محبت به زن

قال الامام الصادق علیه السلام:

العبد كلما ازداد للنساء حبا ازداد فی الايمان فضلا.

امام صادق علیه السلام فرمود:

هر چه محبت مرد بر زن بیشتر گردد، بر فضیلت ایمانش افزوده می شود.

من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۲۵۱

ازدواج های ممنوع

اشاره

ترجمه المیزان ج ۴ صفحه ۴۱۴:

علامه طباطبایی

ترجمه آیات ۸۲-۳۲ نساء

ازدواج با افراد زیر بر شما حرام شده است، مادرانتان، و دخترانتان، و خواهرانتان، و عمه هایتان، و خاله هایتان، و دختران برادر، و دختران خواهر، و مادرانی که شما را شیر داده اند، و خواهری که با او شیر مادرش را مکیده ای، و مادر زنان شما، و دختر زنان شما، که با مادرش ازدواج کرده اید، و عمل زناشویی هم انجام داده اید، و اما اگر این عمل را انجام نداده اید می توانید مادر را طلاق گفته با ریبه خود ازدواج کنید، و نیز عروس هایتان، یعنی همسر پسرانتان، البته پسرانی که از نسل خود شما باشند، و نیز اینکه بین دو خواهر جمع کنید، مگر دو خواهرانی که در دوره جاهلیت گرفته اید، که خدا آمرزنده رحیم است (۲۳).

و زنان شوهر دار مگر کنیزانی از شما که شوهر دارند، - که می توانید آنان را بعد از استبرا به خود اختصاص دهید، - پس حکمی را که خدا بر شما کرده ملازم باشید، و اما غیر از آنچه بر شما حلال شده اند، تا به اموالی که دارید زنان پاک و عفیف بگیرید، نه زناکار، و اگر زنی را متعه کردید - یعنی با او قرارداد کردید در فلان

مدت از او کام گرفته و فلان مقدار اجرت (به او) بدهید، - واجب است اجرتشان را بپردازید، و بعد از معین شدن مهر، اگر به کمتر یا زیاده‌تر توافق کنید گناهی بر شما نیست، که خدا دانایی فرزانه است (۲۴).

و کسی که از شما توانائی مالی برای ازدواج زنان آزاد و عقیف و مؤمن ندارد - نمی‌تواند از عهده پرداخت مهریه و نفقه بر آید، - می‌تواند با کنیزان به ظاهر مؤمنه‌ای که سایر مؤمنین دارند ازدواج کند، و خدا به ایمان واقعی شما داناتر است، و از این گونه ازدواج ننگ نداشته باشید، که مؤمنین همه از همند، و فرقی بین آزاد و کنیزشان نیست، پس با کنیزان عقیف و نه زناکار و رفیق گیر البته با اجازه مولایشان ازدواج کنید، و کابین آنان را به طور پسندیده بپردازید، و کنیزان بعد از آن که شوهردار شدند اگر مرتکب زنا شدند عقوبتشان نصف عقوبت زنان آزاده است، این سفارش مخصوص کسانی از شما است که ترس آن دارند اگر با کنیز ازدواج نکنند به زناکاری مبتلا شوند، و اما اگر می‌توانید صبر کنید و دامن خود به زنا آلوده نسازید، برای شما بهتر است، - چون مستلزم نوعی جهاد با نفس است، - و خدا آمرزگاری رحیم است (۲۵).

خدا می‌خواهد روش‌های کسانی که پیش از شما بودند برای شما بیان کند، و شما را بدان هدایت فرماید، و شما را ببخشد. و خدا دانائی فرزانه است (۲۶).

خدا می‌خواهد با بیان حقیقت و تشریح احکام به سوی شما برگردد، و پیروان شهوات می‌خواهند شما از راه حقیقت منحرف شوید، و دچار لغزشی

خدا می خواهد با تجویز سه نوع نکاحی که گذشت بار شما را سبک کند، چون انسان ضعیف خلق شده است (۲۸).

بیان آیات

بیان آیات مربوط به ازدواج های ممنوع و ...

آیات محکمه ای است که محرمات در باب ازدواج و آنچه را که در این باب حلال است بر می شمارد.

آیه قبل از این که حرمت ازدواج با زن پدر را بیان می کرد، هر چند به حسب مضمون جزء این آیات بود، الا اینکه چون از ظاهر سیاقش بر می آید که تتمه آیات سابق است، لذا ما آن را جزء آن دسته آیات مورد بحث قرار دادیم، علاوه بر اینکه از نظر معنا نیز ملحق به آن آیات بود.

و به هر حال آیات مورد بحث همانطور که گفتیم در مقام بیان تمامی اقسام ازدواج های حرام است، و در حرام بودن آن ها هیچ تخصیصی و یا تقیدی نیاورده، ظاهر جمله: "و احل لکم ماوراء ذلکم" (جز این ها که بر شمردیم همه بریتان حلال است)، که بعد از شمردن محرمات آمده، نیز همین است، که محرمات نامبرده بدون هیچ قیدی حرامند، و در هیچ حالی حلال نمی شوند.

و به همین جهت است که می بینیم اهل علم هم در استدلال به آیه نامبرده بر حرمت ازدواج با دختری که پسر زاده و یا دختر زاده انسان است، و نیز حرمت ازدواج با مادر پدر و یا مادر مادر، و نیز در استدلال به آیه: "و لا تنکحوا ما نکح آباؤکم ... " (۱) بر حرمت ازدواج با همسر جلد، هیچ اختلافی نکرده اند معلوم می شود حرمت زنان نامبرده در آیه هیچ قید و شرطی ندارد، و با همین اطلاق است که نظر قرآن کریم در مورد

ص: ۹۵

تشخیص پسران و دختران استفاده می شود، و معلوم می شود از نظر تشریح پسران انسان و دخترانش چه کسانی هستند؟ که انشاء الله بیانش خواهد آمد.

"حرمت علیکم امهاتکم و بناتکم و اخواتکم و عماتکم و خالاتکم و بنات الاخ و بنات الاخت" این چند زنی که در این آیه اصنافشان ذکر شده است زانی هستند که بر حسب نسب ازدواج با آن ها، حرام است، و این محرمات نسبی هفت صنفند: ۱ - مادران. ۲ - دختران.

۳ - خواهران ۴ - عمه ها ۵ - خاله ها ۶ - دختران برادر ۷ - دختران خواهر.

اما صنف اول: یعنی مادران عبارتند از زانی که ولادت انسان به آنان منتهی می شود، و نسب آدمی از راه ولادت به آنان متصل می گردد، حال چه این که آن زن آدمی را بدون واسطه زائیده باشد، و یا با واسطه، مانند مادر پدر، که اول پدر را به دنیا آورد، و سپس ما از آن پدر متولد شدیم و یا مادر مادر، که اول مادر، ما را به دنیا آورد سپس مادر ما، ما را به دنیا آورد و یا با چند واسطه مانند مادرانی که جد، از آنان متولد شده اند.

و اما صنف دوم: یعنی دختران، عبارتند از هر دختری که تولد خودش و یا پدر و مادرش و یا تولد جد و جده اش از ما باشد.

و اما صنف سوم: یعنی خواهران عبارتند از دختران و زانی که نسبتشان از جهت ولادت متصل به ما باشد، به این معنا که تولدشان از پدر و مادر ما باشد، و یا تنها از پدر ما باشد، هر چند مادرش مادر ما

نباشد، و یا تولدش از مادر ما باشد، هر چند که پدرش، پدر ما نباشد.

و اما صنف چهارم: یعنی عمه، عبارت است از خواهر پدر، و خواهر جد، چه اینکه این خواهر و برادری آن دو از پدر و مادر هر دو باشد، و چه اینکه تنها از پدر باشد، و چه اینکه تنها از مادر، خواهر و برادر باشند.

و اما صنف پنجم: یعنی خاله، عبارت است از زنی که با مادر ما و یا با جده ما از یک پدر و مادر متولد شده باشند، و یا تنها از یک پدر و یا تنها از یک مادر به دنیا آمده باشند.

و همچنین صنف ششم و هفتم: یعنی دختر برادر و دختر خواهر، که آن دو نیز منحصر در برادر و خواهر پدر و مادری نیستند، بلکه دختر برادر و دختر خواهری که تنها از پدر، و یا تنها از مادر ما باشند برادر زاده و خواهر زاده اند.

و منظور از اینکه فرمود: حرام شده است بر شما مادران و دختران و ... این است که ازدواج شما با آن ها حرام شده، چون به طور کلی وقتی این گونه تعبیرها را در قرآن می بینم، مناسبت حکم با موضوعش معلوم می سازد که موضوع حکم چیست، در آیه مورد بحث می دانیم که موضوع حرمت خوردن مادر و دختر و ... نیست، چون کسی چنین کاری را نمی کرده، تا اسلام آن را حرام کند، همچنان که در آیه: "حرمت علیکم المیتة و الدم ... " (۱) با این که موضوع حرمت را نام نبرده از مناسبت حکم با موضوع می فهمیم موضوع حرمت خوردن میتة و خون

ص: ۹۷

است، و در آیه شریفه "فانها محرمة علیهم" (۱)، که از همین راه می فهمیم منظور سکونت

گزیدن در آن زمین است، و این نوع تعبیرها را مجاز عقلی می نامند، و در محاورات شایع است.

و لیکن این معنا با جمله: "الا ما ملکة ایمانکم" نمی سازد برای اینکه می دانیم این استثنا، استثنای از عمل هم خوابگی است، نه از علقه زوجیت و ازدواج، که بیانش به زودی می آید، و همچنین با جمله: "ان تبتغوا باموالکم محصنین غیر مسافحین" به بیانی که آن نیز به زودی می آید.

پس حق این است که موضوع حکم حرمت که در آیه ذکر نشده، و در تقدیر گرفته شده است علقه نکاح نیست، بلکه کلمه (وطی) و یا کلماتی دیگر که مفید معنای آن است، می باشد، و اگر قرآن به نام آن تصریح نکرد به منظور رعایت ادب در گفتار بوده، چون عادت قرآن همین است که عفت کلام را رعایت کند.

و اگر در آیه مورد بحث خطاب را متوجه خصوص مردان نموده، فرموده بر شما مردان حرام شده است مادران و دخترانتان و ... با اینکه ممکن بود همین خطاب را متوجه زنان نموده، بفرماید: بر شما زنان حرام است که به فرزندان و پدرانتان شوهر کنید، و یا به طور کلی و بدون خطاب بفرماید بین زن و فرزندش و پدرش نکاح نیست، برای این بوده که (به آن بیانی که در تفسیر آیه شریفه: "الرجال قوامون علی النساء" (۲) گذشت) خواستگاری و اقدام به ازدواج و تولید نسل بر حسب طبع، کار مردان است، و تنها مردان هستند (و نه هر حیوانی است) که به طلب جفت می روند، (و

ص: ۹۸

۱- سوره مائده آیه ۲۶.

۲- سوره نساء آیه ۳۴.

تاکنون دیده نشده که ماده از حیوانی به طلب نر برود، و یا زنی برای انتخاب شوهر این خانه و آن خانه را بگوید).

و اما اینکه خطاب را در آیه متوجه جمع کرده و فرموده: (علیکم - بر شما) و نیز حرمت را متعلق به جمع از هر هفت طایفه کرده، و فرموده: (مادرانتان و دخترانتان ...) برای این بوده که کلام استغراق در توزیع را برساند، ساده تر بگویم شامل همه مردها و عموم مادران و دختران و ... بشود، و این معنا را برساند که بر هر فرد از مردان شما حرام شده ازدواج با مادرش و دخترش ...، چون تحریم عموم افراد هفت طایفه بر عموم مردان معنا ندارد، و همچنین تحریم تمامی افراد هفت طایفه از یک نفرها بر همه یک نفرها سخنی بی معنا است، چون اگر فرضا مادر و دختر و خواهر و عمه و خاله و دختر برادر و دختر خواهر من بر تمامی یک نفرهای مسلمانان حرام باشد، معنایش این است که پس در اسلام اصلا ازدواج حرام است، چون هر مسلمانی هر زنی را که بگیرد یا مادر کسی است یا دختر کسی و یا خواهر کسی، و بنا بر این

برگشت معنای آیه (همانطور که گفتیم) به این است که بر هر فرد از مردان مسلمان حرام است که با مادر و دختر و خواهر و ... خودش ازدواج کند.

"و امهاتکم اللاتی ارضعنکم و اخواتکم من الرضاعه و امهات نسائکم" از اینجا شروع شده است به شمردن محرمات سببی، (یعنی زنانی که با خواستگارشان اشتراک در خون ندارند، بلکه به خاطر وصلت و پیوند خویشاوندی

با آنان مرتبط شده اند)، و این محرمات نیز هفت طایفه اند که شش طایفه آن ها در این آیه ذکر شده، و هفتمی آن ها در آیه: "و لا تنكحوا ما نکح آباؤکم من النساء ... "آمده است.

و این آیه با سیاقی که دارد دلالت می کند بر اینکه شارع اسلام حکم مادری و فرزندی را بین یک دختر و زنی که او را شیر داده برقرار کرده است، یعنی زن شیرده را مادر آن دختر و دختر را فرزند آن زن دانسته، و همچنین حکم برادری را بین یک پسر و خواهر شیرش برقرار ساخته، چون این مادر فرزندی و این برادر خواهری را امری مسلم گرفته است، پس مساله رضاع و شیر دادن و شیر نوشیدن به حسب تشریح، روابط نسبی را ایجاد می کند، و این معنا به بیانی که به زودی می آید از مختصات شریعت اسلامی است.

از رسول خدا (ص) هم در روایاتی که از دو طریق شیعه و سنی نقل شده آمده، که فرموده: خدای تعالی از روابط شیر خوردن همان را حرام کرده که از روابط نسبی حرام کرده است، (مثلا اگر از روابط نسبی مادر را محرم فرزند کرده، مادر شیرده را نیز بر فرزند شیر خوارش حرام کرده است)، و لازمه این فرمایش این است که به وسیله شیر حرمت به تمامی افرادی که (اگر نسبی بودند محرم بودند) منتشر گردد، یعنی وقتی کودک من شیر زنی را خورد آن زن، مادرش و کودک من فرزندش، و کودک آن زن خواهرش، و خواهر آن زن خاله اش، و خواهر شوهر آن زن عمه اش، و فرزندان کودک آن زن برادر زاده و

یا خواهر زاده اش شوند، و همه به وی محرم باشند.

و اما اینکه چه مقدار شیر خوردن باعث تحقق این محرمیت می شود، و چه شرایطی از حیث مقدار و کیفیت و مدت دارد، و چه احکامی دیگر مترتب بر آن می شود، مطالبی است که پاسخگویی کتب فقهی است، و بحث در پیرامون آن از وضع این کتاب خارج است.

و اما اینکه فرمود: "و اخواتکم من الرضاعه" مراد از آن دختری نیست که من شیر مادرش را خورده ام، بلکه آن دختری است که او شیر مادر مرا خورده باشد، البته شیری که از ناحیه پدر من در پستانش آمده باشد، و اما اگر از شوهری دیگر شیر در پستان داشته، و بعد با پدر من ازدواج نموده و سپس به من حامله شده، و در ایام حمل دختری را شیر داده، آن دختر

خواهر من نمی شود، و همچنین سایر افرادی که به وسیله شیر محرم می شوند در وقتی است که شیر متعلق به پدر طفل باشد.

"و امهات نسائکم" (مادر زنان شما) چه اینکه با دختر او یعنی همسرت هم خوابگی کرده باشی، و چه نکرده باشی، در هر دو صورت نمی توانی مادر زن خود را برای خود عقد کنی، و علت این بی تفاوتی این است که کلمه (نساء) وقتی اضافه شود و نسبت داده شود به رجال، دلالت بر همه همسران می کند، به دلیل اینکه چنین تعبیری تقییدپذیر است، و می بینیم در جمله بعدی که در مورد دختر زنان است می فرماید: "من نسائکم اللاتی دخلتم بهن فان لم تکنوا دخلتم بهن ... " (رَبِیْبَه هَائِیْ کِه از زنان هم خوابی شده شما هستند بر شما

حرامند، و اما اگر با مادرشان هم خوابی نکرده اید، می توانید با آنان ازدواج کنید).

"و ربائبکم اللاتی فی حجورکم ... فلا- جناح علیکم" کلمه (ربائب) جمع ربیبه است، که به معنای دختر زن آدمی است، دختری که از شوهری دیگر آورده و به این مناسبت او را ربوبه نامیده اند که تدبیر مادر او - که همسر آدمی است - و هر کسی که با آن مادر به خانه ما آمده به دست ما است، و این ما هستیم که غالباً تربیت دختران همسرمان را به عهده می گیریم، هر چند که این معنا دائمی نباشد.

قید "فی حجورکم" نیز قیدی است غالبی، نه دائمی، غالباً چنین است که بچه های همسر ما، در دامن ما رشد کنند، نه دائماً (چه ممکن است همسر ما دختر جدا زای خود را به کسان خود و یا کسان فرزندش سپرده باشد پس آیه شریفه نمی خواهد بفرماید تنها آن ربیبه ای بر شما حرام است که در دامن شما پرورش یافته باشد) و به همین جهت گفته اند: ازدواج انسان با ربیبه اش حرام است، چه در دامن آدمی پرورش یافته باشد و چه در دامن دیگری، بنا بر این قید "فی حجورکم" قید توضیحی است، نه به اصطلاح قید احترازی، (تا از آن برآید که ازدواج با ربیبه ای که در دامن ناپدری پرورش نیافته با آن ناپدری حلال است).

البته این احتمال هم هست که جمله: "اللاتی فی حجورکم ..."، اشاره باشد به حکمتی که در تشریح احکام مورد بحث وجود دارد، یعنی بفهماند چرا ازدواج با افرادی از زنان به خاطر نسب و افرادی به خاطر سبب حرام شده است، که

توضیح بحثش ان شاء الله می آید، و آن حکمت عبارت است از آمیزشی که بین مرد و بین این اصناف از زنان واقع می شود، و مصاحبتی که به طور غالب با این اصناف در خانه ها و در زیر یک سقف وجود دارد، و اگر حکم حرمت ابدی نبود ممکن نبود مردان با اصناف نامبرده از زنان به فحشا نیفتند، و صرف اینکه در آیاتی دیگر زنا تحریم شده، برای اجتناب از این فحشا کافی نبود (که انشاء الله بیانش می آید).

بنا بر این جمله: "اللاتی فی حجورکم"، به این معنا اشاره می کند که ریبیه ها از آنجائی که غالباً در دامن خود شما بزرگ می شوند، و غالباً نزد شمایند، همان حکمت و ملاکی که در تحریم مادران و خواهران بود، در آنان نیز هست، (و به همان جهت که زنای با خصوص آن اصناف را نام بردیم زنای با ریبیه را نیز نام بردیم).

و به هر حال می خواهیم بگوئیم قید (فی حجورکم) احترازی نیست، و نمی خواهد بفرماید تنها آن ریبیه ای حرام است که در دامن شما و در خانه شما است، و اما اگر در خانه غیر و یا دختر بزرگی باشد که در دامن شما پرورش نیافته می توانید با او ازدواج کنید، هم مادرش را داشته باشید و هم او را.

دلیل بر این مدعا و این مفهومی که ما از آیه بدست آورده ای ام این است که در جمله: "فان لم تکنوا دخلتم بهن فلا جناح علیکم"، به همین تصریح نموده، می فرماید: در صورتی که با مادر ریبیه دخولی صورت نگرفته، می توانید با خود ریبیه ازدواج کنید، معلوم می شود دخول در مادر دخالت

دارد در تحریم ازدواج با دختر، خوب: اگر قید (فی حجورکم) هم مانند قید دخول احترازی بود همانطور که حکم فرض نبودن دخول را بیان کرد باید حکم فرض نبودن در حجور را هم بیان کند، و بفرماید: (و اگر ربیبه شما در دامن شما پرورش نیافته، می توانید با او ازدواج کنید، و همین که می بینیم ذکر نکرده می فهمیم بین این دو قید فرق هست، قید دخول احترازی و قید فی حجورکم توضیحی است).

و در جمله "فلا- جناح علیکم" جمله: "فی ان تنکحوهن" به منظور کوتاه گویی حذف شده، چون زمینه کلام بر آن دلالت داشت، (و هر کسی می فهمید معنای جمله نامبرده این است که در ازدواج شما با آنان حرجی بر شما نیست).

"و حلائل ابنائکم الذین من اصلابکم"

کلمه (حلائل)، جمع حلیله است، در مجمع البیان آمده که: حلائل جمع حلیله و به معنای محلله - حلال شده - است، و این کلمه از کلمه حلال مشتق شده، و مذکر آن حلیل و جمع مذکرش احله است، مانند عزیز که جمعش اعزه می آید، و اگر زن حلال را حلیله و مرد حلال را حلیل نامیده اند به این مناسبت است که نزدیکی و هم خوابگی با این برای آن و با آن برای این جایز و حلال است، و بعضی گفته اند: کلمه نامبرده مشتق از مصدر حلول - وارد شدن - است، چون زن حلال بر رختخواب مرد، و مرد حلال، در رختخواب زن وارد می شود، و هر دو در یک بستر داخل می شوند این بود گفتار صاحب مجمع البیان.

و مراد از کلمه (ابناء) هر انسانی است که از راه ولادت به انسان متصل باشد چه بی

اسطه مثل فرزند خود آدمی، و چه با واسطه مثل فرزند فرزند آدمی، و چه اینکه آن واسطه پسر ما باشد و یا دختر ما، و اگر (ابناء - فرزندان) را مقید کرد به قید "الذین من اصلابکم"، برای این بود که در آن روزها در عرب فرزند خوانده ها را نیز فرزند می دانستند، قرآن کریم خواست بفهماند ازدواج با همسر اولاد صلیبی حرام است، نه اولادهای فرضی و ادعائی.

"و ان تجمعوا بین الاختین الا ما قد سلف"

مراد از این جمله، بیان تحریم ازدواج با خواهر زن با بقاء همسری زن و زنده بودن او است، و بنا بر این عبارت آیه در رساندن این مطلب زیباترین و کوتاه ترین عبارت است، البته این عبارت اطلاقش منصرف است به جائی که انسان بخواهد در یک زمان دو خواهر را بگیرد، و بنا بر این شامل آن مورد نمی شود که شخصی اول یک خواهر را بگیرد و بعد از طلاق دادن او و یا مردنش خواهر دیگر را نکاح کند، سیره قطعی جاری در بین مسلمین نیز دلیل بر جواز آن است، چون این سیره از زمان رسول خدا (ص) برقرار بوده است.

و اما جمله "الا ما قد سلف" مانند نظیرش که در آیه (۲۲) بود و می فرمود: "ولا تنکحوا ما نکح آباؤکم من النساء الا ما قد سلف" ناظر است به آنچه در بین عرب جاهلیت معمول بوده، هم زن پدر خود را بعد از پدر می گرفتند، و هم بین دو خواهر جمع می کردند و در این دو مورد می فرماید، آنچه در زمان جاهلیت و قبل از نزول این آیات انجام داده اید مورد

عفو الهی قرار گرفته، و اما اگر فرض کنیم در جاهلیت دو خواهر برای یک مرد نامزد شده باشند، و آن مرد خواسته باشد بعد از نزول این آیه آن دو را به خانه بیاورد، و با آن ها عروسی کند جمله مورد بحث این فرض را استثنا نکرده، بلکه آیه شریفه دلالت دارد بر منع از آن، زیرا این جمع عملی بین دو خواهر است، همچنان که روایات گذشته در تفسیر آیه: "و لا تنکحوا ما نکح آباؤکم ... " نیز بر این منع دلالت دارد، چون در آن روایات دیدیم که رسول خدا (ص) بین زنان و فرزندان شوهر از دنیا رفته آنان جدائی انداخت، با اینکه پسر متوفی زن پدر خود را قبل از نزول این آیه همسر خود کرده بود.

و حرام نبودن ازدواج با دو خواهر و یا با زن پدر در زمان جاهلیت با اینکه زمانی است گذشته و امروز دیگر مورد ابتلای مردم نیست، و بخشودن آن نکاح ها از این جهت که عملی است گذشته هر چند حکمی است لغو، و اثری بر آن مترتب نمی شود، و لیکن از جهت آثار عملی که امروز از آن ازدواج ها باقی مانده، خالی از فائده نیست، و به عبارتی ساده تر این گونه ازدواج ها که قبل از اسلام انجام شده از جهت اصل عمل دیگر مورد ابتلا نیست، هر چه بوده چه حلال و چه حرام واقع شده، ولی از این جهت که آیا مثلا فرزند متولد از چنین بسترهائی

حکم حلال زاده را دارند یا حکم حرامزاده را، و آیا احکام قرابت بر این گونه خویشاوندان مترتب هست یا نه، مساله ای است مورد

باز به عبارتی دیگر این صحیح نیست و معنا ندارد که اسلام حرمت و حلت را متوجه ازدواج های قبل از خود کند، مثلاً ازدواجی که در جاهلیت به صورت جمع بین دو خواهر انجام شده را حلال و یا حرام کند، با اینکه مثلاً دو خواهر و یا یکی از آن دو مرده و یا هر دو و یا یکی از آن دو مطلقه شده باشند، و لیکن حلال کردن و لغو ندانستن آن ازدواج ها در امروز این اثر را دارد که فرزندان متولد از چنین ازدواجی محکوم به طهارت مولد و حلال زادگی می شوند، و از خویشاوندان خود ارث می برند، و خویشاوندان از آنان ارث می برند، و ازدواجشان با محارم از خویشاوندان حرام، و ازدواج محارمشان با آنان حرام خواهد بود، و همچنین هر اثر و حکمی که در قرابت هست بین آنان و قرابتشان بار می شود.

و بنا بر این پس این که فرمود: "الا ما قد سلف" استثنایی است از حکم، نه به اعتبار اینکه مربوط و متعلق به اعمال گذشته قبل از تشریح است، بلکه به اعتبار آثار شرعی ای که از آن اعمال گذشته هنوز باقی است و با این بیان معلوم شد که استثنای نامبرده، استثنایی است متصل نه منقطع، که مفسرین پنداشته اند.

ممکن هم هست استثنا را به همه فقرات مذکور در آیه ارجاع دهیم، و آن را مختص به جمله: "و ان تجمعوا بین الایختین" ندانیم چون هر چند عرب جاهلیت مرتکب همه محرمات نامبرده در آیه نمی شده، یعنی با مادر و دختر و سایر طوائف نامبرده در آیه ازدواج نمی کرده، الا اینکه در غیر عرب امت هائی

بوده اند که با بعضی از آن طوائف ازدواج می کرده اند، مانند امت فرس و روم و سایر امت های متمدن و غیر موحدی که در ایام نزول این آیات بوده اند، و سنت های مختلفی در مساله ازدواج داشته اند اسلام خواسته است با این استثنا آن ازدواج ها که قبل از طلوع اسلام در بین امت های دیگر دائر بوده را معتبر شمرده، حکم به طهارت مولد متولدین از آن ازدواج ها بنماید، و بفرماید بعد از آنکه داخل اسلام و دین حق شده اند محکوم به حلال زادگی هستند، و قرابتشان قرابت معتبر است، لیکن وجه اول از آیه شریفه ظاهرتر است.

"ان الله كان غفورا رحیما"

این جمله تعلیلی است راجع به استثنا و این از مواردی است که مغفرت به آثار اعمال تعلق گرفته نه به خود اعمالی که گناه و معصیت است.

"و المحصنات من النساء الا ما ملکت ایمانکم ..."

کلمه (محصنات) به فتحه صاد اسم مفعول از ماده (ح - ص - ن) از مصدر باب

افعالش احصان است، که به معنای منع است، حصن حصین (دژ محکم) را هم از این جهت حصن گفته اند، که مانع از ورود اغیار است، و وقتی می گویند: "احصنت المراه" معنای آن این است که فلان زن عفت به خرج داد، و ناموس خود را حفظ کرد، و یا این است که از فسق و فجور امتناع ورزید، در قرآن کریم نیز آمده که: "التي احصنت فرجها" (۱) یعنی دارای عفت بود، و وقتی گفته می شود: (احصنت المراه) به صورت معلوم و یا (احصنت المراه) به صیغه مجهول، معنایش این است که فلان زن شوهر رفت، و در نتیجه شوهرش او را حفظ کرد، و یا بدون

ص: ۱۰۸

۱- سوره تحریم آیه: ۱۲

دخالت شوهر صرف ازدواج، او را حفظ کرد، و چون بخواهی در مورد زنی به گوئی این زن آزاده است نه برده، می گوئی "احصنت المراه" زیرا آزاد بودن او مانع می شود از اینکه کسی مالک ناموس او شود، و یا آزاد بودنش مانع می شود از اینکه مرتکب زنا گردد، زیرا در آن ایام زنا در بین کنیزان شایع بود، و آزاده‌ها از ارتکاب آن ننگ داشتند.

و ظاهراً مراد از کلمه "محصنات" در آیه مورد بحث معنای دوم باشد، یعنی زنانی که ازدواج کرده اند نه به معنای اول و سوم، چون آنچه از زنان خارج از چهار طایفه نامبرده در آیه، ازدواجشان حرام است تنها شوهردارشان است، خواه عقیف باشند و یا نباشند، و چه اینکه آزاد باشند یا کنیز.

پس هیچ وجهی به نظر نمی رسد که کسی بگوید: مراد از کلمه "محصنات" در آیه شریفه، زنان عقیف است، با اینکه حکم حرمت ازدواج اختصاصی به عقیف‌ها ندارد. (ساده تر بگویم آیه شریفه می فرماید: غیر آن چهارده طایفه، با هر زنی می توان ازدواج کرد، مگر محصنات یعنی شوهرداران که ازدواج با آن‌ها حرام است. بعضی‌ها گفته اند: مگر محصنات یعنی زنان عقیف که ازدواج با آن‌ها - البته اگر شوهر داشته باشند - حرام است، بعضی دیگر لفظ نامبرده را حمل کرده اند به حرائر، یعنی گفته اند: مگر زنان آزاد که ازدواج با آن‌ها - البته اگر شوهر داشته باشند حرام است، اشکال ما این بود که در هر دو احتمالی که مفسرین دادند قید - البته اگر شوهر داشته باشند - اخذ شده بود، و در احتمال اول حکم را مختص به زنان عقیف دانستند، با اینکه

اختصاصی به آن‌ها نداشت، و در احتمال دوم حکم را مختص به زنان آزاد کرده بودند، با اینکه اختصاصی به آنان نداشت، و معلوم است که این گونه معنا کردن را طبع سلیم نمی‌پسندد.

(پس حق مطلب همان است که گفتیم مراد از کلمه نامبرده زنان شوهردار است) (مترجم)

و این واژه، یعنی کلمه (محصنات) عطف است به کلمه (امهات) و معنای آیه چنین می‌شود حرام شد بر شما ازدواج با مادران و ... همچنین ازدواج با زنان شوهردار - البته مادام که شوهر دارند -.

و بنا بر این جمله: "الا- ما ملکت ایمانکم" در این مقام خواهد بود که حکم منعی که در محصنات بود از کنیزان محصنه بردارد، یعنی بفرماید زنانی که ازدواج کرده‌اند، و یا بگو شوهر دارند، ازدواج با آن‌ها حرام است به استثنای کنیزان که در عین اینکه شوهر دارند ازدواج با آن‌ها حلال است به این معنا که صاحب کنیز که او را شوهر داده می‌تواند بین کنیز و شوهرش حائل شود، و در مدت استبرانگذارد با شوهرش تماس بگیرد، و آنگاه خودش با او هم خوابگی نموده، دوباره به شوهرش تحویل دهد، که سنت هم بر این معنا وارد شده است.

و اما اینکه بعضی مفسرین گفته‌اند مراد از جمله: "الا ما ملکت ایمانکم" مالکیت مولی نسبت به خود برده نیست بلکه صاحب اختیاری و ملکیت هم خوابگی و شهوت رانی از زن به وسیله نکاح و یا به وسیله مالک کنیز شدن است، (ساده تر اینکه آیه شریفه می‌خواهد بفرماید غیر آن چهارده طایفه حلال است. به استثنای شوهردارها که هم خوابگی با آن‌ها حرام است، مگر

آنکه به وسیله نکاح یا ملکیت رقبه مالک ناموس آن ها شده باشید، و بنا بر این معنا استثنای نام برده استثنای منقطع و نظیر عبارت (به همه علما سلام کن مگر غیر علما) خواهد بود، چون قبلا فرموده بود زنان شوهردار حرامند، مگر آنکه به وسیله نکاح یا ملک رقبه مالک ناموس آن ها باشید و معلوم است چنین زنی داخل در عبارت زنان شوهردار نبود، تا استثنا آن را خارج سازد) (مترجم)

پس این تفسیر درست نیست به خاطر اینکه اولاً باید بگوئیم: مراد از کلمه (محصنات) زنان عفیفند، نه شوهردار، تا استثنای منقطع نشود، که اشکال آن را قبلاً تذکر دادیم، و گفتیم زنی که از آن چهارده طایفه نباشد ازدواجش حلال است، چه عفیف باشد و چه نباشد، و ثانیاً این معنا از قرآن کریم معهود و سابقه دار نیست، که عبارت (ما ملک ایمانکم) را بر غیر برده اطلاق کرده باشد، در اصطلاح قرآن کریم ملک یمین به معنای برده است و بس، نه به معنای تسلط بر شهوت رانی و امثال آن.

و همچنین تفسیر دیگری که کرده اند و ذیلاً از نظر خواننده می گذرد درست نیست، و آن این است که گفته اند مراد از جمله: (ما ملک ایمانکم) زنان جوانی است که شوهر کافر دارند، ولی در جنگ اسیر مسلمانان شده اند، (و آیه شریفه می خواهد بفرماید به طور کلی زن شوهردار حرام است، الا- چنین زنی که با اینکه شوهر دارد، از آنجا که جزء غنائم جنگی مسلمین شده برای مسلمان تمتع از او حلال است)، و این تفسیر را با روایت زیر تایید کرده اند

که ابی سعید خدری گفته: این آیه

در به اره اسیر شدن او طاس نازل شد، که مسلمانان زنان مشرکین را اسیر گرفتند و با اینکه در دار الحرب شوهرانی مشرک داشتند با این همه به حکم این آیه حلال شدند و منادی رسول خدا (ص) ندا در داد که هر کس کنیزی از این زنان نصیبتش شده، اگر کنیزش حامله است با او هم خوابگی نکنند، تا وضع حمل کند و آن ها هم که کنیزشان حامله نیست صبر کنند تا مدت استبرا تمام شود.

وجه نادرستی این تفسیر این است که عبارت "ما ملکت ایمانکم" مطلق است، هم شامل اسرای جنگی شوهردار می شود، و هم شامل غیر آنان، و روایت نامبرده به خاطر اینکه سندش ضعیف است، و قدرت آن را ندارد که اطلاق قرآن را مقید کند.

"کتاب الله علیکم"

"کتاب الله علیکم" یعنی "الزموا حکم کتاب الله"، ملازم حکم خدا شوید، و آن حکمی که خدا بر شما نوشته - و یا بگو واجب کرده را بگیرید (چون کلمه علیکم - به نظر مؤلف قدس سره در اینجا اسم فعل است، و معنای فعل امر - بگیرید - را می دهد)، ولی مفسرین گفته اند کلمه "کتاب" در این جمله از این جهت به صدای بالا- خوانده می شود که مفعول مطلق فعلی تقدیری و فرضی است، و تقدیر کلام "کتب الله کتابا علیکم" (خدا علیه شما کتابی نوشته و تکلیفی واجب کرده)، آنگاه فعل کتب حذف شده، به جایش مصدر آن فعل به فاعل اضافه شده، و این مضاف و مضاف الیه به جای فعل نشست، و بنا به گفته آنان دیگر (علیکم) اسم فعل نیست، بهانه مفسرین در این تفسیر که کرده اند این است که

اگر کلمه (علیکم) اسم فعل بود باید می فرمود: "علیکم کتاب الله"، (بگیرید کتاب خدا را).

به ایشان اشکال کرده اند که جلوتر آمدن مفعول از فعل چیز نوظهوری نیست، ممکن است (کتاب) را از باب تقدم مفعول بر فعل مفعول "علیکم" بگیریم.

جواب داده اند نحوین اجازه نمی دهند زیرا اسم فعل در عمل کردن ضعیف است، خیلی هنر داشته باشد طبق معمول همه افعال در مفعول مؤخر عمل کنند، و اما در مفعول مقدم نمی تواند عمل کند.

"و احل لکم ماوراء ذلکم"

در اینجا اگر خدای تعالی می خواست بفرماید: غیر از این شانزده طایفه، هر زنی دیگر برای شما حلال است، نمی فرمود (ما وراء) چون کلمه (ما) مربوط به غیر ذوی العقول است.

ساده تر بگویم در عرب در مورد اشیا تعبیر به (ما) - (چیز) می آورند، و در مورد اشخاص تعبیر به (من - کسی که)، و چون در آیه سخن از اشخاص است نباید می فرمود (ما)، از سوی دیگر

نباید می فرمود (ذلکم) چون این اسم اشاره مخصوص مذکر است، و سخن در آیه حلال بودن زنان است، نه مردان از اینجا می فهمیم که منظور از کلمه (ما) زنان نیستند، بلکه عمل شهوترانی و هم خوابگی و امثال این ها است همان عملی که در آیه: "حرمت علیکم امهاتکم" مقدر است، و معنای جمله مورد بحث این است که هم خوابگی و شهوت رانی با آن شانزده طایفه بر شما حرام شده، و غیر آن مثلا نکاح کردن با غیر این چند طایفه حلال است، با این معنا مساله بدل قرار گرفتن جمله: "ان تبتغوا باموالکم" از جمله "و احل لکم ماوراء ذلکم" نیز کاملا درست می شود، لیکن مفسرین در به اره جمله

مورد بحث تفسیرهای عجیب و غریبی کرده اند، مثلاً بعضی از آنان گفته اند معنای "و احل لکم ماوراء ذلکم" این است که غیر خویشاوندان محرمتان هر زنی دیگر بریتان حلال است.

بعضی دیگر گفته اند معنایش این است که کمتر از پنج زن یعنی چهار یا سه یا دو نفر بریتان حلال است، که با اموال خود و به وجه نکاح زن بگیرید.

بعضی دیگر گفته اند (یعنی غیر نامبردگان هر چه می خواهید از کنیزان بگیرید).

بعضی دیگر گفته اند: یعنی غیر محرم ها و غیر از زائد بر چهار نفر بر شما حلال است، که با اموالتان زن بگیرید، حال چه بر وجه نکاح، و چه خریدن کنیز.

و همه این تفسیرها بی ارزش است، چون از الفاظ آیه هیچ دلیلی بر هیچیک از آن ها دلالت ندارد، علاوه بر اینکه اشکال استعمال کلمه (ما) در معنای ذوی العقول - کسی که - به همه آن ها وارد است، با اینکه هیچ ضرورتی در کار نیست که ما را وادار کند کلمه - چیزی که - را به معنای کسی که - که بیانش در همین نزدیکی گذشت، از این هم که بگذریم آیه شریفه در مقام اینست که چه اصنافی از زنان حرام، و چه اصنافی حلالند، نه در این مقام که چند زن حلال است و بیش از آن حرام، پس این درست نیست که ما تحمیل کنیم بر آیه شریفه که می خواهد عدد را بیان کند، پس حق مطلب همان است که گفتیم جمله مورد بحث در مقام بیان بهره وری از زنان در ما سوای آن شانزده صنف نامبرده در دو آیه قبل است، حال چه اینکه بهره وری نکاح

باشد، و چه از راه خریدن.

"ان تبتغوا باموالکم محصنین غیر مسافحین"

این جمله بدل یا عطف بیان از جمله (ماوراء ذلکم) است، می خواهد راه شروع در استفاده و بهره گیری از زنان و هم خوابگی با آنان را روشن کند، چون آنچه جمله: "و احل لکم ماوراء ذلکم" می فهماند و مصادیقی را که شامل می شد سه مصداق بود: ۱- نکاح ۲- خریدن کنیز ۳- زنا - سفاح - در جمله مورد بحث منع از سفاح - زنا - را بیان نموده، راه حلال را منحصر به

دو راه کرد، ۱- نکاح ۲- خریدن و اگر بر روی اموال تکیه کرده است، برای این بوده که دو راه نامبرده جز با مال عملی نیست، اگر انسان بخواهد زنی را به طور دائم برای خود نکاح کند، باید مهریه بدهد، و اگر بخواهد با زنی به طور موقت ازدواج کند، باید اجرت بدهد، و مساله مهریه در اولی و اجرت در دومی رکن عقد است، و اگر بخواهد از کنیزان استفاده کند، باید قیمتش را به فروشنده پردازد، گو اینکه در مورد کنیزان مال رکن نیست، زیرا ممکن است کسی کنیز خود را به ما ببخشد، و یا اباحه کند، و لیکن این غالباً به وسیله مال بدست می آید پس برگشت معنای آیه به این شد که غیر از آن اصناف نامبرده برای شما حلال است که هم خوابگی با زنان و دسترسی با آنان را به وسیله اموال خود برای خود فراهم کنید، و مال خود را در این راه خرج کنید، یا مهریه بدهید، یا اجرت و یا قیمت، اما در مسیر سفاح و زنا نباید

ص: ۱۱۵

خرج کنید.

از اینجا روشن می شود که مراد از احسان در جمله "محسنین غیر مسافحین" احسان عفت است، نه آن دو معنای دیگر که در آغاز کلام نقل کردیم، یعنی احسان تزویج و احسان حریت، زیرا منظور از (ابتغاء به اموال) در آیه شریفه اعم است از آنچه خرج نکاح می شود، یا خرج خریدن کنیز، و هیچ دلیلی در دست نیست که آن را منحصر در نکاح کند، تا به ناچار احسان را هم حمل بر خصوص احسان تزوج کنیم، و منظور از احسان عفت این نیست که بفرماید اصلا در صدد آمیزش و هم خوابگی با زنان بر نیائید، تا به گوئی با مورد خود آیه که در مقام حلال کردن زنان است منافات دارد، بلکه منظور از احسان عفت چیزی در مقابل زنا است، یعنی تعدی به طرف فحشا به هر صورت که باشد، می خواهد بفرماید زنان بر شما حلالند در صورتی که شما هوای از تعدی به سوی فحشا جلوگیری کنید، و این اسب سرکش را تنها در چهار دیواری حلال های خدا به جولان در آورید، و از محرمات جلوگیری کنید، حال این تاخت و تازہ ای حلال به هر صورت که می خواهد باشد، و این عمل جنسی را به هر طریق از طرق عادی که خواستید انجام دهید، طرقی که در بین افراد بشر برای بیشتر لذت بردن معمول است، و خدای عز و جل انگیزه آن را در نهاد انسان و فطرت او به ودیعه نهاده است.

با بیانی که گذشت فساد گفته بعضی از مفسرین که ذیلا از نظر خواننده می گذرد روشن می شود، او گفته: جمله "ان تبتغوا باموالکم ..."

ص: ۱۱۶

"لایم غایت و یا چیز دیگری که معنای آن را بدهد در تقدیر دارد، و مثلاً تقدیر جمله چنین است: "لتبتغوا ... " و یا "اراده ان تبتغوا ...".

وجه فساد آن این است که همانطور که قبلاً گفتیم جمله مورد بحث بدل است از جمله: "احل لکم ماوراء ذلکم" و به همین جهت، بدل و مبدل منه عین همنند، نه اینکه اولی غایت و غرض از دومی باشد، پس مضمون جمله "ان تبتغوا ... " به وجهی عین همان چیزی

است که از جمله "ماوراء کم" منظور است، نه اینکه نتیجه ای مترتب بر آن باشد، و به طفیل آن مورد اراده واقع شده باشد، و این روشن است و نیازی به توضیح بیشتر ندارد.

استناد نادرست به جمله "غیر مسافحین" در آیه، برای عدم جواز ازدواج موقت، و رد آن و همچنین آن مفسر دیگر که گفته: مراد از مسافحه مطلق سفح ماء که در فارسی بگو ریختن آب منی است، بدون اینکه در نظر گرفته شود که چرا خدای تعالی انگیزه شهوت رانی را در فطرت آدمی قرار داد، و این دستگاه تناسلی را به چه منظور آفرید، و با اینکه می داند خدا آن را آفرید تا به وسیله آن بشر به تشکیل خانواده و تولید نسل تن در دهد، آب نطفه خود را در غیر این مورد بریزد، و به قرینه مقابله معنای احصان قهراً همان ازدواج دائمی می شود، که غرض از آن توالد و تناسل است، (و مثل اینکه مفسر نامبرده خواسته است آیه را دلیل بگیرد بر اینکه پس ازدواج موقت نیز مسافحه و حتی حرام است؟!)

بنده نتوانستم بفهم این مفسر خواسته است چه بگوید، تنها چیزی که از گفتارش دستگیرم شد این است که وی راه بحث و استدلال را گم کرده، راهی را که می خواسته طی کند عوضی رفته و سر از جای دیگر در آورده، بحث در به اره ملاک حکم که نامش حکمت تشریح نیز هست را با بحث از خود حکم خلط کرده، و در نتیجه به لوازمی برخورد کرده که نمی تواند به آن ملتزم شود.

یکی از آن دو بحث در صدد به دست آوردن ملاک عقلی است، و دیگری در جستجوی حکم شرعی و حدودی که موضوع و متعلق آن حکم دارد، و نیز شرایط و موانعی که برای آن حکم مقرر شده می باشد، و معلوم است که این بحث بر خلاف بحث اول، بحثی است لفظی که وسعت و ضیق حکم و موضوع آن و شرایط و موانعش تابع لفظ دلیلی است که از ناحیه شارع رسیده و ما هیچ تردیدی نداریم در این که تمامی احکام تشریح شده از ناحیه شارع تابع مصالح و ملاک های حقیقی است، - نه ملاک های اعتباری و موهوم -، و حکم نکاح نیز یکی از احکام شرع است، آن نیز در تشریحش مصلحت های واقعی و ملاک های حقیقی معیار بوده، و آن مصالح عبارت است از بقای نسل از راه توالد و تناسل.

و نیز می دانیم که نظام جاری در عالم صنع و ایجاد از نوع انسانی، بقای نوعی را خواسته که البته به وسیله بقای افراد تامین می شود، نظام خواسته است بشر تا روزی که خدا می خواهد در روی زمین بماند و نسلش منقرض نگردد، آنگاه

برای تضمین و تامین این غرض بنیه و ساختمان بشر را مجهز به جهاز تناسلی کرده، تا این دستگاه اجزائی را از بدن دو انسان نر و ماده جدا کرده، در فضایی مناسب تربیت کند، و از آن یک انسان جدید بسازد، تا جانشین دو انسان قبل گردد، و به این وسیله سلسله نسل این نوع بدون تعطیل و انقطاع ادامه حیات دهد.

و چون صرف دادن دستگاه تناسلی به صورتی به جنس نر و به صورتی دیگر به جنس ماده کافی نبوده، و نیروئی لازم بوده تا این دو دستگاه را به کار بیاندازد، و به خدمت بگیرد، به ناچار نیروئی به نام شهوت در دل دو طرف به ودیعه سپرد، تا هر یک به طرف دیگر متمایل و مجذوب گشته، آن طرف دیگر را نیز به کوشش و جذب خود به سوی خود بکشاند و آن قدر از درون دل آن دو تحریک خود را ادامه دهد تا آن دو را به هم رسانیده و عمل جنسی انجام پذیرد، نظام خلقت این قدم دوم را نیز کافی ندانسته برای اینکه آن دستگاه تناسلی و این نیروی جاذبه بازیچه قرار نگیرد و به فساد کشیده نشود، عقل را بر زندگی بشر حاکم کرد.

و در عین اینکه نظام خلقت کار خود را به طور کامل انجام داده، و در تحصیل غرض خود که همانا بقای نوع بشر بود هیچ کوتاهی نکرد، ما می بینیم که افراد این اتصالات و تک تک زن و مردها و حتی همه اصناف آن ها دائما به این غرض خلقت نمی رسند، از اینجا می فهمیم که همه آن قدم ها که نظام خلقت

در به دست آوردن غرض خود برداشته مقدماتی است غالبی، یعنی غالباً به نتیجه منتهی می شود، نه دائماً، پس نه همه ازدواجها به پیدایش فرزند منتهی می شود، و نه هر عمل تناسلی و نه هر جذبه و میل به عمل جنسی، چنین اثری را نتیجه می دهد، و نه هر مرد و زنی، و نه هر ازدواجی، به هدایت فطری به سوی کام گیری و سپس استیلا منجر می شود، بلکه همه این ها اموری است غالبی.

پس مجهز بودن تکوینی به جهاز تناسلی، آدمی را دعوت می کند به اینکه برای به دست آوردن نسل از طریق شهوت به اقدام نماید، و از سوی دیگر عقلی که در او به ودیعه سپرده شده است، دعوت دیگری اضافه بر دعوت جهاز تناسلی دارد، و آن این است که انسان را می خواند به اینکه خود را از فحشا که مایه فساد سعادت زندگی او و ویرانگر اساس خانواده و قاطع نسل است حفظ نماید.

و این دو مصلحت و یا بگوئیم مصلحت مرکب، یعنی مصلحت تولید نسل و مصلحت ایمنی از رخنه فحشا و فساد، ملاک و معیاری غالبی است که زیر بنای تشریح نکاح در اسلام را تشکیل می دهد، چیزی که هست این اغلبت تنها از خصوصیت های ملاک احکام است، و اما خود احکام که هر یک برای موضوع خودش تشریح شده اغلبت نمی پذیرد، بلکه هر حکمی برای موضوع خودش دائمی است.

پس این جایز نیست که کسی بگوید جواز نکاح و هم خوابگی تابع غرض و ملاک نامبرده است، اگر آن ملاک بود ازدواج و هم خوابگی نیز جایز است و اگر آن ملاک نبود، (و دو

نفر مرد و زن صرفاً منظورشان شهوترانی بود) ازدواج باطل است، و تنها ازدواجی درست است که به منظور توالد باشد، و پس ازدواج مرد عقیم و یا زن عقیم جایز نیست و ازدواج زن عجزه (سالخورده) به خاطر اینکه خون حیض نمی بیند جایز نیست و ازدواج با دختر صغیره ای که به سن زائیدن نرسیده جایز نیست، و ازدواج مرد زناکار جایز نیست، هم خوابگی با زن حامله - به خاطر اینکه از این هم خوابگی حامله نمی شود جایز نیست، و هم خوابگی بدون انزال جایز نیست و ازدواج بدون تاسیس خانواده جایز نیست و فلان ازدواج جایز نیست و آن دیگری جایز نیست.

بلکه همه این ازدواج ها جایز است، چون سنتی است قانونی و مشروع و این سنت در بین دو طایفه مرد و زن احکامی دائمی دارد، و مساله حفظ مصلحت عمومی یعنی بقای نسل همانطور که توجه کردید ملاکی است غالبی، نه دائمی و معنا ندارد که سنت مشروع را تابع وجود ملاک، و عدم این را باعث عدم مشروعیت آن بدانیم، و تک تک افراد ازدواج را ملاحظه کنیم، هر یک از آن ها که دارای ملاک بود صحیح دانسته، و هر یک را که فاقد آن بود باطل بدانیم.

احکام نکاح یا ازدواج و زناشویی

اشاره

منبع: رساله امام خمینی - ره

عقد

به واسطه عقد ازدواج، زن به مرد حلال می شود و آن بر دو قسم است: دائم و غیر دائم. عقد دائم آن است که مدت زناشویی در آن معین نشود، و زنی را که به این قسم عقد می کنند دائمه گویند. و عقد غیر دائم آن است که مدت زناشویی در آن معین شود، مثلاً زن را

ص: ۱۲۱

به مدت یک ساعت یا یک روز یا یک ماه یا یک سال یا بیشتر عقد نمایند، و زنی را که به این قسم عقد کنند متعه و صیغه می نامند.

احکام عقد

۲۳۶۳ در زناشویی چه دائم چه غیر دائم باید صیغه خوانده شود و تنها راضی بودن زن و مرد کافی نیست و صیغه عقد را یا خود زن و مرد می خوانند یا دیگری را وکیل می کنند که از طرف آنان بخواند.

۲۳۶۴ وکیل لازم نیست مرد باشد، زن هم می تواند برای خواندن صیغه عقد از طرف دیگری وکیل شود.

۲۳۶۵ زن و مرد تا یقین نکنند که وکیل آن ها صیغه را خوانده است نمی توانند به یکدیگر نگاه محرمانه نمایند، و گمان به این که وکیل صیغه را خوانده است کفایت نمی کند ولی اگر وکیل بگوید صیغه را خوانده ام کافی است.

۲۳۶۶ اگر زنی کسی را وکیل کند که مثلاً ده روز او را به عقد مردی در آورد و ابتدای ده روز را معین نکند در صورتی که از گفته زن معلوم شود که به وکیل اختیار کامل داده، آن وکیل می تواند هر وقت بخواهد او را به عقد آن مرد در آورد و اگر معلوم باشد که زن، روز یا ساعت معینی را قصد کرده، باید صیغه را مطابق قصد او بخواند.

۲۳۶۷ یک نفر می تواند برای خواندن صیغه عقد دائم یا غیر دائم از طرف دو نفر وکیل شود و نیز انسان می تواند از طرف زن وکیل شود و او را برای خود به طور دائم یا غیر دائم عقد کند، ولی احتیاط مستحب آن است که عقد را دو نفر بخوانند.

دستور خواندن عقد دائم

۲۳۶۸ اگر

ص: ۱۲۲

صیغه عقد دائم را خود زن و مرد بخوانند و اول زن بگوید: "زوجتك نفسی علی الصداق المعلوم" یعنی خود را زن تو نمودم به مهری که معین شده، پس از آن بدون فاصله مرد بگوید: "قبلت التزویج" یعنی قبول کردم ازدواج را عقد صحیح است. و اگر دیگری را وکیل کنند که از طرف آن ها صیغه عقد را بخواند، چنانچه مثلا اسم مرد احمد و اسم زن فاطمه باشد و وکیل بگوید: "زوجت موکلتی فاطمه موکلک احمد علی الصداق المعلوم" پس بدون فاصله وکیل مرد بگوید: "قبلت لموکلی احمد علی الصداق"، صحیح می باشد.

دستور خواندن عقد غیر دائم

۲۳۶۹ اگر خود زن و مرد بخواهند صیغه عقد غیر دائم را بخوانند، بعد از آن که مدت و مهر را معین کردند، چنانچه زن بگوید: "زوجتك نفسی فی المده المعلومه علی المهر المعلوم" بعد بدون فاصله مرد بگوید: "قبلت" صحیح است. و اگر دیگری را وکیل کنند و اول وکیل زن به وکیل مرد بگوید: "تمعت موکلتی موکلک فی المده المعلومه علی المهر المعلوم" پس بدون فاصله وکیل مرد بگوید: "قبلت لموکلی هکذا"، صحیح می باشد.

شرایط عقد

۲۳۷۰ عقد ازدواج چند شرط دارد: اول: آنکه به عربی صحیح خوانده شود به احتیاط واجب، و اگر خود مرد و زن نتوانند صیغه را به عربی صحیح بخوانند به هر لفظی که صیغه را بخوانند صحیح است و لازم هم نیست که وکیل بگیرند اما باید لفظی بگویند که معنی "زوجت و قبلت" را بفهماند. دوم: مرد و زن یا وکیل آن ها که صیغه را می خوانند قصد انشاء داشته باشند یعنی اگر خود مرد و زن صیغه را می خوانند،

ص: ۱۲۳

زن به گفتن «زوجتک نفسی» قصدش این باشد که خود را زن او قرار دهد و مرد به گفتن «قبلت التزویج» زن بودن او را برای خود قبول نماید، و اگر وکیل مرد و زن صیغه را می خوانند، به گفتن «زوجت و قبلت» قصدشان این باشد که مرد و زنی آنان را وکیل کرده اند، زن و شوهر شوند. سوم: کسی که صیغه را می خواند بالغ و عاقل باشد، چه برای خودش بخواند یا از طرف دیگری وکیل شده باشد. چهارم: اگر وکیل زن و شوهر یا ولی آن ها صیغه را می خوانند، در عقد، زن و شوهر را معین کنند مثلاً- اسم آن ها را ببرند یا به آن ها اشاره نمایند. پس کسی که چند دختر دارد، اگر به مردی بگوید زوجتک احدی بنتی (یعنی زن تو نمودم یکی از دخترانم را) و او بگوید قبلت یعنی قبول کردم، چون در موقع عقد، دختر را معین نکرده اند عقد باطل است. پنجم: زن و مرد به ازدواج راضی باشند، ولی اگر زن ظاهراً به کراهت اذن دهد و معلوم باشد قلباً راضی است عقد صحیح است.

۲۳۷۱ اگر در عقد یک حرف غلط خوانده شود که معنی آن را عوض کند عقد باطل است.

۲۳۷۲ کسی که دستور زبان عربی را نمی داند، اگر قرائتش صحیح باشد و معنای هر کلمه از عقد را جداگانه بداند و از هر لفظی معنای آن را قصد نماید، می تواند عقد را بخواند.

۲۳۷۳ اگر زنی را برای مردی بدون اجازه آنان عقد کنند و بعداً زن و مرد بگویند به آن عقد راضی هستیم عقد صحیح است.

۲۳۷۴ اگر زن و مرد

ص: ۱۲۴

یا یکی از آن دو را به ازدواج مجبور نمایند و بعد از خواندن عقد راضی شوند و بگویند به آن عقد راضی هستیم، عقد صحیح است.

۲۳۷۵ پدر و جد پدری می توانند برای فرزند نابالغ یا دیوانه خود که به حال دیوانگی بالغ شده است ازدواج کنند و بعد از آن که طفل بالغ شد یا دیوانه عاقل گردید، اگر ازدواجی که برای او کرده اند مفسده ای نداشته، نمی تواند آن را به هم بزند و اگر مفسده ای داشته، می تواند آن را به هم بزند.

۲۳۷۶ دختری که به حد بلوغ رسیده و رشیده است یعنی مصلحت خود را تشخیص می دهد اگر بخواهد شوهر کند، چنانچه باکره باشد، باید از پدر یا جد پدری خود اجازه بگیرد، و اجازه مادر و برادر لازم نیست.

۲۳۷۷ اگر پدر و جد پدری غایب باشند، به طوری که نشود از آنان اذن گرفت و دختر هم احتیاج به شوهر کردن داشته باشد لازم نیست از پدر و جد پدری اجازه بگیرند و نیز اگر دختر باکره باشد در صورتی که بکارتش به واسطه شوهر کردن از بین رفته باشد، اجازه پدر و جد لازم نیست. ولی اگر به واسطه وطی به شبهه یا از زنا از بین رفته باشد، احتیاط مستحب آن است که اجازه بگیرند.

۲۳۷۸ اگر پدر یا جد پدری برای پسر نابالغ خود زن بگیرد، پسر - بعد از رسیدن به سن قابل برای تمتع گرفتن - باید خرج زن را در صورتی که از او تمکین داشته باشد بدهد.

۲۳۷۹ اگر پدر یا جد پدری برای پسر نابالغ خود، زن بگیرد، چنانچه پسر در موقع عقد

مالی داشته، مدیون مهر زن است، و اگر در موقع عقد مالی نداشته، پدر یا جد او باید مهر زن را بدهند.

عیب هایی که به واسطه آن ها می شود عقد را به هم زد

۲۳۸۰ اگر مرد بعد از عقد بفهمد که زن یکی از هفت عیب را دارد می تواند عقد را به هم بزند: اول: دیوانگی. دوم: مرض خوره. سوم: مرض برص. چهارم: کوری. پنجم: شل بودن به طوری که معلوم باشد. ششم: آنکه افضا شده، یعنی راه بول و حیض و یا راه حیض و غائط او یکی شده باشد، ولی اگر راه حیض و غائط او یکی شده باشد، به هم زدن عقد اشکال دارد و باید احتیاط شود. هفتم: آنکه گوشت یا استخوانی یا غده ای در فرج او باشد که مانع از نزدیکی شود.

۲۳۸۱ اگر زن بعد از عقد بفهمد که شوهر او دیوانه است یا آلت مردی ندارد یا عنین است و نمی تواند وطی و نزدیکی نماید یا تخم های او را کشیده اند می تواند عقد را به هم بزند. و تفصیل این مساله و مساله سابق در کتاب تحریر الوسيله ضبط شده است.

۲۳۸۲ اگر مرد یا زن، به واسطه یکی از عیب هایی که در دو مساله پیش گفته شد عقد را به هم بزند، باید بدون طلاق از هم جدا شوند.

۲۳۸۳ اگر به واسطه آن که مرد عنین است و نمی تواند وطی و نزدیکی کند، زن عقد را به هم بزند شوهر باید نصف مهر را بدهد. ولی اگر به واسطه یکی از عیب های دیگری که گفته شد، مرد یا زن عقد را به هم بزند، چنانچه مرد با زن نزدیکی نکرده باشد چیزی بر او نیست و اگر نزدیکی

کرده، باید تمام مهر را بدهد.

عده ای از زن ها که ازدواج با آنان حرام است

۲۳۸۴ ازدواج با زن هایی که مثل مادر و خواهر و مادر زن با انسان محرم هستند حرام است.

۲۳۸۵ اگر کسی زنی را برای خود عقد نماید، اگر چه با او نزدیکی نکند، مادر و مادر مادر آن زن و مادر پدر او هر چه بالا روند به آن مرد محرم می شوند.

۲۳۸۶ اگر زنی را عقد کند و با او نزدیکی نماید، دختر و نوه دختری و پسری آن زن هر چه پایین روند، چه در وقت عقد باشند یا بعدا به دنیا بیایند، به آن مرد محرم می شوند.

۲۳۸۷ اگر با زنی که برای خود عقد کرده نزدیکی هم نکرده باشد، تا وقتی که آن زن در عقد او است نمی تواند با دختر او ازدواج کند.

۲۳۸۸ عمه و خاله پدر و عمه و خاله پدر پدر، و عمه و خاله مادر و عمه و خاله مادر مادر، هر چه بالا روند به انسان محرمند.

۲۳۸۹ پدر و جد شوهر، هر چه بالا روند، و پسر و نوه پسری و دختری او هر چه پایین آیند چه در موقع عقد باشند، یا بعدا به دنیا بیایند به زن او محرم هستند.

۲۳۹۰ اگر زنی را برای خود عقد کند، دائمه باشد، یا صیغه تا وقتی که آن زن در عقد او است نمی تواند با خواهر آن زن ازدواج نماید.

۲۳۹۱ اگر زن خود را به ترتیبی که در کتاب طلاق گفته می شود طلاق رجعی دهد، در بین عده نمی تواند خواهر او را عقد نماید، بلکه در عده طلاق بائن هم که بعدا بیان می شود، احتیاط مستحب آن

ص: ۱۲۷

است که از ازدواج با خواهر او خودداری نماید.

۲۳۹۲ انسان نمی تواند بدون اجازه زن خود با خواهر زاده و برادر زاده او ازدواج کند ولی اگر بدون اجازه زنش آنان را عقد نماید و بعدا زن بگوید به آن عقد راضی هستم اشکال ندارد.

۲۳۹۳ اگر زن بفهمد شوهرش برادر زاده یا خواهر زاده او را عقد کرده و حرفی نزد، چنانچه بعدا رضایت ندهد عقد آنان باطل است، بلکه اگر از حرف نزدنش معلوم باشد که باطنا راضی بوده احتیاط واجب آن است که شوهرش از برادرزاده او جدا شود، مگر آنکه اجازه دهد.

۲۳۹۴ اگر انسان پیش از آنکه دختر عمه یا دختر خاله خود را بگیرد با مادر آنان زنا کند، دیگر نمی تواند با آنان ازدواج نماید.

۲۳۹۵ اگر با دختر عمه یا دختر خاله خود ازدواج نماید و پیش از آن که با آنان نزدیکی کند با مادرشان زنا نماید عقد آنان اشکال ندارد.

۲۳۹۶ اگر با زنی غیر از عمه و خاله خود زنا کند، احتیاط واجب آن است که با دختر او ازدواج نکند، ولی اگر زنی را عقد نماید و با او نزدیکی کند بعد با مادر او زنا کند، آن زن بر او حرام نمی شود، و همچنین است اگر پیش از آنکه با او نزدیکی کند با مادر او زنا نماید، ولی در این صورت احتیاط مستحب آن است که از آن زن جدا شود.

۲۳۹۷ زن مسلمان نمی تواند به عقد کافر در آید، مرد مسلمان هم نمی تواند با زن های کافره غیر کتابیه به طور دائم ازدواج کند و به احتیاط واجب ازدواج دائم با زن های

کافره اهل کتاب نیز جایز نیست، ولی صیغه کردن زن های اهل کتاب مانند یهود و نصاری مانعی ندارد.

۲۳۹۸ اگر با زنی که در عده طلاق رجعی است زنا کند آن زن بر او حرام می شود و اگر با زنی که در عده متعه، یا طلاق بائن، یا عده وفات است زنا کند، بعدا می تواند او را عقد نماید، اگر چه احتیاط مستحب آن است که با او ازدواج نکند و معنای طلاق رجعی و طلاق بائن و عده متعه و عده وفات در احکام طلاق گفته خواهد شد.

۲۳۹۹ اگر با زن بی شوهری که در عده نیست زنا کند، بعدا می تواند آن زن را برای خود عقد نماید، ولی احتیاط مستحب آن است که صبر کند تا آن زن حیض ببیند بعد او را عقد نماید، بلکه احتیاط مزبور حتی الامکان نباید ترک شود، و همچنین است اگر دیگری بخواهد آن زن را عقد کند.

۲۴۰۰ اگر زنی را که در عده دیگری است برای خود عقد کند، چنانچه مرد و زن یا یکی از آنان بدانند که عده زن تمام نشده و بدانند عقد کردن زن در عده حرام است، آن زن بر او حرام ابدی می شود، اگر چه مرد بعد از عقد با آن زن نزدیکی نکرده باشد.

۲۴۰۱ اگر زنی را برای خود عقد کند و بعد معلوم شود که در عده بوده، چنانچه هیچکدام نمی دانسته اند زن در عده است و نمی دانسته اند که عقد کردن زن در عده حرام است، در صورتی که مرد با او نزدیکی کرده باشد آن زن بر او حرام می شود.

۲۴۰۲ اگر انسان بداند زنی شوهر

دارد و با او ازدواج کند باید از او جدا شود و بعدا هم نمی تواند او را برای خود عقد کند.

۲۴۰۳ زن شوهردار اگر زنا بدهد بر شوهر خود حرام نمی شود و چنانچه توبه نکند و بر عمل خود باقی باشد، بهتر است که شوهر او را طلاق دهد ولی باید مهریه اش را بدهد.

۲۴۰۴ زنی را که طلاق داده اند و زنی که صیغه بوده و شوهرش مدت او را بخشیده یا مدتش تمام شده، چنانچه بعد از مدتی شوهر کند و بعد شک کند که موقع عقد شوهر دوم عده شوهر اول تمام بوده یا نه باید به شک خود اعتنا نکند.

۲۴۰۵ مادر و خواهر و دختر پسری که لواط داده بر لواط کننده حرام است اگر چه لواط کننده و لواط دهنده بالغ نباشند، ولی اگر گمان کند که دخول شده، یا شک کند که دخول شده یا نه، بر او حرام نمی شوند.

۲۴۰۶ اگر با مادر یا خواهر یا دختر کسی ازدواج نماید و بعد از ازدواج با آن کس لواط کند، آن ها بر او حرام نمی شوند.

۲۴۰۷ اگر کسی در حال احرام که یکی از کارهای حج است با زنی ازدواج نماید عقد او باطل است، و چنانچه می دانسته که زن گرفتن بر او حرام است، دیگر نمی تواند آن زن را عقد کند.

۲۴۰۸ اگر زنی که در حال احرام است با مردی که در حال احرام نیست ازدواج کند عقد او باطل است، و اگر زن می دانسته که ازدواج کردن در حال احرام حرام است احتیاط واجب آن است که بعدا با آن مرد ازدواج نکند، بلکه خالی

از قوت نیست.

۲۴۰۹ اگر مرد طواف نساء را که یکی از کارهای حج است به جا نیاورد، زنش که به واسطه محرم شدن بر او حرام شده بود حلال نمی شود. و نیز اگر زن طواف نساء نکند، شوهرش بر او حلال نمی شود، ولی اگر بعدا طواف نساء را انجام دهند به یکدیگر حلال می شوند.

۲۴۱۰ اگر کسی دختر نابالغی را برای خود عقد کند و پیش از آنکه نه سال دختر تمام شود، با او نزدیکی و دخول کند، چنانچه او را افضا نماید هیچ وقت نباید با او نزدیکی کند.

۲۴۱۱ زنی را که سه مرتبه طلاق داده اند بر شوهرش حرام می شود، ولی کند، شوهر اول می تواند دوباره او را برای خود عقد نماید.

احکام عقد دائم

۲۴۱۲ زنی که عقد دائمی شده نباید بدون اجازه شوهر از خانه بیرون رود و باید خود را برای هر لذتی که او می خواهد، تسلیم نماید و بدون عذر شرعی از نزدیکی کردن او جلوگیری نکند و اگر در این ها از شوهر اطاعت، کند تهیه غذا و لباس و منزل او و لوازم دیگری که در کتب ذکر شده بر شوهر واجب است و اگر تهیه نکند چه توانایی داشته باشد یا نداشته باشد مدیون زن است.

۲۴۱۳ اگر زن در کارهایی که در مساله پیش گفته شد اطاعت شوهر را نکند گناهکار است و حق غذا و لباس و هم خوابی ندارد ولی مهر او از بین نمی رود.

۲۴۱۴ مرد حق ندارد زن خود را به خدمت خانه مجبور کند.

۲۴۱۵ مخارج سفر زن اگر بیشتر از مخارج وطن باشد با شوهر نیست ولی اگر شوهر مایل باشد که

ص: ۱۳۱

زن را سفر ببرد، باید خرج سفر او را بدهد.

۲۴۱۶ زنی که از شوهر اطاعت می کند اگر مطالبه خرجی کند و شوهر ندهد می تواند جهت الزام شوهر بر پرداخت نفقه به حاکم شرع و اگر ممکن نباشد به عدول مؤمنین و اگر آن هم ممکن نباشد به فساق مؤمنین مراجعه نماید. و چنانچه الزام شوهر بر دادن نفقه ممکن نباشد، می تواند در هر روز به اندازه خرجی آن روز بدون اجازه از مال او بردارد و اگر ممکن نیست چنانچه ناچار باشد که معاش خود را تهیه کند، در موقعی که مشغول تهیه معاش است اطاعت شوهر بر او واجب نیست.

۲۴۱۷ مرد نمی تواند زن دائمی خود را به طوری ترک کند که نه مثل زن شوهردار باشد نه مثل زن بی شوهر، لکن واجب نیست هر چهار شب یک شب نزد او بماند.

۲۴۱۸ شوهر نمی تواند بیش از چهار ماه نزدیکی با عیال دائمی خود را ترک کند.

۲۴۱۹ اگر در عقد دائمی مهر را معین نکنند عقد صحیح است، و چنانچه مرد با زن نزدیکی کند باید مهر او را مطابق مهر زنهایی که مثل او هستند بدهد.

۲۴۲۰ اگر موقع خواندن عقد دائمی برای دادن مهر مدتی را معین نکرده باشند، زن می تواند پیش از گرفتن مهر از نزدیکی کردن شوهر جلوگیری کند، چه شوهر توانایی دادن مهر را داشته باشد چه نداشته باشد. ولی اگر پیش از گرفتن مهر به نزدیکی راضی شود و شوهر با او نزدیکی کند دیگر نمی تواند بدون عذر شرعی از نزدیکی شوهر جلوگیری نماید.

متعہ یا صیغہ

۲۴۲۱ صیغہ کردن زن اگر چه برای لذت بردن هم نباشد صحیح

ص: ۱۳۲

است.

۲۴۲۲ شوهر بیش از چهار ماه نباید نزدیکی با متعه خود را ترک کند.

۲۴۲۳ زنی که صیغه می شود اگر در عقد شرط کند که شوهر با او نزدیکی نکند، عقد و شرط او صحیح است و شوهر فقط می تواند لذت های دیگر از او ببرد ولی اگر بعدا به نزدیکی راضی شود، شوهر می تواند با او نزدیکی نماید.

۲۴۲۴ زنی که صیغه شده اگر چه آبستن شود حق خرجی ندارد.

۲۴۲۵ زنی که صیغه شده حق همخوابی ندارد و از شوهر ارث نمی برد و شوهر هم از او ارث نمی برد.

۲۴۲۶ زنی که صیغه شده اگر نداند که حق خرجی و همخوابی ندارد عقد او صحیح است و برای آن که نمی دانسته، حقی به شوهر پیدا نمی کند.

۲۴۲۷ زنی که صیغه شده، می تواند بدون اجازه شوهر از خانه بیرون برود، ولی اگر به واسطه بیرون رفتن، حق شوهر از بین می رود بیرون رفتن او حرام است.

۲۴۲۸ اگر زنی مردی را وکیل کند که به مدت و مبلغ معین او را برای خود صیغه نماید، چنانچه مرد او را به عقد دائم خود در آورد یا به غیر از مدت یا مبلغی که معین شده او را صیغه کند، وقتی آن زن فهمید اگر بگوید راضی هستم عقد صحیح و گرنه باطل است.

۲۴۲۹ پدر و جد پدری می توانند برای محرم شدن، یک ساعت یا دو ساعت زنی را به عقد پسر نابالغ خود در آورند و نیز می توانند دختر نابالغ خود را برای محرم شدن، به عقد کسی در آورند ولی باید آن عقد برای دختر مفسده نداشته باشد.

۲۴۳۰ اگر پدر یا جد

ص: ۱۳۳

پدری، طفل خود را که در محل دیگری است و نمی داند زنده است یا مرده، برای محرم شدن به عقد کسی در آورد، بر حسب ظاهر محرم بودن حاصل می شود و چنانچه بعدا معلوم شود که در موقع عقد آن دختر زنده نبوده عقد باطل است و کسانی که به واسطه عقد ظاهرا محرم شده بودند نامحرمند.

۲۴۳۱ اگر مرد مدت صیغه را ببخشد، چنانچه با او نزدیکی کرده باید تمام چیزی را که قرار گذاشته به او بدهد و اگر نزدیکی نکرده باید نصف آن را بدهد.

۲۴۳۲ مرد می تواند زنی را که صیغه او بوده و هنوز عده اش تمام نشده به عقد دائم خود در آورد.

احکام نگاه کردن

۲۴۳۳ نگاه کردن مرد به بدن زن نامحرم چه با قصد لذت و چه بدون آن حرام است و نگاه کردن به صورت و دست ها اگر به قصد لذت باشد حرام است ولی اگر بدون قصد لذت باشد مانعی ندارد و نیز نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم حرام می باشد و نگاه کردن به صورت و بدن و موی دختر نابالغ اگر به قصد لذت نباشد و به واسطه نگاه کردن هم انسان نترسد که به حرام بیفتد اشکال ندارد، ولی بنابر احتیاط باید جاهایی را که مثل ران و شکم معمولا می پوشانند نگاه نکند.

۲۴۳۴ اگر انسان بدون قصد لذت به صورت و دست های زن های اهل کتاب مثل زن های یهود و نصارا نگاه کند در صورتی که نترسد که به حرام بیفتد اشکال ندارد.

۲۴۳۵ زن باید بدن و موی خود را از مرد نامحرم بپوشاند بلکه احتیاط واجب آن است که بدن و موی خود

را از پسری هم که بالغ نشده ولی خوب و بد را می فهمد و به حدی رسیده که مورد نظر شهوانی است بیوشاند.

۲۴۳۶ نگاه کردن به عورت دیگری حرام است اگر چه از پشت شیشه یا در آئینه یا آب صاف و مانند این ها باشد و احتیاط واجب آن است که به عورت بچه ممیز هم نگاه نکنند. ولی زن و شوهر می توانند به تمام بدن یکدیگر نگاه کنند.

۲۴۳۷ مرد و زنی که با یکدیگر محرمند اگر قصد لذت نداشته باشند می توانند غیر از عورت به تمام بدن یکدیگر نگاه کنند.

۲۴۳۸ مرد نباید با قصد لذت به بدن مرد دیگر نگاه کند و نگاه کردن زن هم به بدن زن دیگر با قصد لذت حرام است.

۲۴۳۹ عکس برداشتن مرد از زن نامحرم حرام نیست، ولی اگر برای عکس برداشتن مجبور شود که حرام دیگری انجام دهد مثلا- دست به بدن او بزند یا نظرش به صورت زینت شده او یا به سایر بدن او بیافتد، نباید عکس او را بردارد. و اگر زن نامحرمی را بشناسد، در صورتی که آن زن متهتک نباشد نباید به عکس او نگاه کند.

۲۴۴۰ اگر در حال ناچاری زن بخواهد زن دیگر، یا مردی غیر از شوهر خود را تنقیه کند، یا عورت او را آب بکشد باید چیزی در دست کند که دست او به عورت نرسد و همچنین است اگر مرد بخواهد مرد دیگر دیگری، یا زنی غیر زن خود را تنقیه کند یا عورت او را آب بکشد.

۲۴۴۱ اگر مرد برای معالجه زن نامحرم ناچار باشد که او را نگاه کند

و دست به بدن او بزند اشکال ندارد، ولی اگر با نگاه کردن بتواند معالجه کند نباید دست به بدن او بزند و اگر با دست زدن بتواند معالجه کند نباید او را نگاه کند.

۲۴۴۲ اگر انسان برای معالجه کسی ناچار شود که به عورت او نگاه کند، بنابر احتیاط واجب باید آئینه را در مقابل گذاشته و در آن نگاه کند ولی اگر چاره ای جز نگاه کردن به عورت نباشد اشکال ندارد.

مسائل متفرقه زناشویی

۲۴۴۳ کسی که به واسطه نداشتن زن به حرام می افتد، واجب است زن بگیرد.

۲۴۴۴ اگر شوهر در عقد شرط کند که زن باکره باشد و بعد از عقد معلوم شود که باکره نبوده، می تواند عقد را به هم بزند.

۲۴۴۵ اگر مرد و زن نامحرم در محل خلوتی باشند که کسی در آنجا نباشد و دیگری هم نمی تواند وارد شود چنانچه بترسند که به حرام بیفتند باید از آنجا بیرون بروند.

۲۴۴۶ اگر مرد مهر زن را در عقد معین کند و قصدش این باشد که آن را ندهد عقد صحیح است ولی مهر را باید بدهد.

۲۴۴۷ مسلمانی که منکر خدا یا پیغمبر شود، یا حکم ضروری دین یعنی حکمی را که مسلمانان جزو دین اسلام می دانند مثل واجب بودن نماز و روزه انکار کند، در صورتی که منکر شدن آن حکم، به انکار خدا یا پیغمبر برگردد مرتد است.

۲۴۴۸ اگر زن پیش از آن که شوهرش با او نزدیکی کند به طوری که در مساله پیش گفته شد مرتد شود عقد او باطل می گردد ولی اگر بعد از نزدیکی مرتد شود باید به دستوری که در احکام طلاق گفته خواهد

شد عده نگه دارد پس اگر در بین عده مسلمان شود عقد باقی و اگر تا آخر عده مرتد بماند عقد باطل است.

۲۴۴۹ کسی که پدر یا مادرش در موقع بسته شدن نطفه او مسلمان بوده اند، چنانچه بعد از بالغ شدن اظهار اسلام کند، اگر مرتد شود زنش بر او حرام می شود و باید به مقداری که در احکام طلاق گفته می شود عده وفات نگهدارد.

۲۴۵۰ مردی که از پدر و مادر غیر مسلمان به دنیا آمده و مسلمان شده، اگر پیش از نزدیکی با عیالش مرتد شود عقد او باطل می گردد و اگر بعد از نزدیکی مرتد شود زن او باید به مقداری که در احکام طلاق گفته می شود، عده نگهدارد پس اگر پیش از تمام شدن عده، شوهر او مسلمان شود، عقد باقی و گرنه باطل است.

۲۴۵۱ اگر زن در عقد با مرد شرط کند که او را از شهری بیرون نبرد و مرد هم قبول کند نباید زن را از آن شهر بیرون ببرد.

۲۴۵۲ اگر زن انسان از شوهر دیگرش دختری داشته باشد انسان می تواند آن دختر را برای پسر خود که از آن زن نیست عقد کند و نیز اگر دختری را برای پسر خود عقد کند می تواند با مادر آن دختر ازدواج نماید.

۲۴۵۳ اگر زنی از زنا آبستن شود، جایز نیست بچه اش را سقط کند.

۲۴۵۴ اگر کسی با زنی که شوهر ندارد و در عده کسی هم نیست زنا کند چنانچه بعد او را عقد کند و بچه ای از آنان پیدا شود، در صورتی که ندانند از نطفه حلال است یا حرام آن بچه حلال

زاده است.

۲۴۵۵ اگر مرد نداند که زن در عده است و با او ازدواج کند، چنانچه زن هم نداند و بچه ای از آنان به دنیا آید، حلال زاده است و شرعا فرزند هر دومی باشد ولی اگر زن می دانسته که در عده است، شرعا بچه فرزند پدر است و در هر دو صورت عقد آنان باطل است و به یکدیگر حرام می باشند.

۲۴۵۶ اگر زن بگوید یا نسه ام نباید حرف او را قبول کرد ولی اگر بگوید شوهر ندارم حرف او قبول می شود.

۲۴۵۷ اگر بعد از آنکه انسان با زنی ازدواج کرد کسی بگوید آن زن شوهر داشته و زن بگوید نداشتم، چنانچه شرعا ثابت نشود که زن شوهر داشته، باید حرف زن را قبول کرد.

۲۴۵۸ اگر زنی که آزاد و مسلمان و عاقل است، دختری داشته باشد، تا هفت سال دختر تمام نشده، پدر نمی تواند او را از مادرش جدا کند.

۲۴۵۹ مستحب است در شوهر دادن دختری که بالغه است یعنی مکلف شده عجله کنند، حضرت صادق علیه السلام فرمودند: یکی از سعادت های مرد آن است که دخترش در خانه او حیض نبیند.

۲۴۶۰ اگر زن مهر خود را به شوهر صلح کند که زن دیگر نگیرد، احتیاط واجب آن است که زن مهر را نگیرد و شوهر هم با زن دیگر ازدواج نکند.

۲۴۶۱ کسی که از زنا به دنیا آمده، اگر زن بگیرد و بچه ای پیدا کند آن بچه حلال زاده است.

۲۴۶۲ هر گاه مرد در روزه ماه رمضان یا در حال حیض زن، با او نزدیکی کند معصیت کرده ولی اگر بچه ای از آنان به دنیا آید،

ص: ۱۳۸

حلال زاده است.

۲۴۶۳ زنی که یقین دارد شوهرش در سفر مرده، اگر بعد از عده وفات که مقدار آن در احکام طلاق گفته خواهد شد، شوهر کند و شوهر اول از سفر برگردد باید از شوهر دوم جدا شود و به شوهر اول حلال است ولی اگر شوهر دوم با او نزدیکی کرده باشد، زن باید عده نگه دارد و شوهر دوم باید مهر او را مطابق زن هایی که مثل او هستند بدهد، ولی خرج عده ندارد.

رساله حضرت امام خمینی رضوان الله تعالی علیه

خواستگاری و نامزدی در قانون مدنی

خواستگاری و نامزدی

من سخن خود را درباره چهل ماده پیشنهادی از همان نقطه آغاز می کنم که در این پیشنهادها آغاز شده است. در این پیشنهادها به ترتیب «قانون مدنی» اول از خواستگاری و نامزدی بحث به میان آمده است.

نظر به اینکه قوانین مربوط به خواستگاری و نامزدی که در قانون مدنی آمده است قوانین مستقیم اسلامی نیست یعنی نص و دستور صریحی از خود اسلام در اغلب این ها نرسیده است و قانون مدنی آنچه در این زمینه گفته طبق استنباطی است که از قواعد کلی اسلامی کرده است، ما خود را مکلف به دفاع از قانون مدنی نمی دانیم و وارد بحث در جزئیات نظریات پیشنهاد کننده نمی شویم، با اینکه پیشنهاد کننده مرتکب اشتباهات عظیمی شده است و حتی از درک مفهوم صحیح آن چند ماده ساده عاجز بوده است. اما از دو مطلب در اینجا نمی توانیم صرف نظر کنیم.

آیا خواستگاری مرد از زن اهانت به زن است؟

۱. پیشنهاد کننده می گوید:

«قانونگذار ما حتی در این چند ماده کذایی (مربوط به خواستگاری و نامزدی) هم این نکته ارتجاعی و

ص: ۱۳۹

غیر انسانی را فراموش نکرده است که مرد اصل است و زن فرع. در تعقیب فکر مزبور ماده ۱۰۳۴ را که اولین ماده قانون در کتاب نکاح و طلاق است به نحو زیر تنظیم نموده است:

ماده ۱۰۳۴- از هر زنی که خالی از موانع نکاح باشد می توان خواستگاری نمود. به طوری که ملاحظه می شود به موجب ماده مزبور با اینکه هیچ گونه حکم و الزامی بیان نشده است، ازدواج به معنی «زن گرفتن» برای مرد مطرح شده و او به عنوان مشتری و خریدار تلقی گردیده و در مقابل، زن نوعی کالا وانمود شده است. این قبیل تعبیرات در قوانین اجتماعی اثر روانی بسیار بد و ناگوار ایجاد می کند و مخصوصاً تعبیرات مزبور در قانون ازدواج بر روی رابطه زن و مرد اثر می گذارد و به مرد ژست آقایی و مالکیت و به زن وضع مملوکی و بندگی می بخشد.»

به دنبال این ملاحظه دقیق روانی! موادی که خود پیشنهاد کننده تحت عنوان «خواستگاری» ذکر می کند، برای اینکه خواستگاری جنبه یکطرفه و حالت «زن گرفتن» به خود نگیرد، خواستگاری را هم وظیفه زنان دانسته و هم وظیفه مردان، تا در ازدواج تنها «زن گرفتن» صدق نکند، «مرد گرفتن» هم صدق کند یا لااقل نه زن گرفتن صدق کند و نه مرد گرفتن. اگر بگوییم زن گرفتن، یا اگر همیشه مردان را موظف کنیم که به خواستگاری زنان بروند، حیثیت زن را پایین آورده و آن را به صورت کالای خریدنی در آورده ای ام!

غریزه مرد طلب و نیاز است و غریزه زن جلوه و ناز

اتفاقاً یکی از اشتباهات بزرگ همین است. همین اشتباه سبب پیشنهاد الغاء مهر و نفقه شده است و ما در جای خود مشروحا درباره

ص: ۱۴۰

اینکه از قدیم الایمی ام مردان به عنوان خواستگاری نزد زن می رفته اند و از آن ها تقاضای همسری می کرده اند، از بزرگ ترین عوامل حفظ حیثیت و احترام زن بوده است. طبیعت، مرد را مظهر طلب و عشق و تقاضا آفریده است و زن را مظهر مطلوب بودن و معشوق بودن. طبیعت، زن را گل و مرد را بلبل، زن را شمع و مرد را پروانه قرار داده است. این یکی از تدابیر حکیمانه و شاهکارهای خلقت است که در غریزه مرد نیاز و طلب و در غریزه زن ناز و جلوه قرار داده است. ضعف جسمانی زن را در مقابل نیرومندی جسمانی مرد، با این وسیله جبران کرده است.

خلاف حیثیت و احترام زن است که به دنبال مرد بدود. برای مرد قابل تحمل است که از زنی خواستگاری کند و جواب رد بشنود و آنگاه از زن دیگری خواستگاری کند و جواب رد بشنود تا بالاخره زنی رضایت خود را به همسری با او اعلام کند، اما برای زن که می خواهد محبوب و معشوق و مورد پرستش باشد و از قلب مرد سر در آورد تا بر سراسر وجود او حکومت کند، قابل تحمل و موافق غریزه نیست که مردی را به همسری خود دعوت کند و احیانا جواب رد بشنود و سراغ مرد دیگری برود.

به عقیده ویلیام جیمز فیلسوف معروف امریکایی، حیا و خودداری ظریفانه زن غریزه نیست بلکه دختران حوا در طول تاریخ دریافته اند که عزت و احترامشان به این است که به دنبال مردان نروند، خود را مبتذل نکنند و از دسترس مرد خود را دور نگه دارند؛ زنان این درس ها را در طول

تاریخ دریافتند و به دختران خود یاد دادند.

اختصاص به جنس بشر ندارد، حیوانات دیگر نیز همین طورند؛ همواره این ماموریت به جنس نر داده شده است که خود را دلباخته و نیازمند به جنس ماده نشان بدهد. ماموریتی که به جنس ماده داده شده این است که با پرداختن به زیبایی و لطف و با خودداری و استغناء ظریفانه، دل جنس خشن را هر چه بیشتر شکار کند و او را از مجرای حساس قلب خودش و به اراده و اختیار خودش در خدمت خود بگمارد.

مرد خریدار وصال زن است نه رقبه او

عجبا! می گویند چرا قانون مدنی لحنی به خود گرفته است که مرد را خریدار زن نشان می دهد؟ اولاً این مربوط به قانون مدنی نیست، مربوط به قانون آفرینش است. ثانیاً مگر هر خریداری از نوع مالکیت و مملوکت اشیاء است؟ طلبه و دانشجو خریدار علم است، متعلم خریدار معلم است، هنرجو خریدار هنرمند است. آیا باید نام این ها را مالکیت بگذاریم و منافی حیثیت علم و عالم و هنر و هنرمند به شمار آوریم؟ مرد خریدار وصال زن است نه خریدار رقبه او. آیا واقعا شما از این شعر شاعر شیرین سخن ما حافظ، اهانت به جنس زن می فهمید که می گوید:

شیراز معدن لب لعل است و کان حسن من جوهری مفلس از آن رو مشوشم

شهری است پر کرشمه و خوبان ز شش جهت چیزیم نیست ورنه «خریدار» هر ششم

حافظ افسوس می خورد که چیزی ندارد نثار خوبان کند و التفات آن ها را به خود جلب کند. آیا این اهانت به مقام زن است یا مظهر عالی ترین احترام و مقام زن در دل های زنده و حساس است

که با همه مردی و مردانگی در پیشگاه زیبایی و جمال زن خضوع و خشوع می کند و خود را نیازمند به عشق او و او را بی نیاز از خود معرفی می کند؟

منت های هنر زن این بوده است که توانسته مرد را در هر مقامی و هر وضعی بوده است به آستان خود بکشاند.

اکنون ببینید به نام دفاع از حقوق زن، چگونه بزرگ ترین امتیاز و شرف و حیثیت زن را لکه دار می کنند؟!

این است که گفتیم این آقایان به نام اینکه ابروی زن بیچاره را می خواهند اصلاح کنند چشم وی را کور می کنند.

رسم خواستگاری یک تدبیر ظریفانه و عاقلانه برای حفظ حیثیت و احترام زن است

گفتیم اینکه در قانون خلقت، مرد مظهر نیاز و طلب و خواستاری و زن مظهر مطلوبیت و پاسخگویی آفریده شده است، بهترین ضامن حیثیت و احترام زن و جبران کننده ضعف جسمانی او در مقابل نیرومندی جسمانی مرد است و هم بهترین عامل حفظ تعادل و توازن زندگی مشترک آن هاست. این نوعی امتیاز طبیعی است که به زن داده شده و نوعی تکلیف طبیعی است که به دوش مرد گذاشته شده است.

قوانینی که بشر وضع می کند و به عبارت دیگر تدابیر قانونی که به کار می برد، باید این امتیاز را برای زن و این تکلیف را برای مرد حفظ کند. قوانین مبنی بر یکسان بودن زن و مرد از لحاظ وظیفه و ادب خواستاری، بر زیان زن و منافع و حیثیت و احترام اوست و تعادل را به ظاهر به نفع مرد و در واقع به زیان هر دو بهم می زند.

از این

ص: ۱۴۳

رو موادی که از طرف نویسنده «چهل پیشنهاد» مبنی بر شرکت دادن زن به وظیفه خواستگاری پیشنهاد شده، هیچ گونه ارزشی ندارد و بر زیان جامعه بشری است.

اشتباه نویسنده «چهل ماده در قانون مدنی»

مطلب دومی که به مناسبت این فصل لازم است تذکر دهم این است که آقای مهدوی نویسنده «چهل پیشنهاد» در شماره ۸۶ مجله زن روز، صفحه ۷۲ می نویسد:

«به موجب ماده ۱۰۳۷ هر یک از نامزدها که بدون علت موجه وصلت مزبور را بهم زند باید هدایایی را که طرف مقابل و یا والدین او و یا اشخاص ثالث به منظور وصلت مذکور داده اند مسترد دارد و در صورتی که عین آن ها باقی نباشد قیمت آنها را باید رد کند، مگر اینکه هدایا بدون تقصیر طرف تلف شده باشد.

طبق مقررات ماده مذکور، نامزدی هم از نظر قانونگذار ما مانند وعده ازدواج هیچ اثر قانونی و ضمانت اجرایی نداشته و نسبت به طرفین هیچ نوع تعهدی ایجاد نمی کند و تنها اثر آن این است که طرف متخلف که به قول نویسنده قانون مزبور «بدون علت موجه» وصلت مزبور را بهم زند، عین یا قیمت هدایایی را که به منظور وصلت از طرف دریافت داشته باید مسترد دارد و حال اینکه غالباً در دوران نامزدی، طرفین به منظور وصلت چیزی به یکدیگر نمی دهند ولی برای خاطر خود نامزدی متحمل مخارج فوق العاده سنگین می شوند ...»

چنانکه ملاحظه می فرمایید ایراد آقای مهدوی بر این ماده قانونی این است که برای نامزدی اثر قانونی و ضمانت اجرایی قائل نشده است؛ تنها اثری که قائل شده این است که طرف متخلف باید عین هدایایی که دریافت داشته یا قیمت آن ها را به طرف پردازد و حال آنکه عمده

خسارتی که شخص به واسطه نامزدی متحمل می شود خسارت های دیگر است، مثل خسارتی که به واسطه جشن نامزدی یا مهمانی کردن نامزد و گردش با او متحمل می شود.

من می گویم ایراد دیگری نیز بر این ماده قانونی وارد است و آن اینکه می گوید اگر طرف متخلف «بدون علت موجه» وصلت را بهم زند باید عین یا قیمت هدایایی که دریافت داشته مسترد دارد، و حال آنکه طبق قاعده اگر با علت موجه نیز وصلت را بهم زند باید لا اقل عین هدایایی که دریافت داشته در صورت مطالبه طرف مقابل مسترد دارد.

اما حقیقت این است که هیچ کدام از این ایرادها وارد نیست.

قانون مدنی در ماده ۱۰۳۶ چنین می گوید:

«اگر یکی از نامزدها وصلت منظور را بدون علت موجهی بهم زند در حالی که طرف مقابل یا ابوین او یا اشخاص دیگر به اعتماد وقوع ازدواج مغرور شده و مخارجی کرده باشند، طرفی که وصلت را بهم زده است باید از عهده خسارت وارده برآید، ولی خسارت مزبور فقط مربوط به مخارج متعارفه خواهد بود» .

این ماده قانون همان چیزی را که آقای مهدوی خیال می کنند قانون پیش بینی نکرده است بیان می کند. در این ماده است که قید «بدون علت موجه» ذکر شده است. طبق این ماده نه تنها طرف متخلف ضامن مخارجی که شخص نامزد متحمل شده است می باشد، ضامن مخارج ابوین یا اشخاص دیگر نیز می باشد.

در این ماده با تکیه روی کلمه «مغرور شده» به ریشه این ماده قانونی که به نام قاعده «غرور» معروف است اشاره می کند.

بعلاوه در قانون مدنی «تسبیب» یکی از موجبات ضمان قهری شناخته

شده و از ماده ۳۳۲ که مربوط به تسبیب است نیز می توان ضمان طرف متخلف را در این گونه موارد استفاده کرد.

علیهذا قانون مدنی نه تنها درباره خسارت های نامزدی- که به قول نویسندگان پیشنهادها به خاطر خود نامزدی صورت می گیرد- سکوت نکرده است، در دو ماده آن را گنجانیده است.

اما ماده ۱۰۳۷ قانون مدنی این است:

«هر یک از نامزدها می توانند در صورت بهم خوردن وصلت منظور، هدایایی را که به طرف دیگر یا ابویین او برای وصلت منظور داده است مطالبه کنند. اگر عین هدایا موجود نباشد، مستحق قیمت هدایایی خواهد بود که عادتاً نگاه داشته می شود مگر اینکه آن هدایا بدون تقصیر طرف دیگر تلف شده باشد» .

این ماده مربوط به اشیائی است که طرفین به یکدیگر اهدا می کنند، و چنانکه ملاحظه می فرمایید در این ماده هیچ گونه قید نشده است که یک طرف بدون علت موجه وصلت را بهم زده باشد؛ قید «بدون علت موجه» استنباط بی جایی است که آقای مهدوی کرده اند.

عجبا! کسانی که از درک مفهوم چند ماده ساده قانون مدنی ناتوانند- با اینکه یک عمر کارشان بررسی آن ها بوده است و سال ها بودجه مملکت را به نام تخصص فنی در درک این قوانین مصرف کرده اند- چگونه داعیه تغییر قوانین آسمانی را که هزاران ملاحظات و ریزه کاری ها در آنها به کار رفته است در سر می پروراندند؟ این نکته نیز ناگفته نماند که آقای مهدوی تا پنج سال قبل که مشغول تالیف کتاب پیمان مقدس یا میثاق ازدواج بوده اند، جمله بالا را به صورت «بدون علت و موجهی» قرائت می کرده اند. در کتاب خودشان فصل مشبعی داد و فریاد راه انداخته اند که مگر در

ص: ۱۴۶

دنیا کاری بدون علت و موجب ممکن است؟ اما اخیراً متوجه شده‌اند که سال‌ها این جمله را غلط قرائت می‌کرده و می‌فهمیده‌اند و جمله مزبور «بدون علت موجهی» بوده است.

از ایرادات دیگری که در فصل خواستگاری به نویسندگان پیشنهادها وارد است فعلاً صرف نظر می‌کنم.

مجموعه آثار جلد نوزدهم صفحه ۴۹ استاد شهید مرتضی مطهری

قرآن و ازدواج موقت

اشاره

منبع: ترجمه المیزان ج ۴ ص ۴۳۱

علامه طباطبائی

"فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن فریضه ..."

گویا ضمیر در کلمه (به) به چیزی بر می‌گردد که از جمله "و احل لکم ماوراء ذلکم" استفاده می‌شود، و آن عبارت است از رسیدن به کام شهوت، و یا هر تعبیری که این معنا را برساند، در نتیجه کلمه (ما) برای توقیف - و به معنای هر زمانی که - خواهد بود، و جار و مجرور (منهن) متعلق است به جمله (استمتعتم)، و معنای جمله این است که هر زمانی که از زنان با گرفتن کام تمتع بردید فریضه و وجوباً باید اجرت ایشان را به خود ایشان بدهید.

البته ممکن است کلمه (ما) را موصوله بگیریم، و جمله (استمتعتم) را صله آن و ضمیر در (به) را راجع به موصول، و جار و مجرور (منهن) را بیانگر موصول بدانیم، که در این صورت معنا چنین می‌شود (و از زنان با هر یک که به وسیله هم خوابگی استمتاع کردید باید اجرتش را بدهید).

و این جمله به دلیل اینکه حرف (فا) بر سرش آمده تفریع و نتیجه‌گیری از سخنان قبل است.

تفریع بعض بر کل، و یا بگو تفریع جزئی بر کلی، و در این معنا هیچ شکی نیست، چون مطلب قبلی این بود که با اموال خود در

ص: ۱۴۷

جستجو و طلب همسر باشید، به شرطی که عفت را رعایت نموده سفاح و زنا نکنید، و این سخن همانطور که بیان شد گذشت هر دو نوع کام گیری را یعنی نکاح دائم و تمتع از کنیز را شامل می شود، پس تفریع جمله "فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن" بر آن جمله قطعا از باب تفریع جزء بر کل و یا تفریع بعضی از اقسام جزئی بر مقسم کلی خواهد بود.

و این قسم تفریع در کلام خدای تعالی بسیار آمده، مانند آیه شریفه "ایاما معدودات فمن کان منکم مریضا او علی سفر" (۱) که در آن بعضی از افراد مسلمین که حالت غیر عادی دارند تفریع شده است بر کل مسلمین، و آیه شریفه: "فاذا امنتم فمن تمتع بالعمره الی الحج" (۲) که یک قسم از اقسام سه گانه حج را بر اصل مقسم متفرع کرده است، و آیه شریفه: "لا اکراه فی الدین قد تبین الرشد من الغی فمن یکفر بالطاغوت و یؤمن بالله" (۳) که یک طایفه از مردم مکلف به انتخاب یکی از دو راه رشد و غی را متفرع کرده بر کل آن مردم و از این قبیل است آیات دیگر.

آیه "فما استمتعتم ... در به اره متعه است"

و بدون شک مراد از استمتاع مذکور در آیه نکاح متعه است، چون آیه شریفه در مدینه نازل شده، زیرا در سوره نساء واقع شده، که در نیمه اول بعد از هجرت نازل شده و بیشتر آیاتش بر آن شهادت می دهد، و این نکاح یعنی نکاح متعه و یا بگو نکاح موقت، در آن برهه از زمان در بین مسلمانان معمول بوده، و در آن نیز

ص: ۱۴۸

-
- ۱- روزه ای امی معین بر شما واجب شده پس کسی که از شما مریض یا در سفر باشد ... سوره بقره آیه ۱۸۴.
 - ۲- و چون از بیماری و دشمنی ایمنی یافتید، آنهایی که عمره تمتع آورده اند و تا رسیدن احرام حج کامروائی کرده اند چنین و چنان کنند ... سوره بقره آیه ۱۹۶.
 - ۳- در دین هیچ اکراهی نیست راه رشد و راه ضلالت روشن شد پس کسی که به طاغوت کفر ورزد و به خدا ایمان آورد ... سوره بقره آیه ۲۵۶.

هیچ شکی نیست - اخبار بر مسلم بودن آن توافق و اتفاق دارد -، حال چه اینکه اسلام آن را تشریح کرده باشد و چه از تاسیسات شارع اسلام نباشد، - بلکه قبل از اسلام هم معمول بوده باشد - پس اصل وجود چنین نکاحی در زمان رسول خدا (ص) و در پیش چشم و گوش آن جناب جای تردید نیست، و نیز جای شک نیست که در آن ایام نام این نوع ازدواج همین نام بوده و از آن جز به عنوان متعه تعبیر نمی کردند، پس چاره ای جز این نیست که جمله: (فما استمتعتم به منهن) را حمل بر همین نوع نکاح نموده و از آن جمله این قسم نکاح را بفهمیم، همچنانکه سایر رسوم و سنت هائی که در عهد نزول قرآن به اسماء خودش معروف و شناخته می شده آیات قرآن بر آن معنای معهود حمل می شده، مثلاً اگر آیه ای در به اره حکمی راجع به یکی از آن اسما نازل می شده آن عنوان را امضا می کرده و یا رد و تخطئه می نموده، یا در به اره آن عنوان امر می کرده و یا نهی می نموده، چاره ای جز این نبوده که آن اسما و عناوین را بر همان معانی معروف آن روزش حمل کنند، و هرگز سابقه ندارد که با وجود چنین زمینه ای اسم نامبرده را بر معنای لغوش - که در آن روز متروک شده بوده - حمل کرده باشند.

مانند کلمه (حج) و کلمه (بیع)، و (ربا)، و (ربح)، و (غنیمت)، و کلماتی دیگر از این قبیل که یک معنای لغوی دارند و یک معنای معروف در بین اهل زمان مثلاً کلمه (حج)

در اصل لغت به معنای قصد کردن بوده ولی معنای معروفش در بین مردم عرب زیارت خانه کعبه بوده، و ممکن نیست کسی ادعا کند که در قرآن کریم کلمه (حج) به معنای قصد است، و همچنین سایر عناوین قرآنی، و نیز تعبیرات و عناوینی که در لسان رسول خدا (ص) برای موضوعات می آمده نظیر کلمه (صلات) و (زکات) و (حج تمتع) و امثال این ها که در اصل لغت معنایی داشته ولی در لسان شارع، استعمالش در معنایی دیگر و یا مصداق معینی از آن معنا شایع شده، (مانند کلمه (صلات) که در اصل لغت به معنای دعا بوده و شارع مقدس آن را در مصداق خاصی از دعا یعنی در نماز استعمال کرد، و این استعمال آن قدر شایع شد که هر جا کلمه صلات شنیده می شد معنای نماز به ذهن می رسید، نه معنای دعا، و با تحقق و جا افتادن چنین نامگذاری دیگر مجالی نیست، برای اینکه ما الفاظی را که از صلات و زکات و غیره که در قرآن آمده بر معانی لغوش حمل کنیم، با اینکه نسبت به معنای جدیدش آن قدر شهرت یافته که در واقع معنای حقیقی کلمه شده است، حال یا به دست شارع چنین وضعی را به خود گرفته که در این صورت حقیقتی شرعی خواهد بود، و یا این که شهرتش در آن معنا در آغاز آن قدر نبوده که معنای لغوی به ذهن کسی نیاید، ولی در اثر اینکه متشرعه، یعنی مسلمانان کلمه نامبرده را در معنای جدید بسیار استعمال کرده اند. به حد معنای حقیقی رسیده است، که در این صورت از آن تعبیر می کنیم به

پس متیقن و مسلم شد که باید استمتاع در جمله مورد بحث را، بر نکاح متعه حمل کنیم، چون در ایام نزول آیه، لفظ متعه به همین معنا بر سر زبان ها دوران می یافته، حال چه اینکه (به اعتقاد شیعه بگوئیم نکاح متعه هم اکنون نیز به قوت و اعتبار خودش باقی است)، و چه اینکه (به گفته اهل سنت) بگوئیم حکم نکاح متعه به وسیله آیه ای دیگر و یا به وسیله سنت - کلام رسول خدا (ص) - نسخ شده، چون این مطلبی دیگر است که در جای خودش بحث می شود.

و کوتاه سخن اینکه آنچه از آیه مورد بحث استفاده می شود، حکم نکاح متعه است و بس و همین معنا از قدمای مفسرین یعنی مفسرین از صحابه و تابعین چون ابن عباس، و ابن مسعود، و ابی بن کعب، و قتاده، و مجاهد، و سدی، و ابن جبیر، و حسن، و دیگران نیز استفاده

می شود، و مذهب ائمه اهل بیت (علیهم السلام) هم در مساله متعه همین است.

از همین جا روشن می شود که گفتار بعضی از مفسرین که ذیلا نقل می شود تا چه پایه از بطلان و فساد است، او در تفسیر این آیه گفته: مراد از کلمه (استمتاع) همان نکاح است، زیرا ایجاد علقه نکاح هم نوعی طلب تمتع است، کسی که زنی را برای خود نکاح می کند، می خواهد از او تمتع ببرد. و چه بسا بعضی دیگر در تایید این گفتار گفته باشند که دو حرف (سین - تاء) در استمتاع - برای تاکید است - و معنای استمتاع همان تمتع است.

وجه بطلان این سخن این است که

متداول بودن نکاح متعه - به این اسم -، و معروفیت آن در بین مردم آن روز به هیچ وجه مجالی باقی نمی گذارد برای این که شنونده آیه، از کلمه استمتاع معنای لغوی آن به ذهنش بیاید.

علاوه بر اینکه به فرضی که نظریه این مفسرین درست باشد، و معنای طلب بر مورد نکاح دائمی منطبق گردد، و یا بر عکس کلمه (استمتعتم) معنای طلب نداشته اصولاً معنایی که این مفسرین برای کلمه مذکور کرده اند، با جزائی که در آیه برای شرط آورده شده یعنی جمله (فاتوھن اجورھن) سازگار نیست، زیرا در نکاح دائم (اجرتی در کار نیست، و آنچه داده می شود مهریه و صداق است) و از این مهم تر آنکه در جمله مورد بحث، استمتاع شرط دادن اجرت قرار گرفته فرموده: اگر از زنی استمتاع بردید واجب است اجرت وی را بدهید، در حالی که در عقد دائمی استمتاع شرط نیست، وقتی مردی زنی دائمی را برای خود عقد می کند به محض تمام شدن عقد مهریه او به ذمه اش می آید، چنانچه دخولی صورت بگیرد، باید همه مهر را بدهد، و اگر صورت نگیرد نصف مهر را باید بپردازد.

پس در عقد دائمی دادن مهر واجب است، و مشروط بر این نیست که تمتعی واقع شده باشد، و یا مرد در طلب تمتع باشد، هر چند که ما صرف مراسم خواستگاری و اجرای عقد و ملاعبه و مباشره را تمتع بدانیم، بلکه همانطور که گفتیم نصف مهریه با خواندن عقد واجب می شود، و نصف دیگرش با دخول.

از این هم که بگذریم آیاتی که قبل از این آیه نازل شده مساله وجوب دادن مهر در

همه فرض هایش را به طور مستوفی و کامل بیان کرده بود، دیگر حاجتی نبود که در آیه ای دیگر آن را تکرار کند، در آیات قبل فرموده بود: "و اتوا النساء صدقاتهن نحله ... " (۱) و نیز فرموده بود: "و ان اردتم استبدال زوج مکان زوج و آتی اتم احدیهن فظاراً فلا تاخذوا منه شیئا" (۲) تا آخر دو آیه، و

نیز فرموده بود: "لا جناح علیکم ان طلقتم النساء مالم تمسوهن او تفرضوا لهن فریضه و متعوهن علی الموسع قدره و علی المقتر قدره متاعاً تا آنجا که فرمود - و ان طلقتموهن من قبل ان تمسوهن و قد فرضتم لهن فریضه فنصف ما فرضتم" (۳).

و اینکه بعضی از این مفسرین احتمال داده اند که آیه مورد بحث یعنی جمله "فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن فریضه" برای تاکید باشد، این اشکال بر آن وارد است که لحن آیاتی که قبلاً نازل شده بود، و مادر بالا- آن ها را نقل کردیم، و مخصوصاً سیاق ذیل آیه: "و ان اردتم استبدال زوج" (تا آخر دو آیه) برای تاکید، شدیدتر از جمله مورد بحث است، پس هیچ زمینه ای برای احتمال نامبرده نمی ماند.

آیه متعه نسخ نشده است نه با آیات دیگر و نه با سنت

و اما اینکه کسی بگوید: بله آیه مورد بحث در مورد متعه یعنی نکاح مدت دار نازل شده بود، ولی به وسیله آیه: "و الذین هم لفروجهم حافظون الا علی ازواجهم او ما ملکت ایمانهم فانهم غیر ملومین فمن ابتغی وراء ذلک فاولئک هم العادون" (۴) نسخ شده، چون فرموده (هر کس با غیر همسر یا کنیزش نزدیکی کند - تجاوزگر است) و اگر بگوید (کما اینکه گفته اند) به وسیله آیه: "یایی ها النبئی اذا طلقتم النساء فطلقوهن لعدتهن" (۵) (ای پیامبر چون زنان را

ص: ۱۵۳

-
- ۱- سوره نساء آیه ۴.
 - ۲- سوره نساء آیه ۲۰.
 - ۳- و اگر طلاقشان دادید قبل از آنکه با ایشان هم خوابگی کنید نصف آن مهریه ای که معین کرده اید باید بدهید، تا آخر دو آیه، سوره بقره آیه ۲۳۶ - ۲۳۷.
 - ۴- سوره مؤمنون آیه ۵ - ۶ - ۷.
 - ۵- سوره طلاق آیه ۱.

طلاق می دهید با رعایت عده طلاق دهید) به ضمیمه آیه: " و المطلقات یتربصن بانفسهن ثلاثه قروء " (۱) (زنان طلاق تا سه نوبت حیض دیدن و پاک شدن عده نگه بدارند)، نسخ شده، چون در این دو آیه جدا شدن زن از شوهر منحصر شده در طلاق و عده، و در نکاح موقت نه طلاق هست نه عده سه حیض.

و اگر گفته شود - کما اینکه گفته اند - به وسیله آیه ارث نسخ شده، چون در آن آیه فرموده: " و لکم نصف ما ترک ازواجکم " (۲)، (شما نصف ما ترک همسران را ارث می برید)، چون در نکاح متعه ارث نیست (نه از طرف مرد و نه از طرف زن).

و اگر گفته شود - کما این که گفته اند - به وسیله تحریم که فرموده: " حرمت علیکم امهاتکم و بناتکم ... " نسخ شده، چون این آیه در به اره نکاح است.

و یا بگوید - کما اینکه گفته اند - به وسیله آیه تعدد زوجات نسخ شده، چون در آن آمده: " فانکحوا ما طاب لکم من النساء مثنی و ثلاث و رباع ... " (۳) (از زنان به عقد خود در آورید دو به دو و سه به سه و چهار به چهار) و فرموده متعه نیز می توانید بکنید و در متعه بیش از چهار زن نیز جایز است.

و یا بگوید - همچنان که گفته اند - به وسیله سنت - یعنی کلام رسول الله (ص) - نسخ شده، چون رسول خدا (ص) در سال جنگ خیبر و به گفته بعضی دیگر در سال فتح مکه و به گفته بعضی دیگر در حجه الوداع آن را نسخ کرد.

ص: ۱۵۴

۱- سوره بقره آیه ۲۲۸.

۲- سوره نساء آیه ۱۲.

۳- سوره نساء آیه ۳.

اگر گفته شود درست است که متعه زنان مباح شد، ولی در دو نوبت و یا سه نوبت از آن نهی شد، که آخرین نوبت که در آن حکم متعه استقرار یافت نهی تحریمی شد.

پاسخ این گفتار را یک به یک از نظر خواننده می گذرانیم.

اما اینکه گفتند حکم متعه به وسیله آیه مؤمنون نسخ شده.

جوابش این است که آیه نامبرده صلاحیت این نسخ را ندارد، برای اینکه معنا ندارد آیه ناسخ قبل از آیه منسوخ نازل شود، و آیه مؤمنون در مکه نازل شده، در روزگاری که متعه تشریح نشده بود، و آیه متعه در مدینه نازل شد، علاوه بر اینکه کلمه (ازواجهم) که در آیه مؤمنون آمده شامل متعه نیز می شود، و با آیه متعه هیچ تعارضی ندارد تا بگوئید ناسخ آن است، مگر زن متعه همسر آدمی نیست؟ و مگر عقدی که به این منظور خوانده می شود نکاح نیست؟ و چرا نباشد با اینکه در اخبار صادره از مقام نبوت، و در کلمات مسلمانان دست اول و دوم یعنی صحابه و تابعین، متعه، نکاح نامیده شده، و آن را نکاح مدت دار خوانده اند، و این اشکال که اگر نکاح باشد باید چنین زن و شوهری از یکدیگر ارث ببرند، و اگر بخواهند از یکدیگر جدا شوند به وسیله طلاق جدا شوند، با اینکه در متعه نه ارث هست و نه طلاق، جوابش به زودی خواهد آمد انشاء الله.

و اما اینکه گفتند حکم متعه به وسیله آیات ارث و طلاق و آیه تعدد زوجات نسخ شده.

جوابش این است که نسبت بین آن آیات و بین متعه، نسبت ناسخ و منسوخ

نیست، تا آن‌ها ناسخ این باشند، بلکه نسبتشان نسبت عام و خاص، و یا مطلق و مقید است، چون آیه میراث مثلاً حکم کلی و عمومی کرده به اینکه همه زنان چه دائمی و چه موقت از شوهر ارث می‌برند و شوهران از آنان ارث می‌برند و سنت یعنی کلام رسول خدا (ص) این عموم را تخصیص زده فرموده الا زن موقت که از شوهر ارث نمی‌برد، و شوهر از او ارث

نمی‌برد، و همه زنان وقتی بخواهند از شوهر جدا شوند به وسیله طلاق جدا می‌شوند، به استثنای همسر موقت که طلاق لازم ندارد، و مردان از زنان بیش از چهار نفر نمی‌توانند بگیرند، به جز نکاح متعه، که بیش از چهار نیز جایز است، و شاید این مفسرین به خاطر این که نتوانسته‌اند بین نسبت عام و خاص و نسبت ناسخ و منسوخ فرق بگذارند دچار چنین اشتباهی شده‌اند، و پنداشته‌اند بین آیات نامبرده و آیه متعه نسبت، ناسخ و منسوخ است.

بله در مورد عام و خاص بعضی از اصولیین نظرشان این است که در بعضی صور عام ناسخ و خاص منسوخ می‌شود، و آن در صورتی است که اول دلیل خاص از ناحیه شارع صادر شود، بعد دلیل عام، که در این فرض دلیل عام اگر در اثبات و نفی مخالف دلیل خاص باشد ناسخ آن خواهد شد، لیکن هم اصل این نظریه در جای خود باطل است، و در فن اصول پنبه اش زده شده، و هم اینکه، مورد بحث ما را شامل نمی‌شود، چون آیات طلاق که عام است در سوره بقره قرار دارد، و این سوره اولین سوره ای است

که در مدینه طیبه نازل شده، و آیه متعه که خاص است، در سوره نساء قرار دارد، که بعد از سوره بقره نازل شده، و همچنین آیه تعدد زوجات که هر چند در سوره نساء قرار دارد - لیکن قبل از آیه متعه واقع شده، و نیز آیه ارث که آن نیز در سوره نساء قبل از آیه متعه قرار دارد، و اتفاقاً سیاق و زمینه آیات در این سوره متحد است، و پیدا است که آیاتش یکی پس از دیگری نازل شده "پس نمی توان احتمال داد که آیه متعه قبل از آیه تعدد زوجات و قبل از آیه طلاق نازل شده باشد، ولی به حسب دستور بعد از آن آیات قرار گرفته باشد (مترجم)".

پس حاصل این شد که در بحث ما خاص که همان آیه متعه است بعد از عام قرار دارد، نسبت به بعضی از عمومات در سوره ای قرار دارد که بعد از سوره آن عام نازل شده، و نسبت به بعضی دیگر گو اینکه عام و خاص در یک سوره قرار دارند، اما خاص بعد از عام قرار گرفته.

و اما اینکه گفتند آیه متعه به وسیله آیه عده سه حیض نسخ شده باشد، بطلانش از بطلان احتمال های گذشته روشن تر است، برای اینکه مگر کسی گفته: نکاح متعه عده ندارد تا به گوئی با آیه عده نسخ شده؟ البته در متعه نیز عده هست، هر چند که مقدار زمان عده در عقد دائم و عقد موقت مختلف است، و برگشت این اختلاف به تخصیص است، نه نسخ، در نتیجه مجموع دلیل متعه و دلیل عده چنین می شود: هر زنی که

از شوهر جدا می شود، باید سه حیض و یا سه طهر عده نگه دارد، بجز متعه که او باید فلان مقدار عده بگیرد.

و اما اینکه گفتند حکم متعه به وسیله آیه تحریم که چند صفحه قبل تفسیر شد، و می فرمود ازدواج شما با مادران و خواهران و غیره حرام است نسخ شده، از حرف های عجیبی است

که در این مقام زده شده برای اینکه اولاً آیه متعه دنبال آیه تحریم، و هر دو در یک زمینه و یک سیاق قرار دارند، و اجزاء هر دو بهم مربوط و ابعاضشان به یکدیگر متصل است، و با این حال چگونه تصور دارد که آیه متعه قبل از آیه تحریم باشد، و چگونه ممکن است گوینده ای که دارد در یک زمینه سخن می گوید صدر کلامش ناسخ ذیل آن باشد؟.

و ثانیاً آیه تحریم کجایش از نکاح موقت نهی کرده؟ و حتی اشاره ای به این معنا کرده است؟ (وجدانا ما هر چه فکر می کنیم) نه صریح آن نهی از نکاح موقت است، و نه حتی ظهوری در این به اراه دارد، تنها چیزی که آیه شریفه در مقام بیان آن است اصنافی از زنانند که ازدواجشان با مردانی حرام است، در آخر این را بیان می کند که غیر از این اصناف ازدواجشان و اگر کنیزند خریدنشان اشکال ندارد، و ازدواج موقت نیز به بیانی که گذشت ازدواج است، و ذیل آیه تحریم دلالت بر بی اشکالی آن دارد نه اینکه. از آن نهی کرده باشد، پس بین آیه تحریم و آیه متعه نسبت تباینی وجود ندارد، تا در مقام جمع بین آن دو گفته شود یکی ناسخ

دیگری است.

بله چه بسا گفته باشند که جمله: "و احل لكم ماوراء ذلكم ان تبتغوا باموالکم محصنین غیر مسافحین" از آنجا که حلت زنان را مقید به مهر و به احصان بدون سفاح کرده شامل متعه نمی شود، چون در متعه که ازدواج موقت است احصان نیست، - زیرا احصان عبارت است از ازدواج رسمی و دائمی - و به همین جهت است که اگر مردی با داشتن زن متعه، زنا کند سنگسار نمی شود، چون زنای او زنای مرد دارای همسر نیست، پس همین دلیل نمی گذارد جمله "و احل لكم ماوراء ذلكم" شامل متعه شود.

لیکن این سخن نیز باطل است، دلیل بطلانش همان معنائی است که ما برای کلمه احصان کرده گفتیم هر چند در سه معنا استعمال می شود، لیکن در آیه شریفه منظور از آن احصان عفت است، نه احصان تزوج، زیرا این کلام همانطور که شامل نکاح می شود، شامل ملک یمین کنیز خریداری نیز می شود، و به فرضی هم که قبول کنیم مراد از احصان، احصان تزوج است، تازه می گوئیم حکم عمومی سنگسار در مورد مرد دارای متعه تخصیص خورده، و مجموع دو دلیل چنین معنا می دهد، هر مردی که دارای احصان تزوج است - که این کلی دو فرد دارد یکی دارنده زن دائمی، و دیگر دارنده متعه - اگر زنا کند باید سنگسار شود، الا مردی که زنش متعه باشد، نه دائمی که به حسب سنت اعدام نمی شود، و اما کتاب خدا اصلاً متعرض مساله نشده است.

و اما اینکه گفتند حکم متعه به وسیله سنت نسخ شده، - علاوه بر اینکه چنین نسخی از اصل باطل است، به خاطر

ص: ۱۵۹

اینکه مخالف اخبار متواتره ای است که دستور می دهد برای تشخیص روایت صحیح از غیر صحیح آن را عرضه بر کتاب کنید، اگر مخالف کتاب بود به دیوارش بزنید، و به کتاب مراجعه کنید - اشکالی دارد که در بحث روایتی انشاء الله می آید.

قرآن و ازدواج موقت

فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن فریضه ... گویا ضمیر در کلمه (به) به چیزی بر می گردد که از جملهو احل لکم ماوراء ذلکم استفاده می شود، و آن عبارت است از رسیدن به کام شهوت، و یا هر تعبیری که این معنا را برساند، در نتیجه کلمه (ما) برای توقیف - و به معنای هر زمانی که - خواهد بود، و جار و مجرور (منهن) متعلق است به جمله (استمتعتم)، و معنای جمله این است که هر زمانی که از زنان با گرفتن کام تمتع بردید فریضه و وجوبا باید اجرت ایشان را به خود ایشان بدهید.

البته ممکن است کلمه (ما) را موصوله بگیریم، و جمله (استمتعتم) را صله آن و ضمیر در (به) را راجع به موصول، و جار و مجرور (منهن) را بیانگر موصول بدانیم، که در این صورت معنا چنین می شود (و از زنان با هر یک که به وسیله هم خوابگی استمتاع کردید باید اجرتش را بدهید).

و این جمله به دلیل اینکه حرف (فا) بر سرش آمده تفریع و نتیجه گیری از سخنان قبل است.

تفریع بعض بر کل، و یا بگو تفریع جزئی بر کلی، و در این معنا هیچ شکی نیست، چون مطلب قبلی این بود که با اموال خود در جستجو و طلب همسر باشید، به شرطی که عفت را رعایت نموده سفاح و زنا

نکنید، و این سخن همانطور که بیانش گذشت هر دو نوع کام گیری را یعنی نکاح دائم و تمتع از کنیز را شامل می شود، پس تفریع جمله فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن بر آن جمله قطعا از باب تفریع جزء بر کل و یا تفریع بعضی از اقسام جزئی بر مقسم کلی

خواهد بود.

و این قسم تفریع در کلام خدای تعالی بسیار آمده، مانند آیه شریفه ایاما معدودات فمن کان منکم مریضا او علی سفر (۱) که در آن بعضی از افراد مسلمین که حالت غیر عادی دارند تفریع شده است بر کل مسلمین، و آیه شریفه: فاذا امتتم فمن تمتع بالعمره الی الحج (۲) که یک قسم از اقسام سه گانه حج را بر اصل مقسم متفرع کرده است، و آیه شریفه: لا اکراه فی الدین قد تبین الرشد من الغی فمن یکفر بالطاغوت و یؤمن بالله (۳) که یک طایفه از مردم مکلف به انتخاب یکی از دو راه رشد و غی را متفرع کرده بر کل آن مردم و از این قبیل است آیات دیگر.

آیه ما استمتعتم ... در به اره متعه است و بدون شک مراد از استمتاع مذکور در آیه نکاح متعه است، چون آیه شریفه در مدینه نازل شده، زیرا در سوره نساء واقع شده، که در نیمه اول بعد از هجرت نازل شده و بیشتر آیاتش بر آن شهادت می دهد، و این نکاح یعنی نکاح متعه و یا بگو نکاح موقت، در آن برهه از زمان در بین مسلمانان معمول بوده، و در آن نیز هیچ شکی نیست - اخبار بر مسلم بودن آن توافق و اتفاق دارد -، حال چه

ص: ۱۶۱

-
- ۱- روزه ای امی معین بر شما واجب شده پس کسی که از شما مریض یا در سفر باشد ... سوره بقره آیه ۱۸۴.
 - ۲- و چون از بیماری و دشمنی ایمنی یافتید، آنهایی که عمره تمتع آورده اند و تا رسیدن احرام حج کامروائی کرده اند چنین و چنان کنند ... سوره بقره آیه ۱۹۶.
 - ۳- در دین هیچ اکراهی نیست راه رشد و راه ضلالت روشن شد پس کسی که به طاغوت کفر ورزد و به خدا ایمان آورد ... سوره بقره آیه ۲۵۶.

اینکه اسلام آن را تشریح کرده باشد و چه از تاسیسات شارع اسلام نباشد، بلکه قبل از اسلام هم معمول بوده باشد - پس اصل وجود چنین نکاحی در زمان رسول خدا (ص) و در پیش چشم و گوش آن جناب جای تردید نیست، و نیز جای شک نیست که در آن ایام نام این نوع ازدواج همین نام بوده و از آن جز به عنوان متعه تعبیر نمی کردند، پس چاره ای جز این نیست که جمله: (فما استمتعتم به منهن) را حمل بر همین نوع نکاح نموده و از آن جمله این قسم نکاح را بفهمیم، همچنانکه سایر رسوم و سنت هائی که در عهد نزول قرآن به اسماء خودش معروف و شناخته می شده آیات قرآن بر آن معنای معهود حمل می شده، مثلاً- اگر آیه ای در به اره حکمی راجع به یکی از آن اسما نازل می شده آن عنوان را امضا می کرده و یا رد و تخطئه می نموده، یا در به اره آن عنوان امر می کرده و یا نهی می نموده، چاره ای جز این نبوده که آن اسما و عناوین را بر همان معانی معروف آن روزش حمل کنند، و هرگز...

سابقه ندارد که با وجود چنین زمینه ای اسم نامبرده را بر معنای لغوش - که در آن روز متروک شده بوده - حمل کرده باشند. مانند کلمه (حج) و کلمه (بیع)، و (ربا)، و (ربح)، و (غنیمت)، و کلماتی دیگر از این قبیل که یک معنای لغوی دارند و یک معنای معروف در بین اهل زمان مثلاً کلمه (حج) در اصل لغت به معنای قصد کردن بوده ولی معنای معروفش در بین مردم عرب زیارت خانه کعبه

بوده، و ممکن نیست کسی ادعا کند که در قرآن کریم کلمه (حج) به معنای قصد است، و همچنین سایر عناوین قرآنی، و نیز تعبیرات و عناوینی که در لسان رسول خدا (ص) برای موضوعات می آمده نظیر کلمه (صلوات) و (زکات) و (حج تمتع) و امثال این ها که در اصل لغت معنائی داشته ولی در لسان شارع، استعمالش در معنائی دیگر و یا مصداق معینی از آن معنا شایع شده، (مانند کلمه (صلوات) که در اصل لغت به معنای دعا بوده و شارع مقدس آن را در مصداق خاصی از دعا یعنی در نماز استعمال کرد، و این استعمال آن قدر شایع شد که هر جا کلمه صلوات شنیده می شد معنای نماز به ذهن می رسید، نه معنای دعا، و با تحقق و جا افتادن چنین نامگذاری دیگر مجالی نیست، برای اینکه ما الفاظی را که از صلوات و زکات و غیره که در قرآن آمده بر معانی لغوش حمل کنیم، با اینکه نسبت به معنای جدیدش آن قدر شهرت یافته که در واقع معنای حقیقی کلمه شده است، حال یا به دست شارع چنین وضعی رابه خود گرفته که در این صورت حقیقتی شرعی خواهد بود، و یا این که شهرتش در آن معنا در آغاز آن قدر نبوده که معنای لغوی به ذهن کسی نیاید، ولی در اثر اینکه متشرعه، یعنی مسلمانان کلمه نامبرده را در معنای جدید بسیار استعمال کرده اند. به حد معنای حقیقی رسیده است، که در این صورت از آن تعبیر می کنیم به حقیقت متشرعه).

پس متیقن و مسلم شد که باید استمتاع در جمله مورد بحث را، بر نکاح متعه حمل کنیم، چون در ایام

نزول آیه، لفظ متعه به همین معنا بر سر زبان ها دوران می یافته، حال چه اینکه (به اعتقاد شیعه بگوئیم نکاح متعه هم اکنون نیز به قوت و اعتبار خودش باقی است)، و چه اینکه (به گفته اهل سنت) بگوئیم حکم نکاح متعه به وسیله آیه ای دیگر و یا به وسیله سنت - کلام رسول خدا (ص) - نسخ شده، چون این مطلبی دیگر است که در جای خودش بحث می شود.

و کوتاه سخن اینکه آنچه از آیه مورد بحث استفاده می شود، حکم نکاح متعه است و بس و همین معنا از قدمای مفسرین یعنی مفسرین از صحابه و تابعین چون ابن عباس، و ابن مسعود، و ابی بن کعب، و قتاده، و مجاهد، و سدی، و ابن جبیر، و حسن، و دیگران نیز استفاده

می شود، و مذهب ائمه اهل بیت (علیهم السلام) هم در مساله متعه همین است.

از همین جا روشن می شود که گفتار بعضی از مفسرین که ذیلا نقل می شود تا چه پایه از بطلان و فساد است، او در تفسیر این آیه گفته: مراد از کلمه (استمتاع) همان نکاح است، زیرا ایجاد علقه نکاح هم نوعی طلب تمتع است، کسی که زنی را برای خود نکاح می کند، می خواهد از او تمتع ببرد. و چه بسا بعضی دیگر در تایید این گفتار گفته باشند که دو حرف (سین - تاء) در استمتاع - برای تاکید است - و معنای استمتاع همان تمتع است.

وجه بطلان این سخن این است که متداول بودن نکاح متعه - به این اسم -، و معروفیت آن در بین مردم آن روز به هیچ وجه مجالی باقی نمی گذارد برای این که شنونده آیه، از

کلمه استمتاع معنای لغوی آن به ذهنش بیاید.

علاوه بر اینکه به فرضی که نظریه این مفسرین درست باشد، و معنای طلب بر مورد نکاح دائمی منطبق گردد، و یا بر عکس کلمه (استمتعتم) معنای طلب نداشته اصولاً معنائی که این مفسرین برای کلمه مذکور کرده اند، با جزائی که در آیه برای شرط آورده شده یعنی جمله (فاتوھن اجورھن) سازگار نیست، زیرا در نکاح دائم (اجرتی در کار نیست، و آنچه داده می شود مهریه و صداق است) و از این مهم تر آنکه در جمله مورد بحث، استمتاع شرط دادن اجرت قرار گرفته فرموده: اگر از زنی استمتاع بردید واجب است اجرت وی را بدهید، در حالی که در عقد دائمی استمتاع شرط نیست، وقتی مردی زنی دائمی را برای خود عقد می کند به محض تمام شدن عقد مهریه او به ذمه اش می آید، چنانچه دخولی صورت بگیرد، باید همه مهر را بدهد، و اگر صورت نگیرد نصف مهر را باید پردازد.

پس در عقد دائمی دادن مهر واجب است، و مشروط بر این نیست که تمتعی واقع شده باشد، و یا مرد در طلب تمتع باشد، هر چند که ما صرف مراسم خواستگاری و اجرای عقد و ملاحظه و مباشره را تمتع بدانیم، بلکه همانطور که گفتیم نصف مهریه با خواندن عقد واجب می شود، و نصف دیگرش با دخول.

از این هم که بگذریم آیاتی که قبل از این آیه نازل شده مساله وجوب دادن مهر در همه فرض هایش را به طور مستوفی و کامل بیان کرده بود، دیگر حاجتی نبود که در آیه ای دیگر آن را تکرار کند، در آیات قبل فرموده بود: و آتوا النساء صدقاتهن

ص: ۱۶۵

نحله ... (۱) و نیز فرموده بود: و ان اردتم استبدال زوج مكان زوج و آتی اتم احدیهن قنطارا فلا تاخذوا منه شیئا (۲) تا آخر دو آیه، و

نیز فرموده بود: لا- جناح علیکم ان طلقتم النساء مالتم تمسوهن او تفرضوا لهن فریضه و متعوهن علی الموسع قدره و علی المقتر قدره متاعا تا آنجا که فرمود - و ان طلقتموهن من قبل ان تمسوهن و قد فرضتم لهن فریضه فنصف ما فرضتم (۳).

و اینکه بعضی از این مفسرین احتمال داده اند که آیه مورد بحث یعنی جمله‌ها استمتمتتم به منهن فاتوهن اجورهن فریضه برای تاکید باشد، این اشکال بر آن وارد است که لحن آیاتی که قبلا نازل شده بود، و مادر بالا آن ها را نقل کردیم، و مخصوصا سیاق ذیل آیه: و ان اردتم استبدال زوج (تا آخر دو آیه) برای تاکید، شدیدتر از جمله مورد بحث است، پس هیچ زمینه ای برای احتمال نامبرده نمی ماند.

آیه متعه نسخ نشده است نه با آیات دیگر و نه با سنت و اما اینکه کسی بگوید: بله آیه مورد بحث در مورد متعه یعنی نکاح مدت دار نازل شده بود، ولی به وسیله آیه: و الذین هم لفروجهم حافظون الا- علی ازواجهم او ما ملکت ایمانهم فانهم غیر ملومین فمن ابتغی وراء ذلك فاولئك هم العادون (۴) نسخ شده، چون فرموده (هر کس با غیر همسر یا کنیزش نزدیکی کند - تجاوزگر است) و اگر بگوید (کما اینکه گفته اند) به وسیله آیه: یا ایها النبی اذا طلقتم النساء فطلقوهن لعدتهن (۵) (ای پیامبر چون زنان را طلاق می دهید با رعایت عده طلاق دهید) به ضمیمه آیه: والمطلقات یتربصن بانفسهن ثلاثه قروء (۶) (زنان طلاق یافته تا سه

ص: ۱۶۶

-
- ۱- سوره نساء آیه ۴.
 - ۲- سوره نساء آیه ۲۰.
 - ۳- و اگر طلاقشان دادید قبل از آنکه با ایشان هم خوابگی کنید نصف آن مهریه ای که معین کرده اید باید بدهید، تا آخر دو آیه، سوره بقره آیه ۲۳۶ - ۲۳۷.
 - ۴- سوره مؤمنون آیه ۵ - ۶ - ۷.
 - ۵- سوره طلاق آیه ۱.
 - ۶- سوره بقره آیه ۲۲۸.

نوبت حیض دیدن و پاک شدن عده نگه بدارند)، نسخ شده، چون در این دو آیه جدا شدن زن از شوهر منحصر شده در طلاق وعده، و در نکاح موقت نه طلاق هست نه عده سه حیض.

و اگر گفته شود - کما اینکه گفته اند - به وسیله آیه ارث نسخ شده، چون در آن آیه فرموده: و لکم نصف ما ترک ازواجکم (۱)، (شما نصف ما ترک همسران را ارث می برید)، چون در نکاح متعه ارث نیست (نه از طرف مرد و نه از طرف زن).

و اگر گفته شود - کما این که گفته اند - به وسیله تحریم که فرموده: حرمت علیکم امهاتکم و بناتکم ... نسخ شده، چون این آیه در به اره نکاح است.

و یا بگویند - کما اینکه گفته اند - به وسیله آیه تعدد زوجات نسخ شده، چون در آن آمده: فانکحوا ما طاب لکم من النساء مثنی و ثلاث و رباع ... (۲) (از زنان به عقد خود در آورید دو به دو و سه به سه و چهار به چهار) و فرموده متعه نیز می توانید بکنید و در متعه بیش از چهار زن نیز جایز است.

و یا بگویند - همچنان که گفته اند - به وسیله سنت - یعنی کلام رسول الله (ص) - نسخ شده، چون رسول خدا (ص) در سال جنگ خیبر و به گفته بعضی دیگر در سال فتح مکه و به گفته بعضی دیگر در حجه الوداع آن را نسخ کرد.

و اگر گفته شود درست است که متعه زنان مباح شد، ولی در دو نوبت و یا سه نوبت از آن نهی شد، که آخرین نوبت که در

ص: ۱۶۷

۱- سوره نساء آیه ۱۲.

۲- سوره نساء آیه ۳.

آن حکم متعه استقرار یافت نهی تحریمی شد.

پاسخ این گفتار را یک به یک از نظر خواننده می گذرانیم.

اما اینکه گفتند حکم متعه به وسیله آیه مؤمنون نسخ شده.

جوابش این است که آیه نامبرده صلاحیت این نسخ را ندارد، برای اینکه معنا ندارد آیه ناسخ قبل از آیه منسوخ نازل شود، و آیه مؤمنون در مکه نازل شده، در روزگاری که متعه تشریح نشده بود، و آیه متعه در مدینه نازل شد، علاوه بر اینکه کلمه (ازواجهم) که در آیه مؤمنون آمده شامل متعه نیز می شود، و با آیه متعه هیچ تعارضی ندارد تا بگوئید ناسخ آن است، مگر زن متعه همسر آدمی نیست؟ و مگر عقدی که به این منظور خوانده می شود نکاح نیست؟ و چرا نباشد با اینکه در اخبار صادره از مقام نبوت، و در کلمات مسلمانان دست اول و دوم یعنی صحابه و تابعین، متعه، نکاح نامیده شده، و آن را نکاح مدت دار خوانده اند، و این اشکال که اگر نکاح باشد باید چنین زن و شوهری از یکدیگر ارث ببرند، و اگر بخواهند از یکدیگر جدا شوند به وسیله طلاق جدا شوند، با اینکه در متعه نه ارث هست و نه طلاق، جوابش به زودی خواهد آمد انشاء الله.

و اما اینکه گفتند حکم متعه به وسیله آیات ارث و طلاق و آیه تعدد زوجات نسخ شده.

جوابش این است که نسبت بین آن آیات و بین متعه، نسبت ناسخ و منسوخ نیست، تا آن ها ناسخ این باشند، بلکه نسبتشان نسبت عام و خاص، و یا مطلق و مقید است، چون آیه میراث مثلا حکم کلی و عمومی کرده به

اینکه همه زنان چه دائمی و چه موقت از شوهر ارث می برند و شوهران از آنان ارث می برند و سنت یعنی کلام رسول خدا (ص) این عموم را تخصیص زده فرموده الا زن موقت که از شوهر ارث نمی برد، و شوهر از او ارث

نمی برد، و همه زنان وقتی بخواهند از شوهر جدا شوند به وسیله طلاق جدا می شوند، به استثنای همسر موقت که طلاق لازم ندارد، و مردان از زنان بیش از چهار نفر نمی توانند بگیرند، به جز نکاح متعه، که بیش از چهار نیز جایز است، و شاید این مفسرین به خاطر این که نتوانسته اند بین نسبت عام و خاص و نسبت ناسخ و منسوخ فرق بگذارند دچار چنین اشتباهی شده اند، و پنداشته اند بین آیات نامبرده و آیه متعه نسبت، ناسخ و منسوخ است.

بله در مورد عام و خاص بعضی از اصولیین نظرشان این است که در بعضی صور عام ناسخ و خاص منسوخ می شود، و آن در صورتی است که اول دلیل خاص از ناحیه شارع صادر شود، بعد دلیل عام، که در این فرض دلیل عام اگر در اثبات و نفی مخالف دلیل خاص باشد ناسخ آن خواهد شد، لیکن هم اصل این نظریه در جای خود باطل است، و در فن اصول پنبه اش زده شده، و هم اینکه، مورد بحث ما را شامل نمی شود، چون آیات طلاق که عام است در سوره بقره قرار دارد، و این سوره اولین سوره ای است که در مدینه نازل شده، و آیه متعه که خاص است، در سوره نساء قرار دارد، که بعد از سوره بقره نازل شده، و همچنین آیه تعدد زوجات که

هر چند در سوره نساء قرار دارد - لیکن قبل از آیه متعه واقع شده، و نیز آیه ارث که آن نیز در سوره نساء قبل از آیه متعه قرار دارد، و اتفاقاً سیاق و زمینه آیات در این سوره متحد است، و پیدا است که آیاتش یکی پس از دیگری نازل شده پس نمی توان احتمال داد که آیه متعه قبل از آیه تعدد زوجات و قبل از آیه طلاق نازل شده باشد، ولی به حسب دستور بعد از آن آیات قرار گرفته باشد (مترجم).

پس حاصل این شد که در بحث ما خاص که همان آیه متعه است بعد از عام قرار دارد، نسبت به بعضی از عمومات در سوره ای قرار دارد که بعد از سوره آن عام نازل شده، و نسبت به بعضی دیگر گو اینکه عام و خاص در یک سوره قرار دارند، اما خاص بعد از عام قرار گرفته.

و اما اینکه گفتند آیه متعه به وسیله آیه عده سه حیض نسخ شده باشد، بطلانش از بطلان احتمال های گذشته روشن تر است، برای اینکه مگر کسی گفته: نکاح متعه عده ندارد تا به گوئی با آیه عده نسخ شده؟ البته در متعه نیز عده هست، هر چند که مقدار زمان عده در عقد دائم و عقد موقت مختلف است، و برگشت این اختلاف به تخصیص است، نه نسخ، در نتیجه مجموع دلیل متعه و دلیل عده چنین می شود: هر زنی که از شوهر جدا می شود، باید سه حیض و یا سه طهر عده نگه دارد، بجز متعه که او باید فلان مقدار عده بگیرد.

و اما اینکه گفتند حکم متعه به وسیله آیه تحریم

که چند صفحه قبل تفسیر شد، و می فرمود ازدواج شما با مادران و خواهران و غیره حرام است نسخ شده، از حرف های عجیبی است

که در این مقام زده شده برای اینکه اولاً آیه متعه دنبال آیه تحریم، و هر دو در یک زمینه و یک سیاق قرار دارند، و اجزاء هر دو بهم مربوط و ابعضشان به یکدیگر متصل است، و با این حال چگونه تصور دارد که آیه متعه قبل از آیه تحریم باشد، و چگونه ممکن است گوینده ای که دارد در یک زمینه سخن می گوید صدر کلامش ناسخ ذیل آن باشد؟ .

و ثانیاً آیه تحریم کجایش از نکاح موقت نهی کرده؟ و حتی اشاره ای به این معنا کرده است؟ (وجدانا ما هر چه فکر می کنیم) نه صریح آن نهی از نکاح موقت است، و نه حتی ظهوری در این به اره دارد، تنها چیزی که آیه شریفه در مقام بیان آن است اصنافی از زنانند که ازدواجشان با مردانی حرام است، در آخر این را بیان می کند که غیر از این اصناف ازدواجشان و اگر کنیزند خریدنشان اشکال ندارد، و ازدواج موقت نیز به بیانی که گذشت ازدواج است، و ذیل آیه تحریم دلالت بر بی اشکالی آن دارد نه اینکه. از آن نهی کرده باشد، پس بین آیه تحریم و آیه متعه نسبت تباینی وجود ندارد، تا در مقام جمع بین آن دو گفته شود یکی ناسخ دیگری است.

بله چه بسا گفته باشند که جمله: و احل لكم ماوراء ذلکم ان تبتغوا باموالکم محصنین غیر مسافحین از آنجا که حلت زنان را مقید به مهر و به احصان بدون سفاح کرده شامل متعه

نمی شود، چون در متعه که ازدواج موقت است احصان نیست، - زیرا احصان عبارت است از ازدواج رسمی و دائمی - و به همین جهت است که اگر مردی با داشتن زن متعه، زنا کند سنگسار نمی شود، چون زنای او زنای مرد دارای همسر نیست، پس همین دلیل نمی گذارد جمله و احل لکم ماوراء ذلکم شامل متعه شود.

لیکن این سخن نیز باطل است، دلیل بطلانش همان معنائی است که ما برای کلمه احصان کرده گفتیم هر چند در سه معنا استعمال می شود، لیکن در آیه شریفه منظور از آن احصان عفت است، نه احصان تزوج، زیرا این کلام همانطور که شامل نکاح می شود، شامل ملک یمین کنیز خریداری نیز می شود، و به فرضی هم که قبول کنیم مراد از احصان، احصان تزوج است، تازه می گوئیم حکم عمومی سنگسار در مورد مرد دارای متعه تخصیص خورده، و مجموع دو دلیل چنین معنا می دهد، هر مردی که دارای احصان تزوج است - که این کلی دو فرد دارد یکی دارنده زن دائمی، و دیگر دارنده متعه - اگر زنا کند باید سنگسار شود، الا مردی که زنش متعه باشد، نه دائمی که به حسب سنت اعدام نمی شود، و اما کتاب خدا اصلاً متعرض مساله نشده است.

و اما اینکه گفتند حکم متعه به وسیله سنت نسخ شده، - علاوه بر اینکه چنین نسخی از

اصل باطل است، به خاطر اینکه مخالف اخبار متواتره ای است که دستور می دهد برای تشخیص روایت صحیح از غیر صحیح آن را عرضه بر کتاب کنید، اگر مخالف کتاب بود به دیوارش بزنید، و به کتاب مراجعه کنید.

احکام متعه یا صیغه از رساله امام خمینی - ره

۲۴۲۱ صیغه کردن زن

ص: ۱۷۲

اگر چه برای لذت بردن هم نباشد صحیح است.

۲۴۲۲ شوهر بیش از چهار ماه نباید نزدیکی با متعه خود را ترک کند.

۲۴۲۳ زنی که صیغه می شود اگر در عقد شرط کند که شوهر با او نزدیکی نکند، عقد و شرط او صحیح است و شوهر فقط می تواند لذت های دیگر از او ببرد ولی اگر بعدا به نزدیکی راضی شود، شوهر می تواند با او نزدیکی نماید.

۲۴۲۴ زنی که صیغه شده اگر چه آبستن شود حق خرجی ندارد.

۲۴۲۵ زنی که صیغه شده حق هم خوابی ندارد و از شوهر ارث نمی برد و شوهر هم از او ارث نمی برد.

۲۴۲۶ زنی که صیغه شده اگر نداند که حق خرجی و هم خوابی ندارد عقد او صحیح است و برای آن که نمی دانسته، حقی به شوهر پیدا نمی کند.

۲۴۲۷ زنی که صیغه شده، می تواند بدون اجازه شوهر از خانه بیرون برود، ولی اگر به واسطه بیرون رفتن، حق شوهر از بین می رود بیرون رفتن او حرام است.

۲۴۲۸ اگر زنی مردی را وکیل کند که به مدت و مبلغ معین او را برای خود صیغه نماید، چنانچه مرد او را به عقد دائم خود در آورد یا به غیر از مدت یا مبلغی که معین شده او را صیغه کند، وقتی آن زن فهمید اگر بگوید راضی هستم عقد صحیح و گرنه باطل است.

۲۴۲۹ پدر و جد پدری می توانند برای محرم شدن، یک ساعت یا دو ساعت زنی را به عقد پسر نابالغ خود در آورند و نیز می توانند دختر نابالغ خود را برای محرم شدن، به عقد کسی در آورند ولی باید آن عقد برای دختر

مفسده نداشته باشد.

۲۴۳۰ اگر پدر یا جد پدری، طفل خود را که در محل دیگری است و نمی داند زنده است یا مرده، برای محرم شدن به عقد کسی در آورد، بر حسب ظاهر محرم بودن حاصل می شود و چنانچه بعدا معلوم شود که در موقع عقد آن دختر زنده نبوده عقد باطل است و کسانی که به واسطه عقد ظاهرا محرم شده بودند نامحرمند.

۲۴۳۱ اگر مرد مدت صیغه را ببخشد، چنانچه با او نزدیکی کرده باید تمام چیزی را که قرار گذاشته به او بدهد و اگر نزدیکی نکرده باید نصف آن را بدهد.

۲۴۳۲ مرد می تواند زنی را که صیغه او بوده و هنوز عده اش تمام نشده به عقد دائم خود در آورد.

رساله حضرت امام خمینی رضوان الله تعالی علیه

ازدواج با بیگانگان در اسلام

اشاره

منبع: ازدواج با بیگانگان ص ۱۵

محمد ابراهیمی

ازدواج مصدر ثلاثی

مزید از باب افتعال و زواج مصدر باب مفاعله است، این دو واژه در اصطلاح فقهی و قانونی، به معنای رابطه ای است حقوقی که لازمه آن، جواز کامجویی بین زن و مرد می باشد، چنان که واژه نکاح نیز به همین معناست، هر چند از نظر لغت، ازدواج به معنای متحد شدن دو انسان و نکاح به معنای هم خوابگی آن دو می باشد.

بعضی از نویسندگان گفته اند: نکاح به معنای عقدی است که به وسیله آن، زن و مرد به قصد زندگی مشترک و کمک به یکدیگر قانونا با هم متحد می شوند و نتیجه گرفته اند که اولاً: نکاح عقد است و ثانیاً: هدف آن، شرکت در زندگی است و ثالثاً: از وحدت و اتحاد قانونی حاصل می آید، تعریف این دسته با توجه به تعریفی که ذکر کردیم کامل نیست،

ص: ۱۷۴

چه این که هدف و قصد زندگی مشترک جزء مقومات این عقد نیست و این هدف معمولاً در عقد ازدواج دایم مطرح است و در ازدواج موقت یا ازدواج با کنیزان و ب که در اسلام و بسیاری از شرایع دیگر مطرح است هدف اصلی، کامجویی است، بنابراین چنین قصدی در عقد ازدواج شرط نیست و بالطبع جزء مقومات عقد نیز نخواهد بود. (۱) مرحوم صاحب جواهر پس از ذکر اقوال مختلف در معنای لغوی و اصطلاحی نکاح می گوید: در هر حال چنان که دانستی، نظر مشهور این است که نکاح در لغت به معنای هم خوابگی است و در شرع به معنای عقد است و این ادیس مدعی است که در این معنا هیچ یک از دانشمندان اختلافی ندارند و ابن فهد و شیخ طوسی و فخر المحققین ادعای اجماع دارند، چه این که استعمال این واژه در عقد متداول است و بعضی (۲) را عقیده بر این است که در قرآن کریم جز در آیه حتی تنکح زوجا غیره (۳) به معنای هم خوابگی نیامده، یعنی در تمام موارد، استعمال این واژه در قرآن به معنای عقد ازدواج است.

جالب این که در آیه فوق نیز بعضی آن را به معنای ازدواج گرفته اند، نه هم خوابگی و گفته اند: شرط بودن هم خوابگی برای حصول حلت در چنین ازدواجی، از دلیل خارجی فهمیده می شود، نه از آیه شریفه.

همچنین صاحب جواهر می فرماید: در این که معنای نکاح شرعاً عقد باشد جای بحث وجود دارد، چه این که واژه نکاح مانند بسیاری از عناوین فقهی قبل از پیدایش دین نیز در میان جوامع مطرح بوده، چنان که بیع به معنای عقد نیست، بلکه به معنای نقل ملک است و قهراً نکاح نیز چنین

ص: ۱۷۵

۱- ۲. م. کلانتری، پایان نامه، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، سال ۱۳۵۳، شماره ۱۱۲۰.

۲- ۳. تفسیر کشاف، ج ۳، ص ۵۴۸ (ذیل آیه ۴۹ از سوره احزاب).

۳- ۴. بقره (۲). آیه ۲۳۰.

است، شاهد، این که در موقع عقد هنگامی که زن به عنوان طرف قرار داد می گوید: انکحت، عقد را قصد نمی کند، بلکه سلطه مرد و صاحب حق شدن او در کامجویی از همسرش را در برابر مهر معین قصد دارد.

پس مراد از نکاح و ازدواج، همان حق هم خوابگی است و مجازا به عقد ازدواج اطلاق می گردد.

این به جهت علاقه سببیتی است که بین عقد خاص با حصول این حق وجود دارد (۱).

بنابراین، نکاح و ازدواج به معنای حق هم خوابگی و به وحدت رسیدن است، که معنایی است لغوی و عقد عامل پیدایش این حق است، هر چند فقها و حقوقدانان در بسیاری از موارد مقصودشان از نکاح و ازدواج، عقد خاص می باشد.

عجیب این است که شمس الدین سرخسی می گوید: اعلم به ان النکاح فی الفقه عبار عن الوطاء و حقیقها المعنی فیه هو الضم ومنه یقال: انکح الظئر ولدها، ای الزمه واحد الوطئین ینضم الی صاحبه فی تلك الحال فسمی فعلها نکاحا ثم یستعار للعقد مجازا اما لانه سبب شرعی یتوصل به الی الوطاء اولان فی العقد معنی الضم، فان احدهما ینضم به الاخر ویکونان کشخص واحد فی القیام به مصالح المعیشه و زعم الشافعی ان اسم النکاح فی الشریعه یناول العقد فقط و لیس كذلك، فانه قال الله تعالی: حتی اذا بلغوا النکاح (۲) یعنی الاحتمام، (۳) بدان که واژه نکاح در فقه همان وطی است که معنای حقیقی آن ضمیمه شدن است، چنان که گفته می شود: انکح الظئر ولدها، یعنی دایه به فرزندش پیوست، و زن و شوهر در حالت خاصی به هم پیوسته اند ولذا کار آن دو نکاح است و بعدها این واژه مجازا برای عقد استعمال شده است، یا به سبب آن که

ص: ۱۷۶

۱- ۵. ر. ک: حسن نجفی، جواهر الکلم، ج ۲۹، ص ۵ به بعد.

۲- ۶. نساء (۴). آیه ۶.

۳- ۷. المبسوط، ج ۴، ص ۱۹۲.

عقد وسیله شرعی برای وصول به وطنی است، یا به دلیل این است که در عقد معنای ضمیمه شدن وجود دارد، زیرا زن وشوهر به وسیله عقد به هم می پیوندند ومثل شخص واحدی می شوند که به کارهای زندگی می پردازد، ولی شافعی تصور کرده که نکاح در شرع اسلام به معنای عقد است، ولی چنین نیست، چنان که خداوند می فرماید: حتی اذا بلغوا النکاح، تا موقعی که کودکان به نکاح برسند که معنایش بلوغ به حد احتلام است، نه این که واقعا عقد ازدواج خوانده باشند.

بیگانگان

واژه بیگانه معمولا- در حال حاضر به افرادی اطلاق می شود که تعهد تابعیت کشوری خاص را نپذیرفته اند، اعم از این که تابعیت کشور دیگری را پذیرفته باشند یا خیر، بنابراین، بیگانگان در ایران همه کسانی هستند که دارای تابعیت ایرانی نیستند.

واژه بیگانه در برابر واژه خودی وهموطن قرار دارد، ولذا هموطن به همه افرادی گفته می شود که دارای تابعیت ایرانی باشند، اعم از این که دارای اعتقاد اسلامی باشند یا عقیده دیگری مانند یهودیت ومسیحیت ومجوسیت داشته باشند، به تعبیر دیگر، معیار تابعیت در ایران، داشتن عقیده اسلامی نیست، چنان که در حال حاضر در همه کشورهای جهان همین گونه است، ولی در گذشته در میان بسیاری از ملل، معیار خودی و بیگانه، داشتن اعتقاد خاصی بوده، ولذا همه کسانی که دارای عقیده اکثر افراد جامعه نبودند، بیگانه محسوب می شدند.

مراد از بیگانه در مبحث ازدواج با بیگانگان، در فقه اسلامی، افراد دارای عقیده ای غیر از اعتقاد اسلامی است، اعم از این که معتقد به یکی از ادیان آسمانی، مثل یهودیت ومسیحیت بوده باشند، یا این که اصلا عقیده ای نداشته و یا

اعتقاد مشرکانه ای داشته باشند.

البته از نظر حقوقی در حال حاضر، بیگانه به معنای نداشتن تابعیت کشوری خاص نیز احیاناً مطرح می شود، مثلاً در مورد ازدواج یک ایرانی با یکی از اتباع فرانسه و یا کشوری دیگر، این نکته مطرح می شود که در صورت داشتن عقیده اسلامی، معمولاً از طرف وزارت امور خارجه کشور با این ازدواج موافقت می شود و در غیر این صورت (در غیر مورد ازدواج با اهل کتاب، آن هم در صورتی که مرد ایرانی باشد) موافقت نخواهد شد، ولی در رساله حاضر، این معنا از بیگانه مدنظر نیست و به تعبیر دقیق تر، بحث ما در جواز ازدواج مسلمان با غیر مسلمان است و ما به یاری خدای سبحان، آرای مکاتب مختلف فقه اسلامی را در این زمینه تبیین خواهیم کرد.

اهمیت ازدواج

تردیدی نیست که ازدواج و میل به زناشویی زن و مرد از غرایز اولیه نوع بشر است و هر انسانی به صورت طبیعی علاقه امند به ازدواج و تولید مثل می باشد، به تعبیر دیگر، هر انسانی در صدد است که از طریق تولید مثل، حیات موقت و پایان پذیر خویش را از طریق بقای فرزند دائمی سازد، در عین حال، چگونگی بقای نسل نیز برای وی از اهمیت ویژه ای برخوردار است، چه این که هر فرد بشر همان گونه که به سلامت خویش می اندیشد، به سلامت فرزند خویش نیز اهتمام دارد و همان گونه که به دنبال سعادت خویش است، سعادت فرزند خود را نیز می خواهد، زیرا در حقیقت فرزند خود را تداوم وجود خویش دانسته و سعادت وی را از سعادت خویش جدا نمی داند.

علی (ع) در نامه معروفش به امام حسن مجتبی (ع) می فرماید: و وجد تک بعضی بل وجد تک کلی،

ص: ۱۷۸

حتی کان شیئا لو اصابك اصابنی وکان الموت لواتاک اتانی فعنانی من امرک ما یعنینی من امر نفسی ب. (۱) آنچه در سخن علی (ع) آمده، همان ندای فطرت است که هر فرد انسان فرزندش را جزء خویش، بلکه تمام هستی خویش می داند که از طریق او بقا و تداوم می یابد، بنابراین، مرگ فرزند را مرگ خویش تلقی می کند و همان گونه به سرنوشت فرزندش می اندیشد که به سرنوشت خویش می اندیشد، و از طرفی از دیرباز انسان ها متوجه تاثیر سلامت پدر و مادر در سلامت فرزند بوده اند.

از این جهت در طول تاریخ، همه ملل در انتخاب همسر، امور زیادی را مراعات نموده و امر ازدواج را با ملاحظه شرایط زیادی انجام می داده اند که همه این شرایط لااقل به تصور آنان برای سلامت جسمی و یا سعادت معنوی فرزندانشان اهمیت داشته است.

در این زمینه توصیه های فراوانی از حکیمان جوامع ملل مختلف نقل شده و مردمان به آن پای بند بوده و در امر مقدس ازدواج، آن ها را مراعات می نموده اند، چنان که از پیامبر اکرم (ص) و دیگر امامان معصوم لله نیز چنین توصیه های ارزنده ای را در کتب مختلف مشاهده می کنیم.

به عنوان نمونه، پیامبر اکرم (ص) می فرماید: انظر فی ای نصاب تضع ولدک فان العرق دساس (۲)، بنگر که فرزندت را از چه فامیلی به دست می آوری، چه این که اخلاق و خصایص هر فامیلی در نسل آن ها باقی می ماند (و انحرافهای اخلاقی آنان تاثیر سوء خود را در فرزندان آن ها نیز به جا خواهد گذاشت).

بنابراین، همگان باید در انتخاب همسر دقت کافی کنند و از بهترین افراد برای خویش همسر برگزینند.

پیامبر اکرم (ص) در روایتی دیگر فرمود: ایاکم و خضراء الدمن.

قیل: یا رسول الله و ما

ص: ۱۷۹

۱- ۹. نهج البلاغه، صبحی صالح، نامه ۳۱.

۲- ۱۰. متقی هندی، کنز العمال، ج ۱۵، ص ۸۵۵، ح ۴۳۴۰۰.

قال (ص): المراه الحسناء في منبت السوء، (۱) از نزدیک شدن به علف های با طراوتی که در مزبله ها می روید اجتناب کنید! پرسیدند که مقصود از علف های مزبله چیست؟

پیامبر (ص) فرمود: مقصود من زنان زیبا رویی هستند که در خانواده های آلوده پرورش یافته اند.

از جمله اموری که ملل مختلف در گذشته در انتخاب همسر خویش مراعات می نمودند وسخت پای بند به آن بودند، این بود که می کوشیدند همسر آنان از نظر اعتقادی نیز سالم باشد، بدین معنا که معتقد بودند، همان گونه که سلامت جسمی پدر و مادر در سلامت جسمی فرزند موثر است، سلامت روحی و اخلاقی و عقیدتی نیز در سعادت فرزند موثر خواهد بود، و به همین جهت مردمان از دیرباز از ازدواج با افراد غیر همکیش خود اجتناب داشته اند، بنابراین، نهی از ازدواج با بیگانه عقیدتی اختصاص به اسلام نداشته، بلکه در ادیان دیگر نیز از ازدواج با بیگانگان عقیدتی نهی شده است (۲) حتی می توان گفت: مانند بسیاری از مسائل اجتماعی دیگر، اسلام در این مساله نیز اصلاحات مهمی به وجود آورده از جمله بر تصورات غلطی که در دیگر ملل مطرح بوده، خط بطلان کشیده است و مراحلی از اختلاف عقیده را به خصوص در صورتی که ازدواج در جامعه اسلامی صورت گیرد موجب بطلان عقد ازدواج ندانسته است، چنان که در آینده به مواردی از این گونه ازدواج ها اشاره خواهیم کرد، در حالی که در میان دیگر ملل چنین تسامحی اصلا مطرح نبوده است.

آری، به حکم این که آیین اسلام به تعبیر قرآن، مهیمن بر دیگر ادیان می باشد، بسیاری از اشتباهات و کاستی های دیگر ادیان را اصلاح نموده و انسانها

ص: ۱۸۰

۱- ۱۱. وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۹.

۲- ۱۲. ناگفته نماند که این احتیاط ها در مورد انتخاب همسر به منظور بقای نسل و تشکیل خانواده مورد توجه بوده است، اما بسیاری از ملل با زنان روابطی صرفا کام جویانه و احیانا به صورت هرزگی داشته اند، در این گونه موارد هر چند که این روابط به صورت قانونی نیز بوده است، غالبا آداب و رسوم و احتیاط های یاد شده در آن ها مراعات نمی شده است، بنابراین در همه اقوام و ملل، انتخاب همسر به عنوان مادر فرزند، با انتخاب زنان به عنوان ارضای تمایل حیوانی و رفع نیاز جنسی از نظر اهمیت متفاوت بوده، و لذا در مورد دوم کمتر به نکات یاد شده می اندیشیده اند، ولی در غیر موارد هرزگی، در این گونه موارد نیز حداقل صلاحیت را در مورد زوج خود مراعات می کرده اند. در آیین اسلام نیز چنین بوده، و لذا به مواردی برمی خوریم که هم خوابگی با زنان خاصی مجاز قلمداد شده، ولی توصیه شده است که از این گونه زنان صاحب فرزند نشوند. در آینده به نمونه هایی از این گونه ازدواج ها یا روابط قانونی اشاره خواهیم داشت.

را در طریق اعتدال قرار داده است.

قرآن کریم در این به ایه می فرماید: الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ أَصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَاَلَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ، (۱). آنان که از این رسول، این پیامبری که نامش را در تورات و انجیل خود نوشته می یابند، پیروی می کنند، آن که به نیکی فرمانشان می دهد و از ناشایست بازشان می دارد و چیزهای پاکیزه را بر آن ها حلال می کند و چیزهای ناپاک را حرام و بارگراشان را از دوششان بر می دارد و بند و زنجیرشان را می گشاید.

پس کسانی که به او ایمان آوردند و حرمتش را نگاه داشتند و یاری اش کردند و از آن کتاب که بر او نازل کرده ایم پیروی کردند، رستگارانند.

آری، اسلام آیین فطرت است، بنابراین، معیار حلت در آن، طیب و پاک و مفید بودن و معیار حرمت، ناپاک و خبیث بودن یک چیز است.

از این جهت، هر چیزی را که عقل آدمی برای جامعه مفید تشخیص دهد، از دیدگاه اسلام مجاز، و هر آن چه را مضر تشخیص دهد، از نظر آیین اسلام نیز ممنوع خواهد بود، و از آن جا که اسلام عقاید پدر و مادر را مشمول قوانین توارث نمی دانسته و معتقد بوده که هر کودکی با فطرتی پاک و سالم و الهی به دنیا آمده (کل مولود یولد علی الفطره) ازدواج با مخالف عقیدتی را در همه صور آن به طور کلی و مطلق منع نکرده است.

ازدواج با بیگانگان در آیین یهود

یکی از ادیانی که به شدت پیروان خود را از ازدواج با بیگانگان برحذر داشته، آیین یهود است و لذا در بخش های مختلفی از

ص: ۱۸۱

کتاب تورات با شدیدترین لحن، یهودیان را از ازدواج با بیگانگان منع کرده و آن را از گناهان کبیره معرفی نموده است.

اولین موردی که در تورات از ازدواج با بیگانه اظهار کراهت شده، سفر پیدایش است، در آن جا آمده است: حضرت ابراهیم (ع) هنگامی که تصمیم گرفت برای فرزندش اسحاق زن بگیرد، پیشکش را قسم داد که از کنعانیان (مردم بومی منطقه) برای اسحاق زن نگیرد، بلکه با همه دوری راه، به نزد خویشاوندان ابراهیم و ساره سفر کند و از آنان دختری برای اسحاق برگزیند و پیشکار ابراهیم نیز چنین کرد و برادر زاده ابراهیم را که رفقه نام داشت و دختر بنوئیل از شهر ناحور در بین النهرین بود برای اسحاق به زنی برگزید و او را به سرزمین کنعان آورد.

در سفر تثنیه (باب هفتم، آیه ۱۵) چنین آمده: چون یهوه، خدایت، تو را به زمینی که برای تصرفش به آن جا می روی در آورد و امتهای بسیار را که حتیان و جرجاشیان و ب، هفت امت بزرگ تر و عظیم تر از تو باشند، از پیش تو اخراج نماید با ایشان عهد مبند و بریشان ترحم منما و با ایشان مصاهرت منما، دختر خود را به پسر ایشان مده و دختر ایشان را برای پسر خود مگیر! زیرا که اولاد تو را از متابعت من بر خواهند گرداند تا خدایان غیر را عبادت نمایند و غضب خداوند بر شما افروخته شده و شما را به زودی هلاک خواهد ساخت.

همچنین در کتاب اول پادشاهان (باب یازدهم، آیه ۱۳) آمده است: و سلیمان ب زنان غریب بسیاری را از موآبیان و عمونیان و ادمیان و صیدونیان و حتیان، دوست می داشت، از امت هایی که خداوند درباره ایشان، بنی اسرائیل را

فرموده بود که شما به ایشان در نیاید و ایشان به شما در نیایند، مبادا دل شما را به پیروی خدایان خود مایل گردانند، و سلیمان با اینها به محبت ملصق شدب و زنانش دل او را برگردانیدند.

نیز در کتاب نحمیا (باب سیزدهم، آیه ۲۳-۳۰) آمده است: در آن روزها نیز بعضی یهودیان را دیدم که زنانی از اشدودیان و عمونیان و موآبیان گرفته بودند و نصف کلام پسران ایشان در زبان اشدودیان بود و به زبان یهود نمی توانستند به خوبی تکلم کنند، بلکه به زبان این قوم و آن قوم، بنابراین با ایشان مشاجره نموده، ایشان را ملامت کردم و بعضی از ایشان را زدم و موی ایشان را کردم و ایشان را به خدا قسم داده گفتم: دختران خود به پسران آن ها مدهید و دختران آن ها را به جهت پسران خود و به جهت خویشان مگیرید! آیا سلیمان، پادشاه اسرائیل، در همین امر گناه نورزید؟

! با آن که در امت های بسیار پادشاهی مثل او نبود و اگر چه او محبوب خدای می بود و خدا او را به پادشاهی تمام اسرائیل نصب کرده بود، زنان بیگانه او را نیز مرتکب گناه ساختند.

پس آیا ما به شما گوش خواهیم گرفت که مرتکب این شرارت عظیم بشویم و زنان بیگانه گرفته، به خدای خویش خیانت ورزیم؟

و یکی از پسران یهو باداع بن الیاشیب رییس کهنه، داماد سنبلط حورونی بود، پس او را از نزد خود راندم.

ای خدای من! ایشان را به یاد آور، زیرا که کهنات و عهد کهنات و لایویان را بی عصمت کرده اند.

فلسفه ممنوعیت ازدواج با بیگانگان

همان گونه که پیش از این یاد آور شدیم، از عبارات تورات برمی آید که ازدواج با بیگانگان به طور کلی ممنوع بوده

واز بزرگ ترین گناهان به شمار می آمده و فلسفه این تحریم را نیز تاثیر منفی این ازدواج در عبادت یهوه، خدای بنی اسرائیل، معرفی کرده است و این تاثیر را نیز غیر قابل اجتناب دانسته، تا آن جا که شخصی مثل سلیمان (۱) نیز بر اثر این نوع ازدواج آلوده شد و از خدای بنی اسرائیل روی برتافت.

دومین علتی که در عبارات فوق برای تحریم ازدواج با بیگانگان ذکر شده، ازدست دادن اصالت یهودی و عدم توانایی سخن گفتن به زبان عبری است، که این نیز خود نوعی انحراف و نقصی بزرگ برای یک فرد یهودی که بایستی به زبان تورات تسلط کامل داشته باشد به شمار می آمد و به همین جهت برای حفظ اصالت زبان خویش، آنان را از ازدواج با بیگانگان، یعنی دیگر ملل منع می نمودند.

جالب این که در حال حاضر نیز در قانون مدنی اسرائیل به این مطلب تصریح شده است، چنان که در ماده ۱۷ احوال شخصیه آمده: الدین والمذهب من شروط صحهالعقد، فاذا كان من غير الدين او من مذهب آخر، فلا يجوز العقد بينهما ودر قسمت دیگر همین ماده آمده: ان الزوجين يشترط ان يكونا اسرئيليين وان يحصل الزواج على وفق شرع الموسوى والكان لغوا. (۲) همچنین در ماده ۳۹۶ آمده: لايحوز زواج اليهودى بالوثنيولا زواج الوثنى باليهودية (۳) ودر ماده ۳۹۳ آمده: فاذا اجتمع اثنان به مثل هذا الازدواج المحرم فقد ارتكبا عارا وفاحشهلاينمحيان ابدا ومثل الاولاد المرزوقين من هذا الاجتماع الشنيع كمثل النتائج المولود من مسافدهالخبول.

(۴) همان گونه که ملاحظه می شود، در قانون مدنی اسرائیل نه تنها پیرو آیین یهود بودن شرط صحت عقد ازدواج است، بلکه وحدت مذهبی و کشوری را نیز شرط دانسته اند، بدین معنا

ص: ۱۸۴

۱- ۱۴. البته جای تردید نیست که تحریفات فراوانی در باب تاریخ انبیا به تورات راه یافته و طبق تعالیم اسلامی، انبیا همگی تحت عنایت الهی بوده و هرگز دامن خویش را به گناه نیالوده اند.

۲- ۱۵. بدران ابوالعینین بدران، العلاقات الاجتماعیه بین المسلمین و غیر المسلمین، ص ۸۹.

۳- ۱۶. بدران ابوالعینین بدران، العلاقات الاجتماعیه بین المسلمین و غیر المسلمین، ص ۸۹.

۴- ۱۷. الحافظ صبری، المقارنات والمقابلات. ناگفته نماند که مقصود از وثنی در عبارات یهودیان، هر فردی است که اسرائیلی و یهودی نبوده باشد، چنان که واژه امی نیز در اصطلاح آنان به همین معناست.

که فرقه‌هایی که به تدریج در یهودیت به وجود آمده‌اند، نمی‌توانند از مذاهب دیگر همسر انتخاب کنند، این بدان می‌ماند که گفته شود: در اسلام، سنی حنفی نمی‌تواند از پیروان احمد حنبل همسر برگزیند و بالعکس.

در یهود نیز فریسیان نمی‌توانند با صدوقیان ازدواج کنند.

اما شرط اسرائیلی بودن زن و شوهر ظاهراً مربوط به شریعت حضرت موسی (ع) نمی‌باشد، بلکه از تصمیمات ویژه حکومتی است که ازدواج اتباع اسرائیل را با اتباع غیر اسرائیلی هر چند یهودی باشند ممنوع دانسته‌اند.

پر واضح است که این ممنوعیت معلول عواملی نیست که در تورات به عنوان علت حرمت ازدواج با بیگانگان آمده است، بلکه صرفاً برای سهولت شناسایی اتباع و رسیدگی به امور آنان است.

حاصل این که ممنوعیت ازدواج با بیگانگان، یکی به سبب مصونیت اعتقادی پیروان یک دین بوده و یا به جهت حفظ ملیت و اصالت نژادی و قومی، و در آیین یهود که از طرفی آیین خویش را بهترین آیین دانسته و همه ادیان دیگر را باطل می‌داند و از طرفی فرزندان اسرائیل را قوم برگزیده و محبوب خدا و برتر از هر نژاد دیگر می‌داند، هر دو عامل را در ممنوعیت ازدواج با بیگانگان در نظر داشته‌اند (۱).

اما اقوام و مللی که از نظر اعتقادی، خویشان را برتر از همگان نمی‌دانند، معمولاً در صورت اجتناب از ازدواج با بیگانگان، عامل دوم (یعنی اختلاف نژادی و افتخارات ملی) را علت این ممنوعیت ذکر می‌کنند و ملت‌هایی که اسیر حس ناسیونالیستی نیستند و تنها آیین صحیح را آیین خاص خویش می‌دانند، هدفشان از اجتناب با بیگانگان، تنها حفظ مصونیت اعتقادی است، و لذا در شرایطی که اوضاع اجتماعی این مصونیت را بیشتر به خطر اندازد، بر عدم ازدواج با

ص: ۱۸۵

۱-۱۸. در گذشته، بسیاری از اقوام در حفظ نسب و فامیل خویش کوشا بوده‌اند، ولی ظاهراً هیچ قومی مانند بنی اسرائیل در حفظ نسب خویش اهتمام نداشته است.

پیروان ادیان دیگر، تاکید بیشتری می کنند و به همین جهت، تنها در موارد خاصی به مردان پیرو خویش اجازه ازدواج با بیگانگان را می داده اند، مثلا در شرایطی که آنان می توانستند با این ازدواج، همسر خویش و بلکه افراد بیشتری از ملت دیگر را به آیین خویش در آورند، ولی هیچ گاه به زنان پیرو خویش اجازه ازدواج با مردان بیگانه نمی دادند، چه این که زنان از موقعیت ضعیف تری برخوردارند و در صورت ازدواج با بیگانه، احتمال متاثر شدن آنان از عقیده شوهر بیشتر است.

یکی از نویسندگان معاصر می نویسند: ظاهرا تلاش کثیری از قانونگذاران بر این بوده که فرزندان ملت آنان در محدوده خودشان رشد کنند و در نتیجه، نوامیس آن ها بر اثر اختلاط لطمه ای نبیند و این یا به خاطر این بوده است که مردمان مشخصی از آنان دور بمانند، یا از عادات ناپسند بر کنار بمانند و ضمنا شاخه نژادی و کرامت آن ها محفوظ بماند.

بعضی از ملت ها زمانی آزاد بودند، ولی بعدها تغییر روش دادند.

چنان که رومیان در آغاز، زنان بسیاری از ملل اطراف خود گرفتند، ولی هنگامی که به قدرت رسیدند، مردمان دیگر را بربر نامیدند و زنان خود را به بیگانگان نمی دادند و زنان بیگانه را برای خود نمی گرفتند. (۱) شدت اجتناب از همسری با بیگانگان در مللی که تعدد زوجات را جایز نمی دانسته اند، طبیعی به نظر می رسد و بی تردید مسیحیان چنین بوده اند، ولی در آیین یهود هر چند تعدد زوجات در شرایط خاصی جایز بوده، ولی بعدها یکی از پیشوایان مذهبی آن را تحریم کرد، و لذا در ماده ۳۹۵ از حقوق مدنی یهود آمده: تعدد الزوجات وان کان جائزا شرعا ان (الراب) جرسون حرمه لضیق اسباب المعیشة هذ

ص: ۱۸۶

الایبی ام التی اصبح فیها امر القیام به لوازم المراه الواحده غیر هین لایخلو من صعوبه (۱).

ازدواج با بیگانگان در آیین مسیحیت

آدام متر می نویسد: بزرگ ترین تفاوت اروپا که در قرون وسطی یکپارچه مسیحی بود با امپراتوری اسلام، وجود شمار بسیار زیادی غیر مسلمان بین مسلمانان بود، که هم از آغاز مانع وحدت سیاسی کامل بین ملل اسلامی بوده اند.

در جامعه اسلامی تغییر دین مجاز نبود، مگر آن که کسی بخواهد مسلمان شود، از این رو پیروان ادیان گوناگون کاملاً جدای از یکدیگر می زیستند، اما مسلمان اگر دینش را عوض می کرد، مجازاتش قتل بود، همچنان که در بیزانس مسیحیان مرتد را می کشتند.

همچنین ازدواج بین مسلمان و غیر مسلمان جایز (۲) نبود، چه طبق قانون مسیحی، زن نصرانی نمی توانست به عقد غیر نصرانی در آید، تا مبادا در نتیجه اولاد او از مسیحیت خارج شوند.

باز طبق قانون کلیسا مرد نصرانی نیز نمی توانست غیر از زن نصرانی بگیرد، مگر احتمال دهد آن زن و فرزندان او را بدین خود در خواهد آورد، ولی در عمل محال بود مرد نصرانی زن مسلمان بگیرد. (۳) همچنین بدران ابوالعینین بدران در کتاب العلاقات الاجتماعیه بین المسلمین و غیر المسلمین می نویسد: یکی از دانشمندان مسیحی به نام ابن العسال در مجموعه خود چنین نقل کرده: للرجل ان یتزوج غیر المومنات به شرط دخول المراه فی ایمان، فاما النساء المومنات فلا یتزوجن بالرجال الخارجین عن الایمان لئلا ینقلوهن الی مذاهبهم.

همچنین در همین کتاب آمده: کل امراه مومنه تتزوج غیر مومن تخرج عن الجماعه.

نیز می نویسد: در کتاب خلاصه القانون آمده: المخالفه فی الدین المسیحی تمنع الزواج ابتداء.

و نیز استاد، انور الخطیب می نویسد: ان من الموانع القانونیه لعقد الزواج عند الکاتولیک،

ص: ۱۸۷

۱- ۲۰. ر. ک: الحافظ صبری، المقارنات والمقابلات، ماده ۳۹۵.

۲- ۲۱. ظاهراً مقصود نویسنده این است که زن مسیحی حاضر نبود به ازدواج مرد مسلمان در آید، هر چند مرد مسلمان از نظر بسیاری از فقهای اسلام می توانست زن مسیحی یا یهودی بگیرد.

۳- ۲۲. آدام متر، تاریخ تمدن اسلامی در قرن چهارم، ج ۱، ص ۷۴.

یرجع الی الحالہ الدینیہ للشخص کانتمائہ الی دیانتہ غیر دیانہ الزوج الاخر، بل ان اختلاف المذہب مانع ایضا.

همان گونه که در عبارات فوق ملاحظه می شود، در آیین مسیحیت نیز همانند یهودیت، ازدواج با بیگانگان ممنوع است، ولیکن از آن جا که مسیحیت یک آیین نژادی معرفی نشده و در این دین از هر فرد انسان، خواه از بنی اسرائیل باشد یا هر ملت دیگر، ایمان به مسیح (ع) پذیرفته است، از این رو، دیگر وجهی برای ممنوعیت ازدواج برای حفظ افتخارات ملی و نژادی وجود نداشته و لذا در این آیین، تنها علت ممنوع ازدواج با بیگانگان حفظ مصونیت اعتقادی افراد بوده است و به همین جهت درباره مردان که به صورت طبیعی از مصونیت بیشتری برخوردارند آن هم در صورتی که معتقد باشد که می تواند همسر خود را به آیین مسیح (ع) در آورد این ازدواج مجاز قلمداد شده، ولی در مورد زنان به صورت مطلق ممنوع شده است.

گو این که احتمالا در همین تسامح جزئی نیز تحت تاثیر مکتب اسلام بوده اند.

به هر حال، ازدواج با بیگانگان حتی در مورد مردان مسیحی نیز در صورتی که همسر او به آیین غیر مسیحی باقی بماند ممنوع است، در حالی که در آیین اسلام چنین نیست.

ازدواج با بیگانگان در اسلام

آیین یهود از همان آغاز به عنوان یک آیین ملی و نژادی مطرح شد، و لذا در گذشته و حال یهودیان هیچ گونه تبلیغی در جهت یهودی کردن دیگر مردمان نداشته اند و بر فرض این که افرادی از غیر بنی اسرائیل آیین یهود را می پذیرفتند، آن ها را با بنی اسرائیل برابر نمی دانستند، اما آیین اسلام از همان آغاز به عنوان یک آیین جهانی مطرح شد،

چرا که پیامبر اکرم (ص) برای همه افراد بشر و به عنوان رحمتی برای جهانیان مبعوث گردید: وما ارسلناک رحمہ للعالمین (۱)، ولذا مسلمانان برعکس یهودیان، تبلیغ و جهاد در مسیر گسترش توحید و مسلمان شدن دیگر ملل را از همان آغاز، وظیفه خود می دانستند و فلسفه اصلی جهاد در اسلام نیز همین بوده است.

آیین مسیحیت نیز هر چند براساس عبارات انجیل (۲) و آیاتی از قرآن، همانند آیین یهود، مخصوص قوم بنی اسرائیل بوده است (ورسولا الی بنی اسرائیل) (۳)، ولی قدر مسلم از زمانی که کنستانتین، قیصر روم، به آیین مسیحیت گروید، انحصاری بودن این آیین به فراموشی سپرده شد و آیین تبشیر در مسیحیت به صورت یک اصل مسلم در آمد و در حال حاضر نیز چنین است، ولذا مسیحیان، همانند مسلمانان در تبلیغ و اشاعه آیین خود کوشا بوده و هستند.

و نیز بر خلاف یهودیان که خود را ملت برتر و قوم برگزیده خدا می دانستند و هیچ گاه دیگر ملت ها را با خود برابر نمی دیدند، آیین اسلام همه افراد بشر را فرزند یک پدر و مادر می داند و مومنان به اسلام را از هر قوم و ملتی که بوده باشند، برادر هم می شمارد و می فرماید: انما المومنون اخوه فاصلحوا بین اخویکم و اتقوا الله (۴)، هر آینه مومنان برادرانند، میان برادرانتان آشتی بیفکنید و از خدا بترسید.

و بلکه اسلام از همان آغاز با روح عصب و ملی گرایی و هرگونه نژاد پرستی مخالف بوده و با شعار ان اکرمکم عندالله اتقیکم (۵) و عباراتی مانند: کلکم من آدم و آدم من تراب و: لافخر لعربی علی عجمی ولا الایض علی الاسود بالتقوی کوشیده است که گرایش های ناسیونالیستی را در میان امت اسلامی ریشه کن سازد و عملاً نیز پیامبر (ص) مسلمانان را از هر

ص: ۱۸۹

۱- ۲۵. انبیاء (۲۱). آیه ۱۰۷.

۲- ۲۶. در انجیل متی آمده: پس عیسی از آن جا بیرون شده به دیار صور و صیدون رفت. ناگاه زن کنعانیه ای از آن حدود بیرون آمده، فریادکنان وی را گفت: خداوندا! پسر داودا، بر من رحم کن، زیرا دختر من سخت دیوانه است، لیکن هیچ جوابش نداد تا شاگردان او پیش آمده، خواهش نمودند که او را مرخص فرمی، زیرا در عقب ما شورش می کند. او در جواب گفت: فرستاده نشده ام مگر به جهت گوسفندان گم شده خاندان اسرائیل. پسر آن زن آمده، او را پرستش کرده گفت: خداوندا، مرا یاری فرما! در جواب گفت: نان فرزندان گرفتن و نزد سگان انداختن جایز نیست. عرض کرد: بلی خداوندا، زیرا سگان نیز از پاره های افتاده سفره آقایان خویش می خورند. آن گاه عیسی در جواب او گفت: ای زن! ایمان تو عظیم است، تو را بر حسب خواهش تو بشود، که در همان ساعت دخترش شفا یافت. (باب پانزدهم، آیه ۲۱ و ۲۹). همچنین در باب دهم از انجیل متی آمده است که عیسی (ع) هنگامی که به یاران دوازده گانه خود قدرت داد، تا ارواح پلید را از بدن بیماران خارج سازند و هر بیماری ورنجی را شفا دهند، به ایشان وصیت کرد و گفت: از راه امت ها مروید و در بلدی از سامریان داخل مشوید، بلکه نزد گوسفندان گم شده اسرائیل بروید. ((آیه ۶ و ۷)).

۳- ۲۷. آل عمران (۳). آیه ۴۹.

۴- ۲۸. حجرات (۴۹). آیه ۱۰.

قوم وملت‌ی که باشند با یکدیگر برابر قرار داده و با افتخارات نژادی به شدت مبارزه نموده است.

از این جهت تردیدی نیست که ممنوعیت ازدواج با بیگانگان در موارد محدودی که مطرح بود، مبتنی بر حس ملی‌گرایی و برتری قومی نبوده است، بلکه بی‌تردید این ممنوعیت به جهت مصونیت اعتقادی مسلمانان و دور نگه داشتن آنان از آلودگی اخلاقی و حفظ اصالت‌های خانوادگی بوده است.

ازدواج با بیگانگان در آیین مجوس

آن‌چه مسلم است این‌که ازدواج با بیگانگان در آیین مجوس نیز ممنوع بوده و ظاهراً در این آیین نیز ممنوعیت ازدواج با بیگانه بیشتر به جهت دوری از آلودگی اعتقادی و حفظ کیان خانواده بوده است.

به عنوان نمونه در کتاب روایت پهلوی آمده: کسی که از دینی که بدان مقرر است به دین دیگر رود، مرگ ارزان است (شایسته مرگ است)، زیرا دین بهدینی را رها می‌کند تا دین بدتر همی گیرد.

به سبب گرفتن دین بدتر، مرگ ارزان همی شود، چه آن دینی است که از راه ارث بدو رسیده است، پس خود بدان گناهکار نیست و امروز که یکی دیگر می‌گیرد، بدان گناهکار باشد و از مرگ ارزانان کسی که به دین بهدینان آید، فوراً رستگار شود. (۱) و نیز آمده: همچنان که مهری و مهربانی خوبوده کردند، پس مردمان نیز چنان می‌کردند.

همه مردم پیوند و تخمه خویش می‌دانستند.

هرگز برادر، برادر و خواهر، خواهر را از دوستی رها نمی‌کرد.

همه بی‌چیزی (فقر و نیاز) و خشکی (قحطی) از آن جهت به مردمان رسید که مردان از شهر بیگانه، از روستای بیگانه و از کشور بیگانه آمده وزن کردند و هنگامی که زن می‌بردند، پدر و مادر بر این گریستند که دختر ما به بردگی

ص: ۱۹۰

شرط برابر بودن در ازدواج

البته روشن است که مقصود ما از الغای افتخارات نژادی در اسلام، این نیست که مسلمانان همیشه از این گونه گرایش های افراطی و ناسیونالیستی بر کنار بوده اند، بلکه برعکس، بعضی از مسلمانان با همه تاکید اسلام بر اصالت ندادن به افتخارات نژادی، آگاهانه یا ناخودآگاه به احساسات ناسیونالیستی تمایل پیدا کردند و برای خود امتیازاتی قائل شدند که از جمله آن ها عدم برابری دیگر ملت های مسلمان با آنان از نظر حق ازدواج بوده است.

فی المثل، پس از وفات پیامبر (ص)، به خصوص از دوران خلافت خلیفه دوم، برتری جویی قریش بر همه طوایف مسلمان دیگر و برتری جویی عرب بر غیر عرب آغاز شد.

قرشیان خود را اصیل ترین قبیله عرب دانستند و بری خود امتیازاتی قائل شدند که از جمله این امتیازات همان بود که گفتند: خلیفه مسلمانان باید برای همیشه الزاما از قبیله قریش بوده باشد، و در این زمینه به روایتی از پیامبر (ص) استدلال نمودند که آن حضرت فرموده است: ان الائمة من قریش.

براساس این برتری جویی، بالطبع همه پست های مهم اجتماعی را در درجه اول، حق خود می دانستند.

از امتیازات دیگری که آنان برای خود قائل بودند، این بود که معتقد بودند افراد غیر قرشی همتای قرشیان نیستند، بنابراین، مردان غیر قریش نمی توانند از قریش زن بگیرند، ولی قرشیان می توانند از دیگر مسلمانان زن اختیار نمایند.

همان گونه که اشاره شد، این برتری جویی از دوران خلیفه دوم آغاز شد. گو این که اولین فردی که با استدلال به روایت نبوی ان الائمة من قریش به خلافت رسید، ابوبکر بود.

این برتری جویی در تمام دوران خلافت عمر و عثمان،

ص: ۱۹۱

بلکه تا پایان دوران بنی امیه به صورت جدی مطرح بود و بر اثر همین تصور واهی، امتیازات فراوانی در درجه اول برای قرشیان و در نهایت برای اعراب در نظر گرفته می شد و پیدایش خوارج و جنگ های خونباری که آنان در تاریخ اسلام به وجود آوردند، نشان دادن واکنش در برابر این قبیل برتری جویی ها بود.

خوارج می گفتند: پیامبر می فرمود: لا فخر لعربی علی عجمی ب ا بالتقوی، و این قابل قبول نیست که آن حضرت فرموده باشد که برای همیشه بایستی خلیفه مسلمانان الزاما از قریش بوده باشد و نیز به روایتی از پیامبر (ص) استدلال می کردند که فرموده است: اسمعوا واطیعوا ولو امر علیکم عبد حبشی اجدع، و نیز به گفته خلیفه دوم استدلال می کردند که در موقع مرگ گفته بود: اگر سالم، مولای خدیفه، زنده بود، او را بر شما خلیفه می کردم و حال آن که سالم از رجال قریش نبود.

البته اعتراض خوارج به برتری طلبان قریش و عرب به جا بود، چرا که مستند آنان روایاتی غیر معتبر بود، یعنی در حقیقت پیامبر (ص) هیچ گاه نفرموده بود که خلفا بایستی از قریش انتخاب شوند، بلکه مقصود پیامبر (ص) از جملهگان الاثمه من قریش وارثان و امامان بعد از خودش از اهل بیت بود که در روایتی پیامبر تعداد آن ها را دوازده تن معرفی کرده بود و اولین آن ها علی بن ابی طالب (ع) و آخرین آن ها مهدی (ع) است، و لذا علی (ع) در نهج البلاغه برای رفع این اشتباه می فرماید: ان الاثمه من قریش غرسوا فی هذا البطن من هاشم لاتصلح الولاه من غیره ام، امامان از قریش هستند، ولی از شاخه بنی هاشم که پیامبر (ص) در یوم الانذار خلیفه

بعد از خودش را از میان آن ها معرفی کرد و بی گمان او علی بن ابی طالب بود، ولذا پیامبر (ص) فرمود: ان الله لم یبعث نبیا جعل له من اهله اخا ووزیرا ووارثا ووصیا وخلیفه فی اهله فایکم یقوم ویبایعنی، علی انه اخی ووزیری ووصیی ویكون منی بمنزله هارون من موسی (۱) و به اتفاق است، هیچ یک از حاضران که همگی آنان از بنی هاشم بودند، پاسخ مثبت نداد، جز علی (ع) و سرانجام پیامبر (ص) فرمود: انت یا علی! بنا براین، سخن پیامبر (ص) در جملگان الائمہ من قریش، قضیه حقیقیه نبود، بلکه قضیه خارجیه بوده است که مقصود همان امامان اهل بیت هستند، نه این که هر گروهی از مسلمانان که بخواهند دولتی تشکیل دهند، الزاما بایستی فردی از قریش را به رهبری برگزینند.

این تصورات غلط و برتری جویی های قومی، هرچند بر اثر واکنش های خوارج و نیز قیام ایرانیان بر ضد امویان تا حدودی تعدیل یافت، ولی این سخن که خلافت برای همیشه حق مسلم مردم قریش است، به عنوان یک اصل در میان فرقه های اهل سنت باقی ماند و تقریباً همه علمای اهل سنت در کنار صفاتی مانند عدالت و علم و لیاقت، برای حاکم اسلامی شرط چهارمی هم ذکر نموده اند، که همان قرشیت است.

عجیب این که در طول تاریخ، شرایط عدالت و علم و لیاقت در بسیاری از موارد متروک ماند، ولذا کمتر خلیفه ای از بنی امیه و بنی عباس واجد صفات فوق بودند، ولی در وصف قرشیت هیچ گاه اغماضی نشد و عملاً در طول تاریخ جز دورانی که عملاً اختیاری نبوده است رهبران جامعه اسلامی را قرشیان تشکیل می دادند (۲).

همچنین مساله هم کفو نبودن غیر قرشی برای زنان قریش

ص: ۱۹۳

۱- ۳۰. ابواسحق ثعلبی، تفسیر کشف البیان، ج ۱، ص ۱۰۹.

۲- ۳۱. ر. ک: فراء، الاحکام السلطانیه، ص ۲۰، حقوق اسلام، ترجمه زین العابدین رهنما، ص ۱۰.

وهم كفو نبودن رجال غیر عرب برای زنان عرب، به صورت حکم فقهی در آثار بسیاری از فقهای اهل سنت باقی ماند.

عجیب این که بعضی از علمای غیر عرب بر این مطلب تاکید بیشتری داشته اند تا علمای عرب، به عنوان نمونه، شمس الدین سرخسی می نویسد: اعلم ان الكفءاء في النكاح معتبره من حيث النسب ا على قول سفیان الثوری ب قیل: انه كان من العرب فتواضع وراى الموالى اكفاء له وابوحنيفه كان من الموالى فتواضع ولم يرنفسه كفوا للعرب وحجته في ذلك قوله (ص): الناس سواسيه كاسنان المشط، لافضل لعربى على عجمى وهذا الحديث يويده قوله تعالى: ان اكرمكم عندالله اتقيهم ب وحجتنا في ذلك قوله (ص): قریش بعضهم اكفاء لبعض ب والعرب بعضهم اكفاء لبعض قبيله بقبيله والموالى بعضهم اكفاء لبعض رجل به رجل ب وما زالت الكفءاء مطلوبه فيما بين العرب حتى في القتال، بيانه في قصه به درب فرجعوا الى رسول الله (ص) واخبروه بذلك فقال (ص) صدقوا وامر حمزه به ان يخرجوا اليهم فلما لم ينكر عليهم طلب الكفءاء في القتال ففي النكاح اولى والكفءاء في الحرية فان العبد لا يكون كفوا لامراه حره الاصل، (1) بدان که كفائت از جهت قبيله خانواده در ازدواج معتبر است، جز به عقیده سفیان ثوری ب بعضی از دانشمندان در مورد اختلاف نظر ابوحنيفه که قائل به عدم صحت ازدواج عجم با عرب بود و نظر سفیان ثوری که آن را مجاز می دانسته، اظهار داشته اند که سفیان چون خود عرب بوده تواضع کرده و عقیده به جواز را ابراز داشته، ولی ابوحنيفه که از عرب نبوده به این امتیاز اعتراف نموده و خود را همتای عرب ندانسته است.

ص: ۱۹۴

لیل سفیان ثوری در مورد نظر خویش، حدیث نبوی است که می فرماید: مردم مانند دندان‌های شانه با هم برابرند، هیچ عربی بر عجم برتری ندارد و موید آن سخن خدای متعال است که می فرماید: گرامی‌ترین شما در پیشگاه خداوند، پرهیزگارترین شماست، و دلیل ما [در پیروی از نظر ابوحنیفه] گفته پیامبر (ص) است که فرمود: افراد قریش همتای یکدیگرند و افراد عرب با یکدیگر برابرند و هر قبیله، کفو قبیله دیگر است و موالی نیز کفو یکدیگرند، هر مردی همتای مردی دیگر است، و از طرفی می دانیم که کفویت در نزد عرب همیشه مراعات می شده، حتی در جنگ‌ها نیز این نکته را مراعات می کردند، چنان که در جنگ بدر موقعی عتبه و بنی قریظ هم‌اورد می خواستند که همتای آنان باشد و به پیامبر (ص) خبر داده شد، فرمودند: راست گفتند، و آن گاه علی و حمزه و عبیده را فرمان داد تا با آنان روبه رو شوند، بنابراین، عدم انکار پیامبر (ص) در مقابل تقاضای کفویت در مبارزه، به طریق اولی لزوم کفویت در مورد نکاح را که امر مهم تری است اثبات می کند.

همچنین کفویت در آزاد بودن معتبر است، چه این که فرد برده، کفو زن آزاد نخواهد بود.

شگفت آور است که عالمی مانند شمس الدین سرخسی به پیروی از ابوحنیفه، امام اکبر اهل سنت در عین توجه به گفتار پیامبر (ص) که لافخر لعربی علی عجمی و با توجه به گفته خداوند در قرآن که ان اکرمکم عندالله اتقیکم (که سفیان ثوری براساس این دلایل بر کفویت هر مسلمان با مسلمان دیگر استدلال نموده است) به ادعای رجال قریش در جنگ بدر که گفتند: مردم مدینه کفو ما نیستند و از رجال قریش کسی

را به جنگ ما بفرست، استدلال نموده و با این دلیل واهی در صدد بر آمده که عدم کفویت غیر عرب با عرب، و عرب را با قریش اثبات نمایند.

و حال آن که شخص رسول الله (ص) دختر عمه خودش، زینب را که از قریش بود به ازدواج آزاد شده خودش، زید بن حارثه در آورد و جویر، مسلمان سیاه چهره و تهی دست را به خواستگاری دختر یکی از شخصیت های بزرگ مدینه فرستاد و فرمود که این دو کفو یکدیگر نیستند، و شواهد فراوان دیگر، مانند ازدواج مقداد بن اسود (۱) با دختر زبیر بن عبدالمطلب، که نه تنها قرشیه، بلکه هاشمیه نیز بوده است، در حالی که مقداد نه هاشمی بود و نه قرشی.

در کتاب بحار می خوانیم که پیامبر (ص) روزی به مسلمانان امر فرمود که دختران خود را زودتر شوهر دهند.

پرسیدند: آنان را به چه کسانی تزویج نماییم؟

فرمود: با کفو و همتای خودشان.

آنان پرسیدند که همتایشان کیانند؟

فرمود: المومنون بعضهم اکفاء بعض، برخی از مومنان همتای برخی دیگرند، سپس قبل از آن که از منبر فرود آید، ضباعه را به همسری مقداد بن اسود در آورد و فرمود: دختر عمه ام را به همسری مقداد در نیاوردم، جز این که خواستم امر ازدواج آسان گردد. (۲)

اسلام آیین فطرت است

حقیقت این است که به حکم آیه قرآن: *ويحل لهم الطيبات ويحرم عليهم الخبائث* (۳)، و چیزهای پاکیزه را بر آن ها حلال می کند و چیزهای ناپاک را حرام.

در اسلام حکمی بر خلاف عقل و فطرت اصیل انسان ها وجود ندارد، هر آن چه پاک و بری آدمیان مفید است، حلال شناخته شده و هر آنچه ناپاک و بری بشر مضر است، حرام می باشد، بنابراین به صورت کلی،

ص: ۱۹۶

۱- ۳۳. جواهر الکلم، ج ۳۰، ص ۹۳.

۲- ۳۴. محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۳۷۱.

۳- ۳۵. اعراف (۷). آیه ۱۵۷.

عقل می تواند داور حلال ها و حرامها در شرع مقدس اسلام باشد، گو این که در بعضی موارد جزئی ممکن است فکر بشر از درک خصوصیات آن ها عاجز باشد.

در مورد ازدواج با بیگانگان نیز چنین است، یعنی اولاً-اسلام بر تصورات واهی اقوام و ادیان مختلف خط بطلان کشیده و در بسیاری از مواردی که به بهانه بیگانه بودن شخص، حکم به ممنوعیت ازدواج با او داده اند، اسلام ازدواج را جایز دانسته و مسلمانان را در انتخاب همسر حتی از میان غیر مسلمان آزاد گذاشته است، البته مشروط به این که اولاً، همسر برگزیده شده از غیر مسلمانان، آلودگی دیگری نداشته باشد، وثانیاً، اوضاع و احوال اجتماعی به ضرر مسلمانان نبوده باشد، یعنی فرد مسلمانی که با غیر مسلمان ازدواج می کند و همچنین جامعه اسلامی، از این ناحیه دچار مشکلات نشوند و آسیب نبینند.

و به دیگر سخن، آیین اسلام، غیر مسلمانان را مشمول حکم واحدی نمی داند، بلکه در این زمینه قائل به تفصیل است، یعنی ازدواج با کسانی را که دارای آیین آسمانی اند هر چند در ادامه کار دچار انحرافات عقیدتی نیز شده باشند در اصل، مجاز شمرده و از سوی دیگر، فقهای اسلام ازدواج با کسانی را که دارای عقیده توحیدی نیستند، مطلقاً جایز نمی دانند.

قرآن کریم می فرماید: **اليوم احل لكم الطيبات وطعام الذين اتوا الكتاب حل لكم وطعامكم حل لهم والمحصنات من المومنات والمحصنات من الذين اتوا الكتاب (1)**، امروز چیزهای پاکیزه بر شما حلال شده است.

طعام اهل کتاب بر شما حلال است و طعام شما نیز بر آن ها حلال است، و نیز زنان پارسای مومنه و زنان پارسای اهل کتاب.

اهل کتاب کیانند؟

قبل از این که به بررسی ادله حرمت ازدواج با برخی از

ص: ۱۹۷

بیگانگان پردازیم، لازم است در این مبحث مشخص کنیم که مقصود از اهل کتاب که در سوره مائده اجازه ازدواج با آنان داده شده است کیانند و غیر اهل کتاب چه کسانی هستند.

اصطلاح اهل کتاب در فقه اسلامی معمولاً در برابر مشرکان و منکران خداوند قرار دارد، بدین معنا که از دیدگاه فقه اسلامی، پیروان ادیان آسمانی نسبت به افرادی که دارای آیین الهی نیستند، دارای حقوق و امتیازات مساوی نیستند و از نظر نوع برخورد نیز مسلمانان با پیروان ادیان الهی، همانند یهود و نصارا، برخوردی متفاوت از مشرکان و بی دینان داشته و دارند، فی المثل، مسلمانان به پیروان ادیان الهی اجازه می دهند که در عین حفظ عقیده و مذهب خود در جمع مسلمانان با پرداخت مالیاتی تحت عنوان جزیه، به صورت تحت الحمايه و هم پیمان، زندگی آزادی داشته باشند، ولی از دیدگاه بسیاری از فقها، مشرکان و بی دینان چنین حکمی ندارند و نمی توانند به صورت تحت الحمايه در جامعه اسلامی زندگی نمایند.

چنان که از نظر فقهای اسلام، ازدواج با زنان یهودی و مسیحی، به عنوان یک اصل اولی جایز است، هر چند که اکثر فقهای شیعه ازدواج با اهل کتاب را تنها به صورت موقت جایز دانسته اند، ولی همه فقهای اسلام، ازدواج با مشرکان را مطلقاً ممنوع دانسته و بسیاری از آنان هر نوع هم خوابگی را هر چند تحت عنوان بردگی باشد جایز ندانسته اند.

عامل اصلی این برخورد متفاوت نسبت به اهل کتاب و مشرکان، آیات قرآن کریم است که در برخورد با مشرکان، تحت الحمايه را ضمن پرداخت مالیات سرانه، مطرح ساخته، ولی درباره اهل کتاب، جنگ را تنها موقعی که آنان پرداخت جزیه را تعهد نمایند، جایز دانسته

است.

بر همین اساس، در سوره توبه (آیه ۲۹) می خوانیم: قاتلوا الذین لایؤمنون بالله ولا بالیوم ادخر و لایحرمون مها حرم الله ورسوله ولا یدینون دین الحق من الذین اوتوا الکتاب حتی یعطوا الجزیهعن یدوهم صاغرون، با کسانی از اهل کتاب که به خدا وروز قیامت ایمان نمی آورند و چیزهایی را که خدا و پیامبرش حرام کرده است بر خود حرام نمی کنند و دین حق را نمی پذیرند جنگ کنید، تا آن گاه که به دست خود در عین مذلت جزیه بدهند.

در تفسیر آیه فوق، هر چند که مفسران مباحث گسترده ای را مطرح نموده اند و احیاناً اختلاف نظرهایی نیز در فهم آیه داشته اند، ولی آنچه را متفقاً تایید کرده اند، همین نکته است که جنگ با اهل کتاب در صورتی که آنان آمادگی پرداخت جزیه را داشته باشند جایز نیست.

همچنین در سوره مائده (آیه ۵) آمده است: الیوم احل لکم الطیبات و طعام الذین اوتوا الکتاب حل لکم و طعامکم حل لهم و المحصنات من المومنات و المحصنات من الذین اوتوا الکتاب من قبلکم اذا اتیموهن اجورهن محصنین غیر مسافحین و لا متخذی اخدان، امروز چیزهای پاکیزه بر شما حلال شده است.

طعام اهل کتاب بر شما حلال است و طعام شما نیز بر آن ها حلال است.

و نیز زنان پارسای مومنه و زنان پارسای اهل کتاب هرگاه مهرشان را بپردازید، به طور زناشویی نه زناکاری و دوست گیری، بر شما حلالند.

بر اساس آیه سوره مائده، همگی فقهای اسلام جز کسانی که این آیه را منسوخ به آیاتی مانند ولاتمسکوا بعصم الکوافر (۱) و ب دانسته اند قائل به جواز ازدواج با اهل کتاب هستند و ظاهراً تنها بعضی از فقهای شیعه به قرینه جمله اذا اتیموهن اجورهن آیه را ناظر به

ص: ۱۹۹

ازدواج موقت دانسته اند، ولی بسیاری از فقهای شیعه این دلالت را تمام ندانسته و قائل به جواز ازدواج دائم نیز هستند که از جمله این فقها، صاحب جواهر، فقیه بزرگ شیعه می باشد.

البته از آن جا که از نظر آیین یهود و مسیحیت ازدواج زنان یهودی و مسیحی با همه بیگانگان ممنوع است، و نیز از نظر آیین اسلام نیز ازدواج زنان مسلمان با غیر مسلمانان مطلقاً ممنوع است، بر این آیه شریفه عملاً اثری مترتب نبوده، جز این که در مواردی زنانی از مسیحیان و یهودیان بر خلاف عقیده دینی خود حاضر به ازدواج با مردان مسلمان بوده باشند، در عین حال اصل بحث در کتب فقهی همیشه مطرح بوده و هست.

نکته مهمی که در این بخش مطرح است این که به هر حال مقصود قرآن از واژه اوتوا الکتاب در سوره توبه و واژه من الذین اوتوا الکتاب من قبلکم در سوره مائده چه کسانی هستند؟

آیا مقصود در آیات فوق، تنها مسیحیان و یهودیان هستند و یا این که این آیات شامل افرادی غیر از این دو گروه نیز در صورتی که ثابت شود که آنان نیز دارای کتاب آسمانی بوده و در اصل، اعتقاد توحیدی داشته اند می شود؟

بسیاری از فقها معتقدند که مقصود از اهل کتاب، تنها یهودیان و مسیحیان هستند و دلیل آنان بر این مطلب آیه دیگری از قرآن است که می فرماید: وهذا کتاب انزلناه مبارک فاتبعوه واتقوا لعلکم ترحمون * ان تقولوا انما انزل الکتاب علی طائفتین من قبلنا وان کنا عن دراستهم لغافلین * اوتقولوا لو انا انزل علینا الکتاب لکنا اهدی منهم (۱)، این کتابی است مبارک، آن را نازل کرده ایم، پس، از آن پیروی کنید و پرهیزگار

ص: ۲۰۰

باشید! باشد که مورد رحمت قرار گیرید * تا نگویید که تنها بر دو طایفه ای که پیش از ما بودند کتاب نازل شده و ما از آموختن آن ها غافل بوده ایم * یا نگویید که اگر بر ما نیز کتاب نازل می شد، بهتر از آنان به راه هدایت می رفتیم.

چه این که در این آیه، تنها دو گروه یهودیان و مسیحیان را به عنوان کسانی که پیش از اسلام به آنان کتاب آسمانی نازل شده معرفی می کند و این مطلب هر چند مدعای کسانی است که در صدد بوده اند به عذر این که دارای کتاب آسمانی نیستند، از زیر بار مسوولیت شانه خالی کنند، ولی به هر حال اینان معتقدند که قرآن ادعای آنان را ظاهراً تایید نموده است، بنابراین، احکام ویژه اهل کتاب در آیات فوق منحصر به همین دو طایفه می باشد که یهودیان و مسیحیان هستند.

ولی برخی از فقها و به خصوص بعضی از فقهای شیعه دلالت آیه فوق را بر چنین انحصاری، تمام ندانسته و هر گروه دیگری را که ثابت شود پیش از اسلام دارای کتاب آسمانی و اعتقاد توحیدی بوده اند، مشمول همین احکام می دانند و در نتیجه انعقاد پیمان ذمه و نیز ازدواج با آنان را مجاز می دانند.

به عنوان نمونه، بعضی از فقهای اهل سنت بر اساس روایتی که از علی (ع) نقل شده که بر پایه آن، مجوسیان نیز در اصل دارای کتاب آسمانی بوده و پیامبری داشته اند و بعدها دچار انحرافات عقیدتی شده اند (۱)، آنان را نیز اهل کتاب دانسته اند، ولی اکثر فقها این روایت را از نظر سند معتبر نمی دانند، در عین حال، بر اساس روایت دیگری از پیامبر (ص) که بیشتر از طریق اهل سنت نقل شده که: سنوا بهم

ص: ۲۰۱

۱- ۳۹. محمد بن حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۹۸. قال علی (ع): بلی یا اشعث قد انزل الله علیهم کتابا وبعث الیهم نبیا.

سنه اهل الكتاب، انعقاد پیمان ذمه را با مجوس مجاز می دانند، ولی ازدواج با زنان آنان را مباح نمی شمارند، چه این که این دسته از فقها معتقدند که حلت ازدواج، مخصوص اهل کتاب است، در حالی که مجوسیان اهل کتاب نیستند و یا لااقل ثابت نشده که آنان کتاب آسمانی داشته اند و قهرا ازدواج با آنان به حکم آیات عامی که ازدواج با کفار را جایز نمی داند، صحیح نخواهد بود، ولی انعقاد پیمان ذمه به حکم روایت سنوا بهم سنه اهل الكتاب جایز است، زیرا این روایت، حکم موجود در سوره توبه را در مورد اهل کتاب تعمیم داده و مجوس را نیز دارای چنین صلاحیتی دانسته است.

(۱) اکثر فقهای اهل سنت براساس همین روایت نبوی و دلایل دیگر، انعقاد پیمان ذمه را مخصوص اهل کتاب ندانسته و اخذ جزیه از همه مشرکان را جایز دانسته اند، به استثنای مشرکان عرب که آنان را از این حکم مستثنا کرده اند. (۲) ولیکن حقیقت این است که اهل کتاب منحصر به یهود و مسیحیت نیست، بلکه شامل فرق دیگری نیز که دارای کتاب آسمانی و آئین توحیدی بوده اند می شود، مانند: مجوسیان و پیروان زرتشت و پیروان حضرت ابراهیم و حضرت نوح و ب.

جمله علی طائفین من قبلها همان گونه که علامه طباطبائی (ره) در تفسیر المیزان می نویسد: (۳) ناظر است به حصر شریعت و قانونی که امکان داشت در اختیار مسلمانان و مردم عرب قرار گیرد و ناظر به انحصار کتاب آسمانی نیست، ولذا از آن جا که شریعت نوح و ابراهیم به دلیل گذشت زمان نمی توانست به صورت کتاب شریعت در اختیار مسلمانان قرار گیرد و تنها تورات، به عنوان شریعت در جزیره العرب مطرح بود که آن هم به زبان عبری بود و نه

ص: ۲۰۲

۱- ۴۰. ر. ک: عبدالکریم زیدان، الذمیین والمستامنین، ص ۲۸.

۲- ۴۱. ر. ک: قاضی ابو یوسف، الخراج، ص ۱۲۸ و ۲۳۵.

۳- ۴۲. ج ۷، ص ۳۸۳.

تنها مسلمانان، بلکه یهودیان و مسیحیان عرب نیز با آن آشنایی نداشته اند.

قرآن کریم می فرماید: ما پس از تورات موسی قرآن را برای شما نازل کردیم، تا برای شما که به زبان عربی آشنا هستید عذری نبوده باشد.

جالب این که آیه ۱۵۴ و ۱۵۵ همین سوره، یعنی دو آیه قبل از آیه فوق می فرماید: **ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ * وَ هَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَ اتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُزَحَّمُونَ**، سپس به موسی کتاب دادیم تا بر کسی که نیکوکار بوده است نعمت را تمام کنیم وبری بیان هر چیزی و نیز برای راهنمایی و رحمت، باشد که به دیدار پروردگارش ایمان بیاورند * این کتابی است مبارک، آن را نازل کرده ایم.

پس، از آن پیروی کنید و پرهیزگار باشید! باشد که مورد رحمت قرار گیرید.

بنابراین، کتاب تورات برای یهودیان و مسیحیان نازل شده و پس از آن، قرآن به زبان عربی برای مسلمانان نازل گشته و قهرا در این آیه نظری به انحصار کتاب آسمانی در تورات نیست.

نکته قابل توجه این که بسیاری از فقها و مفسران براساس همین آیه شریفه از دو کتاب تورات و انجیل یاد کرده اند، در حالی که در آیه شریفه، تنها تورات مورد توجه است که کتاب مشترک یهود و نصارا بوده و اساساً هیچ نظری به کتاب انجیل ندارد، چه این که مسیحیان در شریعت، تابع مقررات توراتند و حضرت عیسی در آیین یهود تحولاتی به وجود آورده و به تعبیر قرآن بخشی از محرماتی را که به عنوان عقوبت و کیفر بر یهود حرام شده بود، نسخ فرموده و پاره ای از دستورات مربوط

به اخلاق واحکام را به این آیین افزوده است، ولذا در حقیقت انجیل کتاب شریعت نیست، چنان که زبور نیز چنین است، ولی تورات و قرآن دو کتاب شریعتند و استبعادی ندارد که کتاب زرتشت نیز کتاب شریعت باشد، یا صابئین نیز دارای کتاب باشند، ولی چنین منابعی به صورت جدی در دسترس اعراب نبوده و قهراً نمی توانستند از آن ها استفاده نمایند.

مهم تر این که در قرآن کریم در موارد متعددی از کتب نازل شده بر پیامبران دیگر، بلکه از شرایع الهی دیگر بحث شده است، مثلاً، آمده است که: شرع لکم من الدین ما وصی به نوحا والذی اوحینها الیک ومها وصینها به ابراهیم وموسی وعیسی ان اقیموا الدین ولا تفرقوا فیه کبر علی المشرکین مها تدعوهم الیه (۱)، برای شما آیینی مقرر کرد، از همان گونه که به نوح توصیه کرده بود و از آنچه بر تو وحی کرده ایم و به ابراهیم و موسی و عیسی توصیه کرده ایم که دین را بر پای نگه دارید و در آن فرقه فرقه مشوید.

تحمل آنچه بدان دعوت می کنید بر مشرکان دشوار است.

بنابراین، شرایع الهی بر اساس آیه فوق، پنج شریعت است که همه آنها به اقامه دین و عدم تفرقه فرمان داده اند و پیروان خود را به عبادت خداوند و دوری از شرک دعوت کرده اند و این همان چیزی است که پذیرش آن بر مشرکان دشوار بوده است.

حاصل این که شرایع الهی همگی در اصل توحید با یکدیگر متحدند، هر چند از نظر احکام با هم تفاوت هایی دارند: لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَا جَا و لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ لَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ

ص: ۲۰۴

فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (۱)، برای هر گروهی از شما شریعت و روشی نهادیم، و اگر خدا می خواست همه شما را یک امت می ساخت، ولی خواست در آنچه به شما ارزانی داشته است، بیازمایدتان، پس در خیرات بر یکدیگر پیشی گیرید.

همگی بازگشتان به خداست تا از آن چه در آن اختلاف می کردید، آگاهتان سازد.

در این زمینه روایتی نیز از امام باقر (ع) نقل شده که دقیقاً موید همین برداشت از دو آیه فوق می باشد، متن روایت چنین است: ان الله بعث نوحا الى قومه ان اعبدوا الله واتقوه واطيعون ثم دعاهم الى الله وحده وان يعبدوه ولا يشركوا به شيئا ثم بعث الانبياء على ذلك الى ان بلغوا محمدا (ص) فدعاهم الى ان يعبدوا الله ولا يشركوا به شيئا وقال شرع لكم من الدين ما وصى به نوحا فلما استجاب لكل نبي من استجاب له من قومه من المومنين جعل لكل نبي منهم شرعه ومنهاجا والشرعهوالمنهاج سبيل وسنه (۲).

بنابراین، معنا ندارد که در این سوره که موضوع سخن در باب تعدد شرایع است، از انحصار کتاب شریعت در تورات سخنی به میان آمده باشد.

نهایتاً ممکن است آیه ۱۵۶ انعام در صورت تردید در آنچه گفته شد مجمل باشد وقهرا برای انحصار کتاب به آنچه بر یهود و نصارا نازل شده، قابل استناد نخواهد بود.

نکته مهم تر این که از آیه ۶۸ و ۶۹ سوره مائده به دست می آید که یهود و نصارا و صابئین دارای حکم واحدی هستند (۳) وهمگی مامورند که بر آنچه بر آنان نازل شده عمل نمایند: قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَ الْإِنْجِيلَ وَ مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَ لَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا

ص: ۲۰۵

۱- ۴۴. مائده (۵). آیه ۴۸.

۲- ۴۵. اصول کافی، ج ۲، ص ۲۹.

۳- ۴۶. ذهب ابو ثور و داود و ابن القصار من المالکيه و ابن حزم من الظاهرية الى ان المجوسيه هم اهل کتاب فتحل نساهم للمسلمين وهو مروى عن على (ع). (بدران ابوالعینین بدران، العلاقات الاجتماعی؛ ۱۲۷؛ رذیج، ص ۷۸).

أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ * إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ، بگو: ای اهل کتاب! شما هیچ نیستید، تا آن گاه که تورات و انجیل و آن چه را از جانب پروردگارتان بر شما نازل شده است بر پای دارید. آن چه از جانب پروردگارت بر تو نازل شده است، بر طغیان و کفر بیشترینشان بیفزاید، پس بر این مردم کافر غمگین مباش! * هر آینه از میان آنان که ایمان آورده اند و یهود و صابئین و نصارا، هر که به خدا و روز قیامت ایمان داشته باشد و کار شایسته کند، بیمی بر او نیست و محزون نمی شود.

در این آیه شریفه، ممکن است و مها انزل الیکم من ربکم علاوه بر تورات و انجیل، ناظر به شرایع دیگر باشد و به هر حال در این آیه، صابئین نیز در صورتی که به وظایف الهی خود عمل نمایند، اهل نجات معرفی شده اند و اگر آیه ۶۸ را به آیه ۴۸ همین سوره که می فرماید: لکل جعلنا منکم شرعها منهاجا ولو شاء الله لجعلکم امهواحده ولكن لیلوکم فی ما ایتکم فاستبقوا الخیرات الی الله مرجعکم جمیعاً ضمیمه نمایم، دلالت آیه یاد شده بر اهل نجات بودن پیروان شرایع دیگر روشن تر خواهد شد.

و جالب تر این که آیه هفدهم سوره حج، مجوسیان را نیز در برابر مشرکان و در ردیف یهود و نصارا ذکر کرده است: ان الذین آمنوا والذین هادوا والصابئین والنصارى والمجوس والذین اشرکوا ان الله یفصل بینه ام یوم القیمه.

چنانچه در مجموع آنچه گفته شد دقت نظر شود، تردیدی باقی نمی ماند که صابئین

و مجوس همانند یهود و نصارا از مشرکان نبوده و قهرا اهل کتابند و آیات تحریم ازدواج نمی تواند شامل آنان شود.

این مطلب در بررسی آیات دیگر روشن تر خواهد شد (۱).

افزون بر این که روایاتی نیز از پیامبر (ص) و امامان اهل بیت وارد شده که ادعای فوق را تایید می کند، به عنوان نمونه، شیعه و اهل سنت هر دو روایت کرده اند که مردم مکه، یعنی مشرکان از پیامبر (ص) خواستند که با آنان همانند اهل کتاب پیمان ذمه منعقد سازد و آنان را در اعتقاداتشان آزاد بگذارد.

پیامبر پاسخ دادند که جز با اهل کتاب پیمان ذمه منعقد نمی کنند.

مردم مکه اعتراض کردند که شما با مجوس هجر (۲) پیمان ذمه منعقد ساختید، در حالی که آنان اهل کتاب نیستند، بلکه پیرو آیین مجوس می باشند.

پیامبر (ص) پاسخ داد: مجوسیان نیز پیامبری داشتند که او را کشتند و کتابی داشتند که آن را سوزانیدند (بنابراین آنان نیز اهل کتاب هستند) (۳).

به هر حال دلیلی بر این مطلب وجود ندارد که از نظر قرآن، تنها یهود و نصارا اهل کتابند و قهرا عمومیت آیه الذین اوتوا الکتاب من قبلکم شامل صابئین و مجوس و هر گروه دیگری نیز که اثبات شود دارای شریعت الهی بوده اند هر چند در حال حاضر انحرافات وسیع در میان آنان به چشم بخورد می شود واصل نیز بر حلت ازدواج است، مگر آن جا که دلیلی صریح آن را منع نماید.

ظاهراً فقهایی که حکم به جواز نداده اند، بیشتر از باب احتیاط بوده و یا این که واژه مشرکان را در قرآن به مفهوم لغوی گرفته و قهرا شامل یهود و نصارا و ب نیز دانسته اند و به حکم آیه سوره مائده، قدر متیقن از افرادی را که از عمومیت منع

ص: ۲۰۷

۱- ۴۷. در این که پیامبر (ص) از مجوسی نیز مانند یهودیان و نصارا جزیه گرفته اند، تردیدی نیست، چنان که بلاذری نیز در فتوح البلدان، ص ۱۱۷ و نیز قاضی ابویوسف در الخراج، ص ۱۳۰ روایات زیادی در این به اره نقل کرده اند.

۲- شهری در منطقه بحرین بوده است.

۳- ابن قیم در کتاب احکام اهل الذمه، ص ۹۸ پس از شرحی درباره صابئین که آن ها را به دو دسته حنفا و مشرکان تقسیم می کند می نویسد: وهم قوم ابراهیم کما ان اليهود قوم موسی والحنفاء منهم اتباعه وبالجملة فالصابئهاحسن حالا من المجوس فاخذ الجزیه من المجوس تنبیه علی اخذها من الصابئه به طریق اولی.

خارج شده اند، یهود و نصارا دانسته و بقیه را مشمول عمومیت نهی دانسته اند، و حال آن که در مباحث آینده روشن خواهد شد که واژه مشرکان در قرآن معنای اصطلاحی خاصی دارد و تنها شامل بت پرستان می شود و قهرا غیر از آنان کسان دیگری تحت مشمول عمومیت نهی نبوده اند تا نیاز به استثنا داشته باشند و آیه پنجم سوره مائده نیز همین واقعیت را بیان فرموده است (۱).

و شاید علت این که فقهای شیعه با همه قرائن یاد شده، معتقد به حرمت ازدواج با زنان مجوسی وب بوده اند یعنی اصل را بر حرمت همه زنانی که اهل کتاب نیستند گذاشته اند روایاتی باشد که در تفسیر آیه ۲۲۱ سوره بقره وارد شده است که بر اساس آن ها، آیه ولا تنکحوا المشرکات حتی یومن، زنان مشرک را تا ایمان نیاورده اند به زنی مگیرید در اصل به عنوان تحریم ازدواج با همه زنان غیر مسلمان نازل شده و از این مجموع، تنها زنان اهل کتاب استثنا شده اند و قهرا ازدواج با همه زنانی که اهل کتاب نیستند یا در اهل کتاب بودن آنان شبهه وجود دارد، حرام می باشد، جز این که در مورد زنان مجوسی، تنها هم بستری با آنان بدون ازدواج و به شرط عدم استیلا (طلب فرزند کردن) جایز شمرده شده و قهرا این روایات نیز استثنای دیگری است از آیات سوره بقره و سوره ممتحنه، و اما باقی زنان محکوم به حرمت خواهند بود.

روایات یاد شده به قرار ذیل است: علی (ع) فرموده: واما الایاتی التي نصفها منسوخ و نصفها متروک بحاله لم ینسخ و ما جاء من الرخصه فی العزیمه، فقولہ تعالی ولا تنکحوا المشرکات حتی یومن و لامه مومنه خیر من مشرک و لو اعجبکم و لا تنکحوا المشرکین حتی یومنوا

ص: ۲۰۸

۱- ممکن است گفته شود که آیه دهم سوره ممتحنه که می گوید: ولا تمسکوا بعصم الکوافر شامل همه غیر مسلمانان اعم از اهل کتاب و غیر اهل کتاب می شود، زیرا هر چند آیه در مورد زنان مشرک نازل شده، ولی ملاک حکم، عموم لفظ است، نه خصوص مورد، جز این که گفته شود که قرائن حالی که موجب انصراف لفظ از عموم است، موجود بوده، مانند روش عملی مسلمین وب و یا این که الف و لایم را به معنای عهد بگیریم، یعنی مراد، کفاری است که در صدر آیه مطرح شده اند.

ولعبد مومن خیر من مشرک ولو اعجبکم وذلك ان المسلمین كانوا ینکحون فی اهل الکتاب من الیهود والنصارى وینکحونهم حتى نزلت هذه الایه نهیا ان ینکح المسلم من المشرک او ینکحونه ثم قال اللّٰه تعالیٰ فی سوره المائده ما نسخ هذه الایه فقال: والمحصنات من الذین اتوا الکتاب من قبلکم فاطلق اللّٰه منا کتھن بعد ان کان نهی و ترک قوله ولا تنکحوا المشرکین حتى یؤمنوا علی حاله لم ینسخه، (۱) واما آیاتی که نصف آن نسخ شده و نصف آن نسخ نشده و به حال اول باقی است و آنچه مباح شناخته، پس از این که حکم لازم داشته، این آیه است که می فرماید: از مشرکات زن نگیرید تا زمانی که ایمان آورند، و کنیز مسلمان برای شما بهتر است از زن آزاد مشرک، هر چند مطلوب طبع شما بوده باشند، وزن مسلمان را به مرد مشرک ندهید تا زمانی که ایمان آورند و بدانید که برده مسلمان برای شما بهتر است از مرد آزاد مشرک، هر چند به نظر شما جالب آیند.

و این به دلیل آن است که مسلمانان از اهل کتاب زن می گرفتند و به آن ها زن می دادند تا آن گاه که این آیه نازل شد و مسلمانان را منع کرد که با زن مشرک ازدواج کنند و یا به مرد مشرک از زنان مسلمان زن بدهند، و سپس در سوره مائده خداوند متعال چیزی فرمود که ناسخ این آیه است، چه این که فرموده است: ب از زنان اهل کتاب برای شما حلال است که همسر برگزینید.

پس خداوند ازدواج با آنان را در آیه مائده آزاد گذاشت، پس از این که در سوره بقره از آن منع فرموده بود، ولی بخش دوم

ص: ۲۰۹

۱- بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۳۷۹ (به نقل از تفسیر نعمانی).

آیه بقره را که می فرماید: با مردان مشرک زنان مسلمان را همسر نکنید، همچنان به حال خود باقی است و خداوند آن را نسخ نفرموده است.

علامه مجلسی خود در این به اره می نویسد: والمحصنات من الذین اوتوا الكتاب من قبلکم فقد احل الله نکاح اهل الكتاب بعد تحریمه فی قوله تعالی فی سوره البقره ولاتنکحوا المشرکات حتی یومن وانما یحل نکاح اهل الكتاب الذین یودون الجزیه علی ما یجب فاما اذا کانوا فی دار الشرك ولم یودوا الجزیه لم تحل مناکحتهم.

(۱) همان گونه که ملاحظه می شود، این روایات حاکی از این است که آنچه در مدینه مورد ابتلای مسلمانان بوده، ازدواج با اهل کتاب بوده و ازدواج با مشرکان کمتر می توانست مورد توجه باشد.

یکی از عوامل گرایش مسلمانان به ازدواج با زنان اهل کتاب، بالا بودن مهریه ها و مخارج مربوط به مراسم ازدواج با زنان مسلمان بود، ولذا مسلمانان و به خصوص مهاجران، تمایلات جنسی خویش را از این طریق ارضا می نموده اند.

به هر حال روایات فوق گویای این مطلب است که ازدواج با زنان غیرمسلمان، به صورت کلی در این آیات مورد تحریم قرار گرفته و قهرا جز با دلیل نمی توان از شمولت این عنوان کلی که شامل همه کفار می شود فردی را خارج ساخت.

آنچه به طور قطع از دایره این عموم خارج است، زنان مسیحی و یهودی هستند (آنهم با اختلاف نظری که در این زمینه در میان فقهای شیعه مطرح است)، ولذا ازدواج با زنان مجوسی و صابئی و همه مشرکان، به حکم این آیه، تحریم شده است.

البته روایات فوق از نظر سند تمام نیست، ولذا نمی تواند مورد استدلال قرار گیرد و شان نزول این آیات نیز به

ص: ۲۱۰

نقل مفسران در مورد زنان مشرک مکه بوده است، و از طرفی همان گونه که قبلا اشاره کردیم، زنان یهودی و مسیحی بر طبق شریعت خود، ازدواج با افراد مسلمان را حرام می دانستند و قهرا حاضر به ازدواج با مسلمانان نبودند، ولذا ازدواج جز با کنیزان آن ها مطرح نبوده است و از طرفی حکم تحریم ازدواج با مشرکان براساس آنچه قبلا گفته شد از سال ششم هجرت مطرح گردیده و در این مدت، مسلمانان تقریبا مشکلات اقتصادی را تا حدود زیادی پشت سر گذاشته بودند و مهمتر این که زنان مسیحی در مدینه حضور نداشتند و ازدواج با زنان یهودی نیز به سبب درگیری یهود با مسلمانان مطرح نبود و فرض بر این است که در آیات تحریم، کنیزان اهل کتاب موضوع تحریم نیستند، بلکه آن چه مورد توجه آیه است، زنان آزاد است، چرا که در صورت اضطرار و عدم امکان ازدواج با زنان آزاد مسلمان، قرآن دستور می دهد که از کنیزان مسلمان بهره بگیرند، نه از زنان آزاد مشرک.

بنابراین براساس این دسته از روایات غیر معتبر و قرائن غیر قطعی، نمی توان حکم به حرمت ازدواج با همه زنان غیر مسلمان داد تا در نتیجه، اصاله الحرمه که بیشتر مورد توجه قرار گرفته است تثبیت گردد.

حاصل این که آنچه از آیات شریفه می توان استنتاج کرد، حرمت ازدواج به مفهوم عقد است، آن هم در مورد زنان مشرک، ولی در مورد زنان دیگر دلیلی بر حرمت وجود نداشته تا نیازمند به اثبات اهل کتاب بودن آن ها باشیم.

نکته دیگری که در این جا قابل توجه است، این است که براساس شواهد تاریخی، حکم تحریم ازدواج با کفار در سال ششم هجری تشریح شده

واگر اهل کتاب نیز مشمول آیات تحریم بودند، ممکن نبود که در سال نهم یا دهم براساس آیات سوره مائده، ازدواج با زنان اهل کتاب حلال شده باشد، و به دیگر سخن، آیه الیوم احل لکم الطبیات (۱) با آیه اولئک یدعون الی النار (۲) در سوره بقره از نظر بلاغت سازگار نبود، بنابراین آنچه در سوره بقره مورد تحریم قرار گرفته، غیر از کسانی است که به عنوان طبیات یا در ردیف طبیات در سوره مائده ذکر شده است.

از جمله شواهد تاریخی در مورد جواز ازدواج با زنان مجوسی، مطلبی است که ابوحنیفه دینوری آورده، که در دوران خلافت علی (ع) خلید بن کاس فرماندار خراسان گردید و هنگامی که نزدیک خراسان رسید، به او خبر دادند که مردم نیشابور از اطاعت برگشته اند و یکی از دختران خسرو را که از کابل آمده، مردم متوجه او شده اند و خلید با آنان جنگ کرد و به دختر خسرو امان داد و او را نزد علی (ع) فرستاد.

علی (ع) به او گفت: آیا دوست داری تو را به همسری این پسر، یعنی حسن در آورم؟

گفت: با کسی که زیر دست دیگری است ازدواج نمی کنم، ولی اگر دوست داشته باشی با خودت ازدواج می کنم.

علی (ع) فرمود: من پیرم و این پسرم چنین خوبی هایی دارد.

گفت: تمام خوبی هایش را به خودت بخشیدم.

یکی از بزرگان دهقانان عراق به نام نرسی گفت: من از خاندان پادشاهی هستم و از خویشاوندان او هستم، او را به ازدواج من در آور.

امام به آن دختر فرمود: هر جا خواهی برو و با هر کس خواهی ازدواج کن که بر تو چیزی نیست (۳).

این گونه مطالب نیز شاهی بر

ص: ۲۱۲

۱- مائده ((۵)) آیه ۵.

۲- بقره ((۲)) آیه ۲۲۱.

۳- اخبار الطوال، ص ۱۹۱.

جواز ازدواج با زنان مجوسی بوده و مسلمانان به خصوص از هم خوابگی با زنان مجوسی منعی نداشته اند، ولذا علی (ع) به دختر یاد شده، که بی شک مجوسی بوده و هنوز مسلمان نبوده است، پیشنهاد ازدواج با امام حسن (ع) را می دهد و مسلمانان نیز کم ترین احساس منعی نکرده اند، و موید دیگر، برخورد علی (ع) با اسیران زن ایرانی در دوران خلیفه دوم بود که درباره آنان فرمود: اینان بایستی مورد تکریم قرار گیرند و با هر کسی که خود خواهند ازدواج کنند، و بدین ترتیب، شهربانو به ازدواج امام حسین (ع) درآمد و تردیدی نیست که ایرانیان در زمان پیشنهاد علی (ع) هنوز مسلمان نبوده اند.

ازدواج با بی دینان و پیروان ادیان غیر توحیدی

همان گونه که قبلاً گفته شد، معیار حرمت ازدواج با بیگانگان در اسلام، مسائل نژادی و افتخارات ملی و گروهی نیست، بلکه تنها علت این ممنوعیت، جلوگیری از نفوذ انحرافات عقیدتی در مسلمانان است که این تحریم نیز در مورد پیروان ادیانی که در اصل توحیدی بوده اند، هر چند که در حال حاضر موحد نیز نباشند استثنا شده و ازدواج با اهل کتاب مجاز شمرده شده است، ولی در مورد افرادی که جزء پیروان ادیان توحیدی نیستند، آیات و روایات متعددی ازدواج با آنان را منع کرده است.

دلیل فقها در حکم به حرمت ازدواج با بیگانگان، در درجه اول قرآن کریم است که در آیات متعددی ازدواج با گروهی از بیگانگان را منع فرموده است و در مواردی ظاهر آیات، حاکی از منع ازدواج با هر فرد غیر مسلمان است، چه این که از ازدواج با کفار نهی شده و واژه کافر حتی اهل کتاب را نیز شامل می شود،

بر خلاف واژه مشرک که در شمول آن نسبت به اهل کتاب در میان فقها اختلاف نظر وجود دارد، ولذا یک بار دیگر مجموع آیات ناظر به این مساله را مورد توجه قرار می دهیم.

مجموع آیاتی که در قرآن کریم در این زمینه وجود دارد

، آیات ذیل است:

۱. ولا تنکحوا المشرکات حتی یومنن ولامه مومنه خیر من مشرکه ولو اعجبکم ولا تنکحوا المشرکین حتی یومنوا ولعبد مومن خیر من مشرک ولو اعجبکم اولئک یدعون الی النار واللہ یدعوا الی الجنه والمغفره باذنه ویبین ایہاتہ للناس لعلہم یتذکرون، (۱) زنان مشرک را تا ایمان نیاورده اند به زنی مگیرید وکنیز مومن بهتر از آزاد زن مشرک است، هرچند شما را از او خوش آید وبه مردان مشرک تا ایمان نیاورده اند، زن مومن مدهید و برده مومن بهتر از مشرک است، هر چند شما را از او خوش آید.

اینان به سوی آتش دعوت می کنند وخدا به جانب بهشت وآمزش.

وآیات خود را آشکار بیان می کند، باشد که ببینیدشان.

۲. یا ایہیہا الذین آمنوا إذا جاءکم المؤمنات مهاجرات فامتنحوهن اللہ اعلم بإیمانہن فإن علمتموهن مؤمنات فلا تزجوهن إلی الکفار لا- هن حلال لہن ولا- ہم یحلون لہن و آتوهن ما أنفقوا ولا- جناح علیکم أن تنکحوهن إذا آتیتن وھن أجورھن ولا تمسکوا بعصم الکوافر و شیئوا ما أنفقتم و لیسئلوا ما أنفقوا ذلکم حکم اللہ یحکم بینکم و اللہ علی ام حکیم (۲)، ای کسانی که ایمان آورده اید! چون زنان مومنی که مهاجرت کرده اند به نزدتان آیند، بیازماییدشان.

خدا به ایمانشان داناتر است.

پس اگر دانستید که ایمان آورده اند، نزد کافران بازشان مگردانید، زیرا اینان بر مردان کافر حلال نیستند ومردان کافر نیز بر آن ها حلال

ص: ۲۱۴

۱- بقره ((۲)) آیه ۲۲۱.

۲- ممتحنه ((۶۰)) آیه ۱۰.

وهر چه آن کافران برای این گونه زنان هزینه کرده اند بپردازید.

واگر آن ها را نکاح کنید ومهرشان را بدهید، مرتکب گناهی نشده اید وزنان کافر خود را نگه مدارید وهر چه هزینه کرده اید از مردان کافر بخواهید و آنها نیز هر چه هزینه کرده اند از شما بخواهند.

این حکم خداست.

خدایان شما حکم می کند او دانا وحکیم است.

۳. الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرْمٌ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ (۱) مرد زناکار جز زن زناکار یا مشرک را نمی گیرد، وزن زناکار را جز مرد زناکار یا مشرک نمی گیرد، واین بر مومنان حرام شده است.

الخبیثات للخبیثین والخبیثون للخبیثات والطیبات للطیبین والطیبون للطیبات اولئک مبرون مما یقولون لهم مغفره ووزق کریم، (۲) زنان ناپاک برای مردان ناپاک ومردان ناپاک برای زنان ناپاک وزنان پاک برای مردان پاک ومردان پاک برای زنان پاک.

آن ها از آنچه درباره شان می گویند منزهند.

آمزش ووزق نیکو برای آن هاست

۴. وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُجَلَ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا تَرَضْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا * وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمَنْ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَ فَإِنَّ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ

ص: ۲۱۵

۱- نور ((۲۴)) آیه ۳.

۲- نور ((۲۴)) آیه ۲۶.

رَحِيمٌ * يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذَيِّبَنَّ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنْنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ، (۱) و نیز زنان شوهردار بر شما حرام شده اند، مگر آن ها که به تصرف شما درآمده باشند.

از کتاب خدا پیروی کنید، جز این ها زنان دیگر هر گاه در طلب آنان از مال خویش مهری بپردازید و آن ها را به نکاح در آورید، نه به زنا، بر شما حلال شده اند.

و زنانی را که از آن ها تمتع می گیرید، واجب است که مهرشان را بدهید، و پس از مهر معین، در قبول هر چه هر دو بدان رضا بدهید گناهی نیست.

هر آینه خدا دانا و حکیم است * هر کس را که توانگری نباشد تا آزاد زنان مومن را به نکاح خود در آورد، از کنیزان مومنی که مالک آن ها هستید به زنی گیرد، و خدا به ایمان شما آگاه تر است.

همه از جنس یکدیگرید، پس بندگان را به اذن صاحبانشان نکاح کنید و مهرشان را به نحو شایسته ای بدهید.

و بید که پاکدامن باشند، نه زناکار و نه از آن ها که به پنهان دوست می گیرند.

و چون شوهر کردند، هر گاه مرتکب فحشا شوند، شکنجه آنان نصف شکنجه آزاد زنان است، و این برای کسانی است از شما که بیم دارند که به رنج افتند.

با این همه، اگر صبر کنید بریتان بهتر است و خدا آمرزنده و مهربان است * خدا می خواهد برای شما همه چیز را آشکار کند و به سنت های پیشینیان راه بنماید و توبه شما را بپذیرد، که خدا دانا و حکیم است.

۵. الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَ طَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَ طَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَ الْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ الْمُحْصَنَاتُ مِنَ

ص: ۲۱۶

الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصَةً نِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ، (۱) امروز چیزهای پاکیزه بر شما حلال شده است.

طعام اهل کتاب بر شما حلال است و طعام شما نیز بر آن ها حلال است.

و نیز زنان پارسای مومن و زنان پارسای اهل کتاب، هرگاه مهرشان را بپردازید، به طور زناشویی نه زناکاری و دوست گیری، بر شما حلالند.

و هر کس که به اسلام کافر شود، عملش ناچیز شود و در آخرت از زیانکاران خواهد بود.

شان نزول آیات

علامه طباطبائی (ره) می نویسد: اولین سوره ای که بعد از هجرت در مدینه نازل شده، سوره بقره است و سوره ممتحنه قبل از فتح مکه (سال هفتم هجرت) در مدینه نازل شده و سوره مائده آخرین سوره ای است که بر پیامبر (ص) نازل شده، ولذا احکام این سوره در صورت تعارض، نسخ احکام دیگر است و احکام این سوره منسوخ نیست، چه این که آیه پیشین نمی تواند نسخ آیه پسین (از لحاظ زمان) باشد (۲).

مرحوم طبرسی می نویسد: آیه ۲۲۰ از سوره بقره در مورد شخصی به نام مرثد بن ابی مرثد نازل شده که از جانب پیامبر (ص) ماموریت داشت گروهی از مسلمانان را که در مکه بودند برباید، و هنگامی که مرثد وارد مکه شد، زنی به نام عناق که سابقه دوستی با وی داشت او را به هم خوابگی با خود دعوت کرد و او امتناع کرد و گفت: بایستی از پیامبر (ص) اجازه بگیرم، و به این مناسبت، آیه ۲۲۱ بقره ازدواج با مشرکان را حرام اعلام فرموده است، از نویسندگان اهل سنت، سیوطی نیز در تفسیر در المنثور همین وجه را از ابن

ص: ۲۱۷

۱- مائده ((۵)) آیه ۵.

۲- تفسیر المیزان، ج ۲، ص ۲۰۴.

عباس نقل کرده است (۱).

سیوطی می افزاید که واقعی از سدی، از انس بن مالک و او از ابن عباس نقل کرده که آیه ۲۲۱ به مناسبت ازدواج عبدالله بن رواحه با کنیز سیاه پوست مسلمانی نازل شده، چه این که روزی عبدالله به جهت کاری کنیزش را آزاد کرد و او به پیامبر (ص) شکایت برد و پیامبر به عبدالله اعتراض کرد و از این رو عبدالله برای جبران کار خود در صدد ازدواج با کنیزش بر آمد، در حالی که از نظر عمومی، این کار قبیح به نظر می آمد، یعنی مردم عرب ازدواج با کنیز را نمی پسندیدند، و لذا آیه قرآن نازل شد که ولامه مومنه خیر من مشرکه، بنابراین، هدف اصلی آیه ۲۲۱، رفع موانع ازدواج با کنیزان است (۲).

بعضی نیز نزول آیه را به مناسبت ازدواج حدیفه دانسته اند که کنیزی داشت و او را آزاد کرد و با وی ازدواج نمود.

علامه طباطبایی می فرماید: مانعی ندارد که آیه پس از همه این امور و ناظر به همگی نازل شده باشد.

و اما آیه سوره ممتحنه به مناسبت مهاجرت بعضی از زنان اهل مکه به مدینه، پس از صلح حدیبیه، نازل شده است، زیرا پیامبر (ص) در صلح حدیبیه با مشرکان مکه عهد نموده بود که هر فردی از مردم مکه که مسلمان شود و به مسلمانان پیوندد، براساس پیمان صلح، بایستی به مردم مکه بازگردانده شود، ولی مردم مکه الزامی به بازگرداندن فردی که از جمع مسلمانان گریخته باشد ندارند (۳).

اتفاقاً زنی از مردم مکه مسلمان شد و به مسلمانان پیوست و هنگامی که شوهر زن برای بازگردانیدن او مراجعه کرد، پیامبر (ص) فرمود: پیمان حدیبیه مخصوص مردان فراری از مکه است و شامل زنان نمی شود و به این مناسبت آیه

ص: ۲۱۸

۱- مجمع البیان، ج ۱، ص ۵۶۰.

۲- درالمشور، ج ۱، ص ۲۵۶.

۳- ابن قیم می نویسد: پیامبر (ص) قبل از این که به جهاد کردن فرمان یابد مردم را به وضعیتی که داشتند رها می کرد، و لذا گاهی اتفاق می افتاد که زنی مسلمان می شد و شوهرش کافر بود و بین آن دو جدایی نمی افتاد و آیه تحریم تنها بعد از صلح حدیبیه نازل شد. احکام اهل الذمه، ج ۱، ص ۶۹.

نازل شد که زنانی که از مردم مکه به مدینه مهاجرت می کنند، بایستی از طرف مسلمانان آزموده شوند و در صورتی که واقعا به اسلام ایمان داشته باشند، نبایستی به مکه عودت داده شوند، چرا که نه زنان مومن بر مشرکان حلالند و نه مردان مشرک بر زنان مومن حلالند، بنابراین تنها مسلمانان براساس پیمان صلح و یا حکم ویژه موظفند مهریه و مخارجی را که شوهر آن زن در مراسم ازدواج با این زن مصرف نموده به او بپردازند و سپس ازدواج با آن زن مهاجر برای مسلمانان بلامانع خواهد بود، و از این جهت در مواردی مشابه، مسلمانان و مردم مکه می بایست تنها مهریه زنان فراری از یکدیگر را بپردازند.

چه این که مسلمانان نیز در صورتی که زانشان به کفر می گرایند، بایستی به حکم آیه ولاتمسکوا بعصم الکوافر، از ادامه زناشویی با آنان اجتناب می کردند، چنان که آیه یازدهم از همین سوره نیز تاکید بر مطلب فوق است.

علامه طباطبائی می نویسد: آیه سوم از سوره نور براساس روایات رسیده از ائمه اهل بیت، ناظر به حرمت ازدواج با زنان متهم به زنا پس از اشتهار واقعه حد قبل از توبه می باشد و بعضی این آیه را که مفهوما می رساند مرد زناکار با زن زانی و مشرک می تواند ازدواج کند و زن زانی می تواند با مرد مشرک و زناکار ازدواج کند را منسوخ به آیه ۲۲۱ بقره دانسته اند، چه این که به اعتقاد بعضی، ازدواج با بیگانگان تا سال ششم هجرت بلامانع بوده و آیه سوره نور، مبین همین مطلب است و با نزول آیه ۲۲۱ سوره بقره، ازدواج با مشرکان مطلقا ممنوع اعلام شده است.

سیوطی در تفسیر درالمنثور از احمد حنبل و نسائی و حاکم نیشابوری

و ابن جریر و بیهقی و ابوداؤد از عبدالله بن عمر روایت کرده اند که زنی به نامم فہرول معروف بہ زنا بود و یکی از مسلمانان در صدد ہم خوابگی با او بر آمد و بہ این مناسبت آیہ سوم از سورہ نور نازل شد.

و بعضی نیز آورده اند کہ پس از ہجرت مسلمانان بہ مدینہ، بہ علت بالا بودن مہر و گرانی قیمتہا بہ زحمت افتادند، ولذا در صدد بر آمدند از زنان معروف برای اطفای غریزہ جنسی استفادہ کنند ولذا آیہ فوق نازل شدہ است، و اما آیہ ۲۶ سورہ نور را نیز مرحوم طبرسی در مجمع البیان می فرماید: براساس روایتی از امام باقر (ع) این آیہ همانند آیہ سوم، منع از ازدواج مسلمانان با زناکاران می نماید و بہ ہمین مناسبت نازل شدہ کہ گروہی از اصحاب در صدد ارتباط با زنان آلودہ بودہ اند و قرآن آنان را از این کار بر حذر داشته است (۱).

و اما در مورد آیات سورہ نساء، بدون شبہہ آیہ ۲۴ ناظر بہ حکم ازدواج موقت است و علامہ طباطبائی می فرماید: این آیہ در نیمہ اول سال ہای بعد از ہجرت پیامبر (ص) بہ مدینہ، نازل شدہ و بسیاری از اہل سنت معتقدند کہ این آیہ، ناظر بہ ازدواج موقت است و بسیاری معتقدند کہ این آیہ، ناظر بہ غزوہ اوطاس است کہ پیامبر (ص) براساس آیہ شریفہ بہ مسلمانان اجازہ داد کہ از زنان اسیر پس از سپری شدن یک طہر استمتاع جویند و نیز اجازہ ازدواج موقت بہ آنان دادہ شدہ است.

بنابراین بسیاری از اہل سنت، این آیہ را مربوط بہ جنگ اوطاس دانستہ اند کہ پس از فتح مکہ و بعد از جنگ حنین رخ دادہ است و بر اساس این آیہ، ازدواج

ص: ۲۲۰

با زنان اسیر، هر چند شوهر دار بوده اند پس از استبرا جایز شمرده شده است، چنان که سیوطی در درالمنثور، از احمد و مسلم و ترمذی و نسائی و بیهقی از ابوسعید خدری روایت نموده است، و به همین مناسبت، روایتی از پیامبر (ص) نقل شده که فرمود: لا توطا حامل حتی تضع حمله ولا غیر حامل حتی تحيض.

چنان که احمد در مسند و ترمذی در صحیح و حاکم در مستدرک، آن را روایت کرده اند (۱) و بعضی نیز نزول آیه را مربوط به شهر مکه، پس از عمره قضای پیامبر (ص) دانسته اند (۲).

سخنی در تنظیم خانواده

نویسنده

محمد مؤمن قمی

پیشگفتار

بی تردید، آیین اسلام بلکه تمامی ادیان آسمانی، پیروان خود را به افزایش جمعیت با ایمان و شایسته، به اندازه ای که در توان آنان باشد، فرا می خواند. در این به اره روایات زیادی از هر دو گروه [=شیعه و سنی] وارد شده که به روشنی بر این مدعا دلالت دارند اینک برخی از این روایات را می آوریم:

۱ در صحیح محمد بن مسلم به روایت از امام صادق (ع) آمده است:

پیامبر خدا (ص) فرمود:

((تزوجوا فانی مکاثر بکم الایمم غدا فی یوم القیامه.))

ازدواج کنید که من به سبب زیادی جمعیت شما بر دیگر امت ها مباحات می کنم.

۲ جابر از امام باقر (ع) نقل می کند: پیامبر خدا (ص) فرمود:

((ما یمنع المؤمن اءن یتخذ اءهلا لعل الله یرزقه نسمة تثقل الارض بلا اله الا الله.))

چه چیزی انسان مومن را از این باز می دارد که همسری بگیرد، تا شاید خداوند فرزندى برای او روزی کند که زمین را با ((لا اله الا الله)) آکنده سازد.

۳ از امیر مومنان علی (ع) در حدیث ((اربع ماه))

١- العلاقات الاجتماعيه بين المسلمين وغير المسلمين، ص ٣٤.

٢- فخر رازى، تفسير الكبير، ج ١٠، ص ٤٩.

نقل شد که می فرمود: ازدواج کنید، زیرا پیامبر خدا صلی الله علیه و آله بارها فرمود:

((من كان يحب أن يتبع سنتي فليتزوج فان من سنتي التزويج و اطلبوا لولد فاني اكاثر بكم الايمم غدا.))

هر کس دوست دارد که پیرو سنت من باشد باید ازدواج کند، زیرا ازدواج سنت من است، در جستجوی فرزند باشید، زیرا من در فردای قیامت با جمعیت انبوهتان، بر امت ها مباحات می کنم.

۴ در صحیح جابر بن عبدالله آمده، که وی گفت: ما، در نزد پیامبر (ص) بودیم. حضرت فرمود:

((ان خير نسائكم الولود الودود العزيزه في اهلها الذليله مع بعلمها ...))

بهترین زنان شما زنی است که زایا و مهربان و عزیز در میان خویشاوندان خود و فرمان بردار شوهرش باشد.

۵ در صحیح عبدالله بن سنان از امام صادق (ع) نقل می کند:

مردی نزد پیامبر خدا (ص) آمد و گفت: ای پیامبر خدا! دختر عمویی دارم که زیبایی، خوش صورتی و دین او را می پسندم، ولی نازاست.

پیامبر (ص) فرمود: با وی ازدواج نکن، زیرا یوسف بن یعقوب با برادرش دیدار کرد و از او پرسید: ای برادر! چگونه پس از من توانستی با زنان ازدواج کنی؟ او گفت: پدرم به من فرمان داد و گفت: اگر می توانی نسلی پدید آری که زمین را آکنده از تسیح سازند، چنان کن. او گفت فردای آن روز مردی دیگر نزد پیامبر (ص) آمد و همانند آن سخن را به پیامبر (ص) رسانید. آن حضرت به او گفت: با زن سوء اما زایا، ازدواج کن، زیرا من در روز قیامت با فزونی تان بر امت ها مباحات می کنم

ص: ۲۲۲

راوی گفت: من به امام صادق (ع) گفتم: ((سواء)) چیست؟

امام فرمود: زشت منظر.

نظریه: همانگونه که می‌نگرید پیامبر (ص) از ازدواج با زن نازا، نهی و به گفته یعقوب پیامبر (ع)، استدلال می‌کند که فرمان داد؛ باید نسلی به وجود آورد که بر روی زمین تسبیح گوی باشد. و نیز پیامبر (ص) به ازدواج با زن زشت روی و زایا، امر کرد. روشن است که مقصود آن نیست که ازدواج با زن زشت، مستحب است، چه آنکه سخنان دیگر پیامبر (ص) روشنگر آن است. مانند:

((أفضل نساء امتی أصبحهن وجها و أقلهن مهرا))

از این رو، مراد پیامبر (ص) آن است که زایایی همسر و باروری و زایمان‌های فراوان او بسیار پسندیده است. آن گونه که در تردید میان زن زیبای نازا و زن زشت روی زایا، دومی، ترجیح دارد.

هم چنین سخنان یعقوب (ع) چنان می‌رساند که زیادی فرزند و سنگینی زمین از فرزندان تسبیح گوی، در همه آیین‌های الهی، مستحب است.

۶ در صحیح محمد بن مسلم از امام باقر (ع) نقل شده است:

((تزوجوا بکرا ولودا ولا تزوجوا حسناء جمیله عاقرا فانی اباهی بکم الایم یوم القیامه.))

پیامبر خدا (ص) فرمود: با دختر شوهر ناکرده و زایا، ازدواج کنید و با زن نازای زیبا، ازدواج نکنید، زیرا من به جمعیت انبوهتان در روز قیامت بر امت‌ها مباحثات می‌کنم.

۷ در روایت محمد بن مسلم از ابو عبدالله (ع) نقل شده که گفت: پیامبر خدا (ص) فرمود: فرزند زیاد بیاورید که من در فردای قیامت به جمعیت انبوهتان بر امت‌ها فخر می‌کنم.

۸ در سنن بیهقی به اسناد خود

ص: ۲۲۳

از ابو امامه، نقل می کند که پیامبر خدا (ص) فرمود:

((تزوجوا فانی مکاثر بکم الایم (یوم القیامه خ ل) و لاتکونوا کرهبانیه النصارى.))

ازدواج کنید که من به وسیله شما به امت ها (در روز قیامت) مباحات می کنم و همچون راهبان نصارا، نباشید.

۹ در سنن بیهقی به اسناد خود از ((معقل بن یسار))، نقل می کند که فرمود:

((مردی نزد پیامبر خدا (ص) آمد و گفت: من زنی هستم که از اصالت و موقعیت و مکنت برخوردار است، جز آن که فرزند نمی آورد. آیا با وی ازدواج کنم؟ پیامبر خدا (ص) او را نهی کرد. آنگاه نوبت دیگر به خدمت او آمد و همان سخنان را عرضه داشت. پیامبر (ص) او را نهی کرد. سپس بار سوم نزد او آمد و همان سخنان را باز گفت. پیامبر (ص) فرمود: زن زایا و مهربان را به همسری انتخاب کنید که من به جمعیت انبوهتان بر امت ها فخر می کنم.))

این روایت را حاکم در ((مستدرک)) با تقدیم ((ودود)) نقل کرده و گفته است: سند این حدیث صحیح است. ذهبی، نیز در ((تلخیص)) آن را صحیح، دانسته است.

نسائی این حدیث را در ((سنن)) خود در باب کراهت ازدواج با زن نازا، روایت می کند. و ابوداود این حدیث را در کتاب ((سنن))، در نهی ازدواج با زنی که بچه نمی آورد، نقل آورده است.

۱۰ همچنین، در ((سنن بیهقی)) به اسناد خود از انس، نقل می کند که گفت:

((پیامبر خدا (ص) ما را به تشکیل زندگی دستور داد و از ترک ازدواج به شدت نهی کرد و فرمود: با زن مهربان و زایا ازدواج کنید، زیرا من

به جمعیت انبوهتان در روز قیامت بر پیامبران مباحات می‌کنم.))

۱۱ در سنن بیهقی به اسناد خود از ابی اذینه صدفی نقل می‌کند که پیامبر خدا (ص) گفت: بهترین زنان، زنی است که مهربان، زایا، سازگار و کمک‌کار باشد، البته، به شرط آنکه تقوای الهی را نیز پیشه دارند.

۱۲ ابن ماجه در ((سنن)) به اسناد خود از ابوهریره نقل می‌کند که:

پیامبر خدا (ص) فرمود:

((أنكحوا فانی مكاتر بكم الایم.))

ازدواج کنید که من به فزونی شما بر امت‌ها مباحات می‌کنم.

در سند این روایت، ((طلحه بن عمرو مکی)) قرار دارد و در کتاب ((زوائد)) آمده است که همگان او را ضعیف می‌دانند.

روایات فراوانی در این زمینه است، که ما به همین مقدار بسنده می‌کنیم.

حکم باروری

با تمامی تاکیدها و سفارش‌های مکرر افزایش نسل، واجب نبودن آن مسلم و بی‌تردید است، بلکه برای انسان جایز است که به طور کلی از داشتن فرزند خودداری کند، هر چند چنان که از روایات بر می‌آید شرایط دیگری هم دارد که بدان‌ها اشاره خواهیم کرد ان شاء الله.

دلیل بر عدم وجوب آن، روایاتی است که درباره روا بودن ((عزل)) وارد شده است. در این برداشت، تفاوت نمی‌کند که عزل، مشروط به رضایت زن آزاد باشد و یا این که [شوهر در آغاز ازدواج] آن را با زن، شرط کند. چنان که در صحیح محمد بن مسلم از امام باقر و یا امام صادق علیهما السلام نقل شده که از او درباره عزل پرسیدند. امام (ع) فرمود: ((عزل)) نسبت به کنیز اشکال ندارد اما نسبت به زن آزاد، من این کار را ناپسند

می دانم مگر آن که به هنگام ازدواج با وی شرط شود.

در صحیحہ دیگر از ابوجعفر (ع) نظیر این حدیث نقل شده که او در سخنان خود فرمود:

((مگر این که زن راضی شود و یا این امر در هنگام ازدواج با وی شرط گردد.))

دلیل دیگر بر عدم وجوب فرزند دار شدن، روایاتی است که ((عزل)) را به گونه ای مطلق روا می دانند، یعنی حتی اگر زن رضایت ندهد و در هنگام ازدواج هم، مرد، با وی شرط نکند.

در صحیح محمد بن مسلم چنین است:

((از ابو عبدالله (ع) درباره عزل پرسیدم. امام (ع) فرمود: ذاک الی الرجل یصرفه حیث شاء؛ آن [=منی] به اختیار مرد است، هر جا که بخواهد می تواند آن را صرف کند.))

در موثقه عبدالرحمان بن ابی عبدالله است که:

از امام صادق (ع) درباره عزل پرسیدم؟ امام (ع) فرمود: ذاک الی الرجل؛ آن به اختیار مرد است.

در موثقه محمد بن مسلم از ابوجعفر (ع) آمده که فرمود:

((لا-باءس بالعزل عن المراءه ...))؛ عزل اشکال ندارد، اگر شوهر به این کار گرایش بورزد و بی میلی زن، تاءثیری نخواهد داشت.

روایات دیگری نیز وجود دارد که در روا بودن ((عزل))، ظهور و بلکه صراحت دارد، حتی اگر زن رضایت ندهد و در آغاز ازدواج نیز با وی شرط نشده باشد.

این روایات دلیل قطعی است که ((کراهت)) در صحیحہ نخست، با روا بودن ((فعل)) همساز است. همچنین به قرینه همین روایات، هر روایت دیگری که ظهور در حرمت داشته باشد، بر کراهت حمل خواهد شد.

نتیجه آنکه هر دو گروه روایات، یک سخن را

می رسانند: عزل در کنیز، همواره روا می باشد و در زن آزاده در صورتی که وی رضایت دهد و یا در آغاز ازدواج با وی شرط شده باشد رواست. مقتضای این دو گروه از روایات، آن است که ((عزل)) جایز است حتی اگر به محروم شدن زن و شوهر از داشتن فرزند بینجامد، زیرا اگر بچه آوردن برای آن دو واجب می بود، باید برای روا بودن ((عزل)) [در روایات] قیدی آورده می شد مطلق آمدن جواز عزل، دلیل روشنی است بر این که بچه آوردن واجب نیست تا چه رسد به این که افزودن آن، واجب باشد!

از گفتار گذشته، به دست می آید که اختلاف فقهای امامیه در مسأله روا بودن ((عزل)) در زن آزاده، مستلزم اختلاف در مسأله مورد بحث نیست، چه چنان که گفته شد، هم اخبار و هم فقها در روا بودن عزل در کنیز به طور مطلق و در زن آزاده در صورتی که وی رضایت دهد و یا در آغاز ازدواج شرط شده باشد، وحدت نظر دارند و اطلاق روا بودن عزل، روا بودن عزل را می رساند حتی در صورتی که به بچه نیاوردن بینجامد.

روایاتی هم که به افزودن فرزند تشویق می کند، تنها نشان دهنده آن است که این کار، یک کار پسندیده است، زیرا موجب مباحات که پیامبر (ص) بر سایر امت ها و پیامبران می شود و نیز زمین از ذکر تسبیح آکنده می گردد و جهات دیگری که تنها نیکویی داشتن اولاد را می رساند و نه واجب بودن آن را.

در این صورت، جلوگیری از بچه دار شدن جایز است، زیرا چنان که بیان شد، دلیلی بر وجوب آن وجود ندارد،

بلکه اقتضای اطلاق دلایل یاد شده، روا بودن جلوگیری از بیچه دار شدن می باشد.

تنظیم خانواده و روش آن

پس از این مقدمه می گوئیم:

جلوگیری از بیچه دار شدن و تنظیم خانواده، گاهی با انجام یک عمل جراحی صورت می گیرد و به کلی امکان بسته شدن نطفه را از بین می برد و گاهی با از بین بردن نطفه منعقد شده، انجام می گیرد، بدین گونه که به وسیله دستگاه، جلوی رشد و حرکت آن را می گیرند تا انسان کامل نشود.

جلوگیری از تشکیل نطفه

صورت نخست: گاه از راه ((عزل)) انجام می شود و گاه با تخلیه در ((کاپوت=))((کاندوم)). سوم: از طریق ریختن ماده ای در داخل رحم که از تشکیل شدن نطفه جلوگیری می کند. چهارم: با استفاده از دارو که موجب می شود تخمک زن و یا اسپرم مرد، پذیرش تشکیل نطفه را از دست بدهد. پنجم: قرار دادن ابزاری در داخل رحم و یا انجام عمل جراحی که مانع از ملاقات اسپرم مرد با تخمک زن می شود. ششم: با انجام عمل جراحی، اسپرم مرد و یا تخمک زن را از تشکیل نطفه در مرد و یا زن خارج می کند و ...

این صورت ها و انواع روش ها که همگی در جلوگیری از تشکیل نطفه مشترکند، هیچ دلیلی بر ممنوع بودن استفاده از آن ها وجود ندارد، بلکه اقتضای ادله روا بودن ((عزل))، جایز بودن تمام این روش هاست، از این لحاظ که همگی از تشکیل نطفه جلوگیری می کنند.

البته، در برخی از روش ها، گاه جهت دیگری به همراه دارد که موجب حرمت بهره گیری از خود آن روش، می شود: نظیر این که مرد، زن را مجبور کند یکی از روش های جلوگیری را اجرا

کند، زیرا مجبور کردن زن، گونه ای تصرف در سلطه دیگری و ستم بر اوست. و در نتیجه بر شخص اجبار کننده، حرام است.

و یا مانند این که کار گذاشتن آن ابزار در داخل رحم و یا انجام عمل جراحی به وسیله غیرشوهر، صورت گیرد، زیرا انجام چنین عملی مستلزم نگاه کردن به بدن زن است که برای غیرشوهر او و نامحرمان، حرام می باشد و یا مستلزم لمس کردن بدن زن باشد که یقیناً حرام است و یا به نگاه کردن به شرمگاه زن و یا لمس کردن آن بینجامد که علاوه بر بیگانگان، بر محارم او [نظیر پدر و برادر] نیز حرام است. زیرا نگاه کردن به بدن زن، بلکه به هر عضو او که نگاه کردن به آن حرام می باشد، حتی در حالت درمان هم حرام است، زیرا هم اطلاق روایاتی که در مورد حرمت نگریستن به زن بیگانه وارد شده، این را می رساند و هم چنین روایاتی که در خصوص حرمت نگاه کردن به زن در حال درمان آمده است. از جمله:

صحیححه ابو حمزه ثمالی از ابو جعفر (ع):

((از امام درباره زن مسلمانی پرسیدم که آسیبی به بدن او می رسد: یا شکستگی و یا زخم در عضوی از بدن او که نگاه کردن بدان جایز نیست پدید می آید. آیا مردی که به معالجه کردن آن بیش از زنان مهارت دارد، می تواند به او نگاه کند؟

امام فرمود: هر گاه زن نیاز ضروری به آن پزشک داشته باشد او می تواند زن را درمان کند، در صورتی که زن بیمار اجازه دهد.))

در این روایت، امام (ع)، روا بودن نگاه کردن به

ص: ۲۲۹

زن را به نیاز ضروری معالجه زن به پزشک مرد، مشروط کرده است. بنابراین، اگر ضرورت احساس نشود، درمان زن توسط مرد [در فرض مزبور] جایز نیست. این که درمان را به خواسته زن مرتبط دانسته، اشاره بدین نکته است اگر برخی از زنان بزرگوار و غیرتمند، رنج زخم و یا شکستگی را تحمل کنند و آن را بر نگاه و یا لمس کردن مردان نامحرم ترجیح دهند، این کار روا خواهد بود.

هم چنین لمس کردن بدن زن نیز روا نیست، روایات زیادی بر این مدعا دلالت دارد:

یکی از این روایات، موثقه سماعه بن مهران است:

((از امام (ع) درباره دست دادن مرد و زن پرسیدم. امام فرمود: حلال نیست که مرد با زن دست دهد، مگر با زنی که ازدواج وی با او حرام باشد: خواهر، یا دختر، یا عمه، یا خاله و دختر خواهر و یا همانند آن ها و اما زنی که ازدواج با وی رواست، نباید مرد با آن زن دست بدهد، مگر از روی لباس و البته کف دست او را هم نباید فشار دهد.))

برداشت عرفی از روایت می رساند که دست دادن با زن و لمس کردن دست او، هیچ خصوصیتی ندارد، زیرا کف دست نمونه ای از کوچک ترین مصداق لمس بدن زنست و در نتیجه لمس بدن زن حرام است حتی به هنگام درمان.

از سخن یاد شده، حکم صورت ششم به دست می آید، بدین گونه که اگر عمل جراحی را مرد نامحرم انجام دهد و یا به نگاه و یا لمس شرمگاه زن و یا مرد بینجامد، در صورتی که به وسیله غیرشوهر و یا همسر

صورت گیرد، حرام است ولی اگر به وسیله محرم های زن و یا محرم های مرد انجام شود، عینا همان حکم صورت پنجم را دارد.

عقیم سازی زن و یا مرد

هر گاه عمل جراحی موجب عقیم شدن دائمی زن و یا مرد شود، برخی آن را حرام دانسته اند، زیرا این عمل از مصادیق ضرر زدن به نفس به شمار می رود که از محرمات شرعی است.

بررسی: عمومیت حرمت ضرر زدن به نفس به گونه ای مطلق، از نظر شرعی، روشن نیست هم چنین، ((عمل عقیم سازی)) به عنوان نمونه ای از این عموم، نیز قطعی نیست. و نیازمند به بررسی و کاوش می باشد. از این رو می گوییم:

چند دلیل برای اثبات عموم حرمت اضرار به نفس، اقامه شده است:

اول: سخن پیامبر (ص) که در موثقه زراره، نقل شده است:

((لا ضرر و لا ضرار.))

نه ضرر زدن بر خود رواست و نه ضرر زدن به دیگران.

چگونگی استدلال: تردیدی نیست که مراد از ضرار، وارد کردن ضرر است. از این رو، پیامبر (ص) فرمود:

((ما اءراک یا سمره الا مضارا.))

تو را ای سمره نمی یابم جز این که ضرر وارد می کنی.

و یا فرمود:

((انک رجل مضار و لا ضرر و لا ضرار علی مومن.))

تو مردی هستی که ضرر وارد می کنی و شخص با ایمان، نه بر خود ضرر می زند و نه بر دیگران.

بنابراین مراد از ضرار در روایت رفتار و عمل مکلف است و نفی ای که بر فعل مکلف وارد شده، و ظهور در حرمت آن دارد و در نتیجه مفاد قسمت دوم روایت، تحریم زیان رساندن می باشد و زیان رساندن، فراگیر است و موردی

را که ضرر از جانب مکلف بر خودش وارد شود، نیز در بر می گیرد.

لازم به ذکر است که جمله: ((لا ضرر)) تنها بر نفی ضرر در چهارچوب قوانین شرعی، دلالت دارد و برگشت این قاعده، به نفی احکامی است که مستلزم ضرر باشد؛ نظیر وضو و یا حج ضرری، لکن بر حرمت تحمل ضرر دلالت ندارد.

نقد: این سخن مردود است، زیرا اطلاق ادعا شده مورد پذیرش نیست و جمله ((لا ضرار)) تنها به موردی انصراف دارد که ضرر بر دیگری وارد شود [و نه بر خود شخص]، به ویژه، مورد حدیث آن جایی است که ((سمره)) بر مرد انصاری ضرر وارد می کرد. بنابراین، مورد حدیث، وارد کردن ضرر به دیگران است. در نتیجه، وقتی عبارت ((لا ضرار)) در این مورد صادر می شود، تنها به جایی انصراف دارد که وارد کردن ضرر به دیگران باشد.

مؤید این مدعا آن است که در خبر زراره چنین آمده است:

((لا ضرر و لا ضرار علی مومن.))

در پاسخ نوشته محمد بن حسین به ابو محمد (ع)، که به سند صحیح روایت شده، امام چنین فرموده اند:

از خدا پرهیزد و در این به اره به معروف عمل کند و به برادر مومنش ضرر نرساند.

دلیل دوم: روایتی است از کافی، از صدوق در الفقیه والعلل، از شیخ در التهذیب، از برقی در المحاسن و از عیاشی در تفسیرش، از ابو عبدالله علیه السلام و یا از ابو جعفر علیه السلام:

به عنوان نمونه، در امالی به سند معتبر از محمد بن عذافر و او از پدرش نقل کرده است: به ابو جعفر محمد بن علی باقر (ع) گفتم:

ص: ۲۳۲

(چرا خداوند مردار، خون، گوشت خوک و شراب را حرام کرده است؟)

امام (ع) فرمود: خداوند بدین سبب این اشیا را بر بندگان خود حرام و ما سواى آن ها را برای آنان حلال کرد که به آنچه برای آنان حلال کرده رغبت و از آنچه بر آنان حرام کرده نفرت داشته باشند. لکن خدای عزوجل وقتی آفریده ها را آفرید، هر چیزی را که می دانست بدن های آن ها را استوار نگه می دارد و به نفع ایشان است، بر ایشان حلال و مباح کرد و هر چیزی را که می دانست برای آن ها ضرر دارد آنان را از آن نهی کرد. آنگاه همان چیز را برای شخصی که بدان نیاز ضروری پیدا می کند و بدنش جز به وسیله آن نمی تواند استوار بماند، حلال کرد. البته، آن هم به اندازه رفع نیاز و نه بیشتر.

بیان استدلال: امام (ع) در پاسخ به این پرسش که رمز حرمت اشیاى چهارگانه چیست؟ یک قاعده کلی را ارائه می دهد. ((خدا بندگان را از هر چیزی که به آنان ضرر داشته باشد نهی کرده است)). امام (ع) هر چند در مقام بیان حکمت تحریم است و در حکمت احکام، شرط نیست که جامع و مانع باشد، لکن این نکته مانع از استدلال به روایت نمی شود، زیرا استدلال در این جا از قبیل استدلال به علت نیست، بلکه این استدلال، تکیه کردن به یک کبرای کلی است که در سخنان امام (ع) بدان تصریح شده و آن این است: ((خدا هر چیزی را که می دانست به آنان ضرر دارد، آن ها را از آن نهی کرد))، امام (ع) آشکار بیان کرده که هر چیزی که

بر بندگان و بدن هایشان ضرر دارد، خدا آن ها را از آن نهی کرده است، مگر این که به استفاده از آن مجبور شود و فرمود: ((آنگاه، همان چیز را برای شخصی که بدان نیاز ضروری پیدا می کند و بدنش جز به وسیله آن نمی تواند استوار بماند، حلال کرد. البته، به اندازه رفع نیاز و نه بیشتر)). بنابراین، روایت تصریح می کند که هر چیزی که بر بندگان خدا ضرر داشته باشد، بر آنان حرام است.

نهایت ایرادی که بر این استدلال وارد شده، آن است که گفته شود: کبری و یا عمومی که در روایت آمده، عبارت است از: ((حرمت هر چیزی که خوردن و یا آشامیدن آن بر بندگان ضرر داشته باشد)) و اما حرمت ضرر زدن به نفس را از منطوق این روایت نمی توانیم استنباط کنیم، بلکه این استدلال، از قبیل استدلال به ملاک [و علت] حرمت است.

ولی این اشکال نادرست است، زیرا بدون تردید، تمام موضوع و ملاک حرمت در این جا، عنوان اضرار [=ضرر زدن] است، به این دلیل که هر کس با ارتکاز عرفی خود از روایت می فهمد که خوردن شیء مضر و وارد کردن ضرر بر بدن حرام است [بنابراین، حرمت ضرر زدن به نفس از منطوق روایت استفاده می شود]، به گونه ای که اگر استفاده حرمت ضرر به خود از این کبری، از قبیل استدلال به ملاک حرمت محسوب شود، این امر یک دقت عقلی خواهد بود و نه عرفی.

خلاصه: استفاده ((حرمت ضرر زدن به خود)) از روایت، نکته ای است که نمی توان در آن تردید کرد. و از این رو، دلالت روایت بر حرمت وارد کردن ضرر بر خود، بسیار

روشن است.

لکن سند این روایت ناتمام است زیرا روایت کننده آن از معصوم (ع)، در نقل صدوق در کتاب های سه گانه اش، عذافر ابومحمد بن عذافر است. و او عذافر بن عیسی و یا ابن عیثم خزاعی صیرفی کوفی است که از اصحاب امام صادق (ع) شمرده شده است و درباره او نه ستایشی وارد شده است و نه نکوهشی و [مجهول الحال می باشد]. در برخی از اسناد کتاب ((علل)) صدوق، ((عذافر)) این حدیث را [از فرد معین نقل نکرده بلکه] از برخی رجال خود روایت کرده است که در این صورت، روایت مرسل نیز می باشد. و سند روایت در تفسیر عیاشی هم مرسل است. و سند روایت در کافی نیز بر اشخاص ناشناخته و یا ضعیف مشتمل است در ((محاسن)) و ((تهذیب)) نیز همین گونه است.

خلاصه: حدیث، هر چند در کتاب های گوناگون آمده است، ولی سند آن یا به ((ابن عذافر)) بر می گردد که از پدرش و یا برخی از رجال خود نقل کرده است و یا به مفضل بن عمر باز می گردد و هر دو سند، به ویژه سند دوم مخدوش است.

دلیل سوم: روایت تحف العقول: آنچه خوردنش برای انسان حلال است، از چیزهایی که از زمین برآمده اند، سه گونه مواد غذایی است:

۱ تمامی گونه های حبوبات ... دانه هایی که در آن غذای بدن انسان است و به او نیرو بخشد، خوردن آن حلال و هر آنچه که به بدن انسان ضرر رساند و نیروی او را ضعیف کند، خوردنش حرام است، مگر در شرایط اضطراری.

۲ تمامی گونه های میوه جایز است که زمین آن ها را بیرون می دهد، میوه هایی که در آن غذای

ص: ۲۳۵

انسان است و به او سود می رساند، و توان می بخشد، خوردنش حلال است و آنچه به انسان ضرر وارد می کند، خوردن آن حرام است.

۳ تمامی گونه های گیاهان خوراکی گیاهانی که برای انسان مفید و دارای جنبه غذایی باشد، خوردنش حلال است و گیاهانی که به انسان ضرر برساند نظیر گیاهان سمی و کشنده و نظیر خرزهره و دیگر انواع سم کشنده، خوردنش حرام می باشد.

هر چند این روایت، درباره حبوبات، میوه جایت و گیاهان خوراکی است، لکن با عنوان ((مضر بودن)) از نوع حرام آن، تعبیر شده است و عرف چنان می فهمد که ملاک تام در حرمت، همان ((مضر بودن)) است و حرام اصلی، ضرر زدن به بدن انسان است. و اما این که در گونه سوم، به سم های کشنده مثال زده، موجب آن نمی شود که حکم حرمت، تنها به سم محدود شود، زیرا موضوع تام حرمت در گونه ی سوم، نیز همان ((مضر بودن)) است و یاد کرد سموم کشنده، به عنوان یاد مصادیق آن است.

گفته می شود ظاهر این روایت چونان روایت پیشین، یعنی خبر عذافر و مفضل، آن است که اشیای حرام با همان عناوین خاص آن ها نظیر عنوان های: مردار، خون و گوشت خوک، و ... حرام گردیده اند، نه این که موضوع و متعلق حرمت، عنوان ((مضر بودن)) باشد. بنابراین، روایت بر حرمت هر چیزی که به انسان ضرر می رساند، دلالت ندارد.

پاسخ آن است: بر فرض پذیرش این سخن، ظاهر تمام این روایات آن است که هر چیزی که ضرر داشته باشد، از دیدگاه شرع، حرام است و همین ظهور برای اثبات سخن، کافی است، زیرا تفاوتی ندارد که موضوع حرمت،

عنوان ((مضر بودن)) باشد و یا عناوین ویژه ی هر چیز.

در نتیجه، چون هر چیزی که به بدن انسان ضرر می زند حرام است، حرمت کارهایی که مضرند، به هر عنوانی که باشند، ثابت می شود. نهایت آنکه ((ضرر رسانیدن)) حیثیت تعلیلی است نه تقییدی و اشکالی هم ندارد که این دو حیثیت را در احکام شرعی و یا عرفی از یکدیگر جدا کنیم، هر چند در احکام عقلی، به اتحاد این دو و این که حیثیت های تعلیلی عناوین موضوعات احکام عقلی است، باور داشته باشیم.

اما منکر شدن اصل دلالت آن روایت و یا این مرسله، به این احتمال که ممکن است مقصود روایت، بیان فلسفه و حکمت حرمت اشیاء یاد شده باشد و نه بیان حکم حرمت آنچه به انسان ها ضرر می زند، این سخن، با ظاهر روایت ناهم ساز است و دلیل آن هم پیش تر بیان شد و نیازی به تکرار آن نیست.

البته، گاهی به اطلاق روایات یاد شده، اشکال می شود که عدم حرمت مطلق ضرر، سخنی روشن است. لکن این اشکال، مطلب دیگری است که درباره آن به خواست خداوند، سخن خواهیم گفت.

دلیل چهارم: در وسائل از ((صدوق)) در کتاب ((العلل)) به اسناد او از محمد بن سنان، از امام رضا (ع) نقل شده است:

((ما پی بردیم که آنچه را خدا حلال کرده، در آن صلاح بندگان و بقای آنان است و نیز آن ها بدان نیاز دارند و نیز پی بردیم که بندگان نیاز به اشیای حرام ندارند و این اشیا را تباه کننده [بشر] یافتیم. آنگاه دریافتیم که خدا آنچه را که حرام کرده (برخی آنچه را حرام کرده در علل))

ص: ۲۳۷

در وقت نیاز به آن، همو را حلال نموده است، زیرا در این وقت، صلاح در آن است نظیر این که هر گاه شخص به مردار، خون و گوشت خوگ نیاز ضروری پیدا کند، خدا آن ها را حلال کرده است، زیرا در این زمان بهره گیری از این محرمات، موجب صلاح، و جلوگیری از مرگ می شود.))

بیان استدلال: استدلال به حدیث فوق از آنچه در خبر عذافر و السحف، گذشت به دست می آید، با این تفاوت که عنوان ((اضرار)) در این جا به عنوان افساد تبدیل شده است و افساد در صورتی که مطلق باشد با اضرار برابر است.

مگر این که گفته شود: واژه افساد، ظهور در مواردی دارد که به هلاکت و نابودی بدن منجر می شود. در نتیجه اصل پایین تر را در بر نمی گیرد. گواه بر این مدعا آن است که در نسخه العلل چنین آمده است: ((و وجدناه مفسدا داعیا الفناء و الهلاك))؛ آن را تباه کننده و موجب نابودی و هلاکت یافتیم. بنابراین، روایت ضرری را که به آن مرحله نرسد، شامل نمی شود.

دلیل پنجم: روایتی که آن را کلینی و شیخ به سند معتبر از طلحه بن زید که هر چند از عامه است، لکن کتاب و نیز خود او مورد اعتماد است و او از امام صادق (ع) نقل می کند:

((ان الجار كالنفس غير مضار ولا آثم.))

همسایه همانند خود انسان است

، نباید ضرر رسانید و نه به گناه انداخت.

کلینی و شیخ، این حدیث را با همان سند از امام صادق و او از پدرش (ع) نقل کرده اند:

در نوشته ای از علی (ع) خواندم که پیامبر خدا (ص) قراردادی

را میان مهاجران و انصار و نیز کسانی که از ساکنان یثرب= [مدینه] به آن ها می پیوندند، نوشت. در این نوشته آمده، است:

و ان الجار كالنفس غير مضار و لا آثم.

همسایه همانند خود انسان است، نباید ضرر رسانید و نه به گنااهش افکند.

چنین پیداست که اصل حدیث، همین است ولی روایت نخست اختصار شده آن است، چنان که در کتاب ایمان و کفر کتاب کافی، بر اختصار تصریح شده است.

چگونگی استدلال: پیامبر (ص) همسایه را به منزله نفس انسان قرارداد و دلیل آن را هم بیان کرده است: چنان که نمی توان به نفس ضرر وارد کرد به همسایه هم نمی توان ضرر وارد کرد. بنابراین، روایت بر عدم روا بودن ضرر زدن به همسایه دلالت می کند هم چنین از حدیث، استفاده می شود که حرمت ضرر به نفس، سخنی مسلم است، و از این رو حکم حرمت ضرر زدن به همسایه بدان تشبیه شده است.

دیدگاه: دلالت روایت در همسان دیدن همسایه با خود، در این جهت که ضرر بر همسایه نباید زد همانگونه که بر نفس انسان روا نباشد، سخنی متین و سازگار با ظاهر حدیث است، ولی بر حرمت ضرر بر نفس، دلالت ندارد.

دلیل آن است که ظاهر حدیث، به امر اخلاقی و فطری توجه می دهد و مفادش چنان است که همان گونه که انسان نمی پسندد که به خودش ضرر زدن ضرر زدن به همسایه اش را نیز روا ندارد ولی دلالت نمی کند که اگر بر خودش ضرر وارد کند، مرتکب معصیت شده است، بلکه می گوید: از آنجا که انسان بر اساس سرشت خود ضرر وارد نمی کند، به ضرر زدن بر همسایه اش

نیز نباید رضایت دهد.

نتیجه: بر فرض این که، حدیث ضرر زدن به همسایه را حرام بدارد، هیچ گونه دلالتی بر تحریم ضرر زدن به نفس ندارد، بلکه بنای این حدیث بر آن است که از غریزه فطری انسانی بهره گیرد و نه از حکم شرعی ای که اسلام آن را در ضرر زدن به نفس وضع کرده است.

آنچه را که درباره معنای حدیث بیان کردیم، همان چیزی است که ظاهر الفاظ حدیث آن را اقتضا می کند، ظاهر ساختار کلام جمله: ((غیر مضار)) آن است که خبر دوم برای ((الجار)) می باشد و به ناچار معنای مفعولی از آن اراده می شود [و نه معنای فاعلی]. البته، مقصود اصلی از جمله خبریه، نهی از ضرر به همسایه است و این که انسان نباید به همسایه اش ضرر وارد کند.

شاید آنچه را که محدث محقق، فیض کاشانی قدس سره در شرح بیان کرده است، به گفته ما برگردد:

((شاید مراد از حدیث آن باشد که انسان همان گونه که به خودش ضرر نمی زند و خود را به گناه نمی اندازد و یا کاری را بر خود گناه محسوب نمی کند، همچنین شایسته است که به همسایه اش نیز ضرر نزد و او را به گناه نیندازد و یا کاری را بر او گناه نشمارد. گفته می شود:

أثمه: ((او را به گناه انداخت.)) ((أثمه الله فی کذا)): آن را بر او گناه شمرد. ((أثم)) از باب ((نصر)) و ((منع)) است.))

لکن گفته او با تفسیر لغوی و اشتقاقی که وی از واژه ((آثم)) کرده است، ناسازگار است، و اگر این برداشت، بیان واقعی او بود، نیاز به جمله: ((یقال ...))

نداشت. از این رو، احتمال دارد که گفته او به آنچه محدث مجلسی آن را در ملاذ الاخبار بیان کرده است، باز گردد. او در مقام شرح سخن کاشانی گفته است: واجب است که همسایه را همانند خود بدانید ((غیر مضار)) به صیغه اسم فاعل: به همسایه، نه ضرر برسانید و نه در حق او گناهی مرتکب گردید.

بی تردید، سخن مجلسی خلاف ظاهر است و دلیل آن با اندیشیدن در سخنان گذشته، آشکار می شود، زیرا بدون شک، واژه ((غیر مضار)) خبر مبتدا ((الجار)) است و ((غیر آثم)) عطف بر آن است. بنابراین، باید از این دو واژه معنایی اراده شود که صفت ((الجار)) باشد و در نتیجه، جز آنکه آن ها را به معنای اسم مفعول بگیریم، چاره ای نیست چنان که از ((آثم)) نیز همان معنای شناخته شده اش اراده می شود: گناهکار. مقصود از نفی گناه از همسایه، آن است که انسان همسایه اش را گناهکار و مقصر محسوب نکند، چنان که خود را گناهکار محسوب نمی کند.

دلیل ششم: وسائل، از صدوق در ((الفقیه)) نقل می کند که امام علیه السلام فرمود:

((کل ما اضر به الصوم فالافطار له واجب.))

هر کس که روزه برای او ضرر دارد

، افطار برای اش واجب است.

بیان استدلال: وجوب افطار یا حرمت روزه در جایی که روزه گرفتن برای مکلف ضررها دارد، نشان دهنده آن است که ضرر زدن به نفس حرام است و به همین دلیل، سبب وجوب افطار شده است.

ولی این استدلال، مردود است، زیرا گرچه بررسی این روایت مرسله موجب می شود که انسان بینگارد که هر چیز زیان آور، حرام است ولی روایات دیگر و آیه مبارکه، این احساس و استدلال را سست می کند:

زیرا آیات و روایات نشان می دهند که رمز حرمت روزه بر بیماران، آن است که خدا افطار را به عنوان هدیه به بندگان بیمار و مسافرش بخشیده است.

((هر کس از شما بیمار و یا در سفر باشد، به همان تعداد از روزهای دیگر)). و نیز این اهدا را با این سخنان تاکید می کند:

((خدا برای شما خواستار آسایش است نه سختی.))

بر این اساس، هر گاه بیمار روزه بگیرد، هدیه خدا را رد کرده است و چون هدیه خدا رد کرده، روزه گرفتن او، معصیت محسوب می شود و افطار برای اش واجب است. بنابراین، وقتی که روزه گرفتن برای بیمار ضرر داشته باشد، وجوب افطار، دلیلی بر حرمت ضرر به نفس نمی باشد، بلکه وجوب افطار برای بیمار دقیق همانند وجوب آن بر مسافر است.

روایات بدین مفاد، فراوان است، از جمله: یحیی بن ابی العلاء از امام صادق (ع) روایت می کند:

((روزه دار در سفر همانند افطار کننده آن است در کاشانه ی خویش. سپس امام (ع) فرمود:

مردی به نزد پیامبر (ص) آمد و گفت: پیامبر خدا! آیا در ماه رمضان، در سفر روزه بگیرم؟ پیامبر (ص) فرمود: خیر. آن مرد گفت: این کار برای من آسان است. پیامبر (ص) فرمود: خداوند افطار در ماه رمضان را بر بیماران و مسافران اتم صدقه داده است. آیا یکی از شما دوست دارد که صدقه بدهد و صدقه اش به او باز پس گردد؟))

نتیجه: ظاهر آیه آن است که تکلیف بیمار و مسافر، همان ((عده من آیام اخر)) است. بنابراین، دست کم این احتمال وجود دارد که وجوب افطار در مرسله صدوق، از

محتوای آیه گرفته شده باشد و نه از حرمت وارد کردن ضرر به نفس، با وجود این احتمال، نمی توان به حدیث استدلال کرد.

علاوه بر روایت ابن ابی علاء که دلالت روشن بر مدعا داشت، در این باب، روایات دیگری نیز وجود دارند که همپایه و یا نزدیک است و خواننده، می تواند به آن ها رجوع کند.

دلیل هفتم: دلایلی که می گویند: اگر آب برای بدن ضرر داشته باشد، به جای وضو، باید تیمم کرد.

در پاسخ به این استدلال نیز باید گفت: این دلایل، یا عموم حدیث ((لاضرر)) است که پیش تر درباره آن سخن گفته شد] و روشن شد که دلالت بر حرمت اضرار به نفس ندارد]. و یا همانند آیه: ((و ان کنتم مرضی او علی سفر ... فتموا صعیدا طیباً و صحیحه بزنطی می باشد که او از امام رضا (ع) و یا از داود بن سرحان، از امام صادق (ع) نقل کرده که درباره مردی می پرسد که جنب شده و در بدن او زخم و یا دمل است و یا می ترسد که سرما به او ضرر بزند. امام (ع) فرمود: لایغتسل و یتیمم؛ غسل نکنند و تیمم کنند.))

این دلایل، تنها دلالت دارند که تکلیف از وضو و یا غسل، به تیمم، تغییر می یابد. بی تردید خاستگاه این تغییر، وجود بیماری، یا زخم، یا دمل و یا بیم از سرماست، اما این که بهره گیری از آب در حالت های یاد شده، حرام تکلیفی است از دلایل مذکور، استفاده نمی شود.

و اما معتبره محمد بن سکین و دیگران، از امام صادق (ع):

((به من گفته شد: فلانی جنب شد، در حالی که بیماری آبله

داشت. پس او را غسل دادند و در نتیجه، وی مرد. امام (ع) فرمود: او را کشته اند. چرا درباره تکلیف او نپرسیدند؟ و چرا او را تیمم ندادند؟ مگر نه آنکه شفای ندانی پرسیدن است.))

نظیر آن، روایتی است که جعفر بن ابراهیم جعفری و دیگران نقل کرده اند.

روشن است که این روایت در موردی است که به کار بردن آب به مرگ انجامیده است، بنابراین، سرزنش در به کار گرفتن آب، بر ناروایی آن در موردی که ضرر کمتری دارد دلالت ندارد و شاید در موردی که به کار گرفتن آب به ضرر اندک، یا طولانی شدن بیماری آبله منجر شود، این عمل اصلا سرزنشی را هم نداشته باشد.

دلیل هشتم: دلایلی که بر عدم وجوب حج و عدم حصول استطاعت دلالت دارند، و آن در موردی است که رفتن به حج، به بیماری و یا زیان بدنی بینجامد زیرا گفته اند که حرمت ضرر، موجب از بین رفتن وجوب و عدم حصول استطاعت است، و اگر ضرر به نفس روا بود، بایستی آن را تحمل می کرد و در این صورت، توان حج را داشت و حج بر او واجب بود.

این دلیل، نیز ناتمام است، زیرا روایات معتبره فراوانی در این به اراه است و از جمله صحیحه هشام بن حکم است. او از امام صادق (ع) درباره آیه: و لله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا سوال می کند: مقصود از آیه چیست؟ امام (ع) فرمود:

((من كان صحيحا في بدنه تخلى سربه له زاد و راحله.))

کسی که بدنش سالم، راهش آزاد و دارای توشه و مرکب سواری باشد.

نظیر

ص: ۲۴۴

آن است، معتبره محمد بن یحیی خثعمی و ... این روایت به روشنی می گوید که صحت جسمانی در تحقق استطاعت شرط است.

دور نیست که از روایت بهره گیری شود که اگر رفتن به حج به سلامتی انسان زیان زند، در این صورت نیز شرایط استطاعت موضوع ندارد، بدین معنا که همان گونه که نبودن سلامتی و وجود بیماری از آغاز کار، با استطاعت ناسازگار است، رفتن به حج اگر به بیماری بینجامد نیز با استطاعت در تضاد است. بنابراین، حج بر کسی که از آغاز سلامت جسمانی نداشته باشد و یا سرانجام، سفر حج به بیماری او منتهی شود، واجب نیست، زیرا عنوان مستطیع (توانمند) بر او صدق نمی کند. اما در هر حال، این دلایل بر حرمت ضرر به نفس دلالت ندارد.

دلیل نهم: از جمله دلایل، بر حرمت ضرر به نفس، آیه شریفه است.

و لاتلقوا بأیدیکم الی التهلکة؛ و خویشتن را به دست خویش به هلاکت میندازید.

یا بدان تقریب که هلاکت، همان تلف کردن و ضرر زدن به نفس است، چرا که این کار سبب از بین رفتن کمال وجودی می شود، زیرا اصل وجود را از بین می برد و یا بدان برداشت که در عرف، هیچ تفاوتی میان هلاکت و نابودی وجود ندارد.

در نقد این استدلال، بایستی گفت که ظاهر هلاکت، همان نابودی است. بنابراین آیه در حرمت نابود کردن خود دلالت دارد و گستره ضرر به خود را در بر نمی گیرد در این مورد، عرف هم از عنوان هلاکت و نابودی، الغای خصوصیت نمی کند[و هر گونه ضرر را از مصادیق آیه نمی شمارد].

این بود عمده آنچه می توان برای

اثبات ((حرمت ضرر زدن به نفس)) بدان استدلال کرد و به توفیق الهی به آن ها آگاهی پیدا کردم.

پیش تر دانستید که آنچه دلالتش بر حرمت ضرر زدن به نفس دور به نظر نمی رسد، روایات سه گانه اول است که عبارت بودند از: خبر عزافر، خبر ((مفضل)) و مرسله ((تحف العقول)). لکن سند این روایات ضعیف است، زیرا روایت اخیر مرسله می باشد و در سند دو روایت نخست هم افرادی هستند که توثیق نشده اند. مگر آنکه از مجموع روایات و قوت متن آن ها بتوان به درستی محتوای آن ها دست یافت تا اندازه ای که به مرحله حجت بتوان بدان ها استدلال کرد، اما این دعوی، بسیار دشوار است.

سخنان فقها درباره ضرر زدن به نفس

شیخ انصاری قدس سره در رساله اللاضرر گفته اند: ((از دلایل عقلی و نقلی استفاده می شود که ضرر زدن به نفس حرام است)).

چون دامنه سخن به این جا انجامید، شایسته می نماید که سخنان فقها را در این زمینه به گونه ای اجمالی بیاوریم:

تا آنجا که اطلاع داریم، فقیهان این بحث را ابتدا در مسأله حرمت سم های کشنده بیان کرده اند و سپس سخنانی را نقل کرده اند که بر حرمت ضرر زدن به نفس دلالت دارند. البته، شیخ الطائفه، قدس سره، این مسأله را در عنوان ((وجوب دفع از نفس)) بیان کرده است.

وی در ((مبسوط)) در استدلال برای وجوب خوردن خوراکی حرام بر درمانده، گوید:

((اما وجوب خوردن حرام به سبب بیم داشتن بر نفس خود، برخی گفته اند: واجب است، همین نظریه از دیدگاه ما درست است، زیرا وضع ضرر هم عقلا واجب است و هم به دلیل سخن خداوند که می گوید: ولا تقتلوا أنفسکم [؛خودتان را به

می بینید که شیخ طوسی در وجوب خوردن حرام بر شخص درمانده، چنین استدلال می کند: ((دفع ضرر، واجب عقلی است)). از این سخن، کلام شیخ انصاری، که پیش تر یاد کردیم، روشن می شود و آن سخن، این بود که دلیل عقلی بر حرمت ضرر زدن به نفس دلالت دارد. ولی شیخ طوسی پس از دلیل عقلی، به آیه ای که قتل نفس را تحریم می کند، استدلال کرده است. این استدلال، موجب می شود که این احتمال پدید آید که دلیل یاد شده تنها در صورتی بر حرمت ضرر به نفس دلالت دارد که ضرر به مرگ بینجامد.

می توان گفت تعریفی که شیخ از ((درمانده)) ارائه می کند، اطلاق آیه را [چه به مرگ بینجامد یا نه] می نمایاند. زیرا شیخ طوسی می گوید: ((هر گاه ثابت شود که مردار برای درمانده حلال است، هم برای درمانده حلال خواهد بود و هم برای کسی که در حکم او باشد، یعنی کسی که می ترسد که اگر از آن نخورد، بیمار می شود)).

از ملحق کردن شخصی که از بیماری بیم دارد به کسی که درمانده است، می توان به دست آورد که وجوب خوردن مردار بر درمانده، دلیل بر وجوب خوردن آن بر شخصی است که در حکم اوست، بنابراین، باید ضرر اعم از آن ضرری باشد که به هلاکت منتهی بشود مانند درمانده و یا به بیماری بینجامد که مرحله ای پایین تر از مرگ است.

ولی شاید بتوان گفت: حکم وجوب خوردن مردار، تنها ویژه درمانده ای است که بیم تلف شدن را داشته باشد و کسی را که به منزله اوست، شامل نمی شود. ولی این سخن با ظاهر اطلاق جمله شیخ طوسی، ناسازگار است: ((دفع

ضرر عقلا واجب می باشد)).

شیخ طوسی، در کتاب ((اطعمه)) از ((خلاف))، مسأله ۲۳ گفته اند:

((هر گاه شخص به خوردن مردار ناچار شود، بر او واجب است که از آن بخورد. و برای او جایز نیست که خودداری کند. شافعیان در این به اره دو نظریه دارند، یکی از آن ها همانند نظریه ای است که اشارت شد. ابواسحاق گوید: خوردن مردار بر شخص درمانده واجب نیست، زیرا وی ممکن است در خودداری از آن هدفی داشته باشد از جمله اینکه نمی خواهد چیز نجس و آلوده ای را بخورد. دلیل ما بر وجوب خوردن مردار چیزی است که ما به گونه ای آن را بدیهی می دانیم، یعنی وجوب دفع ضرر از نفس. بر این اساس، هر گاه خوردن مردار به هنگام ضرورت مباح باشد و شخص بتواند به وسیله آن ضرر بزرگ را از خود دفع کند، بر او واجب است که این کار را بکند.))

همان گونه که ملاحظه می کنید، شیخ کبرای قضیه، یعنی وجوب دفع ضرر از نفس را مسلم دانسته است و حتی برای اثبات وجوب خوردن مردار در هنگام ضرورت به این کبرای کلی استدلال می کند. مقصود او این است که استثنای ((درمانده)) در آیه تحریم، حلال بودن خوردن مردار برای درمانده را ثابت می کند و کبرای ((وجوب دفع ضرر)) اقتضا می کند که انجام دادن عملی که موجب دفع ضرر شود واجب باشد. در نتیجه، خوردن مردار در هنگام اضطرار باید واجب باشد تا قاعده وجوب دفع ضرر به مورد اجرا گذاشته شود.

آنچه را که شیخ طوسی در دو کتاب خود = [خلاف و مبسوط] متذکر شده اند، دیگران نیز آن را در اصول فقه، در

مسئله: ((آیا اصل در اشیا منع است و یا اباحه)) بیان کرده اند: ولی با عناوین متفاوت؛ گاهی بدین گونه که، هر چیزی که ضرر دارد و هیچ منفعتی در آن نیست چه در حال حاضر و چه در آینده اقدام به آن، زشت و ممنوع است، چنان که در بخش اصول ((غنیه)) بدین مطلب اشاره شده است. بار دیگر چنین به مسئله مورد بحث اشاره کرده اند که دفع ضرر محتمل عقلا واجب است و نیز در هنگام استدلال قائلان به احتیاط در موارد شک در تکلیف، این مسئله را یادآور شده اند.

خلاصه: اگر بر طبق حکم عقل و یا شرع، دفع ضرر از نفس واجب است، لازمه این نظریه آن خواهد بود که وارد کردن ضرر بر نفس حرام است، زیرا اگر جایز باشد، وجوب دفع ضرری که متوجه نفس است، دلیل و معنایی نخواهد داشت.

بنابراین، با بررسی سخنان علما در مسائل: براءت و احتیاط و اینکه اصل در اشیا منع است و یا اباحه، به این نتیجه می رسیم که حرمت ضرر زدن به نفس در دیدگاه آنان از مسلمات است، به گونه ای که ادعای وحدت نظر آنان در این مسئله، دور نخواهد بود.

ابن حمزه، در بخش اطعمه ((الوسیله))، به هنگام شمارش خوراکی های، حرام می گوید: ((اصل حرام پنج چیز است، سم های کشنده، چه کم و چه زیاد آن)).

فقیه اقدم، ابوصلاح حلبی در کتاب ((کافی)) در بیان چیزهایی که خوردن آن ها حرام است می گوید: ((از چیزهایی که حرمت به عین آن تعلق گرفته، سم های کشنده است)).

قاضی ابن براج در ((المهذب)) کتاب اطعمه و اشربه گفت: ((از چیزهایی که بیان شده آنچه حیوان

نیست، بر سه نوع است: حرام، مکروه و مباح. اما حرام عبارت است از: تمام زهرهای کشنده و همه اشیای نجس و آلوده)).

محقق در شرائع، در قسم چهارم، در بررسی جامدات اطعمه و اشربه گوید: ((پنجم: سم های کشنده، چه کم و چه زیاد آن. اما آنچه که مقدار کمی از آن کشنده نیست نظیر تریاک و سقمونیا ... که مزاج را ملایم می کند، اشکالی ندارد، زیرا گمان سلامتی از آن می رود و فراتر از این مقدار تا مرحله ای که موجب خطر باشد، جایز نیست، زیرا روا نخواهد بود که انسان کاری کند که سبب سنگینی و تباهی مزاج گردد.))

شهید ثانی در ((مسالك)) در پیوست عبارت یاد شده، گوید: ((میزان حرمت این اشیا، ضرر زدن به بدن و یا مزاج است. بنابراین، خوردن سم های زیانآور حرام است، خواه کم باشد و خواه زیاد، ضرر به مرحله تلف برسد و یا نرسد، بلکه در حرمت این نوع، سم ها کافی است که موجب بد مزاجی شود و ضرر آن آشکار گردد. و اگر سم از نوعی باشد که زیادش زیانآور باشد و نه مقدار کم آن، در این صورت حرمت آن به همان مقداری که زیان می رساند منحصر است نظیر تریاک، سقمونیا، حنظل و امثال آن. مرجع تشخیص اندازه ضرر، تجربه شخص و یا نظر کارشناس است. به طور کلی، مرجع تشخیص، چیزی است که انسان به وسیله آن گمان پیدا می کند و نه آنچه مصنف بیان کرده، یعنی مقدار یک و یا دو قیراط.))

محقق حلی در ((مختصر النافع))، در قسم چهارم، گوید: ((پنجم، سم های کشنده است چه کم و چه زیاد آن و اما

آنچه مقدار زیاد آن کشنده باشد، همان مقدار حرام است)).

نویسنده ریاض در شرح عبارت گوید: سم های کشنده و اشیای زیانآور، در تمام انواع حرام است، جامد باشد و یا مایع، و سپس می گوید: میزان حرمت، چیزی است که موجب ضرر بر بدن و تباهی مزاج شود. دلیل بر حرمت، علاوه بر اجماع، حدیث نفی ضرر و اضرار است و نیز روایتی که درباره منع خوردن گل وارد شده است که علت حرمت را چنین بیان می کند: در خوردن گل، نوعی کمک به کشتن و یا ضعیف کردن نفس است.

علامه حلی در قواعد در ذیل مطلب چهارم درباره جامدات از اطعمه و اشربه، گوید:

((پنجم، سم های کشنده است، چه کم و چه زیاد آن. البته، خوردن مقدار کم که موجب قتل نمی شود، اشکال ندارد و فراتر رفتن از این مقدار، نظیر یک مثقال، جایز نیست. به طور کلی خوردن هر مقداری که بیم ضرر در آن می رود، روا نمی باشد.))

همچنین، علامه حلی در شمارش اشیای جامد حرام در کتاب ارشاد گوید: ((سم های کشنده حرام است، خواه کم باشد و خواه زیاد و آنچه مقدار اندکش به قتل نمی انجامد، خوردن همان مقدار بی ضرر جایز است)).

صاحب جواهر در ادامه ی عبارت پیشین شرائع چنین گوید: ((به طور کلی، هر آنچه در آن، یقین، یا گمان و یا بیم ضرر وجود داشته باشد حرام است)).

نتیجه: برخی از این عبارات از قبیل سخن ابن حمزه و حلبی و قاضی و محقق در دو کتاب خود=[شرائع و ریاض] و حتی عبارت علامه در دو کتابش=[قواعد و ارشاد] هر چند ظاهر آنها به سم کشنده انحصار

دارد، لکن برخی دیگر، چنان که ملاحظه می کنید، آشکارا می گویند: هر چیزی که زیانآور باشد، خوردن آن حرام است و حتی صاحب ریاض چنان که دانستید ادعای اجماع در این به اره کرده است. در نتیجه، از سخنان فقیهان چنین برداشت می شود که ضرر زدن به نفس روا نیست و دفع ضرر از آن واجب است.

البته، این احتمال وجود دارد که دلیل آنان حکم عقل به لزوم دوری از ضرر باشد و یا روایاتی که پیش تر، بیان شد و احادیث دیگری که مستدرک آن ها را از دعائم و دیگر کتاب ها نقل کرده است.

بنابراین، همگونی سخنان فقیهان یاد شده کاشف از دلیل دیگری نیست، چنان که کاشف از رأی معصوم (ع) نیز نخواهد بود و پیش تر بیان شد که جز حکم عقل، این گونه دلایل ارزش چندانی ندارند.

انصاف این است که عقل، به وجوب دفع هر گونه ضرر، حتی اگر اندک و یا غرض عاقلانه بر آن مترتب باشد، حکم نمی کند. البته، اگر ضرر از دیدگاه خردمندان قابل توجه باشد و یا غرض عاقلانه بر تحمل آن مترتب نباشد، از نظر عقل، تحمل آن زشت است و ممکن است از دیدگاه شرع هم حرام باشد.

در نتیجه، دلیل بر ((حرمت مطلق ضرر زدن بر نفس)) تنها به دلایل نقلیه ای منحصر می شود که درباره ارزش آن ها سخن گفته شد.

فقه اهل بیت - شماره ۸ ص ۶۱

آیین همسر داری

مشخصات کتاب

نویسنده: ابراهیم امینی

پیشگفتار

بسم الله الرحمن الرحيم

هر پسر و دختری که به سن رشد و بلوغ می رسند بزرگترین آرزویشان اینست که ازدواج کنند، با تاسیس زندگی مشترک زناشویی، استقلال و آزادی بیشتری بدست آورند، یار و مونس مهربان و

ص: ۲۵۲

محرم رازی داشته باشند. آغاز زندگی سعادت‌مندان خویشت را از زمان ازدواج حساب می‌کنند و برایش جشن می‌گیرند. زن برای مرد آفریده شده و مرد برای زن، و مانند مغناطیسی یکدیگر را جذب می‌کنند. زناشویی و تاسیس زندگی مشترک خانوادگی یک خواسته طبیعی است که غرائزش در وجود انسان‌ها نهاد شده است. و این خود یکی از نعمتهای بزرگ الهی است. راستی به غیر از کانون گرم خانوادگی کجا را سراغ دارید که برای جوانان پناهگاه مطمئنی باشد؟ علاقه به خانواده است که جوانان را از افکار پراکنده و اضطرابهای درونی نجات می‌دهد. در آنجاست که می‌توانند یار و مونس با وفا و مهربانی پیدا کنند که در شادان و گرفتاریها یار و غمگسارشان باشد. پیمان مقدس زناشویی رشته ای است آسمانی که دلها را بهم پیوند می‌زند، دلهای پریشان را آرامش می‌دهد افکار پراکنده را به یک هدف متوجه می‌سازد. خانه، جایگاه عشق و محبت، کانون انس و مودت و بهترین آسایشگاه است.

خداوند بزرگ در قرآن مجید از این نعمت بزرگ یاد کرده می‌فرماید:

یکی از آیات خدا اینست که از خود شما برایتان همسران آفرید تا با آنها انس بگیرید و آرامش خاطر پیدا کنید، و در میانتان دوستی و مهربانی افکند. و در این موضوع برای اندیشمندان آیات و نشانه هایی است. (۱)

پیغمبر اسلام فرمود: مردی که زن نداشته باشد مسکین و بیچاره است، گر چه ثروتمند باشد. و زنی که شوهر نداشته باشد مسکین و بیچاره است گر چه ثروتمند باشد. (۲)

حضرت صادق علیه السلام از مردی پرسید: همسر داری؟ عرض کرد: نه. فرمود:

دوست ندارم یک شب بی همسر بمانم گر چه مالک تمام دنیا باشم. (۳)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: بنائی در اسلام پایه گذاری نشده که نزد خدا محبوبتر و عزیزتر از ازدواج باشد. (۴)

آری خدای مهربان یک چنین نعمت گرانبهائی را به بشر عطا کرده است لیکن افسوس و صد افسوس که از

ص: ۲۵۳

۱- سوره روم آیه ۲۱

۲- مجمع الزوائد ج ۴ ص ۲۵۲.

۳- بحار الانوار ج ۱۰۳ ص ۲۱۷.

۴- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۲۲.

این نعمت بزرگ قدردانی نمی کند و چه بسا، بواسطه نادانی و خودخواهی، همین کانون مهر و مودت را به صورت یک زندان تاریک بلکه جهنم سوزانی تبدیل می سازد. در اثر جهالت و نادانی بشر است که محیط نورانی و با صفای خانواده به صورت زندان دردناکی تبدیل می شود که اعضاء خانواده ناچارند تا آخر عمر در آن زندان تاریک بسر برند یا پیمان مقدس زناشویی را متلاشی سازند.

آری اگر زن و شوهر به وظیفه خویش آشنا باشند و عمل کنند محیط خانه مانند بهشت برین با صفا و نورانی می گردد. و اگر اختلاف و کشمکشهای خانوادگی به میان آمد محیط خانه به صورت یک زندان حقیقی تبدیل خواهد شد.

اختلافات خانوادگی علل و عوامل مختلفی دارد. از قبیل عوامل اقتصادی، تربیت خانوادگی زن یا شوهر، محیط زندگی، دخالتهای بیجای پدر و مادر زن و شوهر یا سایر بستگان آنها. و دهها چیز دیگر.

لیکن به عقیده نگارنده، مهمترین عامل ناسازگاری و اختلافات داخلی، آشنا نبودن زن و شوهر به وظائف زناشویی و عدم آمادگی برای زندگی مشترک خانوادگی است، برای تصدی هر مقام و انجام هر کاری، تخصص و آمادگی یک شرط اساسی محسوب می شود. و کسی که اطلاعات کافی و آمادگی قبلی نداشته باشد نمی تواند کاری را بخوبی انجام دهد. بهمین جهت، برای تصدی هر مقامی کلاسهای کارآموزی تاسیس می شود.

برای ازدواج و تاسیس زندگی مشترک خانوادگی نیز تخصص و آمادگی و اطلاعات کافی لازم است. پسر باید از طرز تفکر همسرش و خواسته های درونی او و مشکلات زناشویی و راه علاج آنها و آداب معاشرت اطلاعات کافی داشته باشد. باید توجه داشته باشد که زن گرفتن به معنای جنس خریدن یا کلفت گرفتن نیست، بلکه به معنای پیمان وفا و صداقت و محبت و همکاری و شرکت در زندگی مشترک خانوادگی است.

زن نیز باید به طرز تفکر شوهرش و

خواسته های درونی او توجه داشته باشد و بداند که شوهر کردن به معنای نوکر گرفتن و تامین بدون قید و شرط خواسته ها و آرزوهای درونی نیست. بلکه پیمان همکاری و تشریک مساعی است. و برای رسیدن به این هدف مقدس، گذشت و فداکاری و همکاری و تفاهم لازم است.

با اینکه سرنوشت پسر و دختر با ازدواج روشن می شود و اطلاعات لازم و آمادگی اخلاقی برایش ضروری است متأسفانه اجتماع مانسبت به این موضوع حیاتی غفلت دارد.

نسبت به جهاز و مهر و زیبایی و شخصیت پدر و مادر کاملاً عنایت دارند. لیکن آمادگی برای زرداری و شوهرداری و تاسیس زندگی مشترک خانوادگی را اصلاً شرط نمی دانند.

دختر را به خانه بخت می فرستند با اینکه شوهرداری و کدبانوگری را نیاموخته است. پسر را زن می دهند با اینکه از زرداری و سرپرستی خانواده اطلاع ندارد.

دو نوجوان بی اطلاع و کم تجربه وارد زندگی نوین می شوند. بدین جهت صدها مشکل بوجود می آید. اختلافات و ناسازگاریها و قهر و دعواها شروع می شود. دخالت پدر و مادرها هم چون از روی عقل و تدبیر نیست، نه تنها مشکلی را حل نمی کند بلکه اختلافات را عمیق تر و ریشه دارتر می سازد. دوران اول ازدواج یک دوران پر آشوب و بحرانی است. بسیاری از زندگیها در همین دوران بواسطه طلاق متلاشی می گردد.

بعضی از آنها هم با حفظ ازدواج، تا آخر عمر به کشمکش و زورآزمایی ادامه می دهند و عذاب در این زندان اختیاری را بر طلاق مقدم می دارند.

بعضی از خانواده ها هم پس از مدتی، کوتاه یا دراز، با اخلاق و رفتاریکدیگر آشنا می شوند و آسایش و آرامش نسبی پیدا می کنند.

ای کاش برای پسران و دخترانی که در صدد ازدواج بودند کلاسهایی به عنوان آموزش ازدواج تاسیس می شد و بعد از اینکه یک دوره راهنمایی می دیدند و برای زندگی مشترک خانوادگی آماده

می شدند و برگ صلاحیت برایشان صادر می شد اقدام به ازدواج می کردند. (به امید آرزو انشاء اله).

نگارنده چون بدین نیاز اجتماعی توجه داشته و ضرورت آن را احساس نموده کتاب حاضر را نگاشته است. در این کتاب مشکلات زناشویی مورد بررسی قرار گرفته و با استفاده از قرآن شریف و احادیث پیغمبر و ائمه علیهم السلام و گاهی با استفاده از آمار عمومی و تجربه های شخصی، تذکراتی داده شده و راهنماییهای لازم بعمل آمده است.

نگارنده مدعی نیست که با خواندن این کتاب تمام مشکلات خانوادگی حل و فصل خواهد شد. زیرا عوامل دیگری نیز بدون شک دخالت دارند. لیکن امیدوار است که خواندن این کتاب و بکار بستن آن، در حل بسیاری از مشکلات به خانواده ها کمک کند. از دانشمندان و خیرخواهان ملت انتظار می رود که ضرورت این موضوع را دریابند و با اقدامات جدی و مؤثر خانواده ها را از پریشانی و بدبختی نجات دهند (به امید آن روز). در این کتاب وظائف هر یک از زن و مرد بطور جداگانه مورد بررسی قرار گرفته و کتاب به دو بخش تقسیم شده است: بخش اول، وظیفه زن نسبت به شوهرش. بخش دوم، وظیفه مرد نسبت به همسرش. لیکن لازم است که زن و شوهر هر دو بخش را بخوانند تا به وظائف مشترک آشنا شوند و بینایی بهتری پیدا کنند. وقتی یکی از دو بخش کتاب را می خوانید ممکن است خیال کنید که از یک طرف جانبداری شده و وظیفه دیگری مورد غفلت واقع شده است، لیکن چنین نیست، وقتی بخش دیگر را بخوانید تصدیق خواهید کرد که تعصبی در کار نبوده و بیطرفانه قضاوت شده است.

قم، حوزه علمیه ابراهیم امینی

تیر ماه ۱۳۵۴

هدف ازدواج

ازدواج برای انسان یک نیاز طبیعی است و فوائد مهمی را در بردارد که اهم آنها عبارت است از:

۱- نجات از

ص: ۲۵۶

دختر و پسری که ازدواج نکرده اند بمنزله کبوترانی بی آشیانه هستند، که بوسیله ازدواج خانه و آشیانه و پناهگاه می یابند. شریک در زندگی و مونس و محرم راز و غمخوار و مدافع و کمک بدست می آورند.

۲- ارضای غریزه جنسی

غریزه جنسی در وجود انسان غریزه بسیار نیرومند و ارزنده ای است. و بهمین جهت نیاز دارد به وجود همسری که در یک محیط امن و آرامش، در مواقع احتیاج، از وجودش بهره بگیرد و لذت ببرد. تامین صحیح خواسته های غریزه جنسی یک نیاز طبیعی است که باید اجابت شود و الا ممکن است پی آمدهای بد روانی و جسمانی واجتماعی داشته باشد. کسانی که از ازدواج امتناع می ورزند غالباً به بیماریهای روانی و جسمانی مبتلا می گردند.

۳- تولید و تکثیر نسل، بوسیله ازدواج انسان فرزند پیدا میکند

وجود فرزند ثمره ازدواج و باعث تحکیم بنیاد خانواده و آرامش و دلگرمی زن و شوهر می باشد. و بهمین جهت در قرآن و احادیث نسبت به ازدواج تأکیدات فراوانی بعمل آمده است. از باب نمونه: خدا در قرآن می فرماید: و از آیات خدا اینست که برای شما همسرانی را آفرید تا با آنها انس بگیرید (۱) رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: در اسلام بنائی بر پا نشده که بهتر از تزویج باشد. (۲)

امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: تزویج کنید که سنت رسول خداست. پیامبر صلی الله علیه و آله می فرمود: هر کسی می خواهد از سنت من پیروی کند باید ازدواج نماید. بوسیله ازدواج فرزند بیاورید (و تعداد مسلمانها را زیاده گردانید) که من در قیامت با کثرت شما به امتهای دیگر مباحات و افتخار می کنم. (۳)

امام رضا علیه السلام فرمود: هیچکس فائده ای بدست نیاورد که بهتر از همسر شایسته باشد. همسری که وقتی به او نگاه می کند شادمانش میگرداند و در غیاب او نفس خودش و مال او را نگهداری مینماید. (۴)

مطالب مذکور آثار

ص: ۲۵۷

۱- سوره روم آیه ۲۱.

۲- وسائل الشیعه ج ۱۴ ص ۳.

۳- وسائل الشیعه ج ۱۴ ص ۳.

۴- وسائل الشیعه ج ۱۴ ص ۲۳.

و منافع دنیوی و حیوانی ازدواج بود، که حیوانات نیز برخی از آنها را دارند این قبیل امور را نمی توان هدف اصلی ازدواج انسان باعتبار اینکه انسان است، محسوب داشت. انسان در این جهان نیامده تا مدتی بخورد و بیاشامد و بخوابد و شهوترانی و لذتجوئی کند آنگاه بمیرد و نابود شود. مقام انسان عالی تر از اینهاست. انسان آمده تا با علم و عمل و اخلاق نیک نفس خویش را پرورش دهد و در راه کمال و صراط مستقیم انسانیت سیر و صعود کند تا به مقام خوب پروردگار جهان نائل گردد. انسان موجودی است عالی که با تهذیب و تزکیه نفس و اجتناب از بدیها و پرورش فضائل و مکارم اخلاق و انجام کارهای نیک، می تواند به مقام شامخی نائل گردد که فرشتگان بدان مقام راه ندارند. انسان موجودی است جاودانه و در این جهان آمده تا با راهنمائیهای پیامبران و بکار بستن قوانین و برنامه های دین، سعادت دنیا و آخرت خویش را تامین کند و در جهان آخرت، در جوار حق، در خوشی و آسایش تا ابد زندگی کند.

بنابراین هدف اصلی ازدواج انسان را در این برنامه باید جستجو کرد. هدف ازدواج یک انسان دیندار باید این باشد که با تعاون و همکاری همسرش بتواند نفس خویش را از گناهان و بدیها و اخلاق زشت تهذیب نماید و با عمل صالح و اخلاق نیک پرورش دهد تا به مقام شامخ انسانیت و تقرب به خدا نائل گردد. و همسر شایسته و خوب و موافق برای رسیدن به چنین هدف مهمی ضرورت دارد.

دو انسان مؤمن که با ازدواج تشکیل خانواده میدهند، از انس و محبت و آرامش و کامیابیهای مشروع جنسی برخوردار میشوند، و در نتیجه از انحراف و تمتعات غیر مشروع و راه یافتن به مراکز فساد و اعتیادهای خطرناک و ولگردیها و شب نشینیهای خانمانسوز

محفوظ و درامان خواهند بود. و بهمین جهت پیامبر اکرم و ائمه اطهار علیهم السلام نسبت به ازدواج بسیار تاکید نموده اند. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس که ازدواج کند نصف دینش را حفظ نموده است. (۱)

امام صادق علیه السلام فرمود: دو رکعت نمازی را که افراد متاهل بخوانند، از هفتاد رکعت نمازی که افراد غیر متاهل بخوانند افضل می باشد. (۲)

وجود همسر دیندار و موافق (چه زن چه مرد) در امکان انجام وظیفه و عمل به واجبات و مستحبات و ترک محرمات و مکروهات، و تخلق به اخلاق نیک و اجتناب از اخلاق زشت، نقش بسیار مهمی را ایفا می کند. اگر زن و شوهر هر دو دیندار و در طریق پرورش و تزکیه نفس باشند، در پیمودن این راه دشوار نه تنها مانع نخواهند بود بلکه تعاون و تشویق خواهند داشت. مگر یک نفر مجاهد فی سبیل الله بدون تایید و توافق همسرش می تواند در میدان جهاد خوب بجنگد و حماسه آفرینی کند؟

مگر انسان، بدون توافق همسرش می تواند در کسب و کار و تحصیل اموال همه جهات شرعی و اخلاقی را رعایت کند، حقوق واجب مالی را بپردازد، از اسراف و تبذیر اجتناب نماید، و مازاد مخارج ضروری خویش را در امور خیریه انفاق کند؟

همسر دیندار و مؤمن همسرش را بخوبی و صلاح دعوت میکند و همسر لایابالی و بد اخلاق همسرش را به فساد و بد اخلاقی میکشد و از هدف مقدس انسانیت دور میگرداند. و بهمین جهت به مرد و زن سفارش شده که بهنگام ازدواج موضوع ایمان و دینداری و اخلاق را شرط اساسی محسوب بدارند.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند عز و جل فرموده است وقتی اراده کنم که تمام خوبیهای دنیا و آخرت را برای شخص مسلمانی جمع کنم به او قلبی خاشع و زبانی ذاکر و

ص: ۲۵۹

۱- وسائل الشیعه ج ۱۴ ص ۵

۲- وسائل الشیعه ج ۱۴ ص ۶

بدنی که بر بلاها صابر باشد عطا میکنم. و همسر مؤمنی به او میدهم که هر گاه باو نگاه کند خوشنودش سازد و در غیاب، حافظ نفس خویش و مال او باشد. (۱)

شخصی خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله عرض کرد:

همسری دارم که بهنگام ورود به خانه باستقبالم می آید و بهنگام خروج بدرقه ام میکند. هنگامی که مرا اندوهناک یافت در تسلیت من میگوید: اگر درباره رزق و روزی می اندیشی غصه نخور که خدا ضامن روزی است. و اگر در امور آخرت می اندیشی خدا اندیشه و اهتمام ترا زیاده گرداند. پس رسول خدا فرمود: خدای را در این جهان عمال و کارگزارانی است و این زن از عمال خدا میباشد. چنین همسری نصف اجر یک شهید را خواهد داشت. (۲)

امیر المؤمنین علیه السلام نیز چنین هدف بزرگی را در نظر داشته که درباره حضرت زهرا علیها السلام فرمود: بهترین کمک است در راه اطاعت خدا. در تاریخ چنین آمده که رسول خدا صلی الله علیه و آله روز بعد از عروسی حضرت علی و حضرت زهرا برای تبریک و احوالپرسی، به منزل آنها تشریف فرما شد. از حضرت علی علیه السلام پرسید: همسرت را چگونه یافتی؟ گفت: زهرا را بهترین کمک برای اطاعت خدا یافتم.

آنگاه از حضرت زهرا پرسید: شوهرت را چگونه یافتی؟ گفت: بهترین شوهر است. (۳)

امیر المؤمنین علیه السلام در این جمله کوتاه هم بانوی شایسته و نمونه اسلام را معرفی نمود، هم هدف اساسی و اصلی ازدواج را بیان کرد.

بخش اول: وظائف بانوان

شوهرداری

شوهرداری یعنی مواظبت و نگهداری شوهر. شوهرداری کار سهل و آسانی نیست که از هر زن بی لیاقت و نادانی ساخته باشد، بلکه کاردانی و ذوق و سلیقه و زیرکی مخصوص لازم دارد، زنیکه بخواهد شوهرداری کند باید دل او را بدست آورد، اسباب رضایت خاطرش را فراهم سازد. مواظب اخلاق و رفتارش باشد، به کارهای نیک تشویقش کند، از کارهای بد نگهداریش کند، مواظب بهداشت و

ص: ۲۶۰

۱- وسائل الشیعه ج ۱۴ ص ۲۳

۲- وسائل الشیعه ج ۱۴ ص ۱۷

۳- بحار الانوار ج ۴۳ ص ۱۱۷

حفظ الصحة و تغذیه او باشد. سعی کنداو را به صورت یک شوهر آبرومند و محبوب و مهربان در آورد تا برای خانواده اش بهترین سرپرست و برای فرزندانش بهترین پدر و مربی باشد.

خداوند حکیم قدرت فوق العاده ای به زن عطا فرموده است.

سعادت و خوشبختی خانواده در دست اوست، بدبختی خانواده نیز در دست اوست.

زن میتواند خانه را به صورت بهشت برین در آورد، و میتواند به صورت جهنم سوزانی تبدیلش سازد، میتواند شوهرش را به اوج ترقی برساند و میتواند به خاک سیاهش بنشانند. زن اگر به فن شوهرداری آشنا باشد و وظائفی را که خدا برایش مقرر فرموده انجام دهد میتواند از یک مرد عادی بلکه از یک مرد بی عرضه و بی لیاقت یک شوهر لائق و آبرومند بسازد. یکی از دانشمندان مینویسد: زن قدرت عجیبی دارد، مثل قضا و قدر است، هر چه بخواهد همانست. (۱)

اسمایلز میگوید: اگر زن با تقوی و خوش خلق و کدبانویی در خانه محقر و فقیری باشد آن خانه را محل آسایش و فضیلت و خوشبختی میسازد.

ناپلئون میگوید: اگر میخواهید اندازه تمدن و پیشرفت ملتی را بدانید به زنان آن ملت بنگرید.

بالزاک میگوید: خانه بی زن عقیف، قبرستان است.

شوهرداری به قدری در نظر اسلام اهمیت داشته که آنرا در ردیف جهاد در راه خدا قرار داده، حضرت علی (ع) میفرماید: جهاد زن باین است که خوب شوهرداری کند. (۲) با توجه باینکه جهاد در راه خدا برای ترقی و عظمت اسلام و دفاع از کشورهای اسلامی و اجرای عدالت اجتماعی بزرگترین عبادت است ارزش شوهرداری معلوم میشود.

رسول خدا (ص) فرمود: هر زنیکه بمیرد در حالیکه شوهرش راضی باشد داخل بهشت میشود. (۳)

رسول خدا (ص) فرمود: زن نمیتواند حق خدا را ادا کند مگر اینکه حق شوهرش را ادا کند (۴).

محبت

همه مردم تشنه دوستی و محبتند. دوست دارند محبوب دیگران باشند. دل انسان به

ص: ۲۶۱

۱- در آغوش خوشبختی ص ۱۴۲.

۲- بحار الانوار ج ۱۰۳ ص ۲۵۲.

۳- محجه البیضاء ج ۲ ص ۷۰.

۴- مستدرک ج ۲ ص ۵۵۲.

محبت زنده است. کسیکه بداند محبوب کسی نیست خودش را بیکس و تنها می‌شمارد. همیشه پژمرده و افسرده است. خانم محترم، شوهر شما نیز از این احساس غریزی خالی نیست. او هم تشنه عشق و محبت است. قبلا از محبت‌های بی شائبه پدر و مادر برخوردار بود اما از آنهنگام که پیمان زناشویی بستید خودش را در اختیار تو قرار داد.

انتظار دارد محبت‌های آنها را جبران کنی و از صمیم قلب دوستش بداری.

رشته دوستی را از همه بریده و به تو پیوند کرده انتظار دارد تو تنها، باندازه همه دوستش بداری. شب و روز برای آسایش و رفاه تو زحمت میکشد و حاصل دسترنج خویش را در طبق اخلاص نهاده تقدیم تو میکند. شریک زندگی و مونس دائمی و غمخوار واقعی تو است. حتی از پدر و مادرت بیشتر به سعادت و خوشی تو عنایت دارد. قدرش را بدان و از صمیم قلب دوستش مدار. اگر او را دوست بداری او هم بتو علاقه مند خواهد شد. زیرا محبت یک پیوند دو طرفی است و دل به دل راه دارد. مهربانی و اظهار محبت واقعا اعجاز میکند. یک پسر بیست ساله شهرستانی که برای درس خواندن به تهران آمده بود عاشق صاحب خانه که بیوه ۳۹ ساله ای بود شد.

زیرا این زن با مهربانی‌های خود جای مادر را در قلب او گرفته بود و خلاء دوری از مادر را پر کرده بود. (۱)

اگر محبت دو طرفه شد بنیان زناشویی استوار میشود و خطر جدایی برطرف میگردد.

مغرور مشو که شوهرم با یک نگاه دوستم داشت و عشق او همیشه پایدار خواهد ماند، زیرا عشقی که با یک نگاه بیاید دوامی نخواهد داشت.

اگر میخواهی عشق او پایدار بماند با رشته محبت‌های دائمی آنرا نگهداری کن. اگر شوهرت را دوست بداری همیشه دلش شاداب و خرم است. در کسب و کار دلگرم و به زندگی علاقه مند است. و

ص: ۲۶۲

در همه کارها موفقیت خواهد داشت. اگر بداند محبوب واقعی همسرش میباشد حاضر است برای تامین سعادت و رفاه خانواده اش تا سر حد فداکاری کوشش کند، مردیکه کسری محبت نداشته باشد کمتر اتفاق میافتد به امراض روحی و ضعف اعصاب مبتلا گردد. خانم گرامی اگر شوهرت بداند دوستش نداری از تو دلسرد میشود، به زندگی و کسب و کار بیعلاقه میگردد، به پریشانی و بیماریهای روانی گرفتار میشود، از خانه و زندگی فرار میکنند، و در میدان زندگی سرگردان میگردد. ممکن است از ناچاری به مراکز فساد پناه ببرد.

پیش خود فکر میکند چرا زحمت بکشم و حاصل دسترنجم را با افرادی تقدیم کنم که دوستم ندارند. بهتر است دنبال عیاشی و خوشگذرانی بروم و برای خودم دوستهای واقعی پیدا کنم.

خانم محترم رشته محبت را بگردن شوهرت بینداز و بدینوسیله بخانه و خانواده جلبش کن. ممکن است شوهرت را قلبا دوست بداری لیکن اظهار نکنی اما این مقدار کافی نیست. باید آنرا به زبان بیاوری بلکه باید از رفتار و گفتار و حرکات آثار عشق و علاقه نمایان باشد. چه مانع دارد گاه گاه بگویی: عزیزم واقعا ترا دوست دارم؟ اگر از سفر آمد لباس نو یا دسته گلی تقدیمش کنی و بگویی: خوب شد آمدی دلم برای تنگ شده بود. وقتی در سفر است برایش نامه بنویس و از فراق و جدایی اظهار دلتنگی کن. اگر در محل کار شوهرت تلفن هست و در منزل نیز تلفن دارید گاهی بوسیله تلفن احوال بررسی کن اما نه زیاد. اگر از موقع معمول دیرتر به خانه آمد اظهار کن: در انتظار مقدمت بودم و از دیر آمدنت ناراحت شدم.

در غیاب او نزد دوستان و خویشان از او تعریف کن. بگو: واقعا چه شوهر خوبی دارم، دوستش دارم. اگر کسی خواست بدگویی کند دفاع کن، هر چه بیشتر اظهار عشق و علاقه کنی بیشتر به تو علاقه مند میشود. در نتیجه پیمان زناشویی شما استوارتر و

خانواده خوشبخت تری خواهید بود.

شکسپیر میگوید: چیزی که در زن قلب مرا تسخیر میکند مهربانی اوست نه روی زیبایش. من زنی را بیشتر دوست دارم که مهربانتر باشد.

خداوند بزرگ در قرآن شریف به محبت و علاقه ای که در بین زن و شوهر وجود دارد اشاره فرموده آنرا یکی از آیات قدرت خویش شمرده میفرماید:

یکی از آیات خدا اینست که همسرانی برایتان آفریده تا بدانها آرامش پیدا کنید و میان شما دوستی و مهربانی نهاد. (۱)

حضرت رضا علیه السلام فرمود: بعضی زنها برای شوهرشان بهترین غنیمت هستند: زنانی که به شوهرشان اظهار عشق و محبت کنند. (۲)

پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: بهترین زنان شما، زنهایی هستند که دارای عشق و محبت باشند. (۳)

امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی کسی را دوست داری باو خبر بده. (۴)

احترام شوهر

هر کسی به شخصیت خویش علاقه مند است. خودش را دوست دارد. دلش میخواهد دیگران به شخصیت او احترام بگذارند. هر کس شخصیت او را محترم بشمارد محبوبش واقع میشود. از توهین کنندگان متنفر است. خانم محترم حب ذات و علاقه به احترام یک امر غریزی است لیکن همه کس حاضر نیست احساس درونی شوهر شما را اشباع کند و به وی احترام بگذارد. در خارج منزل با صدها افراد گوناگون و بی ادب برخورد میکند و بسا اوقات مورد توهین قرار میگیرد. و به شخصیتش لطمه وارد میشود. از شما که یار و غمخوارش هستید انتظار دارد اقلاً در خانه احترامش کنید و شخصیت تحقیر شده اش را زنده گردانید. بزرگداشت او شما را کوچک نمیکند لیکن به او نیرو و توانایی می بخشد و برای کوشش و فعالیت آماده اش میگرداند. خانم گرامی به شوهرت سلام کن. همیشه بلفظ شما او را مخاطب قرار بده. موقع سخن گفتن کلامش را قطع نکن.

جلو پایش برخیز و به او احترام کن. با ادب حرف بزن. بر سرش داد نزن.

اگر با هم به

ص: ۲۶۴

۱- سوره روم: ۲۱.

۲- مستدرک ج ۲ ص ۵۳۲.

۳- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۳۵.

مجلسی میروید او را مقدم بدار. او را با اسم صدا نزن بلکه بانام فامیل و لقب مخاطب قرار بده. در حضور دیگران از او تجلیل و تعریف کن. به فرزندان سفارش کن از پدرشان احترام کنند. و اگر بی ادبی کردند توبیخشان کن. در حضور مهمانها نیز احترامش بگذار و باندازه آنها بلکه زیادترا از او پذیرایی کن. مبادا در مجلس مهمانی وجود شوهرت را نادیده بگیری و تمام توجهت به مهمانها معطوف باشد. وقتی درب منزل را میزند سعی کن خودت درب را باز نموده با لب خندان و چهره باز به استقبالش بروی. آیا میدانی همین عمل کوچک چه اثر نیکویی در روح شوهرت خواهد گذاشت؟ شاید در خارج منزل با دهها مشکل مواجه بوده و با روح پژمرده وارد منزل شود. استقبال کردن شما با لب خندان روح تازه ای در کالبد خسته او دمیده دلش را آرامش میدهد. ممکن است خانمها از این سخن تعجب نموده بگویند: چه پیشنهاد عجیبی! زن با استقبال شوهر برود و خوش آمد بگوید! شخص بیگانه و غریبی نیست تا احتیاجی با استقبال و خوش آمد داشته باشد.

تسقط الآداب بین الاحباب. البته این طرز تفکر از تربیت غلط ما پیدا شده، کی گفته که دوستان و خویشان لازم نیست ادب و احترام رارعايت کنند. مهمانی بمنزل شما وارد میشود از او استقبال میکنید، خوش آمد میگوئید، احترام میکنید، پذیرائی مینمائید.

و این عمل را یک رفتار عقلانی و یکی از اداب و رسوم زندگی می شمارید. البته چنین است، از مهمان باید احترام کرد لیکن از شما انصاف میخواهم مردی که از صبح تا شب برای تامین زندگی و رفاه و آسایش شما تلاش میکند، و در این راه با صدها مشکل روبرو شده، آنگاه حاصل دسترنج خویش را در طبق اخلاص نهاده درب خانه را میکوبد که برایگان در اختیار شما بگذارد، آیا ارزش آنرا ندارد که برای خوشنودی و احترام او تا درب خانه

قدم رنجه فرمایید و با لب خندان یک خوش آمد گفته دلش را شاد گردانید؟

نگو: چون با هم مانوس و خصوصی هستیم انتظار احترام ندارد، بلکه از شما بیشتر از دیگران انتظار احترام دارد. اگر احترام نکردید و سکوت کرد دلیل آن نیست که توقع ندارد، بلکه برای رعایت شما از خواسته درونی خویش صرف نظر نموده است.

خانم محترم، اگر به شوهرت احترام نمودی او هم در مقابل به شما احترام خواهد گذاشت. رشته محبت در میانتان استوارتر و پیمان زناشویی با دوام تر خواهد شد. به خانه و زندگی و کسب و کار دلگرم میشود، و نتیجه اش عائد شما می گردد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: وظیفه زن این است که تادرب خانه به پیشواز شوهرش برود و به وی خوش آمد بگوید.

(۱)

امام صادق علیه السلام فرمود: هر زنی که از شوهرش احترام کند و آزارش نرساند خوشبخت و سعادت مند خواهد بود. (۲)

پیغمبر اسلام فرمود: زن موظف است برای شوهرش طشت و حوله حاضر کند و دستهایش را بشوید. (۳)

مواظب باش به شوهرت توهین و بی ادبی نکنی، ناسزا نگوئی، دشنام ندهی، بی اعتنائی نکنی، بر سرش داد زنی، نزد دیگران آبرویش رانیزی، با لقبهای زشت صدایش زنی. اگر به او توهین کردی او نیز به تو توهین خواهد نمود. قلبا از هم مکدر میشوید، عقده روحی و کینه پیدامیکنید، صفا و محبت از میانتان برطرف میشود، دائما در حال نزاع و کشمکش خواهید بود. اگر به زندگی ادامه بدهید بطور یقین زندگی خوشی نخواهید داشت. کینه های روحی و عقده های روانی ممکن است تولید خطر کند و باعث جنایت شود. از داستانهای زیر عبرت بگیرید:

مرد ۲۲ ساله ای بنام... همسر ۱۹ ساله خود را به علت اینکه وی را خر کور خطاب کرده بود با ۱۵ ضربه چاقو بقتل رسانید. وی در دادگاه گفت: یکسال پیش با... ازدواج کردم. در آغاز زندگی مرا شدیداً دوست میداشت. ولی بزودی تغییر رویه

ص: ۲۶۶

۱- مستدرک ج ۳ ص ۵۵۱.

۲- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۵۳.

۳- مستدرک ج ۲ ص ۵۵۱.

داد و بنای ناسازگاری را گذاشت. بر سر هر مساله کوچکی به من فحاشی میکرد و حتی مرا بخاطر اینکه یکی از چشمهایم کمی چپ است خر کور» خطاب میکرد. در روز حادثه شوهر خود را خر کور خطاب میکنند. او چنان خشمگین میشود که به جان همسرش افتاده او را با ۱۵ ضربه چاقو از پای در میآورد. (۱)

مرد ۷۱ ساله ای که زنش را کشته در علت قتل او میگوید: ناگهان رفتار... نسبت به من تغییر کرد. بی اعتنا شد. یک بار هم مرا پیرمرد غیرقابل تحمل صدا کرد. با این حرف نشان داد که دوستم ندارد. دچار سوءظن شدم و با دو ضربه تبر او را کشتم. (۲)

شکایت و درد دل

هیچکس نیست که ناراحتی و گرفتاری و درد دل نداشته باشد.

هر کسی دوست دارد غمخوار و محرم رازی پیدا کند، گرفتاریهای خویش را برایش شرح بدهد. حس ترحم را تحریک نموده دلش را کباب کند.

و بدینوسیله غمی از دل خودش برداشته آرامش خاطری بدست آورد. لیکن هر سخن جایی و هر نکته مقامی دارد. برای درد دل نیز موقعیت مناسب لازم است. در هر جا و هر زمان و با هر شرایطی نباید شکایت را شروع کرد.

خانمهایی که نادان و خودخواهند و از رموز معاشرت و آداب شوهرداری بی اطلاعند آنقدر ظرفیت و حوصله ندارند که مشکلات را تحمل نمایند و درد دلها را تا موقع مناسب به تاخیر بیندازند. هنگامی که شوهر بیچاره باتن خسته و اعصاب ناراحت وارد منزل میشود تا دمی بیاساید از همان ساعت اول با شکایتها و درد دلهای همسر نادانش مواجه میشود و از خانه و کاشانه بیزار میگردد:

مرا با این بچه های جوانمرگ شده رها کردی و رفتی، احمد جوانمرگ شده شیشه درب اتاق را شکست. منیژه با پروین دعوا کردند. از سر و صدای بچه ها و مردم، ضعف اعصاب گرفتم، دیوانه شدم. تکلیف مرا با این

ص: ۲۶۷

۱- اطلاعات ۱۴ اردیبهشت ۱۳۵۱. شماره ۱۳۷۸۷.

۲- اطلاعات اول آذر ماه ۱۳۵۰ شماره ۱۳۶۵۲.

بچه های شیطان معلوم کن. آخ از دست بهرام. جوان مرگ شده اصلا درس نمیخواند. امروز کارنامه اش را از مدرسه فرستادند چند نمره تک داشت. حیف از من که برای اینها زحمت میکشتم. از صبح تا حال بقدری کار کردم که از حال و کار افتادم. کسی بفریادم نمیرسد.

این بچه ها هم که دست به سیاه و سفید نمیگذارند. کاش اصلا بچه نداشتیم. راستی امروز خواهرت آمد اینجا. نمیدانم چرا با من سر دعوا داشت، خیال میکرد ارث پدرش را خورده ام. امان از دست مادرت، رفته اینطرف و آنطرف پشت سرم بدگویی کرده. من از دست اینها به تنگ آمده ام. حیف از من که در یک چنین خانه ای زندگی میکنم. وای دستم را ببین رفتم غذا بپزم کارد آشپزخانه دستم را برید. راستی دیروز رفتم مجلس عروسی سهراب. کاش اصلا نرفته بودم. آبرویم پاک رفت. خانم حسن آقا آمده بود با چه سر و وضع و لباسهایی!! خدا بخت و شانس بدهد. مردم چقدر زنهایشان را دوست دارند. چه لباسهایی برایش خریده بود.

اینها را میگویند شوهر. وقتی وارد مجلس شد همه باو احترام کردند. بله مردم فقط به لباس نگاه میکنند. آخر چی چی من از او کمتره که باید اینقدر افاده کند. بله بخت و اقبال داره شوهرش دوستش میداره، مثل تو نیست. من که دیگر نمیتوانم در خانه خراب شده برای تو و بچه هایت جان بکنم هر فکری داری بکن.

خانم محترم، این رسم شوهرداری نیست. تو خیال میکنی شوهرت برای تفریح و خوشگذرانی از خانه بیرون رفته است. برای کسب و کار و تهیه روزی خارج شده است. از صبح تا حال با صدها گرفتاری مواجه بوده که تو تاب تحمل یکی از آنها را نداری. از گرفتاریهای اداری یا کسبی او اطلاع نداری. نمیدانی با چه اشخاص بدجنس و حيله باز و موذی برخورد نموده و چه عقده هایی در روحش گذاشته اند. از روح پژمرده و اعصاب خسته او خبر نداری. اکنون که از گرفتاریهای خارج فرار کرده و به خانه پناه

آورده شاید دمی استراحت کند، به جای آنکه غمی از دلش بر داری هنوز نرسیده در شکایت و نق نق را باز میکنی.

آخر این بدبخت چکند که مرد شده، در خارج منزل با آن همه گرفتاریها مواجه است در خانه هم باشکایتها و ایرادها و بهانه جوئی های تو مواجه میشود. انصاف خوب است

قدری هم به فکر او باش. در این حال جز این چاره ای ندارد که یا داد و فریاد راه بیندازد تا از شکایتهای بیجا و زخم زبانهای تو نجات پیدا کند یا از خانه فرار کند و به یک قهوه خانه یا مهمانخانه یا سینما یا جای دیگر پناهنده شود. یا واله و سرگردان در خیابانها پرسه بزند. خانم گرامی، برای رضای خدا و برای حفظ شوهر و خانواده ات از این شکایتها و نق و نق های بیجا دست بردار، زیرک و دانا باش وقت شناس باش. اگر هم واقعا درد دل داری قدری صبر کن تا شوهرت استراحت کند، اعصابش راحت شود. آنگاه که سر حال آمد. و موقعیت مناسبی پیدا شد میتوانی مطالب لازم و ضروری را به عنوان مشورت نه اعتراض، با او در میان بگذاری و در صدد چاره جوئی بر آیی. اما اگر به شوهر و خانواده ات علاقه داری از ذکر وقایع و حوادث جزئی و غیر ضروری بهر حال خودداری کن. و با نق نق های دائمی اعصاب شوهرت را خسته نکن. بگذار به کار خود برسد. او هم به قدر کافی گرفتاری دارد. به داستان زیر توجه فرماید:

خانمی به نام... میگوید: من از اول زن نق نقویی بودم. هر روز نق نق های من بیشتر و شدیدتر می شد. تا آنجا که پس از هشت سال زندگی مشترک با... چند جمله بود که تقریباً هر شب با اندکی تغییر بین ما رد و بدل می شد. آن هم از وقتی که شوهرم وارد خانه می شد تا وقتی شام بخورد و توی رختخواب برود: وای خسته شدم. پدرم

در آمد. چرا؟ از بس کار کردم. کارهای این خانه بی صاحب مانده هم که تمام نمی شود. هر طرفش را بگیری باز یک طرفش روی زمین است.

-آخر این کارهای تو چیست که تمام نمی شود؟

-آه چه میدانم همین کارهای لعنتی است. آب، جارو، ظرفشویی، رختشویی، غذا پختن، راست و ریس کردن اوضاع خانه، تر و خشک کردن بچه ها.

-عزیزم این کارها که تو میگویی همه جا هست توی همه خانه ها همه زنها این کارها را میکنند. تو چرا سر من منت میگذاری؟

-وای منت، چه منتی؟ جانم به لب رسیده پدرم در آمده تو چه می فهمی؟ همین میروی و پشت میز اداره می نشینی و پول میگیری و می آبی خانه. دیگر چه میدانی خانه چطور مرتب شده چطور نظافت شده؟

-ای وای خانم جان بس کن.

-خوب بله آقا حوصله شنیدنش را هم نداری. من پدرم در آمده مریض شده ام دارم می میرم.

-عزیزم مریض شده ای برو دکتر.

-با کدام پول؟

-ای ناشکر این همه پول از من میگیری باز هم...

-کدام پول، چه پولی؟ همه اش خرج زندگیت میشود. آن هم چه زندگی همه اش پر از بدهکاری، قسطهای عقب افتاده. امروز مجبور شدم از کسبه سر محله نسبه کنم.

و بعد شوهر بیچاره ام وقتی از این همه نق نق جانم به لب می آمدلحاف را روی سرش می کشید و می خوابید. مادرم غالباً در جریان زندگی ما بود و بارها مرا نصیحت میکرد که دست از این نق نق ها بردارم. و من گوش نمیدادم تا یک روز وقتی شوهرم سر کار رفته بود به من گفت: هر چه نصیحت کردم گوش ندادی حالا بکش که سزایت همین است. شوهرت...

من مثل دیوانه از جا پریدم. نه باور نمی کنم.

بسیار خوب حالا که باور نمی کنی تحقیق کن تا بدانی. تا ساعت دو بعد از ظهر که شوهرم... از سر کار بیاید خونم را می خورد. وقتی آمد اول با عصبانیت بعداً با گریه موضوع

را در میان گذاشتم. گفت: میدانی تو زندگی را برای من کوفت میکردی. هیچوقت فکر نمی کردی که من روزی دو سرویس کار میکنم تا چرخ زندگیمان بگردد. شب خسته و کوفته به خانه می آیم، حوصله نق نق ندارم، آن قدر خسته هستم که تو دیگر حق نداری با حرف زدن از کارهای خانه مرا از زندگی بیزار کنی. ولی تو این کار را میکردی و هنوز هم میکنی. واقعا مرا از زندگی بیزار کرده ای. گاهی فکر کرده ام که اگر صاحب بچه نبودیم بهتر بود از هم جدا شویم. از این جهت تصمیم گرفته ام در جایی آرامش پیدا کنم و پیدا کردم.

-من درست شش ماه زحمت کشیدم تا مجددا شوهرم را به زندگی علاقه مند کنم ولی این برایم تجربه ای شد که دیگر شوهرم را که در خارج به اندازه کافی خسته می شود در خانه با شرح ملال خودم خسته تر نکنم.

حالا فهمیده ام که خانه جای استراحت مرد است نه جای عذاب (۱)

پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: هر زنیکه به وسیله زبان شوهرش را اذیت کند نمازها و سایر اعمالش قبول نمیشود، و لو هر روز روزه باشد و شبها را برای تهجد و عبادت برخیزد، و بنده هایی آزاد کند و ثروتش را در راه خدا انفاق نماید. زنیکه بد زبان باشد و بدینوسیله شوهرش را بیازارد نخستین کسی است که داخل دوزخ میشود. (۲)

رسول خدا فرمود: هر زنیکه شوهرش را در دنیا اذیت کند حور العین به او میگویند: خدا ترا بکشد. شوهرت را اذیت نکن. این مرد از شما نیست و لیاقت او را ندارید بزودی از شما مفارقت نموده به سوی مامیآید. (۳)

نمیدانم منظور خانمها از این غرغرها چیست؟ اگر میخواهند توجه شوهر را جلب نموده خودشان را محبوب و زحمتکش و خیرخواه جلوه دهند، مطمئن باشند که نتیجه معکوس خواهند گرفت. نه تنها محبوبیتی پیدانمیکنند بلکه مبعوض شوهر واقع

ص: ۲۷۱

۱- مجله اطلاعات هفتگی شماره مخصوص نوروز سال ۱۳۵۲.

۲- بحار ج ۷۶ ص ۳۶۳.

۳- محجه البیضاء ج ۲ ص ۷۲.

خواهند شد. و اگر منظورشان اینست که اعصاب شوهرشان را ناراحت کنند تا از کار و زندگی سیر شود و به بیماریهای اعصاب مبتلا گردد و از خانه فرار کند و برای تخدیر اعصاب به اعتیادهای خطرناک گرفتار شود و به مراکز فساد قدم بگذارد و بالاخره دق کش شود البته بدانند که موفقیت و پیروزی آنها حتمی است.

خانم محترم، اگر به شوهر و زندگی علاقه داری از این رفتار زشت و غیر عقلانی دست بردار. آیا احتمال نمیدهی که شکایتهای بیجای تو باعث قتل و جنایتی شود یا کانون خانوادگی شما را متلاشی سازد؟ به داستان زیر توجه کن:

«وقتی... به خانه آمد همسرش در حالیکه دختر سه ساله اش را در بغل داشت به شوهرش گفت: دو نفر از همکاران او به منزل آمده ناسزا گفتند. مرد سخت ناراحت شد و در اثر جنون آنی چاقویش را در شکم فرزند خردسالش فرو کرد و به قتل رسید. مرد به چهار سال زندان محکوم شد. (۱)»

یک پزشک در دادگاه میگوید: «در تمام مدت زندگی ما، همسر من حتی یکبار رفتاری که شایسته یک زن خوب و کدبانو است نداشت. خانه ما همیشه نامرتب و درهم است. فریادها و بهانه جوئیها و دشنامهای زننده او مرا بستوه آورده است. آنگاه حاضر میشود با پرداخت پنجاه هزار تومان پول از شر او خلاص شود. و با خوشحالی میگوید راستش را بخواهید اگر تمام ثروت و حتی مدرک پزشکی ام را میخواست میدادم تا زودتر خلاص شوم.» (۲)

خوش اخلاق باش

کسیکه خوش اخلاق باشد، با مردم خوش رفتاری کند، با لب خندان سخن بگوید، در مقابل حوادث و مشکلات بردبار باشد، محبوب همه است، دوستانش زیادند، همه دوست دارند با او معاشرت و رفت و آمد کنند، عزیز و محترم است، به ضعف اعصاب و بیماریهای روانی مبتلا نمیشود، بر مشکلات و دشواریهای زندگی پیروز میگردد، از زندگی لذت میبرد، و بر معاشرانش خوش میگذرد.

امام صادق علیه السلام

ص: ۲۷۲

۱- اطلاعات ۲۷ آبان ۱۳۵۰ شماره ۱۳۶۵۱.

۲- اطلاعات ۱۳ دیماه ۱۳۵۰ شماره ۱۳۶۸۹.

فرمود: «هیچ زندگانی گوارتر از خوش اخلاقی نیست.» (۱)

اما کسیکه بد اخلاق باشد، با صورت درهم کشیده با مردم ملاقات کند، در مقابل حوادث و ناملازمات داد و فریادش بلند شود، بیخود داد و قال راه بیندازد، تند خو و بد زبان باشد زندگی تلخ و ناگواری خواهد داشت، خودش همیشه ناراحت و معاشرینش در عذابند، مردم از او متنفر و از معاشرتش گریزانند، آب خوش از گلوی خودش و معاشرانش پائین نمی‌رود، خواب و خوراک درستی ندارد. برای انواع بیماریها مخصوصاً ضعف اعصاب کاملاً آمادگی دارد، همیشه اوقاتش تلخ و آه و ناله اش بلند است، دوستانش کم اند، محبوب کسی نیست.

پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «آدم بد اخلاق نفس خودش را در رنج و عذاب دائم قرار می‌دهد.» (۲)

خوش اخلاقی برای همه لازم است مخصوصاً برای زن و شوهر ضرورت دارد، زیرا همیشه با هم هستند و ناچارند با هم زندگی کنند.

خانم محترم، اگر میخواهی به خودت و شوهر و بچه هایت خوش بگذرد اخلاقت را اصلاح کن، همیشه شاد و خندان باش، اوقات تلخی و دعوا نکن، خوش بخورد و شیرین زبان باش، با اخلاق خوش میتوانی خانه ات را بصورت بهشت برین درآوری، حیف نیست با بد اخلاقی آنها به صورت جهنم سوزانی تبدیل کنی و خودت و شوهر و فرزندان در آن معذب باشید؟ تو میتوانی فرشته رحمت باشی، محیط خانه را با صفا و نورانی گردانی، چرا آنها به صورت زندان تاریکی در میآوری؟ لب خندان و شیرین زبانی تو دل شوهر و فرزندان را غرق سرور و شادمانی میگرداند، غم و اندوه را از دلشان بر طرف میسازد. آیا میدانی: بامداد که رزندان به مدرسه یا سر کار میروند اگر با تبسم و گرمی از آنها بدرقه کنی چه تاثیر نیکویی در روح و اعصابشان خواهی گذاشت.

اگر به زندگی و شوهرت علاقه داری بد اخلاقی نکن، زیرا اخلاق خوب بهترین پشتوانه پیمان زناشویی است.

اکثر طلاقها در اثر بد رفتاری زن و

ص: ۲۷۳

۱- بحار ج ۷۱ ص ۳۸۹.

۲- بحار جلد ۷۳ ص ۲۹۸.

شوهر و عدم توافق اخلاقی پیدامیشود. آمار طلاقها این مطلب را تایید میکند. عدم توافق اخلاقی نخستین علت بروز اختلافات خانوادگی است.

به عنوان نمونه به آمار سالهای ۴۷ و ۴۸ و ۴۹ اشاره میکنیم: «در سال ۱۳۴۷ از ۱۶۰۳۹ پرونده شکایت که به دادگاه خانواده رسیده است، ۱۲۷۶۰ پرونده بر اساس عدم توافق اخلاقی بوده است. در سال ۱۳۴۸ از میان ۱۶۰۵۸ پرونده اختلافات زناشویی ۱۱۲۴۶ پرونده به عدم توافق میان زن و شوهر اختصاص داده شده است. یعنی با یک آمار خیلی ساده می بینیم که بیش از هفتاد درصد اختلافات زناشویی به واسطه عدم توافق اخلاقی بروز میکند. (۱)»

خانم محترم، با خوش اخلاقی عشق و محبت شوهرت را جلب کن تا به زندگی و خانواده علاقه مند شود، با شوق و ذوق کار کند و اسباب رفاه شما را فراهم سازد، اگر خوش اخلاقی کردی دنبال شب نشینی و عیاشی نمی رود و زودتر به خانه می آید.

زنی به شورای داوری شکایت کرد که: «شوهرم همیشه ناهار و شام را بیرون خانه میخورد.

شوهر جواب داد: علت اینست که زخم اصلا سازگاری ندارد و بد اخلاق ترین زن دنیاست.

زن ناگهان خیز برداشت و در حضور اعضای داوری شوهرش را کتک زد. (۲)»

این خانم نادان خیال میکرد با شکایت و فحش و کتک میتوان شوهر را به خانه جلب کرد، در صورتی که یک راه عقلی و ساده داشت و آن خوش رفتاری و خوش اخلاقی بود.

زنی در شورای داوری گفت: شوهرم ۱۵ ماه است که با من حرف نمیزند و مخارج ما را به وسیله مادرش می فرستد.

مرد در جواب گفت: چون از دست بد اخلاقیهای زخم بتنگ آمده بودم تصمیم گرفتم صحبت نکنم و مدت ۱۵ ماه است باینکار ادامه میدهم. (۳)»

اکثر مشکلات زناشویی را با هوشیاری و اخلاق خوش میتوان حل کرد. اگر شوهرت کم محبت است، اگر

ص: ۲۷۴

۱- اطلاعات ۱۵ آذر ۱۳۵۰.

۲- اطلاعات ۳ بهمن ۱۳۵۰.

۳- اطلاعات سوم شهریور ۱۳۴۹.

به خانه و زندگی علاقه ندارد، اگر دنبال عیاشی می‌رود، اگر دیر به خانه می‌آید، اگر شام و ناهار را بیرون صرف می‌کند، اگر بد رفتاری می‌کند، اگر تندخویی و دعوا می‌کند، اگر ثروتش را بیاد می‌دهد، اگر دم از طلاق و جدایی می‌زند همه اینها و صدها مانند اینها را بوسیله خوشرفتاری و اخلاق خوش میتوان حل کرد. تو اخلاق و رفتارت را عوض کن و نتیجه اعجاز آمیز اخلاق خوب را تماشا کن.

امام صادق علیه السلام فرمود: «خدا به آدم خوش اخلاق ثواب جهاد می‌دهد، صبح و شب برایش ثواب نازل میشود. (۱)»

حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر زنیکه شوهرش را اذیت کند و اندوهگینش سازد و از رحمت خدا دور است. و هر زنیکه به شوهرش احترام بگذارد و آزارش نرساند و فرمانبردارش باشد خوشبخت و رستگار است. (۲)

به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرض شد: «فلان شخص زن خوبی است. روزها روزه دارد و شبها عبادت می‌کند. لیکن بد اخلاق است همسایگانش را آزار می‌رساند.»

فرمود: «هیچ خیر و خوبی ندارد. و از اهل دوزخ میباشد (۳)».

توقعات بیجا

امکانات مالی و درآمد همه افراد یکسان نیست. همه نمیتوانند در یک سطح زندگی کنند. هر خانواده ای باید حساب دخل و خرج خودشان را بکنند و بر طبق درآمدشان خرج کنند. انسان همه طور میتواند زندگی کند. عاقلانه نیست که برای تهیه امور غیر ضروری دست به قرض و نسیه بزند.

خانم محترم، تو کدبانوی خانه هستی، عاقل و فهمیده باش، حساب خرج و دخلتان را بکن. ببین چطور میتوانید خرج کنید که آبرویتان محفوظ بماند و همیشه پولدار باشید، عاقبت اندیش باش، چشم و همچشمیهای بیجا را کنار بگذار، اگر فلان مد لباس را در تن خانمی دیدی و وضع اقتصادی شما اقتضای خرید آنرا ندارد، شوهرت را به تهیه آن وادار نکن، اگر چیز لوکس و قشنگی را در منزل همسایه مشاهده نمودی به شوهرت اصرار

ص: ۲۷۵

۱- بحار ج ۷۱ ص ۳۷۷.

۲- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۵۳.

۳- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۵۳.

نکن که باید آنرا تهیه کنی، اگر فلان دوست یا خویش و قوم شماخانه اش را با فرشهای زیبا و گرانبه و اسباب لوکس زینت کرده لازم نیست خودتان را بسختی بیندازید تا از او تقلید کنید، تو که میدانی وضع اقتصادی و درآمد شما ایجاب نمیکند چرا شوهرت را به وام گرفتن و نسیه گرفتن و قسطی خریدن و کارهای غیر مشروع وادار میکنی؟

آیا عقلانی است که برای رقابت با دیگران از بانک وام بگیریید و فلان جنس غیر ضروری و لوکس را بخرید و در خانه بگذارید، آیا صلاح است که زندگی خودتان را بر وام گرفتن و نسیه کردن و قسطی خریدن پایه گذاری کنید و یک سری اشیاء غیر ضروری را در خانه جمع آوری نمائید.

آیا بهتر نیست قدری صبر کنید تا اوضاع مالی شما بهتر شود؟ هرماه مقداری از درآمدهایتان را پس انداز کنید، وقتی وضع اقتصادی شما خوب شد و توانستید جنس مورد نظرتان را تهیه نمائید با پول نقد آنرا خریداری کنید.

بیشتر این رقابتها و ولخرجیها از خانمهای نادان و خودخواه سرچشمه میگردد. با دیدن یک چیز لوکس فوراً بهوس افتاده و سر به جان شوهر بیچاره گرفته که باید آنرا تهیه کنی. به قدری نق نق و پافشاری نموده که ناچار میشود وام بگیرد یا قسطی بخرد و خودش را بیچاره کند و همیشه قرضدار باشد.

گاهی ناچار میشود زندگی زناشویی را بر هم بزند و زن خودخواهش را طلاق بدهد تا از شر تقاضاهای بیجا و سرزنشها و زخمزبانهای او خلاص شود یا خودکشی کند تا از این زندگی پر از ایراد و بهانه نجات پیدا کند. به داستانهای زیر توجه فرمائید:

«مردی در دادگاه میگفت: مدتی است زنم به واسطه القآت زن همسایه پایش را توی یک کفش کرده که باید یا برایش تلویزیون

ص: ۲۷۶

بخرم یا طلاقش بدهم. در ماه فقط ۳۰۰ تومان حقوق میگیرم، صد تومانش اجاره خانه است با دویست تومان دیگر باید یکماه تمام مخارج خانواده سه نفریمان را تامین کنم، کجا میتوانم تلویزیون بخرم؟ (۱)».

مردی در دادگاه میگوید: «خانم دلش لباسهای آخرین مدل میخواهد. خانم میخواهد خودش را عین یک زن مرد پولدار در بیاورد، آخر به خدا به دین به مذهب تمام حقوق من ۹۰۰ تومان است، ۳۰۰ تومان آنرا کرایه خانه میدهم. شما بگوئید من با ۶۰۰ تومان شام و ناهار تهیه کنم یا برای خانم پوستیژ و کفش و کلاه بخرم؟» در آخر به مادر زنش میگوید: دختر مال شما. چشم، طلاقش میدهم و دور هر چه زن است خط میکشم (۲)».

مردی که خودکشی کرده بود وقتی بهوش آمد گفت: «من شاگرد راننده ام، سه سال است ازدواج کرده ام، زنم توقعات خارج از حد دارد، چون نمیتوانم توقعاتش را برآورده کنم مرتبا مرا سرزنش میکند، سرزنشهای او بالاخره مرا بستوه آورد و تصمیم بخودکشی گرفتم (۳)».

زنی به شوهرش میگوید: «یا سیگار خارجی بکش یا طلاقم بده (۴)».

اینگونه زنها اصلا معنا و هدف ازدواج را درک نکرده اند.

زناشویی را یک نوع برده گیری تصور نموده اند. بدین منظور شوهر کرده اند که به خواسته ها و هوسهای کودکانه خویش جامه عمل بپوشند.

شوهری را میخواهند که مانند یک نوکر بی اجر و مزد بلکه یک اسیر برایشان زحمت بکشد و حاصل دسترنج خویش را دو دستی تقدیم خانم کند تا در راه بلند پروازیها و هوسهای خام خویش به مصرف برساند.

کاش باین مقدار قناعت میکردند و توقعات بیش از حد نداشتند.

گاهی توقعاتشان به قدری زیاد است که مجموع درآمد شوهر کفایت نمیکند، اصولا کاری با درآمد شوهر ندارند، چیزی را که هوس کردند حتما باید تهیه شود، هر چه بشود بشود، گرچه شوهر ورشکست شود یا دست بکارهای غیر مشروع بزند، خانم خواسته و

ص: ۲۷۷

۱- اطلاعات ۶ بهمن ۱۳۵۰.

۲- اطلاعات اول آذر ۱۳۵۰.

۳- اطلاعات ۲۶ مرداد ۱۳۴۹.

۴- اطلاعات ۲۶ اسفند ۱۳۵۰.

باید تهیه شود.

یکی از عوامل بزرگ ورشکست مردها همین توقعات بیجای خانمها و چشم و همچشمیهاست، سرزنشها و نق نق های زن است که مرد را به کارهای غیر مشروع وادار میکند، اینگونه زنهای از خود راضی و خودخواه ننگ بانوان بشمار میروند. گیرم با این توقعات و ایرادها طلاق گرفتنی آنوقت کارت اصلاح میشود، نه، مطمئن باش هرگز بآرزوهایت نخواهی رسید، میروی در خانه سر بار پدر و مادرت خواهی شد و تا آخر عمر باید از نعمت انس و محبت و بچه داری محروم شوی، خیال میکنی مردها برای خواستگاری تو صف کشیده اند، نه، چنین نیست، زنهاییکه طلاق میگیرند کمتر شانس ازدواج دارند، بر فرض اینکه شوهر دیگری پیدا کردی از کجا که بهتر از شوهر اولت باشد؟

آیا بهتر نیست عاقبت اندیش باشی؟ حساب دخل و خرجتان را بکنید و به مقدار درآمدهایتان خرج کنید؟ مگر خوشی و آسایش فقط با کفش و لباس و تلویزیون و یخچال فراهم میشود؟ به جای این بلند پروازیها و هوسهای خام به زندگی و خانه داری و شوهرداری بکوش. با اظهار مهر و محبت محیط خانه را با صفا و نورانی کن. با زندگی دیگران کاری نداشته باش. بر طبق درآمدهایتان خرج کنید. و از نعمت انس و محبت لذت ببر، با شوهر و فرزندان بگویند و بخندید، در مخارج روزانه صرفه جویی کن، تا اوضاع مالی شما بهتر شود و زندگی آبرومندی پیدا کنید، شاید در آینده بتوانی به خواسته های خودت برسی، حتی اگر شوهرت ولخرج است و بیش از توانایی خویش خرج میکند جلوش را بگیر، نگذار برای خرید اشیاء غیر ضروری وام بگیرد یا قسطی بخرد، زندگی شما مشترک است، هر چه او داشته باشد در واقع مال شماست، نترس نه ثروتش را بدیگری میدهد نه در خانه بدیگری صرف میکند، به جای خرید اشیاء تجملی و غیر لازم و وسائل ضروری منزل را تهیه کنید، برای حوادث و پیش آمدها که خواه ناخواه برای

ص: ۲۷۸

همه کس اتفاق میافتد پس انداز داشته باشید.

پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «هر زنیکه با شوهرش سازگار نباشد و او را بر چیزهاییکه فوق توانایی اوست وادار کند اعمالش مورد قبول خدا واقع نمیشود و در قیامت مورد غضب پروردگار جهان قرار میگیرد (۱)».

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هر زنیکه با شوهرش ناسازگاری کند و به آنچه از جانب خدا رسیده قناعت ننماید و بر شوهرش سختگیری کند و بیش از حد توانایی خواهش کند اعمالش قبول نمیشود و خدا بر او خشمناک خواهد بود (۲)».

پیغمبر اسلام فرمود: «بعد از ایمان به خدا نعمتی بالاتر از همسر موافق و سازگار نیست (۳)»

شوهرت را دلداری بده

دشواری زندگی بر دوش مرد است. مخارج خانواده را بهر طور شده باید تامین کند، در خارج منزل با صدها مشکل مواجه میشود، ممکن است مورد توهین یا توبیخ رئیس قرار بگیرد، ممکن است با اذیت و کارشکنی همکارانش برخورد کند، ممکن است مطالباتش را نتواند وصول کند، ممکن است محل چک و سفته هایش را نتواند تامین کند، ممکن است به کسادى بازار و عدم درآمد برخورد نموده باشد، ممکن است شغل مناسبی پیدا نکند، گرفتاریهای مرد یکی دو تا نیست، در زندگی روزمره با صدها از این قبیل حوادث برخورد میکنند، آنهم نه یک مرتبه و دو مرتبه بلکه دائما و پیوسته، کمتر اتفاق میافتد روزیکه ناراحتی تازه ای نداشته باشد، بیخود نیست که عمر مردها غالبا کوتاهتر از زنهاست. آخر اعصاب یک نفر چقدر میتواند حوادث و ناراحتی ها را تحمل کند!

انسان در اینگونه مواقع احتیاج شدیدی دارد به شخص دلسوزمهربانیکه دلداریش بدهد و روح و اعصابش را تقویت کند.

خانم گرامی، شوهر شما دلسوز ندارد، احساس غربت و تنهایی میکند، از مشکلات فرار نموده به محیط خانه و شما پناه میآورد، به دلجوییهای تو نیازمند است، اگر با روی درهم کشیده و اوقات تلخ وارد منزل

ص: ۲۷۹

۱- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۴۴.

۲- بحار ج ۷۶ ص ۳۶۷.

۳- مستدرک ج ۲ ص ۵۳۲.

شد و آثار ناراحتی را در چهره اش مشاهده نمودی سلام و تعارف تواز همه روزه گرمتر باشد، اسباب استراحت و غذا و چای او را زود فراهم کن، درباره موضوعات دیگر اصلا صحبت نکن، ایراد نگیر، تقاضا نکن، از گرفتاریهای خودت شکایت و درد دل نکن، بگذار خوب استراحت کند، اگر گرسنه است سیر شود، اگر سرما خورده گرم شود، اگر گرما خورده خنک شود، آنگاه که از خستگی در آمد و اعصابش راحت شد با زبان خوش سبب ناراحتی اش را بپرس اگر دیدی باز هم میل ندارد صحبت کند اصرار نکن، اما اگر شروع به درد دل کرد خوب گوش بده، تمام حواست پیش او باشد، از خنده بیجا جدا اجتناب کن، بلکه از شنیدن عوامل ناراحتی او اظهار تاسف کن، طوری وانمود کن که بیش از خودش از عوامل گرفتاری او اندوهگین هستی، با اظهار محبت و دلسوزی زخمهای دلش را مرهم بگذار، با نرمی و ملایمت دلداریش بده، موضوع را در نظرش کوچک و بی اهمیت جلوه بده، او را در قبال حل مشکل تشجیع کن. بگو: اینگونه حوادث از لوازم لا ینفک زندگی است و برای همه کس اتفاق میافتد، چندان مهم نیست، انسان میتواند با نیروی صبر و استقامت بر مشکلات پیروز گردد، اما به شرط اینکه خودش را نبازد، اصولا مردانگی و شخصیت انسان در اینگونه موارد ظاهر میشود، غصه نخور، صبر و کوشش کن تا مشکل حل شود، اگر احتیاجی به راهنمایی دارد و راهی به نظرت میرسد پیش پایش بگذار و اگر راه صحیحی به نظرت نرسید پیشنهاد کن با یکی از دوستان یا خویشان عاقل و خیر خواه مشورت کند.

خانم محترم، شوهرت در مواقع گرفتاری به مهربانیها و دلجوییهای تو نیازمند است. باید بداد او بررسی و مانند یک پرستار مهربان بلکه یک روانپزشک دلسوز از او دلجویی کنی، از این بالا-تر بگویم، باید شخصیت خویش را با ثبات رسانی و شوهرداری کنی، آری پرستار و روانپزشک کجا میتوانند

مانند یک بانوی فداکار شوهرداری کنند؟ غافلگی که مهربانیها و دلداریهای تو چه اثر معجز‌نمایی در روح شوهرت میگذارد! دل و اعصابش را آرام میکند، به زندگی دلگرم میشود، برای مبارزه با مشکلات آماده میگردد، می‌فهمد که در این جهان تنها و بی‌کس نیست، به وفا و صمیمیت تو اطمینان پیدا میکند، دوستدار و عاشق تو و اخلاقت میشود، پیمان زناشویی شما استوار و محکم میگردد.

حضرت صادق علیه السلام فرمود: «در دنیا چیزی بهتر از همسرشایسته وجود ندارد. زنیکه شوهرش از دیدار او مسرور و شاد گردد (۱)».

حضرت رضا علیه السلام فرمود: «یک دسته زنها آنهایی هستند که زیاد بچه دار میشوند، مهربان و با عاطفه هستند، در سختیها و پیش آمدهای روزگار، در امور دنیا و آخرت پشتیبان شوهرشان هستند، بزبان او کار نمیکنند و گرفتاریهایش را زیاده نمیگردانند (۲)».

سپاسگزار باش

پول پیدا کردن کار آسانی نیست، هزاران زحمت و دردسر دارد، انسان مال را برای رفاه و آسایش خویش میخواهد و ذاتا بدان علاقه مند است، اگر به کسی احسان کرد و مالی را که به ریشه جانش بسته است در اختیار او قرار داد انتظار دارد قدردانی کند، اگر مورد سپاسگزاری قرار گرفت تشویق میشود، به احسان و نیکوکاری راغب میگردد، نه تنها نسبت باین شخص احسان بیشتری خواهد کرد بلکه به مطلق نیکی علاقه مند میگردد، به حدیکه ممکن است کم کم به صورت یک عادت ثانوی و یک خوی طبیعی تبدیل شود و مشتاق احسان و کار خیر گردد، اما اگر قدرش را نشناختند و احسانش را نادیده گرفتند به کار خیر بی رغبت میشود، پیش خود میگویند: حیف نیست که به این مردم نمک شناس احسان کنم و اموالم را در اختیارشان بگذارم؟ حق شناسی و شکرگزاری یکی از اخلاق پسندیده است، و بزرگترین رمز جلب احسان میباشد، حتی خداوند بزرگ هم که نیازی به دیگران ندارد سپاسگزاری از نعمتهایش را شرط ادامه نعمت شمرده

ص: ۲۸۱

۱- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۱۷.

۲- مستدرک ج ۲ ص ۵۳۴.

میفرماید: «اگر سپاسگزاری کنید نعمتهایم را افزون میکنم (۱)».

خانم محترم، شوهر شما نیز یک بشر عادی است، از قدردانی خوشش میآید، هزینه زندگی را تامین میکند، حاصل دسترنج خویش را درطبق اخلاص نهاده رایگان تقدیم شما میکند، این عمل را یک وظیفه اخلاقی و شرعی محسوب میدارد، و از انجام دادن آن لذت می برد، لیکن از شما انتظار دارد که وجودش را معتنم شمرده از کارهایش قدردانی کنید، هر گاه اسباب و لوازم زندگی را خریداری نموده به منزل آورد اظهار سرور و خوشحالی نمایید، و سپاسگزاری کنید، هر گاه برای تو یا فرزندانت کفش و لباس یا چیز دیگری آورد فوراً از دستش بگیر و اظهار خورسندی کن، چه مانع دارد بگویی: متشکرم؟! اگر میوه و شیرینی یا چیز دیگری به خانه آورد زود از دستش بگیر و در جای خود بگذار، اگر بیمار شدی و برای معالجه ات کوشش کرد تا شفا یافتی تشکر کن، اگر ترا به تفریح و مسافرت برد سپاسگزاری کن. اگر پول توجیبی گرفتی قدردانی کن، مواظب باش کارهایش را کوچک شماری، بی اعتنائی و مذمت نکنی، نادیده نگیری، اگر کارهایش را مورد توجه قرار داده تشکر کردی احساس غرور و شخصیت میکند، به زندگی و خرج کردن تشویق میشود، باز هم سعی میکند توجه شما را بسوی خویش جلب کند و به وسیله احسان دلنجان را بدست آورد، اما اگر کارهایش را کوچک شمردی و به نظر بی اعتنائی نگاه کردی دلسرد میشود، پیش خود میگوید: حیف نیست زحمت بکشم و حاصل دسترنجم را خرج افراد نمک نشناسی کنم که قدرم را نمیدانند و احسانهایم را کوچک می‌شمارند، رفته رفته به خانه و زندگی بی علاقه میگردد، تا بتواند از زیر بار خرج کردن شانه خالی میکند، به کسب و کاری رغبت میشود، ممکن است به فکر خوشگذرانی بیفتد، اموالش را خرج دیگران کند، مرد بیچاره بیک تعریف خالی و تشکر مفت و مجانی دلخوش است از این هم دریغ دارید؟!!

اگر یکی از

ص: ۲۸۲

خویشان یا دوستان یک جفت جوراب بی ارزش یادسته گل بی قابلیت بشما تقدیم نمود صدها مرسی متشکر را نثارش میکنید لیکن احسانهای دائمی شوهرتان را به روی مبارک نیاورده از یک اظهار تشکر بی مایه هم دریغ میکنید؟!

راه و رسم شوهرداری چنین نیست. اصلاً منافع شخصی خودتان را تشخیص نمیدهید، تکبر و خودخواهی بلائی بزرگی است، گمان میکنید اگر تشکر کنید کوچک میشوید در صورتی که بر محبوبیت شما افزوده میشود، حق شناس و با ادب شناخته میشود.

امام صادق علیه السلام فرمود: «بهترین زنهای شما زنی است که وقتی شوهرش چیزی آورد سپاسگزاری کند و اگر نیاورد راضی باشد (۱)».

حضرت صادق علیه السلام فرمود: «هر زنی که به شوهرش بگوید:

از تو خیری ندیدم تمام اعمالش باطل و از درجه اعتبار ساقط میگردد. (۲)»

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «کسی که از احسان مردم قدردانی نکند شکر خدای را نیز بجای نمیآورد (۳)».

عیبجویی نکن

هیچکس بی عیب نیست، یا کوتاه است یا دراز، یا سیاه رنگ است یا رنگ پریده، یا چاق است یا لاغر اندام یا دهانش بزرگ است یا چشمهایش کوچک، یا بینی اش بزرگ است یا سرش طاس، یا تندخواست یا ترسو، یا کم حرف است یا پر مدعا، یا دهانش بدبو است یا پاهایش، یا بیمار است یا پر خور، یا ندار است یا بخیل، یا آداب زندگی را بلد نیست یا بد زبان است، یا کثیف است یا بی ادب.

از این قبیل عیوب در هر مرد و زنی وجود دارد.

آرزوی هر مرد و زنی اینست که همسر ایده آلی پیدا کند که از تمام عیوب و نواقص خالی بوده نقطه ضعفی نداشته باشد. لیکن کمتر اتفاق میافتد که به مطلوب خیالی خویش دست یابد.

گمان نمیکنم در دنیا زنی پیدا شود که شوهرش را صد در صد کامل و بی عیب بداند.

زنهاییکه در صدد عیبجویی باشند خواه ناخواه عیب یا عیبهایی را در شوهرانشان پیدا

ص: ۲۸۳

۱- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۳۹.

۲- شافی ج ۲ ص ۱۳۹.

۳- وسائل ج ۱۱ ص ۵۴۲.

میکنند، یک عیب کوچک و بی اهمیت را که نباید آنرا عیب شمرد در نظر خودشان مجسم میسازند و آنقدر درباره اش فکر میکنند که کم کم به صورت یک عیب بزرگی که قابل تحمل نیست جلوه گر میشود، خوبیهای شوهر را یکسره نادیده گرفته همیشه به آن عیب کوچک توجه دارند، چشمشان به هر مردی بیفتد دقت میکنند که دارای آن عیب هست یا نه، آنها مرد باصطلاح ایده آلی را در مغز خویش مجسم مینمایند که حتی کوچکترین عیبی هم نداشته باشد و چون شوهرشان با آن صورت خیالی تطابق کامل ندارد، همیشه آه و ناله دارند، از ازدواجشان اظهار پشیمانی میکنند، خودشان را شکست خورده و بدبخت می‌شمارند. کم کم مطلب را علنی کرده گاه و بیگاه از شوهرشان عیبجویی مینمایند، ایراد و بهانه میگیرند، غرغر میکنند، طعنه می‌زنند: آداب معاشرت را بلد نیستی، من خجالت میکشم با تو در مجالس شرکت کنم، برو با این بینی گنده ات، دهانت بوی لاشه گندیده میدهد، چقدر سیاه و زشتی!

ممکن است مرد عاقل و بردبار باشد و در مقابل بی ادبیهای زن سکوت کند لیکن قلبا مکدر میشود، کینه اش را در دل میگیرد، بالاخره کاسه صبرش لبریز میشود و در صدد انتقام بر می آید، یا به زد و خورد می کشد یا مقابل به مثل میکند، او هم در صدد بر می آید از همسرش که به طور حتم بی عیب نیست عیبجویی کند، او بگو و این بگو، این بگو و او بگو، اگر محبت و صفائی در میانشان بود به کلی زائل میگردد. کینه یکدیگر را در دل میگیرند، دائما در صدد عیبجویی هستند، پیوسته جنگ و جدال دارند. در نتیجه، اگر با همین وضع به زندگی ادامه بدهند بدترین زندگی را خواهند داشت، در شکنجه و عذاب خواهند بود تا یکی از آنها بمیرد و این زندگی ننگین از هم بپاشد، و اگر یکی از آنها یا هر دو لجاجت بخرج بدهند و به دادگاه حمایت خانواده و طلاق متوسل شوند گر چه

عقده های درونی خود را حل کرده و انتقام گرفته اند لیکن هر دو متضرر میشوند، پیمان زناشویی را برهم میزنند ولی معلوم نیست بعدا بتوانند با دیگری ازدواج کنند و بر فرض وقوع معلوم نیست زن یا شوهر بهتری نصیبشان شود.

امان از نادانی و لجاجت بعضی خانمها! در بعضی از امور بسیار جزئی به قدری پافشاری میکنند که حاضر میشوند زندگی خودشان را متلاشی سازند. برای اینکه به سبک مغزی و کوتاه فکری آنها پی ببرید به داستانهای زیر توجه فرمایید:

«زنی بنام... از شوهرش بنام... شکایت کرد که شوهرم در موقع خواب انگشتش را می مکد. چون حاضر نیست دست از این کارش بردارد تقاضای طلاق میکنم (۱)».

«زنی به بهانه اینکه دهان شوهرش بوی بد میدهد به خانه پدرش مراجعت نمود و اظهار داشت تا بوی دهانش را برطرف نکند به خانه نخواهد رفت ولی با شکایت شوهر دادگاه زن و شوهر را سازش داد ولی وقتی به خانه رفت دید هنوز دهانش بو میدهد لذا به اتاق دیگر رفت. شوهر که ناراحت شده بود زنش را بقتل رسانید (۲)».

«خانم دندان پزشک از شوهرش طلاق میگیرد. میگوید هم شان من نیست. زیرا سه سال بعد از من درجه دکترا گرفته است (۳)

«یک زن ۲۷ ساله ای که از خانه شوهرش قهر کرده در پاسخ به عرضحال او نوشت: شوهرم زیاد می خورد من قادر نیستم غذای مورد نیاز او را تهیه کنم (۴)».

«زنی به این علت که شوهرش روی زمین می نشیند، با دست غذایی خورد، از آداب معاشرت بی اطلاع است، صورتش را هر روز اصلاح نمیکند درخواست طلاق کرد (۵)».

لیکن همه خانمها چنین نیستند. در بین آنها افراد فهمیده و باهوشی هست که واقعیات زندگی را حساب میکنند و هرگز در صد دعویجویی بر نمیآیند.

خانم محترم، شوهر شما یک بشر عادی است ممکن است بی عیب نباشد اما

ص: ۲۸۵

۱- اطلاعات ۳ دیماه ۱۳۴۸

۲- اطلاعات ۷ آذر ۱۳۵۰.

۳- اطلاعات ۱۷ بهمن ۱۳۵۰.

۴- اطلاعات ۱۰ اسفند ۱۳۵۰.

۵- اطلاعات ۸ اسفند ۱۳۵۰.

در مقابل، خوبیهای فراوانی نیز دارد. اگر به زندگی و خانواده ات علاقه مندی در صدد عیجوتی بر نیا. عیبهای کوچک او را نادیده بگیر، بلکه اصلاً عیبتان مشمار، شوهرت را با یک مرد خیالی که در خارج وجود ندارد مقایسه نکن بلکه او را من حیث المجموع با سایر مردها مقایسه کن، ممکن است مردی عیب مخصوص شوهرت را نداشته باشد لیکن دارای عیوب دیگری است که شاید بمراتب بدتر از او باشد، اصولاً- عینک بدبینی را از چشم خویش بردار و خوبیهای شوهرت را ببین، آنوقت خواهی دید که خوبیهای او بمراتب بیشتر از بدیهایش میباشد، اگر یک عیب دارد و در عوض صدها خوبی دارد.

محاسن و خوبیهایش را مورد نظر قرار بده و خرسند باش، مگر خودت بی عیب هستی که انتظار داری شوهرت بی عیب باشد، نهایت اینکه خودخواهی و خودپسندی اجازه نمیدهد عیبهای خودت را ببینی، اگر شک داری از دیگران پرس.

رسول خدا فرمود: «عیبی بالاتر از این نیست که انسان عیوب دیگران را ببیند اما از عیبهای خودش غافل باشد (۱)».

چرا یک عیب کوچک را به قدری بزرگ میکنی و درباره اش غصه میخوری که بنیاد زندگی و کانون انس و مودت را بر هم می زنی؟

عقل و با هوش باش، دست از هوسبازی و سبک مغزی بردار، عیبهای کوچک را ندیده بگیر، با اظهار محبت کانون خانوادگی را گرم کن تا از نعمت انس و محبت برخوردار گردی، مواظب باش عیب شوهرت را نه در حضور و نه در غیابش بزبان نیاوری زیرا رنجیده خاطر و مکدر میگردد، در صدد عیجوتی بر می آید، محبت و علاقه اش کم میشود، پیوسته در حال جدال و ستیزه خواهید بود، اگر با همین وضع بزندگی ادامه دهید زندگی ناگواری خواهید داشت، و اگر کار به طلاق و جدایی خاتمه یابد که بد از بدتر.

البته اگر عیب قابل اصلاحی داشته باشد میتوانی در صدد اصلاحش

ص: ۲۸۶

بر آیی، لیکن در صورتی امکان موفقیت داری که با نرمی و مدارا و صبر و حوصله و بصورت خیرخواهی و خواهش و تمنا رفتار کنی، نه به عنوان عیبجویی و اعتراض، سرزنش و ایراد، قهر و دعوا.

از غیر شوهرت چشم ببوش

خانم محترم، ممکن است قبل از ازدواج برای خواستگاری شما آمده باشند، ممکن است افرادی را در نظر داشته در انتظار خواستگاری آنها بوده اید، شاید آرزو داشته اید شوهرتان ثروتمند باشد، دارای فلان شغل باشد، تحصیل کرده باشد، زیبا و خوشگل باشد ووووو.

این قبیل آرزوها قبل از ازدواج مانعی نداشت لیکن اکنون که مردی را برای همسری برگزیده ای و پیمان مقدس زناشویی را امضا کرده اید که تا آخر عمر با هم باشید، یار و مونس و غمخوار هم باشید باید گذشته را یکسره فراموش کنی، بر افکار و آرزوهای گذشته خط بطلان بکشی و از غیر شوهرت بطور کلی چشم ببوشی، دلت را از اضطراب و پریشانی نجات بده، غیر شوهرت را از دل بیرون کن و شش‌دانگ آنرا در اختیار او قرار بده، خواستگار سابق را فراموش کن، باو نگاه نکن، بفکرش نباش، چکار داری ناراحت شده یا نه؟ اصلاً چرا از احوالش جویمای شوی؟ این حالت دو دلی جز پریشانی روح چه نتیجه ای دارد؟ و بسا اوقات اسباب بدبختی ترا فراهم می سازد.

بعد از اینکه با مردی پیمان زناشویی بستید و قول و قرار گذاشتید تا آخر عمر با هم باشید چرا چشم چرانی میکنی، به این مرد و آن مرد نگاه میکنی و شوهرت را با آنها مقایسه می نمایی؟ این چشم چرانیهای غلط جز پریشانی و اضطراب روح و آه و حسرت دائم چه سودی دارد؟

حضرت علی علیه السلام فرمود: «هر کس چشم خویش را آزاد بگذارد همیشه اعصابش ناراحت خواهد بود و به آه و حسرت دائم گرفتار خواهد شد (۱)».

وقتی با نظر خریداری به مردها نگاه کردی و شوهرت را با آنها مقایسه نمودی

ص: ۲۸۷

ناچار به مردهایی برخورد میکنی که عیب شوهرت را ندارند خیال میکنی افراد برگزیده و بی عیبی هستند که از آسمان نازل شده اند با اینکه ممکن است آنها دارای دهها عیب باشند که اگر از آنها اطلاع داشتی شوهر خودت را بر آنها ترجیح میدادی. اما چون از عیوب مخفی آنها اطلاع نداری و فقط خوبیهایشان را مشاهده مینمایی خودت را شکست خورده و مغبون در ازدواج می پنداری و اسباب بدبختی خویشتن را فراهم می سازی.

«زن ۱۸ ساله ای به نام... که از خانه فرار کرده بود دیشب به وسیله ماموران پاسگاه ژاندارمری نعمت آباد دستگیر شد. در پاسگاه گفت: سه سال پیش به عقد... در آمدم ولی به تدریج احساس کردم که او را دوست ندارم. چهره شوهرم را با قیافه بعضی از مردها مقایسه می کردم و افسوس می خوردم که چرا زن این مرد شدم (۱).»

خانم گرامی، اگر می خواهی بدبخت و سیه روز نشوی، به ضعف اعصاب و پریشانی روح مبتلا نگردی، با خوشی و آسایش زندگی کنی دست از هوسبازی و چشم چرانی و آرزوهای خام بردار. غیر از شوهرت همه را ندیده بگیر، از مردهای دیگر تعریف نکن، به فکر آنها نباش. دردلت نگو: کاش فلان شخص بخواستگاریم آمده بود، کاش با فلان شخص ازدواج کرده بودم، کاش شوهرم دارای فلان شغل بود، کاش فلان قیافه را داشت. کاش و کاش و کاش. نمیدانم این افکار غلط و آرزوهای خام چه نتیجه ای به حال تو دارد؟ چرا زندگی را به خودت و شوهرت تلخ میکنی؟

چرا مهر و صفا را از بین می بری و بنیاد ازدواج را متزلزل می سازی؟ از کجا میدانی اگر با فلان مرد ازدواج کرده بودی صد در صد راضی بودی؟ تو از ظاهر او بیش از این خبر نداری شاید دارای عیوبی باشد که اگر مطلع بودی شوهر خودت را بر او ترجیح میدادی. از کجا میدانی که خانم

ص: ۲۸۸

آن مردها کاملاً راضی هستند؟

خانم محترم، اگر شوهرت احساس کند که به مردهای دیگر نظرداری بدبین میشود، مهر و علاقه اش کم میشود به زندگی و خانواده بی علاقه میگردد، مواظب باش از مردهای دیگر تعریف نکنی با آنها گرم نگیری، خنده و شوخی نکنی، مرد اینقدر حساس است که نمیتواند تحمل کند که همسرش حتی به تصویر مرد بیگانه ای اظهار علاقه کند.

پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «هر زن شوهرداریکه چشمش را از نگاه کردن به غیر شوهرش پر کند مورد غضب شدید پروردگار جهان واقع خواهد شد (۱)».

حجاب اسلامی

زن و مرد گرچه در بسیاری از امور اشتراک دارند لیکن امتیازات ویژه ای نیز دارند. یکی از امتیازات مهم آنان اینست که زن موجودی است ظریف و لطیف و زیبا و محبوب. زن دلبر است و مرد دلداده زن جاذب است و مرد مجذوب، مرد دوستدار است و زن دوست داشتنی. هنگامیکه مرد با زنی ازدواج میکند می خواهد تمام خوبیها و زیباییهای این موجود ظریف را در انحصار خویش ببیند. زنی را دوست دارد که زیباییها، دلبریها و طنزهایها، شوخیها و خوشمزگیها، و همه چیزش را در انحصار شوهرش قرار دهد و نسبت به مردان بیگانه جدا اجتناب نماید. مرد بسیار غیور است و نمی تواند تحمل کند که مرد بیگانه ای به همسرش نگاه کند یا با او در ارتباط و آمیزش باشد، بگوید و شوخی کند و بخندد و چنین عملی را تجاوز به حق مشروع خویش میداند. و از همسرش انتظار دارد که با رعایت پوشش و حجاب اسلامی و با تقید به ضوابط شرعی و قوانین اخلاقی و با حفظ متانت و حجب و حیاء اسلامی شوهرش را در این خواسته مشروع کمک و یاری نماید. هر مرد مؤمن و غیوری چنین خواسته ای را دارد. اگر همسرش به این وظیفه اسلامی و اجتماعی عمل کرد او نیز با

ص: ۲۸۹

آرامش خاطر زندگی میکند و برای تامین نیازمندیهای خانواده اش تلاش مینماید و بر محبتش اضافه میگردد. و همین صفا و محبت سبب میشود که او نیز به زنان بیگانه بی توجه باشد. اما اگر مردمشاهده کرد که همسرش تقیدی به حجاب و پوشش اسلامی ندارد و زیباییهایش را در معرض دید مردان بیگانه قرار میدهد و با آنها نیز درارتباط و تماس است شدیداً ناراحت میشود زیرا حق انحصاری خویش را تصییع شده و در معرض دید دیگران می بیند. و مسؤولیت این امر را برعهده همسرش می داند. چنین مردی همواره پریشان خاطر و بدبین است.

محبت و صفایش نسبت به خانواده تدریجاً کم میشود.

بنابراین صلاح جامعه و بانوان در این است که پوشیده و محجوب باشند و متین و بدون آرایش از منزل خارج شوند و زیباییهای خودشان را در معرض دید همگان قرار ندهند.

رعایت حجاب یک وظیفه اسلامی است. خدا در قرآن می فرماید:

به زنان مؤمن بگو: از مردان بیگانه چشم پوشند. و فروج و اندام خویشان را از نگاه دیگران محفوظ بدارند، و محل زیباییها و زینتهای خویش را برای اجانب آشکار نسازند، مگر آنچه را که طبعاً آشکار است (مانند صورت و دستها) و روسریهای خودشان را بر سینه ها بیندازند (تا خوب پوشیده شود) و زینت و جمالشان را جز برای شوهر و پدر و پدر شوهر و پسران خود و پسران شوهر، و برادران و فرزندان برادر و فرزندان خواهر... آشکار نسازند (۱)

آری رعایت حجاب و پوشش اسلامی از جهات مختلف به نفع بانوان است:

۱- بهتر می توانند مقام و منزلت و ارزش وجودی خودشان را در اجتماع محفوظ بدارند، و خویشان را از معرض دید چشمهای بیگانگان نگه دارند.

۲- بانوان با رعایت پوشش اسلامی بهتر می توانند مراتب وفاداری و علاقه خودشان را نسبت به همسرشان باثبات رسانند و در آرامش و صفا و گرمی

ص: ۲۹۰

خانواده کمک نمایند و از بوجود آمدن بدبینی و اختلافات و مشاجرات جلوگیری بعمل آورند. و در یک کلام، بهتری می توانند دل شوهر را بدست آورند و جایگاه خویش را تثبیت نمایند.

۳- با رعایت حجاب اسلامی جلو چشم چرانیها و لذتجوییهای غیر مشروع بصری مردان بیگانه را میگیرند و بدین وسیله از اختلافات و بدبینیهای خانواده ها می کاهند و به استحکام و ثبات و آرامش آنها کمک مینمایند.

۴- با رعایت پوشش اسلامی بهترین کمک را به نسل جوان و مردان مجردی که امکان ازدواج ندارند انجام میدهند و از فسادها و انحرافها و ضعف اعصابهای جوانان که نتایج سوئش در نتیجه عائد خود بانوان خواهد شد جلوگیری میکنند.

۵- اگر همه بانوان حجاب اسلامی را کاملاً رعایت نمایند، هرزنی که همسرش از منزل خارج میشود اطمینان دارد که در برابر بد حجابیها و طنزهای و خودنماییهای زنان کوچه و بازار قرار نمیگیرد- تا دلش رابرنند و از محبت و علاقه اش نسبت به خانواده بکاهند.

آری اسلام چون از آفرینش ویژه زن آگاه است و او را یک رکن مهم اجتماع میدانند که نسبت به صلاح و فساد جامعه نیز مسئولیت دارد، از او می خواهد که در انجام این مسئولیت بزرگ فداکاری نماید و با رعایت حجاب اسلامی از مفاسد و انحرافهای اجتماعی جلوگیری کند و در ثبات و آرامش و عظمت ملت خویش بکوشد. و یقین بدانند که در انجام این مسئولیت بزرگ الهی بهترین پاداش را از خداوند بزرگ دریافت خواهند نمود. خانم گرامی! اگر به آرامش و ثبات خانواده و اعتماد و اطمینان شوهرت علاقه داری، اگر به مصالح واقعی جامعه بانوان می اندیشی، اگر به سلامت روانی جوانان و جلوگیری از انحراف و لغزش آنان فکر می کنی، اگر می خواهی بانوان را از معرض چشم چرانی بیگانگان و فریب دادن و بانحراف کشیدن آنان نجات دهی، و اگر می خواهی رضایت خدا را جلب کنی و

یک مسلمان مؤمن و فداکار باشی، پوشش و حجاب اسلامی راهمواره رعایت کن. و زیبائیاها و آرایش خودت را در معرض دید بیگانگان قرار نده. گر چه در داخل منزل و با خویشان نزدیک باشد. داخل منزل و خارج آن، در مجالس مهمانی و در خارج فرقی ندارد. برادر شوهر، پسر برادر شوهر، شوهر خواهر شوهر، شوهر خواهر خودت شوهر عمه ات، شوهر خاله ات، پسر عمه ها، پسر دائیاها، همه اینها به تو نامحرم هستند و اجب است حجاب اسلامی را رعایت کنی گر چه در منزل خودتان یا در مجلس مهمانی باشید. اگر نسبت باینها حجاب را رعایت نکنی هم مرتکب گناه میشوی هم شوهرت را قلبا ناراحت میکنی. ممکن است شوهرت بر زبان نیاورد ولی یقین داشته باش که ناراحت میشود و به صفا و صمیمیت خانوادگی شما لطمه وارد میگردد.

اما نسبت به محارم مانند، پدر شوهر و پدر خودت برادر خودت، فرزندان برادر، فرزندان خواهر، رعایت حجاب لازم نیست. لیکن تذکر این نکته لازم است که بهتر است نسبت باینها هم تا حدی حریم قائل شوی. و آرایش کرده و با لباسهایی که برای شوهرت می پوشی، نزد اینهانیز ظاهر نشوی. گر چه شرعا جایز باشد. زیرا اکثر مردها حتی در این موارد ناراحت میشوند، و حفظ اعتماد و آرامش قلبی آنها لازم و مفید است و برای بقاء و ثبات و آرامش خانواده سودمند میباشد.

خطاهای شوهرت را ببخش

به غیر از معصوم همه کس خطا و لغزش دارد. دو نفر که با هم زندگی میکنند و از جهتی تشریک مساعی و همکاری دارند باید لغزشهای یکدیگر را ببخشند تا زندگی آنها ادامه پیدا کند. اگر بخواهند در این باره سختگیری کنند ادامه همکاری غیر ممکن میشود. دو نفر شریک، دو نفر همسایه، دو نفر رفیق، دو نفر همکار، دو نفر زن و شوهر باید در زندگی اجتماعی دارای گذشت باشند. هیچ زندگی اجتماعی به مقدار زندگی خانوادگی احتیاج به گذشت ندارد. اگر اعضاء یک خانواده بخواهند سختگیری بعمل آورند و خطاهای

یکدیگر را تعقیب کنند یا زندگی آنها از هم می پاشد یا بدترین زندگی را خواهند داشت.

خانم محترم، ممکن است از شوهر شما خطا یا خطاهایی صادر شود. ممکن است از روی خشم و غضب به شما اهانت کند. ممکن است ناسزائی از دهانش بیرون آید. ممکن است از خود بیخود شده شما را بزند، ممکن است یک مرتبه به شما دروغ بگوید، ممکن است کاری را انجام دهد که مورد پسند شما نباشد، از این قبیل خطاها برای هر مردی امکان دارد، اگر بعداً احساس کردی که از کردار خویش پشیمان شده او را ببخش و موضوع را تعقیب نکن. اگر عذرخواهی کرد فوراً قبول کن. اگر پشیمان شده لیکن زیر بار عذرخواهی نمی رود در صدد نباش مجرمیت وی را با ثبات رسانی، زیرا به شخصیت او لطمه وارد میشود، ممکن است در صدد تلافی بر آید، خطاهای شما را تعقیب کند، ممکن است کارتتان به نزاع و جدال و حتی جدائی بکشد اما اگر سکوت کردی و خطایش را نادیده گرفتی در شکنجه و جدان قرار می گیری و به طور مسلم از کردار خویش پشیمان خواهد شد، آنگاه شما را یک زن با گذشت فهمیده فداکار عاقل خواهد شناخت، می فهمد که به زندگی و خانواده و شوهر علاقه مندهستی، قدر ترا می شناسد و محبتش چند برابر خواهد شد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «زن بد، عذر شوهرش را نمی پذیرد و خطاهایش را نمی بخشد (۱)».

حیف نباشد زن آنقدر کم گذشت باشد که یک خطای جزئی شوهرش را نتواند تحمل کند و بدان علت پیمان مقدس زناشویی را بر هم بزند؟!!

«زنی به رئیس دادگاه حمایت خانواده گفت، شوهرم قبل از ازدواج به من نگفت که دمت سربازی را انجام نداده و این موضوع را از من مخفی کرده بود. چند روز پیش متوجه شدم که به همین زودی باید بخدمت بروم. و من نمی توانم با مردی که به من

ص: ۲۹۳

دروغ گفته زندگی کنم (۱)».

با خویشان شوهرت بساز

یکی از مشکلات زندگی، اختلاف زن و بستگان شوهر است.

اکثر زن‌ها با مادر و برادر و خواهر شوهرشان میانه خوبی ندارند، بالعکس، پیوسته نزاع و قهر و دعوا دارند. از یک طرف زن کوشش میکند شش دانگ شوهرش را تصاحب کند به طوریکه به دیگری حتی مادر و برادر و خواهرش توجه نداشته باشد. سعی میکند علاقه آنها را قطع کند، بدمی گوید، دروغ می سازد، قهر و دعوا میکند. از طرف دیگر مادر شوهر، خودش را مالک پسر و عروس میدانند. سعی میکنند به هر طور شده پسرش را نگهدارد، نگذارد یک زن تازه وارد، شش دانگ او را تصاحب کند.

بدین منظور به کارهای عروس ایراد میگیرد، بدگویی میکند، دروغ جعل میکند. هر روز جنگ و دعوا دارند مخصوصا اگر در یک منزل زندگی کنند. اگر یکی از آنها یا هر دو نادان و لجباز باشند ممکن است کار به جاهای باریک حتی ضرب و خودکشی منتهی شود. ماهی نیست که چندین عروس از دست مادر شوهر خویش خودکشی نکنند. شما می توانید اخبار آنها را در جرائد بخوانید.

از باب نمونه: «تازه عروسی... که از بدرفتاریهای مادر شوهرش بتنگ آمده بود خود را آتش زد (۲)».

«زنی به علت بدرفتاری و بهانه گیری مادر شوهرش خودسوزی کرد (۳)».

آنها شب و روز در مبارزه و زورآزمایی هستند لیکن غم و غصه و ناراحتی آن مال مرد است.

عمده اشکال اینست که دو طرف نزاع افرادی هستند که مرد نمی تواند به آسانی از آنها دست بردارد. از یک طرف همسرش را می بیند که از پدر و مادر چشم پوشیده و با صدها امید و آرزو به خانه شوهر آمده است، آمده تا مستقل و صاحب خانه و زندگی باشد. وجدانش میگوید باید اسباب خوشی و رضایت خاطر او را فراهم سازم و از وی حمایت کنم. به علاوه همسر دائمی و شریک زندگی اوست نمی تواند

ص: ۲۹۴

۱- اطلاعات ۱۰ آبان ۱۳۵۴.

۲- اطلاعات ۱۳ اردی بهشت ۱۳۴۹.

۳- اطلاعات ۱۶ اردی بهشت ۱۳۴۹.

از حمایت او دست بردارد. از طرف دیگر فکر میکند: پدر و مادرم سالها برایم زحمت کشیده اند. با صدها امید و آرزو بزرگم کرده اند، با سوادم نموده اند، شغل برایم تهیه کرده اند، زن برایم گرفته اند، امید و آرزو داشته اند بهنگام ناتوانی دستشان را بگیرم. خلاف وجدان است قطع رابطه کنم و اسباب ناراحتی آنها را فراهم سازم. به علاوه، دنیا هزار نشیب و فراز دارد، سختی و سستی دارد، بیماری و ناتوانی دارد، گرفتاری و درماندگی دارد، دشمنی و دوستی دارد، تصادف و مرگ دارد. در این مواقع حساس احتیاج به مددکار دارم و تنها کسانی که ممکن است بهنگام گرفتاری دستم را بگیرند و از خودم و خانواده ام حمایت کنند پدر و مادر و خویشانم می باشند. در این دنیای تاریک نمی توانم بی پناه باشم و خویشانم بهترین پناهند. پس نمی توانم از آنها دست بردارم.

در اینجاست که یک مرد عاقل خودش را در بین دو محذور بزرگ مشاهده میکند. یا باید گوش به حرف همسرش بدهد و دست از پدر و مادر بردارد، یا مطابق میل پدر و مادر رفتار کند و همسرش را برنجانند، و هیچیک از این دو امر برایش امکان پذیر نیست.

بدین جهت ناچار است با هر دو بسازد. و تا حد امکان هر دو را راضی نگه بدارد. آن هم کار بسیار دشواری است. لیکن اگر زن حرف شنوو عاقل باشد و سرسختی و لجاجت بخرج ندهد حل مشکل آسان میگردد.

از این رهگذر است که مرد از همسرش که از همه کس به او نزدیک تر و مهربانتر است انتظار دارد که در حل این مشکل به وی کمک کند. عروس اگر در مقابل مادر شوهر قدری تواضع کند، حالت تسلیم بخود بگیرد، به او احترام کند، اظهار محبت نماید، در کارها با او مشورت کند، گرم بگیرد، مانوس شود، استمداد کند همان مادر شوهر بزرگترین پشتیبانش خواهد شد.

انسان که می تواند با اخلاق خوش و اظهار محبت یک طائفه را دوست و غمخوار خویش گرداند

آیا حیف نیست که به واسطه لجاجت و تکبر و خودخواهی این همه یار و یاور را از دست بدهد؟

آیا فکر نمیکنند که در نشیب و فرازها و سختیها و گرفتاریهای روزگار به یاری دیگران نیازمند است، و در آن مواقع حساس کمتر کسی به فکر انسان است، تنها خویشان و اقاربند که بداد او می رسند. آیا بهتر نیست که با اخلاق خوش و مهربانی با خویشانش معاشرت و رفت و آمد کند تا از لذائذ انس و محبت برخوردار گردد و یک طائفه دوست و پشتیبان واقعی داشته باشد؟

آیا سزاوار است با بیگانگان طرح دوستی بریزد و دوست و رفیق پیدا کند لیکن با خویشان و اقاربش قطع رابطه کند؟ در صورتیکه به تجربه ثابت شده که در مواقع گرفتاری اکثر دوستان انسان را رها میکنند ولی همان خویشان متروک به یاریش می شتابند، زیرا پیوند خویشی یک پیوند طبیعی است که به آسانی بریده نمی شود.

در مثل های عامیانه گفته شده: خویش و اقوام اگر گوشت انسان را بخورند استخوانش را دور نمی ریزند.

حضرت علی علیه السلام فرمود: «انسان هیچگاه از خویشانش بی نیاز نمی شود، و لو مال و اولاد هم داشته باشد. به ملاحظت و احترام آنها احتیاج دارد. آنها هستند که با دست و زبان از او حمایت میکنند. خویشان و اقارب بهتر از او دفاع می نمایند. در مواقع گرفتاری زودتر از دیگران به یاریش می شتابند. هر کس از خویشانش دست بکشد یک دست از آنها برداشته لیکن دستهای زیادی را از دست خواهد داد (۱)».

خانم محترم، برای خوشنودی شوهرت، برای راحتی و آسایش خودت، برای اینکه یک طائفه دوست و حامی واقعی پیدا کنی، برای اینکه محبوب شوهرت واقع شوی بیا و با خویشان شوهرت بساز. از لجاجت و خودخواهی و تکبر و جهالت دست بردار. عاقل و دانا باش. افکار شوهرت را پریشان نساز. فداکاری و شوهرداری کن تا نزد خدا و خلق محبوب

ص: ۲۹۶

با شغل شوهرت بساز

هر کس شغلی و هر شغل لوازمی دارد: یکی راننده است که اکثر عمرش را در راهها بسر می برد و نمی تواند مانند افراد دیگر هر شب به منزل بیاید، یکی پاسبان است که بعضی شبها یا همه شب باید پاسداری کند، یکی طبیب است کمتر وقت فراغت دارد با خانواده اش بنشیند یا به تفریح برود، یکی استاد یا دانشمند اهل مطالعه است که ناچار است شبها مطالعه کند، یک شغلش ایجاب میکند زیاد در سفر باشد، یکی نفت فروش است بوی نفت میدهد، یکی مکانیک است لباسهایش چرب و بوی روغن میدهد، یکی ذغال فروش و همیشه سیاه است، یکی کارگر شبانه است شبها باید به کارخانه برود. وووو...

بالاخره کمتر شغلی پیدا میشود که کاملاً بی دردسر باشد. چاره ای نیست باید امور دنیا بچرخد، نان پیدا کردن آسان نیست، مرد چاره ای ندارد جز اینکه با مشکلات بسازد، لیکن در اینجا مشکل دیگری تولید میشود، و آن مشکل ناسازگاری و تق تق خانواده است.

زنها معمولاً شوهری را دوست دارند که همیشه در وطن باشد، اول شب به منزل بیاید. اوقات فراغتی داشته باشد که به شب نشینی و گردش و تفریح بروند، شغل نظیف و آبرومند و پر درآمدی داشته باشد، لیکن متأسفانه شغل بسیاری از مردها با خواسته همسرانشان وفق نمی دهد.

یک سری اشکالات خانوادگی از همین جا شروع میشود، راننده ای که چند شبانه روز در بیابانها زحمت کشیده، با صدها ناراحتی مواجه شده نه خواب حسابی داشته نه خوراک منظم بعد از چند شبانه روز با اعصاب خسته وارد منزل میشود تا چند ساعت استراحت کند و از احوال خانواده اش با اطلاع شود، هنوز از در نرسیده غر و لند خانم شروع میشود: این چه زندگی است که ما داریم، من بدبخت را با چند تا بچه میگذاری و معلوم نیست کجا میروی؟ همه کارها را خودم باید انجام دهم. از دست این بچه های شیطان خسته شدم. اصلاً رانندگی کار

خوبی نیست، یا شغلت را تغییر بده یا تکلیف مرا روشن کن، من نمی توانم تا آخر عمر به این طور زندگی کنم.

بیچاره مردیکه بعد از این ایراد و بهانه ها و غر و نق ها با فکر پریشان و اعصاب خسته می خواهد دنبال رانندگی برود. سرنوشت چنین راننده ای و مسافرانش معلوم است.

طبیعی که از صبح تا نیمه های شب با دهها بیمار مختلف سر و کار داشته و اعصاب و مغزش پیوسته در کار بوده اگر در خانه هم با ایراد و نق و نق های همسرش مواجه شود چه حالی پیدا میکند؟ و با چنین اعصاب و مغزی چگونه می تواند طبابت کند؟

کارگری که تمام شب زحمت کشیده و خواب به چشمش نرفته صبح که برای استراحت به منزل می آید اگر با ایراد و بهانه جویبهای همسرش برخورد کند چگونه می تواند باز دنبال کار برود؟

دانشمندی که کارش مطالعه و تحقیق است اگر همسر غیر موافقی داشته باشد که به کارش ایراد بگیرد چگونه می تواند موفق گردد؟

در اینگونه موارد است که زن فهمیده و دانا از زن نفهم و خودخواه تمیز داده میشود. خانم محترم، ما نمی توانیم اوضاع جهان را بر طبق میل خودمان بچرخانیم لیکن می توانیم خودمان را با وضع موجود وفق دهیم. شوهرتان برای تهیه روزی ناچار است شغلی داشته باشد و شغل او هم لوازمی دارد، شما می توانید زندگی خودتان را بر طبق شغل او مرتب سازید به طوریکه هم آزادانه به شغل خویش ادامه دهید هم شما آسوده زندگی کنید، تنها به فکر خودت و آسایش خودت نباش قدری هم به فکر راحتی شوهرت باش، دانا و فداکار باش، شوهرداری کن، اگر شوهرت راننده است و بعد از چند شب با اعصاب خسته به منزل آمد با آغوش باز و لب خندان از وی استقبال کن، اظهار مهر و علاقه کن تا خستگیهایش برطرف

گردد، نق نق نکن، از شغلش ایراد مگیر. مگر رانندگی چه عیبی دارد؟

او برای رفاه و آسایش شما شب و روزش را در بیابانها میگذارند، به جای قدردانی به شغلش ایراد میگیری؟ و از خانه و زندگی گریزانش میکنی؟ شغل او هیچ عیبی ندارد. برای اجتماع خدمت میکنند، برای تهیه روزی زحمت میکشد، اگر تنبلی میکرد یا دنبال کارهای غیر مشروع می رفت بهتر بود؟ کار او عیب ندارد، عیب از تو است که توقع داری هر شب در خانه باشد و نمی توانی خودت را با وضع موجود سازش دهی.

آیا بهتر نیست که خودت را با این نوع زندگی عادت دهی و با کمال آسودگی زندگی کنی و هنگامیکه شوهرت به خانه آمد از او استقبال کنی و با سخنان شیرین به کسب و کار تشویقش کنی و با لب خندان تا درب خانه بدرقه اش نمایی و با یک خداحافظی گرم تا ملاقات بعد دلشادش سازی؟

اگر چنین کردی به کسب و کار و خانه و زندگی علاقه مند میگردد.

دنبال خوشگذرانی نمی رود. اعصابش سالم می ماند، تصادف نمیکند، زودتر به خانه می آید، برای رفاه و آسایش شما بیشتر زحمت می کشد.

اگر شوهرت یک کارگر شبانه است برای تامین مخارج شما از استراحت شب چشم پوشی نموده است، خودت را با اینگونه زندگی عادت بده، اظهار نارضایتی نکن.

اگر از تنهایی حوصله ات سر می رود می توانی مقداری از کارهای خانه را در شب انجام دهی. مقداری از شب را به خیاطی و گلدوزی و خواندن کتاب بگذرانی، وقتی شوهرت از کارخانه به منزل آمد فوراً صبحانه را حاضر کن، اتاقی برایش خلوت کن تا بخوابد و رفع خستگی کند، بچه ها را عادت بده سر و صدا نکنند، و نزدیک استراحتگاه شوهرت نروند. به آنها بفهمان که پدرتان شب نخوابیده و باید روز استراحت کند.

بلکه خودت و بچه ها هم می توانید شبها کمتر بخوابید و

روز با شوهرت قدری استراحت نمایند، مزاحم او نشو بگذار خوب بخوابد، بدین نکته توجه داشته باش که شوهرت تمام شب را بیدار بوده و روز برایش به منزله شب است باید بدون سر و صدا استراحت کند.

یک چنین خانمی باید دو برنامه داشته باشد یکی برای خودش دیگری برای شوهرش. مبادا با نق نق و اوقات تلخی روح خسته اش را خسته تر کنی. بگذار اعصابش سالم باشد تا برای تامین مخارج شما زحمت بکشد. به کارش ایراد نگیر، کار او چه عیبی دارد؟ اگر بیکاری و تنبلی میکرد یا دنبال ولگردی می رفت بهتر بود؟ افتخار کن که چنین شوهر زحمت کشی داری که برای تهیه روزی خواب شب را بر خودش حرام نموده، از جدیت و استقامت او قدردانی کن، با لب خندان تا درب منزل بدرقه اش کن.

اگر شوهرت یک طیب یا یک دانشمند اهل مطالعه است، و شب و روز برای اجتماع زحمت می کشد از زحماتش قدردانی کن، به وجود چنین شوهر ارزنده ای افتخار کن.

البته لازمه شغلش اینست که اوقات فراغت زیادی ندارد لیکن تومی توانی برنامه زندگی خودت را با شغل او تطبیق دهی. انتظار نداشته باش دست از شغلش بردارد تا مطابق میل تو در آید. بگذار با فکر آزاد به کار و مطالعات خودش مشغول باشد. وقتی مشغول کار است می توانی کارهای خانه را انجام دهی، و بقیه را بخواندن کتاب بپردازی یا با اجازه او، به منزل خویشان و دوستان بروی. اما سعی کن هنگامیکه موقع استراحت شوهرت فرا می رسد در منزل حاضر باشی. قبلا برایش وسیله پذیرایی آماده کن. وقتی وارد شد با لب خندان و خلق خوش استقبالش کن. با اظهار محبت گرم و شیرین زبانی خستگی اعصابش را برطرف ساز. مبادا از کارش ایراد بگیری و اعصاب خسته اش را خسته تر کنی.

اگر خوب شوهرداری کنی نه تنها اسباب عظمت و ترقی او را فراهم ساخته ای بلکه در خدمت اجتماعی او نیز سهم خواهی

هر زنی لیاقت همسری چنین مردان پر کاری را ندارد با فداکاریها و رفتار پسندیده ات یاقت خویش را با ثبات رسان.

اگر شوهرت شغلی دارد که لباسهایش کثیف و چرکین می شود لابد آنها را مناسب وضع خودش تشخیص داده که انتخاب نموده است، خرده گیری و ایراد و تق تق نکن. نگو: این چه شغل کثیفی است انتخاب کرده ای باید آنها ترک کنی.

خانم محترم، کار کردن عیب نیست... هر چه و هر که باشد، بیکاری و تبلی و دنبال کارهای غیر مشروع رفتن عیب است، باید از یک چنین مردی قدردانی کنی که برای تهیه روزی زحمت می کشد و عرق می ریزد، با ایراد و بدگویی، اسباب دلسردی او را فراهم نساز، اصرار نکن حتما شغلش را تغییر دهد، لابد آنها را مناسب شناخته که دنبالش می رود.

تو از وضع کسب و کار بی اطلاعی، خیال میکنی تغییر شغل کار آسانی است، اصولاً چه عیبی دارد که اصرار داری تغییرش بدهد، مگر نفت فروشی و ذغال فروشی و تعمیر موتور آلات مثلاً چه بدی دارند؟ تنها عیبی که می توانی بتراشی کثیف شدن لباس است. حل آن هم چندان دشوار نیست، اگر شوهرت لباس مخصوص کار ندارد با زبان خوش از او تقاضا کن لباس کار تهیه کند، و زود بزود لباسهایش را شست و شو و تمیز کن، به هر حال موضوع آن قدر مهم نیست که به طلاق و جدایی منجر شود، ایراد و بهانه جویی بعضی خانمها واقعا تعجب آور است.

زنی در شورای داوری گفت: «شوهرم تغییر شغل داده بوی نفت میدهد از این وضع خسته شده ام (۱)».

اگر ناچارید در غربت زندگی کنید

گاهی انسان ناچار است در غربت زندگی کند، کارمند دولت است.

در ارتش یا شهربانی یا ژاندارمری انجام وظیفه میکنند، فرهنگی است، تاجر یا پیشه ور یا کارگری است که باید در غربت زندگی کند، این قبیل افراد ناچارند برای همیشه یا به طور موقت در غربت زندگی کنند، مردناچار

ص: ۳۰۱

است دوری از وطن را تحمل کند لیکن این موضوع با مذاق بعض خانمها جور نمی آید، زیرا دوست دارند نزد پدر و مادر و خویشان و دوستانشان باشند. با در و دیوار و کوچه های محل تولدشان مانوس شده اند. بدین جهت تاب و تحمل دوری را ندارند، به شوهرشان ایراد و بهانه می گیرند، نق نق میکنند: تا کی در غربت زندگی کنم؟ تا کی به فراق پدر و مادر مبتلا باشم؟ دوست و آشنا ندارم، این چه جایی است مرا آورده ای؟ دیگر نمی توانم اینجا بمانم هر فکری داری بکن.

این عزیزان بی جهت با این قبیل حرفها اعصاب شوهرشان را ناراحت مینمایند، آن قدر کوتاه فکرنند که شهر یا قریه محل تولدشان را بهترین نقطه ای می پندارند که در آن می توان زندگی کرد، گمان میکنند: تنها در همانجا می توان خوش بود و بس.

بشر به سطح وسیع زمین اکتفا نکرده به کرات آسمانی قدم میگذازد، اما این خانم تنگ نظر حاضر نیست چند فرسخ دورتر از محل تولدش زندگی کند، میگوید: چرا دوستانم را رها کنم و بروم در غربت تنها زندگی کنم؟ گویا این خانم آنقدر برای خودش شخصیت قائل نیست که بتواند در غربت نیز دوستان و آشنایان با وفا و صمیمی تهیه کند.

خانم محترم، دانا و بلند همت و فداکار باش، تنها به فکر خودت نباش، شغل مخصوص شوهرت ایجاب کرده که در غیر وطن زندگی کند، مستخدم دولت است مگر می تواند به محل ماموریتش نرود؟! تاجر یا کاسب یا کارگری است که در غربت بهتر می تواند کسب و کار کند، چرا مزاحمش میشوی و نمی گذاری پیشرفت کند؟ تو که میدانی شوهرت ناچار است در خارج وطن زندگی کند چرا با ایراد و بهانه های بیفائده اسباب ناراحتی و کدورتش را فراهم می سازی؟ وقتی دیدی شغلش ایجاب میکند که به شهر یا ده یا کشور دیگری منتقل شود فوراً اظهار موافقت کن، اثاث منزل را جمع و جور

کرده بیندید و در ماشین بگذارید و با صفا و رفاقت به محل جدید بروید،خودت را اهل همانجا حساب کن و با دلگرمی و بشاشت طرح زندگی نوین را بریز،وضع خودت را با اوضاع و شرائط محیط موافق ساز،با زنهای پاکدامن و خوش اخلاق طرح دوستی و الفت بریز لیکن چون تازه وارد هستی و به اخلاق و روحیات اهالی آنجا کاملاً آشنا نیستی در انتخاب دوستان تازه احتیاط کن و در این باره حتماً باشوهرت مشورت کن،خودت را یک فرد غریب حساب نکن،بلکه سعی کن با محیط تازه و ساکنان آنجا مانوس شوی.

هر مکانی امتیازات ویژه ای دارد،می توانی با تماشای مناظر طبیعی یا بناهای دیدنی آنجا رفع خستگی کنی،با اظهار مهر و محبت کانون خانوادگی را گرم و با صفا کن،شوهرت را دلداری بده.به کسب و کار تشویقش کن،وقتی با محیط آشنا شدی خواهی دید که برای زندگی هیچ عیبی ندارد بلکه شاید از محل تولدت بهتر باشد،در بین دوستان تازه،افرادی را پیدا میکنی که از دوستان سابق بلکه پدر و مادر و خویشان مهربانتر و دلسوزتر خواهند بود.

اگر در قریه یا دهی اقامت نموده اید که اسباب و تجملات زندگی شهری را ندارد خودت را از قید آنها آزاد کن،با زندگی بی آلایش و طبیعی آنجا انس بگیر،خوبیها و مزایای آن گونه زیستن را در نظر بگیر،گر چه برق و کولر و پنکه و یخچال ندارد لیکن آب و هوای سالم و غذاهای بی تقلب دارد که در شرها کمتر پیدا میشود،خیابان اسفالت و تاکسی ندارد لیکن از سر و صدا و دود ماشینها و کارخانجات نیز در امان هستی. قدری در زندگی هموطنان و همکیشان تامل کن،بین چگونه درخانه های محقر و خشت و گلی،با کمال مهر و صفا و خوشی زندگی میکنند،و

به اسباب و لوازم شهری و کاخهای زیبا اصلا اعتنا ندارند، در حوائج ضروری و محرومیت‌های آنها بیندیش و اگر می‌توانی خدمتی انجام دهی دریغ مدار. به شوهرت نیز سفارش کن برای رفاه و آسایش آنها کوشش کند.

اگر عاقل و دانا باشی و به وظیفه ات عمل کنی می‌توانی با کمال آسایش و راحتی خاطر، در غربت زندگی کنی و به پیشرفت و ترقی شوهرت کمک نمایی، در آنصورت یک بانوی شریف شوهردار و یک خانم فداکار معرفی می‌شوی، نزد مردم و شوهرت عزیز و محترم خواهی بود و بدینوسیله رضایت خدا را نیز فراهم خواهی نمود.

اگر در خانه کار میکند

اگر شغل مرد در خارج منزل باشد همسرش در غیاب او آزادی دارد، لیکن اگر در منزل کار کند همسرش مقید خواهد شد، ممکن است شاعر یا نویسنده یا نقاش یا دانشمند اهل مطالعه باشد، این قبیل افراد معمولاً محل کارشان منزل است، ناچارند همیشه یا اکثر اوقات در منزل اشتغال داشته باشند، و از همین جهت زندگی آنها با سایرین تفاوت خواهد کرد، اتفاقاً کارشان یک کار فکری و ذوقی است که احتیاج شدیدی به محیط آرام و بی سر و صدا دارد، یک ساعت کار با حواس جمع بر چندین ساعت کار در محیط شلوغ و پر سر و صدا برتری دارد.

در اینجا مشکل بزرگی پیدا می‌شود، از یک طرف مرد به محیط آرام و بی سر و صدا احتیاج دارد از طرف دیگر خانم می‌خواهد در خانه آزادانه زندگی کند.

اگر زن بتواند امور خانه داری را طوری انجام دهد که با اشتغالات فکری شوهرش مزاحم نباشد کار ارزنده‌ای انجام داده حقا خانم شوهردار و شایسته‌ای خواهد بود، زیرا تهیه یک محیط آرام کار آسانی نیست مخصوصاً برای افراد بچه دار، فداکاری و تدبیر لازم دارد، گرچه دشوار است لیکن برای ترقی و موفقیت مرد ضرورت دارد.

زن اگر همکاری داشته باشد می‌تواند

شوهرش را به صورت یک مرد آبرومند و مفیدی در آورد که هم به اجتماع خدمت کند و هم اسباب افتخار او باشد.

این خانم باید توجه داشته باشد که گرچه شوهرش دائما یا اکثر اوقات در خانه است لیکن بیکار نیست، نباید انتظار داشته باشد زنگ درب خانه را جواب دهد، بچه داری کند، گاهی سری به آشپزخانه بزند، در کارهای خانه کمک کند، با بچه های شیطون دعوا کند، موقعی که مردم مشغول کار است باید او را ندیده گرفت و فرض کرد اصلا در خانه نیست.

خانم محترم، وقتی شوهرت میخواهد به اتاق کار برود اسباب و لوازم مورد احتیاجش را از قبیل کتاب، قلم، کاغذ، دفتر، مداد، مداد تراش، سیگار، کبریت، زیر سیگاری همه را نزدش حاضر کن که برای پیدا کردن آنها معطل نشود، اگر به بخاری یا پنکه احتیاج دارد آماده کن، آنگاه که اسباب و لوازم کارش کاملا آماده شد از اتاق بیرون برو و او را به حال خود بگذار، در اطراف اتاقش آهسته راه برو بلند بلند حرف زن، مواظب باش بچه ها سر و صدا نکنند، به آنها بفهمان که اکنون موقع بازی شما نیست زیرا پدر در اتاق مشغول کار است و از سر و صدای شما ناراحت می شود، بازی را بگذارید برای ساعتهای بیکاری او، در موقع کار راجع به امور زندگی صحبت نکن زیرا رشته افکارش قطع می شود و تا بخواهد دوباره حواسش را جمع کند بیکار می ماند، در راه رفتن از کفشهای بی صدا استفاده کن، صدای زنگ درب را کوتاه کن که مزاحم او نشود، جواب تلفن را بده و اگر کسی با او کار داشت بگو: مشغول کار است اگر ممکن است در فلان ساعت تلفن بفرماید، برنامه رفت و آمد و مهمانداری را به ساعتهای استراحت او بینداز، از دوستان و خویشان که قصد دیدار دارند عذرخواهی نموده بگو: چون سر و صدای ما ممکن است با اشتغالات آقا مزاحمت داشته باشد

خواهشمندم فلان وقت تشریف بیاورید، آنها هم اگر دوستان شما باشند از این پیشنهاد رنجیده خاطر نخواهند شد بلکه به کاردانی و شوهرداری شما تحسین خواهند کرد، در عین حال که به امور خانه داری مشغول هستی مراقب شوهرت نیز باش، اگر چیزی طلب کرد فوراً حاضر کن و از اتاق خارج شو.

شاید خانمها اینگونه زندگی را غیر ممکن شمرده در دل خویش بگویند: مگر برای یک زن امکان دارد که کارهای دشوار خانه داری را انجام دهد در عین حال به شوهرش رسیدگی کند و خانه را به صورتی در آورد که کوچکترین مزاحمتی برای او پیدا نشود؟! البته تصدیق دارم که اینگونه زندگی چون یک برنامه غیر عادی است تا حدودی دشوار به نظر می رسد لیکن اگر به ارزش و اهمیت کارشان واقف باشند و تصمیم بگیرند کوشش و فداکاری کنند با کاردانی و تدبیر می توانند مشکل را حل کنند.

مراتب لیاقت و شایستگی زن در اینگونه موارد ظاهر می شود، و الا اداره یک زندگی عادی از همه کس ساخته است.

خانم محترم، نوشتن یک کتاب ارزنده علمی یا تهیه یک مقاله جالب و سودمند یا سرودن اشعار نغز و دلپذیر یا تهیه یک تابلوی نقاشی گرانقدر، یا حل مشکلات علمی کار آسانی نیست، لیکن با همکاری و از خود گذشتگی تو امکان پذیر میگردد.

آیا حاضر نیستی در این باره فداکاری کنی و با مختصر تغییری در طرز زندگی معمولی مردم، شوهرت را که از هر جهت لیاقت دارد به صورت یک مرد دانشمند ارزنده ای در آوری که عموم ملت از خدماتش استفاده کنند، تو نیز از منافع مادی و آبروی اجتماعی او بهره مند گردی؟

به ترقی شوهرت کمک کن

بشر بالذات قابلیت ترقی دارد، عشق به کمال در نهادش نهفته و برای تکامل آفریده شده است، هر کس، در هر مقام و با هر

شرائط و در هر سنی باشد، می تواند به ترقیات خویش ادامه داده کاملتر گردد، انسان که برای هر گونه کمالی آماده است نباید هیچگاه به موجودیت خویش قناعت نموده هدف آفرینش را از دست بدهد، تا زنده است باید بکوشد تا کامل و کاملتر گردد.

هر انسانی خواهان ترقی است لیکن همه کس موفق نمی گردد.

همت بلند و کوشش فراوان لازم دارد، باید زمینه کار را فراهم ساخت و موانع را بر طرف نمود آنگاه کوشید تا به مقصد رسید، شخصیت مرد تا حدود زیادی به خواسته های همسرش بستگی دارد، زن می تواند به پیشرفت و ترقی شوهرش کمک نموده او را در مسیر ترقی قرار دهد چنانکه می تواند مانع ترقیاتش واقع گردد، هر چه بخواهد بدون شک همان است.

خانم محترم، در حدود شرائط و امکاناتی که برایتان موجود است، شخصیت بزرگتر و عالیتری را برای شوهرت در نظر بگیر و برای رسیدن به آن تشویقش کن، اگر میل دارد به تحصیلات خویش ادامه دهد یا به وسیله مطالعه و خواندن کتاب به معلوماتش بیفزاید نه تنها مخالفت نکن بلکه تشویق و تحسینش کن، برنامه زندگی را طوری مرتب کن که با کارهای او منافات نداشته باشد، سعی کن اسباب آسایش و راحتی او را فراهم سازی تا با فکر آزاد به ترقیات خویش ادامه دهد.

اگر سواد ندارد با خواهش و تمنا و ادارش کن در کلاسهای شبانه یا در خارج مدرسه به تحصیلات خویش ادامه دهد، اگر تحصیل کرده است تشویقش کن رشته علمی خودش را تعقیب کند، به وسیله مطالعه و خواندن کتابهای مربوط به آن فن به معلومات خویش بیفزاید، اگر طیب است و ادارش کن در هر روز مقداری از اوقاتش را به خواندن مجلات و کتابهای پزشکی اختصاص بدهد، اگر دبیر یا آموزگار یا قاضی یا استاد یا مهندس است از وی بخواه اوقات فراغت خویش را بخواندن کتابهای مربوط به

فن خودش یا کتابهای علمی و اخلاقی و تاریخی بگذرانند، و به طور خلاصه شوهر شما هر کس و در هر مقامی باشد، حتی کارگر و کاسب، برای ترقی و تکامل آمادگی دارد.

نگذارید از مسیری که دستگاه آفرینش برایش پیش بینی کرده منحرف شود و از مطالعه و تکامل دست بردارد، به تحقیقات علمی و خواندن کتاب عادتش بدهید، نگذارید شخصیت او در یک حد معین متوقف بماند. اگر فرصت تهیه کتاب را ندارد شما می توانید با مشورت او و سایر دوستان این کار را بر عهده بگیرید، کتابهای سودمند علمی و اخلاقی و تاریخی و دینی و بهداشتی و اقتصادی و ادبی را که بر طبق صلاح و سلیقه اش باشد تهیه نموده در اختیارش بگذارید، و بخواندن تشویقش کنید، خودتان نیز کتاب و مجله های سودمند را بخوانید. و در ضمن خواندن اگر به مطالبی برخورد کردید که برای شوهرتان نیز مفید است عین آن را یادداشت نموده در اختیارش قرار دهید.

این کار فوائد بیشماری در بر دارد:

اولا اگر مدتی بدین برنامه ادامه بدهد شخص دانشمند و فاضلی خواهد شد که خودش سر بلند و تو به وجودش مفتخر خواهی شد. به علاوه، در رشته خودش یک نفر متخصص خواهد شد که هم خودش استفاده می کند و هم منافع بیشماری به اجتماع می رساند.

ثانیا چون به ندای آفرینش لبیک گفته سرگرم مطالعه و تحقیق است کمتر اتفاق می افتد که به ضعف اعصاب و بیماری های روانی مبتلا گردد.

ثالثا چون در طریق ترقی قرار گرفته و به خواندن کتاب علاقه مند شود به خانه و زندگی دلبستگی پیدا می کند، دنبال ولگردی نمی رود، به مراکز فساد و شب نشینی های زیان بخش قدم نمی گذارد، به دام تبهکاران و اعتیادات خطرناک گرفتار نمی شود.

مواظب باش منحرف نشود

مرد باید در کسب و کار و معاشرتها و رفت و آمدهایش آزادی عمل داشته باشد تا بتواند بر طبق

ذوق و سلیقه خویش کوشش و جدیت کند، اگر کسی بخواهد او را محدود و کنترل کند ناراحت شده به شخصیتش لطمه وارد می شود، زن دانا و با هوش در کارهای عادی شوهرش دخالت نمی کند و در صدد نیست تمام اعمالش را تحت نظر بگیرد، زیرا می داند که سلب آزادی از مرد و کنترل کارهایش نتیجه خوبی ندارد، بلکه ممکن است باعکس العمل شدید او مواجه شود.

مردان عاقل و با تجربه احتیاجی به مراقبت ندارند، زیرا عواقب امور را می سنجدند، فکر نکرده در کاری اقدام نمی کنند، فریب نمی خورند، می توانند مصالح خویش را تشخیص دهند، دوست و دشمن را می شناسند، لیکن همه مردها چنین نیستند، در بین آنها افراد ساده لوح و زودباوری پیدامی شوند که ممکن است تحت تاثیر دیگران قرار بگیرند، فریب دشمنان دوستنما را بخورند.

در بین مردم شیادانی پیدا می شوند که در کمین اینگونه افراد هستند، به صورت خیرخواهی در دامشان می افکنند، بلکه طبع سرکش انسان و محیط فاسد و آلوده اجتماع برای انحراف افراد کفایت می کنند، بیچاره غافل وقتی به خود می آید که در دام فساد گرفتار شده، آنگاه کار از کار گذشته و فرار از دام کار دشواری است.

شما اگر نظری به اطراف خویشتن بیفکنید دهها از این افرادیچاره و ساده را پیدا می کنید که بدون قصد در دام فساد و بدبختی گرفتار شده اند، هیچیک از آنها نمی خواسته بدین بلاها آلوده گردد، لیکن بدون اینکه توجه داشته باشد و عاقبت امر را بسنجد طعمه محیط فساد گشته است. از این رهگذر است که اینگونه مردها احتیاج به مراقبت دارند، اگر یک فرد خیرخواه و دانا اعمالشان را تحت نظر بگیرد به صلاح واقعی آنهاست.

بهترین کسی که می تواند این وظیفه سنگین را بر دوش بگیرد همسر اوست، یک بانوی دانا و با تدبیر می تواند با رفتار خیرخواهانه و عاقلانه اش بزرگترین خدمت را نسبت به شوهرش انجام دهد، اینگونه خانمها باید

توجه داشته باشند که صلاح نیست به طور رسمی در کارهای شوهرشان دخالت و امر و نهی کنند زیرا کمتر مردی پیدا می شود که حاضر باشد لت بلا- اراده دیگری حتی همسرش واقع شود، بدین جهت کنترل شدید او ممکن است عکس العمل نامطلوبی داشته باشد، لیکن اگر دانا و عاقل باشد می تواند به طور غیر رسمی و از دورادور معاشرت‌ها و رفت و آمدهای شوهرش را تحت نظر بگیرد.

اگر دید شوهرش دیرتر از معمول به خانه می آید یک مرتبه یا دو مرتبه یا سه مرتبه را عادی بگیرد زیرا معمولاً برای مردها کارهایی پیش آمده می کند که ناچارند در مواقع فراغت دنبال آنها بروند، لیکن اگر تکرار شد و از حد متعارف گذشت باید در صدد تحقیق برآید، لیکن تحقیق موضوع هم کار آسانی نیست، حوصله و کاردانی لازم دارد، باید از تندی و اعتراض اجتناب کند، در ضمن صحبت با نرمی و مهربانی سؤال کند شما که دیرتر از معمول به منزل تشریف می آورید کجا می روید؟ با بردباری و زیرکی در مواقع مختلف آنقدر مطلب را تعقیب کند تا حقیقت برایش روشن گردد، اگر فهمید اضافه کار دارد یا برای رفع گرفتاریهای مربوط به کسب و کارش کوشش می کند یا در جلسات علمی و دینی و اخلاقی شرکت می نماید مزاحمش نشود بگذارد آزادانه تلاش کند، اگر احساس کرد با افراد تازه ای طرح دوستی ریخته کوشش کند از احوال آنها با اطلاع شود، اگر دید با افراد صالح و خوش سابقه و خوش اخلاق رفاقت و رفت و آمدهای کند مزاحمش نشود بلکه تشکر کند که با چنین افرادی طرح دوستی ریخته است.

قدر این توفیق را بدانند و وسائل پذیرائی را برایشان فراهم سازد، زیرا انسان به دوست و رفیق احتیاج دارد و رفیق خوب نعمت بزرگی بشمار می رود، لیکن اگر متوجه شد که به مراکز فساد

راه یافته یا با افراد فاسد معاشرت می نماید که ممکن است او را منحرف سازند، باید فوراً در صدد جلوگیری بر آید. زن مسئولیت بزرگی پیدا می کند که انجام دادن آن، یک امر ضروری و حیاتی محسوب می شود، اگر اندکی سهل انگاری یا بی احتیاطی به عمل آورد ممکن است زندگی آنها از هم بپاشد. در یک چنین مواقعی است که مراتب کاردانی و هوش و تدبیر بانوان ظاهری گردد، باید بردبار و عاقبت اندیش باشد، داد و فریاد و ناسازگاری و قهر و دعوا غالباً نتیجه معکوس دارد.

در اینجا زن دو وظیفه دارد:

اولاً- باید در زندگی داخلی و رفتار و اخلاق خودش و اوضاع عمومی منزلش بررسی کامل و دقیقی به عمل آورد، ببیند چه علتی باعث شده که شوهرش از خانه که محل آسایش و امن و کانون گرم محبت است بیزار شده و به مراکز فساد روی آورده است، مانند یک قاضی بانصاف علت قضیه را کشف کند آنگاه در صدد اصلاح بر آید، شاید بد اخلاقی و ستیزه جویی یا ایراد و غرغر خانم علت قضیه باشد، شاید اوضاع خانه اش درهم و برهم است، شاید خانم در منزل به آرایش و سر و لباس خودش توجه ندارد، شاید به شوهرش اظهار محبت نمی کند، شاید غذای لذیذ و دلخواه برایش تهیه نمی کند، شاید کاردانی و سپاسگزاری نمی کند.

این قبیل عیبهاست که مرد را نسبت به خانه و زندگی بی علاقه می کند به طوری که برای فراموش کردن عقده های روحی خویش دنبال ولگردی و سرگرمیهای ناروا می رود. در صورت لزوم می تواند از خود مرد تحقیق کند و عقده های روحی او را دریابد.

اگر زن عیوب خویش را برطرف ساخت و خانه را به صورت دلخواه شوهرش در آورد می تواند به موفقیت خودش امیدوار باشد، در آن صورت مرد کم کم به خانه و زندگی علاقه پیدا می کند و خواه

ص: ۳۱۱

ناخواه مجذوب خوش اخلاقی و مهربانیهای همسرش قرار می گیرد و از مراکز فساد دور می گردد.

دومین وظیفه اش اینست که تا می تواند نسبت به شوهرش اظهار محبت کند، با نرمی و ملایمت پند و اندرزش دهد، با مهربانی و دلسوزی نتیجه معاشرتهایش را تشریح کند، حتی التماس و گریه و زاری کند، بگوید: از صمیم قلب ترا دوست دارم، به وجود شوهری مثل تو افتخار می کنم، وجود ترا بر همه چیز ترجیح می دهم، تا پای جان به فداکاری و همکاری حاضرم، فقط یک غصه در دل دارم که چرا مرد به این خوبی در فلان مجلس فساد شرکت می کند یا با فلان کس رفت و آمد دارد یا به فلان عمل بد عادت کرده است، این قبیل اعمال برای شخصی مثل شما زیننده نیست، خواهش مندم دست از این عمل برداری، آنقدر التماس و اصرار کند تا دل مرد را مسخر گرداند.

ممکن است مرد به اخلاق و عادات زشت خو گرفته باشد و بزودی تحت تاثیر قرار نگیرد لیکن در هر حال زن نباید مایوس شود، باید بردباری و استقامت بیشتری به خرج دهد، و با تصمیم قاطع در تعقیب هدف کوشش نماید.

زن قدرت و نفوذ عجیبی دارد، در هر موضوعی تصمیم بگیرد پیروزی می شود، به هر طرف بخواهد شوهرش را می برد، اگر تصمیم بگیرد شوهرش را از وادی انحراف نجات دهد حداقل صدی هشتاد شانس موفقیت دارد، اما به شرط اینکه عاقل و با تدبیر و کاردان باشد.

به هر حال، تا می تواند نباید به تندی و خشونت و قهر و دعوا متوسل شود، مگر اینکه نرمی و ملایمت را بی نتیجه بدانند، در صورتی که چاره ای نباشد می تواند به هر طریقی که امید موفقیت دارد، حتی قهر و دعوا متوسل شود، لیکن باز هم مهربانی و دلسوزی را از دست ندهد، حتی تندی و خشونتش از روی دلسوزی باشد نه به عنوان انتقام و کینه جویی.

آری نگهداری

ص: ۳۱۲

و مراقبت از مرد یک نوع شوهرداری است و شوهرداری وظیفه زن است، چون کار مهم و دشواری بوده رسول خدا صلی الله علیه و آله آن را در ردیف جهاد قرار داده فرمود:

جهاد زن اینست که خوب شوهرداری کند (۱).

زنهای وسواسی

اشاره

بد نیست زن نسبت به شوهرش مختصر مراقبتی داشته باشد لیکن نه به حدی که به بدگمانی و وسواسیگری منتهی شود، بدبینی یک بیماری خانمانسوز و صعب‌العلاجی است، متأسفانه بعضی خانمها بلکه بسیاری از آنها به این مرض مبتلا هستند.

یک زن وسواسی خیال می‌کند شوهرش به طور مشروع یا غیر مشروع به او خیانت می‌کند، فلان زن بیوه را گرفته یا می‌خواهد بگیرد، با منشی خود سر و سری دارد، به فلان دختر دل بسته است، چون دیر به منزل می‌آید لابد دنبال عیاشی می‌رود، چون با فلان زن صحبت کرد به او نظر دارد، چون فلان خانم به او احترام کرد لابد با هم رابطه دارند، چون نسبت به فلان زن بیوه و کودکش احسان می‌کند می‌خواهد او را بگیرد، چون در اتومبیلش یک سنجاق سر پیدا شد معلوم می‌شود محبوبه اش را به گردش برده است، چون فلان زن برایش نامه نوشت معلوم می‌شود زن اوست، چون فلان دختر از او تعریف کرد که مرد خوش تیپ و خوش اخلاقی است معلوم می‌شود عاشق و معشوقند، چون فلان وقت به حمام رفت معلوم می‌شود خیانت کرده است، چون اجازه نمی‌دهد نامه هایش را بخوانم معلوم می‌شود نامه های عاشقانه است، چون به من کم محبت شده معلوم می‌شود معشوقه دیگری دارد، چون به من دروغ گفت معلوم می‌شود خیانتکار است، چون در فال شوهرم نوشته بود: با متولد خرداد ماه اوقات خوشی را خواهید گذراند معلوم می‌شود زن دیگری دارد، چون دوستم به من گفت: شوهرت به فلان خانه رفت حتما در آنجا زنی دارد، چون فالگیر گفت: یک زن مو بور چشم سیاه قد بلند

ص: ۳۱۳

با تو دشمنی می کند معلوم می شود هووی من است.

خانمهای وسواسی با این قبیل شواهد پوچ خیانتکاری شوهرشان را باثبات می رسانند، حس بدبینی تدریجا در آنها تقویت شده به یقین تبدیل می گردد، از بس در این باره فکر می کنند از در و دیوار قرینه می تراشند، شبانه روز فکر و ذکرشان همین مطلب است، با هر که می نشینند از خیانت و بی وفایی می زنند، با هر دوست و دشمنی مطلب را در میان می گذرانند، آنها هم فکر نکرده به عنوان دلسوزی گفتارش را تایید نموده صدها داستان و حکایت از خیانت مردها نقل می کنند.

ایراد و ناسازگاری شروع می شود، اوقات تلخی و بد اخمی می کند، به کارهای خانه و فرزندانش نمی رسد، هر روز قهر و دعوا می کند، به خانه پدر و مادرش می رود، به شوهرش بی اعتنایی می کند، مثل سایه او را تعقیب می کند، جیب و بغلش را می گردد، نامه هایش را با حرص و ولع می خواند، تمام اعمال و حرکاتش را کنترل می کند، هر حادثه بی ربطی را دلیل محکمی بر خیانت شوهرش به حساب می آورد.

با اینگونه رفتار زندگی را به خودش و شوهر بیچاره و فرزندان بی گناهش تنگ می کند، خانه را که باید محیط صفا و مودت و آسایش باشد به زندان سخت بلکه جهنم سوزانی تبدیل می کند، در آتشی که روشن کرده خودش معذب است و شوهر و فرزندان بیگنااهش را نیز می سوزاند، هر چه مرد دلیل بیاورد، سوگند یاد کند، التماس و گریه کند و بخواهد عدم خیانت خویش را اثبات کند ممکن نیست آن زن وسواسی حسود دنده کج قانع گردد.

خوانندگان محترم به طور حتم از این گونه افراد سراغ دارند لیکن در عین حال بد نیست به داستانهای زیر توجه فرمائید:

«خانمی در دادگاه حمایت خانواده میگوید: تعجب نکنید که چرا بعد از ۱۲ سال زندگی مشترک و وجود سه بچه قد و نیم قد تصمیم به جدایی گرفته ام، حالا دیگر مطمئنم که شوهرم به من

خیانت میکند، چند روز پیش در خیابان تخت جمشید او را با یک خانم شیک سلمانی رفته دیدم، حتما معشوقه او و متولد خرداد ماه بود، من هر هفته مجله ای را که فال مفصلی دارد می خوانم، بیشتر هفته ها در فال شوهرم نوشته است: با متولد خرداد ماه اوقات خوشی را خواهید گذراند، من متولد بهمن هستم پس منظورش زن دیگری است.

به علاوه اصلا حس می کنم که شوهرم دیگر محبت های گذشته را ندارد، و به آرامی اشکهایش را پاک می کند.

شوهرش میگوید: خانم شما بگویید چه کنم؟ کاش این مجله ها فکراینطور خوانند گانشان را می کردند، و کمتر از این دروغها سر هم می کردند، باور کنید روزگار من و بچه هایم از دست این فکرها سیاه شده است، اگر در فال من نوشته باشد: در این هفته پولی می رسد بلائی بروزگرم می آورد که پولها را چه کردی؟ یا اگر نوشته باشد: نامه ای به دست می رسد که وای به حال، فکر می کنم حالا که این زن با استدلال رفتارش عوض نمی شود همان به که از هم جدا شویم (۱)».

مردی در دادگاه گفت: «یکماه پیش از یک مهمانی به خانه بازمی گشتم، یکی از همکارانم را که به همراه همسرش به آن مهمانی آمده بود با اتومبیل به منزلشان رساندم، صبح روز بعد همسرم از من خواست که او را به خانه مادرش ببرم، قبول کردم و به اتفاق سوار اتومبیل شدیم، در راه همسرم به صندلی عقب نگاه کرد در حالی که یک سنجاق سر را به من نشان می داد پرسید این سنجاق متعلق به کدام زن است؟ من که از ترس یادم رفته بود چه کسی سوار اتومبیل شده نتوانستم توضیحی بدهم، او را به خانه مادرش رساندم، شب که برای بردنش رفتم برایم پیغام فرستاد که دیگر حاضر نیست به خانه باز گردد، علت را پرسیدم از پشت در گفت: بهتر است با همان زنی که سنجاق سرش در اتومبیل بود زندگی

ص: ۳۱۵

زن جوان ضمن طرح شکایت اظهار داشت: «شوهرم اغلب شبها به عنوان اینکه در اداره اش کار دارد دیر بخانه می آید، همین امر موجب ناراحتی من شده است، مخصوصا موقعی که چند تن از زنهای همسایه گفتند شوهرت دروغ می گوید: شبها به جای کار اضافی در اداره در جای دیگر سرگرم خوشگذرانی است سوءظن مرا نسبت به او بیشتر نموده، حاضر نیستم با مردی که به من دروغ می گوید زندگی کنم.

در این هنگام شوهر زن چندین نامه از جیب خود بیرون آورد و درروی میز رئیس دادگاه قرار داد و خواهش کرد نامه ها را با صدای بلند بخواند تا همسرش متوجه شود که دروغ نگفته ام و بی جهت همه شب با دادو فریاد و اعتراضات بیجای خود اعصاب مرا ناراحت می کند.

در این هنگام رئیس دادگاه شروع بخواندن نامه ها نمود، یکی از نامه ها حکم اضافه کار بود که به موجب آن به جوان مزبور ابلاغ شده بود که از ساعت ۴ تا ۸ بعد از ظهر در برابر دریافت دستمزد چهار ساعت کار اضافی باید انجام دهید، نامه های اداری دیگر نیز ثابت می نمود که باید برای شرکت در کمیسیون های مختلف در ساعات مقرر حضور یابد.

زن جوان جلو میز رئیس دادگاه آمد پس از دیدن نامه ها گفت: من هر شب که شوهرم می خوابید جیبهایش را جستجو می کردم ولی هیچیک از این نامه ها را ندیدم.

رئیس دادگاه گفت: ممکن است آنها را در کشوی میز گذاشته و به خانه نیاورده باشد.

مرد جوان گفت: سوءظن همسرم به قدری مرا رنج می دهد که دچار سوءظن شده ام، و شبها در اثر ناراحتی خوابم نمی برد، فکر می کنم همسرم حاضر نیست با من زندگی کند.

در این موقع زن جوان خودش را به شوهرش رسانید و در حالیکه از شدت شوق گریه می کرد پوزش خواست و از دادگاه

دکتر دندان پزشک به دادگاه شکایت نموده گفت: «همسرم بی نهایت حسود است، من پزشک دندان هستم، خانمها نیز به من مراجعه می نمایند، همین مطلب باعث حسادت همسرم می شود و هر روز بر سر این موضوع با هم نزاع داریم، او معتقد است من نباید زنها را معالجه کنم، من هم نمی توانم به خاطر حسادتهای بیجای او مریضهای همیشگی خودم را زدست بدهم، من همسرم را دوست دارم او هم مرا دوست دارد ولی این فکریجا زندگی را بما تنگ کرده است... چند روز پیش ناگهان وارد مطب شد، دستم را گرفت و بزور خارج نمود، به خانه رفتم و بین ما دعوا شد، گفت:

برای دیدن تو به مطب آمدم، در اطاق انتظار کنار دختر خانمی نشستم، صحبت از طرز کار من شده، آن دختر بدون اینکه همسرم را بشناسد به او گفته بود: مرد خوب و خوش تیبی است. گفته یک دختر سبب شده که مرا باخفت و خواری به منزل ببرد». (۲)

زنی به شورای داوری شکایت نموده گفت: «یکی از دوستانم گفت:

شوهرت به خانه زنی رفت و آمد دارد، او را تعقیب کردم متوجه شدم حقیقت دارد، به قدری ناراحت شدم که به خانه پدرم رفتم، اکنون از شما می خواهم که شوهر خطاکارم را تنبیه کنید.

شوهر در ضمن تایید سخنان زن گفت: برای خرید دارو به داروخانه رفتم، در ضمن خرید متوجه شدم: زنی که برای خرید شیرخشک به داروخانه آمده پولش کم است، به او کمک کردم، بعدا که فهمیدم زن بیوه و بیچاره ای است به کمکهایم ادامه می دادم.

داوران پس از تحقیق متوجه حسن نیت شوهر شدند و آنها را آشتی دادند». (۳)

مطلب مذکور مشکل بزرگی است که برای بسیاری از خانواده ها اتفاق می افتد، بدخت خانواده ای که به چنین بلائی گرفتار شوند، روزخوش ندارند، آب خوش از گلویشان پایین نمی رود، بیچاره کودکان بیگناهی که در یک چنین محیط بدبینی و نزاع و کینه توزی زندگی می کنند، آنچه

ص: ۳۱۷

۱- اطلاعات ۲۹ دیماه ۱۳۴۸.

۲- اطلاعات ۱۷ تیر ماه ۱۳۴۹.

۳- اطلاعات ۲۵ تیر ماه ۱۳۴۹.

مسلم است اینکه آثار سوئی در روح آنها خواهد گذاشت، در این محیط عقده‌هایی پیدا می‌کنند که معلوم نیست در آینده سر از کجا در آورد.

زن و مرد اگر با همین حال صبر کنند و به زندگی ادامه دهند تا آخر عمر معذب خواهند بود، و اگر در مقابل یکدیگر سر سختی و لجاجت نشان بدهند کارشان به طلاق و جدایی منتهی خواهد شد، در آن صورت نیز زن و مرد هر دو بدبخت می‌شوند، زیرا مرد از یک طرف خسارتهای زیادی را باید متحمل شود، از طرف دیگر معلوم نیست به این آسانها بتواند همسر مناسبی پیدا کند، بر فرض اینکه همسری انتخاب کرد معلوم نیست بهتر از این باشد، زیرا ممکن است عیب بدبینی را نداشته باشد لیکن امکان دارد عیب یا عیبهای دیگری را داشته باشد که به مراتب بدتر از عیب بدگمانی باشد، به علاوه، فرزندانش بدبخت و دربدر خواهند شد، و آنگهی با مشکل بزرگتری که عبارتست از ناسازگاری نامادری با فرزندان مواجه خواهد شد.

مرد اگر فکر کند این زن و سواسی را طلاق می‌دهم و از شرش نجات پیدا می‌کنم، آنگاه با زن بی‌عیب و نقصی وصلت می‌نمایم و با خاطر آسوده زندگی را آغاز میکنم باید بداند که این فکر خامی بیش نیست و چنین موفقیتی خیلی بعید است، بر فرض اینکه این را طلاق بدهی و با زن دیگری ازدواج کنی باز هم با مشکلات تازه‌ای روبرو خواهی شد.

طلاق گرفتن سبب آسایش و خوشبختی زن نیز نخواهد شد، زیرا اگر چه از شوهرش به خیال خود انتقام گرفته لیکن خودش را بدبخت نموده است، معلوم نیست به این آسانها شوهری پیدا کند، شاید تا آخر عمر بیوه بماند و از نعمت انس و مودت و تربیت فرزند محروم گردد، بر فرض اینکه خواستگاری هم برایش پیدا شد معلوم نیست از شوهر سابقش

بہتر باشد، شاید ناچار شود با مردی که همسرش مرده یا طلاق گرفته وصلت کند، آنوقت مجبور است در فراق فرزندان خودش بسوزد و بچه های دیگران را بزرگ کند، و دهها مشکل دیگر که برایش تولید خواهد شد، بنابراین نہ قہر و دعوا می تواند زن و مرد را از این بن بست خطرناک نجات دہد نہ طلاق و جدایی، لیکن راه سومی نیز وجود دارد کہ بہترین راه است.

راه سوم اینست کہ زن و مرد دست از لجاجت و سرسختی برداشته با عقل و تدبیر رفتار کنند، مخصوصا مرد مسئولیت بیشتری دارد، تقریباً می توان گفت کہ کلید حل این مشکل در دست او قرار دارد، اوست کہ اگر قدری بردباری و از خود گذشتگی بخرج دہد ہم خودش را بدرد سرنمی اندازد، ہم همسر بیمارش را از این مہلکہ نجات خواهد داد.

اکنون روی سخن با مرد است.

آقای محترم! اولاً بدین نکتہ توجہ داشتہ باش کہ همسر تو در عین وسواسیگری ترا دوست دارد، بہ زندگی و فرزندانش علاقہ مند است، از جدایی وحشت دارد، از اوضاع اسفناک زندگی شما قالباً در عذاب و شکنجہ است، اگر شما را دوست نمی داشت حسادت نمی کرد، نمی خواهد اوضاع چنین باشد لیکن چہ کند بیمار است؟ بیماری فقط دل درد و آپاندیس و زخم معده و رماتیسم و سرطان نیست، بلکہ امراض عصبی نیز بخش مهمی از بیماریها بشمار می روند، خانم شما گر چہ در بیمارستان روانی بستری نیست لیکن بہ طور تحقیق یک بیمار روانی است، اگر قبول نداری بہ یک روانپزشک مراجعہ کن، با یک چنین خانمی با دیدہ دلسوزی و ترحم باید نگاہ کرد نہ با دیدہ انتقام و کینہ جویی، بہ حال زار و افکار پریشانش ترحم کن، کسی با بیمار دعوا و داد و قال و کشمکش نمی کند، در مقابل بی ادبیها و ناسازگاری هایش عکس العمل شدید نشان ندہد، دعوا و داد و فریاد راہ نینداز، بہ

کتک و دشنام متوسل مشو، به دادگاه حمایت خانواده مراجعه نکن، قهر و باد نکن، دم از طلاق و جدایی نزن، هیچیک از این کارها نمی تواند بیماری این خانم را معالجه کند بلکه شدیدترش می گرداند، رفتار تند و نامهربانیهای ترا دلیل بر صدق عقیده اش می گیرد.

راه کار اینست

راه کار اینست که تا می توانی اظهار محبت کنی، ممکن است از سواسیگریها و ناسازگاریهای او بتنگ آمده قلبا منزجر شده باشی لیکن چاره ای نیست باید به طوری اظهار محبت کنی که یقین پیدا کند که شش دانگ دل تو مسخر اوست و شخص دیگری در آنجا راه ندارد.

ثانیا سعی کن با هم تفاهم نمایم، چیزی را از او مخفی نکن، بگذار نامه هایت را حتی قبل از خودت بخواند، کلید کمد اختصاصی یا صندوق اسناد و مدارک را در اختیارش قرار بده اگر میل داشت بدانها مراجعه کند، بگذار جیب و بغلت را بررسی کند، اجازه بده تمام اعمال و حرکات را تحت نظر بگیرد، از این قبیل کارها نه تنها اظهار ناراحتی نکن بلکه آنرا یک امر عادی و از لوازم صفا و صداقت خانوادگی محسوب بدار، بعد از مشاغل روزانه اگر کاری نداری زودتر به منزل بیا. و اگر کاری پیش آمد کرد قبلا به همسرت بگو: من به فلان جا می روم و در فلان ساعت برمیگردم، سعی کن از موعد مقرر تخلف نشود، چنانچه اتفاقا نتوانستی سر موعد حاضر شوی هنگام مراجعت علت تاخیر را بالصراحه بیان کن، مواظب باش در تمام این مراحل کوچکترین دروغی از تو صادر نشود، و الابد گمانی او تشدید خواهد شد، در کارها با وی مشورت کن، هیچ عملی را از او مخفی نکن بلکه کارهای روزانه ات را برایش شرح بده، صداقت و راستی را هیچگاه از دست نده، خواهش کن در هر جا نقطه ابهامی دارد که اسباب بدگمانی او می شود بدون پروا توضیح بخواهد، و عقده ایرا در دل نگیرد.

ثالثا

ص: ۳۲۰

ممکن است جنابعالی شخص پاک و حتی از قصد خیانت هم منزّه باشی لیکن بدگمانیهای زنها نیز غالباً بی منشا نیست، لابد در اثر غفلت و صداقت، عملی از تو صادر شده که در روح او اثر گذاشته و رفته رفته تولید سوءظن نموده است، لازم است در اعمال و رفتار کنونی و گذشته ات دقت نمایی و عامل اصلی و منشا بدگمانی همسرت را یافته و در رفع آن کوشش کنی، اگر با خانمهای بیگانه خیلی شوخی و شیرین زبانی می کنی این عمل را ترک کن. چه ضرورتی دارد خانمها ترا جوانی خوش اخلاق و خوش تیپ بشمارند لیکن همسرت بدبین شده زندگی داخلی شما به بدترین وجوه بگذرد؟ چه لزومی دارد با خانم منشی خودت شوخی و خنده بکنی تا همسرت خیال کند با او سر و سری داری؟ اصلاً در صورتیکه همسرت بدبین است چه ضرورتی دارد که منشی زن استخدام کنی؟ در مجالس با خانمهای بیگانه گرم نگیر، زیاد بآنها توجه نکن، پیش همسرت از آنها تعریف نکن، اگر به زن بیوه بیچاره ای می خواهی احسان کنی چه بهتر که قبلاً با همسرت مشورت کنی بلکه می توانی این عمل خیر را به وسیله او انجام دهی. نگو: مگر من اسیر و برده هستم که اینقدر مقیدزندگی کنم؟ نه خیر اسیر و برده نیستی لیکن مرد عاقل و با تدبیری هستی که با همسرت پیمان وفا و همکاری بسته ای، بدین جهت باید زن داری کنی و با عقل و تدبیر بیماری او را بر طرف سازی، باید با فداکاری و رفتار عاقلانه، خطر بزرگی را که متوجه کانون مقدس خانوادگی شما شده مرتفع کنی، در اینصورت هم به همسر بیمار بزرگترین خدمت را نموده ای هم فرزندان بیگناهی را از سرگردانی و غم و اندوه نجات داده ای، هم خودت را از ضررهای روحی و مادی رها کرده ای، البته مردی که در یک چنین موقع

حساسی فداکاری کند در نزد خدا هم پاداش بزرگی خواهد داشت.

حضرت علی علیه السلام فرمود: در هر حال با زنها مدارا کنید. با خوبی با آنها سخن بگویید تا افعالشان نیکو گردد. (۱)

امام سجاد علیه السلام فرمود: یکی از حقوقی که زن بر شوهر دارد اینست که جهالت و نادانیهای او را ببخشد. (۲)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هر مردیکه با همسر بد اخلاقش بسازد خداوند متعال، در مقابل هر دفعه که صبر کند، به مقدار ثواب صبر حضرت ایوب علیه السلام، به او ثواب عطا خواهد کرد. (۳)

اکنون باید چند مطلب را به خانمها یادآوری کنم.

مطلب اول خانم محترم، موضوع خیانت شوهرت، مثل همه موضوعات دیگر، احتیاج به دلیل و برهان دارد، مادامیکه خیانت او با ادله قطعیه باثبات نرسیده شرعا و وجدانا حق نداری وی را متهم سازی، آیسزاوار است به صرف یک احتمال، شخص بیگناهی را مورد تهمت قرار دهی؟ اگر کسی بدون دلیل و برهان ترا متهم کند آیا ناراحت نمی شوی؟

مگر با یک یا چند شاهد سفیهانه و غیر عقلایی می توان موضوع مهمی مثل خیانت را باثبات رسانید؟

خداوند بزرگ در قرآن مجید میفرماید: ای کسانی که ایمان آورده اید از بسیاری از گمانها اجتناب کنید، زیرا بعض گمانها گناه است. (۴)

امام صادق علیه السلام فرمود: بهتان زدن به شخص بیگناه از کوههای بزرگ سنگین تر است. (۵)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس به مرد مؤمن یا زن مؤمنه تهمت بزند خدا در قیامت او را بر تلی از آتش ننگه میدارد تا به کیفر اعمالش برسد. (۶)

خانم محترم، دست از نادانی و احساسات خام و عجله بردار، متین و عاقل باش، موقعیکه عصبانی و ناراحت نیستی در گوشه ای خلوت کن، قرائن و شواهد خیانت شوهرت را در نظر بگیر، بلکه روی کاغذ یادداشت کن، سپس وجوه و احتمالات قضیه را در مقابل آن بنویس، آنگاه مانند یک قاضی درستکار و

ص: ۳۲۲

۱- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۲۳.

۲- بحار ج ۷۶ ص ۳۶۷.

۳- بحار ج ۷۴ ص ۵.

۴- سوره حجرات: ۱۲.

۵- بحار ج ۷۵ ص ۱۹۴.

با انصاف، در مقدار دلالت آنها تامل کن، اگر دیدی یقین آور نیستند باز هم مانع ندارد، تحقیق کنی لیکن موضوع را مسلم و قطعی نگیر و به صرف سوءظن و توهم بی دلیل زندگی را به خودت و شوهرت تلخ نکن.

مثلا وجود یک سنجاق سر در اتومبیل چندین علت می تواند داشته باشد:

۱- متعلق باشد به یکی از خویشان شوهرت مانند: خواهر، خواهرزاده، برادرزاده، عمه و عمه زاده، خاله و خاله زاده. ممکن است یکی از آنها را سوار ماشین کرده و سنجاق مال او باشد.

۲- شاید مال خودت باشد، و قبلا که به ماشین سوار شده ای ازسرت افتاده باشد.

۳- شاید یکی از دوستان یا خویشانش را با خانمش سوار ماشین کرده و سنجاق متعلق به آن خانم باشد.

۴- شاید خانم درمانده ای را سوار کرده به منزلش برساند.

۵- شاید یکی از دشمنانش عمدا سنجاق را در ماشین انداخته تا ترا بدبین نموده اسباب بدبختی شما را فراهم سازد.

۶- شاید منشی خودش یا یکی از همکارانش را سوار کرده و سنجاق متعلق به او باشد.

۷- احتمال هفتم اینست که معشوقه اش را سوار نموده عیاشی رفته باشد: این احتمال به طور حتم از سایر احتمالات بعیدتر است و نباید زیاد بدان ترتیب اثر داد. در هر صورت احتمالی بیش نیست، نباید آنرا یک دلیل قطعی و مسلم فرض کرد، و سایر احتمالات را به کلی نادیده گرفت، و داد و فریاد و بی آبرویی راه انداخت.

اگر شوهرت دیر به منزل می آید دلیل خیانتش نیست، شاید اضافه کار داشته باشد، شاید کار فوق العاده ای پیدا کرده، شاید به منزل یکی از دوستان یا همکاران یا خویشانش رفته باشد، شاید در یک جلسه علمی یا دینی شرکت نموده باشد، شاید برای تفریح سالم و قدم زدن دیر به منزل آمده باشد.

اگر خانمی از شوهرت تعریف کرد و او را جوان خوش تیپی شمرد تقصیر او چیست؟ خوش

اخلاقی دلیل خیانت نیست، چه کند اگر بد اخلاق باشد کسی به او مراجعه نمی کند، انتظار داری بد اخلاقی کند تا همه او را بد اخلاق شمرده یک فرسخی از او فرار کنند؟

اگر به زن بیوه و یتیمان احسان می کند دلیل خیانتش نمی شود، شاید آدم خیرخواه و دلسوزی باشد و از باب نوع پروری و دستگیری از بیچاره گان و برای رضای خدا به آنها احسان کند.

اگر شوهرت جعبه یا کمد مخصوصی دارد یا اجازه نمی دهد نامه هایش را بخوانی دلیل خیانتش نیست، زیرا بسیاری از مردها ذاتاً محافظه کار و راز نگهدارند، و دوست ندارند کسی از امورشان مطلع شود، شاید شغولش ایجاب میکند کارهایش را مخفی بدارد، شاید ترا راز نگهدار نمی داند.

به هر حال، یک دلیل احتمالی بیش از یک احتمال نتیجه نمی دهد، نباید آنرا یک دلیل قطعی بدون تردید محسوب داشت.

مطلب دوم در هر جا سوءظن پیدا کردی فوراً موضوع را با شوهرت در میان بگذار، به قصد کشف حقیقت، نه به عنوان اعتراض، رسماً و بدون پروا بگو: من نسبت به فلان کار بد گمان هستم، خواهش میکنم واقع مطلب را بیان بفرماید تا خاطر من آسوده گردد، آنگاه خوب به حرفهایش گوش بده، و در اطراف آنها تامل کن، اگر بدگمانی تو بر طرف شد که چه بهتر، لیکن اگر قانع نشدی می توانی بعداً در اطراف قضیه تحقیق کنی تا حقیقت برایت روشن گردد، اگر در ضمن تحقیق به موضوعی برخورد کردی که شوهرت دروغ گفته و مطلب را بر خلاف واقع توضیح داده صرف این دروغ را دلیل خیانت او نگیر، زیرا ممکن است شخص بیگناهی باشد لیکن چون از بدگمانی تو اطلاع داشته عمداً مطلب را بر خلاف واقع گفته مبادا سوءظن تو زیاده گردد، بهتر است در این مورد هم باز به خودش مراجعه کنی و علت خلافگوئیش را بررسی، البته مرد کار خوبی نکرده که مرتکب

دروغ شده و بهتر بود حقیقت را می گفت زیرا چیزی از صداقت بهتر نیست. لیکن اگر او اشتباه کرد تو نادانی و جهالت بخرج نده، بلکه با تصمیم قاطع از او بخواه که دیگر دروغ نگوید، اگر توضیح خواستی و شوهرت نتوانست توضیح قانع کننده ای بدهد، عجز از جواب را یک دلیل مسلم و قطعی خیانت مشمار، زیرا ممکن است مطلب را واقعا فراموش نموده باشد، یا اینکه چون از بدگمانی تو اطلاع داشته دست و پای خویش را گم کرده نتوانسته جواب قانع کننده ای بدهد. در اینجا سخن را کوتاه کن و در یک موقع مناسب مطلب را در میان بگذار و علت قضیه را بپرس. و اگر اظهار داشت: واقع را فراموش نموده ام از او بپذیر زیرا انسان محل سهو و نسیان است، اگر باز هم تردید داشته باشی می توانی از راههای دیگر در صدد تحقیق بر آیی.

مطلب سوم موضوع بدگمانی خودت را با هر کس در میان نگذار، زیرا ممکن است واقعا دشمن شما یا حسود باشد، بدین جهت گفتار ترا تایید و چندین قرینه دروغ نیز بدان بیفزاید تا زندگی شما را از هم بپاشد، ممکن است شخص نادان و زود باور و بی تجربه ای باشد و به قصد دلسوزی گفته ترا تایید نماید بلکه شواهد پوچ دیگری بدان اضافه نموده ذهن ترا خرابتر گرداند، بنابراین صلاح نیست با افراد نادان و بی تجربه مشورت نمایی، حتی مادر و خواهر و خویشانت، البته مشورت خوب است، اگر در جایی ضرورت پیدا کرد یکی از دوستان عاقل و کاردان و باهوش و خیرخواه را در نظر بگیر و مطلب را با او در میان بگذار و از افکارش استفاده کن.

مطلب چهارم اگر شواهد و دلایل خیانت شوهرت قطعی نبود، و دوستان و خویشانت نیز تصدیق کردند که دلایل مزبور قانع کننده نیست و شوهرت بیگناه است، و شوهرت نیز با دلیل و برهان و

قسم و التماس عدم خیانت خودش را اثبات میکند لیکن با همه اینها بدگمانی و وسواسیگریهای تو برطرف نمی شود یقین بدان که بیمار هستی، و بدبینی ات در اثر بیماری عصبی و روانی پیدا شده است. لازم است به یک روانپزشک حاذق مراجعه نمایی و از دستوراتش پیروی کنی.

مطلب پنجم راه کار تو همان بود که گفته شد، داد و فریاد و بهانه و ناسازگاری نه تنها مشکل را حل نمی کند بلکه مشکلات دیگری بدان اضافه خواهد کرد. به دادگاه حمایت خانواده نیز مراجعه نکن، دم از طلاق و جدایی نزن، آبروی شوهرت را نریز. از این قبیل کارها نتیجه خوبی نخواهی گرفت، ممکن است کار به لجبازی و عناد بکشد و شوهرت ناچار شود ترا طلاق بدهد و زندگی را از هم بپاشد. در آن صورت نیز تو نتیجه خوبی نخواهی گرفت و تا آخر عمر قرین تاسف خواهی شد، مواظب باش تصمیم خطرناکی نگیری دست بخودکشی و انتحار نزن، زیرا به وسیله این عمل زشت خودت را نابود می سازی در آخرت نیز به عذاب دوزخ معذب خواهی شد، حیف نیست انسان برای یک فکر بیجا بزندگی خودش خاتمه بدهد؟ آیا بهتر نیست با عقل و بردباری قضیه را اصلاح کنی؟

مطلب ششم اگر بدگمانی تو بر طرف نشد و احتمال می دهی یا یقین داری که شوهرت به زندهای دیگر نظر دارد باز هم تقصیر تو است، زیرا معلوم می شود آنقدر هوش و کاردانی و عرضه نداشته ای که شش دانگ قلب شوهرت را مسخر گردانی تا جایی برای زندهای دیگر نماند، هنوز هم دیر نشده، دست از نادانیگری و لجبازی بردار و با اخلاق خوش و رفتار نیک و اظهار محبت چنان در قلب شوهرت جای باز کن که جز تو کسی را نبیند و جز تو کسی را نخواهد.

به حرف بدگویان گوش نده

یکی از صفات زشتی که در بین مردم شیوع دارد صفت عیبجویی و بدگویی از دیگران

است. این صفت کثیف علاوه بر زشتی ذاتی که دارد مفاسد بیشماری را نیز ایجاد میکند، سبب بدبینی و سوءظن می شود، نفاق و دشمنی بوجود می آورد، مردم را بجان هم می اندازد، رشته های انس و مودت را قطع میکند، صفا و صمیمیت را از بین می برد، کانون گرم خانوادگی را سرد می کند، در بین زن و مرد جدایی می افکند، باعث قتل و جنایت می شود.

متأسفانه این عیب بزرگ به طوری در بین ما شایع شده که زشتی خود را از دست داده است، نقل هر مجلس و زینت بخش هر محفل و یک سرگرمی رسمی بشمار می رود، کمتر مجلسی اتفاق می افتد که از کسی بدگویی نشود، مخصوصاً اگر مجلسی زنانه باشد، وقتی دو زن با هم برخورد نمودند بدگویی و ولنگاری شروع می شود، از این بد بگو از آن بد بگو، پشت سر این بد بگو پشت سر آن بد بگو، گویا در عیبجویی مسابقه گذاشته اند، بدتر از همه اینکه گاهی دیگران را رها کرده به شوهران یکدیگر مشغول می شوند، بالاخره عیب و نقصی برای شوهر دیگری پیدا کرده می گوید، یا از قیافه و شکلش مذمت می کند، یا از شغل و کارش بدگویی می نماید، یا به مراتب تحصیلاتش ایراد می گیرد یا از اخلاق و آدابش انتقاد میکند یا به اوضاع مالی اش خرده گیری میکند، اگر نفت فروش باشد میگوید شوهرت بوی نفت می دهد چگونه با او بسرمی بری؟ اگر کفاش باشد می گوید چرا به کفاش شوهر کردی؟ اگر راننده باشد میگوید: شوهرت همیشه در سفر است، خیری نمی بینی، اگر قصاب باشد می گوید: بوی دنبه میدهد. اگر اداری باشد میگوید: در زندگی و محل شغل آزادی ندارد، اگر ندار و کم درآمد باشد میگوید: چگونه با این شوهرندار می سازی؟ حیف از تو خانم به این خوشگلی که شوهرت زشت و بد ترکیب است، شوهرت کوتاه قد یا سیاه رنگ یا لاغر اندام است، چرا به یک چنین مردی شوهر کردی؟ مگر پدر و مادرت از تو سیر شده بودند که ترا به یک

چنین مردی شوهر دادند؟ تو که صدها خواستگار داشتی، حیف نبود به یک مرد بی سواد کوتاه فکر شوهر کنی و از تمام خوشیها محروم گردی؟ نه سینما نه تفریح، پس چی؟

راستی چه شوهر بد اخلاقی داری هر وقت او را می بینم صورتش درهم کشیده و عبوس است، چه طور با او زندگی میکنی؟ واه! بعد از این همه تحصیلات رفتی به یک دهاتی شوهر کردی؟

سخنان مذکور و صدها مانند اینها است که در بین خانمها رد و بدل می شود. اصولاً با این قبیل ولنگاریها عادت کرده اند، در آثار و نتایج سخنانشان اصلاً فکر نمی کنند، فکر نمی کنند که ممکن است با یک جمله کوتاه زنی از شوهرش دلسرد شده کار به طلاق و جدایی بلکه به قتل و جنایت منتهی شود.

اینگونه زنها واقعا شیطانی هستند به صورت انسان، دشمن آسایش و خوشی خانواده ها هستند، همانند شیطان ایجاد نفاق و دشمنی و اختلاف می کنند، کانونهای گرم زناشویی را به زندانهای تاریک و دردناک تبدیل می سازند. چه باید کرد؟ اینهم یکی از صفات زشت و بی ادبیهای اجتماع ما است، با اینکه اسلام شدیداً از این عمل نهی کرده ما حاضر نیستیم این خوی پلید را از خود دور سازیم.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای کسانی که به زبان مدعی اسلام هستید لیکن ایمان در دلتان راه نیافته، از مسلمانها بدگویی نکنید و در صدد عیبجویی نباشید. زیرا هر کس از مردم عیبجویی کند خدا نیز در عیوب او دقت خواهد نمود، و در آن صورت رسوا خواهد شد و لو در خانه اش باشد. (۱)

این زنها دیو صفت یکی از چند منظور را می توانند داشته باشند:

یا به قصد دشمنی و کینه توزی بدگویی میکنند تا خانواده ای را از هم پاشند، یا رشک و حسد به عیبجویی و ادارشان میکند، یا منظورشان تفاخر و خودستایی است و به وسیله بدگویی از دیگران میخواهند خوبی خودشان را جلوه دهند، یا به علت

ص: ۳۲۸

اینکه در خودشان عیب و نقصی سراغ دارند به منظور عقده گشایی انتقاد میکنند، یا قصدشان اغفال و فریب دادن خانم ساده لوحی است، یا منظورشان تظاهر به خیرخواهی و دلسوزی است، گاهی هم جز سرگرمی و ارضای یک عادت کثیف نفسانی هدفی ندارند، به هر حال آنچه مسلم است اینکه قصد خیرخواهی و دلسوزی ندارند، این خوی زشتی که در بین زن و مرد ما کاملاً رواج دارد آثار بسیار خطرناک و بیدی در بردارد، چه دوستیهایی را بر هم زده! چه جنگ و ستیزه هایی بوجود آورده! چه زندگیهای گرمی را از هم متلاشی نموده و چه قتل و جنایتهایی را بوجود آورده است؟!

خوانندگان محترم، مسلماً نمونه های فراوانی از این قبیل حوادث سراغ دارند لیکن باز هم بداستان زیر توجه فرمائید:

«زنی بنام... در دادگاه گفت: مردی بنام... برای بر هم زدن صمیمیت من و شوهرم تا می توانست از او بد میگفت. میگفت... بدرد تو نمی خورد، حیف از توست که با او زندگی می کنی، ترا درک نمی کند، عاطفه ندارد، از شوهرت طلاق بگیر تا با تو ازدواج کنم... در اثر القآت او گمراه شده با کمک هم شوهرم را کشتیم.» (۱)

خانم محترم، اکنون که بمقاصد پلید این افراد پی بردی چاره کار بدست تو است، اگر به سعادت و خوشبختی خودت و شوهر و فرزندان علاقه داری مواظب باش تحت تاثیر القآت این شیطانهای انسان نما قرار نگیری، گول دلسوزیهای ظاهری آنها را نخور، یقین بدان که دوست تو نیستند، بلکه دشمن سعادت و خوشبختی تو هستند، قصدشان اینست که ترابه بدبختی و سیه روزی بیندازند، ساده لوح و زودباور و خوشبین نباش، بازیرکی و هوش مقاصد پلیدشان را دریاب، و به مجرد اینکه خواستند از شوهرت عیبجویی کنند جلوشان را بگیر، بدون ملاحظه و خجالت بگو: اگر میخواهید دوستی و رفت و آمدمان برقرار باشد بعد از این حق ندارید یک کلمه درباره شوهر من بدگویی کنید، شوهرم را دوست دارم و

ص: ۳۲۹

هیچ عیبی هم ندارد، کاری به زندگی و شوهر و فرزندان من نداشته باشید.

اگر این صراحت لهجه را از تو دیدند و فهمیدند به شوهر و فرزندان علاقه داری از گمراه کردنت مایوس میگردند و برای همیشه از شر و لنگاریها و بدگوییهای آنها راحت می شوی. فکر نکن رنجیده خاطر می شوند و رفاقتان برهم می خورد، زیرا اگر دوست واقعی باشند نه تنهارنجش پیدا نمی کنند بلکه از تذکرات خردمندانه تو متنبه شده تشکر می نمایند، و اگر دشمنانی هستند بصورت دوست، همان به که رفت و آمد را ترک کنند، و اگر دیدی حاضر نیستند دست از این خوی پلید بردارند صلاحات در اینست که بطور کلی با آنها قطع رابطه کنی. زیرا دوستی و معاشرت با آنها ممکن است بدبختی و سیه روزی ترا فراهم سازد.

رضایت شوهر نه مادر

دختر مادامیکه در خانه پدر و مادر زندگی میکند باید رضایت آنها را فراهم سازد، لیکن وقتی که پیمان زناشویی را امضاء نمود و بخانه شوهر قدم نهاد وظیفه اش تغییر میکند.

در آنجا باید شوهرداری کند و رضایت و خشنودی او را بر همه چیز مقدم بدارد، حتی در جاییکه بین خواسته های پدر و مادر و بین خواسته های شوهرش تزاخم پیدا شد صلاحش در اینست که از شوهر اطاعت نموده اسباب رضایت او را فراهم سازد، گر چه پدر و مادرش رنجیده شوند، زیرا با جلب رضایت شوهر، رشته انس و محبت که بهترین ضامن بقای عقد زناشویی است محکم میگردد، لیکن اگر مطابق میل مادرش رفتار کرد ممکن است آن پیمان مقدس متزلزل یا از هم گسیخته شود، زیرا بسیاری از مادرها از تربیت صحیح و رشد فکری بهره کافی ندارند.

آنها هنوز این مطلب را درک نکرده اند که باید دختر و داماد را بحال خود آزاد گذاشت تا با هم مانوس شده تفاهم نمایند، برنامه زندگی را بر طبق اوضاع و شرائط خودشان تهیه نموده

باجرا گذارند، و اگر در این بین بمشکلی برخورد نمودند با مشورت و تفاهم حل کنند.

چون این مطلب را که عین صلاح است درک نکرده اند در صدد هستند بخیال خودشان، داماد را بر طبق دلخواه بار بیاورند، بدین جهت مستقیم و غیر مستقیم در امور آنها دخالت میکنند. در این راه از دخترشان که جوان است و سرد و گرم روزگار را نچشیده و بهمه مصالح حقیقی خودش آگاه نیست استفاده می نمایند. او را آلت و ابزار نفوذ در داماد قرار می دهند، مرتباً دستور می دهند با شوهرت چگونه رفتار کن، چه بگو، چه نگو. دختر ساده لوح هم چون مادرش را خیرخواه و آشنای بمصالح می داند از او اطاعت نموده نقشه هایش را پیاده میکند. اگر داماد تسلیم خواسته های آنها شد حرفی نیست لیکن اگر خواست اندکی مقاومتی نشان بدهد کار به نزاع و کشمکش و لجبازی خواهد کشید، در آنصورت آن زنهای نادان ممکن است آنقدر پافشاری کنند که دختر و دامادشان را فدای لجبازی و خیره سری خویشتن ساخته زندگی آنها را از هم بپاشند، بجای اینکه دختر را بزنگی و سازگاری تشویق نموده دلداریش بدهند مرتباً از شوهرش بدگویی میکنند: دخترم را بدبخت کردم. چه شوهر بدی نصیبش شد! چه خواستگارهای خوبی برایش آمدند! پسر عمویت چه زندگی خوبی دارد!

دختر خاله ات چه سر و لباسی دارد! فلانی برای خانمش فلان لباس را خریده! دختر خانم من از کی کمتر است؟ چرا باید اینطور زندگی کند؟ آخ بمیرم برای دختر بدبختم!

با این قبیل سخنان که بعنوان دلسوزی و خیرخواهی ادا می شود دختر ساده لوح را از شوهر و زندگی دلسرد نموده اسباب نارضایتی و بهانه گیری او را فراهم می سازند. به وسیله این تلقینات سوء و ادارش میکنند ناسازگاری و بهانه جویی کند، و کار را به شوهرش سخت بگیرد، در موارد لازم خودشان نیز بحمايت برخاسته قولا و عملا او را تایید می نمایند، و برای پیروزی، بهمه چیز

حتی طلاق گرفتن و بدبخت کردن دخترشان حاضرند.

به داستانهای زیر توجه فرمایید:

«زن ۳۰ ساله ای بنام...مادر ۵۰ ساله اش را که باعث جدا شدن او از شوهرش شده بود کتک زد. زن گفت: از بس مادرم نزد من از شوهرم بدگفت و او را متهم به بی‌اعتنایی نسبت به خانواده کرد با شوهرم اختلاف پیدا کردم، و حاضر شدم از او طلاق بگیرم، ولی فوراً پشیمان شدم. لیکن این پشیمانی سودی نداشت. زیرا شوهرم شش ساعت پس از جدا شدن از من دختر خاله اش را نامزد کرد و من از فرط ناراحتی مادرم را کتک زدم.» (۱)

«مرد ۳۹ ساله ای بنام...از دست زن و مادر زنش فرار کرد و در نامه ای که بجای گذاشته نوشته است: بخاطر اینکه زنم راضی نشد به آبادان بیاید و با رفتار ناشایست خود مرا آزار میداد از دست او فرار کردم.

مسئول مرگ من زن و مادر زنم می‌باشند.» (۲)

«مردی که از دخالت‌های مادرزنش ناراحت بود خودکشی کرد.» (۳)

مردی که از دخالت‌های بیجای مادرزنش بتنگ آمده بود او را از تاکسی بیرون انداخت (۴)

ناگفته پیداست دختریکه از این قبیل مادران نادان و خودخواه اطاعت کند و از افکار غلطشان سرمشق بگیرد بدون تردید به سعادت و خوشبختی خودش لطمه غیر قابل جبرانی وارد خواهد ساخت.

بنابراین، هر زنی که به سعادت خویشتن و ادامه پیمان زناشویی علاقه دارد نباید بی فکر و تامل تحت تاثیر افکار مادرش قرار گرفته آنها را در صد صحیح و بر طبق مصالح واقعی بیندارد.

یک زن دانا و باهوش احتیاط و عاقبت اندیشی را از دست نمی‌دهد، در گفتار و پیشنهادهای مادر و پدرش خوب دقت می‌کند و عواقب و نتایج آنها را مورد بررسی قرار می‌دهد، و بدینوسیله مادرش را می‌شناسد، اگر دید به زندگی و سازگاری و انتخاب یک روش عقلانی تشویقش میکند

ص: ۳۳۲

۱- اطلاعات هفتگی شماره ۱۶۲۸.

۲- اطلاعات ۹ آذر ماه ۱۳۴۸

۳- اطلاعات ۱۲ اردیبهشت ۱۳۴۹

۴- اطلاعات ۱۳ اردیبهشت ۱۳۴۹

می فهمد که آدم فهمیده و کاردان و خیرخواهی است، در این صورت می تواند رضایتش را فراهم کند و از راهنماییهای عاقلانه اش بهره مند گردد، لیکن اگر دید با گفتار جاهلانه و پیشنهادات غیر عقلانی خودش اسباب دلسردی و ناسازگاری او را فراهم می سازد یقین پیدا میکند که شخص نادان و کج سلیقه و بد اخلاقی است.

در اینجا یکی از دو طریق را می تواند انتخاب کند: یا بر طبق دستورات و راهنماییهای مادرش ناسازگاری و بهانه جویی را شروع کند و با شوهرش اعلان جنگ و ستیز بدهد، یا گوش به حرف مادرش ندهد و اسباب رضایت شوهرش را فراهم سازد. لیکن یک زن دانا و با هوش هرگز روش اول را انتخاب نخواهد کرد، زیرا فکر میکند که من اگر به حرف مادرم گوش کردم یکی از این نتیجه ها عائدم خواهد شد: یا باید تا آخر عمر با شوهرم در حال نزاع و کشمکش و قهر و دعوا باشم و آب خوش از گلوی خودم و شوهرم و فرزندانم پایین نرود، یا طلاق بگیرم و به خانه پدر و مادرم مراجعت کنم، در آن صورت یا ناچار میشوم تا آخر عمر در خانه پدر و مادر و تحت تکفل آنها باشم، با اینکه میدانم حاضر نیستند مرا به عنوان یک عضو اصلی خانواده بپذیرند، بلکه مرا به عنوان یک عضو زائد و سربار خودشان محسوب می دارند، لذا سعی دارند مرا از زندگی خودشان بیرون کنند، پس ناچارم با خواری و خفت زندگی کنم و از خواهران و برادرانم زخم زبان و سرزنش بشنوم، و اگر بخواهم از خانه پدر و مادری بروم و جدا زندگی کنم کجا بروم و چگونه تنها زندگی کنم؟ و اگر شوهری برایم پیدا شد معلوم نیست از شوهر اولم بهتر باشد، زیرا معمولاً مردهایی بخواستگاری زنهایی مثل من می آیند که همسرشان مرده باشد یا طلاق گرفته باشد، و غالباً بی بچه هم

نخواهند بود، در آن صورت ناچار می شوم از بچه هایش پرستاری کنم، و صدها اشکال و دردسر از این راه ایجاد خواهد شد، و اصلاً معلوم نیست آن شوهر احتمالی از این شوهرم بهتر باشد، شاید او هم عیبهای بیشتر و بدتری داشته باشد و ناچار گردم با او بسازم، ممکن است در اثر ایرادها و ناسازگاریهای من جان شوهرم بستوه آمد با یک تصمیم خطرناک، چشم از زندگی ببوشد و از شهر و دیار فرار کند یا احیاناً دست بخودکشی بزند، ممکن است در اثر لجبازیها و کشمکشها خودم بستوه آیم به طوریکه جز خودکشی چاره ای نجویم و با آن عمل غیر مشروع دنیا و آخرتم را بر باد دهم.

آنگاه که در اطراف و جوانب قضیه خوب تامل کرد و نتایج و آثارش را بررسی نمود و آینده اش را در نظر مجسم گردانید با یک تصمیم قاطع بنا می گذارد که به ولننگاریها و بدگوییها و پیشنهادهای غیر منطقی مادر یا سایر بستگانش خاتمه داده شوهرش را نگهداری کند.

در این هنگام به مادرش می گوید: مادر جان اکنون که مقدم بوده باین مرد پیمان زناشویی را امضا کنم صلاحم در اینست که با کوشش و جدیت تمام این زندگی مشترک را که می تواند مرا خوشبخت کند حفظ کنم، و با اخلاق و رفتار خوب اسباب رضایت شوهرم را فراهم سازم، اوست که می تواند مرا خوشبخت گرداند، شریک زندگی و یار غمخوار من است، کسی را بهتر از او سراغ ندارم، برنامه زندگیمان را خودمان باید طرح کنیم، و اگر مشکلی داشته باشیم حل خواهد شد، و دخالتهای تو ممکن است به کلی مرا بدبخت کند، اگر میخواهی رفت و آمد و خویشی ما محفوظ بماند در زندگی داخلی ما اصلاً دخالت نکن و از شوهرم بدگویی منما و الا ناچار می شوم با شما قطع رابطه کنم.

اگر با پند و

اندرز دست از گفتار و رفتارشان برداشتند می تواند با آنها رفت و آمد کند لیکن اگر حاضر نشدند خودشان را اصلاح نمایند صلاح زن در اینست که به طور کلی با آنها قطع رابطه کند و بدینوسیله خودش را از یک خطر بزرگ یعنی از هم پاشیدن کانون خانوادگی برهاند.

و با فکر آزاد به زندگی ادامه دهد.

در این صورت ممکن است در بین خویشانش از عزت و احترام او کاسته شود لیکن در عوض، محبت و رضایت شوهرش چند برابر شده نزد او عزیز و محترم خواهد گشت.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «بهترین زنان شما زنی است که زیاد بچه دار شود، شوهر دوست و عقیف و محجوب باشد. در مقابل خویشانش تسلیم نباشد لیکن مطیع شوهرش باشد، برای شوهرش زینت کند، خودش را از بیگانگان محفوظ بدارد. حرف شوهرش را بشنود و از وی اطاعت کند. وقتی با هم خلوت نمودند بر طبق اراده او رفتار کند اما در هر حال، شرم و حیا را از دست ندهد.

سپس فرمود: بدترین زنان شما زنی است که در مقابل خویشانش مطیع باشد لیکن زیر بار شوهرش نرود، عقیف و کینه توز باشد، از کارهای زشت پروا نداشته باشد، در غیاب شوهرش زینت و آرایش کند، در خلوتگاه از خواسته های شوهرش امتناع ورزد. عذرش را نپذیرد و گناهی را نبخشد». (۱)

در خانه هم تمیز و زیبا باشید

مرسوم اکثر خانمها چنین است: وقتی می خواهند به گردش بروند یا در مجلس جشنی شرکت نمایند یا به مجلس شب نشینی و مهمانی بروند آرایش میکنند، بهترین لباسها را می پوشند و به بهترین وجهی که برایشان مقدور است از منزل خارج میشوند، لیکن هنگامیکه به منزل برگشتند فوراً لباسهای خوب و زیبا را از تن خارج ساخته لباسهای معمولی و مندرس را می پوشند، در داخل خانه مقید به پاکیزگی و نظافت نیستند، آرایش و زینت نمیکند، با موهای ژولیده و لباسهای

ص: ۳۳۵

به اصطلاح، خانه داری در منزل میگردند، لباسهای لکه دار و جورابهای پاره را در خانه می پوشند، در صورتیکه باید کار بر عکس باشد. زن باید در خانه و برای شوهرش آرایش و دلبری کند، باید برای شوهرش که شریک زندگی و یار و مونس دائمی و پدر فرزندانش میباشد زینت و دلربایی کند، باید دلش را بدست آورد تا دلبران کوچه و خیابان نتوانند در دلش جا باز کنند، دیگران چه ارزشی دارند که برایشان آرایش و زینت کند؟! حیف نیست زن آرایش و زیبای خویشت را در مقابل چشم چرانی بیگانگان قرار دهد و برای جوانان و بانوان اشکالاتی بوجود آورد؟

پیغمبر اسلام (ص) فرمود: «هر زنیکه خودش را خوشبو کند و از منزل خارج شود تا به خانه برنگردد از رحمت خدا دور خواهد بود (۱)».

رسول خدا فرمود: «بهترین زنان شما زنی است که مطیع شوهرش باشد. برای او آرایش کند ولی زینتش را برای بیگانگان ظاهر نسازد. و بدترین زنان شما زنی است که در غیاب شوهرش زینت کند (۲)».

خانم گرامی، بدست آوردن دل یک مرد آن هم برای همیشه کار ساده ای نیست. پیش خود نگو: او که مرا دوست دارد پس چه احتیاجی دارم به سر و وضع خودم برسم و برایش دلربایی کنم؟ باید عشق او را برای همیشه نگهداری کنی.

یقین بدان که شوهرت دوست دارد همیشه تمیز و مرتب و زیبا باشی و لو به زبان نیاورد، اگر بر طبق خواسته های باطنی او رفتار نکنی و در منزل به خودت نرسی ممکن است در خارج منزل چشمش به زنان تمیز آرایش کرده بیفتد و از تو دل سرد شده و از راه منحرف گردد، وقتی خانمهای تمیز و مرتب را دید و آنها را با سر و وضع کثیف و نامرتب تو مقایسه کرد خیال میکند فرشتگانی هستند که از آسمان نازل

ص: ۳۳۶

۱- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۴۷.

۲- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۳۵

شده اند! تو هم در خانه برایش آرایش کن و لباس خوب بپوش و دلبری و طنازی کن تا بفهمد که تو از آنها کمتر نیستی بلکه بهتر و زیباتر هستی، در آن صورت می توانی بدوام عشق او امیدوار باشی و برای همیشه دلش را مسخر گردانی.

به نامه یک شوهر توجه فرمایید:

«خانم بنده در خانه با خدمتکارمان قابل تشخیص نیست. به خدا گاهی اوقات فکر میکنم ای کاش یکی از این لباسهای قشنگ و مامانی را که برای محیط کار و مهمانی دوخته در خانه می پوشید و دست از سر، این بلوزهای کهنه و دامن های گشاد برمیداشت. چند بار به او گفتم: عزیزم لااقل روزهای جمعه و تعطیل یک دست از آن لباسهای قشنگ را بپوش.

با ترشویی گفت: من در مقابل تو یا بچه ام مقید نیستم. اما اگر یک روز سر و وضع نامرتب باشد جلو همکارهایم خجالت میکشم (۱)».

ممکن است بگویید: در منزل زیبا گشتن با شغل خانه داری و آشپزی سازگار نیست، لیکن اگر ارزش این عمل را بدانید به طور حتم می توانید این مشکل را حل کنید. چه مانع دارد برای انجام کارهای خانه لباس مخصوصی داشته باشید که در موقع کار از آن استفاده کنید لیکن وقتی از کار فارغ شدید و وقت آن رسیده که شوهرتان به منزل بیاید بدنتان را تمیز کنید، موها را شانه بزنید، لباسهایتان را تغییر دهید، و مرتب و منظم در انتظار او باشید.

حضرت باقر علیه السلام فرمود: «بر زن لازم است خودش را خوشبو کند، بهترین لباسهایش را بپوشد، به بهترین وجه زینت کند و با چنین وضعی صبح و شب با شوهرش ملاقات کند (۲)».

امام صادق علیه السلام فرمود: «زن نباید آرایش و زینت را ترک کند گرچه به یک گلوبند باشد، نباید دستش را بدون خضاب بگذارد گرچه به کمی از حنا باشد، حتی زنهای پیر هم

ص: ۳۳۷

۱- اطلاعات ۳ اسفند ماه ۱۳۵۱.

۲- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۲۸.

نباید زینت و آرایش را ترک نمایند (۱)».

برایش مادری کن

انسان در مواقع گرفتاری و بیماری احتیاج به پرستار و غمخوار دارد، دلش میخواد کسی با وی همدردی کند، به وسیله نوازش و دلجویی دردهایش را تسکین دهد. به وسیله دلداریها و تقویتهای روحی اعصابش را آرامش بخشد، مردها همان کودکان سابق هستند که بزرگ شده اند، هنوز هم احتیاج به نوازشها و محبتهای مادر دارند، مرد وقتی با زنی پیمان زناشویی بست انتظار دارد که در مواقع گرفتاری و بیماری درست مانند یک مادر مهربان از وی پرستاری و دلجویی کند.

خانم محترم، اگر شوهرت مریض شد بیش از سابق مهربانی کن، اظهار همدردی و تاسف کن، چنان وانمود کن که از بیماری او شدیداً ناراحت هستی، دلداریش بده، اسباب استراحت را برایش فراهم ساز، بچه ها را ساکت کن تا اعصابش آرام گردد، اگر احتیاج به دکتر و دارو دارد وسیله اش را فراهم ساز، هر غذایی را که میل دارد و برایش خوبست فوراً تهیه کن، دم به دم از او احوالپرسی و دلجویی کن، سعی کن هر چه بیشتر در کنار بسترش بنشینی، اگر از شدت درد خوابش نمی برد سعی کن تا میتوانی بیدار بمان، وقتی بخواب رفتی گاهی که بیدار میشوی سری باو بزن و اگر خواب نیست احوالپرسی کن، اگر شب را به بیخوابی گذرانده بامداد اظهار ناراحتی کن، در روز اتاق را خلوت کن شاید خوابش ببرد، نوازشها و دلسوزیهای تو دردهایش را تسکین میدهد و در بهبودیش کمک میکند، به علاوه، این قبیل کارها را از علائم وفا و صمیمیت و محبت حقیقی می شمار، در نتیجه، به زندگی دلگرم میشود، نسبت به تو علاقه بیشتری پیدا میکند، اگر مریض شدی همین عمل را نسبت به تو انجام میدهد. آری این عمل یک نوع شوهرداری است و رسول خدا فرمود:

«جهاد زن اینست که خوب شوهرداری کند (۲)».

راز نگهدار باش

معمولاً خانمها میل دارند از اسرار و رموز شوهرشان با اطلاع شوند، میخوانند از

ص: ۳۳۸

۱- شافی ج ۲ ص ۱۳۸.

۲- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۴۷

وضع کسب، مقدار درآمد، موجودی، اسرار کسبی، تصمیمات آینده اش با خبر شوند. و بطور خلاصه از شوهرشان انتظار دارند که تمام اسرارش را در اختیار آنها بگذارد و چیزی را پنهان نکند، بر عکس اکثر مردها هم حاضر نیستند تمام اسرارشان را در اختیار همسرشان قرار دهند، و همین موضوع گاهی سبب دلخوری و حتی بدبینی میشود.

خانم شکایت میکند که شوهرم به من اعتماد ندارد، اسرارش را از من مخفی میکند، با من یک رنگ و صریح نیست، گویا سر و سری دارد.

نمیگذارد نامه هایش را بخوانم، درآمد و مقدار موجودی خودش را به من نمیگوید، با من درد دل نمیکند، در جواب سؤالهای من طفره میرود و حتی گاهی دروغ میگوید، اتفاقاً مردها هم بی میل نیستند که اسرار و رموز زندگی شان را در اختیار همسرشان قرار دهند. لیکن عذرشان اینست که زنها راز نگهدار نیستند، دهانشان در و دروازه ندارد، ظرفیت ندارند مطلبی را به طور کلی کتمان کنند، هر چه را شنیدند فوراً برای دیگران بازگو میکنند، با اندک بهانه ای ممکن است اسرار انسان را فاش کنند و اسباب دردسر او را فراهم سازند. اگر کسی بخواهد اسرار انسان را کشف کند به آسانی می تواند همسرش را فریب داده به وسیله او به مقصد خویش نائل گردد، ممکن است بعض خانمها از دانستن مطالب سری سوء استفاده نمایند و حتی آنها را اسباب نفوذ در شوهر قرار داده در صورت عدم تمکین اسباب گرفتاری او را فراهم سازند.

البته عذر مردها تا حدودی موجه است، زنها زودتر از مردها تحت تاثیر عواطف و احساسات قرار میگیرند، معمولاً احساساتشان بر تعقلشان غلبه دارد، وقتی عصبانی شوند خویشتن داری برایشان دشوار است، در آنمواقع ممکن است از دانستن اسرار سوء استفاده نموده اسباب گرفتاری مرد را فراهم سازند. شاید خوانندگان از این قبیل حوادث زیاد سراغ داشته باشند لیکن از باب نمونه به داستان زیر توجه فرمایید:

«زنی بنام...راز

ص: ۳۳۹

شوهرش را فاش کرد و او محکوم به یک سال زندان شد، خانم میگوید: من شوهرم را از جان و دل دوست دارم ولی اخیراً به من کم محبت شده بود، این کار را کردم تا از این به بعد بیشتر دوستم بدارد، این خانم گردنبند گرانقیمت خواسته بود ولی... زیر بار نرفت. او هم تقلب در ازدواجشان را فاش کرد تا بزندان بیفتد (۱)».

بنابراین اگر زن میل داشته باشد که شوهرش کاملاً یک رنگ بوده چیزی را از او مخفی نکند باید بقدری راز نگهدار و با احتیاط باشد که بدون اجازه شوهرش برای هیچکس و در هیچ حال چیزی را نقل نکند، حتی برای خویشان و دوستان صمیمی خودش اسرار شوهرش را فاش نکند، در راز نگهداری این مقدار کافی نیست که اسرارش را به دیگری بگوید و سفارش کند به کسی نگو، زیرا او هم به طور حتم دوستانی دارد، ممکن است اسرار شما را در اختیار آنها قرار دهد و سفارش کند به کسی نگوید، یک وقت انسان متوجه میشود که اسرارش فاش شده است.

بنابراین شخص عاقل اسرارش را به احدی نمیگوید.

حضرت علی علیه السلام فرمود: «سینه عاقل صندوق اسرارش میباشد (۲)».

علی علیه السلام فرمود: «خوبیهای دنیا و آخرت در دو چیز جمع است: راز نگهداری و دوستی با خوبان، و تمام بدیها در دو چیز جمع شده:

فاش کردن اسرار و دوستی با اشرار» (۳).

مدیریت او را بپذیر

هر مؤسسه یا اداره یا کارخانه یا کارگاه و بالاخره هر تشکیلات اجتماعی احتیاج به یک مدیر مسئول دارد. گرچه باید بین افراد آن مؤسسه تعاون و همکاری وجود داشته باشد لیکن به هر حال بدون مدیر بخوبی اداره نخواهد شد. اداره یک منزل یقیناً از اداره هر مؤسسه ای دشوارتر و با ارزش تر است و احتیاج بیشتری به مدیر دارد.

در این جهت

ص: ۳۴۰

۱- اطلاعات ۱۹ دیماه ۱۳۵۰

۲- بحار ج ۷۵ ص ۷۱

۳- بحار ج ۷۴ ص ۱۷۸

تردید نیست که باید در بین اعضای یک خانواده تفاهم کامل و تعاون و همکاری وجود داشته باشد لیکن وجود یک سرپرست عاقل و با تدبیر هم برایشان ضرورت دارد، هر خانه ای که یک مدیر با تدبیر و نافذ الکلمه ای نداشته باشد به طور حتم اوضاع منظم و رضایتبخشی نخواهد داشت، سرپرستی خانه یا باید به عهده مرد باشد و زن از او اطاعت کند، یا به عهده زن باشد و مرد فرمانبرداری کند، لیکن از آنجا که اینکار غالباً از مردها بهتر ساخته است چون تعقلاتشان بر احساساتشان غلبه دارد خداوند حکیم این مسؤولیت بزرگ را بر دوش او نهاده در قرآن شریف میفرماید:

«مردان سرپرست زنانند، زیرا خدا بعض افراد را بر بعض دیگر برتری داده است و برای اینکه از مالهای خویش خرج کرده اند. پس زنان شایسته فرمانبردارند (۱)».

بنابراین صلاح خانواده در اینست که مرد را به عنوان بزرگ و سرپرست خانواده بشناسند و با نظر و صلاحدید او کار کنند، این موضوع بدان معنا نیست که مقام زن کوچک شده باشد بلکه حفظ نظم و انضباط منزل چنین اقتضائی را دارد، اگر خانمها احساسات خام و تعصبهای بیجارا کنار بگذارند وجدان خودشان نیز بدین موضوع قضاوت میکند.

خانم... میگوید: ما در ایران رسم خوبی داشتیم که متاسفانه به تدریج خلل یافته است. سنت این بود که همیشه مرد در خانواده ایرانی رئیس خانواده بود ولی امروز وضع منزل متزلزل شده و خانواده در مورد انتخاب رئیس سرگردان مانده است. ولی بهتر است زن امروزی که در بسیاری از موارد اجتماعی حقی برابر با مرد یافته است در خانه مرد را به عنوان رئیس قبول داشته باشد... باید به همه کسانی که میخواهند ازدواج کنند این فکر قدیمی توصیه شود که وقتی قدم به خانه بخت میگذارند بالباس عروسی وارد خانه شوهر شوند و با

ص: ۳۴۱

۱- سوره نساء آیه ۳۴ الرجال قوامون علی النساء بما فضل الله بعضهم علی بعض و بما انفقوا من اموالهم فالصالحات قانتات .

کفن خارج شوند (۱)».

البته این مطلب هست که گرفتاریهای زندگی و مشاغل روزانه مردغالبا اجازه نمیدهد که در تمام امور خانواده دخالت کند و در واقع می توان گفت که قسمت عمده کارها عملا در اختیار کدبانوی خانه است و اکثریت قریب به اتفاق کارها بر طبق میل و اراده او انجام میگردد لیکن به هر حال حق حاکمیت و سرپرستی مرد باید محترم شمرده شود. اگر در جایی اظهار عقیده و دخالت کرد و لو در امور جزئی خانه داری باشد نباید در مقابل پیشنهادش استقامت بخرج داد و بدینوسیله حق حاکمیت او را مورد انکار قرار داد، و الا به شخصیتش لطمه وارد شده خودش را مسلوب الاراده و همسرش را یک زن بی ادب و حق شناس و لجاجت حساب میکند، از زندگی دلسرد و به همسرش کم علاقه میشود. چون شخصیتش جریحه دار شده ممکن است در صدد تلافی و انتقام بر آید و حتی در مقابل خواسته های بجا و معقول همسرش سر سختی نشان دهد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «زن خوب به حرف شوهرش گوش میدهد و مطابق دستوراتش عمل میکند» (۲).

زنی از رسول خدا پرسید: «زن نسبت به شوهرش چه وظیفه ای دارد؟ فرمود: باید از وی اطاعت کند و از فرمانش تخلف ننماید» (۳).

پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «بدترین زنها زن لجاجت و یک دنده است» (۴).

رسول خدا فرمود: «بدترین زنها کسانی هستند که هم نازا و هم کثیف و لجاجت و نافرمان باشند» (۵).

خانم گرامی، شوهرت را به عنوان بزرگ و سرپرست خانواده بپذیر، با نظر و مشورت وی کارها را انجام بده، از دستوراتش تخلف نکن، اگر در کاری دخالت کرد در مقابلش سرسختی نشان نده، و لو اینکه از امور خانه داری باشد که تو بهتر از آن اطلاع داری، شوهرت را عملا یک فرد مسلوب الاختیار قرار نده، بگذار

ص: ۳۴۲

۱- اطلاعات ۱۷ مرداد ماه ۱۳۵۱.

۲- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۳۵

۳- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۴۸

۴- مستدرک ج ۲ ص ۵۳۲.

۵- شافی ج ۲ ص ۱۲۹.

گاه گاه در کارها دخالت کند و بدین ریاست صوری دلخوش باشد، موضوع ریاست او را عملاً به فرزندان نشان بده، به آنها تذکر بده در کارها از پدرشان اجازه بگیرند و از فرمانش تخلف ننمایند. از کودکی آنها را بدین رفتار عادت بده تا حرف شنو و فرمانبردار و با ادب بار آیند، و احترام تو و شوهرت محفوظ بماند.

در سختیها سازگار باش

دنیا برای هیچکس یکسره نمیروند، و چرخ روزگار همیشه بر طبق دلخواه نمی چرخد، زندگی هزاران نشیب و فراز دارد، ممکن است انسان به بیماری سختی مبتلا شود، ممکن است بیکار و خانه نشین گردد، ممکن است مال و ثروتش را از دست داده تهیدست شود، و صدها از این قبیل حوادث که برای همه کس امکان وقوع دارد.

زن و شوهری که دست بیعت را به هم داده پیمان زناشویی را امضا میکنند بدان منظور است که در همه حال با هم و یار و غمخوار همدیگر باشند، باید پیمان زناشویی چنان استوار و رشته الفت و محبت به قدری نیرومند باشد که در همه حال بر سر عهد و پیمان خویش باقی بمانند، در خوشی و ناخوشی با هم باشند، در بیماری و سلامتی، در حال وسعت و تنگدستی با هم باشند.

خانم محترم، اگر روزگار با شوهرت نساخت و تهیدست شد مباداغمی بر غمهایش بیفزایی و بنای ایراد و ناسازگاری را بگذاری. اگر به بیماری سختی مبتلا شد و مدتی در خانه یا بیمارستان بستری گشت رسم وفاداری و انسانیت چنان است که مانند سابق بلکه بیشتر اظهار محبت نموده با کمال صفا از وی پرستاری کنی، از پرستاری و خرج کردن دریغ نکن، اگر شوهرت ندارد لیکن تو داری باز هم از اموال خودت برای بهبود او خرج کن، اگر تو مریض میشدی او تا قدرت داشت از مال خودش برای معالجه تو صرف میکرد تا بهبود حاصل کنی، اکنون که او ندارد

لیکن توداری آیین وفاداری و عاطفه اقتضا دارد که اموات را در راه او صرف کنی، اگر در این موقعیت حساس بدادش نرسیدی ترا یک زن بی وفا و خودخواهی می شمارد که مال دنیا را بر وجود شوهر ترجیح می دهد، در این صورت مهر و علاقه اش نسبت به تو کم میشود، و حتی ممکن است به قدری دل سرد شود که ترا لائق مقام همسری ندانسته طلاق را ترجیح دهد.

به داستان زیر توجه فرمایید:

«مردی... به دادگستری آمده بود تا همسرش را طلاق گوید. اظهار داشت: بیمار بودم دکتر گفته بود باید تحت عمل جراحی قرار گیرم. از زخم خواستم پس انداز خود را به عنوان وام در اختیارم بگذارد حاضر نشد و از خانه من قهر کرد. ناچار در یک بیمارستان دولتی تحت عمل جراحی قرار گرفتم و اینک که بهبود یافته ام محال است با او زندگی کنم. چون پول را بر من ترجیح داد و چنین زنی را نمی توان یک همسر نامید (۱)».

هر فرد با وجدانی تصدیق میکند که حق با مرد مذکور بوده است.

چنین زن خودخواهی که در یک چنین موقعیت حساسی که جان شوهرش در معرض خطر بوده حاضر نشده پس انداز خویش را برای نجات شوهرش خرج کند، او را رها کرده و به خانه پدرش رفته لایق مقام محترم همسری نیست.

خانم محترم، مواظب باش در چنین مواقعی انسانیت و عاطفه را از دست ندهی، اگر شوهرت به بیماری سختی مبتلا شد که تا آخر عمر دامنگیر اوست یا به زندان محکوم شد مبدا با زور قانون طلاق بگیری و او و فرزندان را تنها و بی سرپرست رها کرده کنار بکشی، آیا وجدانت راضی میشود که شوهر بیچاره ات را که در ایام خوشی با هم بوده اید اکنون که در مانده گشته تنها رها کرده بروی؟ از کجا که خودت چند روز دیگر به همین بلیه گرفتار نشوی؟ بر فرض اینکه

ص: ۳۴۴

طلاق گرفتی و شوهری هم پیدا کردی از کجا که برایت بهتر بشود؟ دست از خودخواهی و هوسبازی بردار. از خود گذشتگی و فداکاری بخرج بده، عاطفه و وجدان داشته باش، برای رضای خدا و برای حفظ حیثیت و شرافت خودت با شوهر و فرزندان به هر حال بساز، بردباری و صبر داشته باش، فرزندان را خوب تربیت کن و عملاً به آنها درس فداکاری و سازگاری بیاموز، و مطمئن باش که در دنیا و آخرت بهترین پاداش را خواهی داشت، زیرا این عمل تو بهترین مصداق شوهرداری است که در ردیف جهاد قرار داده شده است.

پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «جهاد زن در اینست که خوب شوهرداری کند (۱)».

قهر نکن

معمول بعض زنها اینست که وقتی از دست شوهرشان ناراحت شدند قهر میکنند، صورتشان را در هم کشیده حرف نمیزنند. در گوشه ای نشسته دست به هیچ کاری نمی زنند. غذا نمی خورند، بچه ها را میزنند، یواش یواش غرولند میکنند. به عقیده آنها قهر و دعوا بهترین وسیله ای است که میتوان بدن متوسل شد و از شوهر انتقام گرفت، لیکن برنامه مذکور نه تنها شوهر را تنبیه نمیکند بلکه ممکن است عواقب بسیار بدی را در برداشته باشد، زیرا ممکن است شوهرت نیز مقابله به مثل نموده قهر کند، در اینصورت تا چند روز باید با حالت ناراحتی زندگی کنی، تو غر بزنی او غر بزند، تو اوقات تلخی کنی او اوقات تلخی کند، تو حرف زنی او حرف نزند، تا بالا-خره خسته شوی و به وساطت یکی از خویشان یا دوستان یا با یک بهانه دیگر با هم آشتی کنی، اما این آخرین قهر و دعوی شما نیست بلکه طولی نمیکشد که باز از دست شوهرت ناراحت میشوی و قهر و دعوا شروع میشود یعنی یک عمر را باید با حالت قهر و دعوا و کینه و کدورت زندگی نمایی، بدینوسیله هم خودتان را بدبخت خواهید کرد هم فرزندان بیگناهتان را به بدبختی و سیه

ص: ۳۴۵

اکثر جوانانی که از خانه و زندگی فرار میکنند و در دامهای رنگارنگ فساد واقع میشوند از فرزندان همین خانواده ها هستند.

از باب نمونه به داستانهای زیر توجه فرمایید:

«جوانی بنام... گفت: پدر و مادرم هر روز با یکدیگر دعوا میکنند، و هر کدام از آنها به خانه یکی از بستگانشان میروند، من نیز ناچار در کوچه و خیابان سرگردان می‌شوم. کم کم گول دیگران را خوردم و بدزدی دست زدم.

دختر ده ساله ای بنام... به مددکاران اجتماعی گفت: درست بیادم نیست ولی همینقدر میدانم که یک شب پدر و مادرم دعوایشان شد. روز بعد مادرم رفت و چند روز بعد پدرم مرا به عمه ام سپرد. مدتی نزد عمه ام بودم تا این پیره زن مرا از عمه ام گرفت و به تهران آورد. چند سالی است نزد اونگهداری می‌شوم. آنقدر رنج می‌برم که دیگر نمی‌خواهم به خانه اش بروم.

خانم آموزگار گفت: امسال هم مثل همیشه سال تحصیلی آغاز شد و دبستان... از عده ای از دانش آموزان نام نویسی کرد... این دختر هم یکی از آنها بود. سال تحصیلی به آرامی می‌گذشت و شاگردان مشغول تحصیل بودند.

ولی... در کلاس آرام نبود و نمی‌توانست درس بخواند. دائم مانند اشخاص مریض سرش را میان دستها می‌گذاشت و به فکر فرو میرفت. حتی چند روز بعد از ظهر که مدرسه تعطیل شد در گوشه ای از حیاط نشست هر چه اصرار کردیم به خانه برود قبول نکرد. پریروز هم این صحنه تکرار شد. به آرامی علت به خانه نرفتن او را پرسیدم. گفت: نزد پیر زنی به نام...

نگهداری می‌شوم. مرا اذیت میکند. دیگر نمی‌خواهم به خانه بازگردم.

پرسیدم پدر و مادرت کجا هستند؟ چند دقیقه گریست سپس گفت آنها از هم جدا شدند. و من به دست این پیره زن افتادم (۱)

ممکن است شوهرت در مقابل قهرهای تو عکس العمل شدیدتری نشان داده به ناسزاگوئی و کتک

کاری برسد. آنگاه تو ناچار شوی به عنوان قهر به خانه پدرت بروی و شکایت او را نزد آنها ببری. و با دخالت آنها اختلافات شما شدیدتر و عمیق تر گردد، ممکن است شوهرت از این قهر و دعوای متوالی بستوه آید و جدایی را بر این زندگی کثیف ترجیح بدهد.

در اینصورت هم شوهرت را بدبخت کرده ای هم خودت را لیکن به طور حتم تو بیشتر از او متضرر خواهی شد، شاید ناچار شوی تا آخر عمر تنها بمانی یا سر بار پدر و مادرت گردی. حتما بعدا پشیمان خواهی شد لیکن پشیمانی سودی ندارد.

«زنی میگفت: با جوانی ازدواج کردم اما زندگی ما دیری نپایید. نه من از رموز شوهرداری اطلاع داشتم، نه او راه و رسم زنداری رامیدانست، دائما با هم کشمکش داشتیم، یک هفته من قهر میکردم و هفته بعد او، فقط جمعه ها با پا در میانی بستگان با هم آشتی میکردیم، این قهر و آشتی ها سبب دلسرد شدن شوهرم شد، و به تدریج به فکر پیدا کردن همسر دیگری افتاد، من هم به علت کمی سن اهمیتی به طلاق نمیدادم و حاضر به تجدید نظر در رفتارم نبودم، از هم جدا شدیم، اطاقی برای خودم اجاره کردم و به تنهایی زندگی میکردم، خیلی زود متوجه خطرات شدم، اغلب کسانی که با هم آشنا میشدیم در صدد اغفالمان بودند، تصمیم گرفتم با شوهرم آشتی کنم، به خانه اش رفتم. در آنجا با خانمی روبرو شدم که خود را همسراو معرفی نمود، با چشم گریان به اطاقم بازگشتم (۱)

«زن جوان ۲۲ ساله ای که با وجود یک فرزند طلاق گرفته و به منزل پدرش رفته بود شب عروسی خواهرش دست بخودکشی زد» (۲).

بنابراین قهر و دعوا نه تنها دردیرا دوا نمیکند بلکه ممکن است صدها گرفتاری و دردسر بوجود آورد.

خانم محترم، از قهر و دعوا جدا اجتناب کن، اگر از شوهرت عقده ای داشتی قدری صبر کن تا حواست جمع

ص: ۳۴۷

۱- اطلاعات ۸ آذر ماه ۱۳۵۰.

۲- اطلاعات ۱۷ اسفند ماه ۱۳۴۸.

شود، آنگاه با نرمی و ملایمت موضوع ناراحتی خودت را با شوهرت در میان بگذار، مثلاً با زبان خوش نه به عنوان اعتراض بگو: تو در فلان مجلس به من توهین کردی، یا فلان حرف را به من زدی، یا به فلان پیشنهاد من عمل نکردی، آیا سزاوار است نسبت به من اینقدر کم لطف باشی؟ با این قبیل حرفها هم عقده ات حل میشود، هم شوهرت تنبیه میگردد. و به طور حتم در صدد تلافی بر خواهد آمد. ترا یک خانم با وفا و خوش اخلاق و اهل زندگی می شناسد و همین احساس در اخلاق و رفتارش آثار خوبی خواهد گذاشت.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «هر گاه دو نفر مسلمان با هم قهر کنند و تا سه روز صلح نکنند از اسلام خارج خواهند شد و در بینشان ولایتی باقی نخواهد ماند. پس هر کدام از آنها که در صلح پیش قدم شود در قیامت زودتر به بهشت خواهد رفت. (۱)

اگر عصبانی شد سکوت کن.

مرد در خارج منزل با صدها مشکل و گرفتاری مواجه میشود، با افراد مختلف سر و کار پیدا میکند، آنگاه با افکار پریشان و اعصاب خسته وارد منزل میگردد، چنین شخصی اگر با کوچکترین حادثه ناگواری برخورد کند عصبانی میشود، در آن حال ممکن است از خود بیخود شده به زن و فرزندانش توهین کند. خانمی که فهمیده و با هوش باشد گرفتاریها و مشکلات شوهرش را در نظر مجسم نموده به حال زار او ترحم میکند، دندان بر سر جگر گذاشته در مقابل عصبانیتها و داد و فریادهای او سکوت میکند. وقتی مرد عکس العملی ندید به زودی از عصبانیت می افتد. و از کردار خویش پشیمان میشود. بلکه در صدد عذرخواهی و تلافی بر میآید.

ساعتی بعد کدورتها رفع شده زن و شوهر به حالت اول باز میگردند. باهمان مهر و صفای سابق بلکه زیاده تر به زندگی

ص: ۳۴۸

اما اگر خانم موقعیت حساس و خطرناک شوهرش را درک نکرد و در مقابل عصبانیت او عکس العمل نشان داد، جوابش را داد، داد زد، جیغ کشید، دشنام داد، نفرین کرد، در اینصورت آتش خشم مرد شعله ور میگردد.

از خود بیخود شده درجه فحش و ناسزاگویی را بالا میبرد. کم کم زن و مرد مانند دو گرگ درنده به جان هم می افتند. ممکن است در اثر یک حادثه جزئی طلاق و جدایی بمیان آید، و کانون گرم خانوادگی از هم بپاشد، بسیاری از طلاقها در اثر همین حوادث کوچک بوجود آمده است، حتی ممکن است مرد در اثر شدت عصبانیت که خودش یک نوع جنون است مانند کوه آتش فشان یک دفعه منفجر گردد و جنایت و قتل فجیعی ببار آورد. به داستان زیر توجه فرمایید:

«مردی... خود و همسر و نادریش را با گلوله کشت، زندگی این زن و شوهر از همان آغاز زناشویی با اختلاف و تلخ کامی توام بود. هر بامداد و شامگاه به علت عدم توافق و هماهنگی به مشاجره میپرداختند.

شوهر که خسته از سر کار به خانه آمده بود، اعصابش ناراحت بود.

مشاجره بینشان شروع شد. مرد همسرش را کتک زد. زن میخواست به کلانتری برود که مرد با گلوله، خود و او و نادریش را کشت. (۱)

آیا بهتر نیست خانم در این موقع، موقعیت خطرناک و حساس شوهرش را در نظر بگیرد و چند دقیقه دندان بر سر جگر بگذارد و عکس العملی از خویش نشان ندهد؟ و بدینوسیله از انحلال پیمان مقدس ازدواج و خطرات احتمالی و قتل و جنایت جلوگیری کند؟

آیا سکوت چند دقیقه مشکل تر است یا تن دادن به این همه نتایج و آثار تلخ؟! مبادا خیال کنید ما میخواهیم بدینوسیله از مرد دفاع کنیم و او را بی تقصیر معرفی نماییم. نه هرگز چنین قصدی نداریم. البته مرد هم تقصیر دارد. نباید دق و دل دیگران را به سر خانواده

ص: ۳۴۹

بیگناهی خالی کند-در بخش آینده در این باره بحث خواهد شد-بلکه منظور این است: اکنون که مرد نتوانسته اعصابش را کنترل کند و با جهت یا بی جهت عصبانی شده همسرش باید با عقل و فراست موقعیت خطرناک او را درک کند و برای حفظ کانون مقدس زناشویی و جلوگیری از خطرات احتمالی، فداکاری نموده دندان بر سر جگر بگذارد و سکوت اختیار کند.

معمولا خانمها چنین فکر میکنند: اگر در مقابل خشم شوهرم سکوت کنم احترام و وقعت خودم را از دست میدهم و خوار و خفیف میشوم. در صورتیکه قضیه کاملا بر عکس است. اگر مرد در حال عصبانیت همسرش را مورد توهین و دشنام قرار داد و از او عکس العملی ندید بعدا به طور حتم پشیمان خواهد شد. سکوت او را یک نوع فداکاری و ادب زندگی می شمارد، و علاقه اش چند برابر خواهد شد. در حال عادی فکر میکند که با اینکه به همسر توهین کردم و میتوانست پاسخ دهد لیکن بردباری نمود و سکوت اختیار کرد معلوم میشود زن فهمیده و دانایی است، به من و زندگی علاقه مند است. در اینصورت یقینا از کردار خویش پشیمان خواهد شد. اگر همسرش را مقصر بداند عفو می کند و اگر بیخود عصبانی شده در محکمه وجدان محکوم میگردد و عذرخواهی مینماید. پس چنین زن فداکاری نه تنها کوچک نمیشود بلکه شخصیت و بزرگی او برای شوهرش و دیگران باثبات خواهد رسید.

پیغمبر اسلام فرمود: «هر زنیکه در مقام... اخلاقی های شوهرش بردباری کند خدا ثواب آسیه دختر مزاحم را به وی عطا خواهد کرد» (۱).

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «بهترین زنان شما زنی است که هر گاه شوهرش را خشمناک دید بگوید: در مقابل خواسته های تو تسلیم هستم. تا از من راضی نشوی خواب به چشمم نخواهد رفت» (۲).

رسول خدا فرمود: «عفو و بخشش عزت و بزرگی صاحبش را زیادتر میکند. عفو داشته باشید تا

ص: ۳۵۰

۱- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۴۷.

۲- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۳۹.

سرگرمیهای مرد

بعضی از مردها دوست دارند در خانه اشتغالات و سرگرمیهای مخصوصی داشته باشند، یا انواع تمبرها را جمع آوری میکنند. یا عکسهای مختلف را جمع آوری میکنند، یا نمونه خطها و امضاها را تهیه مینمایند، یا کتابهای خطی و چاپی را جمع میکنند، یا به پرورش حیوانات از قبیل مرغ و بلبل و قناری ابراز علاقه میکنند، یا به نقاشی و کارهای هنری می پردازند، یا به گلکاری علاقه نشان میدهند، یا به خواندن کتاب و مجلات مشغول میشوند.

این قبیل سرگرمیها را میتوان از بهترین تفریحات سالم شمرد. نه تنها ضرری ندارند بلکه منافی هم در بر دارند. مرد را به خانه مانوس و علاقه مند می سازند، نگرانیهای روحی و خستگیهای اعصاب را برطرف میسازند، بیکاری و فراغت غم و غصه تولید میکند، و اشتغال به کار یکی از طرق معالجه بیماران روانی بشمار میرود. کسانی که همیشه مشغولیاتی داشته باشند کمتر به ضعف اعصاب و بیماریهای روانی مبتلا میشوند، چون به خانه علاقه مند هستند و اشتغالات دائمی دارند از ولگردی در خیابانها و آلوده شدن به عاداتهای خطرناک و پانهادن به مراکز فساد تا حدی مصونیت دارند.

بنابراین، خانمها باید این قبیل اشتغالات را محترم بشمارند، مرد را مورد تحقیر و سرزنش قرار ندهند و کارهایش را احمقانه و بیفایده نشمارند، بلکه تشویقش کنند، و در موارد لازم با او همکاری نمایند.

خانه داری

خانه محیط کوچکی بیش نیست لیکن نعمت بسیار گرانبهایی است. وقتی مرد از کارهای روزانه و سر و صداهای خارج خسته شد به خانه پناه میبرد، وقتی از کشمکشها و تراحمات و ناملايمات زندگی بتنگ آمد برای استراحت به خانه میرود، حتی وقتی از گردش و تفریح هم خسته شد بدانجا پناه میبرد، آری خانه بهترین آسایشگاهی است که انسان می تواند بدون هیچ قید و بندی در آنجا استراحت نماید، جای انس و مودت، صفا و صمیمیت، آرامش و استراحت است، پرورشگاه مردان و زنان با فضیلت است. کارخانه شخصیت سازی

ص: ۳۵۱

و کلاس تعلیم و تربیت کودکان است، اجتماع کوچکی است که اجتماع بزرگ انسانها را بوجود می آورد، ترقی و تنزل و صلاح و فساد اجتماع بزرگ مربوط به همین اجتماع کوچک است، اجتماع کوچک خانوادگی با اینکه جزء اجتماع بزرگ محسوب میشود. در عین حال، از یک نوع استقلال داخلی برخوردار است، بدین جهت اصلاح اجتماع را باید از اصلاح خانواده ها شروع کرد.

اداره این پایگاه حساس زندگی و کلاس تعلیم و تربیت اجتماعی به عهده بانوان است. یعنی ترقی و تنزل و صلاح و فساد اجتماع در اختیار بانوان و به اراده آنهاست، بنابراین، خانه داری شغل بسیار آبرومند و پر افتخاری است.

کسانی که محیط خانه را کوچک می شمارند و از شغل شریف خانه داری عار دارند به حقیقت معنای خانه داری و ارزش آن پی نبرده اند.

یک خانم خانه دار باید افتخار کند که در یک چنین پست حساسی قرار گرفته برای پیشرفت و ترقی ملت فداکاری میکند.

خانمهای تحصیل کرده نیز در این میان مسؤولیت بیشتری دارند، باید برای دیگران سرمشق زندگی باشند و عملاً به آنها درس خانه داری و شوهرداری بیاموزند، باید عملاً اثبات کنند که با سواد بودن نه تنها به خانه داری و شوهرداری لطمه نمی زند بلکه راه و رسم زندگی را به آنها یاد میدهد.

یک خانم تحصیل کرده باید زندگی را با بهترین وجه اداره کند و به شغل شریف خانه داری افتخار نماید و بدین وسیله لیاقت و برتری خانمهای تحصیل کرده را اثبات کند، نه آنکه به عذر با سواد بودن دست به سیاه و سفید نگذارد و بدینوسیله بانوان با سواد را بدنام گرداند، درس خواندن برای بیکار گشتن و زیر بار مسؤولیت نرفتن نیست بلکه برای کدبانو شدن و درس زندگی آموختن است. به داستان زیر توجه فرمایید:

«مردی که با دختر دیپلمه ای ازدواج نموده بود در دادگاه گفت:

همسرم در خانه دست به سیاه

ص: ۳۵۲

و سفید نمیگذارد و هر بار که باو اعتراض میکنم میگوید: ظرفشویی و رختشویی و بچه داری کار یک زن دیپلمه نیست. اگر از رفتار من ناراحت هستی طلاقم بده و با یک کلفت ازدواج کن. گفتم: پریشب عده ای از آشنایان و اقوام همسر دیپلمه ام را به شام دعوت نمودم. موقع شام سفره را پهن کردم و دیپلم قاب گرفته همسر را در سفره نهادم و گفتم: ببخشید شام ناقابلی است که خانم حقیر هر شب بخورد بنده میدهد. صلاح دیدم از شما هم بدینوسیله پذیرایی کنم (۱)».

به هر حال، خانه داری و کدبانوگری شغل شریف و آبرومندی است که مراتب لیاقت و هنرنمایی بانوان را باثبات میرساند. بد نیست در این باره قضاوت خود بانوان تحصیل کرده را بشنوید:

خانم... عقیده داشت: کدبانوی واقعی زنی است که سازگار باشد و از نظر مادی اهل افراط و تفریط نباشد. یک زن کدبانو موقعی می تواند بگوید که دارای صفت خاص یک کدبانو است که از وضع درآمد شوهر و وضع خانوادگی خود اطلاع کامل داشته باشد. به نظر من یک زن اداری هم میتواند کدبانوی خوبی باشد».

خانم فریده نوروز شمیرانی لیسانسیه میگفت: کدبانو باید علاوه بر اینکه به امور خانه وارد باشد همراه خوبی برای همسرش، مادر خوبی برای فرزندان و مهماندار خوبی برای خانه اش باشد.

خانم دکتر محترم فصیحی پزشک اطفال میگفت: به نظر من کدبانوی واقعی کسی است که کار اداری نداشته باشد. زیرا در کشور ماسرویسهای اداری از نظر وضع غذا و کمبود مهد کودک و غیره نمی توانند نیاز کارمندان را برآورده سازد. یک مادر کارمند نگران اینست که غذای شوهرش دیر شده یا کودکش تنها مانده است.

خانم صغری یکتا ناظمه فنی دانشکده پزشکی میگفت: زن کدبانو با بودجه کم میتواند خانه ای تمیز و آراسته داشته باشد. با شوهرش در غم و شادی شریک باشد. از حال روحی و اجتماعی شوهرش غافل

ص: ۳۵۳

نباشد.

خانم ایران نعیمی میگفت: کدبانو زنی است که از تفریحات غیر ضروری بکاهد و هدفش بهتر کردن وضع خانه باشد و از تنظیم بودجه خانوادگی اطلاع داشته باشد. (۱)

نظافت

یکی از وظائف مهم خانه داری تمیز کردن منزل و اسباب و لوازم زندگی است. نظافت به بهداشت و حفظ سلامتی اهل خانه کمک میکند و جلو بسیاری از بیماریها را میگیرد. زندگی کردن در خانه تمیز مسرت بخش و دل پذیر است، مرد را به سوی منزل متمایل میسازد، اسباب آبرو و سربلندی خانواده است، بدین جهت رسول خدا فرمود: «دین بر نظافت پایه گذاری شده است.» (۲)

باز هم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «اسلام نظیف است، شما هم در پاکیزگی کوشش کنید، زیرا فقط پاکیزگان داخل بهشت میشوند.» (۳)

خانه را همیشه تمیز نگهدارید، روزی یک مرتبه جارو و گردگیری کنید، در طول شبانه روز اگر جایی کثیف شد فوراً تمیزش کنید و نظافت آنرا برای موقع معین جارو کردن نگذارید، در و دیوار و سقف اتاقها را گردگیری کنید، تار عنکبوتها را بگیرید، میز و مبل و صندلی و سایر اثاث خانه را گردگیری کنید، شیشه های در و پنجره را تمیز کنید، زباله و خاکروبه ها را در ظرف سرپوشیده ای بریزید و از حدود اتاقها و آشپزخانه دور گردانید مبادا غذاهای شما را آلوده گرداند، زود بزود آنرا خالی کنید مبادا متعفن گردد و تولید میکرب کند، کثافت و خاکروبه ها را در کوچه و درب خانه نریزید زیرا به بهداشت عمومی لطمه میزند به علاوه تولید میکرب می کند و چه بسا به وسیله باد و مگس بشما منتقل شود و سلامت خودتان را در معرض خطر قرار دهد، تا میتوانید نگذارید بچه ها در باغچه یا کنار حیاط بول کنند و اگر از جهت ناچاری آنها را در گوشه ای از حیاطمی نشانید فوراً آنجا را تمیز و با آب بشویید تا بد بو و محل نشو و نمای میکربها نگردد، به

ص: ۳۵۴

۱- اطلاعات ۲۸ فروردین ماه ۱۳۵۱

۲- محجه البیضاء ج ۱ ص ۱۶۶

۳- مجمع الزوائد ج ۵ ص ۱۳۲

طور کلی سعی کنید هیچ نقطه ای از منزل شما محل کثافت و تولید میکرب واقع نشود.

ظرفهای کثیف و چرب را روی هم نریزید بلکه هر چه زودتر آنها را بشویید، زیرا اگر نشسته روی هم بماند ممکن است تولید میکرب کنند و سلامت شما را به خطر بیندازند، ظرفها را با آب تمیز دست نخورده بشویید و اگر با آب راکد یا حوض می شویید بعداً آب پاکیزه روی آنها بریزید زیرا ممکن است آب حوض در اثر ماندن آلوده شده باشد و به سلامت شما لطمه بزند، بعد از شستن در جای محفوظی بگذارید یا پارچه تمیزی روی آنها بیندازید، لباسهای کثیف مخصوصاً کهنه بچه ها را از حدود اتاقها و آشپزخانه دور کنید و در جای محفوظی نگهدارید تا مگسها که حامل انواع میکرب هستند در آنجا اجتماع نکنند، و زود بزود آنها را بشویید.

لباسهای خودتان و فرزندانتان همیشه نظیف و پاکیزه باشد مخصوصاً لباسهای زیرپوش که همیشه با بدن تماس دارند.

گوشت و حبوبات و سایر پختنیها را قبل از طبخ خوب بشویید، مخصوصاً سبزیجات را چندین مرتبه با دقت بشویید، زیرا ممکن است به میکرب و تخم انگل آلوده باشد و به لامت شما لطمه بزند.

میوه ها را قبل از خوردن تمیز بشویید چون اکثر آنها سمپاشی میشوند و امکان دارد سموم آنها به شما سرایت کند، ممکن است اثر فوری نداشته باشند لیکن بدون شک بی تاثیر هم نخواهند بود.

قبل از غذا خوردن دستهای خودتان و اطفالتان را تمیز بشویید، اگر با قاشق و چنگال هم غذا میخورید، باز هم بهتر است دستتان را بشویید، مبادا آلوده باشد و به سلامت شما لطمه بزند، بعد از صرف غذا دست و دهانتان را بشویید، دندانها را خلال کنید زیرا ممکن است اجزاء غذا گوشه و کنار دهان و لابلاهی دندانها بماند و تولید میکرب

نماید.

اگر بتوانید بعد از صرف هر غذا دندانها را مسواک کنید بسیار خوب است لیکن اگر برایتان میسر نیست اقلاً شبها قبل از خواب مسواک را از دست ندهید. بدینوسیله هم دندانهایتان را از خطر پوسیدگی و فسادنجات میدهید هم به سلامتی خودتان کمک شایانی مینمایید.

ناخنهایتان را اقلاً هفته ای یکبار کوتاه کنید، زیرا وقتی ناخن بلند شد محل نشو و نمای میکربها میشود و سلامتی شما را جدا در معرض خطر قرار میدهد، اگر بتوانید یک روز در میان برای شستشو به حمام بروید بسیار مهم است لیکن اگر نمی توانید اقلاً هفته ای یکبار را ترک نکنید.

موهای زیر بغل و سایر مواضع را به وسیله دارو و یا تراشیدن برطرف سازید زیرا ممکن است انواع میکربها در آنجا تولید و تکثیر نمایند و به سلامتی شما لطمه بزنند.

خوردنیها را در دسترس مگسها قرار ندهید زیرا ممکن است آنها را آلوده سازند.

شارع مقدس اسلام درباره نظافت سفارشهای زیادی نموده که به پاره ای از آنها از باب نمونه اشاره میشود:

امام صادق علیه السلام فرمود: «خدا زیبا بودن و زینت کردن را دوست دارد. و تظاهر به نداری و فقر را مکروه دارد. دوست دارد آثار نعمتهایش را بر بنده اش ببیند. لباسش نظیف و پاکیزه باشد، بوی خوش استعمال کند. خانه اش را زینت نماید. خانه و اطرافش را جاروب کند. قبل از غروب چراغ را روشن کند. زیرا این عمل فقر را از خانه دور میکند و روزی را زیاد میگرداند» (۱).

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «آدم کثیف بد بنده ای است» (۲).

حضرت علی علیه السلام فرمود: «تارهای عنکبوت را از خانه هایتان بگیرید زیرا ترک کردن آنها باعث نداری میشود» (۳).

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «خاکروبه ها را شب در خانه نگذارید بماند زیرا جایگاه شیطان میشود» (۴).

ص: ۳۵۶

۱- بحار ج ۷۹ ص ۳۰۰

۲- بحار ج ۷۶ ص ۱۷۵

۳- شافی ج ۱ ص ۲۰۸

۴- بحار ج ۷۶ ص ۱۷۵

پیغمبر اسلام فرمود: «خاکروبه ها را پشت درب منزل نریزید زیرا جایگاه شیطان میشود» (۱).

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «لباس انسان باید همیشه پاکیزه و تمیز باشد» (۲).

پیغمبر اکرم فرمود: «دستمال چرب را در خانه نیندازید زیرا جایگاه شیطان میشود» (۳).

حضرت صادق علیه السلام فرمود: «شستن ظرفها و تمیز کردن اطراف خانه روزی را زیاد میکند» (۴).

حضرت صادق علیه السلام فرمود: «ظرفها را بدون روپوش نگذارید زیرا شیطان آب دهن در آنها انداخته از آنها استفاده میکند» (۵).

حضرت صادق علیه السلام فرمود: «میوه ها دارای سمومی هستند.

آنها را خوب بشوید آنگاه میل کنید» (۶).

حضرت کاظم علیه السلام فرمود: «یک روز در میان، به حمام رفتن انسان را فربه میکند» (۷).

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «اگر بر اتم دشوار نمیشد واجب میکردم در موقع هر وضویی مسواک کنند» (۸).

حضرت صادق علیه السلام فرمود: «ناخن گرفتن در روز جمعه از بیماری جذام و جنون و پستی و کوری جلوگیری میکند» (۹).

روایت شده که: «زیر ناخنها خوابگاه شیطان است.

حضرت علی علیه السلام فرمود: «شستن دستها قبل از غذا و بعد از آن عمر را زیاد میگرداند و از چرکین شدن لباسها مانع میشود و چشم رانورانی میگرداند» (۱۰).

منزل مرتب

یک منزل مرتب که هر یک از اسباب و لوازم زندگی در جای مخصوص و مناسب قرار گرفته باشد از جهاتی بر یک منزل شوریده و درهم و برهم مزیت دارد.

اولا- نظم و ترتیب مخصوص به منزل صفا و رونق و زیبایی می بخشد، تماشای تکراری خانه نه تنها موجب ملال نمیشود بلکه مسرت بخش و دلپذیر خواهد بود.

ثانیا انجام کارهای خانه داری را آسان میکند، اوقات کدبانوی خانه بیهوده تلف نمیشود زیرا به هر چیز احتیاج پیدا کرد میداند کجاست، برای پیدا کردن

- ١- بحار ج ٧٦ ص ١٧٧
- ٢- شافى ج ١ ص ٢٠٨
- ٣- شافى ج ١ ص ٢١٥
- ٤- بحار ج ٧٦ ص ١٧٦
- ٥- بحار ج ٧٦ ص ١٧٦
- ٦- شافى ج ٢ ص ١٢٤
- ٧- شافى ج ١ ص ٢٠٩
- ٨- شافى ج ١ ص ٢١٠
- ٩- شافى ج ١ ص ٢١١
- ١٠- شافى ج ٢ ص ١٢٣

آن معطل نمیشود، در نتیجه کارها با آسانی انجام می پذیرد و خانم را وامانده و خسته نمیگرداند.

ثالثا رونق و صفای محیط مرتب منزل که از ذوق و سلیقه کدبانوی خانه حکایت میکند مرد را به خانه و زندگی علاقه مند ساخته از خطرات ولگردی و وقوع در دامهای فساد محفوظش میدارد.

رابعا چنین خانه مرتبی اسباب آبرو و سرافرازی خانواده بوده هر کس آنرا ببیند از زیبایی آن لذت می برد و به ذوق و سلیقه کدبانوی خانه آفرین خواهد گفت.

با خرید و تهیه اسباب لوکس زندگی زیبا نمیشود بلکه نظم و ترتیب خاص زیبایی بوجود میآورد، خود شما حتما خانواده های مرفه و ثروتمندی را دیده اید با اینکه از انواع و اقسام گوناگون لوازم لوکس زندگی برخوردارند اما زندگی آنها چون درهم و برهم است صفا و رونقی ندارد و دیدن آن ملال آور است، به عکس خانواده های فقیری را دیده اید که در عین فقر و نداری، زندگی زیبا و مسرت بخشی دارند، چون همان اسباب و لوازم مختصر، مرتب و منظم و تمیز است، اصولا مگر زیبایی جز نظم و ترتیب خاص چیز دیگری است؟

بنابراین، یکی از وظائف مهم خانه داری رعایت نظم و ترتیب است، خانمهای خوش سلیقه و کدبانو خودشان بهتر میدانند اسباب و لوازم خانه را چگونه مرتب سازند لیکن در عین حال یادآوری نکات زیر بی فائده نیست:

اسباب و لوازم منزل را درجه بندی نموده برای هر نوعی از آنها جای مخصوصی انتخاب نمایید، همه ظرفها را یک جا روی هم نریزید، ظرفهایی را که مورد احتیاج همیشگی است در دسترس قرار دهید، اسباب شیرینی خوری و آجیل خوری را در یک جا قرار دهید، ظرفهای شربت خوری جای مخصوص داشته باشند، یک جا را اختصاص بدهید به اسباب چایخوری، اسباب و ظروف غذاخوری را در یک جا قرار بدهید، قاشق و کارد و چنگال جای مخصوصی

داشته باشند، اسباب و لوازم میوه خوری را در یک جا بگذارید، ظرفهای ماست خوری و مرباخوری جای مخصوصی داشته باشند، و به طور خلاصه اسباب و لوازم زندگی به قدری مرتب باشد که خود شما و شوهرتان و فرزندانان جای مخصوص آنها را بدانند به طوریکه اگر در شب تار هم خواستید آنها را پیدا کنید بتوانید مستقیماً به سراغشان بروید.

شاید بعض خانمها بگویند: برنامه مذکور برای اعیان و اشراف خوب است که زندگی مفصلی دارند، اما برای زندگانی فقیرانه ما این همه تشریفات ضرورت ندارد، لیکن خاطر نشان میشود که اسباب و لوازم زندگی به هر حال باید مرتب باشد، چه فقیر چه غنی. شخص فقیر هم باید همان اسباب و لوازم مختصر خویش را مرتب سازد، مثلاً همه ظروف خانه اش را میتواند در یک جاذرفی قرار بدهد لیکن هر گوشه ای از آنرا برای یک نوع ظرف اختصاص بدهد، لباسهای تابستانی را در یک جا و لباسهای زمستانی را در جای دیگر قرار بدهید، لباسهای خودتان را در یک جا و لباسهای شوهرتان را در یک جا و لباسهای فرزندانان را در جای مخصوص بگذارید، لباسهای مورد احتیاج همیشه را در دسترس بگذارید و لباسهای دیگر را در جایی محفوظتر، لباسهای نشسته را در جای مخصوص بریزید، رختخوابهای مورد لزوم در دسترس باشد لیکن رختخوابهای مهمانداری را کنار بگذارید، بعد از صرف غذا ظرفهای چرب و نشسته را فوراً جمع کنید و برای شستن در جای معین بگذارید، هر یک از اسباب و لوازم زینت اتاق را در جای مناسب قرار دهید که همیشه در آنجا باشد، لباسهای خودتان و فرزندانان در گوشه و کنار اتاق پراکنده نباشد بلکه آنها را در کمد مخصوص یا روی چوب لباسی بیندازید، به کودکانان توصیه کنید که اسباب و لوازم خودشان را از قبیل لباس و کتاب همیشه در جای مخصوص بگذارند، مطمئن باشید که اگر شما

نظم و ترتیب را کاملاً رعایت کنید کودکان نیز با همین وضع عادت خواهند کرد.

زنهای بی انضباط برای اینکه خودشان را بیگناه معرفی کنند شوریدگی منزل را به گردن بچه ها میگذارند، در صورتیکه این موضوع اشتباه است زیرا بچه ها از پدر و مادر تقلید مینمایند، اگر پدر و مادر منظم باشند آنها هم منظم تربیت میشوند، بچه ها در آغاز امر با رعایت نظم و ترتیب مخالف نیستند بلکه بدان اظهار علاقه مینمایند. لیکن وقتی اوضاع نامنظم داخلی را مشاهده نمودند از آنها درس زندگی میآموزند.

پول و اوراق بهادار از قبیل چک و سفته و اسناد و مدارک را در جای محفوظی بگذارید که در دسترس بچه های کوچک نباشد، زیرا ممکن است در اثر غفلت از بین بروند و ضررهایی به شما وارد گردد، زدن و تنبیه کردن بعد از عمل سودی ندارد، علاج واقعه را قبل از وقوع باید کرد، بچه نادان گناهی ندارد، تقصیر از جانب مادر بی انضباط است که اشیاء ارزشدار را در دسترس او قرار داده است.

به داستان زیر توجه فرمایید: «مردی سه هزار تومان به همسر خود سپرد و تاکید کرد پولها را در محل امنی نگهداری کند... پولها را لب تاقچه گذاشت و برای انجام کار کوچکی بیرون رفت وقتی به اطاق برگشت پولها را ندید. هراسان به اطراف نگاه کرد دید طفل پنجساله چیزی را در باغچه حیاط می سوزاند و شادی میکند. مادر به قدری عصبانی شد که طفل پنجساله را بلند کرد و به زمین کوبید، طفل جابجا مرد، مادر وحشت زده به جسد بیجان طفل نگاه میکرد شوهرش از در وارد شده توضیح خواست، زن جریانرا تعریف کرد، مرد عصبانی شد و کتک مفصلی به همسرش زد، سوار موتور سیکلت شد تا ماجرا را به کلانتری گزارش دهد، اما هیجان و ناراحتی او سبب شد که با یک تاکسی تصادف کند

و مجروح شود اکنون حال مرد وخیم است. (۱)»

به عقیده شما مقصر واقعی در این جریان کیست؟ قضاوت آنرا به عهده خود خوانندگان میگذارم. برای این قبیل حوادث نظائر فراوانی سراغ دارید حتی در زندگی خود شما نیز بوقوع پیوسته است.

داروها و مواد خطرناک و سمی را حتی نفت و بنزین را در جایی بگذارید که دست بچه های کوچک و غیر ممیز بدانها نرسد، زیرا ممکن است در اثر نادانی آنها را بخورند و تلف شوند، آنگاه باید عمری را داغدار باشید، احتیاط کردن ضرر ندارد لیکن در اثر غفلت و بی احتیاطی صدها خطر در کمین شما است، اطفال بیگناهی که در اثر غفلت و نامرتبی پدر و مادر تلف شده و میشوند فراوانند که برخی از آنها در صفحات روزنامه ها و مجلات منعکس میشود. از باب یادآوری به نمونه های زیر توجه فرمایید:

خواهر و برادر خردسالی بنام اصغر ۶ ساله و عالم چهار ساله محتویات یک ظرف پر از محلول د.د.ت را به جای دوغ نوشیدند، و عالم در گذشت، این دو بچه در خانه تنها بودند، هنگامی که احساس تشنگی کردند چون آب در دسترس نداشتند محلول گرد «د.د.ت» را به تصور دوغ نوشیدند.

مادر بچه ها در بیمارستان اظهار داشت: «دیشب مقداری د.د.ت را حل کردم تا در زیر زمین خانه نزدیک لانه موشها بپاشم که این حادثه رخ داد.» (۲)

«دو کودک به جای آب ظرف نفت را سرکشیدند و یک کودک پنجساله ده قرص پا درد مادرش را خورد، در بیمارستان بستری شدند.» (۳)

در خاتمه یادآور میشوم که البته نظم و انضباط خوب است لیکن نه بحدی که از شما و شوهرتان سلب آسایش کند، اگر از حد متعارف و عادی گذشت به وسواسیگری و سلب آزادی منجر میشود که خود آن یکی از مشکلات بعضی خانواده ها بشمار می رود و ممکن است سبب جدایی و افتراق واقع شود. به

ص: ۳۶۱

۱- اطلاعات ۲۳ بهمن ماه ۱۳۴۸

۲- اطلاعات دوشنبه ۲۶ تیر ماه ۱۳۵۱

۳- اطلاعات ۱۱ اسفند ماه ۱۳۴۸

نمونه زیر توجه فرمایید:

«مردی میگوید: از دست پاکیزگی های عجیب و غریب همسرم دیوانه شدم، از اداره خسته و کوفته ساعت ۵/۴ بعد از ظهر که برمیگردم باید حتما هفت مرتبه دست و پایم را در آب حوض که یخ بسته کر بدهم، کفشم را جای مخصوص بگذارم و سرپایی مخصوص منزل را بپوشم. توی دستشویی سرپایی مخصوص گذاشته، در آشپزخانه و هال و همه جای خانه، لباس را باید به جالباسی مخصوص بیاویزم و از جالباسی مخصوص بردارم، اگر اجازه بدهد سیگار بکشم باید حتما در اتاق مخصوص بکشم که همه جا بو نگیرد، خلاصه من که یک عمر به راحتی و آزادی گذرانده ام در عرض چهار سال زندگی زناشویی از هر زندانی بدبخت تر شده ام، چه لزومی دارد که آدم آنقدر زیاد اهل نظافت بی جهت باشد. این وسواس است و من از وسواس بیزارم (۱)».

در هیچ کاری افراط و تفریط خوب نیست بلکه میانه روی در هر حال اصلح است، نه بقدری بی انضباط باش که اوضاع زندگیتان شوریده و بی حساب باشد نه آنقدر در حفظ انضباط زیاده روی کن که به وسواسیگری منجر شود و راحتی را از شما بگیرد.

تهیه غذا

یکی از امور مهم خانه داری پخت و پز و تهیه غذاست. مراتب کاردانی و سلیقه بانوان را باثبات میرساند. یک خانم کدبانو و با ذوق باصرف بودجه کم بهترین و خوشمزه ترین غذاها را تهیه میکند. اما یک خانم بی سلیقه هم زیاد بودجه صرف میکند و هم غذایش دلچسب نخواهد بود. خانمی که بتواند غذاهای لذیذ و مطبوع تهیه کند. بدین وسیله شوهرش را به خانه و زندگی علاقه مند میسازد، و کمتر اتفاق میافتد که به هوس خوردن غذاهای لذیذ به مهمانخانه و هتل برود.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «بهترین زنان شما زنی است که خودش را خوشبو کند و در طبخ غذا مهارت داشته باشد و

ص: ۳۶۲

اقتصاد را ازدست ندهد. چنین زنی یکی از عمال و کارکنان خدا خواهد بود. و عامل خدا هرگز با شکست و پشیمانی مواجه نخواهد شد (۱)».

در اینجا نمی توان در فن طبّاحی وارد شد و انواع غذاها و طرز تهیه آنها را تشریح کرد و اصولاً از عهده نگارنده ساخته نیست، لیکن خوشبختانه کتابهای خوبی در این باره به وسیله آشنایان به فن طبّاحی و تغذیه نوشته شده در دسترس است، میتوانید آنها را بخوانید و از تجربیات و سلیقه شخصی خودتان نیز استفاده نمایید و غذاهای خوشمزه و مفید تهیه کنید، لیکن تذکر چند مطلب ضرورت دارد:

مطلب اول غذا خوردن فقط برای لذت بردن و پر کردن شکم نیست، بلکه منظور بزرگتری در کار است. انسان بدانجهت غذا میخورد که مواد پیرا که برای حفظ سلامت و ادامه حیات سلولهای بدن ضرورت دارد به آنها برساند، مواد لازم در انواع غذاها و میوه ها و سبزیجات و حبوبات و گوشتها پراکنده اند، و به طور کلی به شش دسته تقسیم میشوند:

اول- آب.

دوم- مواد معدنی مانند: کلسیم، فسفر، آهن، ید، مس.

سوم- مواد نشاسته ای.

چهارم- چربیها.

پنجم- پروتئین.

ششم- انواع ویتامینها مانند: ویتامین C . K و ویتامین او ویتامین B ویتامین

بیشتر وزن بدن انسان را آب تشکیل میدهد. آب غذاهای جامد را حل میکند تا به وسیله روده جذب شوند، درجه حرارت بدن را تنظیم میکنند، مواد معدنی برای رشد و نمو استخوانها و دندانها و تنظیم کار عضلات ضرورت دارند، مواد نشاسته ای و قندی تولید انرژی میکنند، چربیها نیز انرژی و حرارت تولید میکنند، پروتئین برای رشد بدن و تجدید سلولهای کهنه ضرورت دارد. ویتامینها برای رشد بدن و استحکام استخوانها و تقویت اعصاب و تنظیم دستگاههای بدن و سوختن غذاها در سلولها ضرورت دارند.

مواد مذکور برای حفظ سلامت انسان و ادامه حیات او کمال ضرورت را دارد، هر یک از آنها آثار خاصی دارد و گوشه ای

ص: ۳۶۳

از حوائج بدن را تامین میکند، فقدان یا کمبود یا زیادی هر یک از اینها به حیات و سلامت انسان لطمه میزند، و ممکن است بیماریهای صعب‌العلاج و خطرناکی را بوجود آورد. سلامت و بیماری، طول عمر و کوتاهی آن، سلامت اعصاب و بیماریهای روانی، شادی و افسردگی، زشتی و زیبایی و به طور کلی کلیه حوادثی که در بدن رخ میدهد مربوط به کیفیت تغذیه انسان است.

ما از آنچه میخوریم ساخته شده ایم، اگر انسان بداند چه چیز و چه مقدار بخورد کمتر بیمار خواهد شد، بدبختی اینجاست که بدون توجه به احتیاجات غذایی بدن و خواص و آثار خوردنیها شکمش را از غذاهای خوشمزه پر میکند و سلامت خویشتن را در معرض خطر قرار میدهد، وقتی بخود میآید که کار از کار گذشته و کارخانه ظریف بدن فرسوده و مختل شده است، در آنهنگام به این طیب و آن طیب، این دارو و آن دارو پناه میبرد لیکن افسوس که رنگ و روغن نمی تواند کارخانه فرسوده را ترمیم کند، بدین جهت پیغمبر اسلام فرمود: «شکم مرکز همه بیماریها است (۱)».

اتفاقا انتخاب غذا معمولا بر عهده بانوان است، پس صحت و سلامت خانواده در دست آنهاست، بنابراین یک بانوی خانه دار مسئولیت بسیار سنگینی بر دوش دارد که اگر اندکی در این باره سهل انگاری کند ممکن است خودش و شوهرش و فرزندانش را در معرض بیماریهای سخت قرار بدهد، علاوه بر اینکه یک طبخ ماهری است باید یک غذاشناس کامل بلکه یک طیب حاذق باشد، نباید منظورش فقط پر کردن شکم اهل خانه باشد بلکه در وهله اول باید موادیرا که برای حفظ سلامت و تامین حوائج غذایی بدن ضرورت دارد در نظر بگیرد، و تشخیص بدهد که مواد لازم در کدام یک از خوردنیها و به چه مقدار وجود دارد، آنگاه بر طبق نیازمندیهای گوناگون بدن از خوردنیها انتخاب کند و جزء برنامه خوراک قرار دهد، در عین

ص: ۳۶۴

حال سعی کند غذاهای لازم و مفید را به صورتی خوشمزه و دلپذیر در آورده در اختیار خانواده قرار دهد.

پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «وظیفه زن نسبت به شوهرش اینست که چراغ خانه را روشن کند و غذای نیکو و شایسته تهیه بیند (۱)».

زنی به رسول خدا عرض کرد: «خدمت کردن زن در خانه شوهر چه فضیلتی دارد؟ فرمود: در مقابل هر کاریکه برای اداره امور منزل انجام دهد خدا نظر لطفی به او میفرماید. و کسیکه مورد نظر خدا واقع گردد معذب نخواهد شد (۲)».

مطلب دوم احتیاجات غذایی افراد همیشه یکسان نیست بلکه نسبت به سنین و احوال مختلف اختلاف پیدا میکند، مثلاً اطفال و جوانان چون در حال رشد و نمو هستند به مواد معدنی مخصوصاً کلسیم نیاز بیشتری دارند، باید در برنامه غذایی آنها چیزهایی را داخل کرد که از حیث مواد معدنی غنی باشند، همچنین افراد مذکور چون دارای حرکت و فعالیت زیاد هستند و بیشتر انرژی مصرف میکنند به مواد انرژی زا مانند چربیها و مواد قندی و نشاسته ای بیشتر احتیاج دارند، در تغذیه آنان باید این موضوع رعایت شود.

و همچنین احتیاجات غذایی افراد نسبت به نوع شغلشان مختلف است: مثلاً- یک مرد کارگر احتیاج بیشتری به چربیها و مواد قندی و نشاسته ای دارد، زیرا لازمه شغلش کوشش و فعالیت زیاد است، اما کسیکه شغل راحت و آسانی داشته باشد به قدر یک کارگر احتیاج به مواد مذکور ندارد. برنامه غذایی تابستان با زمستان نیز یکسان نیست، برنامه غذایی یک بیمار نیز نمیتواند با برنامه غذایی افراد سالم یکسان باشد، معمولاً باید برای بیمار غذای سبک و مقوی تهیه کرد، در مورد غذای او باید از پزشک دستور گرفت، به هر حال یک خانم خانه دار باید همه این نکات را رعایت کند و بر طبق احتیاجات افراد غذا برایشان تهیه کند.

مطلب سوم یکی از نکات

ص: ۳۶۵

۱- مستدرک ج ۲ ص ۵۵۱

۲- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۵۱

حساس و قابل توجه اینست که وقتی سن انسان از چهل تجاوز کرد معمولاً در معرض ابتلا به بیماری چاقی قرار میگیرد، شاید بعضیها چاقی را علامت سلامت مزاج بشمارند لیکن این موضوع کاملاً اشتباه است، چاقی یکی از بیماریهای خطرناک شمرده میشود و عوارض ناگواری را به دنبال دارد، اشخاص چاق در معرض ابتلای به بیماریهای قلبی، فشار خون، سخت شدن شریانها، بیماریهای کلیه و کبد و کیسه صفرا و مرض قند میباشند، به تصدیق پزشکان و تایید آمارهای شرکتهای بیمه افراد لاغر بیشتر از افراد فربه عمر میکنند، وقتی سن انسان از چهل تجاوز کرد فعالیت بدن کمتر میشود، در نتیجه، میزان سوخت و ساز آن نیز تقلیل می یابد، بنابراین به چربیها و مواد قندی و نشاسته ای کمتر احتیاج پیدا میکند، در این سن دستگاہ تولید نیروی بدن که کالوریهها را به انرژی تبدیل میسازد کمتر کار میکند، در نتیجه، کالوریهاتبدیل نشده در اطراف کمر و اطراف شرایین و اعضاء بدن جمع شده تولید چاقی میکنند، بهترین علاج چاقی کم خوری است مخصوصاً چربیها و مواد نشاسته ای و قندی.

خانمی که به شوهرش علاقه مند است به مجردیکه آثار و علائم چاقی را در او مشاهده نمود باید فوراً در برنامه غذایی او تجدید نظر کند، مواظب باشد پر خوری نکند، از مصرف چربیها و شیرینیها و خامه ممنوعش سازد، مواد قندی و نشاسته ای مانند نان و برنج از عوامل مهم چاقی هستند، کاری کند که مرد از اینها کمتر مصرف نماید، به جای اینها از مواد پروتئین دار مانند: تخم مرغ و جگر و گوشت گوسفند و گوساله و پرندگان و ماهی و پنیر بیشتر در برنامه غذایی او بگنجانند، زیرا اینها هم رفع گرسنگی میکنند و هم کالری کمتری دارند، لبنیات نیز در این سن مناسب است، اگر از جانب طبیب ممنوع نباشد میوه جات و سبزیجات نیز مناسب است، در این باره با پزشک نیز مشورت کنید و دستور بگیرید، رعایت همه

این نکات برای خانمی که به شوهرش علاقه مند است کاملاً ضرورت دارد، در واقع حیات و سلامت شوهر به دست اوست، چون هر غذایی نزدش گذاشت ناچار تناول خواهد کرد.

لیکن اگر از شوهرت سیر شده ای و هوس بیوه شدن نموده ای و میخواهی به طوری او را بقتل برسانی که مورد تعقیب پلیس قرار نگیری و کسی از جنایت تو مطلع نشود خیلی آسان است، غذاهای بسیار چرب و شیرین و خوشمزه تهیه کن و نزد شوهرت بگذار و با اصرار زیاد به پرخوری تشویقش کن، تا میتوانی نان و برنج در برنامه غذایی بگنجان، یک سفره رنگارنگ و زیبا برایش پهن کن، در اینصورت او تا بتواند شکمش را از این غذاهای لذیذ پر میکند.

اگر بدین برنامه عمل کردی مطمئن باش فاصله چندانی با بیوه شدن نداری، بزودی او را از دست خواهی داد، در عین حال از خدمات و پذیراییهای تو اظهار رضایت خواهد نمود.

ممکن است خواننده گرامی بگوید: برنامه غذایی مذکور برای طبقه یک و ثروتمندان خوب است که به انواع غذاهای لذیذ و گرانقیمت دسترسی دارند اما برای طبقه سه که اکثریت ملت را تشکیل میدهند و باتلاش شبانه روزی لقمه غذای ساده ای بدست می آورند قابل عمل نیست، اینگونه افراد چگونه می توانند برای تامین حوائج عمومی بدن برنامه غذایی داشته باشند؟!

لیکن خواننده گرامی باید بدین مطلب توجه داشته باشد که خوشبختانه مواد ضروری تغذیه بدن در همین غذاهای ساده و طبیعی بقدر کافی وجود دارد. اگر کدبانوی خانه از فن تغذیه و طبخ اطلاع کامل داشته باشد می تواند از همین حبوبات و میوه جات ساده مانند نخود و لوبیا و عدس و گندم و سیب و پیاز و گوجه و هویج و انواع مختلف سبزیجات غذایی درست کند که هم مطبوع باشد و هم مطابق بهداشت و حفظ الصحة لیکن کاردانی

مهمانداری

یکی از اموری که برای هر خانواده ای کم یا بیش اتفاق میافتد مهمانداری است، به طوریکه میتوان آنرا از لوازم حتمی زندگی دانست، مهمان نوازی رسم خوبی است، دلها را با هم مربوط میکند، باعث مودت و محبت میشود، کینه ها و کدورتها را برطرف میسازد، همنشینی و رفت و آمد با دوستان و خویشان یکی از بهترین تفریحات سالم بشمار میرود.

پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «رزق مهمان از آسمان نازل میشود. وقتی آنرا خورد، گناهان میزبان آمرزیده می شود (۱)».

امام رضا علیه السلام فرمود: «سخاوتمند از غذای مردم میخورد تا از غذایش بخورند. اما بخیل از غذای مردم نمی خورد مبادا از غذایش بخورند (۲)».

رسول خدا فرمود: «همنشینی با دوستان ایجاد محبت میکند (۳)».

امام محمد تقی علیه السلام فرمود: «نشستن با دوستان دل را زنده و عقل را بارور میکند و لو اندک باشد (۴)».

روان انسان در این دریای متلاطم زندگی به آرامش احتیاج دارد، چه آرامشی بهتر از این سراغ دارید که جمعی از دوستان و خویشان با وفادار انجمنی گرد آیند، مشکلات زندگی را موقتا به دست فراموشی بسپارند، با سخنان شیرین و دلپذیر محفل انشان را با صفا سازند، هم تفریح و تجدید نیرو کنند هم پیوند دوستی را مستحکم سازند.

آری مهمانداری رسم بسیار خوبی است و کمتر کسی پیدا میشود که حسنش را انکار کند لیکن دو محدور بزرگ بوجود آمده که اکثر خانواده ها تا بتوانند از زیر بارش شانه خالی میکنند و تا ضرورت اقتضا نکند تن بدان نمیدهند.

مشکل اول تجملات زندگی و چشم و همچشمیهای بیجا زندگی را دشوار ساخته است، اسباب و لوازم منزل که برای رفع احتیاج و تحصیل راحتی بوده از صورت حقیقی خارج شده و به صورت تجمل و خودنمایی در آمده

ص: ۳۶۸

۱- وسائل ج ۱۶ ص ۵۵۷

۲- وسائل ج ۱۶ ص ۵۲۰

۳- بحار ج ۷۴ ص ۳۵۵

۴- بحار ج ۷۴ ص ۳۵۳

است، و همین موضوع مهمانیها و رفت و آمدهای دوستانه را تقلیل داده است، شاید اکثر مردم بی میل نباشند که با دوستان و خویشانشان رفت و آمد کنند لیکن چون نتوانسته اند بر طبق دلخواه اسباب و تجملات زندگی را فراهم سازند و زندگی خویشان را ناقص می پندارند از رفت و آمد با دوستان امتناع دارند، یک فکر غلط دست و پای مردم را بسته دنیا و آخرتشان را تباه خواهد ساخت.

خانم محترم، مگر دوستان برای تماشای اسباب لوکس به منزل شما می آیند، اگر چنین منظوری دارند بهتر است به فروشگاهها و موزه ها بروند، مگر نمایشگاه اشیاء لوکس باز کرده اید و برای خودنمایی آنها را به منزل دعوت مینمایید؟ رفت و آمد برای انس و محبت و تفریح است نه برای فخرو مباهات و خودنمایی، مهمانها برای پر کردن شکم و تماشا به منزل شما نمی آیند بلکه مهمانی را یک نوع احترام می شمارند، آنان هم از این رقابتها و تجمل پرستیها متنگ آمده اند و سادگی را دوست دارند لیکن اینقدر جرئت ندارند که این رسم غلط را پایمال سازند و خودشان را از این قید و بنداختاری آزاد نمایند اگر شما با سادگی از آنان پذیرائی کنید نه تنها بدشان نمی آید بلکه خوشنود هم خواهند شد، بعدا از همین روش ساده شما پیروی نموده بدون تکلف و سختی از شما پذیرایی خواهند کرد، در اینصورت میتوانید با کمال سادگی رفت و آمد کنید و از نعمت انس و مودت بهره مند گردید، بنابراین، این مشکل را به آسانی میتوان حل کرد لیکن قدری جرئت و شجاعت لازم دارد.

مشکل دوم کارهای سنگین و دشوار مهمانداری است. خانم ناچار است در ظرف چند ساعت وسایل پذیرایی چندین نفر را فراهم سازد، و به همین علت غالباً بعض غذاها مطابق دلخواه از کار در نمی آید، در آنصورت مرد از یک طرف

ناراحت میشود که پول خرج کردم در عین حال آبرویم ریخت، زن از طرف دیگر ناراحت است که زحمت کشیدم در عین حال پیش مهمانها آبرویم ریخت و زن بی سلیقه ای معرفی شدم، بدتر از همه جواب نق نق های شوهرم را چه بگویم؟ بدین جهت کمتر مجلسی پیدا میشود که بدون اضطراب و دلهره خاتمه پذیرد، همین امر باعث شده که خانواده ها غالباً از مهمانی کردن گریزانند و از تصور آن بخود میلزنند، البته ما هم تصدیق داریم که مهمانداری کار آسانی نیست، لیکن عمده اشکال از اینجا پیدا شده که خانم مهماندار راه و رسم مهمانداری را خوب نمیداند و میخواهد در ظرف دو سه ساعت کارهای بسیار زیاد و دشواری را انجام دهد، در صورتی که اگر کاردان و با تدبیر باشد میتواند بخوبی و آسانی بهترین مجلس را برگزار کند، اکنون دو نمونه مهمانداری را برایتان مجسم میسازیم هر کدام را بهتر پسندیدید میتوانید انتخاب نمایید:

نمونه اول- مرد وارد منزل شده به همسرش میگوید: شب جمعه مهمان داریم، ده نفر از دوستان را برای صرف شام دعوت نموده ام، خانم که از مهمانداریهای گذشته خاطرات تلخی دارد از شنیدن نام مهمان قلبش به تپش افتاده بدین عمل اعتراض میکند، بالاخره مرد با دلیل و برهان والتماس و درخواست او را قانع میسازد که ترتیب این مهمانی ضرورت دارد و بهر جور شده باید وسیله آنرا فراهم سازی، از آنوقت تا روز پنجشنبه با نگرانی و اضطراب بسر میبرند، بالاخره روز پنجشنبه فرا رسید در این روز باید وسائل پذیرائی فراهم شود، خانم یا آقا برای خرید جنس از منزل خارج میشود، در بین راه فکر میکند چه چیزهایی را باید خریداری نماید. بالاخره چند رقم جنس مورد لزوم را خریده نزدیک ظهر به منزل برمیگردد، عملیات خانم بعد از ظهر شروع میشود، ناهار را خورده و نخورده از جا برخاسته مشغول کار

میشود، لیکن کار که یکی دو تا نیست، خودش را در مقابل انبوهی از کارهای دشوار مشاهده میکند مثلاً باید سبزیها را پاک نموده بشوید و خرد کند، سیب زمینی و پیاز را خرد کند، لپه ها را پاک کند، برنج را پاک نموده خیس کند، گوشتها را خرد کند، میخواد دو سه رقم خورش بپزد و احياناً مرغ سرخ کند، کباب بپزد، چلو بپزد، قند خرد کند، ظرفها را بشوید، اتاق پذیرایی را مرتب سازد، همه این کارها را میخواد دست تنها یا با یک کمک انجام دهد، با عجله و اضطراب مشغول میشود، میخواد سبزی خرد کند ولی نمیداند کار دکجاست، قدری این طرف و آنطرف میگردد تا پیدایش کند، میخواد خورش بپزد، می بیند فراموش کرده پیاز بخرد، برنج را بار گذاشته می بیند نمک نیست، یکی را میفرستد دنبال خرید پیاز و نمک، بهر یک از وسائل طبخ احتیاج پیدا کند باید مدتی بگردد تا پیدایش کند، به سر خدمتکار داد میزند، به دخترش نفرین میکند، با پسرش دعوا میکند، در وسط کار نفت چراغ طبخ یا گاز تمام میشود، ای خدا دیگر چه کنم؟ در همین حال زنگ درب منزل بصدا در آمده مهمانها یکی پس از دیگری وارد میشوند، مرد بیچاره که از اضطراب و ناراحتیهای همسرش خبر دارد از آنان استقبال میکند، پس از سلام و تعارف بسراغ چای میرود لیکن مشاهده میکند که هنوز سماور را روشن نکرده اند، به پسر یا دخترش داد میزند چرا سماور را روشن نکرده اید، بالاخره بعد از ساعتی چای درست میشود اما می بیند قند خرد کرده ندارند، تازه مشغول خرد کردن قند میشوند، بالاخره بعد از چندین مرتبه رفت و آمد چند استکان چای نزد مهمانها میگذارد، چشمش به مهمانهاست ولی دلش در آشپزخانه است، زیرا میداند در آشپزخانه غوغاست، در مقابل سخنان شیرین دوستان لبخند سردی تحویل میدهد اما دلش در اضطراب و از عاقبت این مهمانی بیمناک است، بدتر از همه اینکه مهمان زن هم داشته باشند

یا مدعوین از خویشان باشند، در اینصورت مرتبا از مرد می پرسند پس خانم کجا تشریف دارد؟

مرد جواب می‌دهد مشغول کار است الآن خدمت میرسد، گاهی خانم ناچار میشود در بحبوحه کار سری به مهمانها بزند، با لبهای خشکیده و قلب لرزان سلام و تعارفی میکند اما مگر میتواند چند دقیقه نزد آنها بماند؟

فورا عذرخواهی کرده برمیگردد، بالاخره غذا تهیه میشود لیکن غذاییکه در چنین شرائط و اوضاعی تهیه شود تکلیفش معلوم است، بعد از اینکه از آشپزخانه نجات پیدا کرده تازه میخواهد سبزی پاک کند، ماست و ترشی و مربا در ظرفها بریزد، شربت و دوغ سالاد درست کند، ظرفهای غذاخوری و تمیز و آماده کند، بدبختی اینجاست که وسائل و ظرفها هم جای مخصوصی ندارند، هر یک از آنها را در جایی باید پیدا کند، بالاخره شام حاضر میشود، مهمانها غذا خورده خدا حافظی میکنند. نتیجه-اما غذاها یکی شور شده یکی بی نمک، یکی سوخته یکی نپخته، از کثرت اضطراب بعض غذاها را فراموش نموده اند سر سفره بگذارند، اما خانم در حدود ساعت دوازده از کار خلاص خواهد شد، اما باتن خسته و اعصاب ناراحت، از ظهر تا حال نتوانسته دقیقه ای استراحت کند، فرصت نداشته ساعتی با خویشان یا خانم مهمانها بنشیند صحبت کند، حتی نتوانسته به طور کامل سلام و احوالپرسی کند.

اما مرد جز ناراحتی و اضطراب چیزی عائدش نشده با اینکه پول زیادی خرج کرده غذای مطبوعی نداشته، از تاسیس مجلس پشیمان است، ممکن است از شدت ناراحتی دعوا کند و خانم خسته را مورد سرزنش قرار دهد.

زن و شوهر نه تنها از این مهمانی سودی نبرده اند بلکه ممکن است اسباب اختلاف و کشمکش واقع شود، اگر سالم در رفتند تصمیم میگیرند بعد از این هوس مهمانداری ننمایند.

اما مهمانها چون به حالت اضطراب و پریشانی میزبانها توجه دارند به آنان خوش نخواهد گذشت. از خوردنیها و آشامیدنیها لذت

نخواهند برد، پیش خود میگویند کاش اصلاً به چنین مجلسی نرفته بودیم تا این همه اسباب مزاحمت فراهم سازیم.

یقین دارم هیچیک از خوانندگان یک چنین مهمانی پر دردسری رانمی پسندد و ترکش را بر فعلش حتما ترجیح خواهد داد.

آیا میدانید علت این همه ناراحتی و دردسر چیست؟ تنها علتش همان نامنظم بودن زندگی و عدم آشنایی خانم به فن مهمانداری است. و الامهمانداری اینقدرها هم مشکل نیست. اکنون به نمونه دوم توجه فرمایید:

نمونه دوم-مرد وارد منزل شده به همسرش میگوید: ده نفر از دوستان را برای صرف شام شب شنبه دعوت نموده ام، خانم پاسخ میدهد:

بسیار خوب، برای شام چی تهیه کنیم؟ در این مورد با هم مشورت نموده تصمیم میگیرند، آنگاه با صبر و حوصله تمام احتیاجات و لوازم پذیرایی را با قید مقدار یک بیک روی کاغذ یادداشت مینمایند. باز هم یک مرتبه دیگر با دقت آنرا میخوانند مبادا چیزی فراموش شده باشد. با یک بررسی ثانوی آنچه را در خانه موجود دارند رویش خط میکشند، و چیزهایی را که باید خرید در صورت جداگانه ای یادداشت مینمایند، در سر فرصت آنها را خریداری نموده در منزل میگذارند، روز پنجشنبه که هنوز یک روز به فرارسیدن موعد مقرر باقی مانده بعضی کارهای روز جمعه را جلو میاندازند، مثلاً خانم و آقا و فرزندانشان در موقع فراغت همکاری نموده سبزیها را تمیز کرده خرد میکنند، سیب زمینی و پیاز را شسته آماده میسازند، برنج را تمیز کرده خیس میکنند، لپه ها را پاک میکنند، قندها را خرد میکنند، نمکدانها را نمک کرده در جای خودش میگذارند، ظرفهای مورد احتیاج را تمیز و آماده میکنند، خلاصه: کارهایی را که میتوان جلو انداخت به طور تفریح انجام میدهند.

صبح روز جمعه بعد از صرف صبحانه خانم بعضی کارها را انجام میدهد مثلاً گوشتها را خرد کرده کنار میگذارد مرغها را تمیز کرده سرخ

ص: ۳۷۳

میکند، سبزی و سیب زمینی را سرخ کرده کنار میگذارد، خلاصه بعضی کارها را پیش از ظهر انجام میدهد، معلوم است همه این کارها را با صبر و حوصله انجام میگیرد و بر خانم چندان دشوار نخواهد بود، هم این کارها را انجام میدهد هم به سایر امور خانه داری میرسد، بعد از صرف ناهار و استراحت مشغول بقیه کارها میشود، اما کار زیادی ندارد زیرا اکثر کارها قبلاً انجام گرفته و اسباب و لوازم زندگی هم مرتب است، در ظرف یکی دو ساعت، بدون داد و قال و عجله و شتاب بقیه کارها را انجام میدهد، به طوریکه اوائل شب دیگر کار ندارد، آنگاه خودش را تمیز و لباسهایش را عوض میکند. سماور را روشن نموده در انتظار آمدن مهمانهاست، اگر از خویشان و محارم باشند به استقبالشان میرود، بدون اضطراب و نگرانی از آنها پذیرایی میکند، در ضمن گاهی هم سری به آشپزخانه میزند، موقع شام با کمال راحتی سفره را آماده میکند، اگر لازم باشد از شوهر و فرزندانیش نیز در این موقع استمداد مینماید، به زودی و آسانی شام آماده میشود.

مهمانها با کمال آسایش و خوشی شام را صرف میکنند و به این صورت خاتمه می پذیرد.

نتیجه- اما مهمانها علاوه بر خوردن غذاهای لذیذ و مطبوع از نعمت انس و مودت نیز برخوردار شده با کمال آسایش گفته و شنیده اند، هرگز خاطره خوش آن شب و چهره بشاش میزبان را فراموش نخواهند کرد، پذیرایی گرم او و سلیقه و کاردانی کدبانوی خانه را ستایش خواهند کرد.

اما مرد ساعتی از شب را با کمال آسودگی در کنار مهمانها نشسته بهترین تفریحات سالم را داشته است، از اینکه توانسته به نحو دلخواه از دوستانش پذیرایی کند شاد و خوشحال است، و از وجود چنین بانوی کاردانی که با ذوق و سلیقه خویش مجلس را به خوبی برگزار نموده بر خود می بالد، بیش از

پیش بخانه و چنین بانوی شایسته ای علاقه مند خواهد شد. اما خانم چون لوازم پذیرائی را با صبر و حوصله و به طور عادی تهیه نموده خسته و وامانده نمیشود، عصبانی و ناراحت نیست، پیش شوهرش و مهمانها همیشه سر بلند است، و خوشنود است که توانسته بدون اضطراب و نگرانی به بهترین وجه از مهمانها پذیرایی کند، بدینوسیله لیاقت و کاردانی خویش را باثبات رسانده دل شوهرش را بدست آورده است. بعد از اینکه این دو روش را ملاحظه فرمودید هر کدام را که پسندیدید میتوانید انتخاب کنید.

امین خانه

مخارج منزل را معمولاً مردها تامین میکنند، مرد شبانه روز زحمت میکشد و درآمدش را در طبق اخلاص نهاده تقدیم خانواده میکند، این بیگاری دائمی را یک وظیفه شرعی و وجدانی دانسته از روی عشق و علاقه انجام میدهد، برای رفاه و آسایش خانواده هر گونه رنج و ناراحتی را تحمل میکند و از خوشی آنها لذت می برد، اما از بانوی خانه دار انتظار دارد که قدر پول را دانسته بیهوده خرج نکند، از وی انتظار دارد که در خرج خانه نهایت دلسوزی و عاقبت اندیشی را بعمل آورد، یعنی اشیاء و لوازم زندگی را درجه بندی نموده ضروریات اولیه را از قبیل خوراک و پوشاک ضروری و کرایه منزل و پول آب و برق و دکتر و دارو، بر سایر امور مقدم بدارد. در مرتبه دوم اشیاء نیمه ضروری را از قبیل فرش و اسباب و لوازم زندگی بر امور غیر ضروری مقدم بدارد، ولخرجی و اسراف و تبذیر و بخششهای بیجا را یک نوع ناسپاسی و قدر شناسی می شمارد.

مرد اگر به خانه و کدبانوی خانه اعتماد پیدا کرد و فهمید که نتیجه زحماتش بیهوده صرف نمیشود به کسب و کار و ازدیاد ثروت علاقه مند شده به فکر تن پروری و ولخرجی نخواهد افتاد، اما اگر دید نتیجه زحماتش بیاد

می‌رود و خانم خانه دار لباس غیر ضروری و اسباب تجمل وزینت خودش را بر همه چیز مقدم می‌دارد و مشاهده نمود که با اینکه شبانه روز زحمت میکشد و در خانه می‌آورد اما برای مخارج ضروری زندگی همیشه لنگ بوده ناچار است قرض کند، ملاحظه کرد که نتیجه زحماتش که در خانه می‌آید مانند مال کافر حربی به دست خانم و فرزندانش غارت می‌شود، در اینصورت اعتمادش از خانه سلب می‌شود، از کار و کوشش دلسرد می‌گردد، پیش خود فکر میکند و جهی ندارد اینقدر زحمت بکشم و بخور و نخور کنم و در اختیار خانواده قدرشناس بگذارم که در مصارف بیهوده صرف کنند، من برای تامین ضروریات زندگی و حفظ آبرویم زحمت میکشم لیکن خانواده ام به فکر زندگی نبوده جز هوسبازی و ولخرجی منظوری ندارند، ممکن است رفته رفته در اثر این افکار به فکر ولخرجی و عیاشی بیفتد، و اوضاع زندگی شما متلاشی گردد.

خانم محترم، گر چه شوهرت دار و ندار خویش را در خانه آورده در اختیار تو می‌گذارد لیکن خیال نکن مالک حقیقی آنها هستی بلکه شرعا و قانونا شوهرت مالک است، تو امین خانه هستی. بنابراین جمیع تصرفات باید با اجازه و رضایت او باشد، بدون رضایت او حق نداری چیزی به کسی ببخشی یا سوغات و چشم روشنی ببری حتی برای خویشان خودت یا خویشان او، تو امانتدار خانواده هستی و در این باره مسؤولیت داری، اگر خیانت کنی در روز بازپسین مورد بازخواست قرار خواهی گرفت.

پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «زن نگهبان و امانتدار اموال شوهرش میباشد و در این باره مسؤولیت دارد (۱)».

رسول خدا (ص) فرمود: «بهترین زنان شما زنی است که خودش را خوشبو نماید، غذای مطبوع تهیه کند، در خرج خانه اقتصاد را رعایت کند. چنین بانویی یکی از اعمال و کارکنان خدا میباشد. و کسیکه برای خدا کار کند

ص: ۳۷۶

هرگز با شکست و پشیمانی روبرو نخواهد شد(۱)».

«زنی به رسول خدا عرض کرد: شوهر چه حقی بر همسرش دارد؟

فرمود: باید مطیع او باشد، از فرمانش تخلف نکند، بدون اجازه او چیزی به کسی ندهد(۲)».

رسول خدا (ص) فرمود: «بهترین زنان شما زنی است که کم خرج باشد(۳)».

اوقات فراغت را تلف نکنید

کارهای خانه داری به قدری زیاد است که یک بانوی خانه دار اگر بخواهد بخوبی انجام وظیفه کند اکثر اوقاتش را اشغال خواهد کرد.

مخصوصاً اگر دارای چندین فرزند قد و نیم قد باشد. لیکن در عین حال اکثر بانوان اوقات فراغتی هم دارند.

هر کسی مواقع بیکاری خویش را به یک جور میگذراند. دسته ای از بانوان آنها را بیهوده تلف نموده کار سودمندی انجام نمیدهند. یا بدون هدف در خیابانها پرسه میزنند، یا زن دیگری را پیدا کرده به سخنانی مشغول میشوند که صد من آنها یک قران ارزش ندارد. یا به سخنان مکرر و نغمه هایی گوش میدهند که جز تضييع وقت و ضعف اعصاب و فساد اخلاق نتیجه ای در بر ندارد. این دسته یقیناً ضرر میکنند زیرا اولاً اوقات فراغت نیز از عمر انسان محسوب میشوند، و تلف نمودن آنها پشیمانی دارد.

دوران زندگی چنان کوتاه است که هنوز چشم نگشوده باید دیده فرو بندیم.

شگفتا اگر اندک پولی را از دست بدهیم اندوهگین میشویم لیکن از تلف شدن عمر ملالی بخاطر نمیآوریم! یک انسان عاقل ساعتها بلکه دقائق عمر گرانبهای خویش را غنیمت شمرده حداکثر استفاده را از آنها می برد. از همین اوقات فراغت چه استفاده های ارزنده ای میتوان برد! ثانیاً خودبیکاری زیانبخش بوده آثار و عواقب بدی را در بر دارد. بسیاری از بیماریهای عصبی و روانی که اکثر خانمها از آنها شکوه دارند در اثربیکاری بوجود میآیند. آدم بیکار به فکر فرو میرود و برای خویشتن غم و غصه

ص: ۳۷۷

۱- وسائل ج ۱۴ ص ۱۵

۲- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۴۸

۳- مستدرک ج ۲ ص ۵۳۲

پیدا میکند. پشت سر غم و غصه هم ضعف اعصاب و پریشانی روح خواهد آمد. خوشبخت کسی است که غرق کار باشد و بدبخت کسی است که اوقات فراغتی داشته باشد که درباره خوشبختی و بدبختی خویشتن فکر کند. اشتغال به کار بسیار لذت بخش میباشد. اشخاص بیکار غالباً پزمرده و افسرده اند.

حیف نیست انسان عمر گرانیه خویش را بیهوده تلف کند و نتیجه ای از آن نگیرد؟!!

خانم محترم، شما میتوانید از همین اوقات فراغت گر چه کم و کوتاه باشند استفاده های هنگفتی ببرید. میتوانید به کارهای علمی پردازید.

بر حسب ذوق خودتان و مشورت با شوهرتان یک رشته علمی را انتخاب کنید. کتابهای مربوط به آن رشته را تهیه نموده در ساعتی فراغت مشغول مطالعه شوید و روز بروز بر فضائل و کمالات خودتان بیفزایید.

انتخاب رشته به سلیقه شما بستگی دارد. فیزیک و شیمی، هیئت و نجوم، جامعه شناسی، حقوق، روانشناسی، تفسیر قرآن، فلسفه و کلام، علم اخلاق، تاریخ و ادبیات هر یک از این رشته ها یا علوم دیگر را میتوانید انتخاب کنید و در اطرافش به مطالعه و تحقیق پردازید. بعد از اینکه بخواندن کتاب مانوس شدید از کتاب خواندن لذت خواهید برد و درک میکنید که چه حقائق شیرین و دلپذیری در کتابها وجود دارد.

بدینوسیله بهترین سرگرمی و تفریح را خواهید داشت. و روز بروز بر فضائل و کمالات شما افزوده خواهد شد و اگر پشتکار داشته باشید در همان رشته تخصص پیدا میکنید و میتوانید بدینوسیله خدمات علمی ارزنده ای از خودتان بیادگار بگذارید. میتوانید مقالات سودمندی تهیه نموده برای روزنامه ها و مجلات بفرستید. میتوانید کتابهای مفیدی بنویسید و در اختیار مردم بگذارید. بدینوسیله هم شخصیت و احترام شما زیاد میشود، هم آثار گرانبهایی از خودتان بیادگار میگذارید و ممکن است از همین راه درآمدی هم پیدا کنید. مبادا خیال کنید که با انجام امور خانه داری نمیتوان بدین موفقیت های بزرگ نائل شد. اگر سعی و

همت داشته باشید پیروزی شما حتمی خواهد بود. گمان نکن بانوان بزرگ که آثار گرانبهایی از خویشان بیادگار گذاشته اند بیکار بوده اند.

آنان نیز شغل خانه داری را انجام میداده اند لیکن اوقات فراغت خودشان را بیهوده تلف نمیکنند. بانو دورتی کارنگی که یک کتاب ارزنده و پر فروشی تالیف نموده بانوی خانه داری بوده که هم امور خانه را بخوبی انجام میداده هم در کارهای علمی به شوهرش دلیل کارنگی کمک میکرده هم به مطالعه و نوشتن کتاب اشتغال داشته است. مینویسد: من خود قسمت اعظم این کتاب را در فرصت دو ساعتی که روزانه هنگام خواب طفل کوچکم بدست میآوردم نوشتم. بسیاری از مطالعات ضروری را در مواقعی که زیر دستگاه خشک کننده مو در آرایشگاه نشسته بودم انجام دادم. (۱) در میان بانوان، دانشمندان و نویسندگان زبردستی دیده میشود که خدمات علمی گرانبهایی انجام داده و آثار بزرگی از خویشان باقی گذاشته اند. شما هم اگر همت و پشتکار داشته باشید میتوانید در این قبیل کارها دوشادوش مردها پیشرفت نمایید. اگر شوهر شما یک نفر دانشمند و اهل تحقیق باشد میتوانید در کارهای علمی باو کمک و همکاری کنید. یا مشترکاً به مطالعه و تحقیق پردازید. حیف نیست یک خانم تحصیل کرده یک مرتبه تحصیلاتش را کنار بگذارد و از مطالعه و تحقیق دست بردارد؟!

حضرت علی علیه السلام فرمود: هیچ گنجی بهتر از دانش نیست. (۲) حضرت باقر علیه السلام فرمود: هر کس شبانه روز خویش را در طلب دانش صرف کند رحمت خدا شامل حالش خواهد شد. (۳)

اگر حوصله مطالعه و تحقیق ندارید میتوانید یک رشته از کارهای هنری و دستی را یاد بگیرید و در اوقات فراغت مشغول باشید مثلاً خیاطی، گلدوزی، نقاشی، گلسازی، بافندگی کارهای خوبی هستند هر یک از آنها را که دوست میدارید یاد بگیرید و انجام دهید. بدینوسیله هم سرگرمی خوبی خواهید داشت هم ذوق و هنر خویش را نمایان می سازید، هم درآمدی پیدا میکنید که

ص: ۳۷۹

۱- آئین شوهرداری ص ۱۷۲.

۲- بحار، ج ۱ ص ۱۶۵.

۳- بحار ج ۱ ص ۱۷۴.

میتوانید به بودجه خانوادگی کمک نمایید.

اسلام نیز کارهای دستی را برای سرگرمی بانوان انتخاب نموده رسول خدا صلی الله علیه و آله میفرماید: اشتغال بریسنندگی برای بانوان سرگرمی خوبی است. (۱)

شغل بانوان

درست است که بر مردان واجب است مخارج خانواده را تامین کنند و بانوان شرعا در این باره مسؤولیتی ندارند، لیکن خانمها نیز باید شغل و کاری داشته باشند. در اسلام از فراغت و بیکاری مذمت شده است.

امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند متعال خواب زیاد و فراغت زیاد را مبعوض میدارد (۲). باز هم حضرت صادق علیه السلام فرمود: خواب زیاد، دین و دنیای انسان را ضایع و تلف می کند (۳). حضرت زهرا علیها السلام هم در خانه کار میکرد و زحمت می کشید (۴).

انسان چه نیازمند باشد چه نباشد، باید شغل و کاری داشته باشد و عمر خویش را بیهوده هدر ندهد. کار کند و جهان را آباد نماید. اگر محتاج بود در آمدش را صرف خانواده میکند و اگر نبود در امور خیریه و کمک به مستمندان بمصرف می رساند. بیکاری ملال آور و خسته کننده است، و چه بسا باعث بیماریهای روانی و جسمانی و فساد اخلاق میشود.

بهترین کار برای بانوان شوهردار کاری است که در داخل منزل انجام بگیرد. امور خانه داری و بچه داری و شوهرداری بهترین و آسانترین اشتغالات بانوان است. بانوانی خوش سلیقه و فداکار می توانند خانه را بصورت بهشت برین و مهد پرورش کودکان خوب و استراحتگاه شوهران مجاهد و پر تلاش خویش در آورند. و این کار بسیار بزرگ و ارزنده ای است. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: جهاد زن به این است که خوب شوهرداری کند (۵).

ام سلمه از رسول خدا صلی الله علیه و آله پرسید: کار کردن زن در خانه چه مقدار فضیلت دارد؟ فرمود: هر زنی که بمنظور اصلاح امور خانه چیزی را از جایی بردارد و در جای دیگر بگذارد خدا نظر

ص: ۳۸۰

۱- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۵۸.

۲- کافی-جلد ۵ ص ۸۴

۳- کافی-جلد ۵ ص ۸۴

۴- کافی-جلد ۵ ص ۸۶-بانوی نمونه اسلام ص ۷۴

۵- بحار الانوار جلد ۱۰۳ ص ۲۴۷

مرحمت باو خواهد کرد و هر کس که مورد نظر خدا واقع شود بعذاب الهی گرفتار نخواهد شد. ام سلمه عرض کرد: یا رسول الله! پدر و مادرم بقرابت، برای زنان ثوابهای بیشتری بفرمائید. رسول خدا فرمود: هنگامیکه زن آبستن میشود خدا به او اجر کسی را میدهد که با نفس و مالش در راه خدا جهاد میکند. هنگامیکه بچه اش را بر زمین نهاد به او خطاب می رسد گناهانت آمرزیده شد. اعمالت را از سر بگیر. و هنگامی که بچه اش را شیر میدهد خدا در برابر هر مرتبه شیر دادن ثواب آزاد کردن یک بنده در نامه عملش نوشته میشود (۱)

خانمهای خانه دار علاوه بر کارهای خانه داری گاهی فراغت دیگری هم پیدا میکنند، که آنها را نیز نباید بیهوده صرف کرد. در آن اوقات خوبست اشتغالات مرتبی را برای خودشان انتخاب کنند و همواره مشغول باشند: می توانند کتابهای سودمند بخوانند و در رشته های مفید تحقیق و کنجکاوی کنند، و بر علوم و اطلاعات خویش بیفزایند. و نتیجه تحقیقاتشان را بصورت کتاب یا مقاله در اختیار دیگران قرار دهند.

می توانند بکارهای هنری مانند نقاشی، خطاطی، گلدوزی، خیاطی، بافندگی، پردازند. با اشتغال به این کارها می توانند هم به اقتصاد خانواده کمک کنند هم به تولید و ترقی اقتصادی جامعه. بعلاوه در اثر اشتغال بکار از ابتلاء به بیماریهای روانی و ضعف اعصاب نیز تا حد زیادی محفوظ خواهند ماند. امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: خدا مؤمنی را که به حرفه و کاری مشغول و امین باشد، دوست دارد (۲)

بهر حال خوب است بانوان نیز شغل و کاری داشته باشند و بهترین کار برای آنها کاری است که در داخل منزل انجام میگیرد، تا به خانه داری و شوهرداری و بچه داری نیز خوب برسند.

اما بعض بانوان میل دارند یا احساس ضرورت می کنند که در خارج منزل بکاری مشغول باشند. بهترین و مناسب ترین شغلها برای بانوان اشتغالات فرهنگی یا پرستاری است. می توانند در دبستان یا دبیرستان یا کودکستان به تعلیم و تربیت

ص: ۳۸۱

۱- بحار الانوار جلد ۵ ص ۲۵۱

۲- کافی جلد ۵ ص ۱۱۳

دختران که هم شغل بسیار ارزنده ای است و هم با آفرینش لطیف آنها سازگار است مشغول باشند. یا شغل پزشکی بیماریهای زنان یا پرستاری را انتخاب نمایند. این قبیل اشتغالات هم با طبع لطیف و مهربان بانوان تناسب دارد، هم در انجام آنها نیازی به خلطه و معاشرت با مردان بیگانه را ندارند یا کمتر پیدا میکنند.

به بانوانی که می خواهند در خارج منزل به کاری اشتغال داشته باشند توصیه میشود به نکات زیر توجه نمایند:

۱- در انتخاب شغل با شوهرتان تفاهم کنید و بدون اجازه او شغل نگیرید، که این امر آرامش و صفای خانوادگی را بر هم میزند و زندگی را بر شما و فرزندان تلخ میگرداند. و این حق شوهر است که اجازه بدهد یا ندهد. به شوهران این قبیل خانمها توصیه میشود که اگر در شغل همسرشان مانعی نمی بینند لجبازی نکنند و اجازه بدهند به شغل مورد پسندش مشغول باشد، هم به مردم خدمت میکند هم به اقتصاد خانواده.

۲- در خارج منزل و در محل کار حجاب اسلامی را کاملاً رعایت نمایید. ساده و بی آرایش به محل کار بروید از خلطه و معاشرت با مردان بیگانه حتی القوه اجتناب کنید. اداره جای کار و خدمت است نه جای رقابت و خودنمایی. شخصیت به لباس و زر و زیور نیست بلکه به متانت و سنگینی و کاردانی و انجام وظیفه است. آرامش و وقار و سنگینی یک زن مسلمان را حفظ کنید. هم محترم باشید هم احساسات و عواطف لطیف همسران را جریحه دار نسازید. لباسهای زیبا و آرایش و زر و زیورتان را در خانه و برای همسران بگذارید.

۳- در عین حال که شما در خارج کار میکنید اما شوهر و فرزندان انتظار دارند از کار خانه داری و شوهرداری و بچه داری نیز غفلت نکنید: با کمک و همکاری شوهرتان نظافت منزل و طبخ غذا و شستن

ظروف و لباسها و سایر امور خانه را تنظیم کنید و در مواقع مناسب با هم انجام دهید. منزل شما باید مانند منزل سایر مردم بلکه بهتر اداره شود.

کار کردن خارج منزل مجوز این نیست که بکارهای منزل نرسید و شوهر و فرزندانتان را ناراحت سازید. کار خارج منزل مقدمه، و منزل آسایشگاه شما است. از تنظیم آسایشگاه غفلت نکنید.

به شوهران چنین بانوانی نیز توصیه میشود که در امر خانه داری و بچه داری حتما با همسرشان تعاون و همکاری نمایند. از او انتظار نداشته باشند که هم به شغلش ادامه بدهد و هم کارهای منزل را به تنهایی انجام دهد. چنین انتظاری نه مقتضای شرع است نه مطابق انصاف و وجدان، نه رسم صفا و محبت و آئین همسرداری. انصاف اقتضا دارد که کارهای منزل را در بین خودشان تقسیم نمایند و هر یک از آنها با تناسب حال و وقت، کارهایی را بپذیرد و انجام دهد.

۴- اگر بچه دار است، یا او را به کودکستانی بسپارد یا نزد شخص امین و دلسوز و مهربانی بگذارد و به محل کار برود. مبادا او را تنها در اتاق بگذارد و برود که کار بسیار ناروا و خطرناکی است. علاوه بر خطرات احتمالی، موجب ترس و عقده و بیماریهای روانی خواهد شد.

۵- اگر احساس ضرورت میکنید که به شغل دیگری غیر از مشاغل مذکور مشغول باشید، حتما با همسرتان تفاهم نمائید و با اجازه و صلاحدید او کار بگیرید. و اگر موافقت نکرد از آن شغل منصرف شوید. و در صورت موافقت سعی کنید شغلی را انتخاب کنید که کمتر با مردان بیگانه در تماس و ارتباط باشید که نه بصلاح خودتان میباشد نه بصلاح جامعه. و بهر حال حجاب اسلامی و ساده و بی آرایش بیرون رفتن را حتمارعايت کنید.

بچه داری

یکی از وظائف سنگین و حساس بانوان بچه داری است. بچه داری کار آسانی نیست بلکه

شغل بسیار پر مسئولیتی است. مقدس ترین وارزنده ترین شغلی است که دستگاه آفرینش بر عهده بانوان گذاشته است.

در اینجا باید چند مطلب به طور اختصار مورد بررسی قرار گیرد:

۱- ثمره ازدواج

گر چه کمتر اتفاق می افتد که زن و مرد به منظور بچه دار شدن تن به ازدواج بدهند، معمولاً عوامل دیگری و از جمله تمایلات جنسی محرک آنان می باشد. لیکن طولی نمی کشد که هدف طبیعی آفرینش روشن شده عشق به فرزند ظاهر می گردد. وجود فرزند میوه درخت زناشویی و یک آرزوی طبیعی است. ازدواج بی فرزند مانند درخت بی بار است. وجود فرزند پیوند زناشویی را استوار می سازد، مرد و زن را به خانه و زندگی علاقه مند می گرداند محیط خانه را با صفا و طراوت می کند. مرد را به تلاش و کوشش بیشتر وادار و زن را به خانه و کاشانه دلگرم می سازد.

ازدواج در آغاز کار بر پایه های لرزان و ناپایدار هوسرانی و تمتعات جسمانی و معاشقه های زود گذر و عشقهای دروغین بنا می شود بدین جهت همواره در معرض انحلال و جدایی است، نیرومندترین عاملی که میتواند پایداری آنرا تضمین کند همان بچه دار شدن است. جوانی و هوسرانی بزودی میگذرد، تمایلات جنسی فروکش می کند، عشقهای ظاهر به سردی میگراید. تنها یادگاری که از آن دوران باقی میماند و اسباب آرامش و دلگرمی مرد و زن را فراهم میسازد وجود فرزند است. بدین جهت امام سجاد علیه السلام فرمود: سعادت انسان در اینست که فرزندان صالحی داشته باشد که به آنان استعانت جوید. (۱)

پیغمبر اسلام (ص) فرمود: فرزند صالح گیاه خوشبویی است از گیاهان بهشت. (۲)

رسول خدا فرمود: بر تعداد فرزندان بيفزایید زیرا من در قیامت به زیادی شما بر سایر ملل افتخار خواهم کرد. (۳)

چقدر نادانند افرادی که با بهانه های بیجا از بچه دار شدن خودداری مینمایند و بدینوسیله با ناموس آفرینش انسان مبارزه میکنند!؟

۲- تربیت فرزند

مهم ترین و حساس ترین وظیفه بانوان پرورش و تربیت

ص: ۳۸۴

۱- وسائل ج ۱۵ ص ۹۶.

۲- وسائل ج ۱۵ ص ۹۷.

۳- وسائل ج ۱۵ ص ۹۶.

فرزند است. در این باره پدر و مادر هر دو مسئولیت دارند لیکن ثقل این کار معمولاً بر دوش مادران می‌باشد.

زیرا آنها هستند که می‌توانند مرتباً از کودکان خویش مراقبت و حفاظت نمایند. اگر مادران به وظیفه سنگین و مقدس مادری آشنا باشند و با برنامه صحیح نونهالان اجتماع را پرورش دهند می‌توانند اوضاع عمومی یک اجتماع بلکه جهان را به طور کلی دگرگون سازند. بنابراین ترقی و تنزل، پیشرفت و عقب ماندگی اجتماع در دست بانوان و به اختیار آنهاست.

بدین جهت پیغمبر اسلام (ص) فرمود: بهشت در زیر پای مادران است. (۱)

اطفالی که هم اکنون در محیط کوچک خانه پرورش می‌یابند مردان و زنان آینده اجتماع خواهند بود. هر درسی را که در محیط خانه و در دامن پدر و مادر فرا گیرند در اجتماع فردا به مرحله عمل خواهند رسانید. اگر خانواده‌ها اصلاح گردند اجتماع نیز حتماً اصلاح خواهد شد. چون اجتماع به غیر از همین خانواده‌ها چیزی نیست. اگر کودکان امروز، تندخو، ستیزه‌گر، متجاوز، چاپلوس، دروغگو، بد اخلاق، کوتاه فکر، بی اراده، تو سری خور، زور شنو، ترسو، خجول، نادان، خودخواه، پول پرست، لابی‌بالی پرورش یابند جامعه بزرگ فردا نیز به همین صفات و اخلاق زشت گرفتار خواهد شد. اگر امروز تو سری خور شما بودند فردا تو سری خور ستمگران خواهند شد. اگر امروز با تملق و چاپلوسی از شما چیزی گرفتند فردا هم در مقابل زورگویان چاپلوسی خواهند کرد.

و بالعکس اگر کودکان امروز درستکار، شجاع، بلند همت، خوش اخلاق، خیرخواه، بردبار، دلداری، با ایمان، زور نشنو، غیر متجاوز، عدالتخواه، بزرگ نفس، حقگو، امانتدار، دانا، روشنفکر، راستگو، صریح‌اللهجه تربیت شوند فردا هم همین صفات عالی را به صورت کاملتری ظاهر خواهند ساخت.

بنابراین، پدران و مادران و بالاخص مادران در قبال فرزندان خویش و اجتماع بزرگترین و سنگین‌ترین مسئولیت را خواهند داشت.

اگر مطابق نقشه صحیح و برنامه دقیق تربیتی در تربیت کودکان خویش اقدام نمایند بزرگترین خدمت را نسبت به اجتماع آینده خواهند نمود. و اگر در انجام

ص: ۳۸۵

این وظیفه بزرگ سهل انگاری کنند در قیامت مسؤول خواهند بود. بدین جهت امام سجاد علیه السلام فرمود: حق فرزندت اینست که بدانی که او از تو می‌باشد. بد باشد یا خوب با تو نسبت دارد. در قبال پرورش و تادیب او و راهنمایی اش به سوی خدا و کمک کردنش به فرمانبرداری مسؤولیت داری. رفتار با او رفتار کسی باشد که یقین دارد در مقابل احسان کردن به او پاداش نیک خواهد داشت و در مقابل بد رفتاری کیفر بد خواهد دید. (۱)

در اینجا باید یادآور شویم که چنان نیست که هر بانویی از شغل مادری و تربیت صحیح آگاه باشد بلکه رموز آنرا باید یاد گرفت. لیکن در این اوراق کوتاه نمیتوان وارد فن تربیت شد و مباحث دقیق آنرا مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. آن خود بحث دقیق و دامنه داریست که به کتاب جداگانه ای نیازمند است (۲). خوشبختانه کتابهایی در این باره تالیف شده در اختیار خوانندگان قرار دارد. مادران علاقه مند میتوانند آنها را تهیه و مطالعه نمایند و از تجربیات خودشان نیز استفاده کنند. اگر بانوی با هوش و علاقه مندی باشد میتواند علاوه بر تربیت کردن فرزندان، خدمات علمی ارزنده ای هم انجام دهد. با بکار بستن دستوره‌های تربیتی و ملاحظه آثار و نتایج آنها بزودی در فن تربیت تخصص پیدا خواهد کرد. در آنصورت میتواند به وسیله اطلاعات جالبی که در این باره بدست آورده در راه اصلاح و تکمیل کتابهای تربیتی خدمات علمی و ارزنده ای انجام دهد.

لیکن یادآوری یک نکته ضرورت دارد. بسیاری از مردم از معنای صحیح تربیت غافل بوده بین تعلیم و تربیت فرق نمیگذارند. تربیت را نیز یک نوع تعلیم می‌پندارند. خیال میکنند با یاد دادن یک سلسله مفاهیم و مطالب سودمند دینی یا تربیتی و به وسیله پند و اندرزهای حکما و شعراء و نقل سرگذشت مردان نیک میتوان کودک را کاملاً تحت

ص: ۳۸۶

۱- بحار ج ۷۴ ص ۶.

۲- به کتاب آئین تربیت از همین مؤلف مراجعه شود

تأثیر قرار داد و مطابق دلخواه تربیتش نمود. مثلاً گمان میکنند اگر آیات و روایات مربوطه مذمت دروغگویی را به اطفال یاد دادند و وادارشان کردند چندین حدیث و داستان درباره فضیلت راستگویی از بر کنند، و حتی در حضور مردم بخوانند و جایزه بگیرند، راستگو تربیت خواهند شد. در صورتیکه در مورد تربیت به این مقدار نمیتوان اکتفا نمود. البته از بر کردن آیه و حدیث و داستانهای آموزنده بی اثر نیست. لیکن آثاری را که از تربیت انتظار داریم نباید از این قبیل برنامه های صوری انتظار داشته باشیم. اگر در صدد تربیت صحیح و کامل باشیم باید کودک را در شرائط و اوضاع خاصی قرار دهیم و محیط صالح و مناسبی برایش بوجود آوریم که طبعاً راستگو و صالح و درستکار پرورش یابد. محیط نشو و نما و پرورش کودک اگر محیطی راستی، درستی، امانتداری، ایمان، پاکیزگی، انضباط، شجاعت، خیرخواهی، مهر، وفا، صمیمیت، عدالت، کار و کوشش، عفت، آزادی، بلند همتی، غیرت، فداکاری باشد، کودک نیز با همین صفات خو گرفته تربیت میشود. و همچنین اگر در محیط خیانت، نادرستی، دروغ، حيله بازی، چالپوسی، کثافت، تعدی و تجاوز، عدم رعایت حقوق، عدم آزادی، بغض و کینه توزی، ستیزه گری، لجبازی، کوتاه فکری، نفاق و دو رویی پرورش یافت خواه ناخواه بدین صفات زشت خو گرفته فاسد و بد عمل تربیت خواهد شد. و در اینصورت پند و اندرزهای دینی و ادبی گر چه آنها را از بر بخواند اصلاحش نخواهد کرد. صدها آیه و روایت و شعر و داستان به مقدار یک عمل آموزنده تأثیر نخواهد کرد - دو صد گفته چون نیم کردار نیست پدر و مادر دروغگو نمیتوانند بوسیله آیه و حدیث کودک را راستگو تربیت نمایند. پدر و مادر کثیف و بی انضباط با عمل خودشان بچه را کثیف و بی انضباط بار میآورند. کودک بیش از آنمقدار که به سخنان شما توجه دارد در اعمال و رفتار تان دقت میکند.

بنابراین پدر و مادرانیکه در صدد اصلاح و تربیت فرزندان خویش هستند باید قبلاً محیط خانوادگی و روابط خودشان و اخلاق

و رفتارشان را اصلاح کنند تا فرزندانشان خواه ناخواه صالح و شایسته تربیت شوند.

تغذیه و بهداشت

یکی از کارهای حساس بانوان تغذیه اطفال است. سلامت و بیماری، زشتی و زیبایی، حتی خوش اخلاقی و بد اخلاقی، زیرکی و کودنی کودکان مربوط به چگونگی تغذیه آنها است. احتیاجات غذایی آنان با بزرگسالان یکسان نخواهد بود و در سنین مختلف نیز تغییر پیدا می کند.

یک بانوی بچه دار باید همه این جهات را رعایت کند.

بهترین و کاملترین غذاها شیر است. تمام موادی که برای تغذیه و رشد بدن ضرورت دارد در شیر هست. به همین جهت شیر مادر برای نوزاد از هر غذایی سالم تر و بهتر می باشد.

زیرا مواد موجود در شیر مادر با دستگاه گوارش طفل مناسب بوده براحتی هضم می شود. به علاوه، تقلب بردار نیست. نیازی هم به جوشاندن ندارد تا بعضی مواد غذایی آن در اثر جوشاندن از بین برود.

بدین جهت حضرت علی علیه السلام فرمود: برای طفل هیچ غذایی بهتر و با برکت تر از شیر مادر وجود ندارد (۱).

دکتر عبدالحسین طباطبائی رئیس منطقه مدیترانه شرقی بهداشت جهانی در پیام خود می گوید: عامل مهمی که کودک را مستعد بیماری می کند محروم کردن وی از شیر مادر یعنی یگانه بیمه زندگی اوست (۲).

لیکن مادران بچه شیر ده باید بدین موضوع توجه داشته باشند که مواد مختلف غذایی اطفال به وسیله شیر خوردن در اختیار آنها گذارده می شود.

مواد موجود در شیر هم باید به وسیله غذای مادر تامین شود. یعنی چگونگی شیر مادر به نوع و مقدار خوراک او بستگی دارد. به هر نسبت که غذای مادر متنوع و کامل باشد به همان نسبت شیرش نیز کامل و غنی خواهد بود. بنابراین، بر مادران شیر ده لازم است که در آن ایام از غذای خودشان کاملاً مراقبت نمایند. باید غذای آنها از حیث غذائیت به قدری غنی باشد که بتواند

ص: ۳۸۸

۱- وسائل ج ۱۵ ص ۱۷۵

۲- اطلاعات ۱۵ فروردین ۱۳۵۳

احتیاجات غذایی خودشان و نوزادشان را تامین کند.

اگر این جهت را مراعات نکنند ممکن است سلامت خودشان و طفلشان در معرض خطر قرار گیرد. بر پدر نیز لازم است که برنامه غذایی همسر بچه شیرده اش را طوری مرتب سازد که از جهت غذائیت بسیار غنی و کامل باشد و بدین وسیله سلامت او و فرزندش را تامین نماید. و اگر در این باره کوتاهی نمود جریمه اش را به دکتر و دارو خواهد پرداخت. در این باره می توان از پزشک دستور گرفت یا از کتابهای غذاشناسی استفاده نمود.

ولی به طور کلی غذای مادر باید متنوع و گوناگون باشد، باید از انواع خوراکیها میل کند. باید انواع سبزیها، میوه ها، حبوبات، گوشت، تخم مرغ، لبنیات در برنامه غذایی او گنجانده شود، و از همه اینها گاه گاه استفاده کند. به هر حال، شیر مادر بدون تردید آثار نیک یا بدی در نوزاد خواهد گذاشت که نمی توان آنها را نادیده گرفت. بدین جهت علی علیه السلام فرمود: زنان احمق را برای شیر دادن انتخاب نکنید زیرا شیر طبیعت نوزاد را دگرگون خواهد ساخت (۱).

حضرت باقر علیه السلام فرمود: زنان زیبا را برای شیر دادن انتخاب کنید زیرا شیر اثر دارد و صفات زن شیرده را به طفل شیرخوارسرایت می دهد (۲).

نوزاد را منظم و در ساعتهای معین شیر بدهید، تا با نظم و ترتیب عادت کند و بردبار و صبور بار بیاید، و معده و دستگاه گوارشش سالم بماند. اگر نظم و ترتیب را رعایت نکردید و هر وقت گریه کرد پستان دردهانش گذاشتید با همین وضع عادت می کند.

گاه و بیگاه گریه را سر می دهد و اسباب مزاحمت شما را فراهم می سازد. در بزرگی نیز همین بی نظمی را از دست نخواهد داد. حریت و آزادی را از دست می دهد. در مشکلات زندگی صبر و حوصله ندارد و بانداک چیزی یا ستیزه گری را آغاز می کند یا به گریه و

ص: ۳۸۹

۱- وسائل ج ۱۵ ص ۱۸۸

۲- وسائل ج ۱۵ ص ۱۸۹

زاری متوسل می شود. خیال نکنید که رعایت نظم و ترتیب درباره نوزاد دشوار است. اگر چند روزی صبر و حوصله به خرج بدهید بزودی با برنامه دلخواه شما عادت خواهد کرد.

کارشناسان تغذیه اطفال اظهار می دارند که هر سه یا چهار ساعت یک بار باید نوزاد را از شیر سیر کرد. در موقع شیر دادن طفل را در دامن بگذارید. زیرا علاوه بر اینکه شیر خوردن برایش آسان است، از شما احساس محبت و مهربانی می کند و همین احساس در شخصیت آینده اش مؤثر خواهد بود. هنگامی که در رختخواب خوابیده اید نوزاد را پهلوی خودتان نگذارید و شیر بدهید. زیرا ممکن است در همان حالیکه پستانتان در دهان اوست خوابتان ببرد و بدین وسیله آن طفل بیگناه که نمی تواند از خویش دفاع کند خفه شود. این امر را خیلی بعید م شمارید زیرا از این قبیل حوادث بسیار اتفاق افتاده است.

اگر پستان شما شیر ندارد می توانید از شیر گاو استفاده نمایید. ولی چون شیر گاو غلیظتر از شیر زن می باشد و قند کمتری دارد قدری آب و قدری شکر به آن اضافه کنید. یا از شیرهای پاستوریزه استفاده کنید یا اینکه شیر را در حدود بیست دقیقه بجوشانید تا اگر دارای میکروب است کشته شود. شیر داغ یا سرد به بچه ندهید مواظب باشید حرارتش به اندازه حرارت شیر مادر باشد. بعد از هر دفعه که او را شیر می دهید شیشه و سر شیشه را کاملاً بشوید، مخصوصاً در تابستان، زیرا ممکن است آلوده و متعفن گردد و به سلامت شیرخوار آسیب رساند. مواظب باشید شیر فاسد و مانده به او ندهید. برای شیر دادن بهتر است از شیشه های درجه دار استفاده کنید تا مقدار خوراکش منظم گردد.

اگر می خواهید از شیر خشک استفاده کنید حتماً با پزشک اطفال مشورت نمایید زیرا شیر خشک انواع مختلفی دارد باید پزشک تعیین کند چه نوعی از آنها

با دستگاه گوارش طفل شما تناسب دارد به هر حال دقت کنید تازه باشد.

می توانید گاهی هم آب میوه به کودک بدهید. از پنج شش ماهگی کم کم به غذا خوردن عادتش بدهید می توانید از سوپ رقیق استفاده کنید.

می توانید بیسکویت یا نان قندی تازه را در آب حل کرده به او بخورانید. ماست شیرین و پنیر تازه نیز مفید است. از نه ماه به بعد از غذاهای خوراکی خودتان قدری به او بدهید. نوزاد هم مانند شما احتیاج به آب پیدامی کند اگر احساس کردید تشنه است آبش بدهید. گریه و بیتابی اطفال گاهی در اثر تشنگی می باشد. غذاهای رقیق و متنوع به او بدهید مخصوصاً میوه جات و سبزیهای پخته و سوپ استخوان برای اطفال مفید است. اما تامی توانید دستگاه گوارش جدید و بی عیب آنها را به وسیله چای مسموم نسازید.

بهداشت و نظافت کودک را کاملاً رعایت کنید. رختخواب و لباسهایش همیشه تمیز باشد. کهنه هایش را زود بزود عوض کنید.

دستهایش را با آب و صابون بشویید، از حمام دادن و شستشوی او غفلت نکنید. زیرا کودک در مقابل میکروبها چندان استقامتی ندارد، اگر بهداشت را رعایت نکنید ممکن است بیمار یا تلف شود.

از بیماری هائی که واکسن دارند مانند: آبله، سرخک، سیاه سرفه، آبله مرغان، مخرمک، فلج اطفال، به وسیله واکسن قبلاً از آنها جلوگیری کنید. علاج واقعه را قبل از وقوع باید کرد.

خوشبختانه واکسن این قبیل بیماریها در بهداریها مجاناً در اختیار شما گذاشته می شود.

اگر قوانین نظافت و بهداشت را کاملاً رعایت کنید می توانید فرزندان سالم و شاداب و نیرومند پرورش دهید و از خویشتن به یادگار بگذارید.

بخش دوم: وظائف مردان

سرپرست خانواده

زن و شوهر دو رکن بزرگ خانواده هستند لیکن مرد بدان جهت که آفرینش ویژه ای دارد و از جنبه تعقلات قوی تر است رکن بزرگ و سرپرست خانواده محسوب میشود.

خداوند بزرگ نیز او را به عنوان قیم و سرپرست خانواده شناخته در

قرآن کریم میفرماید: مردها سرپرست زنان میباشند، زیرا خدا بعض کسان را بر بعض دیگر برتری داده است (۱).

چون بدین مقام شناخته شده طبعا وظائف سنگین تر و دشوارتری هم خواهد داشت.

اوست که میتواند با تدبیرات عاقلانه خویش خانواده را به بهترین وجه اداره کند و اسباب خوشبختی و سعادت آنان را فراهم سازد و محیطخانه را همانند بهشت برین مرتب و منظم گرداند، و همسرش را به صورت فرشته ای در آورد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: مرد سرپرست خانواده است و هر سرپرستی نسبت به زیردستانش مسؤولیت دارد (۲).

مردی که مدیر خانواده است باید بدین نکته توجه داشته باشد که زن نیز انسانی است مانند مرد. خواسته ها و آرزوها و حق حیات و آزادی دارد. باید بداند که زن گرفتن به معنای برده گرفتن نیست بلکه به معنای انتخاب شریک در زندگی و یار و مونس گرفتن است. باید به خواسته های درونی و آرزوهای او نیز توجه داشته باشد. چنان نیست که مرد مالک مطلق زن و مطلق العنان باشد. زن نیز حقوقی بر گردن شوهر دارد.

خداوند بزرگ در قرآن مجید میفرماید: همانطور که زنها نسبت به شوهرانشان وظائفی دارند حقوقی هم بر گردن آنها دارند و مردان را بر آنها برتری هست (۳).

زن داری

چنانکه شوهرداری بزرگترین وظیفه یک بانوی خانه دار بوده در شریعت اسلام در ردیف جهاد قرار گرفته است همچنین زن داری بزرگترین و ارزنده ترین عمل یک مرد زندار بوده راز سعادت مندی خانواده میباشد.

اما زن داری کار آسانی نیست بلکه رموزی دارد که هر کس کاملا بدانها آشنا باشد میتواند همسرش را مطابق دلخواه به صورت یک بانوی ایده آل بلکه فرشته رحمت در آورد.

مردیکه بخواهد واقعا زن داری کند باید اخلاق و روحیات همسرش را کاملا بدست آورد، از خواسته های درونی و تمایلات نفسانی او آگاه شود و بر طبق آنها برنامه

ص: ۳۹۲

۱- سوره نساء آیه ۳۴

۲- مستدرک جلد ۲ ص ۵۵۰

۳- سوره بقره آیه ۲۲۸

زندگی را مرتب سازد. به وسیله اخلاق و رفتار خویش چنان در او نفوذ کند و دلش را بدست آورد که به خانه و زندگی دلگرم شده از روی عشق و علاقه خانه داری کند.

زن داری کلمه جامع و مبهمی است که احتیاج به شرح و توضیح دارد. در مباحث آینده مورد شرح و بسط قرار خواهد گرفت.

مهرورزی کن

زن کانون محبت و یک موجود صد در صد عاطفه ای است. از وجودش مهر و محبت میبارد.

حیات و زندگی او به عشق و علاقه بستگی دارد. دلش میخواهد محبوب دیگران باشد. هر چه محبوبتر باشد شاداب تر خواهد بود. برای بدست آوردن محبوبیت تا سر حد فداکاری کوشش میکند. اگر بداند محبوب کسی واقع نشده خودش را شکست خورده و بی اثر پنداشته دائم پزمرده و افسرده خواهد بود. بدین جهت میتوان به طور قطع مدعی شد که بزرگترین رمز زن داری اظهار محبت و علاقه است.

آقای محترم! همسر شما قبلا از محبتهای بی شائبه پدر و مادر کاملاً برخوردار بود. اما از هنگامیکه پیمان زناشویی را امضا نمود از دیگران برید و با تو پیوند دوستی بست. بدان امید به خانه ات قدم نهاد که تو تنها به اندازه همه آنان بلکه بیشتر او را دوست بداری. انتظار دارد عشق و محبت تو از پدر و مادرش عمیق تر و پایدارتر باشد. چون به عشق و محبت تو اعتماد داشته تمام هستی و موجودیت خویش را در اختیار نهاده است.

بزرگترین رمز زن داری و بهترین کلید حل مشکلات زناشویی اظهار عشق و علاقه است. اگر میخواهی دل همسرت را به طوری مسخر گردانی که مطیع تو باشد، اگر میخواهی پیوند زناشویی را استوارسازی، اگر میخواهی او را به خانه و زندگی دلگرم نمایی، اگر میخواهی او را نسبت به خودت علاقه مند سازی، اگر میخواهی تا آخر عمر نسبت به تو وفادار باشد و اگر و اگر، بهترین راهش اینست که

تا می‌توانی نسبت به همسرت اظهار عشق و علاقه کن.

اگر بداند محبوب تو نیست از خانه و زندگی بیزار خواهد شد، همیشه پزمرده و افسرده خواهد بود، به خانه داری و بچه داری بی علاقه می‌گردد، وضع منزل شما همیشه نامنظم خواهد بود. پیش خود فکر میکند چرا برای شوهری جان بکنم که دوستم ندارد.

خانه شما که از عشق و محبت خالی گشت به صورت جهنم سوزانی تبدیل می‌گردد. اگر چه اسباب و وسائلش مرتب باشد اما چون بوی عشق و محبت نمیدهد صفا و رونق نخواهد داشت.

ممکن است همسرت به بیماریهای روانی و ضعف اعصاب مبتلا شود.

ممکن است برای جبران کسری محبوبیت خویش در صدد برآید در دل دیگران نفوذ کند.

ممکن است به قدری از شوهر و خانه بیزار گردد که جدایی را بر آن زندگی سرد و بی رونق ترجیح داده تقاضای طلاق کند.

مسئولیت همه این حوادث بر عهده مرد است که نتوانسته بخوبی زن داری کند. باور کنید بخش مهمی از طلاقها در اثر همین بی مهریها وجود می‌آید.

به آمار زیر توجه فرمایید:

نیاز روانی به محبت و بی اعتنائیهای شوهر و اشتغال او به کارهای زیاد در نتیجه غفلت از حال روحی زن سبب جداییهای بسیار شده است. در سال ۱۳۴۸ از میان ۱۰۳۷۲ زن و مردیکه از یکدیگر جدا شدند، ۱۲۰۳ زن علت جدایی را خستگی و دلزدگی از زندگی و احساس پوچی و بیهودگی و بی توجهی شوهر به مسائل عاطفی دانسته اند (۱).

زنی در دادگاه اعلام کرد: حاضر است علاوه بر بخشیدن مهر خودده هزار تومان هم به شوهرش بدهد تا با طلاق او موافقت کند. از ازدواج آنها چهار ماه می‌گذرد. زن گفت: چون شوهرم به طوطیهای خود بیشتر از من علاقه مند است نمیخواهم بیش از این با او زندگی کنم. (۲)

مهر و محبت خانوادگی از همه چیز ارزش دارتر است بدین جهت خداوند بزرگ

ص: ۳۹۴

۱- اطلاعات ۱۵ آذر ۱۳۵۰

۲- اطلاعات ۶ بهمن ۱۳۵۰

در قرآن مجید آنرا یکی از آثار قدرت و نعمتهای بزرگ شمرده بر بندگان منت نهاده میفرماید:

«یکی از آیات خدا اینست که همسرانی برایتان آفرید تا با آنان انس بگیرید. و در میانتان محبت و مهربانی افکند. و در این موضوع برای اهل تفکر آیاتی هست (۱)».

امام صادق علیه السلام فرمود: زن از مرد آفریده شده و تمام توجهش به سوی مردها معطوف میباشد. پس همسرانتان را دوست بدارید (۲).

حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر کس از دوستان ما باشد به همسرش بیشتر اظهار محبت میکند (۳).

رسول خدا (ص) فرمود: هر چه ایمان انسان کاملتر باشد به همسرش بیشتر اظهار محبت مینماید (۴).

امام صادق (ع) فرمود: یکی از اخلاق پیمبران اینست که نسبت به همسرانشان محبت دارند (۵).

پیغمبر فرمود: این سخن مرد که به همسرش میگوید: واقعا ترا دوست دارم، هرگز از قلبش خارج نخواهد شد (۶).

گر چه محبت باید از صمیم قلب باشد تا در دل طرف اثر بگذارد، زیرا دلها با هم راه دارند، لیکن به محبت قلبی تنها هم نباید اکتفا کرد، بلکه لازم است صریحا آنرا اظهار نمود. در صورتی میتوان انتظار نتیجه داشت که آثار محبت در زبان و افعال و رفتار شخص نمایان باشد.

صریحا و بدون احتیاط به همسرت اظهار عشق و علاقه کن: در حضور و غیاب از وی تعریف کن، اگر به سفر رفتی برایش نامه بنویس و از درد فراق بنال. گاهی برایش تحفه ای خریده تقدیمش کن. اگر دسترسی به تلفن داری گاه گاهی از احوالش جويا شو.

یکی از موضوعاتی که بانوان هرگز آنرا فراموش نمینمایند همین عشقها و مهرورزیهای واقعی است. برای نمونه بداستان زیر توجه فرمایید:

خانمی به نام... از شوق گریست و گفت: در یک شب پاییزی با جوانی ازدواج کردم. مدتها زندگی ما به آرامی گذشت. خود را خوشبخت ترین زن روی زمین حس میکردم. شش سال در خانه کوچکی که برایم

ص: ۳۹۵

۱- سوره روم آیه ۳۱

۲- بحار جلد ۱۰۳ ص ۲۲۶

۳- بحار جلد ۱۰۳ ص ۲۲۳

۴- بحار جلد ۱۰۳ ص ۲۲۸

۵- بحار جلد ۱۰۳ ص ۲۳۶

۶- شافی جلد ۲ ص ۱۳۸

ترتیب داده بود بسر بردم. تا اینکه روزی خوشبختی ام صد برابر شد.

آن روز باردار شده بودم. هنگامیکه این خبر را به شوهرم دادم مرا در آغوش گرفت و چون کودکان گریه را سر داد. از شوق آن قدر گریست که بدون اغراق چندین بار نزدیک بود نقش بر زمین شود. پس از آن بیرون رفت و با پس انداز خود یک گردن بند الماس برایم خرید. هنگامیکه آنرا به من داد گفت: این گردن بند را به بهترین زن دنیا که تا به حال دیده ام تقدیم میکنم. اما افسوس که طولی نکشید که در یک حادثه غم انگیز رانندگی کشته شد (۱).

به همسرت احترام بگذار

زن نیز مانند مرد خودش را دوست دارد و به حفظ شخصیت خویش علاقه مند است.

دوست دارد محترم و گرامی باشد. از تحقیر و توهین رنجیده خاطر میگردد. اگر مورد احترام قرار بگیرد احساس شخصیت نموده و به کار و زندگی دلگرم میشود. از احترام و احترام کننده خوشش میآید، از توهین و توهین کننده متنفر میباشد.

آقای محترم! همسرت حتما از شما انتظار دارد که بیش از دیگران به وی احترام بگذاری. البته حق دارد چنین انتظاری را داشته باشد. زیرا ترا شریک زندگی و بهترین یار واقعی خویش میداند.

شبانه روز برای آسایش تو و فرزندان زحمت میکشد. آیا حق ندارد انتظار داشته باشد که وجودش را، غنیمت شمرده به وی احترام بگذاری؟

بزرگداشت او ترا کوچک نمیکند بلکه حق شناسی و صفا و مودت ترا باثبات میرساند. به همان اندازه بلکه بیشتر از آن مقدار که به دیگران احترام میگذاری به همسرت احترام بگذار. در موقع صحبت کردن ادب را کاملاً رعایت کن.

با کلمه تو «او را مخاطب نساز بلکه همیشه از کلمه شما» که علامت احترام است استفاده کن. هیچگاه کلامش را قطع نکن. بر سرش داد نزن. با احترام و نام خوب او را صدا بزنی. در موقع نشستن به او

ص: ۳۹۶

احترام بگذار. وقتی وارد منزل میشوی اگر از سلام کردن غفلت نمود به او سلام کن.

وقتی از خانه بیرون میروی خدا حافظ بگو. وقتی به سفر میروی با او تودیع کن. برایش نامه بنویس، اگر شب تولدش معلوم است بعنوان احترام دسته گل یا تحفه دیگری تقدیمش کن، در مجالس و در حضور دیگران به وی احترام بگذار. از توهین و تحقیر جدا پرهیز. از دشنام و ناسزا گفتن اجتناب کن. از مسخره کردن و دست انداختن او و لو به طور شوخی جدا خودداری کن. خیال نکن چون خصوصی هستی بدش نمیآید بلکه چنین انتظاری را هرگز از تو نداشته کاملاً رنجیده خواهد شد گر چه به زبان نیاورد.

از باب نمونه به داستان زیر توجه فرمایید:

خانم موقر و متینی که باید ۳۶-۳۵ سال داشته باشد، با حالت خشم و غضب درباره تقاضای طلاق میگوید: حدود دوازده سال است با همسرم ازدواج کرده ام. مرد خوبی است. بسیاری از محسنات یک آدم کامل و دوست داشتنی را دارد. اما هرگز نخواست بفهمد که من زن او، همسر او، مادر دو فرزند او هستم. به خیال خودش مرد مجلس آرایبی است. اما مجالس را با دست انداختن من میآراید. نمیتوانید فکر کنید چقدر زجر کشیده ام. بکلی اعصابم خراب شده دائماً مجبورم دکتر بروم. هزار بار با شوهرم حرف زده ام. خواهش و التماس کرده ام که من زن تو هستم، سن و سالی دارم. درست نیست که پیش آشنا و غریبه صد جور شوخی زننده و غیر دوستانه با من میکنی. متلک میگویی که دیگران بخندند و مثلاً- خوش بگذرانند. من اغلب از همه خجالت میکشم و چون از اول شوخ طبع و بذله گو نبوده ام هیچوقت نمیتوانم با شوهرم مقابله به مثل کنم. بنابراین چون خواهش و تمناهای من فائده نداشت با تمام رنجهاییکه میدانم در انتظارم نشسته خواهم ساخت تا از مردقدر ناشناسی که هیچوقت احترام مرا نگه نداشته جدا شوم (۱).

همه بانوان مانند بانوی مذکور

ص: ۳۹۷

از شوهران خویش انتظار احترام دارند و از توهین و تحقیر جدا ناراحت میشوند. اگر در مقابل بی احترامیهای شوهر سکوت نمودند دلیل رضایتشان نیست. بلکه یقین داشته باش که قلبا مکدر خواهند شد و لو اصلا به زبان نیاورند. اگر به همسرت احترام بگذاری او نیز به تو احترام خواهد گذاشت. و بدین وسیله رشته دوستی و صمیمیت شما روز بروز استوارتر خواهد شد. و در نزد دیگران نیز محترم خواهید شد. اگر هم به او بی احترامی کردی و تلافی کردتقصیر خودت میباشد.

آقای محترم زن گرفتن با برده گرفتن خیلی فرق دارد. به عنوان برده و اسیر به خانه ات نیامده بلکه انسان آزادی است که به منظور تاسیس یک زندگی مشترک سعادت‌مندان به خانه ات قدم نهاده. همان انتظاراتی را که تو از وی داری او هم عینا همان انتظارات را دارد. پس چنان با او رفتار کن که دوست داری با تو رفتار کند.

حضرت صادق (ع) از پدرش نقل کرد... که فرمود: هر کس زن گرفت باید او را گرامی و محترم بشمارد (۱).

رسول خدا (ص) فرمود: هر کس مسلمانی را گرامی بدارد خدا او را گرامی خواهد داشت (۲).

پیغمبر اسلام (ص) فرمود: زنان را گرامی نمیدارند مگر افراد بزرگوار. و به آنان توهین نمیکنند جز مردم پست و فرومایه.

رسول خدا (ص) فرمود: هر کس به خانواده اش توهین کند خوشی زندگی را از دست خواهد داد (۳).

خوش اخلاق باش

دنیا در مسیر معین و بر طبق نقشه منظمی می چرخد. حوادث روزگار با نظم و ترتیب مرموز یکی پس از دیگری خودنمایی میکنند. وجود ناچیز ما در این جهان پهناور به منزله ذره کوچکی است که هر لحظه به سوی حرکت و با ذرات دیگر در تصادم است. اداره جهان دست ما نیست و حوادث گیتی بر طبق میل ما واقع نمی شوند. بامداد که از منزل خارج میشوید تا دوباره برگردید ممکن است با دهها ناملایم - کوچک

ص: ۳۹۸

۱- بحار جلد ۱۰۳ ص ۲۲۴

۲- بحار جلد ۷۴ ص ۳۰۳

۳- مواظ العددیه ص ۱۵۱

یا بزرگ-برخورد نمایید. و در میدان زندگی و صحنه کسب و کار، که به میدان نبرد بی شباهت نیست، با مشکلات فراوانی مواجه شوید. برای پیدا کردن تا کسی لنگ شده اید، فلان کس به شما توهین نموده، مورد عیبجویی و سرزنش قرار گرفته اید، فلان کس در کسب و کار با شما رقابت کرده، رئیس و مافوقتان ایراد و بهانه جویی میکنند. چک فلان آدم بد حساب برگشت خورده. معلوم نیست سفته فلان شخص وصول شود یا نه. طلبکار در وصول مطالباتش پافشاری میکند. و دهها بلکه صدها از این قبیل حوادث کوچک و بزرگ که خواه ناخواه برای هر کسی اتفاق میافتد.

ممکن است از وجود ناملایمات چنان خشمگین و ناراحت شوید که مانند بمب آتشزا هر لحظه در معرض انفجار باشید. به چرخ گردون و مردم متجاوز که زورتان نمی رسد، اما وقتی به خانه وارد میشوید میخواهید قدرت نمایی کنید و انتقام چرخ و فلک و مردم کج رفتار را از زن و فرزند بیگناهتان گرفته بدینوسیله دق دلی خالی کنید.

گویا عزرائیل وارد خانه شده است. بچه ها مانند موش فرار میکنند، خدا نکند کوچکترین بهانه ای بدستش بیفتند. غذا شور یا بی نمک باشد، چای آماده و حاضر نباشد، یکی از بچه ها سر و صدا کند، وضع منزل نامرتب باشد، حرف ناپسندی از دهان همسرش بیرون بیاید، و امصیبتا آقا همانند بمبی منفجر خواهد شد. به سر این داد میزند، به آن یکی دشنام میدهد، آن یکی را میزند، با این اوقات تلخی میکند. بدینوسیله محیط با صفای خانه را که به منظور استراحت بدانجا پناه آورده بود به صورت جهنم سوزانی تبدیل خواهد ساخت. در آن دوزخ خود ساخته، هم خودش خواهد سوخت هم زن و فرزند بیگناهِش. اگر بچه ها بتوانند از آن محیط رعب و وحشت فرار نموده در کوچه و خیابان سرگردان میشوند. و الا خدا خدا میکنند که مالک دوزخ زودتر از منزل خارج گردد تا از شرش خلاص شوند.

وضع رقت بار و سرنوشت شوم

یک چنین خانواده ای بخوبی روشن است. همیشه دعوا و اوقات تلخی برپاست. آب خوش از گلویشان پایین نخواهد رفت. وضع منزل رضایت بخش نخواهد بود. زن از محیط منزل و دیدن صورت عبوس شوهر بیزار خواهد بود. زنیکه همواره بابد اخلاقیهای شوهر مواجه باشد چگونه میتواند به زندگی دلگرم باشد و از روی عشق و علاقه خانه داری و شوهرداری کند؟

از همه بدتر وضع دلخراش و سرنوشت خطرناک اطفالی است که در چنین محیط ناگواری پرورش می یابند. اوقات تلخیها و ناسازگاریهای دائمی پدر و مادر بدون تردید در روح حساس آنها اثر بدی خواهد گذاشت.

غالباً افرادی تندخو، عصبانی مزاج، بد بین، کینه توز، متعدی، پزمرده تربیت خواهند شد. چون به محیط خانه و زندگی دلخوشی ندارند به ولگردی پناه میبرند. در نتیجه، ممکن است در دامهای گوناگون فساد که به وسیله شیادان اجتماع برای منحرف کردن اینگونه افراد نهاده شده گرفتار شوند و برای همیشه بدبخت گردند. حتی امکان دارد برای حل عقده های درونی خویش، دست به کارهای بسیار خطرناکی از قبیل قتل و جنایت و دزدی و خودکشی بزنند.

برای تایید مطلب میتوانید به پرونده های افراد تبه کار مخصوصاً اطفال مراجعه نمایید. آمار و نقل حوادثی که از اینگونه اطفال، هر روز در صفحات روزنامه ها و مجلات منعکس میشود بهترین گواه مطلب است. مسئولیت همه این بدبختیها بر گردن سرپرست خانواده است که اعصاب خویش را کنترل نکرده در منزل بد اخلاق بوده است. در این دنیا آسایش و خوشی ندارد در سرای دیگر نیز بی کیفر نخواهد بود.

آقای عزیز! اداره جهان در اختیار ما نیست. تراحمات، ناملایمات، مصیبات از لوازم لا ینفک این جهان هستند. هر کسی در مسیر زندگی با آنها خواه ناخواه برخورد خواهد نمود. باید برای پذیرش آنها آماده شد.

شخصیت انسان در این مواقع بظهور میرسد. باید بدون جزع و فزع با آنها مواجه شد و در صدد چاره بر آمد. انسان توانایی آنرا دارد که صدها مشکل بزرگ

و کوچک را با آغوش باز بپذیرد و خم به ابرو نیاورد.

حوادث روزگار علت تامه ناراحتیها نیستند بلکه اعصاب ضعیف هستند که متاثر شده اسباب نگرانی و ناراحتی ما را فراهم میسازند. اگر بر نفس خویشتن مسلط باشیم و اعصابمان را کنترل کنیم که در مقابل پیش آمدها متاثر نشوند ناراحتی و عصبانیت مفهومی ندارد.

امر ناگواریکه برای اتفاق افتاده یا از امور ضروری این جهان واز لوازم لا ینفک ماده و مادیات است که سعی و تدبیر ما در وجود و عدم آنها تاثیری ندارد یا از اموریست که سعی و تدبیر ما هم میتواند در آنها اثر داشته باشد. اگر از قسم اول باشد جزع و فرع و عصبانیت و تندخویی بدون شک سودی ندارد بلکه یک امر صد در صد غیر عقلانی است. زیرا در اینگونه موارد کاری از ما ساخته نیست. بخواهیم یا نخواهیم جهان ماده اینگونه لوازم را دارد. باید برای وقوع آنها آماده بود و بال ب خندان استقبال نمود. و اگر از قسم دوم باشد باید با سعی و تدبیر در صدد چاره بر آمد.

اگر در مقابل مشکلات خودمان را نبازیم و بتوانیم اعصابمان را کنترل کنیم و با فکر و تدبیر وارد کار شویم اکثر مشکلات قابل حل هستند.

در اینصورت هم عصبانیت و بد اخلاقی نه تنها در حل مشکلات بما کمک نخواهد کرد بلکه ممکن است مشکلی به مشکلات بیفزاید. بنابراین، انسان عاقل و هوشیار باید همیشه بر اعصاب خویشتن مسلط باشد و نگذارد از حوادث و ناملايمات روزگار متاثر گردند.

انسان موجود نیرومند و توانایی است که با بردباری و کوشش و تدبیر میتواند بر مشکلات بزرگ پیروز گردد. آیا حیف نیست که در مقابل حوادث کوچک خودش را باخته داد و فریاد و اوقات تلخی

راه بیندازد؟! راه

از همه اینها گذشته، حوادث و ناملايمات روزگار و رفتار ناپسند مردم اسباب ناراحتی ترا فراهم ساخته اند زن و فرزندت چه تقصیری دارند؟

همسرت از صبح تا حال در خانه زحمت کشیده، غذا پخته، لباس شسته، خانه را تمیز و مرتب نموده، با بچه ها سر و کله زده، با بدن و اعصاب خسته در انتظار تو بوده که وقتی به منزل آمدی با اخلاق خوش و مهربانی دلش را گرم نموده خستگی اعصابش را برطرف سازی.

فرزندانت نیز از بامداد تا حال در مدرسه مشغول بوده با اعصاب و مغز خویش کار کرده اند. یا در مغازه یا در کارگاه به کار اشتغال داشته اند.

اکنون خسته و ناتوان به منزل بازگشته در انتظار پدرشان هستند که با سخنان شیرین و اخلاق خوش و اظهار محبت خستگی اعصابشان را برطرف سازد و برای کار و کوشش تقویتشان کند.

آری زن و فرزندانت با صدها امید و آرزو در انتظار تو بوده اند آیا سزاوار است با چهره عبوس و اخلاق تند و صورت در هم کشیده تو مواجه گردند؟! کاشیده

انتظار داشتند تو فرشته رحمت باشی و با اخلاق خوش و چهره شکفته محیط خانه را نور باران کنی و با سخنان گرم و دلپذیرت اعصاب خسته آنان را آرامش دهی. نه اینکه با اخلاق تند و صورت در هم کشیده محیط خانه را تاریک گردانی و با عصبانیت و اوقات تلخی اعصاب خسته آنها را خسته تر سازی. آیا میدانی که تنديها و بد اخلاقیهای تو چه آثار بدی در روح و جسم آنها خواهد گذاشت که نتیجه اش دامنگیر تو خواهد شد؟ به آنها رحم نمیکنی اقلاً- به خودت رحم کن. با این بد اخلاقیهای دائم، جسم و اعصاب سالم برایت باقی میماند؟

با این وضع چگونه میتوانی به کسب و کار ادامه دهی و بر مشکلات زندگی و مصائب روزگار

ص: ۴۰۲

پیروز گردی؟ چرا محل استراحت خودت و زن و فرزندت را به صورت زندان اختیاری تبدیل میسازی که نتیجه اش عائد خودت شود؟

آیا بهتر نیست که همیشه خوش و خندان باشی و اگر مشکلی برایت اتفاق افتاد بدون عصبانیت و جزع و فزع، با عقل و تدبیر در صدد چاره برآیی؟

آیا بهتر نیست وقتی میخواهی برای استراحت و تجدید نیرو به آسایشگاه خانه قدم بگذاری پیش خودت بیندیشی که تندخویی و بداخلاقی مشکل مرا حل نمیکند بلکه اعصابم را خسته تر خواهد نمود و چه بسا مشکلات تازه ای بوجود خواهد آورد. فعلا باید استراحت و تجدید نیرو کنم تا بتوانم با اعصاب راحت و فکر آزاد در صدد چاره بر آیم. آنگاه حوادث و گرفتاریهای زندگی را موقتا بدست فراموشی بسپاری و با چهره باز و لب خندان وارد منزل شوی. با سخنان گرم و محبتهای بی شائبه دل اهل خانه را شادمان گردانی. بگویند و بخندید. و تفریح و استراحت کنید. با خوشی و لذت غذا بخورید. و با اعصاب آسوده خواب و استراحت کنید. بدین وسیله هم زن و فرزندت به خانه و زندگی دلگرم شده برای کار و کوشش آماده میگردند هم خودت میتوانی با اعصاب سالم به کسب و کار ادامه دهی و بر مشکلات زندگی پیروز گردی.

بدین جهت، دین مقدس اسلام اخلاق خوب را جزء دیانت و ازعلائم کمال ایمان می شمارد.

رسول خدا (ص) فرمود: کاملترین مردم از جهت ایمان، خوش اخلاق ترین آنها میباشد. بهترین شما کسی است که نسبت به خانواده اش احسان کند. (۱)

پیغمبر اسلام (ص) فرمود: هیچ عملی بهتر از اخلاق خوب نیست. (۲)

امام صادق علیه السلام فرمود: نیکوکاری و حسن خلق خانه ها را آباد و عمرها را زیاد میکند. (۳)

امام صادق (ع) فرمود: شخص بد اخلاق خودش را در عذاب میدارد. (۴)

لقمان حکیم فرمود: مرد خردمند باید در بین خانواده اش مانند کودک باشد و رفتار مردانه را برای

ص: ۴۰۳

۱- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۲۶

۲- شافی ج ۱ ص ۱۶۶

۳- شافی ج ۱ ص ۱۶۶

۴- شافی ج ۱ ص ۱۷۶

خارج منزل بگذارد. (۱)

رسول خدا (ص) فرمود: عیشی بهتر از خوش اخلاقی نیست. (۲)

پیغمبر اسلام (ص) فرمود: اخلاق خوب نصف دین می‌باشد. (۳)

وقتی سعد بن معاذ که یکی از اصحاب بزرگ رسول خدا و مورد احترام آنجناب بود درگذشت رسول اکرم مانند صاحبان عزا با پای برهنه در تشییع جنازه اش شرکت نمود. بدست مبارک خویش جنازه را در قبرنهاده روی آنرا پوشاند. در آن هنگام مادر سعد که آن همه احترام را از رسول خدا مشاهده نمود فرزندش سعد را مخاطب قرار داده گفت: ای سعد بهشت گوارایت باد.

پیغمبر اکرم فرمود: ای مادر سعد! این چنین مگو. زیرا سعد را در قبر فشار سختی وارد شد. بعدا علت فشار قبر سعد را از آنحضرت پرسیدند. فرمود: علتش آن بود که با خانواده اش بد اخلاقی میکرد (۴).

درد دل‌های بیفایده

دشواریها و مشکلات زندگی زیاد است. کسی نیست که اوضاع دهر بر وفق مرادش بچرخد به طوریکه صد در صد راضی بوده اصلا درد دلی نداشته باشد. لیکن بعض نفوس به قدری ظرفیت و صبر و حوصله دارند که مشکلات را تحمل نمایند و در دفتر خاطرات بایگانی سازند و جز در مواقع ضروری از آنها دم نزنند. با سعی و جدیت برای مشکلات قابل علاج چاره جویی میکنند لیکن از آه و ناله و شکایت و درد دل که ثمری ندارد و از علائم ضعف نفس بشمار میرود جدا خودداری مینمایند. پیش خود فکر میکنند که بازگو کردن گرفتاریها در دیرا دوا نمیکند پس چرا محفل انس دوستان را به وسیله آن برهم زنیم و عیششان را ناقص سازیم.

اما گروهی دیگر، آنقدر ظرفیت و قدرت نفسانی ندارند که مطلبی را در دل نگه دارند.

به شکایت و آه و ناله عادت کرده اند. به هر کس برخورد نمودند با مناسبت یا بی مناسبت درد دل را شروع میکنند. در انجمن دوستان که محل انس و تفریح است عنان سخن را

ص: ۴۰۴

۱- محجه البیضاء ج ۲ ص ۵۴

۲- بحار ج ۷۱ ص ۳۸۹

۳- بحار ج ۷۱ ص ۳۸۵

۴- بحار ج ۷۳ ص ۲۹۸

در دست گرفته به شرح گرفتاریهای خویشتن و کج رفتاری های چرخ و فلک مشغول میگردند، گویا از جانب شیطان ماموریت دارند که محافل انس و خوشی را برهم بزنند و اهل مجلس را بیاد گرفتاریهای خودشان بیندازند. بدین جهت اکثر دوستان از مجالست اینگونه افراد دیو صفت گریزانند و تا بتوانند فرار میکنند. اما بدبخت و بیچاره زن و فرزندشان که راه فرار ندارند. وقتی به منزل وارد شدند میخواهند تلافی دیگران را که حاضر نبودند به شکایتها و درد دلهای ایشان گوش دهند از دل خانواده خودشان در بیاورند. و در این باره حتی از کوچکترین موضوعات چشم پوشی نخواهند کرد.

گاهی از گرانی اجناس شکایت میکنند. گاهی از وضع بد تاکسیها یا اضافه سوار کردن اتوبوسهای خط شکوه مینمایند. گاهی از بدرفتاریهای دوستان یا کارشکنیها و رقابتهای همکاران یا ایرادها و سختگیریهای رئیس ناله میکنند. گاهی از وضع کسب و کار یا بد حسابی مردم و برگشت چک و سفته داد و فریاد مینمایند. گاهی از بیماریها و عدم رسیدگی دکترها و گرانی حق ویزیتها شکایت میکنند. اینگونه افراد چون چشم خوشبینی ندارند و از جهان جز بدی نمی جویند، از کوچکترین حوادث ناگوار متأثر شده آه و ناله را سر میدهند. و بدینوسیله عیش خانواده را ناقص میسازند. آن بیچاره ها هم راه فرار ندارند، باید بسوزند و بسازند.

آقای محترم! این شکایتها و آه و ناله ها جز ایجاد ناراحتی چه ثمری دارند و چه دردیرا دوا میکنند؟ چرا برای یک عادت زشت و بی ثمر اسباب ناراحتی خانواده ات را فراهم میسازی؟ همسر تو از صبح تا شب در خانه زحمت کشیده با دهها مشکل برخورد نموده از کثرت کارهای خانه و سر و صدای بچه ها اعصابش خسته شده است.

فرزندانت نیز از مدرسه یا کارگاه با تن خسته و اعصاب پژمرده به منزل آمده اند. همه انتظار دارند تو به منزل بیایی و با

سخنان گرم و گفتار دلپذیرت اعصاب خسته آنها را آرامش دهی. آیا انصاف است که بعوض دلجویی، درد دل و شکایت برایشان تحفه بیاری؟ چرا آسایشگاه منزل و کانون انس و محبت را به صورت جهنم سوزانی تبدیل میسازی که از هر گوشه اش آه و ناله بلند است؟ اگر هزینه زندگی بالا رفته و مردم بد رفتاری میکنند و وضع عبور و مرور مشکل شده تقصیر زن و بچه ات چیست؟ اگر وضع کسبت خوب نیست و مردم بد حساب شده اند آنها چه کنند؟

با این عادت زیان بخش که کوچکترین اثری در حل مشکلات ندارد خانواده ات را از خانه و زندگی و دیدارت بیزار میگردانی. غذاییکه با این آه و ناله ها صرف شود از زهر مار هم تلخ تر خواهد بود. نتیجه این عمل بخوبی روشن است.

زیرا زن و فرزندت تا بتوانند از محیط خانه فرار میکنند تا از شر آه و ناله های دائمی تو نجات یابند و ای چه بسا ممکن است در دامهای رنگارنگ فساد گرفتار شوند. بعلاوه همواره در معرض بیماریها مخصوصاً بیماریهای اعصاب خواهند بود.

آیا بهتر نیست که بردبار و متین و بزرگ نفس و عاقل باشی؟ وقتی خواستی به منزل بروی گرفتاریهای روزگار را بطور موقت هم که شده بدست فراموشی بسپاری و در دل خویش به حوادث روزگار بخندی و مادامیکه در خانه هستی لب به شکایت و درد دل نگشایی؟ و غمی بر دل خانواده ات نگذاری؟ بگویند و بخندید و با خوشی و لذت غذا تناول کنید و در آن کانون انس و محبت استراحت و تجدید نیرو کنید تا برای کار و کوشش آماده گردید؟

اسلام نیز بردباری و خودداری از آه و ناله و شکایت را یکی از اخلاق خوب شمرده برایش پاداش تعیین کرده است.

حضرت علی (ع) فرمود: وقتی کار بر مسلمان دشوار شد شکایت خدا را نزد

مردم نبرد بلکه به خداییکه کلید همه مشکلات در دست اوست شکایت کند. (۱)

حضرت علی (ع) فرمود: در تورات چنین نوشته است: هر کس از مصیبتی که بر او وارد شده شکایت کند در واقع از خدا شکایت نموده است. (۲)

پیغمبر اسلام (ص) فرمود: هر کس مصیبتی را که در مال یا بدنش وارد شده کتمان کند و نزد مردم شکایت نکند بر خدا لازم است گناهانش را بیاورد. (۳)

ایراد و بهانه جویی

بعضی از مردها ایراد گیر و بهانه جو هستند. در خانه مرتبا ایراد میگیرند و در مقابل هر امر کوچکی نق نق میکنند، چرا فلان چیز را آنجا گذاشته اید؟ چرا فلان چیز سر جایش نیست؟ چرا جامه اینجا افتاده؟ چرا اینجا کثیف است؟ چرا ناهار دیر حاضر شد؟ چرا غذا شور است؟ چرا فلان غذا را تهیه نکردید؟ چرا امروز سبزی خوردن سر سفره نیست؟ چرا آب حوض کثیف است؟ اگر گلدان را آنجا گذاشته بودید بهتر بود. مگر صد دفعه نگفتم زیر سیگاریها را روی میز بگذارید؟ و صدها از این قبیل ایرادهای کوچک و جزئی. بعضی از مردها آنقدر در این باره سختگیری بعمل میآورند که راحتی خودشان و خانواده شان را فدای آن میسازند بلکه گاهی حاضر میشوند اساس پیمان مقدس زناشویی را بخاطر آن متزلزل سازند.

البته ما منکر این موضوع نیستیم که مرد حق دارد در امور منزل دخالت و امر و نهی کند، و در بخش اول کتاب به خانمها توصیه شد که بدین حق اعتراف نمایند و در مقابل دخالتهای مرد سر سختی نشان ندهند، لیکن مرد که مدیر و سرپرست خانواده است باید جانب احتیاط و عقل و تدبیر را هیچگاه از دست ندهد. اگر خواست در امور منزل دخالت نماید باید عاقلانه و بطور صحیح انجام گیرد تا مؤثر واقع شود.

چون مرد آنقدر فرصت ندارد که در تمام امور منزل دخالت کند و اصولا در این جهت تخصص ندارد صلاح

ص: ۴۰۷

۱- بحار ج ۷۲ ص ۳۲۶

۲- بحار ج ۷۲ ص ۱۹۶

۳- مجمع الزوائد ج ۳ ص ۳۳۱

است که امور خانه داری را در اختیار همسرش قرار بدهد و در این باره به وی آزادی بدهد که بر طبق ذوق و سلیقه خویش خانه را اداره کند. و اگر در این باره نظرهای خاصی دارد، به عنوان مشورت و صلاح اندیشی، نه به عنوان زور و تحکم، آنها را به همسرش تذکر دهد و از وی بخواهد که نظر و سلیقه او را نیز رعایت کند.

وقتی زن از سلیقه شوهرش اطلاع یافت اگر عاقل و خردمند باشد و به خانه و زندگی علاقه داشته باشد سعی خواهد کرد که اسباب رضایت او را فراهم سازد. و اگر بعضی از امور منزل را بر وفق سلیقه خویش نیافت میتواند با نرمی و ملایمت و زبان خوش همسرش را متذکر سازد.

در اینصورت موقعیت و احترام مرد محفوظ میماند و پیشنهاداتش تا حدودی مورد قبول واقع خواهد شد. زیرا اکثر بانوان خانه دار حاضرند دخالتهای مرد را در صورتیکه گاه و بطور استثناء باشد بپذیرند. لیکن اگر به صورت ایراد و بهانه جوئی و نق نق های دائمی در آمد نه تنها تاثیر نخواهد داشت بلکه ممکن است نتیجه معکوس بدهد.

زیرا خانم کم کم با ایرادهای پی در پی عادت میکند و آنها را یک امر عادی محسوب میدارد.

در اینصورت شخصیت شوهر در نظرش کوچک شده به حرفهایش بی اعتنا خواهد شد. حتی به ایرادهای بجا و بسیار مهم او هم اعتنا نخواهد کرد. پیش خود فکر میکند که من هر کار بکنم بالاخره مورد ایراد و غر و غرواقع خواهم شد. پس چه لزومی دارد که برای جلب رضایت او زحمت بکشم؟ او که ایراد میگیرد بگذار بیشتر بگیرد. رفته رفته از خانه داری و شوهرداری دلسرد میگردد. ممکن است به قصد انتقام و مقابله به مثل، به ایراد و بهانه جوئی متوسل شود.

در اینصورت محیط خانه که باید

کانون انس و استراحت باشد به صورت میدان نبرد و کشمکشهای دائمی تبدیل خواهد شد. ممکن است از ایراد و نق نق های دائم طوری بستوه آید که طلاق و جدایی را ترجیح دهد و کانون مقدس زناشویی را از هم بپاشد. زن هر چه هم عاقل و بردبار باشد بالاخره از ایراد و تحقیرهای پی در پی خسته خواهد شد.

از باب نمونه به داستان زیر توجه فرمایید:

مردی به کلانتری ۱۴ مراجعه کرد و مدعی شد که همسرش دو ماه است قهر کرده و به خانه پدرش رفته است. همسر این مرد اظهار داشت:

شوهرم سلیقه مرا در خانه داری نمی پسندد. چون دائما مرا بر سر پختن غذا و تنظیم امور خانه تحقیر میکرد از خانه اش رفتم تا گوشه‌ایم از این همه بدگویی آسوده شود. (۱)

مرد نباید از این نکته غفلت کند که تنظیم امور منزل و اداره خانه در تخصص زن و از وظائف او میباشد. نباید این حق را از او سلب کرد و او را به صورت یک آلت بی اراده تبدیل ساخت. بلکه باید به وی آزادی داد تا ذوق و سلیقه خویش را بکار بندد و با شوق و دلگرمی خانه داری کند.

صلاح نیست که مرد در این باره سختگیری و بهانه جویی کند. زیرا انس و مودت و صفا و صمیمیت خانوادگی بر همه چیز تقدم دارد.

تسلیت و دلجویی

چنانکه مرد همیشه به یک حال نیست زن نیز حالات مختلف دارد، گاهی شاد و خندان است، گاهی غمناک و افسرده. گاهی خوش و سر حال است گاهی عصبانی و تندخو. ممکن است در اثر کارهای دشوارخانه داری کاملاً خسته شده باشد. ممکن است از داد و قال بچه ها اعصابش ناراحت شده باشد. ممکن است مورد طعن و زخم زبان یکی از بستگان یا همسایگان قرار گرفته باشد. ممکن است از تجملات زندگی و چشم و همچشمیهای غلط

ص: ۴۰۹

متاثر شده باشد. آری انسان در معرض صدها از این قبیل حوادث جزئی و کلی قرار دارد. و ممکن است یکی از آنها چنان درروحش اثر بگذارد که از شدت ناراحتی از خود بیخود شده دنبال بهانه ای باشد تا دق دلش را خالی کند.

مخصوصاً بانوان که روحی حساس و لطیف دارند زودتر از مردها از حوادث ناگوار متاثر گشته عکس العمل نشان میدهند. با اندک چیزی رنجیده و عصبانی میشوند. چون احساساتی هستند و تاب تحمل دشواریها را ندارند فوراً داد و قال راه می اندازند.

در این مواقع غیر عادی احتیاج به تسلیت و دلجویی دارند. باید بانر می و ملایمت اعصابشان را آرامش داد. و برای اینکار کسی بهتر از شوهر وجود ندارد. زیرا یار و غمخوار و شریک زندگی و محرمترین افراد نسبت باوست. در این مواقع باید بداد همسر پریشان احوالش برسد و اعصاب پژمرده او را آرامش دهد.

آقای محترم! هنگامیکه وارد منزل میشوی اگر دیدی همسرت عصبانی و ناراحت میباشد. صورتش را درهم کشیده اوقات تلخی میکند غیر عادی بودن حالتش را دریاب و بر احوال زارش ترحم کن. اگر از شدت ناراحتی سلام نکرد تو سلام کن. سلام کردن مقام ترا پایین نمیآورد. با لب خندان و چهره باز صحبت کن. بیش از هر روز گرمی و مهربانی بخرج بده. از اوقات تلخی و ترشروی اجتناب کن. در کارهای خانه کمک کن.

مواظب باش حرف زننده و تنیدی از تو خارج نشود. از مسخرگی و دست انداختن او بپرهیز. اگر حرف نمیزند سر بسرش نگذار، بگذار بحال خود باشد. نگو: امروز دیگر چه خبرته مثل برج زهر مار شده ای؟ اگر خواست درد دل کند به حرفهایش خوب گوش بده و اظهار تاسف کن. چنان وانمود کن که از آن پیش آمد ناگوار حتی بیشتر از خود او متاثر گشته ای. بگذار خوب درد دل کند و عقده هایش را بگشاید.

نگاه که به حال عادی در آمد مانند یک پدر مهربان بلکه شوهر دلسوز از روی عقل و تدبیر در رفع نگرانیهایش کوشش کن. با خوشرویی و مهربانی تسلیتش بده. و برای صبر و بردباری تقویتش کن. با زبان خوش و دلیل و برهان حوادث ناگوار زندگی را کوچک و غیر قابل اعتنا جلوه بده. و شخصیت او را در مقابل تحمل حوادث تقویت کن. در مقابل حوادث قابل علاج وعده مساعدت و یاریش بده.

اگر قدری صبر و حوصله بخرج بدهی و با عقل و تدبیر رفتار کنی بزودی از نگرانی و ناراحتی نجات پیدا میکند و زندگی شما مانند سابق بلکه بهتر ادامه پیدا خواهد کرد. لیکن اگر در مقابل تندخوییها و عصبانیتها موقت او تندخویی و بد اخلاقی نمودی ممکن است به نزاع و زد و خورد و قهر و دعوا منجر شود بلکه امکان دارد در اثر لجبازی یکی از شما یا هر دو یا شخص سوم طلاق و جدایی بمیان آید.

عیبجویی مکن

کسی در این جهان نیست که کلیه خوبیها در او جمع و از تمام بدیها و نواقص پاک و منزه باشد.

یکی لاغر است یکی خیلی چاق. یکی بینی اش بزرگ است یکی دهانش گشاد. یکی دندانهایش بزرگ است یکی چهره اش سیاه. یکی کوتاه قد است یکی خیلی دراز. یکی دهانش بدبو است یکی پاهایش. یکی بی عرضه و خجول است یکی پررو و بی حیا. یکی کثیف است یکی بی ادب.

یکی آداب مهمانداری را بلد نیست یکی سواد ندارد. یکی تندخو است یکی پزمرده و افسرده. یکی سلیقه غذا پختن ندارد یکی ولخرجی میکند. یکی پرخور است یکی بی اشتها. یکی بد اخلاق است یکی حسود. یکی تنبل است یکی بد زبان، یکی خودخواه است یکی کینه توز. و دهها از این قبیل عیوب بزرگ و کوچک. هیچ زن و مردی پیدا نمیشود که یک یا چند عدد از این عیوب را نداشته باشد.

مردها معمولاً قبل از ازدواج زنی را در مغز خویش مجسم

میسازند که دارای کلیه کمالات و از تمام بدیها منزّه باشد و به اصطلاح خودشان همسر ایده آل مینامند. و در نظر دارند با یک همچو دوشیزه فرشته صفتی وصلت نمایند. و از این مطلب غفلت دارند که یک چنین زنی در جهان خارج وجود ندارد. وقتی ازدواج کردند چون وجود خارجی همسرشان باصورت ذهنی همسر ایده آل کاملاً مطابقت ندارد بنای ایراد و عیبجویی رامیگذارند. خودشان را در ازدواج شکست خورده و بدشانس می پندارند. از بدبختی و عدم موفقیت دائماً آه و ناله دارند. همیشه در صدد عیبجویی و خرده گیری هستند. و در این باره حتی از عیبهای بسیار ناچیز و غیر قابل اعتنا نمیگذرند. آنقدر در مورد یک عیب کوچک فکر میکنند که مانند کوه جلوه می کند. گاه آنرا برخ همسرشان کشیده تحقیرشان میکنند. یا پیش دیگران از وی انتقاد مینمایند. بدینوسیله (کانون) مقدس زناشویی را متزلزل ساخته اسباب ناراحتی خودشان و همسرشان را فراهم میسازند.

نتیجه این عیبجوییها این میشود که زن قلباً مکدر خواهد شد، مهر و علاقه اش رفته رفته کم میشود، نسبت به زندگی و خانه داری و شوهرداری دلسرد میگردد، پیش خود میگوید: چرا در خانه مردی که دوستم ندارد زحمت بکشم؟ ممکن است در صدد تلافی بر آمده از شوهرش عیبجویی کند.

شوهر میگوید: چه دماغ زشت و بزرگی داری؟ زن پاسخ میدهد:

هر چه باشد از روی سیاه و هیكل لاغر بدقواره تو بهتر است. مرد میگوید:

پایت بوی گند میدهد. زن میگوید: حرف نزن با این دهان گشاد و لبهای کلفت. در اینصورت رویشان بروی هم باز میشود و مرتباً از یکدیگر مذمت و انتقاد میکنند و محیط خانه که باید محیط صفا و صمیمیت باشد به صحنه نزاع و عیبجویی و تحقیر تبدیل میگردد.

اگر با همین وضع به زندگی ادامه دهند تا آخر عمر روز خوش نخواهد داشت. زیرا خانه ای که صفا و صمیمیت و مهر و محبت نداشته باشد جای

آسایش و خوشی نیست. بعلاوه مردی که خودش را در ازدواج شکست خورده و بدشانس بداند و از این امر ناراضی باشد و زنی که مرتباً مورد تحقیر و عیب جویی قرار گیرد همواره در معرض ابتلای به امراض خطرناک مخصوصاً بیماریهای عصبی و روانی خواهند بود. و اگر دامنه نزاع و بدگویی بالا بگیرد و بطلاق و جدایی منجر شود معمولاً زن و مرد هر دو بدبخت خواهند شد مخصوصاً اگر بچه دار باشند. زیرا چنین مردی اولاً حیثیت و آبروی اجتماعی خویش را از دست خواهد داد و در بین مردم یک فرد هوسران و سبک مغز معرفی خواهد شد.

ثانیاً در اثر ازدواج اول و طلاق ضررهای اقتصادی زیادی بر وی وارد شده که جبران آنها آسان نخواهد بود. و برای ازدواج دوم نیز به صرف بودجه زیادتری نیازمند است که تامین آن دشوار خواهد بود.

با تحمل این ضررها بعید است باسانی بتواند وضع اقتصادی خویش را متعادل و روبراه سازد.

ثالثاً معلوم نیست باسانی بتواند همسر مناسب و بی عیبی برای خویش پیدا کند. زیرا اولاً- با توجه به سابقه بدی که در اثر ناسازگاری و طلاق همسر اولش پیدا کرده کمتر زنی حاضر میشود به او شوهر کند و ثانیاً بر فرض اینکه همسری پیدا کرد معلوم نیست از همسر اولش بهتر باشد. البته امکان دارد که عیب مخصوص او را نداشته باشد لیکن خیلی کم اتفاق میافتد بلکه اصلاً امکان ندارد که بطور کلی بی عیب و نقص باشد.

همسر دومش نیز دارای عیب بلکه عیبهایی خواهد بود. وای چه بسا از همسر اولش به مراتب بدتر باشد. در آنصورت ناچار میشود هر جور هست با او بسازد. کمتر مردی اتفاق میافتد که از ازدواج دومش کاملاً راضی باشد.

اما برای حفظ آبروی خویش ناچار است بسازد. بسیار اتفاق افتاده که مردی زن دومش را

طلاق داده و بسراغ همسر اولش رفته است.

آقای محترم چرا با عینک بدبینی و عیبجویی بهمسرت نگاه میکنی و به بعض عیوب کوچک و غیر قابل اعتنا آنقدر اهمیت میدهی که تدریجاً بصورت یک عیب بزرگ غیر قابل اغماض در نظرت مجسم شود و زندگی را بر خودت و خانواده ات تاریک گرداند؟

مگر زن بی عیب سراغ داری که از همسرت عیبجویی میکنی؟ مگر خودت بی عیبی که انتظار داری او کاملاً بی عیب باشد؟ اصولاً این عیبهای کوچک چه ارزشی دارند که کانون گرم زندگی را سرد یا متلاشی سازند.

چرا فقط عیبهای همسرت را می بینی و از خوبیهایش صرف نظر میکنی؟

اگر با نظر انصاف و واقع بینی بنگری مزایا و خوبیهای فراوانی را در او خواهی یافت که بدیهایش را تحت الشعاع قرار خواهد داد. با توجه بآن همه خوبی آن عیب کوچک اصلاً عیب شمرده نمی شود.

اسلام عیبجویی را یک صفت بسیار زشت و زیانبخشی شناخته جدا از آن نهی کرده است.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای کسانی که به زبان مدعی اسلام هستید لیکن ایمان در قلبتان وارد نشده است، از مسلمانان بدگویی نکنید و در صدد عیبجویی بر نیایید. هر کس از دیگران عیبجویی کند مورد عیبجویی خدا قرار خواهد گرفت. و چنین شخصی و لو در خانه اش باشد رسوا خواهد شد (۱).

به حرف بدگویان ترتیب اثر نده

یکی از صفات زشتی که در بین مردم کاملاً رواج دارد مذمت و بدگویی از دیگران است.

این صفت پلید در بین دوستان و خانواده ها کدورت و دشمنی ایجاد میکند. خانواده ها را متلاشی میگرداند. کانون گرم خانوادگی را سرد و بی رونق مینماید. و چه بسا اوقات اسباب قتل و جنایت میشود.

عیبجویی و بدگویی عوامل و علل مختلفی دارد. گاهی حسد باعث بدگویی میشود، گاهی دشمنی و کینه توزی، گاهی انتقامجویی. گاهی به قصد خودستایی

ص: ۴۱۴

از دیگران بدگویی میکند. گاهی از کسی خرده گیری میکند تا شنونده را نسبت باو بدبین نموده محبتش را به سوی خویش جلب نماید.

گاهی بدینوسیله تظاهر به دوستی و خیرخواهی میکند، لیکن خیلی کم اتفاق میافتد که قصد دلسوزی و خیرخواهی واقعی داشته باشد. از این رهگذر است که مرد عاقل و باهوش نباید به مطلق بدگوییها ترتیب اثر بدهد بلکه باید با کمال دقت و احتیاط منظور گوینده را دریابد و مواظب باشد فریب ظاهر سازیهای او را نخورد و تحت تاثیر القآت شیطانی او قرار نگیرد.

یکی از نکات قابل توجهی که مرد باید بدان توجه داشته باشد اینست که مادر و خواهر و برادر و زن برادرش غالباً با همسرش میانه خوبی ندارند و لو تظاهر به دوستی داشته باشند.

علت قضیه اینست که پسر قبل از ازدواج جزء خانواده پدر و مادر محسوب میشود و از خویش استقلال ندارد. پدر و مادر سالها برای پسرشان رنج و زحمت میکشند بدان امید که در آخر عمر از او منتفع شوند.

در عین حال که برایش عروسی میکنند و به صورت ظاهر مستقلش قرار میدهند لیکن از وی انتظار دارند که از پدر و مادر قطع علاقه نکند و در عین استقلال، تابع آنها باشد و بیش از سابق نسبت به آنان اظهار محبت نماید و در همه امور هیچکس حتی همسرش را بر آنها ترجیح ندهد و مانند سابق تمام توجهش به سوی آنان معطوف باشد. لیکن پسر وقتی ازدواج میکند تمام همش اینست که یک زندگی خوش و آبرومند و کاملاً مستقلی برای خویش تاسیس کند. چون همسر تازه اش را یک عضو مهم و شریک آن زندگی نوین میداند به وی اظهار عشق و علاقه میکند. شبانه روز زحمت میکشد تا اسباب و لوازم زندگی را مرتب

نموده اسباب رفاه و آسایش خودش و همسرش را فراهم سازد. هر چه در این باره بیشتر کوشش کند به همین نسبت از زندگی سابقش جدا شده نسبت به خویشانش کمتر اظهار علاقه خواهد نمود.

در اینجا است که آنها مخصوصا مادر و خواهرش احساس خطر میکنند. متوجه میشوند که با ورود یک دختر بیگانه به خانواده شان نزدیک است پسرشان را از دست بدهند. هر چه بیشتر برای زندگی اختصاصی خویش و جلب رضایت همسرش کوشش کند آنان بیشتر احساس خطر مینمایند. از آن می ترسند که یک مرتبه رشته خویشاوندی را بریده و به طور کلی آنها را فراموش کند. در این کم مهری، عروس تازه را مجرم شناخته تمام گناهان را به گردن او میگذارند.

برای حفظ موقعیت خویش و نگهداری پسرشان غالبا بهترین راه را این میدانند که مهر و علاقه او را نسبت به همسرش کم کنند. بدین منظور از عروس تازه وارد عیجویی میکنند. برایش عیب و نقص می تراشند. عیبهای کوچک و غیر قابل اعتنا را بزرگ جلوه میدهند. پیش شوهرش از او بدگویی میکنند. حتی اگر ضرورت اقتضا کرد از نسبتهای دروغ هم باک ندارند. صدها نقشه میکشند تا از عروس تازه انتقام بگیرند و او را از نظر شوهر بیندازند.

مرد اگر آدم ساده و زود باوری باشد ممکن است از نیرنگها و دلسوزیهای ظاهری آنها متأثر گشته آلت دست آنها واقع شود. از بدگوییهای آنها متأثر گشته نسبت به همسرش دلسرد گردد. بهانه جویی و غر و نق را شروع کند. موضوعات بسیار کوچک و بی اهمیت را عیب بزرگ و قابل اهمیت بشمارد. همیشه آنها را در نظر خویش مجسم نموده گاه و بیگاه از همسرش انتقاد کند. بدین وسیله محیط خانه را صحنه ایراد و خرده گیری و کانون گرم خانواده را سرد و بی صفا گرداند.

هر چه بیشتر به حرفشان گوش بدهد تشویق شده بیشتر عیجویی نموده دو

بهم زنی مینمایند. در اثر فتنه انگیزیهای آنها ممکن است کار زن و شوهر به زد و خورد و حتی طلاق و جدایی منجر شود. ممکن است آنقدر مزاحم عروس بیچاره شوند که جانش به ستوه آمده از زندگی سیر شود به حدی که از شدت ناراحتی و عصبانیت دست بخودکشی بزند. زنهایی که ازدست مادر یا خواهر یا برادر شوهر خویش انتحار نموده اند بسیارند و نمونه هایی از آنها در صفحات مجلات و روزنامه ها منعکس میشود.

از باب نمونه به داستانهای زیر توجه فرمایید: تازه عروسی در پایان اولین هفته ازدواج سوزن خورد. پس از عمل جراحی به خبرنگار اطلاعات گفت: یک هفته است با مرد ۳۴ ساله ای بنام... ازدواج کرده ام.

روزی که به خانه شوهر میرفتم حس میکردم که مانند زنان دیگر خوشبخت خواهم شد. ولی هنوز چند روز نگذشته بود که ناسازگاری شوهر و خواهر شوهر شروع شد و زندگی که فکر میکردم برایم بهشتی خواهد بود به جهنمی تبدیل شد. اقوام شوهرم در این مدت کم آنقدر مرا اذیت کردند که از زندگی سیر شدم و به وسیله خوردن سوزن خودکشی کردم (۱).

زنی خودسوزی کرد و در آخرین دقائق حیات به مامورین گفت:

برادران شوهرم زندگی را بر من تلخ کرده بودند و بخاطر آزار و اذیت آنها بود که خودم را آتش زدم (۲).

تازه عروسی که از بدرفتاریهای مادر شوهرش به تنگ آمده بود خود را آتش زد (۳).

زنی به علت بدرفتاری و بهانه گیری مادر شوهرش خودسوزی کرد (۴).

بنابراین، ناسازگاریها و فتنه انگیزیهای مادر شوهر و خواهر شوهر یکی از خطرات بزرگی است که بنیاد زناشوییها را متزلزل میسازد و خوشی و آسایش را از خانواده ها سلب میکند. پس نمی توان آنرا نادیده گرفت بلکه باید با عقل و تدبیر در صدد چاره اش برآمد.

البته نمی توان در دهان آنها را بست لیکن میتوان سخنانشان را عقیم و

ص: ۴۱۷

۱- اطلاعات ۲۵ آبان ۱۳۴۸

۲- اطلاعات ۱۴ مرداد ماه ۱۳۴۹

۳- اطلاعات ۱۳ اردیبهشت ۱۳۴۹

۴- اطلاعات ۱۶ اردیبهشت ۱۳۴۹

مرد باید بدین نکته توجه داشته باشد که مذمتها و عیبجوییهای بدگویان-چه مادر و خواهر باشند چه غیر اینها-غالباً از روی خیرخواهی و دلسوزی نیست. بلکه عوامل دیگری از قبیل حسد، کینه توزی، انتقام، خودنمایی، قصد سوء استفاده در میان است. چون برخوشی و آسایش عروسشان رشک می برند، چون در مقابل خواسته های آنها تسلیم بدون قید و شرط نشده، چون او را رقیب خویش و غاصب پسرشان میدانند، چون میخواهند پسرشان را نگهدارند تا از وی استفاده ببرند، چون میخواهند خودشان را خیرخواه جلوه دهند بدین جهت از عروس بدگویی میکنند تا نتواند در دل شوهرش زیاد نفوذ کند.

آنها غالباً به فکر خویش هستند و منافع خودشان را بر مصالح پسر و عروسشان مقدم میدانند. اگر خیرخواه بودند بواسطه عیبجوییها و ولنگاریهای خویش زندگی آنها را سرد و متزلزل نمی ساختند بلکه اسباب استحکام و دوام آنها فراهم میساختند.

تعجب اینجاست که وقتی میخواستند همین دختر را برای پسرشان نامزد کنند با تعریف و توصیف مقام او را از فرشته ها هم بالاتر میدردند لیکن وقتی به خانه بخت قدم نهاد یک مرتبه وضع تغییر میکند و دارای صدها عیب و نقص میشود.

آقای محترم! گول زبان چرب و نرم و دلسوزیهای ظاهری آنها را نخور.

اکثر عیبویکه برای همسرت می تراشند یا اصلاً عیب نیستند یا عیوب کوچک و بی اهمیتی هستند که آدم عاقل نباید بدانها اعتنا کند.

فرضا عیبی هم داشته باشد مگر بشر بی عیب سراغ داری که انتظار داری همسرت به طور کلی بی عیب باشد؟

مگر مادر و خواهرت که از همسرت عیبجویی میکنند خودشان بی عیبند؟! اگر عیبی هم داشته باشد در مقابل، صدها خوبی دارد. چرا خوبیهایش را نمی بینی؟! اگر به حرفشان گوش بدهی هر روز بلیه و غوغایی بر پا میسازند. ترا نسبت به زندگی و همسرت دلسرد میگردانند. همسرت نیز نسبت به تو و

محیط خانه که باید محیط صفا و محبت باشد به صحنه کشمکش و ایراد و بهانه جویی تبدیل می‌گردد. اگر با همین وضع تا آخر عمر به زندگی ادامه بدهید آسایش و سعادت نخواهید داشت. و اگر به طلاق و جدایی منجر شود معمولاً وضع بهتری پیدا نخواهید کرد. زیرا علاوه بر ضررهای اقتصادی و ناراحتیهای روحی و زیانهای آبرویی که عادت میشود معلوم نیست در ازدواج آینده شانس بهتری داشته باشی و بتوانی همسر بهتری پیدا کنی. در آنصورت هم خیال نکن دست از سرت بردارند بلکه اگر مطابق میلشان نبود باز هم عیبجویی و انتقاد را شروع خواهند کرد. پس بهتر است از همان ابتدا رسماً به آنها بگویی اگر میخواهید خویشاوندی و رفت و آمد ما باقی بماند از همسر من بدگویی نکنید و کاری بماند نداشته باشید. همسر عیبی ندارد و من او را دوست دارم. وقتی دیدند سخنانشان در تو اثر ندارد اکت خواهند شد و از شر عیبجوییها و فتنه انگیزیهای آنها خلاص خواهی شد.

لیکن بدین نکته نیز توجه داشته باش که بعضی مادر و خواهرها باین آسانیا از هدف خویش دست بردار نیستند و برای پیشبرد هدف خویش و انتقام گرفتن از عروس از دروغ گفتن و تهمت زدن و حتی اگر ضرورت اقتضا کرد از نسبت خیانت دادن هم باک ندارند. و بوسیله این حربه برنده چنان اعصاب مرد را تحریک میکنند که کنترل خویش را از دست میدهد و تحقیق نکرده همسر بیگناهی را طلاق میدهد و حتی گاهی مرتکب قتل و جنایت میشود.

بسیاری از جنایتها و طلاقها در اثر همین بدگوییها و نسبتهای ناروا بوقوع پیوسته است.

برای نمونه به داستان زیر توجه فرمایید: «زن و شوهر جوانی به نام... و... به دادگاه مایت خانواده تبریز رفتند تا برگ عدم سازش بگیرند. مرد در دادگاه گفت: زن

من برای برادرم که در اصفهان زندگی میکند نامه های عاشقانه مینویسد. دیشب چند تا از این نامه ها را در کمد لباس او پیدا کردم. اما زن در حالیکه اشک میریخت توضیح داد که مادر و خواهر شوهرم بر سر موضوعی... با من اختلاف دارند و دائما اذیتم میکنند. ولی حالا که می بینند ایراد گیریهای آنها اثری نکرده این نامه ها را درست کرده توی کمد لباس من گذاشته اند تا شوهرم را تحریک کنند مرا طلاق بدهد.

در دادگاه این زن و شوهر را آشتی دادند و روانه کردند. فقط در لحظه آخر به شوهر گفتند: به مادر و خواهرت بگو اینقدر سر بسر عروس جوانشان نگذارند (۱)».

«زن ۳۴ ساله ای از دست مادر شوهرش پیت نفت را بر سرش خالی کرد و خود را آتش زد. چند لحظه بعد همسایه ها با شنیدن فریادهایش به کمک شتافتند و او را به بیمارستان سینای تهران رساندند. این زن در بیمارستان گفت: مادر شوهری دارم که با ما زندگی میکند. فوق العاده عصبی و بهانه گیر است. مرتب از من ایراد میگیرد و بین من و شوهرم راهم میزند. دیروز که برای خرید از خانه بیرون رفته بودم یکی از دوستانم را در کوچه دیدم و چند دقیقه با هم درد دل کردیم. وقتی به خانه رسیدم مادر شوهرم اعتراض کرده گفت: این همه وقت کجا بودی؟ جریان ملاقات با دوست دوران تحصیلم را برایش تعریف کردم. ولی او سرش را تکان داده گفت: دروغ میگویی. تازه زیر سرت بلند شده. شنیده ام با قصاب محله روی هم ریخته ای. من عصبانی شدم و از شدت ناراحتی تصمیم گرفتم که از دست او خودکشی کنم (۲)».

پس مرد در اینگونه موارد باید کمال بردباری و احتیاط و عاقبت اندیشی را بعمل آورد. و در اطراف و جوانب موضوع خوب تحقیق و کنجکاوی کند و تا مطلب خوبی برایش روشن و مسلم نشده

ص: ۴۲۰

۱- اطلاعات ۳ اسفند ماه ۱۳۵۰

۲- کیهان ۲۵ فروردین ۱۳۵۲.

از هر اقدامی جدا اجتناب نماید.

در اینجا لازم است خاطر نشان سازیم که پدر و مادر برای فرزندشان خیلی رنج برده اند. در تحمل آن همه زحمت صدها امید و آرزو داشته اند. امیدوار بوده اند که در موقع در ماندگی دستشان را بگیرد. شرعا و وجدانا حق دارند. سزاوار نیست انسان وقتی به استقلال رسید و اندک توانایی در خویشتن دید حقوق آنها را یکسره فراموش کند و محو زن و فرزند گردد. سپاس گزاری از آنها در هر حال واجب و لازم است. حتی بعد از ازدواج هم باید نسبت بآنها احسان و احترام کند. و اگر محتاج و درمانده هستند واجب است بر آنان انفاق کند. باید همیشه در مقابلشان کوچکی و تواضع کند.

مانند سابق بلکه بیشتر اظهار محبت و اخلاص نماید. رابطه اش را با آنها قطع نکند. برای عرض ادب به منزلشان برود و برای احترام به مهمانی دعوتشان کند. کاری نکند که آزرده خاطر گردند. به همسر و فرزندانش سفارش کند که تواضع و احترام را از دست ندهند. به آنان بفهماند که صلاح ما در اینست که نسبت به پدر و مادر و سایر خویشان وفادار باشیم.

بدین وسیله میتواند هم حقوق پدر و مادر و سایر خویشان را ادا کند و آنها را راضی نگهدارد و هم جلو اذیتها و ناسازگاریهای آنان را بگیرد. اگر احساس خطر نکنند و جهی ندارد مزاحم عروسشان شوند بلکه از طرفداران و حمایت کنندگان جدی او خواهند بود.

در خاتمه لازم است یادآور شویم که عروس نباید از شوهرش انتظار داشته باشد که پدر و مادر و سایر خویشانش را یکسره فراموش کند و زحمتها و محبتهای آنان را به طور کلی نادیده بگیرد و با آنها قطع رابطه کند. این کار نه باین آسانها امکان دارد نه صلاح است.

عروس اگر زن عاقل و با تدبیری باشد میتواند به طوری با مادر شوهر و

خواهر شوهرش رفتار کند که از مادر و خواهر خودش نیز مهربان تر و دلسوزتر باشند. اگر در مقابل آنان حالت تسلیم بخود بگیرد و در کارها با آنها مشورت کند و رفت و آمد را قطع نکند و احترام آنها را محفوظ بدارد و نسبت بآنان احسان و نیکی کند نه تنها مزاحمش نخواهند شد بلکه همواره مددکار و حامی او خواهند بود.

این موضوع در بخش اول کتاب به طور مشروح مورد بحث قرار گرفت میتوانید بدانجا رجوع نمایید.

لغزشهایش را ندیده بگیر

بشر جائز الخطاست. جز معصوم همه کس در زندگی اشتباه و لغزش دارد. ممکن است از روی جهالت و نادانی کارهای ناروایی را انجام دهد. در این جهت بین زن و مرد فرقی نیست. برای زن در زندگی زناشویی حتما لغزشها و اشتباهاتی اتفاق خواهد افتاد. ممکن است از باب نادانی یا عدم توجه یا شدت عصبانیت، نسبت به شوهرش بی ادبی کند. ممکن است حرف نیشدار یا زشتی از دهانش خارج شود. ممکن است از حال طبیعی خارج شود و داد و قال راه بیندازد. ممکن است بدون اجازه شوهر بلکه با نهي او کاریرا انجام دهد. ممکن است در اثر بی احتیاطی یا نادانی یا بی توجهی یک ضرر مالی وارد سازد. و دهها از این قبیل امور که کم یا بیش برای هر خانواده ای اتفاق خواهد افتاد.

البته در این جهت تردید نیست که زن و شوهر باید همدیگر را راضی نگهدارند و از کارهاییکه اسباب کدورت و دلخوری است جدا اجتناب نمایند. لیکن کمتر اتفاق میافتد که زن و شوهر اصلا خطا و لغزش نداشته باشند.

بعضی از مردها خیال میکنند که در مورد خطاها و لغزشهای زن و لoxیلی کوچک باشد باید کاملا سختگیری و مؤاخذه کرد تا تکرار نشود.

باید از همان اوائل عروسی از او ضرب چشم گرفت، و به اصطلاح سرگربه را درب

حجله برید تا حواسش را کاملاً جمع کند که بعداً مرتکب خطانشود.

لیکن به تجربه ثابت شده که برنامه مذکور نه تنها نتیجه مطلوب را نمیدهد بلکه غالباً نتیجه معکوس خواهد بخشید. زیرا زنیکه تحت فشار و سختگیریهای زیاد شوهرش واقع شود گرچه ممکن است مدتی کوتاه بردباری کند لیکن بالاخره از این وضع خسته میشود، آنگاه ممکن است تصمیم بگیرد که قید و بندها را پاره کند و خودش را آزاد سازد. کم کم به ایرادها و عتاب و خطابهای شوهر عادت کرده نسبت به آنها بی اعتنا خواهد شد.

پیش خود فکر میکند که اکنون که شوهرم حتی از خطاها و اشتباهات و لغزشهای غیر عمدی من نمیگذرد و مرا تحت فشار قرار میدهد چه بهتر که گوش به حرفش ندهم تا تعدیل شود و دست از سختگیریهایش بردارد. نسبت به شوهرش گستاخ و پررو میشود و به مخالفت و نافرمانی عادت میکند.

در اینصورت مرد یکی از چند کار را میتواند انجام دهد. یا اینکه دست از مقاومت و سختگیری بر نمیدارد. در نتیجه، کارشان به لجاجتی و کشمکش و نزاع دائمی منجر خواهد شد، و اگر با همین وضع تا آخر عمر به زندگی ادامه بدهند، در تمام عمر یک دقیقه آسایش و خوشی نخواهند داشت.

یا اینکه شوهر از کشمکشها خسته می شود و در مقابل همسرش تسلیم می گردد و به وی آزادی کامل می دهد. در این صورت زنی که بازور آزمایی و مخالفت، قید و بندها را پاره کرده و احساس پیروزی و آزادی می نماید نسبت به شوهر خویش و حرفهای او کاملاً بی اعتنا خواهد شد. و شوهر نادان هم که راه و رسم زن داری را نمی دانسته ناچار می شود در مقابل رفتار او و لو خطاهای بزرگ باشد دندان بر سر جگر گذاشته بر روی مبارک نیورد. یا اینکه در اثر لجاجتی و کشمکش، یکی از

آنها یا هر دو جانشان بستوه آمده تقاضای طلاق و جدایی می کند.

در این صورت زن و مرد هر دو بدبخت و متضرر خواهند شد و معلوم نیست به این آسانها بتوانند زندگی سعادت‌مندانه ای برای خویشتن فراهم سازند. بنابراین، سختگیری و شدت عمل راه اصلاح عیوب زن نیست بلکه غالباً نتایج بدی می دهد که می توانید نمونه آنها را در بین دوستان و آشنایانتان یا در صفحات مجلات و روزنامه ها بدست آورید. پس بهترین طریق زن داری اینست که مرد میانه روی را از دست ندهد و با عقل و تدبیر رفتار کند. خطاهای کوچک همسرش را که از روی اشتباه یا غفلت و فراموشی صادر شده به کلی نادیده بگیرد و برای آنها دعوا و داد و قال راه نیندازد بلکه بهتر است اصلاً برویش نیاورد. زیرا قصد خلاف نداشته تا استحقاق خشونت و مؤاخذه داشته باشد.

البته می تواند در یک موقع مناسب با زبان خوش و مدارا به او تذکر بدهد که مواظب باشد از این قبیل اشتباهات برایش اتفاق نیفتد. و اگر از روی نادانی مرتکب خلاف شده باز هم صلاح نیست مرد تنیدی و خشونت بخرج بدهد و در صدد مؤاخذه و تنبیه بر آید. زیرا زن در صدد مخالفت و نافرمانی نبوده بلکه از باب جهالت و نادانی آن را خوب پنداشته انجام داده است. داد و قال سودی ندارد بلکه باید آن را نادیده گرفت و در یک موقع مناسب با زبان خوش و دلیل و برهان زشتی و مفاسد آن عمل را برایش اثبات نمود تا خودش از روی میل و اختیار تصمیم بگیرد که بعداً مرتکب خلاف نشود.

در این صورت موقعیت و احترام مرد محفوظ می ماند و می تواند با تصمیم قاطع و نفوذ کلمه از وقوع خطاهای قابل اهمیت جلوگیری کند.

اگر با زبان خوش و ایجاد

حسن تفاهم توانست همسرش را مطابق دلخواه تربیت کند و جلو خطاها و لغزشهایش را بگیرد. قدردانی و تشکر کند لیکن اگر دید کاملاً گوش به حرفش نمی دهد و گاه گاه مرتکب خطامی شود، باز هم بهتر است مرد خطاهای کوچک او را ندیده بگیرد و در مقابلش سرسختی و مقاومت نشان ندهد و در صدد تنبیه و انتقامجویی بر نیاید و حتی اصرار نکند مجرمیت او را باثبات رساند تا عذرخواهی کند. زیرا زنها غالباً یک حالت لجبازی و دنده کجی دارند اگر مرد با همان حال با آنها ساخت می تواند از وجودشان بهره مند گردد لیکن اگر در مقابلشان سرسختی نشان داد ممکن است در اثر لجبازی و ستیزه گری کارشان به جاهای باریک حتی طلاق و بالاتر از آن حتی قتل و جنایت منتهی شود.

مرد عاقل و خردمند باید عواقب امر را بخوبی بسنجد و آثار سختگیری و مقاومت را با آثار عفو و بخشش مقایسه کند در اینصورت یقیناً عفو و بخشش را ترجیح خواهد داد، مگر خطاهای بزرگی که قابل بخشش نباشند، در آن صورت مرد وظیفه دیگری پیدا می کند.

این موضوع به قدری حساس بوده که شارع مقدس اسلام آن را به عنوان یک حقی از زن بر مرد واجب نموده است. علی بن ابیطالب علیه السلام فرمود: در هر حال با زنها مدارا کنید و با زبان خوش با آنان سخن بگویید شاید اعمالشان را نیکو گردانند (۱).

امام سجاد علیه السلام فرمود: حق زن بر تو اینست که نسبت باومهربانی کنی زیرا زیر دست تو می باشد. و طعام و لباسش بدهی. و نادانیهایش را ببخشی (۲).

از امام صادق (ع) سؤال کردند زن چه حقی بر شوهرش دارد که اگر آن را ادا کند نیکوکار شمرده می شود؟ فرمود: غذا و لباسش را بدهد و کارهایی

ص: ۴۲۵

۱- بحار ج ۱۰۳-۲۲۳

۲- بحار ج ۷۴ ص ۵

را که از باب نادانی انجام می دهد بیخشد (۱).

رسول خدا (ص) فرمود: مثل زن مثل استخوان کج است که اگر بحال خودش گذاشتی می توانی از آن استفاده کنی لیکن اگر خواستی صافش کنی خواهد شکست (۲).

امام صادق (ع) فرمود: کسیکه زیر دستانش را بخاطر خطاهای کوچک تنبیه کند نباید انتظار بزرگی و ریاست داشته باشد (۳).

مادر زن

یکی از اموری که بین زن و شوهر را بهم می زند و آسایش و خوشی را از خانواده ها سلب می کند و حتی گاهی باعث طلاق بلکه قتل و جنایت می شود مزاحمتها و دخالتهای بیجای مادر زن است.

مادر زن قبل از اینکه دخترش را شوهر دهد دامادی را در مغز خویش مجسم می نماید که دارای تمام کمالات و خوبیها بوده و از کلیه نواقص و بدیها منزّه باشد. انتظار دارد یک چنین جوان ایده آلی که به طور حتم نصیب خودش نیز نشده از دخترش خواستگاری کند و او را سعادت مند و قرین خوشبختی گرداند. و به همین امید جوانی را به دامادی انتخاب می کند. ابتدائاً امیدوار است همان داماد ایده آل باشد بدین جهت نسبت به او اظهار علاقه می نماید، پذیرایی و احترام می کند. پیش خود می گوید: اگر مختصر عیبی هم داشته باشد با دخالت و راهنماییهای من اصلاح می شود.

اگر تازه داماد مطابق میلش در آمد شاد و خرم است و حرفی در میان نیست. لیکن اگر مطابق دلخواه نبود فوراً در صدد چاره جویی برمی آید. ابتدائاً تصمیم می گیرد از تجربه هایی که در دوران زندگی زناشویی خودش با دیگران داشته استفاده نماید و دامادش را مطابق دلخواه بار بیاورد، بدین منظور نقشه ها می کشد و از کلیه امکانات استفاده می کند.

گاهی به عنوان دلسوزی و خیرخواهی پند و اندرزش می دهد، مصلحت اندیشی و راهنمایی می کند. گاهی از طریق قهر و دعوا و غر و

ص: ۴۲۶

۱- شافی ج ۲ ص ۱۳۹

۲- وسائل ج ۱۴ ص ۱۲۳

۳- بحار ج ۷۵ ص ۲۷۲

نق وارد عمل می شود.

بهترین حربه اش اینست که در دخترش نفوذ کرده او را وسیله رسیدن به هدف قرار می دهد. با تلقینات خویش او را به ناسازگاری و ایرادو بهانه جویی وادار می کند.

گاهی دستور قهر و دعوا می دهد. گاهی دستور التماس و گریه می دهد. از شوهرش بدگویی و عیبجویی می کند. زن بیچاره هم که هنوز سرد و گرم روزگار را نچشیده و با شوهرش کاملاً مانوس نشده و به مصالح واقعی خویش وقوف کامل ندارد، و مادرش را بهترین حامی و خیرخواه می پندارد تحت تاثیر افکار و تلقینات او قرار گرفته بر طبق دستوراتش رفتار می کند. اگر توانستند بدین وسائل داماد را مسخر سازند حرفی در میان نیست، لیکن اگر داماد تسلیم خواسته آنان نشد لجبازی و کشمکش به صورت شدیدتری شروع خواهد شد. حتی ممکن است در اثر لجبازی، کار به طلاق بلکه قتل و جنایت منتهی شود. بدین جهت اکثر دامادها از دست مادر زنشان ناراضی هستند و از مزاحمتها و دخالتهای بیجای او آه و ناله دارند. ناسازگاریها و بهانه گیریهای همسرشان را بگردن او می گذارند. می گویند اوست که حرف یاد دخترش می دهد و نمی گذارد زندگی کند.

بد نیست به عنوان نمونه به درد دل چند داماد توجه کنید:

(جواد-م) می نویسد: مادر زن من یک دیو است یک ازدها است افعی دو سر است. خدا چنین مادر زنی را نصیب گرگ بیابان نکند. چنان دِماری از من در آورده و چنان روزگارم را سیاه و زندگی را به کامم تلخ کرده است که کم مانده از دستش دیوانه شوم. و سر به کوه و بیابان بگذارم... تنها من نیستم که از دست مادر زنم دل خونی دارم این یک درد عمومی است. فکر می کنم از هر صد نفر مرد متأهل ۹۵ نفرشان به آن مبتلا هستند. تازه بقیه هم لابد مادر زن ندارند.

(محمد-ف) می نویسد: مادر زنم در زندگی من و زنم دخالت می کند. بی خود

ص: ۴۲۷

باعث ناراحتی ما می شود. پشت سر فامیل من غیبت می کند. وقتی برای زخم چیزی می خرم فوراً ایراد می گیرد. از رنگ آن انتقاد می کند مدلش را نمی پسندد و با هزار و یک جور دلیل سعی می کند چیزی را که خریده ام بی ارزش جلوه دهد.

(پرویز-ک) می نویسد: تا حال سه مرتبه ما را تا آستانه طلاق برده. مثل عقرب نیش میزند. به دخترش یاد می دهد که نسبت به من بی احترامی کند و به کارهای منزل نرسد و توقعات بیجا داشته باشد هر وقت به خانه ما بیاید تا یک هفته منزل ما تبدیل به جهنم می شود. بدین جهت چشم دیدنش را ندارم (۱).

اکثر دامادها چاره کار را در این می بینند که بهر طور شده نفوذ مادرزنان را قطع کنند و جلو دخالت‌های او را بگیرند. بدین منظور ملاقاتها و رفت و آمدها را حتی المقدور محدود می سازند. اجازه نمی دهند همسرشان بخانه پدر و مادرش برود یا آنها به خانه اش بیایند. با آنها قطع رابطه می کند، گوش به حرفشان نمی دهد، بی‌اعتنایی می کند. به دخالت‌های آنان اعتراض می نماید. و به طور خلاصه در مقابل آنها سرسختی و مقاومت نشان می دهد.

لیکن روش مذکور با اینکه متعارف است یک روش عقلانی نیست بلکه غالباً نتیجه معکوس می دهد. زیرا محبت دختر و مادر یک پیوند طبیعی است که قطع کردن آن به آسانی امکان پذیر نیست. چگونه مرد انتظار دارد دختری که سالها در دامن مادرش پرورش یافته و از مهر و محبت بی شائبه او برخوردار بوده و هنوز او را بهترین حامی و خیرخواه خویش می داند، به مجرد اینکه با یک مرد ناشناس پیمان زناشویی بست بدون چون و چراتسليم او شود و زحمتهای و محبت‌های پدر و مادرش را یکسره نادیده بگیرد و بطور کلی با آنان قطع رابطه کند؟!

هرگز چنین امری امکان پذیر نیست. و اگر هم در اثر ناچاری چندروزی با آنها قطع رابطه کرد دوام پیدا

ص: ۴۲۸

نخواهد کرد. زیرا حرکت جبری همیشگی نخواهد بود. تا مدتی ممکن است صبر و حوصله بخرج بدهد اما بالاخره بستوه آمده در موقع مقتضی عکس العمل شدیدی از خویش نشان خواهد داد. ممکن است، در اثر سختگیریهای زیاد گستاخ و پررو شود و بنای نافرمانی و عصیان را بگذارد. ممکن است به قصد انتقام، با خویشان شوهرش ناسازگاری و اوقات تلخی کند و هر روز اسباب نزاع و کدورت فراهم سازد. به علاوه خیلی بعید است که مرد بتواند بدین وسیله روابط مادر زنش را بکلی قطع کند. بالاخره او از دخترش دست بردار نیست. بلکه همین امر باعث می شود که کینه و کدورتش زیادتر گردد و مستقیم و غیر مستقیم با دخترش تماس بگیرد و او را به ناسازگاری و اذیت و آزار تشویق کند. در این صورت ممکن است در اثر لجبازی و کینه توزی کار به طلاق و جدایی بکشد. بسیاری از طلاقها در اثر همین لجبازیها و ستیزه گریهای غیر عقلانی بوجود آمده است.

از همه اینها گذشته، اصولاً به نفع انسان نیست که با خویشان همسرش که می تواند از حمایت آنها برخوردار شود و از معاشرت و رفت و آمد با آنها استفاده کند بطور کلی قطع رابطه کند.

بهر حال این روش نه تنها کار را اصلاح نمی کند بلکه مشکلات را زیادتر و اوضاع را وخیم تر خواهد کرد. حتی ممکن است به خودکشی یا قتل و جنایت منتهی شود.

پلیس هند گزارش داد که روابط نامساعد میان داماد و مادر زن یکی از علل اصلی ۱۴۶ خودکشی است که در سال گذشته در دهلی نو وقوع یافته است (۱).

مردی که از دخالتهای مادر زنش ناراحت بود خودکشی کرد (۲).

مردی که از دخالتهای بیجای مادر زنش به تنگ آمده بود او را از تاکسی بیرون انداخت (۳).

داماد سر مادر زنش را با چکش

ص: ۴۲۹

۱- کیهان ۱۵ فروردین ۱۳۵۲

۲- اطلاعات ۱۲ اردیبهشت ۱۳۴۹

۳- اطلاعات ۱۳ اردیبهشت ۱۳۴۹

شکست. و برادر زنش کینه او را در دل گرفته با چاقو وی را مجروح کرد و متواری شد (۱).

مردی بنام... چون از دست مادر زنش بستوه آمده بود ظرف کله و پیاچه جوشان را روی سر و صورت او ریخت. مادر زن فریادی کشید و نقش بر زمین شد. او را به بیمارستان رساندند. اما پزشک معالج پس از معالجات اولیه گفت:

چون سوختگی عمیق و خطرناک است باید او را به تهران ببرید.

زن همراه مادرش عازم تهران شد و به شوهرش گفت: ما در شوشر ازدواج کردیم ولی بزودی در تهران از هم طلاق خواهیم گرفت. چون شوهری مثل تو به درد من نمی خورد (۲).

پس روش مذکور بر رویهم روش خوبی نیست و تا ضرورت اقتضا نکند نباید آن را انتخاب نمود. لیکن چاره کار منحصر به آن نیست بلکه راه دیگری نیز وجود دارد که معقول تر و اطمینان بخش تر بوده علاوه بر اینکه ضرری ندارد غالباً با موفقیت توأم است. قبلاً لازم است دو نکته را یادآور شویم:

اول این مطلب مسلم است که مادر زن دشمن و بدخواه داماد نیست. بلکه بر طبق ناموس طبیعت باید دوستدارش باشد، چنانکه در اوائل خویشاوندی غالباً چنین است. به علاوه، مقتضای محبتی که نسبت به دخترش دارد اینست که دامادش را نیز دوست داشته باشد زیرا سعادت و خوشبختی دخترش را در دست او می داند. پس اگر در زندگی داخلی آنها دخالت می کند مسلماً قصد سوئی ندارد بلکه هر چه باشد از روی دلسوزی و خیرخواهی است.

البته امکان دارد که دخالت‌های بیجا و پیشنهاد‌های نادرست و حتی زیانبخشی داشته باشد لیکن آنهم در اثر نادانی و جهالت میباشد. نباید بنظر بدبینی بآنها نگاه کرد.

دوم علاقه مادر و فرزند یک علاقه طبیعی است که قطع آن باسانی امکان پذیر نیست. و اگر کسی در صدد قطعش برآید چون بر

ص: ۴۳۰

۱- کیهان ۴ اسفند ۱۳۵۰

۲- اطلاعات ۱۴ اسفند ۱۳۵۰.

خلاف ناموس خلقت قدم برداشته آثار سوئی بیار خواهد آورد. اصولاً- وجهی ندارد و دور از انصاف هم هست که انسان بخواهد رابطه مادر و دختر راقطع کند و در بینشان جدایی بیفکند.

چنانکه مرد میخواهد با پدر و مادرش آزادانه رفت و آمد کند همسرش نیز اهل عاطفه است و دلش میخواهد با خویشانش معاشرت داشته باشد.

با توجه به مطالب مذکور میتوان گفت که بهترین طریق حل این مشکل اینست که با مادر زن بلکه سایر خویشان همسرش معاشرت و روابط حسنه داشته باشد و از آنها کاملاً احترام کند. با زبان خوش و مهربانی سعی کند محبت آنها را جلب نماید. با نیکی و اظهار محبت دلشان را بدست آورد. در کارها با آنها مشورت نماید. مشکلات زندگی را در میان نهاده از فکر آنها استمداد کند. به پیشنهادها و راهنماییهای مفیدشان گوش بدهد. از همسرش انتقاد نکند. کاری کند که آنها یقین داشته باشند که نسبت به دخترشان وفادار است و واقعا او را دوست دارد. اگر پیشنهاد نادرستی داشتند که انجام دادن آن صلاح نیست یا برایش امکان ندارد بدانند که قصد سوئی ندارند در اینصورت سعی کند با زبان خوش و دلیل و برهان مفاسد آنها را برایشان اثبات کند، در رد پیشنهادشان به تندی و خشونت یابی اعتنائی متوسل نشود. حتی اگر از همسرش دلخوری داشت میتواند به عنوان استمداد نه اعتراض مطلب را دوستانه با آنها در میان بگذارد و از نظریاتشان استفاده کند.

داماد باید همواره این مطلب را در نظر داشته باشد که مدارا و سازش با مادر و پدر و برادر زن و جلب دوستی آنها یکی از رموز بزرگ زناشویی و از لوازم زن داری محسوب میشود. بدینوسیله نسبت به داماد اعتماد و محبت پیدا میکند و بسیاری از مشکلات زناشویی خود بخود حل میشود. بنابراین اگر دیده میشود که اکثر

دامادها از دست مادر زنشان ناراضی هستند چنان نیست که همه اش تقصیر مادر زن باشد بلکه خودشان نیز بی تقصیر نیستند. زیرا آنها هستند که با رفتار غیر خردمندانه خویش یک دوست واقعی را بصورت یک مزاحم در آورده اند.

بسیارند دامادهاییکه با مادر زن و پدر و برادر همسرشان روابط نیک دارند و از معاشرت و پشتیبانی آنها برخوردار میشوند.

به نمونه زیر توجه فرمایید:

(منوچهر...) می نویسد: مادر زن من یک فرشته است بلکه از فرشته هم بهتر. از مادرم بیشتر او را دوست دارم. مهربان و رئوف و فهمیده و خوش قلب است. مادر زن من حلال مشکلات زندگی داخلی من است.

وجود او ضامن خوشبختی و سعادت خانوادگی من است (۱).

البته ممکن است در بین مادر زنهای افراد لجوج و نادان و خودخواهی پیدا شوند که قابلیت تفاهم و اصلاح نداشته باشند و بهیچ وجه نتوان جلو دخالتهای بیجا و پیشنهادهای سفیهانه آنها را گرفت، لیکن در اینصورت هم صلاح نیست با تندى و خشونت و قهر و دعوا با آنها رفتار کرد، بلکه بهتر است حتی الامکان با نرمی و مدارا و اخلاق خوش با آنها رفتار کرد. زیرا گرچه قابلیت اصلاح ندارند لیکن بدینوسیله میتوان تا حدودی از لجبازیها و ایرادهای آنها کاست و از خطرهای بزرگی که ممکن است کاخ زناشویی را از هم پاشد جلوگیری کرد.

در اینگونه موارد بر مرد لازم است سعی کند با همسرش تفاهم کامل برقرار سازد. با اظهار محبت قلبش را مسخر نموده اعتمادش را جلب کند.

در مورد پیشنهادهای نادرست مادر زنش با زبان خوش و مهربانی مطلب را با همسرش در میان بگذارد و مفاصد آنرا برایش تشریح کند و با دلیل و برهان برایش اثبات کند که پیشنهاد مادرش از روی نادانی صادر شده بصلاح واقعی نیست.

اگر

ص: ۴۳۲

مرد توانست با همسرش تفاهم کامل برقرار کند و او را هم عقیده وهم سلیقه خویش گرداند همه مشکلات و از جمله مشکل مادر زن خود بخودبرایش حل میشود.بهر حال این مطلب را هیچگاه نباید فراموش کرد که بانر می و مدارا و اخلاق خوب و تدبیرات خردمندانه همه مشکلات را میتوان حل کرد و پیمان مقدس زناشویی را استوار ساخت.

حضرت علی (ع) فرمود: جلب دوستی نصف عقل است (۱).

حضرت علی (ع) فرمود: نزدیکی با مردم و خوش اخلاقی با آنها از شرور و بدیها جلوگیری میکند (۲).

علی (ع) فرمود: با کسیکه در مقابل تو خشونت و درشتی میکند نرمی و مدارا کن شاید بدینوسیله رام گردد (۳).

علی (ع) فرمود: با یکدیگر نزدیک شوید و احسان کنید. از قهر و جدایی پرهیزید (۴).

مراقب باش

زن یک موجود عاطفی است. غالباً احساساتش بر تعقلاتش غلبه دارد.

خوشبایورتر از مرد است. زودتر تحت تاثیر قرار میگیرد. زودتر فریب میخورد. چون روحی حساس و لطیف دارد زود متاثر میشود. زود شیفته و مجذوب میگردد زود آزرده خاطر میشود. در مقابل خواسته های نفسانی و مظاهر فریبنده خیلی زود متاثر میشود و کنترل احساسات برایش دشوار است. هنگامیکه عواطفش تحریک شد بدون اینکه در عواقب امور خوب بیندیشد تصمیم میگیرد. پس اگر مرد بر اعمال و رفتار همسرش نظارت داشته باشد به صلاح خانواده میباشد و بدینوسیله میتواند بسیاری از خطرات احتمالی را دفع کند.

بدین جهت در آیین مقدس اسلام مرد بعنوان قیم و سرپرست خانواده تعیین شده در مقابل آنها مسئولیت دارد.

خداوند حکیم در قرآن شریف میفرماید:

«مردان سرپرست و کارانندیش زنانند زیرا خدا بعض کسانرا بر بعض دیگر برتری داده است و برای اینکه از مالهای خویش خرج کرده اند. پس زنان شایسته، فرمانبردار و حافظ غینند (۵)».

مرد چون به عنوان سرپرست خانواده شناخته شده نمیتواند همسرش را

ص: ۴۳۳

۱- بحار ج ۱۶۸

۲- بحار ج ۷۴ ص ۱۶۸

۳- بحار ج ۷۴ ص ۱۶۸

۴- بحار ج ۷۴ ص ۴۰۰

باختیار خود رها کرده در اعمال و رفتارش نظارتی نداشته باشد. بلکه مسؤولیت ویژه اش اقتضا میکند که همواره مراقب او باشد و از دورادور بر اعمال و حرکاتش نظارت کند مبادا در اثر خوشبآوری و ساده لوحی منحرف گردد. اگر دید با افراد ناباب و فاسد معاشرت میکند با زبان خوش او را متنبه سازد و ضرر و زیان آنرا برایش تشریح کند. و به هر طور شده دوستی و رفت و آمد آنها را قطع کند. اجازه ندهد با لباسهای بدن نما و آرایش کامل و بی بند و بار از منزل خارج شود و خودش را در معرض چشم چرانی بیگانگان قرار دهد. اجازه ندهد در مجالس فساد شرکت کند.

زن اگر در معاشرتها و رفت و آمدها مطلق العنان و بی قید و بند باشد و کسی از وی مراقبت نکند ممکن است بدام ناپاکان و دیو صفتان گرفتار شده در وادیهای فساد و بد اخلاقی سقوط کنند.

مرد باید به آمار بانوان بیگناهی که در اثر عدم مراقبت شوهر تحت تاثیر القآت شیادان و فریبکاران قرار گرفته به وادیهای فساد کشانده شده اند، مراجعه کند و قبل از اینکه همسر معصومش نیز گرفتار شود از خطر جلوگیری کند.

چه بانوان پاکدامن و خانه داری که در یک شب نشینی غیر مشروع یا در یک مجلس عمومی فاسد، فریب خورده آبرو و شوهر و خانه و فرزندانشان را از دست داده اند؟ کسی که به همسرش اجازه میدهد که بدون حجاب کامل اسلامی از منزل خارج شود و در هر مجلسی شرکت کند و با هر کسی طرح دوستی بریزد بزرگترین خیانت را بخودش و همسرش انجام داده است. زیرا بدینوسیله آن بانوی بیگناه را در معرض صدها خطر قرار داده که رهائی از آنها کار آسانی نیست. کار پنبه سوختن و کار آتش سوزاندن است کسی که

پنبه را در معرض آتش قرار دهد و انتظار داشته باشد نسوزاند احمق و سفیه شمرده میشود.

چقدر نادان و پر توقعند مردانی که همسران و دختران خویشرا بدون حجاب کامل اسلامی و با وضع زننده از منزل خارج میسازند و در معرض چشم چرانی جوانان قرار میدهند و انتظار دارند بدون اینکه متلکی بشنوند و کوچکترین نظر خیانتی بآنها بیفتد به منزل بازگردند!! آزادیهای دروغین و غلط همین آثار و لوازم بلکه بدتر از اینها را در بر دارد. زن اگر در خواسته های غیر مشروعش پیروز گشت و قدمی به جلو نهاد و توانست شوهر خویشرا مطیع گرداند روز بروز دایره خواسته هایش توسعه می یابد و تا پیروزی کامل میراند. در آنصورت نه تنها خودش بلکه شوهر و فرزندانش را به بدبختی و سیه روزی خواهد انداخت.

بدین جهت پیغمبر اسلام فرمود: مرد سرپرست خانواده اش محسوب میشود و هر سرپرستی نسبت به زیردستانش مسؤولیت خواهد داشت (۱).

پیغمبر اکرم (ص) فرمود: زنان را به کارهای نیک دستور دهید قبل از اینکه شما را به کارهای بد وادار کنند (۲).

حضرت صادق علیه السلام فرمود: سعادت مرد در اینست که سرپرست و قیم خانواده اش باشد (۳).

پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس از همسرش اطاعت کند خدا او را برو در آتش خواهد افکند. عرض شد یا رسول الله این چه اطاعتی است؟ فرمود: زن از شوهرش بخواهد که به حمامهای عمومی و عروسیها و عیدها و مجالس سوگواریها برود و لباسهای نازک و ظریف بپوشد و مرد باو اجازه بدهد (۴).

پیغمبر اکرم فرمود: هر مردی که زنش آرایش کند و از منزل خارج شود دیوث است و هر کس او را دیوث بنامد گناهکار نیست. و هر زنی که زینت کرده و خوشبو از منزل خارج شود و شوهرش بدان امر راضی باشد خدا در

ص: ۴۳۵

۱- مستدرک ج ۲ ص ۵۵۰

۲- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۲۷

۳- وسائل ج ۱۵ ص ۲۵۱

۴- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۲۸

مقابل هر قدمی که بر میدارد برای شوهرش خانه ای در دوزخ بنا خواهد کرد (۱).

در خاتمه لازم است دو مطلب را یاد آور شوم:

مطلب اول درست است که مرد باید از همسرش مراقبت کند لیکن باید از روی عقل و تدبیر و در نهایت متانت و احتیاط انجام بگیرد.

باید حتی المقدور از تندی و خشونت اجتناب کرد. تا ممکن است بصورت امر و نهی نباشد مبادا زن احساس محدودیت و سلب آزادی کند و در قبال آن عکس العمل نشان بدهد و بسا اوقات کار به لجبازی و ستیزه گری منتهی شود. بهترین راه موفقیت، حسن تفاهم و جلب اعتماد و اظهار محبت و خوش اخلاقی است. باید همانند یک مربی دلسوز و مهربان با زبان خوش و بصورت خیرخواهی مصالح و مفاسد امور را برای همسرش تشریح کند تا خودش با میل و رغبت کارهای خوب را انجام دهد و از کارهای مضراجتنب نماید.

مطلب دوم مرد باید حد اعتدال و میانه روی را حفظ کند.

چنانکه بی قیدی مطلق و لاابالیگری صلاح نیست همچنین سختگیری و وسواسیگری نیز عواقب خوبی ندارد. زن نیز مانند مرد آزاد آفریده شده احتیاج به آزادی دارد. باید در معاشرتها و رفت و آمدهای بی خطر آزادی داشته باشد.

باید به او آزادی داد که به خانه پدر و مادر و برادر و خواهر و سایر خویشانش رفت و آمد کند و با دوستان شناخته شده و مورد اعتماد معاشرت نماید. مگر در موردی که مفسده ای در بر داشته باشد. بهر حال ممنوعیت باید حالت استثنائی و محدودیت داشته باشد، اگر از حد خود گذشت و بصورت سختگیری و سلب آزادی در آمد غالباً عواقب خوبی ندارد. ایجاد کدورت و عقده میکند، صفا و صمیمیت خانوادگی را بر هم میزند. ممکن است زن در اثر فشارها و سختگیریهای زیاد جانش بستوه آمده تصمیم

ص: ۴۳۶

بگیرد بهر طور شده قید و بندها را پاره کند و خودش را آزادسازد. حتی ممکن است در اثر ناچاری به طلاق و جدایی هم راضی شود.

به داستان زیر توجه فرمایید:

خانم جوانی بنام... در دادگاه حمایت خانواده به خبرنگار اطلاعات گفت: پنج سال پیش با جوانی بنام... ازدواج کردم. در آنموقع سرم پر از شور جوانی بود که متأسفانه چندان دوامی نداشت. اکنون حاصل ازدواج مایک پسر و یک دختر است. چندی است شوهرم عینک بدبینی به چشم زده و نسبت به همه بدبین است. در نتیجه زندگی را به کام ما تلخ کرده است.

اجازه نمیدهد با هیچکس معاشرت کنم. بدتر اینکه وقتی از خانه خارج میشود در را بروی من و بچه ها قفل میکند و ما تا بازگشت او در قفس خانه زندانی هستیم. حتی این حق را هم از من گرفته که گاهی بیدن پدر و مادرم بروم. فامیل من هم بخاطر اخلاق شوهرم دیگر بیدن ما نمی آیند.

حالا- سینه ام پر از غصه شده. از یک طرف نگران سرنوشت کودکان خود هستم و از سوی دیگر طاقت ادامه زندگی را ندارم. آمده ام تا دادگاه حمایت خانواده درباره طلاق من تصمیم بگیرد (۱).

این قبیل مردها که متأسفانه نمونه های فراوانی هم دارند در اثربدبینیهای بیجا یا عاداتهای غلط آنقدر بر همسرانشان سختگیری میکنند که آن بیچاره ها بستوه آمده با اینکه به شوهر و فرزندان خویش علاقه دارند در اثر ناچاری تقاضای طلاق و جدایی میکنند، آخر چه وجهی دارد که مرد برای اظهار قدرت و مردانگی همسر بیگناهی را به طوری زندانی کند که حتی حق ملاقات با پدر و مادر و سایر خویشانش را نداشته باشد؟ آیا فکر نمیکنند که گاهی همین سختگیریها اسباب انحراف بعض بانوان پاکدامن را فراهم ساخته است؟ آیا فکر نمیکنند که در اثر همین سختگیریهای غلطچه خانواده هایی از

ص: ۴۳۷

بر فرض اینکه بانوی عاقل و فداکاری بود و با همین وضع ساخت لیکن بدون شک در چنین خانواده ای صفا و صمیمیت وجود نخواهد داشت. چگونه میتوان از بانوییکه خودش را مسلوب الاختیار و زندانی خانه میداند انتظار داشت که نسبت به شوهر و فرزندانش اظهار محبت کند و از روی میل و رغبت وضع منزل را مرتب سازد؟

تنبیه

زن و شوهر گر چه یک زندگی مشترک خانوادگی را تشکیل میدهند و باید در اداره امور منزل تشریک مساعی نمایند لیکن بهر حال در بعض موارد اختلاف سلیقه هم دارند. مرد میل دارد تمام امور خانواده مطابق خواست خودش انجام بگیرد و زن مطیع او باشد، بر عکس زن هم همین خواست و تمایل را دارد. در اینجاست که صدور اوامر و نواهی از طرفین آغاز میشود و مخالفت ها و کشمکش ها شروع می گردد. بهترین راه حل اینست که زن و شوهر دست از امر و نهی بردارند و در موارد اختلاف با مشورت و تبادل نظر به تفاهم برسند، و اگر دست از زور گوئی ولجبازی بردارند غالباً به تفاهم می رسند و مشکلی بوجود نخواهد آمد. لیکن هیچیک از آنها حق ندارد عقیده اش را بر دیگری تحمیل کند و او را مجبور نماید که مطابق دستورش عمل کند، و در صورت تخلف حق ندارد توبیخ یا تنبیهش کند. لیکن بعض مردها به بهانه اینکه قیم و سرپرست خانواده هستند چنین حقی را برای خودشان قائل هستند. به خودشان حق میدهند که مطابق دلخواهشان امر و نهی کنند. و همسرانشان را موظف میدانند که مطیع دستوراتشان باشند و هرگز تخلف نکنند. و در صورت تخلف او را مورد عتاب و خطاب و توبیخ و تهدید قرار میدهند. و چنین رفتاری را حق خویش می پندارند. حتی گاهی به ضرب و شتم و اذیت اقدام مینمایند. در صورتیکه مرد حق

اذیت و آزار و کتک زدن به همسرش را ندارد. مردان زمان جاهلیت که از عاطفه و انسانیت کم بهره بودند همسران خودشان را مورد اذیت و آزار و ضرب و شتم قرار میدادند و پیامبر اسلام برای جلوگیری از این عمل زشت به پا خاست و فرمود: هر مردی که بصورت همسرش سیلی بزند. خدا بفرشته مامور دوزخ (مالک) دستور میدهد که در دوزخ هفتاد سیلی بر صورتش بزند. و هر مردی که دستش را بر موهای زن مسلمانی بگذارد (برای اذیت موی سرش را بگیرد) در دوزخ دستش با میخهای آتشین کوبیده میشود (۱).

رسول خدا صلی الله علیه و آله زدن زنان را نهی کرد مگر در موردیکه تنبیه واجب باشد (۲).

پیامبر گرامی اسلام فرمود: هر مردیکه همسرش را کتک بزند-و بیش از سه ضربه باشد-خدا او را در قیامت در حضور خلائق نگه میدارد و رسوایش میسازد. و خلق اولین و آخرین چنین مردی را تماشا میکنند. (۳) پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: تعجب میکنم از مردیکه همسرش را کتک می زند در صورتیکه خودش در کتک خوردن سزاوارتر از همسرش میباشد. ای مردم! زنانتان را با چوب نزنید، زیرا قصاص دارد. (۴)

مردیکه همسرش را کتک بزند بر او ستم کرده و ستمگر، هم در این جهان و هم در جهان آخرت بکیفر خواهد رسید. آن هم ظلم به فرد ناتوانیکه با صدها امید و آرزو به خانه شوهر آمده. بدان امید آمده که در پناه او آرامش و آسایش بجوید. به مردی پناه آورده که حامی و غمخوار او باشد و در مشکلات یاریش کند. زن امانتی است از جانب خدا که به مرد سپرده میشود. آیا کسی با امانت الهی چنین رفتار میکند؟! امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: زنان بنزد مردان به امانت گذارده میشوند. مالک نفع و ضرر خودشان نیستند. آنها نزد شما امانتهای خدا هستند. آزارشان نرسانید و بر آنها سخت

ص: ۴۳۹

۱- مستدرک جلد ۲ ص ۵۵۰

۲- مستدرک جلد ۲ ص ۵۵۰

۳- مستدرک جلد ۲ ص ۵۵۰

۴- بحار الانوار جلد ۱۰۳ ص ۲۴۹

مردیکه همسرش را مورد ضرب و شتم قرار میدهد بر روح او ضربه ای وارد میسازد و عقده ای بوجود می آورد که به سادگی قابل رفع نخواهد بود. صفا و محبت خانوادگی را از بین می برد. من نمیدانم با چنین همسر کتک خورده و تحقیر شده ای چگونه می توان روابط همسری برقرار کرد؟ واقعا خجالت دارد!!

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: آیا یکی از شما همسرش را می زند سپس او را در آغوش می گیرد؟! (۲)

بنابراین در مواردیکه شوهر حقی بر همسرش ندارد شرعا و قانونا و اخلاقا مجاز نیست او را بکاری مجبور سازد و در صورت تخلف به تنبیه و کتک اقدام نماید. مثلا زن شرعا موظف نیست که امور خانه داری را انجام دهد. مانند نظافت منزل، طبخ غذا، شستن لباس و ظرفها، بچه داری و هم چنین خیاطی، قالی بافی، گلدوزی و دیگر کارها، گرچه بانوان با میل و رغبت کارهای منزل را انجام میدهند و در این باره هم حرفی ندارند، لیکن وظیفه آنها نیست. شوهر باید از همسرش در برابر انجام این کارها تشکر و قدردانی نماید. و بدین وسیله او را تشویق نماید. ولی اگر بعض کارها را انجام نداد یا ناقص انجام داد، مرد حق ندارد او را مورد تنبیه و توبیخ و ضرب و شتم قرار دهد.

اسلام فقط تنبیه را در جایی تجویز میکند که حقی از شوهر تضییع میشود. و آن در دو مورد است:

اول- مرد شرعا و قانونا حق دارد از همسرش بهره جنسی بگیرد و از انواع تمتعات و لذتها استفاده کند. زن شرعا و قانونا موظف است در برابر این خواسته مرد تمکین نماید. و خویشتن را در اختیار او قرار دهد.

اگر زن تمکین نمود مشکلی بوجود نخواهد آمد. اما اگر از انجام خواسته های مرد امتناع ورزید، در اینصورت بهتر است مرد، ابتداء با نرمی و ملایمت و حتی تقدیم هدیه دل همسرش

ص: ۴۴۰

۱- مستدرک جلد ۲ ص ۵۵۱

۲- وسائل جلد ۱۴ ص ۱۱۹

را بدست آورد و بکام جوئی نائل گردد. ولی اگر احساس کرد که زن قصد اذیت و لجبازی دارد و بهیچ وجه تمکین نمیکند، و مرد هم تاب تحمل ندارد، در یک چنین موردی مرد حق دارد به تنبیه متوسل شود. آنهم با رعایت احتیاط و حفظ سلسله مراتب در چنین موردی قرآن می گوید: همسرانی را که احساس میکنید از تمکین در برابر خواسته شما (تمتعات جنسی) امتناع می ورزند، ابتداء آنها را پند و موعظه بدهید، سپس در بستر از آنها جدا شوید سپس آنها را بزنید. پس اگر اطاعت نمودند بر آنان ستم روا ندارید. بدرستی که خدا عالی و بزرگ است (۱)

چنانکه ملاحظه می فرمائید، خداوند متعال در این آیه، به شوهر اجازه میدهد که همسرش را که در برابر خواسته های مشروعش، یعنی لذتجوئی و کامیابی تمکین نمیکند و قصد اذیت و تمرد دارند، مورد تنبیه قرار دهند. آن هم در سه مرحله: مرحله اول: پند و اندرز. مرحله دوم: اگر پند و اندرز مفید واقع نشد یا بسترش را جدا کند یا در بستر پشت به او کند و بخوابد و بدین وسیله، خشم و ناراحتی خودش را اظهار نماید. مرحله سوم: اگر این عمل هم مؤثر واقع نشد و زن هم چنان به لجبازی و تمرد خویش ادامه میدهد، به مرد اجازه داده شده که برای استیفای حق مشروع و قانونی خویش به کتک زدن متوسل شود. اما مرد حتی در این حال هم حق ندارد از حد مشروع تجاوز نماید و مرتکب ظلم و ستم شود. مرد باید در این مورد به چند نکته توجه کند. ۱- هدف از ضرب باید اصلاح و تربیت باشد نه انتقامجوئی. ۲- با دست باشد یا چوب نازک، چنانکه در روایات آمده با چوب مسواک. ۳- طوری بزند که بدن او سیاه و قرمز نشود و الا باید جریمه (دیه) پردازد. ۴- از ضربه زدن به جاهائیکه احتمال خطر دارد، مانند چشم و سر و شکم جدا اجتناب نماید. ۵- ضرب طوری باشد که موجب کدورت عمیق

ص: ۴۴۱

و عقده غیر قابل علاج نگردد، و زن را به لجبازی و تمرد و طغیان بیشتر وادار نمایید. ۶- همواره این نکته را در نظر داشته باشد که می خواهد با این زن زندگی کند و از محبت‌های قلبی و صفا و اخلاص او بهره بگیرد. ۷- توسل به کتک در صورتی تجویز شده، که زن در برابر عدم تمکین، معذور نباشد. مثلاً اگر زن به علت حائض بودن، یا روزه دار بودن در ماه رمضان، یا در حال احرام بودن، یا بیمار بودن، از تمکین خودداری نمود مرد حق ندارد او را تنبیه نماید.

دوم- زن اگر خواست از منزل خارج شود باید از شوهرش اجازه بگیرد و اگر اجازه نداد شرعاً حق ندارد خارج شود. و اگر بدون اجازه خارج شد مرتکب گناه شده است. در حدیث آمده که پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله نهی کرد که زن بدون اجازه شوهر از منزل خارج شود و فرمود:

هر زنی که بدون اذن شوهر از منزل خارج شود همه فرشتگان آسمانی و هر چیزی که بر او مرور میکند- از جن و انس- او را لعنت میکنند تا اینکه به منزل باز گردد (۱). و این موضوع حقی است که شوهر بر گردن زن دارد که واجب است آن را ادا کند.

لیکن مرد نباید در این باره سختگیری کند و همسرش را بدین وسیله اذیت نماید. بهتر است در هر جا که محذوری نمی بیند اجازه بدهد برود.

تشریح این حق برای قدرت نمائی و تحت فشار قرار دادن همسر نیست بلکه بدان منظور است که مرد بتواند همسرش را از رفتن به جاهای غیر مناسب باز دارد و در حفظ و صیانت او اقدام نماید. سختگیریهای بیجا نه تنها مفید نیست بلکه به انس و محبت و اعتماد خانوادگی نیز لطمه وارد میسازد. و حتی ممکن است گاهی موجب طغیان و

ص: ۴۴۲

تمرد و انحراف او رافراهم سازد. اما اگر رفتن به جایی را غیر مناسب و باعث فساد اخلاق و ارتکاب گناه تشخیص داد باید همسرش را از رفتن بآنجا جدا نهد. و بر زن هم واجب است اطاعت کند و از رفتن به آن مجلس خودداری نماید.

بهر حال اگر زن از دستورات شوهر سرپیچی و تمرد میکند و بدون اجازه بلکه با نهد شوهرش از منزل خارج میشود، مرد حق دارد او را بهمان صورت قبل مورد تنبیه قرار دهد. با حفظ همان مراحل و شرائط.

البته زن می تواند در چند مورد بدون اجازه شوهر از منزل خارج شود و شوهر هم حق ندارد او را منع نماید. ۱- خارج شدن از منزل برای یاد گرفتن مسائل ضروری دین. ۲- مسافرت برای حج در صورت استطاعت. ۳- خارج شدن از منزل برای پرداخت بدهی در صورتیکه بدون خروج امکان پرداخت نباشد.

مردان بدبین

درست است که مرد باید از همسرش مراقبت کند لیکن نه بحدیکه به وسواسیگری منتهی شود. بعضی مردها به بیماری بدگمانی و سوءظن مبتلا هستند. بی جهت نسبت به همسرانشان بدبین هستند. درباره آنان احتمال خیانت میدهند.

هر مردیکه بدبین بیماری خانمانسوز مبتلا شد زندگی را به خودش و خانواده اش تلخ میکند. ایراد و بهانه جویی میکند. نسبت به اعمال و حرکات همسرش به نظر بدبینی نگاه میکند و مانند سایه او را تعقیب مینماید. چون سوءظن دارد از در و دیوار شاهد و قرینه پیدا میکند.

چیزهایی را که اصلاً دلیل خیانت نیستند به منزله ادله قطعی غیر قابل انکار می شمارد. مثلاً: چون فلان مرد برایش نامه نوشته لابد با هم سر و سری دارند. چون با فلان مرد سلام و تعارف کرد معلوم میشود خیانتکار است.

چون جوان همسایه از پشت بام باو نگاه کرد معلوم میشود خواهان یکدیگر هستند. چون از فلان مرد تعریف کرد معلوم میشود دل بسته

اوست. چون نامه اش را از من مخفی نمود لابد از معشوقش بوده است. چون کمتر از سابق اظهار محبت میکند معلوم میشود زیر سرش بلند است. چون قیافه دخترم با همسرش شباهت ندارد معلوم میشود خیانت کرده است.

این قبیل امور بلکه کوچکتر از آنها را دلیل قطعی خیانت می‌شمارد.

بدتر از همه اینکه گاهی مادر یا خواهر یا یکی از همسایگان در اثر غرض ورزی و کینه توزی عقیده اش را تایید نماید در اینصورت جرم و خیانت یقینی میشود.

بدبخت خانواده ای که به مرض بدگمانی مبتلا شوند. آسایش و خوشی ندارند. آب خوش از گلوی هیچکدامشان پایین نمی رود. مرد همانند یک پلیس مخفی دائما از اعمال و حرکات همسرش مراقبت مینماید. از درو دیوار شاهد و دلیل می تراشد و در رنج و عذاب دائم بسر می برد. زن بیچاره هم ناچار است همانند یک متهم بیگناه همواره در شکنجه و عذاب روحی و در حال محدودیت و تحت نظر زندگی کند. بنیاد چنین خانواده ای همواره در معرض خطر قرار دارد. ممکن است طلاق و جدایی به میان آید و زن و شوهر هر دو بدبخت شوند. ممکن است در اثر بدبینی قتل و جنایت بوجود آید.

مردانیکه در اثر سوءظنهای بیجا همسران بیگناه خویش را بقتل رسانده و حتی خودشان انتحار کرده اند نمونه های فراوانی دارند.

در چنین موردی که واقعا یکی از مواقع حساس و خطرناک زناشویی است مرد و زن باید دست از لجبازی بردارند و قبل از وقوع حوادث ناگوار با عقل و تدبیر در صدد چاره بر آیند. زن و مرد اگر اندکی بخود آیند و خطر بزرگی را که در کمینشان نشسته در نظر بگیرند و با احتیاط کامل و عاقبت اندیشی در صدد حل مشکل بر آیند پیروز خواهند شد.

مرد باید تعصبهای غلط و توهمات بیجا را از خویش دور گرداند و بر طبق موازین

عقل و وجدان رفتار کند. نسبت خیانت به کسی دادن موضوع بسیار دشوار و پر مسؤولیتی است. تا موضوع خیانت با دلیل و شاهد قطعی به اثبات نرسد نمی توان کسی را متهم کرد. خداوند متعال در قرآن میفرماید: ای کسانی که ایمان آورده اید از بسیاری از گمانهای بداجتناب کنید زیرا بعض گمانها گناه است (۱).

رسول خدا (ص) فرمود: هر کس همسرش را (بی جهت) متهم به زنا کند همانند مار که از پوستش خارج میشود از حسناتش خارج خواهد شد. و به تعداد موهای بدنش هزار گناه در نامه اعمالش ثبت خواهد شد (۲).

پیغمبر اسلام (ص) فرمود: هر کس به مرد یا زن مؤمنی بهتان بزند خداوند متعال در قیامت او را بر تلی از آتش نگه میدارد تا به کیفر بهتانش برسد (۳).

مادامیکه با ادله و براهین شرعی خیانت زن به اثبات نرسد مرد حق ندارد او را متهم سازد. و تهمت زدن به او گناه بسیار بزرگی است که در شرع مقدس اسلام هشتاد تازیانه برای آنان مقرر شده است.

به صرف احتمال یا به وسیله شواهد و علائم خیالی نمی توان یک چنین موضوع مهمی را اثبات نمود. مثلاً اگر در روزگار جوانی برای کسی نامه فرستاده یا برایش نامه یا عکس فرستاده اند دلیل خیانت او نیست.

درست است که نباید چنین عملی را انجام داده باشد لیکن ممکن است در اثر سادگی و نادانی مرتکب این اشتباه شده باشد و واقعا عقیف و پاکدامن باشد.

برای جوانان از این قبیل اشتباهات اتفاق می افتد. اگر مردی برایش نامه فرستاده البته نباید نامه اش را قبول کند لیکن اگر از روی نادانی نامه اش را پذیرفت یا از ترس اتهام مخفی ساخت نمی توان صرف این نامه را دلیل خیانت شمرد.

اگر با مرد بیگانه ای سلام و تعارف کرد گر چه کار خوبی نکرده که با بیگانه ای گرم گرفته است

ص: ۴۴۵

۱- سوره حجرات آیه ۱۲.

۲- بحار جلد ۱۰۳ ص ۲۴۸.

۳- بحار جلد ۷۵ ص ۱۹۴.

لیکن تنها اینکار را نمی توان دلیل خیانت شمرد. شاید به عقیده خودش می خواسته خوش اخلاقی بخرج بدهد یا منظور دیگری داشته است. شاید از دوستان پدر یا برادرش بوده است.

شاید به مناسبتی سابقه آشنایی داشته اند.

اگر از مردی تعریف کرد دلیل آن نمی شود که به او دل بسته است.

البته زن کار خوبی نمی کند که نزد شوهرش از مرد دیگری تعریف میکند لیکن شاید از روی سادگی و عدم توجه باشد و نباید از علائم خیانت محسوب شود.

اگر نامه اش را مخفی ساخت یا در مورد معاشرتهایش مرتکب دروغ و خلافگویی شد دلیل خیانت نیست. شاید از ترس اتهام نامه اش را مخفی ساخته یا مرتکب دروغ شده باشد شاید مطلب دیگری در آن نامه بوده خواسته از شوهرش مخفی بماند. شاید برای خلافگویی منظور دیگری داشته است.

اگر کمتر از سابق اظهار محبت میکند دلیل آن نیست که نسبت به دیگری دل بسته است. شاید از شوهرش دلخوری داشته باشد. شاید غم و غصه ای به دل داشته باشد، شاید بیمار باشد. شاید در اثر بی توجهی و عدم اظهار محبت شوهرش، نسبت به زندگی دل سرد شده باشد.

به هر حال، در این قبیل امور که از علائم خیانت شمرده میشود دهها احتمال صحیح عقلایی وجود دارد که اگر با وجدان پاک و بی آرایش مورد سنجش قرار گیرد احتمال خیانت یک احتمال مرجوح و غیر عقلایی محسوب خواهد شد.

آقای محترم! ترا به خدا سوگند دست از سوءظن و وسواسیگری بردار. مانند یک قاضی با انصاف در محکمه داوری بنشین و ادله و شواهد خیانت همسرت را با دقت و انصاف بررسی کن و مقدار دلالت آنها را بسنج و بین آیا قطعی هستند یا ظنی یا احتمالی؟

من نمیگویم لایبالی و بی غیرت باش بلکه میگویم: بهر دلیلی به مقدار دلالتش ترتیب اثر بده نه زیادتر. چرا برای بعضی توهمات بیجا و شواهد پوچ زندگی را

به خودت و خانواده ات تنگ میکنی؟ اگر کسی با همین قبیل شواهد خیالی خودت را متهم سازد چه حالی پیدا میکنی؟ چرا انصاف و وجدان نداری؟ چرا آبروی خودت و همسرت را میریزی؟ چرا بر احوال زار و پریشان او ترحم نمیکنی؟ هیچ فکر نمیکنی که ممکن است در اثر همین بددلیها و تهمت‌های بیجا همسر پاکدامنت از وادی عفاف خارج شود و دامنش به فساد آلوده گردد.

حضرت علی علیه السلام به فرزندش امام حسن فرمود: مواظب باش در غیر موضع غیرت، غیرت بخرج ندهی. زیرا این عمل افراد صحیح را به سوی فساد و افراد پاکدامن را به جانب گناه متمایل خواهد ساخت (۱).

اگر نسبت به همسرت بدبین هستی مطلب را با هر کس در میان نگذار زیرا ممکن است در اثر دشمنی یا نادانی یا تظاهر به خیرخواهی، بدون دقت و بررسی، عقیده ترا تایید نمایند بلکه شواهد بی اساس دیگری را بدان بیفزایند و سوءظنت را به مرحله یقین برسانند و بدینوسیله دنیا و آخرت را تباه سازند. مخصوصاً با مادر و خواهرت در این باره صحبت نکن زیرا اکثر آنها باطنا با همسرت میانه خوبی ندارند. چه بسا در این مواقع حسد و کینه توزی آنان تحریک شود و بدون عاقبت اندیشی بدبینی ترا زیادتر گردانند. اگر خواستی از راهنمائیهای دیگران استفاده کنی بادوستان عاقل و با تجربه و خیرخواه و عاقبت اندیش مشورت کن. بهتر از همه اینکه نسبت به هر یک از اعمال و رفتار همسرت بدبین هستی مطلب را بالصراحه با خودش در میان بگذاری و توضیح بخواهی. لیکن منظورت این نباشد که مطلب را با ثبات برسانی.

بلکه حس بدبینی را و لو موقتاً کنار بگذار و خودت را خالی الذهن بگیر. و مانند یک قاضی با انصاف که بخواهد درباره دیگران داوری کند به توضیحات همسرت گوش بده. اقل احتمال صدق درباره اش بده، فرض کن شوهر خواهرت برای داوری

ص: ۴۴۷

بنزد تو آمده و برای خیانت همسرش یک چنین شواهدی را ذکر میکند بین درباره او چطور قضاوت میکنی درباره همسرت نیز همانطور حکم کن؟ چرا گریه و زاریها و دلیل و برهانهای او در دل سنگ تو اثر نمیکند؟ و به عنوان یک مجرم قطعی به سخنانش نگاه میکنی؟

بردبار و عاقل باش. مبادا به مجرد این شواهد پوچ همسر بیگناهی را طلاق بدهی و خودت و او را بدبخت گردانی. گیرم این زن را طلاق دادی و توانستی با تحمل خسارتهای زیاد همسر دیگری انتخاب کنی از کجا که او بهتر باشد؟ حالت بدبینی تو آنوقت هم خواهد بود. وانگهی فکر بچه های بیگناهی را نمیکنی؟ آخر آنها چه کرده اند که باید فدای مرض بدبینی تو شوند؟ به چشمهای معصوم و رنگ پریده آنان نگاه کن و دست از بددلی بردار.

مبادا در اثر بدبینیهای بیجا دست بخودکشی بزنی یا همسر بیگناهی را بقتل رسانی. از یک طرف مرتکب قتل نفس که بدترین گناه است و خدایان وعده دوزخ داده بشوی، از طرف دیگر زندگی را از هم پاشی و خودت را سیاه روز و بدبخت گردانی.

این مطلب را بدان که کمتر خونی است که مخفی بماند. بالاخره آثار خون بروز میکند. آنگاه به کیفر اعمال یا کشته میشوی یا برای همیشه باید در زندان بسربری. اگر مطلب را قبول نداری به آمار محکومین که مقداری از آنها در صفحات مجلات و روزنامه ها منعکس میشود بنگر تا عواقب این قبیل جنایتها برایت روشن گردد.

همسرا^۱ یک چنین مردانی نیز وظیفه بسیار سنگینی بر دوش دارند.

باید برای نجات خودشان و شوهر و فرزندانشان فداکاری کنند. باید واقعا شوهرداری کنند. در یک چنین مواقع دشوار است که مراتب لیاقت و کاردانی و عقل و تدبیر بانوان ظاهر میگردد.

خانم محترم! قبل از هر چیز این مطلب را بدان که

شوهرت به یک بیماری خطرناک روانی مبتلا است. بی جهت نمیخواهد زندگی را به خودش و تو تلخ کند بیمار است. آری وسواسیگری نیز یکی از بیماریهای خطرناک است. با بیمار باید مدارا نمود تا بیماریش برطرف گردد. تامیتوانی به او اظهار عشق و محبت کن. آنقدر اظهار علاقه کن تا یقین کند که جز او کسی در دل تو راه ندارد. اگر ایراد و بهانه جویی میکند تحمل کن. در مقابل تندها و خشونت‌هایش بردباری بخرج بده. در مقابل سختگیریهایش مدارا کن. داد و قال راه نینداز. قهر و دعوا نکن. در مقابل پیشنهادش لجبازی نکن. اگر احساس کردی که نامه‌ها و معاشرتهایت را کنترل میکند اصلاً برویش نیاور. تمام اعمال و رفتار و حوادث روزانه را برایش تشریح کن. هیچ حادثه‌ای را از وی مخفی مدار. در هر موردی توضیح خواست حقیقت را بدون کم و زیاد در اختیارش بگذار. از دروغ و کتمان واقع جدا اجتناب کن زیرا اگر یک مرتبه دروغت آشکار شد آنرا سند جرم و دلیل قطعی خیانت محسوب میدارد و باین آسانها بدبینی او برطرف نخواهد شد. اگر گفت: با فلان کس معاشرت نکن و فلان کار را انجام نده بدون چون و چرا بپذیر و سرسختی نشان نده که سوءظنش زیادتیر میشود.

از کارهاییکه اسباب بدگمانی و تهمت میشوند جدا اجتناب کن.

حضرت علی (ع) فرمود: هر که نفس خویشتن را در موضع تهمت قرار دهد نباید کسانی را که به او گمان بد میبرند ملامت کند (۱).

اگر نسبت به شخص معینی حساسیت دارد او را به طور کلی رها کن.

تو اگر بتوانی شوهر و زندگی خودت را حفظ کنی بهتر است تا اینکه دوستی با افراد مخصوصی را نگهداری کنی. پیش خود نگو مگر من اسیر و بنده زر خرید شوهرم هستم که مجبور باشم اینقدر مدارا کنم. البته بنده نیستی لیکن همسر یک مرد

ص: ۴۴۹

در آن هنگام که با هم پیمان زناشویی بستید متعهد شدید که در مشکلات و گرفتاریها یار و غمخوار یکدیگر باشید آیا رسم وفا است که بایک شوهر بیمار لجبازی و ستیزه گری کنی؟ احساسات خام را کنار بگذار هوشمند و عاقبت اندیش باش. به خدا سوگند برای حفظ شوهر و خانواده ات هر چه بردباری و فداکاری کنی ارزش دارد. هنر زن در اینست که در یک چنین مواقع دشوار با چنین مردانی سازگاری کند.

امام صادق (ع) فرمود: جهاد زن در این است که در مقابل اذیتها و غیرتهای شوهرش بردباری کند (۱).

کاری نکن که شوهرت بدبین یا بدبین تر شود. از مردان بیگانه مخصوصا آنها که شوهرت نسبت به آنها حساسیت دارد تعریف نکن. به مردان نامحرم خیلی نگاه نکن. پیغمبر اسلام (ص) فرمود: خداوند متعال بر زن شوهرداری که چشمش را از نگاه به نامحرم پر کند غضب شدید خواهد کرد (۲).

با مردان بیگانه معاشرت و گفتگو نکن. بدون اجازه شوهرت به خانه آنها نرو. به اتومبیل آنها سوار نشو. عفت و پاکدامنی تو کافی نیست بلکه باید از اموری که اسباب سوء ظن می شود جدا اجتناب نمایی. ممکن است در اثر غفلت و سادگی کار کوچکی از تو سر بزنند که شوهرت را بدبین گرداند.

به داستان زیر توجه فرمایید:

دختر ۲۷ ساله ای... در دادگاه گفت: در زمستان سال ۱۳۴۲ در یک روز برفی به تقاضای یکی از دوستانم به اتومبیل دایی او سوار شدم تا مرا به منزل برساند. و همین امر هشت سال است که مرا بلا تکلیف گذارده است، دو ماه قبل از واقعه موقعی که در کلاس ششم دبیرستان تحصیل می کردم عقد شده بودم. یک روز که برای حاضر کردن درس به خانه یکی از همشاگردیهایم رفته بودم برف شروع شد. همشاگردی از من خواست که دایی اش مرا به منزل برساند. اتفاقا هنگامی اتومبیل حامل من به

ص: ۴۵۰

۱- وسائل ج ۱۴ ص ۱۱۱

۲- بحار ج ۱۰۴ ص ۳۹

منزل رسید که شوهرم سر کوچه ایستاده بود. من که متوجه خطر شده بودم به راننده گفتم فرار کند او هم مانند یک مجرم فرار کرد و همین امر بر سوءظن شوهرم افزود. بعداً نیز موقعی که مورد اعتراض قرار گرفتم جریان را انکار کردم و این امر سوءظن او را بیشتر کرد به طوری که بعداً حتی شهادت همشاگردی و خانواده اش نتوانست خاطر او را آسوده سازد و مرا از اتهام برهاند.

شوهرم دیگر نه حاضر شد مرا به خانه برد و نه طلاقم گوید هشت سال است که همینطور بلا تکلیف مانده ام (۱).

به نظر خوانندگان مقصر در این داستان کیست؟ به نظر من عمده تقصیر به گردن زن است. اوست که در اثر سادگی و غفلت، خودش و شوهرش را به این روز انداخته است.

اولاً- کار خطائی کرد که در اتومبیل مرد بیگانه ای سوار شد. برفرض اینکه شوهرش هم این قضیه را ندیده بود اصولاً سوار شدن زن در اتومبیل یک مرد بیگانه کار زشت و خطرناکی است.

ثانیاً گیرم که در اثر غفلت این عمل را انجام داد لیکن وقتی دید شوهرش سر خیابان ایستاده است باید فوراً به راننده بگوید نگه دار. از اتومبیل پیاده شود و با شوهرش به منزل برود و جریان را برای او شرح بدهد ثالثاً یکی از اشتباهات بزرگش اینست که به راننده دستور فرار داده.

چهارمین اشتباهش اینست که بعداً قضیه را به کلی انکار نموده است. بعد از همه اینها جا داشت وقتی شوهرش را ملاقات می کرد تمام قضایا را برایش شرح می داد و اعتراف می کرد که من در اثر سادگی و خجالت اشتباه کردم.

البته مرد هم در مرتبه دوم بی تقصیر نبوده است. نباید تنها این حادثه را دلیل قطعی یانت بشمارد. باید احتمال بدهد که همسرش در اثر غفلت و سادگی

ص: ۴۵۱

و عدم تجربه مرتکب این خطا شده بعدا هم از ترس اتهام دستور فرار داده و به همین جهت هم اصل قضیه را منکر شده است. در این صورت باید با کمال انصاف و بیطرفی در اطراف قضیه خوب تحقیق کند. وقتی به برائت او اطمینان حاصل کرد خطایش راببخشد و زیاد سختگیری نکند.

زن خیانتکار

اگر با ادله و شواهد قطعیه باثبات رسید که زن خیانتکار است و بامردان بیگانه رابطه نامشروع دارد مرد با مشکل بسیار دشواری روبرومی شود. از یک طرف حیثیت و آبرویش در معرض خطر قرار دارد از طرف دیگر تحمل چنین ننگی دشوار است. مرد در بن بست سختی گیر کرده که نجات از آن کار بسیار خطرناک و دشواریست.

در اینجا مرد چند راه در پیش دارد:

راه اول برای حفظ آبرو و بقای خانواده اش دندان بر سر جگر نهاده موضوع خیانت همسرش را نادیده بگیرد و با وضع موجود تا آخر عمر بسازد. البته این راه درستی نیست. زیرا هیچ مرد غیرتمندی نمی تواند شاهد خیانت های همسرش باشد و وجود اطفال نامشروع را تحمل کند.

غیرت برای مرد یکی از صفات پسندیده است و مرد بی غیرت نزد خدا و مردم خوار و فرومایه و بی آبروست.

واقعا چه زندگی کثیف و ننگ آوری دارند نامردانی که بدین خوی بد آلوده اند؟!!

نه تنها مرد نیستند بلکه از حیوانات هم پست ترند. پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود:

بوی بهشت از پانصد سال راه استشمام می شود لیکن دو دسته مردم از بوی بهشت محرومند: عاق والدین و دیوث. عرض شد: یا رسول الله دیوث کیست؟ فرمود: مردی که میدانند همسرش زناکار است (و در مقابل خیانت او سکوت می کند) (۱).

راه دوم همسر خودش یا مرد خیانت پیشه را به قتل برساند.

البته بدین طریق می تواند

ص: ۴۵۲

انتقام بگیرد و به طور موقت تشفی قلب حاصل کند. لیکن کار بسیار خطرناکی است و عاقبت خوشی ندارد. زیرا کمتر اتفاق می افتد که موضوع قتل برای همیشه مخفی بماند. بالاخره قاتل شناخته و مورد تعقیب قرار خواهد گرفت. در دادگاه هم موضوع خیانت همسرش را به این آسانها نمی تواند به ثبوت برساند. بدین جهت احتمال تبرئه شدنش بسیار ضعیف است. یا محکوم به اعدام می شود یا اینکه اقلامدت درازی را باید در زندان بسر برد. زندگی او از هم می پاشد. اطفالش بدبخت و بی سرپرست می شوند. بنابراین، عقلایی نیست که انسان تحت تاثیر احساسات خام قرار بگیرد و برای تشفی نفس و ارضای حس کینه توزی دست به چنین اقدامات خطرناکی بزند و جان خودش را در معرض خطر قرار بدهد.

مرد باید عاقل و بردبار و عاقبت اندیش باشد. آنقدر قدرت نفس داشته باشد که دست به اقدامات جنون آمیز نزند تا اینکه چاره واقعی را پیدا کند.

مردانی که به یک چنین بلیه زندگی گرفتارند باید قبل از هر گونه اقدام خطرناک، عواقب آن را بخوبی بسنجند و به آمار مردانی که همسرخویش یا مرد خیانت پیشه را به قتل رسانده اند، و در صفحات مجلات و روزنامه ها هر روز منعکس می شوند، مراجعه کند و نتیجه کارشان را ببیند و آنگاه تصمیم بگیرد.

راه سوم خودکشی کند تا خیانتهای همسرش را نبیند و از این زندگی ننگین نجات پیدا کند، البته این راه هم عقلایی نیست. زیرا از یک طرف مرتکب قتل نفس شده که از لحاظ شرع یکی از گناهان بزرگی است که خداوند متعال وعده دوزخ بدان داده است.

از طرف دیگر، خودش را نابود و از زندگی محروم نموده است.

این چه کار غیر عقلایی است که انسان برای انتقام از دیگران خودش را به هلاکت دنیوی و اخروی بیندازد؟! او همسرش را برای ارتکاب خیانت آزادی بیشتری بدهد؟ شاید بدترین

راهها همین راه باشد.

راه چهارم در صورتی که خیانت همسرش به طور یقین به اثبات رسید و دید به هیچ قسمی حاضر نیست از کارهای غیر مشروعش دست بردارد بهترین و بی خطرترین و عقلایی ترین راه اینست که او را طلاق بدهد و از شر او نجات پیدا کند.

درست است که در اثر طلاق زندگی او از هم می پاشد و خسارتهای زیادی هم خواهد دید و تحمل اینکار دشوار است مخصوصا اگر بچه دار باشد لیکن به هر حال چاره ای جز این وجود ندارد. بهترین راه اینست که همسرش را طلاق بدهد و فرزندان را تحویل بگیرد. زیرا صلاح نیست فرزندان بیگناهی را در اختیار یک زن فاسد قرار دهد.

البته نگهداری از بچه ها دشوار است لیکن باید مرد مطمئن باشد که چون برای رضای خدا این طریق را انتخاب نموده خدا هم یاریش می کند و بزودی یک زن پاکدامن و عفیف نصیبش می گردد و طولی نخواهد کشید که زندگی او در یک مسیر عادی و آبرومند قرار خواهد گرفت.

از همسرت پرستاری کن

زن و شوهر همیشه به تعاون و اظهار محبت احتیاج دارند. لیکن این احتیاج در بعضی مواقع شدیدتر میشود. انسان در موقع گرفتاری و بیماری بیشتر از سایر اوقات احتیاج به دلجویی و پرستاری دارد. بیمار همان مقدار که به دکتر و دوا احتیاج دارد به همان مقدار بلکه زیادتیر به مراقبت و پرستاری احتیاج دارد. پرستار خوب با دلجویی و نوازش اعصاب بیمار را آرامش میدهد و به زندگی امیدوارش میگرداند.

زن از شوهرش انتظار دارد که در موقع بیماری به یاریش بشتابد و بهتر از پدر و مادرش از او پرستاری کند. نوازشها و همدردیهای او را از علائم صفا و محبت می شمارد.

زنی که شبانه روز مانند یک کلفت در خانه زحمت میکشد حق دارد از شوهرش

انتظار داشته باشد که در موقع بیماری به فریادش برسد و درمعالجه اش کوشش نماید.

پول دوا و دکتر نیز یکی از مخارج رسمی زندگی و از نفقه هایی است که تامین آن بر مرد واجب است.

زنی که شبانه روز بدون مزد و مواجب در خانه زحمت میکشد آیا این مقدار بر شوهرش حق ندارد که در موقع بیماری به دادش برسد؟

در بین مردها افرادی دیده میشوند که اصلا انصاف و وجدان و عاطفه ندارند.

در موقعی که همسرشان سالم است حداکثر استفاده را از اومی برند اما وقتی مریض شد برای چند تومان که برای بهبود او میخواهند خرج کنند هزار مرتبه جان میدهند!! و اگر بیماری او طول کشید یا مخارج بیشتری لازم داشت او را به کلی رها میکنند. آیا رسم وفا و مردانگی همین است؟

به نمونه زیر توجه فرمایید:

«زنی به نام... علیه شوهرش شکایت کرد که مدتها با بود و نبود شوهرم ساختم و با نهایت تلاش به او خدمت کردم. اما حالا که بیمار شده ام مرا از خانه بیرون کرده میگوید: زن بیمار نمی خواهی (۱)».

آقای محترم! اگر به زندگی و خانواده ات علاقه داری وقتی همسرت بیمار شد و به طیب و دوا احتیاج پیدا کرد فوراً او را نزد دکتر ببر. دواهای لازم را برایش تهیه کن. دکتر و دواها تنها هم کافی نیست بلکه باید در یک چنین موقعی مانند پدر و مادر مهربان از او پرستاری کنی. پدر و مادرش را رها کرده و بدان امید هستی اش را در اختیارت نهاده که از پدر و مادر برایش بهتر باشی. شریک زندگی، مادر اطفال، یار و غمخوار تومی باشد. در موقع بیماری بیشتر از سابق اظهار محبت کن. از بیماری و درد و ناله اش اظهار تاسف و همدردی کن دلداریش بده، به زندگی و بهبود امیدوارش کن. بر طبق دستور دکتر

ص: ۴۵۵

غذایش را تهیه کن. اگر به غذا با میوه مخصوصی میل دارد و دکتر آنرا تجویز نموده به هر طور شده برایش تهیه کن. سعی کن دوا و غذا را با دست خودت به او بدهی، زیرا همین عمل باعث دلخوشی و آرامش اعصاب او است.

بچه ها را آرام کن سر و صدا راه نیندازند. رختخوابت را نزدیک بسترش بینداز و در شب کاملاً مراقب او باش. گاهی که از خواب بیدار می شوی اگر بیدار است احوالش را پرس. اگر از شدت درد خوابش نمی برد سعی کن حتی القوه بیدار بمانی. و اگر خواستی بخوابی با یکی از فرزندان یا پرستار دیگری که داری نوبت بگذار که همیشه یک نفرتان بیدار بماند و از بیمار مراقبت کند. مبادا از سر شب تا صبح راحت بخوابی و همسرت از شدت درد بنالد.

اگر در یک چنین موقعی از همسرت کاملاً پذیرایی و دلجویی نمودی به زندگی دلگرم میگردد، به وفاداری و صمیمیت تو اطمینان پیدا میکند، محبت و علاقه اش زیادتر میشود.

وقتی از بستر بیماری برخاست بیشتر از سابق در خانه ات زحمت میکشد. محبتها و نوازشهای ترا هرگز فراموش نمی کند و اگر بیمار شدی کاملاً از تو پرستاری و دلجویی خواهد کرد.

پیغمبر اسلام (ص) فرمود: بهترین شما کسی است که برای اهل بیتش خوبتر باشد و من نسبت به خانواده ام از همه بهتر هستم [\(۱\)](#).

رسول خدا (ص) فرمود: هر کس برای بر آوردن حاجت بیماری کوشش کند، موفق شود یا نه، از گناهانش خارج می شود مانند روزی که از مادر متولد شده است. یکی از انصار عرض کرد: پدر و مادرم به قربانت یا رسول الله اگر مریض از اهل بیتش باشد آیا ثواب زیادتری ندارد؟ فرمود:

چرا [\(۲\)](#).

اقتصاد خانواده

نفقه زن بر شوهر واجب است یعنی قانوناً و شرعاً مرد موظف است کلیه مخارج خانواده را از قبیل خوراک و پوشاک و مسکن و حتی پول دکتر و

ص: ۴۵۶

۱- وسائل ج ۱۴ ص ۱۲۲

۲- وسائل ج ۲ ص ۶۴۳

دوا را تامین کند. و در صورت امتناع یا کوتاهی شرعا و قانونا مورد بازخواست قرار خواهد گرفت.

زن و بچه، نیست و ندارم سرشان نمی شود، به هر حال میخوانند. و خواسته هایشان حد و انتها ندارد. حس رقابت و چشم و همچشمی در آنان بسیار قوی است. بدین جهت مرد نمی تواند و صلاح هم نیست که بدون قید و شرط مطیع خواسته هایشان باشد.

مرد خردمند و با تدبیر حساب خرج و دخل خانواده را به طور دقیق میکند. اشیاء و لوازم زندگی را به نسبت لزوم و احتیاج درجه بندی میکند.

حوادث ضروری زندگی مانند خوراک و پوشاک را بر سایر چیزها مقدم میدارد. مقداری از درآمدها را برای حوادث روزگار از قبیل بیماری و بیکاری و کساد کنار میگذارد.

مقداری از آن را برای اجاره یا خرید خانه ذخیره میکند. به فکر پول آب و برق و تلفن و مالیات و شهریه بچه ها نیز هست. اسباب و اثاث ضروری زندگی را نیز در نظر میگیرد. آنگاه درآمدها را با رعایت الایم فالایم بر آنها تقسیم میکند. از اسراف و تبذیر خودداری میکند.

سعی میکند پایش را از گلیم خویش درازتر نکند. هر خانواده ای که دخل و خرجشان حساب داشته باشد. و با عقل و تدبیر و رعایت اقتصاد خرج کنند نه تنها دچار قرض و ورشکست نخواهند شد بلکه به زودی زندگی آبرومند و نسبتا خوبی پیدا خواهند کرد.

خداوند کریم اقتصاد و میانه روی را از علائم ایمان شمرده در قرآن مجید می فرماید: کسانی که چون خرج کنند اسراف نکنند و بخل نورزند و میان این دو معتدل باشند (۱).

امام صادق (ع) فرمود: من برای کسی که اقتصاد را رعایت کند ضامن می شوم که فقیر نشود (۲).

امام صادق (ع) فرمود: چهار دسته مردم دعایشان به هدف اجابت نخواهد رسید. یکی از آنها کسی است که مالش را بیهوده تلف

ص: ۴۵۷

۱- فرقان آیه ۶۷

۲- وسائل ج ۱۵ ص ۲۵۸

کند آنگاه بگوید: خدایا روزی مرا برسان. پس خدا میفرماید: مگر به تو دستور ندادم که اقتصاد را رعایت کنی؟ (۱)

عبد الله بن ابان میگوید: از موسی بن جعفر (ع) راجع به انفاق بر خانواده سؤال کردم. فرمود: اسراف و تنگ گیری هر دو مکروه هستند.

میانه روی را نباید از دست داد (۲).

مرد خردمند و عاقبت اندیش حتی القوه از قرض و نسیه خودداری میکند. و برای مصارف غیر ضروری خودش را به وام نمی اندازد.

اقتصادی که بر پایه وامهای بانکها و سایر مؤسسات استوار باشد شرعا و عقلا پسندیده نیست.

خرید اشیاء قسطی گر چه ممکن است ظاهر زندگی را زیبا گرداندا اما خوشی و آسایش را از خانواده سلب میکند. خانه قسطی، فرش قسطی، یخچال قسطی، بخاری قسطی، اتومبیل قسطی، تلفن قسطی، تلویزیون قسطی، ووووو این هم شد زندگی؟! آخر چه لزومی دارد که انسان اشیاء غیر ضروری را به قیمتهای گزاف بخرد و مقداری از درآمدهش را به صندوق بانکها و سایر مؤسسات بریزد؟ آیا بهتر و عقلایی تر نیست که قدری صبر کند تا اوضاع اقتصادیش بهتر شود و همان اجناس را با قیمت ارزانتر به طور نقد خریداری کند؟

درست است که پول پیدا کردن خیلی در زندگی انسان تاثیر دارد لیکن علم معاش و راه خرج کردن خیلی از آن مهمتر میباشد. بسیاری از خانواده هایی که با وجود درآمد خوب همیشه گرفتار و مقروضند و به اصطلاح همیشه هشتشان گرو نهشان می باشد. بر عکس، بسیاری از خانواده ها با اینکه درآمد فوق العاده ای ندارند اما وضعشان از هر جهت خوب و آبرومند است و در کمال رفاه و آسایش زندگی میکنند. تفاوت این دو دسته در تدبیر زندگی و علم معاش می باشد.

بنابراین صلاح خانواده در اینست که مرد با عقل و احتیاط یا شخصا امور اقتصادی منزل را بر عهده بگیرد و اگر خرید و فروش دست دیگری است به کار

ص: ۴۵۸

۱- وسائل ج ۱۵ ص ۲۶۱

۲- وسائل ج ۱۵ ص ۲۶۱

او نظارت داشته باشد.

در خاتمه تذکر این مطلب لازم است که گر چه رعایت اقتصاد کاری خوب و به صلاح خانواده است لیکن سختگیری هم خوب نیست. اگر وضع مالی مرد خوب است باید در مخارج اهل و عیالش توسعه بدهد. به مقدار توانائی خویش لباس و خوراک خوب و منزل راحت برایش تهیه کند.

مال و ثروت برای خرج کردن و تامین مخارج زندگی است نه برای جمع کردن و باقی گذاشتن. باید آثار و علائم مال و ثروت در زندگی انسان و خوراک و پوشاک خانواده اش نمایان باشد. آخر چه فائده ای دارد که مرد شبانه روز زحمت بکشد و به خودش و خانواده اش سختی بدهد و اموالی را روی هم بگذارد و از این دنیا برود؟! مادامیکه زنده است زن و فرزندش آرزوی یک لباس زیبا و یک خوراک خوب داشته باشند و از کمبود مواد غذایی همیشه بیمار و رنجور باشند لیکن بعد از مرگش در تقسیم اموال به سر و کله یکدیگر بزنند؟! اگر خدا به انسان نعمت داده باید به همان نسبت در مخارج خانواده اش توسعه بدهد. غذا و لباس خوب برایشان تهیه کند. به مقدار توانائی خویش در هر فصلی میوه های آن فصل را در اختیارشان بگذارد.

پیغمبر اسلام (ص) فرمود: از ما نیست کسی که از جهت مال و ثروت در وسعت باشد لیکن بر اهل و عیالش سخت بگیرد (۱).

موسی بن جعفر (ع) فرمود: عیال مرد اسیران او هستند. پس هر کس خدا به او نعمتی داده باید در مخارج اسیرانش توسعه بدهد و الاممکن است نعمتهایش گرفته شود (۲).

امام رضا (ع) فرمود: سزاوار است مرد در مخارج اهل و عیالش توسعه دهد تا منتظر مرگش نباشند (۳).

امیر المؤمنین (ع) فرمود: هر جمعه برای اهل و عیالتان میوه تهیه کنید تا به فرا رسیدن جمعه خوشنود گردند (۴).

در کارهای خانه کمک کن

درست

ص: ۴۵۹

۱- مستدرک ج ۲ ص ۶۴۳

۲- بحار ج ۱۰۴ ص ۶۹

۳- وسائل ج ۱۵ ص ۲۴۹

۴- بحار ج ۱۰۴ ص ۷۳

است که کارهای خانه داری بر عهده زنها است و در این باره حرفی ندارند، لیکن باید توجه داشت که اداره یک منزل کار آسانی نیست.

یک بانوی خانه دار اگر شبانه روز هم در منزل کار کند باز هم مقداری از کارها لنگ میماند. مخصوصاً در مواقع غیر عادی مانند مهمان داری کارها روی هم تراکم میگردند و کدبانوی خانه را خسته و وامانده می سازند. زن در انجام کارهای خانه حرفی ندارد لیکن از شوهرش انتظار دارد که گاه گاه او را کمک کند و دستی به بالش بگیرد.

وقتی مرد وارد خانه می شود و می بیند کارها از چپ و راست همسرش را احاطه نموده اند سزاوار نیست برود در گوشه ای استراحت کند و انتظار داشته باشد فوراً چای و ناهار حاضر شود. بلکه مقتضای محبت و صفای خانوادگی اینست که در چنین مواقع به یاری همسرش بشتابد و هر کاری را که از عهده اش ساخته است انجام دهد.

زن این عمل را دلیل صفا و محبت می شمارد و به خانه و زندگی علاقه مند میگردد.

مردانگی به این نیست که وقتی وارد خانه شد دست به سیاه و سفیدنگذارد و فقط امر و نهی کند. خانه ستاد فرماندهی نیست بلکه کانون صفا و محبت و محل همکاری و تشریک مساعی است. پیش خود نگو: اگر در منزل کار کنم از ابهت و جلالم کاسته می شود و موقعیتم متزلزل میگردد.

ابدا چنین نیست بلکه در نظر همسرت مردی با صفا و در نظر دیگران دلسوز و مهربان معرفی می شوی.

پیغمبر اسلام (ص) با آن عظمت و جلالش در منزل کار میکرد (۱).

عایشه همسر پیغمبر میگوید: وقتی خلوت می شد رسول خدا لباسش را میدوخت و کفشش را وصله میکرد و مانند سایر مردها در منزل کار میکرد (۲).

و همچنین علی بن ابیطالب و سایر

ص: ۴۶۰

۱- بحار، ج ۱۶ ص ۲۲۷.

۲- بحار الانوار ج ۱۶ ص ۲۳۰

بارداری و زایمان

اشاره

دوران بارداری، دوران بسیار حساس و سرنوشت سازی است.

وضع تغذیه مادر و حالات روانی و حرکات جسمانی او، هم نسبت به آینده خودش اثر دارد هم برای کودکی که در رحم او پرورش می یابد تاثیر فراوانی دارد. سلامت یا بیماری، نیرومندی یا ناتوانی، زشتی یا زیبایی، خوش اخلاقی یا بد اخلاقی، مقدار هوش و فهم کودک، در همین زمان و در رحم مادر پایه گذاری میشود. یکی از دانشمندان می نویسد: والدین طفل می توانند او را در کاخی از سلامت مزاج نشو و نما دهند یا در بیغوله ای خراب و نمناک پرورانند. و مسلم است که چنین مکانی در خور زیستن روح جاودان بشری نیست. به همین جهت، پدر و مادر بزرگترین مسؤولیتها را در مقابل بشریت به عهده دارند (۱).

بنابراین دوران بارداری را نمی توان یک زمان عادی محسوب داشت و نسبت به آن بی تفاوت بود. بلکه با شروع این دوران مسؤولیت بسیار سنگینی بر عهده پدر و مادر خواهد افتاد. که اگر اندکی غفلت کنند با مشکلات صعب العلاج یا غیر قابل جبرانی مواجه خواهند شد. در اینج تذکر چند مطلب ضرورت دارد.

۱- برنامه غذایی کودکی که در رحم مادر زندگی میکند

از خون مادر تغذیه مینماید و رشد میکند. بنابراین غذای مادر باید آن چنان غنی و کامل باشد که از یک طرف احتیاجات غذایی خودش را تامین کند و بتواند صحیح و سالم به زندگی خویش ادامه دهد، و از طرف دیگر مواد غذایی و مصالحی را که برای پرورش جسم و جان کودک ضرورت دارد در اختیارش قرار دهد تا بتواند بخوبی و تندرستی پرورش یابد. بنابراین برنامه غذایی یک خانم آبستن باید کاملاً حساب شده و دقیق باشد. زیرا فقدان یا کمبود بعض مواد غذایی، مانند انواع مختلف ویتامینها و مواد معدنی و آلی و پروتئینها و چربیها و مواد قندی و نشاسته ای، هم نسبت به سلامت مادر لطمه وارد میسازد هم کودکی که از خون مادر تغذیه

ص: ۴۶۱

امام صادق علیه السلام در حدیثی می فرماید: غذای کودک در رحم مادر، از آنچه مادر می خورد و می آشامد تامین میشود (۱).

در اینجا مشکل دیگری هم وجود دارد که اکثر خانمها در تمام دوران بارداری یا در اکثر آن، از یک مزاج عادی و معمولی برخوردار نیستند. بلکه نسبت به بعض غذاها تنفر پیدا میکنند (ویار) و بهر حال کم خوراک تر میشوند، در صورتیکه نیاز غذایی آنها بیشتر است. و بهمین جهت باید غذاهایی را میل کنند که در عین حال که از لحاظ مواد مختلف غذایی غنی است، حجم کمتری هم داشته باشد. و تنظیم چنین برنامه غذایی کار دشواری است بالاخص برای افراد کم بضاعت و کم اطلاع از خواص و آثار غذاها و بهداشت عمومی. در اینجا است که مسؤولیت بسیار سنگینی بر عهده پدر کودک نهاده میشود. اوست که باید بمقدار توان خویش تلاش کند و برای همسر باردارش و کودکی را که در رحم پرورش می دهد برنامه غذایی مناسب و حساب شده ای را تهیه و در اختیارش قرار دهد. و اگر در انجام این مسؤولیت بزرگ کوتاهی کند هم به سلامت آینده همسرش و هم سلامت کودکش لطمه وارد خواهد شد، که در همین دنیانتیجه اش را خواهد دید و هم در جهان آخرت مورد بازخواست الهی قرار خواهد گرفت.

۲- آرامش فکری زن در زمان بارداری

نیاز شدیدی به آرامش فکری و عشق و علاقه به زندگی دارد. زیرا اعصاب راحت و آرامش فکری و شوق و علاقه به زندگی، هم در سلامت خودش تاثیر دارد هم در جسم و روان کودکی که در رحم پرورش می یابد تاثیر بسزایی خواهد داشت.

و تهیه و تامین چنین محیط امن و با آرامشی نیز بر عهده شوهر است. شوهر همیشه باید با محبتها و نوازشها و دلجوییهایش دل همسرش را گرم و آرام نگهدارد لیکن در زمان بارداری باید این برنامه را دو چندان کند. رفتار شوهر باید آن چنان

ص: ۴۶۲

باشد که همسرش از حادثه جدید احساس غرور و شادمانی کند و بر خویشتن بیالد که مسؤولیت پرورش یک انسان خوب و سالم بر عهده اش نهاده شده است. و بخوبی دریابد که شوهرش باتمام وجود او را دوست دارد و به فرزندش نیز کاملاً علاقه مند میباشد.

۳- خودداری از حرکات شدید زن در زمان بارداری نیاز به استراحت و اجتناب از کارهای سنگین و دشوار دارد. حمل اشیاء سنگین و حرکت‌های تند می‌تواند برای سلامت خودش و کودکش زیانهای غیر قابل جبرانی را ببار آورد. خانمهای باردار باید کاملاً باین نکته توجه داشته باشند. شوهران نیز وظیفه دارند که به همسران باردارشان توصیه کنند که از حمل اشیاء سنگین و انجام حرکت‌های تند جدا اجتناب نمایند و لازم است مردها در این دوران، انجام کارهای سنگین را که برای زندگی ضرورت دارد خود متحمل شوند، و بهمسرشان اجازه انجام آنها را ندهند.

۴- یکی از مشکلات دوران بارداری ترس و اضطرابی است که خانمها از زایمان دارند

مخصوصاً خانمهاییکه زایمان اولشان باشد، یا زایمان غیر طبیعی داشته باشند. در این مورد نیز شوهران باید به یاری همسرانشان بشتابند. به او دل‌داری و تسلیت بدهند. بگویند: اگر رعایت بهداشت و حفظ الصحه را بکنی زایمان امر چندان دشواری نیست. یک امر طبیعی است که برای همه بانوان واقع شده و میشود. تحمل آن چندان سخت نیست، در عوض یک فرزند خوب و سالم پیدا می‌کنیم که مایه افتخار ما خواهد بود. من نیز همواره مراقب تو خواهم بود و از هیچگونه کمکی دریغ نخواهم کرد.

۵- زایمان عمل زایمان بر رویهم دشواریهایی را در بر دارد.

غالباً با یک دوره دردهای شدید همراه است. خانمهای باردار غالباً از خطرهای احتمالی و عواقب آن بیمناکند. بعد از وضع حمل هم یک دوران ضعف و نقاهت را باید بگذرانند. گرچه خانمها دوران بارداری و زایمان و شیر دادن را باید تحمل کنند لیکن شوهر نیز در انعقاد نطفه و بوجود آمدن کودک کاملاً دخیل بوده است. در واقع پدر و مادر، در بوجود آمدن کودک بطور اشتراک سهیم هستند. گرچه مرکز این موجود جدید رحم مادر میباشد. بنابراین شوهر نیز بر طبق وظیفه وجدانی و انسانی و اسلامی موظف است در موقعیت حساس زایمان به یاری همسرش بشتابد، و سعی و تلاش کند تا عمل زایمان بخوبی انجام بگیرد. اگر نیاز به دکتر و دارو و زایشگاه دارد، وسیله اش را فراهم سازد. با اظهار محبت دلگرم و امیدوارش سازد. هنگامی که در زایشگاه است مراقب احوال او

باشد. و حضورا یا بوسیله تلفن از احوالش جویا شود. بعد از وضع حمل، در صورت امکان فوراً بملاقاتش برود، و اگر ممکن نیست، یکی از خانمهای بستگان را بملاقاتش بفرستد و از احوالش جویا شود. وقتی می خواهند او را به منزل بیاورند بهتر است خودش نیز بهمراه باشد. وقتی به منزل آمد اسباب و وسایل استراحت او را فراهم سازد. در دوره نقاهت اجازه ندهد به کارهای سنگین و دشوار اقدام نماید. سعی کند بمقدار توان، غذاهای خوب و مقوی برایش تهیه کند. تا نیروهای از دست داده خود را دوباره بازیابد و با سلامتی به زندگی و پرورش نوزاد مشغول گردد.

مرد با چنین رفتاری به اخلاق اسلامی عمل کرده و نزد خدا ماجور خواهد بود. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: بهترین شما مردی است که با همسرش به خوبی رفتار کند و من از همه شما نسبت به همسرش خوشرفتارتر هستم (۱) و حضرت صادق علیه السلام فرمود: خدا رحمت کند مردی را که رابطه بین خودش و همسرش را نیکو گرداند. زیرا خداوند متعال مرد را اختیاردار و سرپرست او قرار داده است (۲).

بعلاوه، بدین وسیله کانون گرم خانواده را گرمتر از سابق نموده و بنیاد ازدواج را استوار میگرداند. در اینصورت خانم چنین مردی نیز محبتها و نوازشها و دلجوئیها و زحمتهای شوهر مهربانش را هیچگاه فراموش نخواهد کرد. و با دلگرمی و امید بیشتری در اداره زندگی تلاش خواهد کرد.

کمک در بچه داری

فرزند ثمره مشترک ازدواج زن و مرد است. هر دو نفر در پیدایش کودک دخالت داشته اند، و در منافع و زیانهایش نیز شریک میباشند.

بنابراین بچه داری نیز یک وظیفه مشترک زن و شوهر است. نه وظیفه زن تنها. درست است که مادران با میل و رغبت از بچه نگهداری میکنند و امور نظافت و تر و خشک کردن و تغذیه و شیر دادن و دیگر امور مربوط به کودک را از

ص: ۴۶۴

۱- وسائل ج ۱۴ ص ۱۲۲

۲- وسائل جلد ۱۴ ص ۱۲۴

جان و دل می پذیرند. و برای پرستاری و نگهداری او هر گونه رنج و زحمتی را تحمل مینمایند. برای پرستاری از کودک چه شبهائی راتا صبح بیدار میمانند و گریه و جیغ و شیون و نحسیهای او را تحمل میکنند. لیکن شوهر هم نباید فداکاریها و زحمات همسرش را نادیده بگیرد و بگوید: بچه داری وظیفه زن است. و من در این باره مسؤولیتی ندارم.

وقتی دید بچه آرام نمی گیرد، مادر را با بچه بگذارد و خودش برود در اتاق دیگر راحت بخوابد. نه، برادر! این بچه مشترک بین شماست. پرستاری و نگهداری از او نیز یک وظیفه مشترک است. مگر تو عاطفه و وجدان نداری؟ آیا انصاف است که تو بروی در گوشه ای استراحت کنی، و همسرت را در این غوغا تنها بگذاری؟ آیا این رسم زنداری و مهر و صفای خانوادگی است؟ اگر تو روز کار کرده و خسته هستی همسرت نیز در تمام روز بکارهای خانه داری اشتغال داشته و خسته است. اگر تو خوابت می آید او نیز خوابش می آید. اگر جیغ و شیونهای بچه اعصاب ترا خسته میکند، مادر بیچاره هم همینطور است لیکن جز تحمل چاره ای ندارد.

برادرم! انصاف و عاطفه و اخلاق اسلامی و رسم همسررداری اقتضا دارد که در چنین مواقع حساسی در بچه داری همسرت را کمک کنی. یا با هم بچه را آرام کنید سپس بخوابید. یا مقداری از شب را تو بخواب و همسرت از بچه پرستاری کند آنگاه تو از بچه پرستاری کن و همسرت بخوابد. و اگر همسرت در اثر کم خوابی، بعد از نماز صبح استراحت کرده انتظار نداشته باش مانند دیگر روزها صبحانه را برایت حاضر کند. چه مانع دارد خودت چای و صبحانه حاضر کنی، خودت میل کنی و بیرون بروی و برای همسرت نیز آماده باشی. وقتی می خواهید به سفر یا مهمانی بروید ضرورت ندارد که همیشه همسرت بچه را بغل کند، در جاهای

مناسب تو این عمل را انجام بده و در این باره همکاری نمائید. و بطور کلی در همه حال در پرستاری و نگهداری از کودک تعاون و همکاری داشته باشید. رسم زندگی و اخلاق اسلامی چنین است. به زندگی شما صفا و محبت و رونق میدهد.

البته به بانوان نیز توصیه میشود که در این باره از شوهرانشان انتظارات زیاده از حد نداشته باشند. گرفتاریها و مشکلات کسب و کار و تامین نیازمندیهای زندگی را همواره منظور داشته باشند. و بدانند که مرد در خارج منزل با صدها مشکل روبروست و با اعصاب خسته، و بمنظور استراحت بمنزل می آید. و انتظار نداشته باشند که وقتی بمنزل آمد لباسهایش را در آورد و فوراً مشغول بچه داری و امور خانه داری شود. در این مورد بیش از مقدار ضرورت و در مواقع غیر عادی، توقع کمک نداشته باشند.

زود به منزل بیا

مرد مادامیکه زن نگرفته آزاد است. می تواند دیر به خانه بیاید یا زود. اطلاع بدهد کجا می روم یا نه. اما هنگامی که ازدواج کرد خواه ناخواه باید برنامه اش را تغییر دهد و زودتر به منزل بیاید.

باید توجه داشته باشد که همسرش از صبح تا غروب در منزل زحمت کشیده خانه را مرتب نموده، غذا پخته، لباس شسته، منزل را تمیز کرده اکنون چشم براه است که شوهرش به منزل بیاید، با هم بنشینند صحبت کنند و از انس و محبت لذت ببرند. بچه هایش نیز همین انتظار را دارند. دور از انسانیت و انصاف است که مرد شب دنبال خوشگذرانی و شب نشینی برود و همسر بیچاره و کودکش را در انتظار بگذارد!!

مگر زن داری فقط به این است که غذا و لباسش را بدهی؟ زن شریک زندگی است نه لفت بدون مزد و مواجب. به خانه شوهر نیامده که شبانه روز زحمت بکشد و لقمه نانی بخورد. بلکه بدان امید آمده که انیس و همنشین دائم داشته باشد.

بعض مردها واقعا انصاف و عاطفه

و شعور ندارند. زن پاکدامن و عقیف و فرزندان معصوم خویش را در خانه میگذارند و شب تا به سحر دنبال عیاشی و ولگردی میروند.

پولهایی را که باید در خانه خرج کنند در خارج منزل بیهوده تلف میکنند. این بیچاره ها هنوز لذت انس و محبت را درک نکرده اند که عیاشیهای کثیف را خوشگذرانی می شمارند. هیچ فکر نمی کنند که با این رفتار آبرو و حیثیت خویش را از دست میدهند. و در نزد مردم، افرادی هوسباز و سبک مغز معرفی می شوند. خودشان را بدبخت و بیچاره و زن و فرزندان را بدبخت تر میگردانند. کاری میکنند که همسرانشان از دردناچاری تقاضای طلاق و جدایی میکنند و کاخ زناشویی را متلاشی می سازند.

به داستانهای زیر توجه فرمایید:

مردی که زنش را طلاق داده بود در دادگاه گفت: در ابتدای ازدواج به خاطر جوانی و معاشرت با دوستان بد هر شب همسرم... را تنها در خانه میگذاشتم و برای تفریح و خوشگذرانی از خانه بیرون می رفتم و نزدیک صبح به خانه می آمدم. همسر جوانم که از رفتار من ناراحت بود عاقبت بستوه آمده طلاق گرفت. ده فرزند داشتیم قرار شد ماهی دو مرتبه آنها را ببینم. مدتی بدین نحو گذشت ولی اکنون مدتی است از من مخفی شده اند.

برای دیدن فرزندانم خیلی ناراحت هستم. (۱)

زنی می گوید: از تنهایی دیگر حوصله ام سر رفته دارم دق میکنم.

شوهرم اصلا به فکر من و تنهایی کشنده من نیست، هر شب تا بعد از نیمه شب در پی تفریح و شادی خودش است. (۲)

آقای محترم، تو که دارای زن و بچه هستی دیگر حق نداری مانند سابق بی قید و بند باشی. به فکر آینده خودت و خانواده ات باش. دست از ولگردی و عیاشی بردار. دوستان ناباب را رها کن. از کار که فارغ شدی یک سر به خانه بیا. با زن و فرزندان بنشین، کانون خانوادگی را گرم و با صفا کن و

ص: ۴۶۷

۱- اطلاعات ۱۱ تیر ماه ۱۳۴۹.

۲- و نمیدانند چرا؟ ص ۱۳۸.

از لذت انس و محبت برخوردار شو. ولگردی و شب نشینی برفرض اینکه سالم و بدون مفسده هم باشد باز به حال تو سودی ندارد و زندگی ات را متلاشی می سازد.

باوفا باش

وقتی میان زن و مرد پیمان زناشویی بسته شد زندگی انفرادی آنان به یک زندگی مشترک اجتماعی تبدیل می شود. آن پیمان مقدس بدان معنا است که زن و شوهر قول میدهند که تا آخر عمر با هم باشند. در اداره زندگی تشریک مساعی کنند. برای رفاه و آسایش همدیگر کوشش نمایند.

یار و مونس و غمخوار هم باشند. در جوانی و پیری، در توانایی و ناتوانی، در موقع سلامت و بیماری، در سختیها و خوشیها، در حال فقر و غنا، در همه حال با هم باشند.

انسانیت و شرافت اقتضا دارد که زن و شوهر تا آخر عمر بدین پیمان مقدس وفادار باشند. و در مشکلات زندگی و حوادث روزگار عهد خویش را فراموش نکنند. دختری که در موقع جوانی و شادابی خواهان دارد دست رد به سینه همه می زند و هستی خویش را تنها در اختیار شوهر قرار میدهد بدان امید که تا آخر عمر در پناه او زندگی کند. رسم مردانگی نباشد که در موقع پیری و زوال شادابی همسرش را تنها بگذارد و به فکر تجدید فراش یا ولگردی برآید.

در موقع نداری و تنگدستی با شوهرش می سازد و در خانه اش زحمت می کشد و بخور و نخور میکند بدان امید که زندگی آنان سر و صورتی پیدا کند و تا آخر عمر در رفاه و آسایش باشند، رسم وفانباشد که مرد وقتی وضع اقتصادی خویش را مرتب دید و ثروتی ذخیره کرده فکر زن گرفتن بیفتد یا همسرش را در خانه گذاشته دنبال خوشگذرانی برود.

در موقع سلامت و توانایی بدون مزد و موجب به اندازه چند کلفت در خانه شوهر زحمت

می کشد بدان امید که بهنگام ناتوانی و بیماری از کمکها و پرستاریها و دلجوییهای او برخوردار گردد نه اینکه او را رها کند و به فکر خوشگذرانی خودش باشد.

بعضی مردها واقعا عاطفه و مردانگی ندارند. در موقعی که همسرشان جوان و شاداب و سالم است از او استفاده میکنند لیکن بعدا او را رها کرده دنبال خوشگذرانی می روند. یا به بهانه های بسیار پوچ او را طلاق میدهند. به نمونه های زیر توجه فرمایید:

مردی زنش را به بهانه شومی طلاق میدهد. زیرا بعد از عروسی پدرشوهر وفات میکند و دایی او به ورشکست مبتلا میگردد. [\(۱\)](#)

مردی در بیان علت طلاق زنش میگوید: چه علتی بهتر از اینکه ترا دوست ندارم. با اینکه قبلا به عنوان عشق با او ازدواج نموده بود [\(۲\)](#).

زنی به نام... علیه شوهرش شکایت کرد که مدتها با بود و نبودشوهرم ساختم و با نهایت تلاش به او خدمت کردم. اما حالا که بیمار شده ام مرا از خانه بیرون کرده میگوید: زن بیمار نمی خواهم [\(۳\)](#).

آقای محترم، تو حیوان نیستی که جز خودخواهی و خوردن وشهو ترانی چیزی سرش نمی شود. تو انسان هستی. انسان باید وجدان و رحم و عاطفه و از خودگذشتگی داشته باشد.

دختر معصومی بخاطر تو دست از پدر و مادر و تمام خویشان برداشت و جوانی و شادابی و سرمایه عفت خویش را در اختیار تو نهاد.

بهتر از کلفت در خانه ات زحمت کشید، با دار و ندار تو ساخت و هر گونه رنج و محرومیتی را تحمل کرد، آیا سزاوار است او را رها کنی و دنبال عیاشی بروی؟ بدین عمل به او ستم میکنی و ستمکار در همین دنیا سزای اعمالش را خواهد دید. اگر تجدید فراش کنی در مقابل چند دقیقه لذت، آسایش روحی و آسودگی خاطر را از دست میدهی. به صدها گرفتاری و فشارهای روحی

ص: ۴۶۹

۱- اطلاعات ۲۵ دیماه ۱۳۵۰

۲- اطلاعات ۲۶ شهریور ۱۳۴۸.

۳- اطلاعات ۱۸ اردیبهشت ۱۳۵۱.

مبتلا خواهی شد. آبروی خویش را از دست میدهی و در نزد مردم مردی خودخواه و بی عاطفه معرفی خواهی شد.

فرزندانت از این کار رنجیده خاطر می شوند و هر روز به یک جور اسباب مزاحمت و ناراحتی برایت فراهم خواهند ساخت. اگر همسرت بیمار است معالجه اش کن تا سالم شود و از فرزندانش پرستاری کند. اگر هم قابل علاج نیست مردانگی و فداکاری نشان بده و تا زنده است زن دیگر نگیر. وجدانت راضی نشود آن بیچاره را آزرده خاطر گردانی. اگر خودت جای او بودی و به بیماری سختی مبتلا می شدی چه انتظاری از او داشتی؟ او هم همین انتظار را از تو دارد.

اگر موقع بیماری تو همسرت بنای ناسازگاری را بگذارد و تقاضای جدایی کند آیا کار خوبی میکند؟ یا اینکه نزد تو و سایرین زن خودخواه و بی وفایی معرفی می شود؟

اگر وفاداری و از خود گذشتگی خوب است تو هم وفادار باش.

تعلیم و تربیت

دختری که وارد خانه شوهر می شود مسئولیت اداره یک منزل بر عهده اش می افتد. و برای اداره یک منزل اطلاعات مختلفی لازم است.

باید غذا پختن، لباس شستن، روفت و روب، اتو کردن، دوخت و دوز، مرتب کردن اثاث منزل، آداب مهمانداری، آداب معاشرت و رفت و آمد، شوهرداری، و بالاخره بچه داری، و دهها مانند اینها را بداند. مرد از همسر تازه واردش انتظار دارد همه اینها را بداند و یک زن تربیت یافته کامل عیار باشد. لیکن متأسفانه این همه انتظار جامه عمل نمی پوشد و تازه عروس یا اصلاً آداب زندگی را بلد نیست یا اگر چیزی بلد باشد خیلی محدود است.

چه کنیم؟ این هم یکی از نواقص اجتماعی ما است. نه پدر و مادر مقید هستند آداب زندگی را به دخترشان یاد بدهند، نه برنامه آموزش و پرورش دختران چنان است که به جای مطالب بی ثمر، آداب زندگی را به دختران بیاموزد. به هر حال چاره ای نیست، باید در صدد علاج

مرد چون می خواهد عمری را با همسرش زندگی کند ناچار است در تعلیم و تربیت او کوشش نماید تا نواقص و عیوبش را برطرف سازد. اتفاقاً مرد هم از جهت سن بر همسرش فزونی دارد هم از لحاظ تجربیات و اطلاعات.

اگر قدری صبر و حوصله بخرج بدهد می تواند نواقص او را برطرف سازد و مطابق دلخواه تربیت کند. کارهایی را که خودش بلد است با زبان خوش و نرمی به او یاد بدهد. در این باره می تواند از زنان کاردان و با تجربه ای که در خانه هستند مانند مادر و خواهر و عمه و خاله، استفاده کند و از راهنماییهای آنان بهره مند گردد. می تواند کتابهایی را که در فن طبخ، خانه داری، مهمان داری، شوهرداری، آداب معاشرت، نوشته شده تهیه کند و در دسترسش قرار دهد.

کتابهای اخلاقی را خریده به خواندن تشویقش نماید. آداب معاشرت و رفت و آمد را به او یاد بدهد. اگر بد اخلاقی و خلاف ادب دید با زبان خوش و دلسوزی متذکرش سازد. لیکن باید از روی تفاهم و به صورت دلسوزی و مهربانی باشد نه به عنوان اعتراض و ایراد و نق نق و الاممکن است عکس العمل خوبی نداشته باشد.

مرد اگر در یکی دو سال اول زناشویی صبر و حوصله به خرج بدهد و با عقل و تدبیر به تعلیم و تربیت همسرش همت گمارد می تواند او را مطابق دلخواه تربیت کند اگر هم موفقیت او صد در صد نباشد اما بدون شک می تواند تا حدودی او را تکمیل کند.

درست است که برای این کار صرف وقت و صبر و حوصله لازم است لیکن هر چه در این باره عنایت بخرج بدهد ارزش دارد. زیرا شریک زندگی و مربی فرزندانش را تکمیل نموده و تا آخر عمر از ثمرات این کار بهره مند خواهد شد.

یکی از

موضوعات مهمی که مرد باید بدان توجه داشته باشد اینست که همسر تازه عروسش که یک نفر مسلمان است و قاعدتا باید احکام و قوانین دین اسلام را بداند غالباً از آنها بی اطلاع است. حتی احکام و دستورات ابتدائی اسلام مانند وضو و نماز و غسل و تیمم را بلد نیست.

البته قبلاً پدر و مادر وظیفه داشتند که دخترشان را با احکام و قوانین اسلام آشنا سازند و وظائف دینی را به او یاد بدهند لیکن اکنون که آنان در انجام وظیفه کوتاهی نموده اند و دوشیزه ساده لوح بیگناهی را به خانه بخت فرستاده اند این وظیفه سنگین بر عهده تو می افتد. باید او را به وظائف دینی آشنا سازی و واجبات و محرمات اسلام را یادش بدهی. عقائد و اخلاق اسلامی را به طوری که مطابق فهم او باشد تعلیمش کنی. اگر خودت می توانی این کار را بر عهده بگیری چه بهتر. و الا باید با مشورت اهل اطلاع کتابها و مجلات سودمند علمی و اخلاقی اسلام را تهیه نموده در اختیارش بگذاری و به خواندن تشویقش کنی.

رساله عملیه ساده ای را در اختیارش بگذاری. و در صورت لزوم می توانی یک شخص متدین مورد اعتماد اهل اطلاع را برای تعلیم و تربیتش انتخاب کنی.

به هر حال، امر به معروف و نهی از منکر و ارشاد و راهنمایی زن وظیفه حتمی شوهر است. اگر بدین وظیفه عمل کرد همسری متدین و عفیف و مهربان و خوش اخلاق و دانا و زندگی کن خواهد داشت که علاوه بر ثوابهای اخروی در همین دنیا نفعش عائد او خواهد شد. و اگر در انجام وظیفه کوتاهی نمود در این دنیا همسر بی اطلاع و ضعیف الایمانی خواهد داشت که مصونیت دینی و اخلاقی ندارد و در قیامت نیز مورد بازخواست خداوند قهار قرار خواهد گرفت.

داوند بزرگ در قرآن مجید می فرماید:

ای کسانی که ایمان دارید خودتان و خانواده تان را از آتشی که هیزم آن انسانها و سنگ است محفوظ بدارید. (۱)

امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی آیه مذکور نازل شد یکی از مسلمانان گریه می کرد و می گفت: من عاجزم که نفس خودم را از آتش محفوظ بدارم در عین حال مامور شده ام که اهل بیتم را نیز از دوزخ نگهدارم!! پیغمبر اکرم (ص) فرمود: همین مقدار کافی است که آنان را امر کنی به کارهایی که خودت ماموریت داری آنها را انجام دهی و نهی کنی از کارهایی که خودت باید آنها را ترک کنی. (۲)

پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: مرد به سرپرستی خانواده گمارده شده است و هر سرپرستی نسبت به زیردستانش مسؤولیت دارد (۳).

رسول خدا (ص) زنها را یاد نموده فرمود: پیش از اینکه شما را به کارهای بد وادار کنند، به کارهای نیک دعوتشان کنید (۴).

بچه دار شدن

یکی از اموری که گاهی باعث اختلاف زن و شوهر می شود موضوع بچه دار شدن است. این اختلاف گاهی در اصل بچه دار شدن است یا زن بچه می خواهد لیکن مرد به طور کلی مخالف است یا به عکس. این اختلاف سلیقه گاهی به قدری شدید می شود که به لجبازی و کشمکش و حتی طلاق منجر می شود.

خانمی به نام... در دادگاه حمایت خانواده میگوید: من در ۲۷ سالگی با مرد دلخواهم که تازه تحصیلاتش را تمام کرده بود و در یکی از دانشگاههای ایران به تدریس مشغول شده ازدواج کردم. با تمام وجود خود را خوشبخت می دیدم. اما مخالفت شوهرم با بچه دار شدنمان مرا دیوانه کرده است. اصولاً نمی فهمم در صورتی که ما هر دو سالمیم و می توانیم بچه داشته باشیم، پول بقدر کافی داریم و خلاصه از هر جهت آماده ایم که حداقل ۲ بچه با ادب و درس خوان داشته باشیم چرا با تمام قوا

ص: ۴۷۳

۱- سوره تحریم آیه ۶

۲- وسائل ج ۱۱ ص ۴۱۷.

۳- مستدرک ج ۲ ص ۵۵۰

۴- بحار ج ۱۰۳ ص ۲۲۷

با بچه دارشدن مخالفت میکنند در صورتی که از بچه بدش نمی آید و با بچه های خواهرش و دوستانمان چنان آرزومندانه رفتار میکند که هر کس او را ببیند فکر میکند جای یک بچه شیرین چقدر در زندگی خالی است. حالا من سی ساله شده ام و هیچ زنی در عالم از آرزوی مادر شدن رهایی ندارد. او مرا کاملا می فهمد ولی با وجود این میگوید: بچه خسته مان خواهد کرد و مزاحم خواهد بود. و خلاصه از این دلایل کاملا غیر منطقی. خانم... بشدت از گریستن خودداری میکنند اما پیداست که همین غصه چطور پایه مشکلات گوناگون آنان شده بطوری که توافق کرده اند جدا شوند تا خانم شوهر کند و مادر شود و آقای دکتر به تحقیقات علمیش برسد (۱).

علاقه بفرزند و تولید مثل آرزوی طبیعی هر انسان. بلکه هر حیوان دیگری است. وجود فرزند ثمره دوران ازدواج و بهترین یادگار انسان است. اگر انسان فرزند داشته باشد با مردن، دفتر عمرش بسته نمی شود بلکه گویا با عمری بسیار دراز آفریده شده است.

شخص بی فرزند خویشتن را غریب و تنها و بی پناه میدانند و این احساس غربت در دوران پیری شدیدتر میگردد. وجود بچه کانون خانوادگی را گرم و با صفا میگرداند. خانه بی بچه ویرانه ای بیش نیست، حرکت و جنب و جوش ندارد. اسباب سرگرمی و صفا ندارد. ازدواج بی فرزند سند رسمی و پشتوانه ندارد. و همیشه متزلزل و در معرض انحلال است.

امام صادق علیه السلام فرمود: سعادت انسان در داشتن فرزندشایسته است. (۲)

پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: زیاد فرزند بیاورید زیرا من در قیامت به وسیله شما به سایر امم مباحثات میکنم. (۳)

آری حب فرزند یک امر غریزی است لیکن بعض انسانها از آئین فطرت منحرف بوده به یک نوع بیماری مبتلا دارند. گاهی فقر و تنگدستی را بهانه قرار میدهند. با اینکه خدا ضامن روزی است و هر جنبنده ای رازوی میدهد.

ص: ۴۷۴

۱- اطلاعات ۲۸ بهمن ماه ۱۳۵۰.

۲- وسائل ج ۱۵ ص ۹۷

۳- وسائل ج ۱۵ ص ۹۶

کر بن صالح میگوید: به حضرت ابو الحسن علیه السلام نوشتم پنج سال است که از بچه دار شدن جلوگیری میکنم، زیرا عیالم از بچه دار شدن کراهت داشته میگوید: تربیت فرزند بر من دشوار است چون تهیدست هستیم عقیده شما در این باره چیست؟

حضرت بمن نوشت: مانع فرزند نشو زیرا خدا آنان را روزی میرساند (۱).

حتی گاهی خدا به برکت وجود بچه در روزی پدر و مادر توسعه میدهد. بسیاری از افرادی که قبل از بچه دار شدن در شدت و سختی بوده اند لیکن بعد از زندگی مرفه و آبرومندی پیدا کرده اند.

گاهی وجود فرزند را مانع آزادی و اسباب مزاحمت می شمارند. در صورتی که بچه نه تنها مزاحم نیست بلکه برای پدر و مادر بهترین تفریح و سرگرمی محسوب می شود.

درست است که نگهداری و تعلیم و تربیت بچه بی دردسر نیست لیکن چون بر وفق ناموس آفرینش است تحمل آن دشوار نیست و در مقابل منافعش ارزش دارد. راستی یک زن و شوهر چقدر باید خودخواه و کوتاه فکر و لجباز باشند که بخاطر بچه دار شدن پیمان مقدس زناشویی را برهم زنند؟!

آیا از یک مرد آن هم دانشمند تعجب نیست که با بچه دار شدن که آرزوی طبیعی هر پدر و مادری است مخالفت کند و آن قدر استقامت بخرج بدهد که حاضر شود بنیاد زناشویی را متلاشی سازد؟!

گاهی در اصل بچه دار شدن اختلاف ندارند لیکن در دیر و زود آن اختلاف دارند.

زن یا شوهر میگوید: دوران جوانی را باید خوش و آزاد بود و وجود فرزند مانع آزادی است. در ایام جوانی باید از بچه دار شدن جلوگیری کرد و به خوشگذرانی پرداخت اما یک یا دو فرزند در آخر عمر ضرر ندارد. لیکن دیگری خلاف این موضوع را عقیده دارد. و همین اختلاف سلیقه سبب نزاع و کشمکش و گاهی باعث طلاق و جدایی می شود.

در

ص: ۴۷۵

اینجا باید یادآور شد که اگر بنا باشد انسان بچه دار شود هر چه زودتر بهتر زیرا فرزندان دوران جوانی از جهاتی بر فرزندان دوران پیری ترجیح دارند.

اولا معمولا سالم تر و نیرومندتر خواهند بود.

ثانیا چون مدت بیشتری با پدر و مادر خواهند بود بهتر می توانند به تعلیم و تربیتشان پردازند و به سامانشان برسانند. برخلاف فرزندان دوران پیری معمولا از تعلیم و تربیت کامل محروم می شوند و بعد از مرگ یا از کار افتادن پدر یا مادر یا هر دو، غالبا بدبخت و زیردست میگردند.

ثالثا فرزندان دوران جوانی، تا پدر و مادرشان پیر و فرسوده شوند به مقام و منصبی خواهند رسید. بدین جهت پدر و مادر در روزگار پیری و در ماندگی می توانند از کمک آنان برخوردار گردند. به هر حال در این جهت تردید نیست که در ایام جوانی بچه دار شدن بهتر از ایام پیری است، لیکن مطلب آن قدر اهمیت ندارد که باعث نزاع و کشمکش و جدایی شود.

بالاخره بهتر است یکی از دو طرف تسلیم شود و نزاع را فیصله دهد.

گاهی اختلاف سلیقه در تعداد فرزندان است. مرد میل دارد زیاد بچه داشته باشد اما زن مخالفت میکند یا بعکس.

زن در حالی که دو کودک خود را در بغل داشت گفت: بعد از چهار سال ازدواج از شوهرم دارای دو فرزند دختر شدم ولی چون شوهرم دلش پسر میخواست یکبار دیگر حامله شدم این بار نیز بر خلاف میل شوهرم دختر به دنیا آوردم. و تعداد فرزندانم به سه دختر رسید.

شوهرم کارمند بانک است و درآمدش برای تامین زندگی من و سه فرزند بیشتر نیست. مدتی است پایش را در یک کفش کرده که باید آنقدر وضع حمل کنم تا یک پسر به دنیا بیاورم.

من زیر بار نمی روم زیرا در

یک خانواده طبقه سه با درآمدی که بیش از هزار تومان نیست داشتن فرزندان زیاد باعث می شود پدر و مادر آنطوری که باید و شاید نتوانند آنها را تامین کنند و به تربیتشان برسند.

بارها به او گفتم پسر و دختر فرقی ندارد ولی او زیر بار نمی رود. می ترسم باز حامله شوم و دختر به دنیا بیاورم. آن وقت است که شوهرم پنجمین بچه را به بهانه داشتن پسر دست و پا میکند. این اختلاف عقیده کار ما را به مشاجره و آنگاه به دادگستری کشاند (۱).

در اینجا باید خاطر نشان ساخت که تامین مخارج فرزندان زیاد و اداره و تعلیم و تربیتشان کار بسیار دشواری است، آن هم در این زمان و برای افراد کم درآمد.

بدین جهت بهتر است زن و شوهر دست از لجبازی بردارند و امکانات مالی و اوضاع شرائط خودشان را در نظر بگیرند و بر طبق آن، در تعداد معینی از فرزند توافق نمایند. به هر حال، لجبازی و پافشاری کاردرستی نیست. باید مرد و زن عقل و تدبیر و گذشت داشته باشند و مشکلاتشان را در بین خودشان حل کنند. و اگر یکی از آنان لجبازی بخرج داد، دیگری حالت تسلیم بخود بگیرد تا کار به نزاع و جدایی نکشد.

اصلاً موضوع آن قدر مهم نیست. خانواده های کثیر الاولاد یا کم بچه زیادند. این هم یکی از آنها. این موضوع کوچک آن قدر اهمیت ندارد که بخاطر آن پیمان مقدس زناشویی منفسخ گردد و زن و شوهر به دردمسریافتند.

گاهی موضوع اختلاف دختر و پسر است. زن و مرد هر دو غالباً فرزند پسر را بر دختر ترجیح میدهند و از دختردار شدن خوششان نمی آید.

اگر دختر پیدا کردند زن چون چاره ای ندارد سکوت میکند لیکن مرد غالباً اظهار نارضایتی می نماید.

در اینجا مردها

ص: ۴۷۷

مختلفند. بعضی گر چه قلبا ناراحتند لیکن خودداری می نمایند و عکس العمل شدیدی نشان نمی دهند. فقط اظهار انزجار و تاسف می کنند. رویشان را در هم میکشند. در ایام زایمان توجه کاملی به همسرشان نمیکنند. تا مدتی اندوهگین و غمناکند. بعضیها عکس العمل شدیدتری نشان میدهند. با همسر بیگناهشان اوقات تلخی و نق و نق میکنند. بهانه میگیرند، قهر و دعوا و اعتراض میکنند. بعضیها از این حد تجاوز نموده حتی به کتک کاری و طلاق نیز حاضر می شوند.

زنی در دادگاه گفت: پانزده ماه پیش ازدواج کردم و شش ماه بعد باردار شدم. در این اواخر که نزدیک وضع حملم بود شوهرم میگفت: باید پسر به دنیا بیاورم ولی من احساس میکردم که به جای یک فرزند شاید دو یا سه فرزند در شکم داشته باشم.

چند روز پیش در بیمارستان دو دختر دو قلو به دنیا آوردم. هنگامی که پرستار بیمارستان خبر تولد دو قلوها را به من داد به قدری خوشحال شدم که در پوست خود نمی گنجیدم.

موقعی که شوهرم به دیدنم آمد و خبر تولد دو نوزاد را به او دادم ناراحت شد و پس از چند لحظه به بهانه ای از اتاق خارج شد و دیگر بازنگشت. شب که شوهرم بازگشت به او گفتم به بیمارستان برو و دودخترش را بیاورد. او از کوره در رفت و شروع به داد و فریاد کرد و گفت:

زن نباید دختر دو قلو به دنیا بیاورد و از من خواست که او را ترک کنم. من هم به خانه پدرم رفتم و اینک تقاضای طلاق دارم [\(۱\)](#).

خانمی به نام... در دادگاه به خبرنگار اطلاعات میگوید: بعد از ۲۱ سال زندگی زناشویی و نج بچه، از زندگی که با خون دل و اشک دیده از هیچ ساخته ام باید جدا شوم، باید همه سعادت و راحتی خیالم را دو دستی تقدیم زنی کنم که تنها

ص: ۴۷۸

هنرش باید پسر زاییدن باشد. و چون حیرت مرامی بیند با حسرت سرش را تکان داده میگوید: حق دارید گناه من اینست که به اصطلاح دخترزا هستم. پنج دختر دارم همه شان خوشگل و باهوشند هیچوقت از درس عقب نیفتاده اند و هرگز مزاحم پدرشان نبوده اند. چه کنم خدا نخواست که من هم صاحب یک پسر شوم تا امروز شوهرم با این همه اصرار بخواهد که من اجازه دهم همسر دیگری اختیار کند (۱).

این خوی زشت که متأسفانه عمومیت یا اکثریت دارد از عصر جاهلیت به عنوان یادگار برای ما باقی مانده است. همان عصری که مردمش در اصل انسان بودن زن تردید داشتند. از دختردار شدن احساس شرمندگی و حقارت میکردند. دختران بیگناه را زنده زنده بگور میکردند قرآن مجید احوالشان را بیان کرده میفرماید:

هنگامی که خبر دختردار شدن به یکی از آنان می رسید از خجالت رویش سیاه شده خشمناک میگشت. و در اثر آن خبر از مردم پنهان می شد.

مردد بود که آیا با خواری و خفت او را نگهداری کند یا در زیر خاک پنهانش سازد. آگاه باشید که بد قضاوتی دارند (۲).

اما اسلام با این افکار غلط مبارزه میکند. زن و مرد را یکسان و برابر قرار میدهد.

پیغمبر اسلام (ص) فرمود: بهترین فرزندان شما دختران هستند (۳).

پیغمبر اکرم فرمود: علامت خوشقدمی زن اینست که اولین فرزندش دختر باشد (۴).

رسول خدا (ص) فرمود: هر کس سه دختر یا سه خواهر را اداره کند بهشت برایش واجب است (۵).

اگر دختر بد بود خدا نسل پیغمبرش را در حضرت زهرا علیها السلام قرار نمی داد.

آقای محترم که مدعی تمدن و روشنفکری هستی این افکار غلط رادور بریز. آخر دختر و پسر چه فرقی دارند؟ هر دو فرزند و یادگار پدر و مادر هستند. هر دو انسان و قابل ترقی و تکامل هستند. دختر نیز اگر با تعلیم و تربیت

ص: ۴۷۹

۱- اطلاعات ۱۶ اسفند ماه ۱۳۵۰

۲- سوره نحل آیه ۵۸

۳- سوره نحل آیه ۵۸

۴- مستدرک ج ۲ ص ۶۱۵

۵- مستدرک ج ۲ ص ۶۱۴

صحیح پرورش یابد فرد برجسته ای خواهد شد که می تواند نسبت به اجتماع خدمات ارزنده ای انجام دهد و پدر و مادرش را سرافراز گرداند. بلکه دختر از جهاتی بر پسر مزیت دارد.

اولا نسبت به پدر و مادر مهربان تر و دلسوزتر می باشد. پسر وقتی بزرگ شد و استقلال پیدا کرد غالبا به پدر و مادر چندان توجهی ندارد و اگر آزارشان نرساند نفعی هم به حالشان نخواهد داشت. لیکن دختر در همه حال نسبت به آنان مهربان و دلسوز خواهد بود. مخصوصا اگر پدر و مادر بین دختر و پسر فرق نگذارند و حقوق دختران را پایمال نسازند همیشه محبوب و محترم خواهند بود.

ثانیا- از نظر اقتصاد دختر کم خرج تر از پسر است. زیرا غالبامدت توقفش در خانه پدر کمتر است. مدت کمی در خانه میماند سپس با مختصر جهازی به خانه شوهر می رود و دیگر کاری با پدر و مادر ندارد.

لیکن پسر مدتهای مدید بلکه تا آخر عمر سربار پدر و مادر است. ناچارند مخارج تحصیلاتش را بپردازند، شغل مناسبی برایش پیدا کنند، مخارج دو سال خدمت سربازیش را بدهند، آنگاه برایش عروسی کنند. خانه و فرش و خرج عروسی و مهر زن میخواهد. بعدا هم هر وقت محتاج شد باز سربار آنها خواهد بود.

ثالثا- اگر پدر و مادر بین دختر و پسر فرق نگذارند و با دامادشان خوشرفتاری کنند و ده یک محبتهایی را که نسبت به پسرشان دارند به دامادشان داشته باشند در گرفتاریها و مشکلات داماد زودتر به یاریشان می شتابد و غالبا با صفاتر و با وفاتر از پسر خواهد بود.

اصولا مگر دختر دار شدن تقصیر زن است که شوهر به او ایرادی گیرد. زن و مرد هر دو در این باره شریکند. ممکن است زن به شوهرش اعتراض کند که چرا دختر درست کردی؟ واقع مطلب اینست که هیچکدام تقصیر ندارند. بلکه این مطلب به خواست خدا بستگی

دارد هر کس را خواست دختر می‌دهد و هر کس را خواست پسر. البته دسته ای از دانشمندان عقیده دارند که دختر و پسر آوردن بستگی دارد به نوع غذای مادر در دو ماهه اول بارداری. و مدعی هستند که با استفاده از برنامه مخصوص غذایی می توان مطابق دلخواه فرزند آورد.

بنابراین کسانی که خیلی علاقه به پسر دارند بهتر است بامتخصصان فن در این باره مشورت نمایند. و بیخود و بی جهت اسباب ناراحتی خودشان و همسرشان را فراهم نسازند. یک مرد روشنفکر و خردمند وقتی شنید دختردار شده نه تنها اندوهگین نمی شود بلکه اظهار شادمانی میکند. برای اینکه همسرش و دیگران خیال نکنند از دختردار شدن ناراحت است، بیش از حد معمول اظهار فرح و خوشحالی میکند. نسبت به همسرش نوازش و دلجویی بیشتری بعمل می آورد. و حتی در صورت امکان هدیه ای تقدیمش میکند.

تولد نوزادش را جشن میگیرد. اگر همسرش از دختردار شدن ناراحت است دلداریش می‌دهد و با برهان و منطق برایش اثبات میکند که دختر و پسر فرقی ندارند. در رفتارشان بین دختران و پسران فرق نمیگذارد، هیچگاه پسران را بر دختران ترجیح نمی دهد. از دختر و دختردار شدن مذمت نمی کند. و بدین وسیله با افکار پوچ و غلط عصر جاهلیت مبارزه میکند.

مردی نزد رسول خدا (ص) بود که اطلاع یافت دختری پیدا کرده است. از این خبر رنگش تغییر کرد. پیغمبر فرمود: چرا رنگت متغیر شد؟

عرض کرد: هنگامی که خارج می شدم همسرم در حال وضع حمل بود اکنون خبر رسید که دختری به دنیا آورده. رسول اکرم فرمود: زمین جایش می‌دهد و آسمان سایه بر سرش می افکند و خدا روزیش می‌دهد و گل خوشبویی است که از آن استفاده میکنی (۱).

بزرگترین مانع حل اختلافات

بزرگترین مانع حل اختلافات خانوادگی بیماری اخلاقی خودبینی و خودپسندی است. متأسفانه بسیاری افراد به این بیماری مهلك مبتلا هستند. کسانی که به این بیماری مبتلا باشند چشم

ص: ۴۸۱

خوبیهای خودشان را می بینند و بزرگ می شمارند ولی بدیهایشان را اصلا نمی بینند. وقتی این بیماری با بیماری عیبجویی از دیگران ضمیمه شد غوغا میکند. گاهی زن و شوهر هر دو مبتلا هستند گاهی یکی از آنها. اگر هر دو نفر مبتلا باشند شبانه روز دعوا و انتقاد دارند، هر کدام از آنها عیب دیگری را می بیند و بزرگ جلوه میدهد و انتقاد میکند ولی ساحت وجود خودش را از هر گونه عیب و نقصی منزّه میدانند. و اگر یکی از آنها مبتلا باشد فقط از دیگری انتقاد میکند ولی خودش را پاک و بی عیب می شمارد.

در صورتیکه زن و شوهر به این بیماری مبتلا باشند اصلاح آنها بسیار دشوار است. چون خودشان را بی عیب میدانند به پند و اندرز گوش نمیدهند. هنگامی که به برنامه های خانواده صدا و سیما گوش میدهند اگر عیبی گفته شد که در همسرشان وجود دارد، او را خوب می فهمند و فوراً به رخس میکشند، ولی اگر عیبی گفته شد که در خودش وجود دارد، اصلاً توجه نمیکنند و خودش را از آن منزّه و پاک میدانند. کتابهای اخلاق خانواده را می خرد و بهمسرش میدهد که بخواند و به وظائف خودش عمل کند لیکن در مورد خودش نیازی بخواندن کتاب نمی بیند. چون خودش را صد در صد بی عیب میدانند. خودپسندی بعضی افراد ممکن است آنقدر عمیق باشد که حتی بیماری خودپسندی خویش را نیز نبینند.

معلوم است که اصلاح و حل مشکلات چنین خانواده ای بسیار دشوار بلکه غیر ممکن خواهد بود. با چنین وضعی یا باید تا آخر عمر باختلاف و دعوا و کدورت و رنج و عذاب زندگی کنند، یا به طلاق و جدایی و عواقب سوء آن تن در دهند.

بنابراین به همه خانواده هاییکه اختلاف دارند توصیه میشود که از خودبینی و خودخواهی دست بردارند و حداقل احتمال بدهند

که ممکن است در وجود آنها نیز عیب و تقصیری وجود داشته باشد.

در فرصت مناسب، بدون تعصب و خودخواهی، همانند دو قاضی با انصاف و امین باهم بنشینند، موارد اختلاف را در میان بگذارند. بدون تعصب و قصد دفاع به سخن یکدیگر خوب گوش دهند. هر یک از آنها بقصد اصلاح و بدون اغماض، قصور یا تقصیرات خود را یادداشت کند. آنگاه با هم تصمیم بگیرند که در اصلاح عیوب خودشان بکوشند. اگر ضرورت وجود تفاهم و حل اختلاف را واقعا احساس نمایند، بدین وسیله میتوانند به تفاهم واقعی برسند و صفا و آرامش و محبت از دست داده را دوباره بازیابند.

و اگر خودشان را در این باره ناتوان می بینند می توانند در ارجاع امر به یک داور آگاه و خیراندیش و با ایمان و مورد اعتماد و با تجربه تفاهم نمایند. و اگر این داور یا داوران از خویشان نزدیکشان باشد بهتراست. آن گاه بقصد اصلاح و بدون پرده پوشی تمام موارد اختلاف را بدون کم و زیاد در اختیار داور قرار دهند، و از او بخواهند که درباره آنان داوری کند. آنگاه خوب به سخنانش گوش دهند و اگر اشکالی داشتند توضیح بخواهند. بقصد عمل نظرهای او را یادداشت نمایند، و همه را مو به مو باجرا درآورند. و صفا و آرامش را دوباره به خانه باز گردانند. البته ترک لجبازی و خودخواهی و تن دادن به چنین داوری کار آسانی نیست ولی انسان اندیشمندی که به بقاء و ثبات و آرامش و انس خانوادگی علاقه دارد می تواند چنین امری را بر خویشان تحمیل کند و از ثمرات ارزشمندش بهره مند گردد.

پدر و مادر و خویشان نزدیک عروس و داماد هم اگر به اختلاف آنها پی بردند، بهتر است بدون داد و فریاد و جانبداری از یک طرف و تشدید اختلاف، موضوع ارجاع اختلاف را به یک داور امین

و با تجربه و خیر اندیش، با آنها در میان بگذارند و در این باره یاریشان دهند. تا بیاری خدا اختلافاتشان برطرف گردد.

خدا در قرآن می فرماید: و چنانچه بیم آن را دارید که جدایی و نزاع در بین زن و شوهر پیدا شود یک نفر داور از خویشان مرد و یک نفر از خویشان زن برگزینید. که اگر قصد اصلاح داشته باشند خدا در میان آنها توافق بوجود خواهد آورد. و خدا به همه چیز دانا و بر همه اسرار آگاه است (۱).

طلاق

با اینکه طلاق در نظر اسلام یک امر جائز و مشروعی است اما در عین حال، مبعوضترین و بدترین کارها است. امام صادق (ع) فرمود:

تزویح کنید ولی طلاق ندهید. زیرا از وقوع طلاق عرش خدا می لرزد (۲).

حضرت صادق (ع) فرمود: خدا دوست دارد خانه ای را که در آن عروسی واقع شود و بدش می آید از خانه ای که در آن طلاق واقع شود. نزد خدا چیزی مبعوض تر از طلاق نیست (۳).

ازدواج کفش و جوراب خریدن نیست که وقتی آن را دوست نداشت دورش بیندازد و کفش دیگری بخرد. زناشویی یک پیمان مقدس انسانی و پیوند معنوی است. دو انسان با هم عهد و پیمان می بندند که تا آخر عمر یار و غمخوار و مونس هم باشند. به اعتماد همین پیمان مقدس است که دختر پدر و مادر و خویشانش را رها کرده با صدها امید و آرزو به خانه شوهر قدم میگذارد و سرمایه عفت خویش را در اختیار او قرار میدهد.

به اعتماد همین پیمان ملکوتی است که مرد مبالغهنگفتی خرج عقد و عروسی و مرتب ساختن اسباب و لوازم زندگی میکند و شبانه روز برای آسایش خانواده اش زحمت میکشد. ازدواج هوسبازی نیست تا مرد و زن به اندک بهانه ای آنرا بر هم بزنند. درست است که طلاق امر مشروعی

ص: ۴۸۴

۱- سوره نساء آیه ۳۵

۲- مکارم الاخلاق ص ۲۲۵

۳- وسائل ج ۱۵ ص ۲۶۷

است لیکن شارع مقدس اسلام جدا از آن نهی کرده است.

متأسفانه همین امر مبعوض در کشور اسلامی چنان شیوع پیدا کرده که بنیاد خانواده ها را متزلزل ساخته اعتماد زناشویی را سلب نموده است.

کارشناسان و محققان مؤسسه تحقیقات و مطالعات اجتماعی دانشگاه تهران، ایران را چهارمین کشور طلاق دانسته اند... از سال ۱۳۳۷ تا ۱۳۴۷ مجموعاً ۴۰۰۰۳۶ ازدواج بوقوع پیوسته است که محاسبه یک چهارم جدایی ۱۰۰۰۰۹ طلاق در پی داشته است (۱).

طلاق جایز است اما جز در مواقع ضروری نباید از آن استفاده کرد.

پیغمبر اسلام (ص) فرمود: آن قدر جبرئیل درباره زنان به من سفارش کرد که گمان کردم جز در مورد ارتکاب زنا نباید آنان را طلاق داد (۲).

اکثر طلاقهایی که بین ما واقع می شوند منشا درست و قابل توجهی ندارند. بلکه با بهانه های کودکانه و در اثر لجبازی زن یا شوهر انجام می گیرند. یعنی موضوعات کوچک و بی اهمیتی باعث طلاق می شوند که ارزش آنها ندارند که به خاطر آنها کانون مقدس زناشویی از هم بپاشد لیکن نادانی و خودخواهی زن یا شوهر یک امر جزئی را چنان مهم جلوه میدهد که سازش را غیر ممکن میگرداند.

به نمونه های زیر توجه فرمایید:

زن ۲۴ ساله ای به نام... از شوهرش تقاضا میکند که سور مفصلی به پدر و مادرش بدهد و چون شوهر زیر بار نمی رود تقاضای طلاق میکند (۳).

مردی به علت اینکه زنش دخترزا است با وجود ۵ بچه او را طلاق میدهد (۴).

زنی به علت اینکه شوهرش نیمچه عارف است و شوقی به زندگی ندارد تقاضای طلاق میکند (۵).

مردی به علت اینکه میخواهد با یک زن ثروتمند ازدواج کند تقاضای طلاق میکند (۶).

زنی به علت اینکه شوهرش پولهایش را در آستر کتش پنهان کرده تقاضای جدایی میکند (۷).

منشا طلاقها غالباً

ص: ۴۸۵

- ۲- مکارم الاخلاق ص ۲۴۸
- ۳- اطلاعات ۱۲ اسفند ماه ۱۳۵۰
- ۴- اطلاعات ۱۶ اسفند ماه ۱۳۵۰
- ۵- اطلاعات ۱۶ اسفند ماه ۱۳۵۰
- ۶- اطلاعات ۸ اسفند ماه ۱۳۵۰
- ۷- اطلاعات ۱۶ اسفند ماه ۱۳۵۰

از این قبیل امور جزئی و غیر قابل اهمیت است که اگر زن و شوهر با فکر و عاقبت اندیش باشند نباید بدانها ترتیب اثر بدهند.

زن و مردی که قصد جدایی دارند نباید عجله کنند. بهتر است قبلا عواقب امر و آینده خویش را بخوبی بسنجند سپس تصمیم بگیرند.

مخصوصا در دو مطلب باید کاملا بیندیشند:

مطلب اول زن و مردی که جدا می شوند لابد در نظر دارند بعدا با دیگری ازدواج کنند. مرد فکر میکند همسر را طلاق میدهم و با زن دیگری که مطابق میل باشد ازدواج میکنم، زن نیز فکر میکند از شوهرم طلاق میگیرم و با یک مرد ایده آل عروسی میکنم. لیکن این زن و مرد باید بدانند که در صورت جدایی بد سابقه می شوند. هوسباز و خودخواه و بی گذشت و بی وفا معرفی می شوند. مرد به خواستگاری هر زنی برود آن زن پس از تحقیق می فهمد که زن سابقش را طلاق داده بدین جهت به او اعتماد نخواهد کرد. پیش خود فکر میکند از دو حال خارج نیست یا زن سابقش طلاق گرفته معلوم می شود مرد خوبی نبوده است. یا اینکه او همسرش را طلاق داده معلوم می شود عهد و وفا ندارد.

زنی که از شوهرش طلاق میگیرد باید بداند که کمتر مردی حاضر می شود او را بگیرد. زیرا مردها فکر میکنند اگر این زن، زن خوب و باوفایی بود از شوهرش طلاق نمی گرفت. بدین جهت مرد برای خواستگاری هر زنی برود غالبا دست رد به سینه اش خواهد زد. زن نیز باید در انتظار خواستگار در خانه بماند. اگر با همین حال تا آخر عمر بماند بدبخت و سیه روز خواهند بود. مرد ناچار می شود تا پایان عمر تنها و پریشان احوال زندگی کند. زن نیز ناچار است تا آخر عمر سر بار پدر و مادر یا سایر خویشان باشد. یا تنها و بدون مونس زندگی کند و

در حسرت شوهر داشتن بسوزد و بسازد. در صورتی که زندگی انفرادی بسیار دشوار و خسته کننده است. به طوری که گاهی مرگ را بر آن ترجیح داده دست به خودکشی میزنند.

زن جوان ۲۲ ساله ای که با وجود یک فرزند طلاق گرفته و به منزل پدرش رفته بود شب عروسی خواهرش دست به خودکشی زد (۱).

بر فرض اینکه مرد بتواند با تحمل خسارتهای فراوان و دوندگیهای زیاد زن دیگری بگیرد تازه معلوم نیست از همسر اولش بهتر باشد بلکه غالباً بدتر خواهد بود.

به طوری که اگر از مردم خجالت نمیکشید و برایش امکان داشت حاضر بود همسر دومش را طلاق بدهد و با همسر اولش آشتی کند. لیکن معمولاً از کار گذشته و این موضوع امکان پذیر نیست.

مرد هشتاد ساله ای در دادگاه گفت: در حدود شصت سال پیش وقتی با زن اولم ازدواج کردم زندگی شیرینی داشتم ولی بعد از مدتها چون زنم بد رفتاری کرد طلاقش دادم. در طول این مدت ۹۷ زن دیگر به طور عقدی و صیغه گرفتم و طلاق دادم. پس از مدتها متوجه شدم که زن اولم از همه با وفاتر بود. بعد از جستجو او را پیدا کردم. چون او هم مانند من از تنهایی خسته شده بود موافقت کرد با هم ازدواج کنیم (۲).

مردی به علت اینکه زن دومش نمی توانست از دو فرزند زن اولش پرستاری کند او را طلاق داد و با زن مطلقه خود که پنجسال پیش وی را طلاق داده بود ازدواج نمود (۳).

مطلب دوم زن و شوهری که در صدد جدایی هستند اگر دارای فرزند هستند باید ب فکر آنها نیز باشند. آسایش و خوشی بچه در اینست که پدر و مادرش با هم باشند تا او زیر سایه پدر و در دامن عطف مادری پرورش یابد.

اگر این زندگی مشترک از هم

ص: ۴۸۷

۱- اطلاعات ۱۷ اسفند ماه ۱۳۴۸

۲- اطلاعات ۲۱ بهمن ماه ۱۳۴۸

۳- اطلاعات ۸ دیماه ۱۳۴۸

پاشید کانون امید بچه واژگون گشته دوران خوشی او خاتمه می یابد. اگر پدر از او نگهداری کند از مهر و محبت‌های بی شائبه مادر محروم میگردد و بسا اوقات زیر دست نامادری می شود. تکلیف نامادری هم روشن است. زیرا او از بچه هووی سابق خودش خوشش نمی آید و او را مزاحم و سربار خویشتن محسوب میدارد.

لذا تا بتواند او را اذیت و آزار میکند. پدر هم جز سکوت و صبر و حوصله چاره ای ندارد.

عروس ۱۴ ساله ای که خودکشی نموده بود در بیمارستان گفت:

یک ساله بودم که پدر و مادرم از هم جدا شدند. و بطوری که شنیده ام پدرم یک سال و نیم بعد با زنی ازدواج کرده که هم اکنون با هم زندگی می کنند.

زن پدرم مرا مرتب کتک میزد حتی چند بار تنم را با سیخ کباب داغ کرد...

پدرم با اینکه از نظر مادی وضع خوبی داشت مانع مدرسه رفتنم شد و مجبور شدم همیشه حسرت درس و کتاب را بخورم. یک ماه قبل پدرم بانهدید و زور مرا به عقد مرد ۴۵ ساله ای در آورد (۱).

دختر ده ساله ای به نام... به مددکاران اجتماعی گفت: درست به یادم نیست ولی همین قدر میدانم که یک شب پدر و مادرم دعوایشان شد.

روز بعد مادرم رفت و چند روز بعد پدرم مرا به عمه ام سپرد. مدتی نزد عمه ام بودم. تا اینکه این پیرزن مرا از عمه ام گرفت و به تهران آورد. چند سالی است نزد او نگهداری می شوم و آن قدر رنج می برم که دیگر نمی خواهم به خانه او بروم. خانم آموزگار گفت: امسال مثل همیشه سال تحصیلی آغاز شد و دبستان مهام از عده ای از دانش آموزان نام نویسی کرد... این دختر هم یکی از آنان بود. ولی در کلاس آرام نبود. نمی توانست درس بخواند. دائم مانند اشخاص مریض سرش رامیان دستهایش میگذاشت و

ص: ۴۸۸

بفکر فرو می رفت. حتی چند روز بعد از ظهر که مدرسه تعطیل شد در گوشه ای از حیاط مدرسه نشست و هر چه اصرار کردیم به خانه برود قبول نکرد. پریروز علت به خانه نرفتن او را پرسیدم.

گفت: نزد زنی به نام... نگهداری می شوم. پیرزن مرا اذیت میکند و دیگر نمی خواهم به خانه او باز گردم. پرسیدم پدر و مادرت کجا هستند؟ چند دقیقه گریست سپس گفت: آنها از هم جدا شدند و پدرم مرا به آن پیرزن سپرده است (۱).

دختر ۱۳ ساله ای به نام... در تراس یکی از باغات دروس خود راحلق آویز کرد. این دختر با دو برادر خود در این باغ زندگی میکرد.

برادرش گفت: پدر و مادرم سه سال پیش از هم جدا شدند. مادرم با مرد دیگری ازدواج کرد و پدرم نیز دو ماه پیش فوت شد. من ساعت ۵/۶ بعد از ظهر دیروز وقتی به خانه آمدم مشاهده کردم خواهرم خود را حلق آویز کرده است (۲).

و اگر مادر سرپرستی فرزندش را به عهده بگیرد آن طفل معصوم از سرپرستی و مراقبت پدر محروم میگردد و بسا اوقات زیر دست ناپدری واقع می شود.

مادری به کمک شوهر جدیدش دست و پای پسر بچه هشت ساله خود را در اتاق در بسته ای به تختخواب بستند و به گردش رفتند. وقتی برگشتند دیدند اتاق آتش گرفته و بچه سوخته است. (۳)

با وقوع طلاق کانون گرم خانواده از هم پاشیده میشود و فرزندان آن خانواده بی سرپرست و بی پناه میگردند و گاهی پدر و مادر در اثر لجاجتی و خودخواهی به کلی آن افراد بیگناه را رها می سازند. چهار کودک ۱۲ و ۹ و ۶ و ۴ ساله سرگردان به پاسگاه متحصن شدند. پسر بزرگ گفت: مدتی قبل پدر و مادرمان بر اثر اختلاف و دعوای شبانه روزی از هم جدا شدند و دیگر هیچکدام حاضر نیستند سرپرستی ما را قبول کنند. (۴)

وقتی

ص: ۴۸۹

۱- اطلاعات ۲۸ مهر ماه ۱۳۴۸

۲- اطلاعات ۴ بهمن ۱۳۵۱

۳- اطلاعات ۷ خرداد ۱۳۴۹

۴- اطلاعات ۱۸ بهمن ۱۳۴۸

اطفال بیگناه سرپرست خویش را از دست دادند و پناهگاهی نداشتند غالباً ولگرد و هرزه می شوند و در اثر بی تربیتی و عقده های روحی ممکن است در زمان کودکی یا بعد از بزرگ شدن دست به دزدی و قتل و جنایت بزنند.

چنانکه آثار آن در صفحات مجلات و روزنامه ها منعکس میگردد، اطلاعات می نویسد:

در تحقیق که از کانون اصلاح و تربیت کودکان دیدیم از ۱۱۶ نفر جوان بزهکار کانون، هشتاد نفرشان نامادری داشتند و اغلب دلیل انحراف خود را وجود نامادری و سختگیریهای او ذکر کرده اند. (۱)

آقای محترم، و خانم گرامی برای رضای خدا و به خاطر فرزندان بیگناهتان فداکاری کنید، گذشت داشته باشید، بهانه جویی نکنید، از هوسبازی دست بردارید، عیوب کوچک را نادیده بگیرید، لجاجت و ستیزه گری بخرج ندهید، در عواقب کار خودتان و فرزندان بیگناهتان خوب بیندیشید، آنها تقصیر ندارند.

به چشمهای فرو رفته و چهره افسرده آنان ترحم کنید.

این افراد بیگناه از شما انتظار دارند آشیانه آنها یعنی کانون گرم خانوادگی را از هم نپاشید و آن جوجه های بی پر و بال را پراکنده و سرگردان نسازید.

اگر به خواسته درونی آنان توجه نکنید و دلشان را بشکنید آه و ناله آنان بی اثر نخواهد بود روی سعادت و خوشبختی را نخواهید دید.

احکام روابط زن و مرد

مقدمه

معارف اسلامی و جایگاه فقه.

تقسیم بندی ابواب فقه.

جایگاه (روابط زن و مرد) در معارف اسلامی.

ضرورت تحقیق درباره (احکام روابط زن و مرد).

تحقیقات انجام شده در این زمینه.

سلام و درود خداوند و اولیای الهی بر معماران بزرگ بنای عظیم و شکوهمند معارف اسلامی. آنانی که در راه تدوین، و تکمیل و حراست از مجموعه تعالیم اسلام از هیچ کوششی دریغ نورزیدند و با تمام وجود، حقایق متبلور و تابناک وحی را در شئون متنوع زندگی فردی و اجتماعی انسان ها، تبیین

و ابلاغ و اجرا کردند. صلوات و تحیات خداوند بر حکیم الهی، فقیه مجدّد، احیا کننده شریعت احمدی در قرن حاضر حضرت امام خمینی (قدس سره) که با نهضت خود شجره طیبه و تعالیم اسلامی را حیاتی دوباره بخشید. و سلام و درود خداوند رحمت، بر رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران حضرت آیه الله خامنه ای ادام الله ظلّه الشریف علی رؤوس المسلمین.

معارف اسلامی و جایگاه فقه.

در یک نگرش کلی می توان مجموع تعلیمات اسلامی را به دو بخش عمده تقسیم کرد:

۱. بخش اول هستی شناسی و جهان بینی است که به شناساندن هستی می پردازد و در واقع این بخش از تعالیم اسلامی، حقایق عالم وجود را به ما نشان می دهد و می گوید: آنچه هست، چیست مانند مباحث توحید، نبوت، بیان حقیقت دنیا و آخرت و ... که علم کلام و علم اخلاق متصدی بیان این دسته از معارف اسلامی می باشند.

۲. بخش دوم ایدئولوژی و دستورهای اسلامی است که شامل تمامی اوامر و نواهی و دستورهایی است که شارع مقدس برای هدایت انسان ها تدوین نموده است. در واقع این دسته از تعالیم اسلامی به ما می گوید که برای رسیدن به هدف غایی خلقت در این دنیا باید چگونه زندگی کرد، چه از لحاظ فردی و چه از لحاظ اجتماعی. این دسته از تعالیم را علم فقه به عهده دارد.

آنچه از ملاحظه گذرای تقسیم بندی فوق بدست می آید آن است که علم فقه، از ارکان رکنین و مهمّ معارف اسلامی است و بی تردید مجموعه تعالیم اسلامی بدون فقه، هویت حقیقی اش را به عنوان یک نظام مکتبی از دست خواهد داد.

تقسیم بندی

ص: ۴۹۱

ابواب فقه که از هر یک به (کتاب) تعبیر می شود در طول قرون متمادی به وسیله شخصیت های مبرّزی چون، شیخ الطایفه محمد بن حسن طوسی، محقق جعفر بن حسن حلّی، علامه حسن بن یوسف صاحب مدارک، محمد بن علی عاملی و ... تجدید سازمان و تکمیل شده است و در طول سالیان دراز که از تاریخ آن می گذرد دسته بندی های گوناگون و متنوعی را براساس ملاک های مختلف پذیرفته است. یکی از این دسته بندی هایی که در برخی مصادر جدید در پیش گرفته شده، و از روش های تقسیم بندی حقوقی جدید متأثر است عبارت است از: .

۱. عبادات (نماز، روزه، حج، اعتکاف و ...).

۲. اموال، که خود بر دو قسم است: .

الف) اموال عمومی (مانند انفال، خمس، زکات و ...).

ب) اموال خصوصی (مانند میراث، ضمانات، غرامات و ...).

۳. آداب عمومی، یعنی رفتار و سلوک دستگاه های حکومتی و عمومی در مسائل قضای حکومت، صلح، جنگ، روابط بین المللی.

۴. سلوک و آداب و رفتار شخصی، یعنی اعمالی که مربوط به شخص است که به دو گروه تقسیم می گردد: .

الف) روابط خانوادگی و مناسبات دو جنس زن و مرد (مانند مباحث نکاح، طلاق، خلع، مبارات،ظهار و ...).

ب) روابط شخص در رابطه با اجتماع و مقررات مربوط به تنظیم رفتار فرد در قبال اجتماع (مانند اطعمه، اشربه، مساکن، آداب معاشرت، عهد، یمین و امر به معروف و نهی از منکر و ...).

جایگاه (روابط زن و مرد) در معارف اسلامی.

با توجه به آنچه گفته شد به خوبی روشن می شود که احکام روابط زن و

مرد از بحث های مهم فقه اسلامی است که در زیر مجموعه، آداب و رفتارهای فردی و اجتماعی قرار می گیرد. ضرورت تحقیق درباره (احکام روابط زن و مرد).

وجوه و دلایل متعددی را به عنوان ضرورت تحقیق حاضر می توان بر شمرد که مهم ترین آن ها عبارت است از:

۱. تبیین و تبلیغ بخش مهمی از فقه اسلامی که بی شک در روشن نمودن مجموعه تعالیم و معارف اسلامی نقش به سزایی دارد؛ چرا که اساساً تبیین یک مجموعه مرکب، بدون پرداختن به اجزای تشکیل دهنده آن میسر نیست.

۲. خشی کردن بخشی از تهاجم و شیخون فرهنگی دشمن که با ترویج فرهنگ مبتدل بیگانه به ویژه مسئله ارتباط بین زن و مرد و تنظیم مناسبات اجتماعی این دو با یکدیگر، می کوشد با رواج (بی دینی)، جامعه اسلامی را از درون به تباهی و نابودی بکشاند.

بی شک انسان موجودی است اجتماعی که به صورت دسته جمعی زندگی می کند و در این زندگی اجتماعی یکی از حساس ترین، دقیق ترین و در عین حال ظریف ترین روابط مجموعه، عبارت است از: داد و ستدهایی که به طور عام بین دو جنس مخالف از زن و مرد صورت می گیرد و به راستی در این گرد باد مسموم اگر متفکران و محققان اسلامی اندیشه های دینی را توسعه و رواج ندهند امیدی به گشایش دریچه بعدی نیست.

تحقیقات انجام شده در این زمینه.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی موج اسلام خواهی و اسلام شناسی در میان مردم جهان به ویژه جوانان، برکات و ثمرات میمون بسیاری را به دنبال داشته که از آن جمله است: تدوین رساله ها و کتاب های گوناگون در زمینه های مختلف

علوم اسلامی که بسیاری از آنها متناسب با شرایط و تغییرات نو اجتماعی است.

لکن مسلمانان و خصوصاً جوانان، امروز می خواهند مسائل ملموس و مورد نیازشان را در زمینه شناخت مناسبات با جنس مخالف بدانند، آنان می خواهند بدانند، مثلاً:

- حکم نشستن در کنار نامحرم در تاکسی، اتوبوس و مترو چیست.

- تا چه حد می توان به محارم و یا نامحرم ها نگاه کرد.

- حکم پوشش در برابر محارم و نامحرم ها چیست.

- حکم نگاه کردن به فیلم، عکس، ویدئو و ... چیست.

- احکام رفت و آمدها در پارک ها و مسافرت ها و خیابان ها چیست.

- نامه نگاری با نامحرم تا چه حد جایز است.

- سوار کردن نامحرم در ماشین خود و یا سوار شدن در ماشین نامحرم و دیگر مرادوات با او جایز است یا نه و اگر جایز است حدود آن چقدر است.

- پیش از ازدواج چه کارهایی در زمینه عقد و عروسی جایز نیست و چه کارهایی مجوز شرعی دارد.

- احکام خرید عقد، تهیه کردن مقدمات آن، دعوت کردن از میهمانان تا چه حد جایز شمرده شده است.

خلاصه امروز مسلمانان به دنبال مسائل مبتلا به روزانه خود هستند.

که البته خوشبختانه تاکنون آثار ارزشمند و مفید متعددی در زمینه احکام تألیف شده است که به عنوان نمونه می توان از آثار گران سنگ آقایان حجج اسلام: محمد وحیدی خراسانی، عبدالرحیم موگهی و دیگران، نام برد که هر یک به نوبه خود در نیل به اهدافشان در ارائه احکام، موفق بوده اند. اما نوشتار حاضر از موقف و منظر دیگری به مسئله احکام نگاه کرده است.

این مجموعه به تبیین مشخص

و گویای احکام روابط زن و مرد در اسلام پرداخته است: با توجه به تناسب فروع و مسائل محل ابتلا و بعضاً مستحدث، تألیف این مجموعه ضروری به نظر رسید و از آنجا که این دسته از احکام از مبتلا به ترین مسائل روزمره می باشد و متأسفانه تاکنون به صورت دسته بندی شده و منظم در جایی گردآوری نشده بود از این رو، بر آن شدیم تا با گردآوری کامل این دسته از احکام، گامی در اجرای دستورهای دینی در جامعه اسلامی برداریم. البته باید اذعان داشت، اگر چه این مسائل به صورت پراکنده در بخش های مختلف کتاب ها دیده می شود لکن نه تنها آن مقدار که موجود است، پاسخگوی همه سؤالات مستحدثه از روابط زنان و مردان نیست، بلکه دسترسی به همان مقدار نیز برای عموم مردم بسیار مشکل به نظر می رسد.

این مجموعه دارای ویژگی هایی است که برخی از آن ها عبارت است از: .

تنظیم فتاوی مطرح شده براساس نظریات فقهی حضرات آیات عظام: امام خمینی (رض) گلپایگانی (رض) و اراکی (رض) است.

متن اصلی این مجموعه براساس فتاوی حضرت امام (رض) تنظیم شده و در صورت اختلاف نظر، فتاوی مراجع دیگر در پانویس با ذکر نشانی مسئله آمده و در صورت عدم اختلاف نظر، تنها به ذکر نشانی مسئله در کتب مراجع دیگر اکتفا شده است.

با بیان نظرات مراجع ارجمند در هر مسئله، به سهولت می توان در موارد احتیاط واجب به فتوای مرجع دیگر در همان مورد مراجعه کرد و به فتوای هر یک از آنان که اعلم است عمل کرد.

با آنکه در این مجموعه سعی شده برای هر مسئله به تمامی

رساله های فقهی منتشره مراجع عالیقدر استناد شود، اما برای اطمینان کامل به صحت و سقم احکام ذکر شده، نهایتاً به تأیید سه نفر از بزرگان شورای محترم استفتائات هر یک از آیات عظام رسیده است.

قابل عنایت است که به علت رحلت حضرت امام (رضوان الله تعالی علیه) برخی مسائل از شورای استفتائات معظم له در قم اخذ شده است و اگر در مسئله ای نام امام راحل و یا هریک از آیات عظام دیگر ذکر نشده است بدان معناست که فتوای آن مرجع بدست نیامده است.

به منظور سهولت در انتقال نظرات آیات عظام گاهی برخی از مسئله هایی را که آنها به صورت فتوا و یا مسئله مطرح کرده اند، ما به صورت پرسش و پاسخ بیان کرده ایم و همچنین ممکن است استفتایی را با توجه به همه جوانب آن به صورت مسئله مطرح کرده باشیم.

آنچه در این مجموعه با عنوان (در نتیجه) مطرح شده است فروعی است که بر هر مسئله مترتب می باشد که صحت هر یک از آن ها نیز همانگونه که گفته شد به تأیید سه نفر از بزرگان شورای استفتائات مراجع رسیده است.

تدریس و آموزش این دسته از احکام برای عموم مردم به ویژه جوانان، بسیار ضروری به نظر می رسد و بر مسئولان خانواده هاست که فرزندان خود را از احکام روابط زن و مرد آشنا نمایند. مربیان و اساتید محترم نیز می توانند با استفاده از مثال ها و موارد ملموس و مورد نیاز مخاطبان، بر غنای این مجموعه بیفزایند.

قابل ذکر است که یکی از مهم ترین احکام روابط زنان و مردان مسائلی است که هر فرد متأهل باید نسبت به همسر خود

بداند، لکن به علت اختصاصی بودن آن، انتشار آن را به مجموعه دیگری تحت عنوان (احکام روابط زن و شوهر و مسائل اجتماعی آنان) اختصاص داده ایم که امید است جوانان عزیز با مراجعه به آن و عمل کردن به وظائف شرعی خود از زندگی معنوی و خدایسندانه ای برخوردار گردند.

در پایان از شوراها محترم استفتائات هر یک از آیات عظام که برای تکمیل این رساله زحمات بی شائبه ای را متحمل شده اند کمال تشکر و قدردانی می شود، همچنین از همه کسانی که ما را با ارائه نظرات خود، در تألیف این مجموعه یاری کرده اند سپاسگزاری می کنیم و از خداوند متعال توفیق آنان را در راه اعتلای پرچم اسلام مسئلت می نمایم.

سید مسعود معصومی.

پانزدهم شعبان ۱۴۱۴.

مطابق با هشتم بهمن ماه ۱۳۷۲.

فصل اول احکام نگاه

نگاه مرد

احکام نگاه مرد به مرد.

نگاه مرد به زنان محرم.

نگاه مرد به زنان نامحرم.

قانون کلی.

ب) زنان غیر مسلمان.

نگاه مرد به بچه ها

نگاه زن به زنان دیگر.

نگاه زن به مردان محرم.

نگاه زن به مردان نامحرم.

نگاه زن به بچه ها

حکم نگاه در حال شک.

نگاه به عکس.

نگاه کردن زن به عکس مردان.

نگاه به فیلم.

تمه.

احکام نگاه مرد به مرد.

مسئله ۱-

مردان می توانند به تمام بدن مردان به استثنای عورتین نگاه کنند مشروط به آنکه به قصد لذت و ریه نباشد.

امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه (نکاح)، مسئله ۲۸ و همان، ج ۱، (ستر و ساتر)، ص ۵۴۹.

امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۶ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۸.

اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۲.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۰.

تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۴۴۵ و ۲۴۴۷.

ص: ۴۹۷

امنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح) مسئله ۱۲ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۷.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۰.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۵.

در نتیجه: نگاه کردن به هر کجای بدن مرد حتی وجه و کفین او با قصد لذت و ریه حرام است.

همچنین مردان نمی توانند به عورتین مردان بالغ دیگر نگاه کنند، چه با قصد لذت و ریه و چه بدون آن.

توجه: ریه در اینجا یعنی خوف در فساد افتادن.

مسئله ۲-

اگر مردی بترسد از اینکه چنانچه به بدن مرد دیگر نگاه کند به گناه آلوده می شود نمی تواند به بدن او نگاه کند.

امام، بهجت، تبریزی، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: مدارک مسئله قبلی.

مسئله ۳-

سؤال: مراد از عورتین چیست.

جواب: در مردها قُبُل (مجرای خروج ادرار و بیضتین) و دُبُر (محل خروج غائط) و در زن ها قُبُل (کل فرج) و دُبُر را گویند.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، ص ۵۵۰.

امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۶.

تبریزی: صراط النجاه، با استفاده از سؤال ۱۴۸۸.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۲ و (احکام الخلوه)، قبل از مسئله ۵۵.

در نتیجه: ماهیچه های عضلانی پشت (باسن) جزء عورتین نیست و نگاه کردن به آن اشکال ندارد اگر چه، احتیاط مستحب ترک آن است.

مسئله ۴-

سؤال: در استخرها و یا حمام ها یا کنار دریا مردان مایوهایی می پوشند که اگر چه پوست بدن آن ها پیدا نیست لکن حجم عورتین کاملاً پیدا است، آیا نگاه کردن مردان به آن ها جایز است.

پاسخ: مراد از پوشش داشتن، پیدا نبودن پوست بدن است و در صورتی که مفسده ای بر آن مترتب نباشد نگاه کردن اشکالی ندارد.

امام، اراکی، تبریزی،

ص: ۴۹۸

خامنه ای، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت و مکارم: (۱).

مسئله - ۵

پدرها به عورتین پسران بالغ خود نمی توانند نگاه کنند (چه در حمام یا جای دیگر). و بنا بر احتیاط واجب حتی قبل از بلوغ نیز در زمان تمیز نباید به عورتین آن ها نگاه کنند.

امام، خامنه ای، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۸ و ج ۱ (ستر و ساتر)، ص ۵۴۹.

امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۶ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۶.

اراکي: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۰.

بهجت و تبریزی: (۲).

سیستانی: منهاج الصالحین، (کتاب طهاره)، قبل از مسئله ۵۵ و (نکاح)، با استفاده از مسائل ۲۰ - ۱۲.

فاضل: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۵۰۶، ۲۵۰۷ و ۲۵۰۸.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۳.

مسئله - ۶

نگاه کردن دکترها به عورتین مرد دیگر حرام است مگر در مقام اضطرار.

امام، اراکی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۳۸ و ۱۹۴۲.

تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۴۴۵ و ۲۴۵۱.

مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۸۵.

در نتیجه: مردان اجازه ندارند جهت پیشگیری از آبستنی همسرانشان، لوله های انتقال اسپرم خود را نزد دکتر ببندند. البته بستن لوله های خروج منی در صورتی که موجب عقیم شدن دائمی نگردد اشکال ندارد لکن چون این عمل مستلزم نگاه کردن دیگری به عورتین او می باشد، حرام است و اگر به گونه ای عمل شود که مستلزم نگاه دکتر به عورت او نشود اشکالی ندارد و یا اگر همسر او دکتر باشد می تواند از این راه جلوگیری از آبستنی نماید.

نگاه مرد به زنان محرم.

مسئله - ۷

مردان می توانند به

ص: ۴۹۹

تمام بدن محارم خویش غیر از عورتین نگاه کنند، مشروط به آنکه این نگاه به قصد لذت نباشد. همچنین خوف به فساد افتادن هم نباشد (از این حکم همسر استثناء است).

امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۲ و ج ۱ (ستر و ساتر)، ص ۵۴۹.

امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۷ و توضیح المسائل، مسئله ۲۳۴۷.

اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۱.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۹.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۶.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۳ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۶.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۵.

در نتیجه: مردان نمی توانند عورتین دختر یا مادر یا خواهر و یا دیگر محارم خود را ببینند اگر چه بدون قصد لذت و ریه باشد.

همچنین بنا بر احتیاط واجب دیدن عورتین بچه ممیز غیر بالغ جایز نیست.

مسئله - ۸

احتیاط مستحب ترک نگاه کردن مردان به محارم خود از زانو تا زیر ناف می باشد.

امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱.

بهجت و سیستانی: (۳).

نگاه مرد به زنان نامحرم.

زنان نامحرم یا مسلمان هستند یا غیر مسلمان، در صورتی که مسلمان باشند یا کاملاً حجاب خود را رعایت کرده اند یا نه.

الف) مسلمانی که کاملاً حجاب خود را رعایت کرده است.

مسئله - ۹

اگر خانم مسلمان کاملاً حجاب خود را رعایت کرده بود نگاه کردن به وجه و کفین او برای مرد با شرایط ذیل اشکال ندارد:
۱. وجه و کفین زینت نشده باشد. ۲. نگاه به قصد لذت و ریه نباشد.

امام: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱؛ تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۸؛ استفتاء و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۳.

اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۷ و استفتاء.

ص: ۵۰۰

هجت، خامنه ای و فاضل: استفتاء.

تبریزی، سیستانی و گلپایگانی: (۴).

در نتیجه مردان نمی توانند به صورت و دست زنانی که به طور کامل حجاب خود را رعایت نکرده اند، نگاه کنند مانند آنکه زنی مقداری از مویش پیدا باشد و یا اینکه لباس آستین کوتاه پوشیده باشد و یا بازو یا مچ دست او پوشیده نباشد.

مسئله - ۱۰

نگاه کردن به دست خانم نامحرمی که انگشتری یا النگو در دست دارد، و یا ناخن های خود را بلند کرده و یا لاک زده و یا به هر صورت زینت داده، حرام است خواه نامحرم از بستگان نزدیک باشد و یا غریبه باشد.

امام، اراکی، بهجت، فاضل و گلپایگانی: با استفاده از مدارک مسئله قبل و استفتاء.

تبریزی، خامنه ای و سیستانی: (۵).

توجه: فروشندگانی که مشتری اجناس آن ها غالباً خانم ها هستند مانند زرگرها، لباس فروشی ها و فروشندگان لوازم آرایش و ... بیشتر در معرض این گناه هستند و باید بیش از دیگران مراعات موازین شرعی را بنمایند.

مسئله - ۱۱

نامحرم به هر منظوری که زینت کرده باشد، نگاه کردن به او جایز نیست حتی اگر برای (پرو) یا امتحان انگشتر یا النگو یا گردنبند و ... باشد.

امام، اراکی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

تبریزی: (۶).

مسئله - ۱۲

سؤال: آیا نگاه کردن به کف پا یا روی پا و یا پاشنه پا و یا ساق پای خانم های نامحرم مسلمان در صورتی که پوشش کافی نداشته باشند؛ بدون قصد ریه و تلذذ، جایز است.

جواب: خیر، جایز نیست و به طور کلی غیر از وجه و کفین، مرد نمی تواند به هیچ کجای بدن زن نامحرم نگاه کند.

امام، اراکی و خامنه ای: استفتاء.

بهجت: توضیح المسائل،

با استفاده از مسئله ۱۹۳۱.

فاضل: با استفاده از توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۱.

تبریزی، سیستمی و گلپایگانی: (۷).

مسئله - ۱۳

اگر مردی بترسد در صورتی که به نامحرم نگاه کند به گناه می افتد نباید به او نگاه کند.

امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۴ و ۲۶ و توضیح المسائل مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۴۳.

بهجت: (۸).

مسئله - ۱۴

نگاه کردن به نامحرم به قصد لذت و شهوت رانی حرام است اگر چه به وجه و کفین و یا به حجم بدن او باشد.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۱.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۲.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۴۳ و منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۴.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۱.

قانون کلی

مسئله - ۱۵

نگاه کردن به هر چیزی یا هر کسی به قصد لذت و یا با خوف به فساد افتادن حرام است (به استثنای همسر) اگر چه نگاه به محرم باشد. خواه نگاه به زن باشد یا به مرد، به حیوان باشد یا جماد، به عکس باشد یا فیلم، به مجسمه باشد یا هر چیز دیگر،

حتی نگاه کردن به بدن خود در آینه و یا هر جای دیگر به قصد شهوت رانی حرام است.

امام، اراکی، بهجت، فاضل و گلپایگانی: استفتاء.

امام: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل متفرقه، صفحه ۲۸.

فاضل: استفتاء.

تبریزی و خامنه ای: (۹).

مسئله - ۱۶

دکتر محرم نیست، لذا در غیر مقام اضطرار نمی تواند به بدن زن نامحرم نگاه کند.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه

ص: ۵۰۲

(نکاح)، مسئله ۳۵.

امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۲.

اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۷.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۴۱ و ۱۹۴۲.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۱.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۴ و ۲۰ و توضیح المسائل مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۵۰.

فاضل: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۵۰۶، ۲۵۰۷ و ۲۵۰۸.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۹.

مسئله ۱۷-

اگر دکتری در مقام اضطرار مجبور شد به عضوی از بدن نامحرم نگاه کند باید به همان مقدار لازم اکتفا کند و نمی تواند بیش از آن عضو را ببیند، و یا اگر می تواند باید از روی لباس معاینه نماید.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل.

امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۲ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۱.

اراکی: استفتاء.

(۱۰).

مسئله ۱۸-

مردان نمی توانند برای نامحرم مسلمان آمپول تزریق نمایند. زیرا این عمل مستلزم نگاه کردن و یا لمس بدن زن خواهد بود، حتی اگر آمپول در رگ تزریق شود، البته اگر مقام اضطرار باشد و محرمی جهت تزریق نباشد اشکالی ندارد.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل.

مسئله ۱۹-

گرفتن عکس های رادیولوژی در صورتی که مستلزم نگاه به بدن نامحرم باشد، گرفتن خون برای آزمایشگاه ها، سونوگرافی و یا هر عملیات پزشکی دیگر در صورتی که بتوان به پزشک یا متخصص زن در آن رشته رجوع کرد، توسط مرد نامحرم حرام است.

امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۵.

امام، اراکی و خامنه ای: استفتاء.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۴۱ و ۱۹۴۲.

تبریزی: توضیح

ص: ۵۰۳

سیستانی: (۱۱).

مسئله ۲۰-

در بازارها و اماکن عمومی و یا در منزل انسان چشمش به طور اتفاقی به نامحرم هایی می افتد که یا زینت کرده اند یا حجاب خود را کاملاً رعایت نکرده اند حکم این گونه نگاه ها چیست.

جواب: آن چیزی که حرام است نگاه کردن است نه نگاه افتادن، لذا آنچه را که انسان به طور اتفاقی می بیند اشکال ندارد ولی باید بلافاصله نظر را برگرداند تا حکم نگاه کردن پیدا نکند.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۱۰۶۵.

مسئله ۲۱-

اگر کسی به قصد آنکه چشمش به نامحرم غیر محجبه بیفتد به جایی برود حرام است.

امام، اراکی، تبریزی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت، سیستانی و فاضل: (۱۲).

بنابراین اگر کسی برای اینکه چشمش به نامحرم بیفتد زمانی خاص از جایی عبور کند و یا برای انجام کاری از محلی برود که نامحرم بیشتر تردد دارد تا چشمش به نامحرم بیفتد و یا مثلاً اتوبوسی را سوار شود که بیشتر نامحرم ها در آن هستند و یا برای تفریح یا ورزش، مکانی را انتخاب کند که نامحرم بیشتری در آنجا باشد و ... خلاصه آنکه اگر عمداً برای اینکه چشمش به نامحرم بیفتد کاری را انجام بدهد جایز نیست و اجتناب از آن لازم است.

مسئله ۲۲-

در صورتی که مرد بداند در مکانی خانم های بی حجاب یا بدحجاب هستند، رفتن به آن محل برای اینکه چشمش به آن ها بیفتد حرام است.

امام، اراکی، تبریزی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت، سیستانی و فاضل: (۱۳).

در نتیجه: رفتن روی پشت بام و یا کنار پنجره به منظور آنکه

ص: ۵۰۴

چشمش به نامحرم بیفتد و یا وارد شدن به اتاق یا آشپزخانه و یا مکانی که علم به وجود نامحرم دارد به منظور آنکه چشمش به نامحرم بیفتد و یا نگاه انداختن از لای در و پنجره یا کنار پرده به درون اتاق ولو برای یک لحظه و ... و مواردی از این قبیل حرام است.

مسئله - ۲۳

رفت و آمد در بازارهایی که محل تردد زن های اهل روستا و بادیه نشین هایی است که عادت ندارند حجاب خود را کامل رعایت کنند، اگر چه انسان علم دارد به آن ها نگاه خواهد کرد، اشکال ندارد. همچنین معامله با آن ها نیز اشکالی ندارد.

امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۲۷.

اراکي، تبریزی و خامنه ای: استفتاء.

بهجت، سیستانی و گلپایگانی: (۱۴).

مسئله - ۲۴

نگاه کردن به دست ها تا آرنج، مقداری از موی سر، پا تا زانو، زیر چانه و گردن پیرزن های نامحرم اشکالی ندارد.

امام، فاضل و گلپایگانی: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۵.

سیستانی و اراکی: استفتاء.

تبریزی: صراط النجاه، با استفاده از سؤال ۸۹۰.

بهجت، خامنه ای و مکارم: (۱۵).

مسئله - ۲۵

هر کس که نگاه کردن به او جایز نیست دیدن او از پشت شیشه یا در آینه و یا آب صاف و یا هر چیز دیگری که عکس او را منعکس می کند نیز جایز نیست.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از مسئله ۲.

امام، اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵.

سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام الخلوه)، قبل از مسئله ۵۵ و (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۲ و ۲۰. (۱۶).

نگاه کردن به بدن زن نامحرم حرام است چه

ص: ۵۰۵

آن زن بفهمد یا نفهمد، کور باشد یا بینا، نامحرم فامیل باشد (مثل زنِ برادر، زنِ عمو، دختر خاله و ...) یا غریبه باشد حتی اگر بدون لذت و ریه نگاه کند نگاه او حرام است (حکم وجه و کفین گفته شد).

امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۳۱.

امام: تحریر، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و استفتاء.

اراکي: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۷.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۱.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی و گلپایگانی: (۱۷).

مسئله - ۲۷

زنان اهل سنت حکم زنان مسلمان را دارند.

امام، اراکی، خامنه ای، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

(ب) زنان غیر مسلمان.

مسئله - ۲۸

نگاه کردن به موضعی از بدن زنان نامحرم غیر مسلمان (چه اهل کتاب و چه کفار) که به طور معمول آن مواضع را نمی پوشانند اشکالی ندارد، مشروط به آنکه به قصد لذت و ریه نباشد. لکن بنا بر احتیاط واجب مرد نمی تواند به موضعی که آن ها به طور معتاد آن را می پوشانند نگاه کنند.

امام، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۲۷.

امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۷ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۸.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۳.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۲.

اراکي، بهجت، خامنه ای، سیستانی و گلپایگانی: (۱۸).

توضیح: در صورتی که زن نامحرم غیر مسلمان کمتر از حد معمول زنان خودشان پوشش داشته باشد بنا بر احتیاط واجب نمی توان به او نگاه کرد مانند زن هایی که برای لذات شهوانی لباس های خاصی بپوشند. در نتیجه نگاه کردن به مو، دست، پا تا زانو، و یا هر جایی را که عادتاً زن های غیر مسلمان نمی پوشانند، اشکال ندارد. (۱۹).

مسئله - ۲۹

اگر انسان بداند

ص: ۵۰۶

و یا بترسد در صورت نگاه کردن به نامحرم غیر مسلمان، به فساد خواهد افتاد نباید به او نگاه کند.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل. وامم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۳۴.

نگاه مرد به بچه‌ها.

مسئله - ۳۰

در صورتی که بچه، پسر باشد نگاه کردن به بدن او تا قبل از زمان تمیز اشکال ندارد، مشروط به آنکه به قصد لذت و ریه نباشد. اما بعد از سن تمیز، بنابر احتیاط واجب جایز نیست به عورتین او نگاه کنند.

امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر) با استفاده از قبل از مسئله ۴.

امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۴ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۶.

تبریزی و خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۲ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۴.

اراکي و بهجت: (۲۰).

در نتیجه: پدرها باید مراقب باشند در حمام‌ها و یا هر جای دیگر نمی‌توانند عورتین فرزند ممیز خود را نگاه کنند.

مسئله - ۳۱

مراد از سن تمیز چه سنی است.

جواب: آنچه را که مردان و زنان از روابط بین خود می‌دانند آن‌ها نیز بدانند.

امام: استفتاء.

اراکي، بهجت، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: (۲۱).

مسئله - ۳۲

در صورتی که بچه، دختر باشد و محرم، مانند دختر، خواهر، برادرزاده یا خواهرزاده و ... نگاه کردن به بدن او تا قبل از سن

تمییز اشکال ندارد و بعد از آن، بنابر احتیاط واجب نباید به عورتین او نگاه کند.

امام، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۴.

سیستانی: منهاج

ص: ۵۰۷

الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۲ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵.

اراکی، بهجت، تبریزی و خامنه ای: (۲۲).

مسئله - ۳۳

در صورتی که دختر نامحرم ممیز باشد، بنابر احتیاط واجب مرد نباید به مواضعی که به طور معتاد دختران آن را می پوشانند، نگاه کند.

امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۳ و ۲۴۳۶ و تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۵، مسائل (نظر).

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۱.

اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: (۲۳).

در نتیجه: نگاه کردن به مو، دست، پا تا زانو، گردن و صورت دختر نابالغ نامحرم اشکالی ندارد مشروط به آنکه به قصد لذت و ریه نباشد.

مسئله - ۳۴

نگاه کردن به بقیه بدن آنان مانند ران، شکم، عورتین، سینه و ... بنابر احتیاط واجب جایز نیست.

امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۳ و ۲۴۳۶ و تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۵.

مکارم: با استفاده از توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۱.

بهجت، خامنه ای، سیستانی و گلپایگانی: (۲۴).

نگاه زن به زنان دیگر.

مسئله - ۳۵

زن ها می توانند به استثنای عورتین به تمام بدن زن دیگر نگاه کنند مشروط به آنکه به قصد لذت و ریه نباشد.

امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۲۸ و عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱.

اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۰.

امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۶.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۰.

تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۴۴۵ و ۲۴۴۷.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۲.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۶.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۵.

در نتیجه: در حمام ها، استخرها، سالن های ورزشی و بدن سازی، خیاط خانه ها و ... چنانچه زن به بدن زن دیگر یا حتی به وجه و کفین او به قصد

ص: ۵۰۸

لذت نگاه کند و یا خوف به مفسده افتادن باشد، نگاه کردن به او جایز نیست خواه بینده آن زن را بشناسد یا نه، خواه آن زن جوان باشد یا پیر، زشت باشد یا زیبا ...

اراکى، امام، خامنه اى، سيستانى، فاضل و گلپايگانى: با استفاده از مدارك مسئله قبل.

امام: توضيح المسائل، مسئله ۲۴۳۸.

اراکى: توضيح المسائل، مسئله ۲۴۵۲.

گلپايگانى: توضيح المسائل، مسئله ۲۴۴۷.

مسئله - ۳۶

نگاه کردن به عورتين زن ها برای زن های دیگر نیز حرام است مگر در مقام اضطرار.

امام، فاضل، گلپايگانى و مكارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱.

اراکى: توضيح المسائل، مسئله ۲۴۵۰.

امام: توضيح المسائل، مسئله ۲۴۳۶.

بهجت: توضيح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۳۸ و ۱۹۴۲.

تبريزى: توضيح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۵.

خامنه اى: استفتاء.

سيستانى: توضيح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۴۴۵ و ۲۴۵۰ و منهاج الصالحين، (نكاح)، مسائل ۱۲ و ۲۰.

گلپايگانى: توضيح المسائل، مسئله ۲۴۳۶.

در نتیجه: استفاده از دستگاه های درون رحمی و یا بستن لوله ها و یا عمل دیگر ... به منظور جلوگیری از آبستنی چنانچه مستلزم نگاه به عورت باشد حرام است مگر در مقام اضطرار. البته اصل جلوگیری از حاملگی اگر مستلزم نگاه دیگری به عورت انسان نباشد، اشکالی ندارد. به شرط آنکه زن را عقیم دایم نکند و بتواند هر وقتی که می خواهد دوباره بچه دار شود.

مثلاً اگر خانمی همسرش پزشک باشد و او با این روش ها مانع از حاملگی همسرش گردد اشکالی ندارد.

^۴ توجه: جلوگیری از حاملگی اگر مستلزم حرامی نباشد اشکال ندارد و اگر مستلزم حرامی باشد جایز نیست و باید توجه داشت که بعضی از

روش های جلوگیری از آبستنی مستلزم سه حرام ذیل است که به تفصیل در بخش های بعدی خواهد آمد.

۱. نگاه کردن به عورت زنِ دیگر در غیر مقام اضطرار.

۲. کشف عورت برای دکتر در غیر مقام اضطرار (که در بخش پوشش خواهد آمد).

۳. لمس عورت در غیر مقام اضطرار (که در بخش مراودات و تماس ها می آید).

مسئله - ۳۷

با سلام، حضرت عالی در پاسخ به جواز استفاده از (آی یو دی) ذکر کرده اید که: (اگر استفاده از این وسیله (آی یو دی) مستلزم لمس یا نظر حرام باشد جایز نیست، لطفاً بفرمایید که آیا کار گذاشتن آی یو دی، در رحم زن جزء موارد پزشکی محسوب شده و پزشک یا مامای زن و عندالاضطرار پزشک مرد می تواند این عمل را انجام دهد همانطور که در سایر امراض متداول است و یا اینکه این مسئله از موارد غیر پزشکی بوده و تنها از طریق محرم (همچون شوهر) می توان این دستگاه را کار گذاشت.

جواب: خود این عمل اگر موجب سقط یا عقیم نباشد اشکال ندارد و حرمت لمس و نظر به قوت خود باقی است و اضطراری در بین نیست چون می شود از راه های دیگر، از حمل جلوگیری نمود.

امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل متفرقه، مسئله ۱۱.

تبریزی: صراط النجاه، با استفاده از سؤال های ۸۷۳ و ۸۷۴.

فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از جواب سؤال ۱۰۳۷.

خامنه ای و سیستانی: (۲۵).

نگاه زن به مردان محرم.

مسئله - ۳۸

زن می تواند به استثنای عورتین به تمام بدن محارم خود نگاه کند مشروط به آنکه به قصد لذت و ریبه نباشد (به استثنای همسر که

ص: ۵۱۰

مشروط به این شرط نیست).

امام، فاضل و گلپایگانی: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱ و (نکاح)، مسئله ۳۲.

اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۱.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۹.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۶.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۳ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۶.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۵.

مکارم: (۲۶).

در نتیجه: نگاه کردن به قصد لذت و ریبه به هر جایی از بدن محارمی چون داماد، پسر، برادر، خواهرزاده و ... جایز نیست و باید از آن اجتناب نمود.

مسئله - ۳۹

دیدن حجم عورتین از روی پوشش در صورتی که مفسده ای بر آن مترتب نباشد اشکالی ندارد.

امام، تبریزی و خامنه ای: استفتاء.

بهجت و گلپایگانی: (۲۷).

نگاه زن به مردان نامحرم.

مسئله - ۴۰

نگاه کردن زنها به بدن مرد نامحرم به استثنای وجه و کفین و مقداری که به طور معتاد مردان نمی پوشانند حرام است.

اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۷ و استفتاء.

امام: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۳۱؛ تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۹ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۳ و استفتاء.

تبریزی و خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۲.

گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۲؛ مجمع المسائل ج ۲، سؤال ۶۴۴ و استفتاء.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۰.

بهجت و فاضل: (۲۸).

در نتیجه: دیدن موی سر و صورت، دست ها تا میچ، پا تا قوزک و گردن مردان نامحرم برای زن ها اشکالی ندارد مشروط به آنکه به قصد لذت و ریه نباشد.

همچنین خانم ها نمی توانند برای تماشای مسابقات ورزشی که آقایان در آن ها پوشش کافی ندارند مانند شنا، کشتی، وزنه برداری، فوتبال و ... به اماکن ورزشی بروند.

مسئله - ۴۱

نگاه کردن به بازو

ص: ۵۱۱

و یا سینه و یا جایی دیگر از بدن مرد نامحرمی که لباس نامناسب پوشیده مانند آنکه لباسی آستین کوتاه پوشیده باشد و یا یقه خود را باز گذاشته یا لباسی نازک و بدن نما پوشیده و ...، (در صورتیکه مردان به طور معمول آن را می پوشانند) حتی اگر بدون قصد لذت و ریه باشد، حرام است.

امام، اراکی، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل.

بهجت: (۲۹).

مسئله - ۴۲

بعضی مردان مؤمن در دبیرستان ها و یاغیر آن به زنان مسلمان درس می دهند طبیعتاً مرد مجبور است مطالب درس را بر روی تخته سیاه بنویسد و خانم ها نیز همانگونه که معمول است به دست و صورت استاد خود نگاه می کنند البته بدون قصد لذت و ریه. آیا این نگاه کردن جایز است.

جواب: نگاه کردن خانمها به وجه و کفین و موضعی که مردان به طور متعارف نمی پوشانند بدون لذت و ریه اشکالی ندارد.

امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۵۱.

امام: تحریر، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۹؛ توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۳ و استفتاء.

اراکي: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۷ و استفتاء.

تبریزی و خامنه ای، سیستانی: استفتاء.

بهجت: (۳۰).

سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۲.

گلپایگانی: ارشاد السائل، سؤال ۴۵۷.

مسئله - ۴۳

نگاه کردن زن به حجم بدن مرد نامحرم از روی پوشش اگر مفسده ای بر آن مترتب نباشد و به قصد ریه و تلذذ نباشد اشکال ندارد.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء.

مسئله - ۴۴

آیا زنان می توانند بدون قصد لذت به منظور آمپول زدن و یا دیگر کارهای پزشکی

ص: ۵۱۲

به بدن مرد نامحرم نگاه کنند.

جواب: جایز نیست مگر در مقام اضطرار.

امام، اراکی، تبریزی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۳۵.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۲.

بهجت: (۳۱).

مسئله - ۴۵

نگاه کردن به بدن نامحرم حتی به وجه و کفین او به قصد لذت و یا با ترس به مفسده افتادن حرام است.

امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر) قبل از مسئله ۱.

اراکي، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۲.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۲.

سیستانی: توضیح المسائل، مسئله.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۱.

توجه: بین عدم جواز نگاه به بدن مرد نامحرم با وجوب پوشش مرد هیچ ملازمه ای نیست؛ یعنی اگر چه بر مرد واجب نیست خود را بپوشاند اما بر خانم ها واجب است نگاه نکنند.

نگاه زن به بچه ها.

مسئله - ۴۶

در صورتی که بچه دختر باشد، زن می تواند تا زمان تمییز به تمام بدن او نگاه کند و بعد از سن تمییز بنا بر احتیاط واجب نباید به عورتین او نگاه کند.

امام، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴.

امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۶.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، با استفاده از مسائل ۱۲ و ۲۴ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵.

اراک، بهجت، تبریزی و گلپایگانی: (۳۲).

در نتیجه: مادران باید توجه داشته باشند در حمام ها یا هر جای دیگر اجازه ندارند به عورتین دختران خود و یا دختران دیگر که به سن تمیز رسیده اند نگاه کنند اگر چه بدون قصد لذت و ریبه باشد.

مسئله - ۴۷

در صورتی که بچه

ص: ۵۱۳

پسر باشد زن تا قبل از رسیدن او به سن تمییز می تواند به تمام بدن او نگاه کند و بعد از سن تمییز بنا بر احتیاط واجب نباید عورتین او را نگاه کند (در این مسئله فرقی بین پسران محرم یا نامحرم نیست).

امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴.

امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۶.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۲ و ۲۴ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵.

بهجت، تبریزی، خامنه ای و گلپایگانی: (۳۳).

مسئله - ۴۸

اگر شك کنیم در اینکه این بچه به سن تمییز رسیده است یا نه حکمش چیست.

جواب: حکم بچه غیر ممیز را دارد.

امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰، ص ۸۰۷.

اراکي، تبریزی، خامنه ای و سیستانی: استفتاء.

بهجت: (۳۴).

حکم نگاه در حال شك.

مسئله - ۴۹

اگر انسان شك کند که این شخص از کسانی است که نباید به او نگاه کرد یا از کسانی است که می تواند به او نگاه کند، نباید به او نگاه کند.

امام، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰، ص ۸۰۵.

بهجت: (۳۵).

مثال: اگر مردی زنی را در تاریکی ببیند و یا از دور خانمی می آید و کاملاً او را نمی شناسد و شك کند که او یکی از محارم اوست (که نگاه کردن به او جایز باشد) یا یکی از نامحرمان است (که نمی تواند به او نگاه کند)، نگاه کردن به او جایز نیست.

مسئله - ۵۰

اگر کسی در جمعی شک کند به این ترتیب که می داند مجرمی دارد ولی نمی داند کدامیک از افراد این جمع است، نباید به هیچیک از آن ها نگاه کند.

ص: ۵۱۴

مام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰، ص ۸۰۶.

خامنه ای: استفتاء.

بهجت: (۳۶).

مثال: اگر خانمی در میان جمعی از مردان که پوشش کافی ندارند دارای محرمی است اما نمی داند کدامیک از آنان است نمی تواند به هیچیک از آنان نگاه کند یا مردی می داند در مجلسی زنانه یکی از محارم او هست، نمی تواند برای پیدا کردن او به زن ها نگاه کند (در صورتی که خانم ها پوشش کافی ندارند).

مسئله - ۵۱

اگر انسان در شخصی شک کند که مرد است یا زن (مثلاً به علت تاریکی هوا یا دوری مسافت یا دود و غیر این ها) بنا بر احتیاط واجب نباید به او نگاه کند.

امام و فاضل: عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰، ص ۸۰۶.

بهجت، گلپایگانی و مکارم: (۳۷).

مسئله - ۵۲

اگر انسان در چیزی شک کند که او انسان است یا حیوان و یا هر چیز دیگر در این صورت نگاه کردن به او جایز است.

امام، بهجت، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰، ص ۸۰۶.

خامنه ای: استفتاء.

نگاه به عکس.

مسئله - ۵۳

مرد می تواند به عکس نامحرمی که حجاب خود را کاملاً رعایت کرده است نگاه کند مشروط به آنکه به قصد لذت و ریه نباشد.

امام، بهجت، تبریزی، خامنه ای، فاضل و مکارم: استفتاء.

اراکي: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۵۳ و استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۷.

مسئله - ۵۴

اگر نامحرم در عکس حجاب کامل را رعایت نکرده است در این صورت اگر مرد آن زن را می شناسد نمی تواند به عکس او نگاه کند و اگر او را نمی شناسد می تواند به عکس نامحرم نگاه کند مشروط به آنکه به قصد

ص: ۵۱۵

لذت و ریبه نباشد.

امام: استفتاء در کتاب احکام بانوان، سؤال های ۴۴ و ۴۵، ص ۳۳.

بهجت و خامنه ای: استفتاء.

تبریزی: صراط النجاه، با استفاده از سؤال ۸۷۶.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالات ۱۷۲۸ و ۱۷۳۲.

اراکي، سيستاني، گلپایگانی و مکارم: (۳۸).

در نتیجه: آقایان نباید به آلبوم عکس های خانوادگی که در آن عکس زنان فامیل بدون حجاب قرار دارد، نگاه کنند.

مسئله - ۵۵

نگاه کردن به عکس زنان غیر مسلمان یا مسلمان که حجاب اسلامی را کاملاً رعایت نکرده اند چه حکمی دارد.

جواب: در صورتی که مرد زن ها را نشناسد و نترسد که به مفسده بیفتد بدون قصد لذت و ریبه اشکال ندارد اگر چه احتیاط مستحب در ترک است.

امام، اراکي، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

تبریزی: صراط النجاه، با استفاده از سؤال ۸۷۶.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال های ۱۷۲۸ و ۱۷۳۲.

سیستانی و مکارم: (۳۹).

مسئله - ۵۶

نگاه کردن به عکس بچه ها چه دختر چه پسر، اگر بدون قصد لذت باشد و انسان نترسد به گناه آلوده شود، اشکالی ندارد.

امام، اراکي، بهجت، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

امام: تحریر، ج ۲، با استفاده از مسئله ۸، ص ۷۵۲.

تبریزی: صراط النجاه، با استفاده از سؤال ۸۸۹.

مسئله - ۵۷

در صورتی که کسی بترسد با نگاه کردن به عکس شخصی به گناه بیفتد، نباید به آن عکس نگاه کند.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

اراکي: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۳.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۷.

مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۸۷.

مسئله - ۵۸

جایز نیست انسان عکسی را که می داند دیدن آن برای دیگری

ص: ۵۱۶

حرام است به او نشان بدهد.

امام، اراکی، بهجت، خامنه ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء.

در نتیجه: خانم ها نمی توانند به شوهر یا برادر یا پدر خود عکس های بی حجاب خانم هایی را که به آن ها نامحرم هستند، و دیدن آن برای آن ها جایز نیست، نشان دهند. (۴۰).

مسئله - ۵۹

نگاه کردن به هر عکسی به قصد لذت حرام است خواه عکس مرد باشد یا زن، محرم باشد یا نامحرم، عکس انسان باشد یا غیر آن (از این حکم عکس همسر استثناء است).

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

اراکي: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۵۳.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۷.

مسئله - ۶۰

خرید و فروش و نگهداری عکس های مبتدل حرام است و باید آن ها را از بین برد.

امام، اراکی، بهجت، خامنه ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء. (۴۱).

نگاه کردن زن به عکس مردان.

مسئله - ۶۱

زن ها می توانند به عکس مردان نگاه کنند مشروط به آنکه به قصد لذت و ریبه نباشد خواه مرد را بشناسند یا نشناسند، خواه مرد محرم باشد یا نامحرم.

امام، خامنه ای و مکارم: استفتاء.

بهجت، سیستانی و فاضل: (۴۲).

در نتیجه: دیدن عکس ورزشکاران یا شهدا و ... برای خانم ها تا زمانی که مفسده ای بر آن مترتب نباشد اشکال ندارد.

نگاه به فیلم.

فیلمی که به طور مستقیم پخش می شود حکم انسان زنده را دارد و اگر به طور غیر مستقیم پخش می شود حکم عکس را دارد.

امام: استفتاء در کتاب احکام بانوان، محمد وحیدی، سؤال ۴۲، ص ۳۲.

اراکي، بهجت، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: (۴۳).

در نتیجه: اگر فیلمی به طور مستقیم پخش شود احکام نگاه به آن فیلم همان

ص: ۵۱۷

احکام نگاه کردن به انسان زنده را دارد لذا مردان نمی توانند به غیر از وجه و کفین زنان نامحرم (آنهم با شرایطی که ذکر شد) نگاه کنند و همچنین خانم ها نمی توانند به بدن مردان که در فیلم های ورزشی یا غیر آن که به طور مستقیم پخش می شود، نگاه کنند.

و همچنین اگر فیلم به طور غیرمستقیم پخش می شود، یعنی اول به صورت نوار یا فیلم ضبط شده باشد و سپس به نمایش گذاشته شده، نگاه کردن به مردان و زنان آن فیلم حکم نگاه کردن به عکس را دارد به طور مثال مردان نمی توانند به فیلم خانم مسلمانی که حجاب خود را رعایت نکرده است، در صورتی که او را بشناسند، نگاه کنند. اما اگر او را نمی شناسند و خوف مفسده هم ندارند می توانند به آن نگاه کنند همچنین مردان نمی توانند به فیلم هایی که از مجالس عقد و عروسی تهیه شده است نگاه کنند در صورتی که زنان غیر محجبه آن فیلم را بشناسند و ...

(۴۴).

مسئله - ۶۳

نگاه کردن خانمها به فیلم های ورزشی که از تلویزیون پخش می شود در حالی که مردان پوشش کافی را ندارند چه حکمی دارد.

جواب: در صورتی که خوف به مفسده افتادن نباشد و با قصد لذت هم نباشد اشکالی ندارد.

امام، بهجت، تبریزی، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء.

خامنه ای و گلپایگانی: (۴۵).

(۴۶) ۷۳. سؤال: آیا دیدن زنان غیرمسلمان در تلویزیون که پوشش مناسب و کافی ندارند جایز است.

جواب: اگر به قصد لذت و یا ترس از وقوع در مفسده نباشد اشکال ندارد.

امام، اراکی، تبریزی، خامنه ای، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از

ص: ۵۱۸

مسائل متفرقه، مسئله ۲.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۷.

مسئله ۶۴-

در مسائل ذکر شده فرقی نیست بین اینکه فیلم به صورت ویدئو باشد یا به صورت نور که بر پرده سینما می اندازند و یا به هر شکلی دیگر.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء. (۴۷).

تتمه.

مسئله ۶۵-

حکم نگاه کردن به میت همان حکم انسان زنده است.

امام، بهجت، خامنه ای، فاضل و گلپایگانی: استفتاء.

در نتیجه: مرد نمی تواند به بدن زن نامحرم میت نگاه کند و زن نیز به بدن مرد نامحرم نمی تواند نگاه کند به همان تفصیلی که گذشت.

مسئله ۶۶-

آیا گوش دادن به اخبار زنان گوینده رادیو و تلویزیون و همچنین نگاه کردن به آن ها جایز است یا خیر.

جواب: بدون لذت و ریه اشکال ندارد.

امام، تبریزی، خامنه ای، سیستانی و مکارم: استفتاء.

بهجت: توضیح المسائل، مسائل متفرقه، با استفاده از مسئله ۲. (۴۸).

اراکي، فاضل و گلپایگانی: (۴۹).

توضیح: یعنی اگر انسان نترسد که به گناه آلوده بشود اشکال ندارد در غیر این صورت نگاه کردن یا گوش دادن جایز نیست.

۱. بهجت: اگر در معرض فتنه و فساد باشد جایز نیست. استفتاء.

مکارم: نگاه کردن به آن ها برای مردان اشکال دارد. ولی بسیاری از مایوها حجم را هم می پوشانند. استفتاء.

۲. بهجت و تبریزی: نگاه کردن به عورت پسریچه ممیز حرام است.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۸.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵.

۳. مرد و زنی که با یکدیگر محرمند، اگر قصد لذت نداشته باشند می توانند غیر از عورت به تمام بدن یکدیگر نگاه کنند.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۹.

سیستانی: استفتاء.

۴. تبریزی: زینت در وجه

ص: ۵۱۹

و کفین اگر از قبیل انگشتر متعارف و اصلاح صورت (بند انداختن) و سرمه ای باشد که حتی در زن های پیر متعارف است، پوشاندن آن بر زن واجب نیست و نگاه کردن مرد به آن هم اگر التذادی نباشد مانع ندارد. استفتاء.

سیستانی: به طور کلی اگر نامحرم حجاب خود را رعایت کرده است و یا اگر رعایت نکرده در صورتی که او را امر به حجاب کنیم رعایت می کند، نگاه کردن به وجه و کفین او بدون لذت و ریه اشکالی ندارد. اگر چه بنا بر احتیاط مستحب بهتر است از نگاه کردن به وجه و کفین پرهیز کرد. منهاج الصالحین، (نکاح)، مسائل ۱۴ و ۲۶ و توضیح المسائل، مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۴۳.

گلیپایگانی: بنا بر احتیاط واجب جایز نیست حتی به وجه و کفین نامحرم نگاه کرد چه زینت داشته باشد چه نداشته باشد. عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱؛ استفتاء و ارشاد السائل، سؤال ۴۵۶.

۵. تبریزی: در صورتی که نامحرم انگشتر متعارفی به دست کرده باشد، نگاه کردن به دست او اشکال ندارد. لکن در بقیه موارد اگر دست زینت داشته باشد نگاه کردن جایز نیست. استفتاء.

خامنه ای: نگاه کردن به آن چیزهائی که چشم گیر نیست و صدق زینت نمی کند اشکال ندارد. استفتاء.

سیستانی: انگشتر و النگو اشکال ندارد ولی اگر زینت های دیگر باشد نگاه جایز نیست. استفتاء.

مسئله - ۶۷

آیا برای مردان جایز است به وجه و کفین زن نامحرمی که مقلد کسی است که باز گذاشتن وجه و کفین را جایز می داند نگاه کنند.

گلیپایگانی: ملازمه ای بین جواز باز گذاشتن وجه و کفین و نگاه کردن به آن ها نیست. ارشاد السائل، سؤال ۴۶۴.

۷. تبریزی:

ص: ۵۲۰

زینت در وجه و کفین اگر از قبیل انگشتر متعارف و اصلاح صورت (بند انداختن) و سرمه ای باشد که حتی در زن های پیر متعارف است، نگاه کردن به آن اگر به قصد التذاذی نباشد اشکالی ندارد، لکن در موارد دیگر زینت مانند النگو و ... باید از نامحرم پوشیده شود و نامحرم هم نمی تواند به آن نگاه کند. استفتاء.

۸. جواب، تبریزی: نگاه کردن به قدمین (کف پا و روی پا تا قوزک) بنا بر احتیاط جایز نیست. استفتاء.

سیستانی: در صورتی که زن از کسانی باشد که حجاب خود را رعایت می کند و یا اگر او را امر به حجاب کنیم اعتنا می کند، نگاه کردن به این مواضع جایز نیست، وای اشکال ندارد. منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۴ و ۲۶ و توضیح المسائل، مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۴۳. گلپایگانی: به طور کلی نگاه کردن به بدن نامحرم حرام است و نگاه کردن به وجه و کفین او نیز بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست. استفتاء.

۹. بهجت: از نگاه کردن اجتناب کند. استفتاء.

مسئله - ۶۸

آیا نگاه کردن به هر چیزی که شهوت انسان را تحریک کند حرام است حتی اگر انسان به بدن خودش نگاه کند.

تبریزی: مجرد نگاه کردن به بدن خود به جهت تحریک شدن حرام نیست.

صراط النجاه، سؤال ۸۹۳.

خامنه ای: هر چیزی که باعث تحریک غریزه جنسی بشود و شهوت را تحریک کند حرام است مگر بین زن و شوهر. استفتاء.

مسئله - ۶۹

آیا نگاه کردن به اعضای داخلی بدن نامحرم (مانند کبد، روده و ...) در حکم نظر به ظاهر بدن است.

خامنه ای و فاضل: ظاهراً در عدم جواز نظر و

ص: ۵۲۱

لمس فرقی بین اعضای ظاهر و داخل بدن نیست لکن همانگونه که در عروه مسئله ۴۵، احکام نگاه آمده، نظر به مثل دندان آن هم بعد از جدا شدن از بدن جایز است.

خامنه ای: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۱۲۸۰..

۱۲. سیستانی: البته به استثناء مواردی که نگاه به بدن زن نامحرم جایز باشد (تفصیل مطلب و موارد جواز در باب نگاه آمده است). منهاج الصالحین، با استفاده از مسائل ۱۶ و ۲۶ و توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۲۴۴۲ و ۲۴۴۳.

۱۳. بهجت، سیستانی و فاضل: رفتن منعی ندارد ولی از نگاه به نامحرم اجتناب کند. استفتاء.

۱۴. بهجت، سیستانی و فاضل: رفتن منعی ندارد ولی از نگاه به نامحرم اجتناب کند. استفتاء.

۱۵. بهجت: بنابر اظهار نگاه کردن به زنان بادیه نشین و غیر آن‌ها (یعنی غیر زنان بادیه نشین، مثلاً خانم‌های بدحجاب شهری و ...) که عادت به پوشاندن ندارند، بدون قصد لذت جایز است. مگر در صورت خوف وقوع در حرام (یعنی به شرط آنکه ترس از وقوع در حرام نداشته باشد). بنابراین معاشرت با آن‌ها و داد و ستد و سایر نیازها جایز است. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۵.

سیستانی: نگاه کردن به زن‌های مبتذله (بی حجاب یا بدحجاب) که اگر کسی آن‌ها را امر به حجاب کند اعتنا نمی‌کنند اشکال ندارد مشروط به آنکه بدون قصد لذت و ترس وقوع در حرام باشد. در این حکم فرقی میان زن‌های کفار و یا دیگر زنان (مسلمانان یا بادیه نشینان و ...) نیست و همچنین فرقی نیست میان دست و صورت و دیگر جاهای بدن که عادت آنان به

ص: ۵۲۲

پوشانیدنش نیست. منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۶ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۳.

گلبایگانی: در صورتی که مطمئن باشد عمداً به آن ها نگاه نمی کند اشکال ندارد. عروه، (نکاح)، مسئله ۲۷.

۱۶. بهجت: نگاه کردن به بدن پیرزن، بدون قصد لذت اشکال ندارد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۳.

خامنه ای: نظر به موی پیر زن هائی که رجاء نکاح ندارند اشکال ندارد. استفتاء.

مکارم: بلکه ظاهر این است که نگاه کردن به همه موی آنان نیز اشکالی ندارد. عروه، (نکاح)، مسئله ۳۵.

مسئله ۷۰-

آیا بر مردان جایز است به زنانی که بسیار زشت هستند بدون لذت نگاه کنند (البته اگر حجاب خود را رعایت نکرده باشند).

تبریزی: بنابر احتیاط واجب نباید نگاه کند زیرا اگر زن پیر نباشد مرد نمی تواند مطمئن باشد بدون لذت نگاه می کند. صراط النجاه، سؤال ۸۹۱.

بهجت و سیستانی: در نگاه به نامحرم فرقی بین زشت و زیبا نیست. استفتاء.

۱۸. سیستانی: حکم نگاه به نامحرم گفته شد و هیچیک از موارد فوق در مسئله فرقی نمی کند. استفتاء.

گلبایگانی: بنابر احتیاط واجب باید از نگاه کردن به وجه و کفین نامحرم نیز خودداری کند. عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱ و استفتاء.

۱۹. اراکی: دیدن مو و صورت و سر و دست های زن های اهل کتاب و کفار چنانچه بدون قصد ریبه و تلمذ باشد و نترسد که به حرام بیفتد، اشکالی ندارد و احتیاط واجب آن است که به غیر آنچه که گفته شد نگاه نکند. توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۸.

بهجت: نگاه کردن به زنان اهل ذمه بلکه به زنان کافری که از هنگام تولد محکوم به کفر هستند و جاهایی از بدن آنان که عادتاً نمی پوشانند، بدون

قصد لذت، در صورتی که خوف واقع شدن در حرام نباشد، جایز است. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۵.

خامنه ای: نگاه به بدن زنان غیرمسلمان به مقداری که پوشاندن آن متعارف نیست بدون قصد لذت اشکال ندارد. استفتاء.

سیستانی: نگاه کردن به بدن زن های مبتدله که اگر آن ها را امر به حجاب کنند اعتنا نمی کنند اشکال ندارد، مشروط به آنکه بدون قصد لذت و ترس وقوع در حرام باشد. و در این حکم فرقی بین زن های کفار و یا دیگر زن ها (مسلمان، مسیحی، یهودی ...) نیست و همچنین فرقی نیست میان دست و صورت و دیگر جاهای بدن که عادت آنان به پوشانیدنش نیست. توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۳.

گلپایگانی: فقط نگاه کردن به صورت و دست های زنان غیرمسلمان جایز است و بنا بر احتیاط واجب باید از نگاه کردن به غیر این دو موضع اجتناب کرد.

عروه، (نکاح)، مسئله ۲۷ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۳.

۲۰. ۳۲. مسئله: نگاه کردن به عورتین کافر بنا بر احتیاط واجب جایز نیست.

سیستانی: منهای الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۲ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵.

۲۱. بلکه دیدن عورتین پسر ممیز که هنوز به سن بلوغ نرسیده است، حرام است اگر چه بدون قصد لذت باشد.

اراکي: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۰.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۳۸ و ۱۹۴۳.

۲۲. سنی که بچه، خوبی و یا بدی روابط بین مرد و زن را درک کند.

اراکي: استفتاء.

گلپایگانی: ارشاد السائل، با استفاده از مسئله ۲۴۵ و استفتاء.

بهجت و فاضل: سنی که بچه در آن خوب و بد را می فهمد.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۸.

فاضل: استفتاء.

سیستانی

و مکارم: سنی که بچه بالغ نشده ولی خوب و بد را می فهمد و احتمال می رود که نگاهش به بدن نامحرم موجب تحریک شهوتش شود.

سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۴.

مکارم: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۸۲.

۲۳. اراکی، بهجت و تبریزی: دیدن عورتین دختر ممیز قبل از بلوغ حرام است اگر چه بدون قصد لذت باشد.

اراکي: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۳۸ و ۱۹۴۳.

تبریزی: استفتاء.

خامنه ای: بلکه نگاه کردن به عورتین دختر ممیز محرم جایز نیست اگر چه نگاه کردن به او قبل از سن تمیز اشکالی ندارد، در صورتیکه به قصد لذت و ریبه نباشد. استفتاء.

مسئله - ۷۱

نگاه کردن به بدن دختر نابالغ در مسئله ۲۴۴۷ توضیح المسائل در صورت عدم ریبه و ... جایز گفته شده است ولی در همان رساله ص ۵۷۸ فقط به موضوعی که عادتاً پوشیده نیست نگاه جایز است گفته شده است. کدامیک صحیح است و باید بدان عمل کرد.

اراکي: می توانید به مسئله ۲۵ (کتاب نکاح) تحریر الوسیله حضرت امام قدس سره مراجعه نمایید.

توضیح: در نتیجه نظر معظم له با حضرت امام در مسئله فرقی ندارد.

بهجت: بنابر احتیاط واجب نگاه کردن مرد به بدن و موی دختری که نه سالش تمام نشده ولی خوب و بد را می فهمد (ممیز باشد) جایز نیست، اگر چه بدون قصد لذت و ریبه باشد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۲.

تبریزی: نگاه کردن به عورتین بچه ممیز جایز نیست مگر در موارد ضرورت. استفتاء.

خامنه ای: نگاه کردن مرد به بدن دختر نامحرم تا زمانی که به سن بلوغ نرسیده است، بدون لذت

و ریه اشکال ندارد. (البته به استثناء عورتین که در سن تمییز نگاه به آن جایز نیست.) استفتاء.

سیستانی: نگاه کردن به بدن دختر غیر بالغ مشروط به اینکه به قصد لذت و ریه نباشد اشکالی ندارد، (به استثنای عورتین که حکم آن گذشت) اگر چه بنا بر احتیاط مستحب بهتر است موضعی را که به طور معمول دختران به وسیله لباس های عادی می پوشانند نگاه نکنند. منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۳.

فاضل: نگاه کردن به صورت و بدن و موی دختر نابالغ اگر به قصد لذت نباشد و موجب تحریک شهوت نگردد و به واسطه نگاه کردن انسان نترسد که به حرام بیفتد مانعی ندارد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۲.

گلپایگانی: نگاه کردن به بدن دختر نامحرمی که نه سالش تمام نشده ولی خوب و بد را می فهمد و نگاه کردن به او عادتاً امکان تهییج و تحریک شهوت دارد همچنین نگاه کردن به موی آنان چه با قصد لذت و چه بدون آن حرام است و نگاه کردن به دست و صورت آنان اگر به قصد لذت باشد حرام بلکه حرام بودن نگاه به آن ها بدون قصد لذت هم خالی از قوت نیست (این تعبیر به منزله احتیاط واجب است). توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۲.

۲۵. بهجت: نگاه کردن به بدن دختر ممیز بنا بر احتیاط واجب جایز نیست اما نگاه به عورتین او حرام است. با استفاده از توضیح المسائل، مسائل ۱۹۴۸ ۱۹۴۳ و ۱۹۳۲.

خامنه ای: نگاه به عورتین در زمان تمییز جایز نیست و نگاه به بدن او تا قبل از سن بلوغ، بدون قصد لذت و ریه اشکال ندارد. استفتاء.

سیستانی: بنا بر احتیاط مستحب بهتر است

به بدن دختر ممیز نگاه نکند ولی نگاه به عورتین او بنا بر احتیاط واجب جایز نیست.

با استفاده از منهاج الصالحین، نکاح مسئله ۱۲ و ۲۳ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵.

گلپایگانی: دختر ممیز نابالغ حکم زن بالغ را دارد که احکام آن گذشت (یعنی دیدن بدن او حرام است و دیدن وجه و کفین او بنا بر احتیاط واجب جایز نیست به تفصیلی که گذشت). استفتاء و با استفاده از توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۲.

۲۶. خامنه ای: خود این عمل اشکال ندارد و حرمت لمس و نظر به قوت خود باقی است و اضطراری در بین نیست، چون می شود از راه های دیگر، از حمل جلوگیری کرد. استفتاء.

سیستانی: جایز است که زن از دستگاه پیشگیری از حاملگی (آیو دی) و مانند آن اگر ضرر مهمی به او نزند استفاده کند، لیکن در صورتی که گذاشتن دستگاه مستلزم نگاه یا لمس قسمتی از بدن که دیدن و لمس آن جایز نیست نباشد. بنابراین جایز نیست کسی غیر از شوهر این کار را انجام دهد مگر در صورت اضطرار، مانند اینکه بچه دار شدن برای زن ضرر داشته باشد. این در صورتی است که معلوم نباشد دستگاه نطفه را پس از انعقاد سقط می کند و الا بنا بر احتیاط باید این کار را ترک کرد. توضیح المسائل، مسائل ضمیمه، مسئله ۷۱.

۲۷. مکارم: مرد و زنی که با یکدیگر محرم هستند (مانند خواهر و برادر) می توانند به بدن یکدیگر به آن مقدار که در میان محارم معمول است نگاه کنند و در غیر آن، احتیاط آن است که نگاه نکنند. توضیح المسائل، مسئله ۲۰۸۲ و عروه، (ستر و ساتر)

ص: ۵۲۷

قبل از مسئله ۱ و (نکاح)، مسئله ۳۲.

۲۸. بهجت و گلپایگانی: اگر معرض گناه و مفسده نباشد اشکال ندارد. استفتاء.

۲۹. بهجت: نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم، بنا بر احتیاط واجب حرام است. و اما جواز نگاه کردن زن به قسمتی از بدن مرد نامحرم که غالباً باز است، مثل سر، خالی از وجه نیست. مگر آنکه این نگاه کردن کمک به معصیت باشد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۳.

فاضل: نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم به استثنای وجه و کفین حرام است. عروه، (نکاح)، مسئله ۳۱ و توضیح المسائل، مسئله ۲۵۰۱.

۳۰. بهجت: بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۳.

۳۱. بهجت: نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم، بنا بر احتیاط واجب حرام است، و اما جواز نگاه کردن زن به قسمتی از بدن مرد نامحرم که غالباً باز است، مثل سر، خالی از وجه نیست، مگر اینکه این نگاه کردن، کمک به معصیت باشد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۳.

۳۲. بهجت: بنا بر احتیاط واجب جایز نیست مگر در مقام اضطرار. توضیح المسائل، با استفاده از مسائل ۱۹۳۳ و ۱۹۴۲.

۳۳. دیدن عورتین بچه ممیز حرام است.

اراکي: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۰.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۸.

تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۵.

گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵.

۳۴. دیدن عورتین بچه ممیز حرام است.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۸.

تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۵.

گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۵.

خامنه ای: جایز است برای زن که به بدن پسر غیر بالغ بدون قصد لذت و ریه نگاه

کند، اما نگاه کردن به عورتین پسر بچه ممیز جایز نیست. استفتاء.

۳۵. بهجت: از جهت نگاه کردن حکم بچه غیر ممیز را دارد. اگر چه در صورت احتمال عقلایی اولی تنزه است. استفتاء.

۳۶. بهجت: احتیاط در اجتناب است. استفتاء.

۳۷. بهجت: به نحوی عمل کند که مرتکب خلاف نشود. استفتاء.

۳۸. بهجت: نگاه کردن اشکالی ندارد. استفتاء.

بهجت، سیستانی و مکارم: نگاه کردن به او اشکالی ندارد. عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰.

گلپایگانی: بلکه دیدن او حرام است. عروه، (نکاح)، مسئله ۵۰.

۳۹. اراکی: نگاه کردن به عکس های نامحرم و یا فیلم آن، که به وسیله تلویزیون و غیره پخش می شود اگر به قصد لذت نباشد و خوف فساد و به حرام افتادن نباشد مانعی ندارد هر چند صاحب عکس را بشناسد. توضیح المسائل، مسئله ۲۴۵۳.

سیستانی: اگر زن نامحرم در عکس حجاب کامل را رعایت نکرده است، در صورتی که او از زنان مبتدله نباشد (زن بدحجاب یا بی حجابی که وقتی او را امر به حجاب کنند اعتنا نمی کند) و مرد نیز او را می شناسد، بنا بر احتیاط واجب نباید به آن عکس نگاه کند. در غیر این صورت نگاه کردن بدون قصد لذت و ریه اشکالی ندارد. منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۷.

در نتیجه: اگر مرد زن را نمی شناسد و یا اینکه زن از زنان مبتدله است و یا اینکه حجاب خود را در عکس کاملاً رعایت کرده است نگاه کردن به عکس او اشکالی ندارد.

گلپایگانی: در صورتی که او را نمی شناسد بنا بر احتیاط مستحب نگاه نکنند و اگر او را می شناسد بنا بر احتیاط واجب نباید نگاه کند خصوصاً اگر معرض هتک و

فساد باشد. توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۸؛ مجمع المسائل، سؤال ۶۵۵ و ارشاد السائل، سؤال ۴۵۱.

مکارم: در صورتی که زنی مقید به حفظ حجاب شرعی است نگاه کردن به عکس بدون حجاب او اشکال دارد، مگر آنکه او را شناسد و مفسده دیگری از نگاه کردن حاصل نشود. توضیح المسائل، مسئله.

در نتیجه: یا مرد زن را می شناسد یا نمی شناسد، اگر نمی شناسد نگاه به عکس او بدون لذت و ریبه اشکال ندارد. و اگر او را می شناسد، در صورتی که زن مقید به حفظ حجاب اسلامی است نگاه کردن به عکس او اگر حجاب کامل را در عکس رعایت نکرده است جایز نیست. و اگر مقید به حفظ حجاب نیست، اگر چه مرد او را بشناسد لکن نگاه کردن به عکس او بدون قصد لذت و ریبه اشکالی ندارد.

۴۰. سیستانی: در صورتی که عکس زن غیرمسلمان باشد و یا عکس زنان لایابالی و مبتذله باشد نگاه کردن به آن ها بدون قصد لذت و ریبه اشکال ندارد. منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۲۷.

مکارم: در صورتی که زن غیرمسلمان است و یا مقید به حجاب شرعی نیست، بدون لذت و ریبه اشکال ندارد. توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۰۸۷.

مسئله - ۷۲

دیدن عکس دوران کودکی زنان نامحرم در صورتیکه پوشش کافی نداشته باشند چه حکمی دارد.

تبریزی، خامنه ای و فاضل: اگر این دیدن باعث هتک آنان نباشد و باعث تهییج شهوت نشود اشکال ندارد.

تبریزی: صراط النجاه، سؤال ۸۸۹.

خامنه ای و فاضل: استفتاء.

مسئله - ۷۳

نگاه کردن مرد به عکس زن نامحرمی که فوت شده در صورتی که او را بشناسد جایز است

ص: ۵۳۰

یا نه.

اراکي: اگر مفسده نداشته باشد اشکال ندارد. استفتاء.

بهجت: جایز نیست. استفتاء.

گلپایگانی: نگاه کردن مرد نامحرم به عکس زن مرده خالی از هتک نیست و محل اشکال است. مجمع المسائل، سؤال ۶۵۶.

مسئله - ۷۴

لطفاً نظر خود را در باب نگاه کردن افراد متخصص یا دانشجویان رشته های پزشکی و ... که به واسطه رشته های خود مجبورند به کتاب ها و فیلم های علمی که دارای صحنه های مبتذل است نگاه کنند بیان نمایید.

بهجت: اگر موجب ربه و تلذذ بشود جایز نیست. استفتاء.

خامنه ای، فاضل و گلپایگانی: اگر برای آموزش ناچار از نگاه کردن باشند بدون قصد ربه مانعی ندارد.

خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤالات ۲۰۸۲ و ۲۰۹۴.

مسئله - ۷۵

آیا نگاه کردن به عکس های مستهجن برای زنان و مردان بدون لذت و ربه جایز است.

خامنه ای و بهجت: اگر مقرون به فساد و ربه باشد اشکال دارد و بعضی اقسام آن حرام یقینی است. استفتاء.

تبریزی: نگاه کردن به این گونه عکس ها جایز نیست. صراط النجاه، سؤال ۹۰۱.

فاضل: چنانچه مفسده داشته باشد جایز نیست. استفتاء.

۴۳. بهجت و فاضل: اگر نگاه کردن به عکس مرد موجب فتنه و فساد باشد جایز نیست. استفتاء.

سیستانی: اگر بیش از مواضع معمول برهنه باشد به احتیاط واجب نگاه کردن جایز نیست و البته با شهوت مطلقاً جایز نیست. استفتاء.

۴۴. اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: فیلم اعم از مستقیم یا غیر مستقیم حکم عکس را دارد. استفتاء.

بنابراین، بنابر فتوای آقای اراکی دیدن فیلم زنان نامحرم برای مردان اشکال ندارد اگر چه آن ها را بشناسد مشروط به آنکه به

قصد لذت و ريبه

ص: ۵۳۱

نباشد و انسان نترسد که به گناه بیافتد با همان تفصیلی که گذشت.

و بنابر فتوای آقای گلپایگانی دیدن فیلم زنان نامحرم برای مردان در صورتی که آن‌ها را نمی‌شناسد بنابر احتیاط مستحب و اگر می‌شناسد بنابر احتیاط واجب جایز نیست به همان تفصیلی که گذشت.

بهجت: دیدن نامحرم از طریق تلویزیون و شنیدن صدای آن‌ها، اگر مقرون به فساد و ریه باشد اشکال دارد. توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۲.

خامنه‌ای: بنابر احتیاط واجب نباید به تصویر زن نامحرم که به طور مستقیم از تلویزیون پخش می‌شود نگاه کرد ولی در پخش غیرمستقیم تلویزیونی اگر ریه و خوف افتادن به گناه نباشد، نگاه کردن اشکال ندارد. استفتاء.

سیستانی: اگر فیلم معمولی باشد و نگاه از روی شهوت نباشد اشکال ندارد. استفتاء.

۷۱ سؤال: آیا نگاه کردن به عکس‌های زنان برهنه و یا فیلم‌های جنسی بدون شهوت جایز است.

خامنه‌ای: در صورتیکه از روی شهوت و ریه نباشد و مفسده‌ای هم بر آن مترتب نشود، شرعاً اشکال ندارد ولی با توجه به اینکه دیدن تصویر برهنه‌ای که شهوت برانگیز است، غالباً از روی شهوت بوده و به همین دلیل مقدمه ارتکاب گناه می‌باشد، بنابراین دیدن آن‌ها حرام است. استفتاء.

گلپایگانی: جایز نیست زیرا نگاه کردن این عکس‌ها و فیلم‌ها غالباً دارای آثار فتنه و فساد اخلاق است. ارشاد السائل، سؤال ۴۶۲.

۴۵. خامنه‌ای: اگر به صورت مستقیم از تلویزیون پخش می‌شود بنابر احتیاط واجب نگاه نکنند و اگر به صورت غیرمستقیم پخش می‌شود، در صورتیکه به قصد لذت نگاه کنند و یا موجب ریه و فساد باشد و یا خوف فتنه وجود داشته باشد حرام

ص: ۵۳۲

است. استفتاء.

گلیپایگانی: زن ها نمی توانند عمداً به این گونه فیلم ها نگاه کنند. ارشاد السائل، سؤال ۴۸۰.

مسئله - ۷۶

اگر نگاه کردن به فیلمی که در آن زنان نامحرم بازی می کنند و بعضاً بی حجاب هم هستند برای شخصی موجب تحریک شهوت گردد ولی همین فیلم برای برخی دیگر باعث تحریک نشود آیا هر دو شخص می توانند این فیلم را نگاه کنند.

تبریزی: اگر فیلم به طور مستقیم پخش می شود جایز نیست با نگاه لذت آلود به آن نگاه کرد. خواه تحریک بشود یا نشود، اما اگر فیلم به طور غیر مستقیم پخش می شود، در این صورت اگر بیننده تحریک می شود نمی تواند نگاه کند و اگر تحریک نمی شود می تواند نگاه کند. صراط النجاه، با استفاده از سؤال ۱۰۰۲ و استفتاء.

مسئله - ۷۷

آیا نگاه کردن به فیلم های مستهجن و ماهواره ای برای مردان و زنان بدون لذت و ریه جایز است.

بهجت، تبریزی و مکارم: نگاه کردن به این گونه فیلم ها جایز نیست.

بهجت و مکارم: استفتاء.

تبریزی: صراط النجاه، سؤال ۹۰۱.

خامنه ای: از آنجا که برنامه هایی که توسط ماهواره های غربی پخش می شوند و همچنین برنامه های تلویزیونی بیشتر دولت های مجاور، دربردارنده آموزش افکار گمراه کننده و تحریف حقایق و لهو و فساد هستند و غالباً مشاهده آن ها باعث گمراهی و فساد و ارتکاب کارهای حرام می گردد، بنابراین دریافت و دیدن آن ها جایز نیست. بله اگر نگاه کردن به برنامه های قرآنی و نظائر آن باشد، شرعاً مانعی ندارد. با استفاده از اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۱۰۳.

فاضل: استفاده کردن از فیلم های فوق که به منظور انحراف، تدارک دیده شده، جایز نیست. جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۲۹.

۷۹ سؤال: توزیع و عرضه فیلم هایی که

ص: ۵۳۳

مورد تأیید وزارت ارشاد هستند، چه حکمی دارد همچنین توزیع نوارهای موسیقی که مورد تأیید وزارت ارشاد هستند، در دانشگاه ها چه حکمی دارد.

خامنه ای: اگر فیلم ها یا نوارها به نظر مکلف عرفاً مشتمل بر غنا یا موسیقی مطرب و لهوی مناسب با مجالس لهو و گناه باشد، توزیع و عرضه آن ها و همچنین دیدن و گوش دادن به آن ها برای او جایز نیست و مجرد تأیید بعضی از ادارات مربوطه تا زمانی که نظر مکلف در تشخیص موضوع با نظر تأیید کنندگان مخالف است، دلیل شرعی برای جواز محسوب نمی شود.

اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۱۲۷.

مسئله - ۲۸

اراکي، فاضل و گلپایگانی: نگاه کردن به آن حکم نگاه به عکس را دارد. استفتاء.

احکام پوشش مرد.

لباس های حرام برای مرد.

پوشش مرد از محارم و مردان دیگر.

پوشش مرد از زنان نامحرم.

پوشش مرد از بچه ها.

احکام پوشش زن.

پوشش زن از نامحرم.

احکام جوراب ها.

احکام چادرها.

توجه و مراقبت.

احکام زینت.

پوشش زن از زن.

پوشش زن از بچه ها.

احکام لباس هایی که پوشیدن آن برای مرد و زن حرام است.

۱. لباس شهرت.

۲. لباس مختص.

۳. لباس مهیج.

۴. لباس غضبی.

۵. لباس مختص کفار.

لباس های حرام برای مرد.

مسئله - ۷۹

پوشیدن لباس ابریشمی خالص برای مرد حرام است اگرچه عرقچین یا بند شلوار باشد، خواه بیننده ای باشد یا نه و اگر هست مرد باشد یا زن محرم باشد یا نامحرم.

امام و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، شرط ششم.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۲.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۲ و منهاج الصالحین، (لباس مصلی)، شرط ششم.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۳.

اراکي، بهجت، فاضل و

ص: ۵۳۴

گلپایگانی: (۱).

مسئله - ۸۰

اگر تمام یا نیمی از آستر لباسی از ابریشم خالص باشد پوشیدن آن برای مرد جایز نیست.

امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۲۷.

امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۵.

اراکي: توضیح المسائل، مسئله ۸۲۹.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۷۰۴.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۳.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۳ و منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، شرط ششم.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۳.

گلپایگانی: (۲).

مسئله - ۸۱

پوشیدن لباس ابریشمی برای مردان حرام است اگرچه لباسی باشد که ظاهر نیست مانند لباس زیر.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارك مسئله قبل.

مسئله - ۸۲

اگر لباسی دارای قیطان های ابریشمی باشد و یا آرمی در آن باشد که ابریشمی باشد پوشیدن آن اشکال ندارد.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۲۶.

سیستانی: منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی) شرط ششم.

بهجت: (۳).

مسئله - ۸۳

همراه داشتن چیز ابریشمی مانند دستمال در جیب اشکالی ندارد.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۲۶.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۷۰۵.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۵.

سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۵ و منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، شرط ششم.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۷.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۵.

مسئله - ۸۴

اگر جنس لباس ممزوج از ابریشم و غیر آن باشد در صورتی که ابریشم خالص بر آن صدق نکند پوشیدن آن اشکالی ندارد و اما اگر به گونه ای باشد که بدان صدق ابریشم خالص بشود پوشیدن آن جایز نیست.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، شرط ششم.

سیستانی: منهاج الصالحین، (شرائط

ص: ۵۳۵

لباس مصلی)، مسئله ۵۳۰.

مسئله - ۸۵

اگر انسان شك کند که این لباس از ابریشم است یا چیز دیگر پوشیدن آن اشکالی ندارد.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۳۶.

اراکي: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۰.

بهجت و خامنه ای: استفتاء.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۴ و صراط النجاه، سؤال ۱۱۹۱.

سیستانی: منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۵۳۱.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۶.

گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۴.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۴.

مسئله - ۸۴

پوشیدن لباسی که با نخ ابریشمی دوخته شده باشد اشکالی ندارد.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، با استفاده از مسئله ۲۶.

سیستانی: منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، با استفاده از شرط ششم.

بهجت: (۴).

مسئله - ۸۵

زینت کردن به طلا- یا پوشیدن لباس طلا بافت برای مرد حرام است، چه آشکار باشد چه پنهان، و نماز با آن نیز باطل است.

بنابراین اگر مرد مثلاً زنجیر طلا به گردن آویخته باشد اگر چه ناپیدا باشد حرام است.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، شرط پنجم و مسئله ۲۴.

امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۱.

اراکى: توضیح المسائل، مسئله ۸۲۵.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۷۰۱.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۹.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۹ و منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، شرط پنجم و مکاسب محرمة، مسئله ۳۷.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۹.

گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۰.

مسئله - ۸۶

پوشیدن هرگونه زینت از جنس طلا برای مرد جایز نیست، چه آشکار باشد چه پنهان.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۲۱.

امام: توضیح المسائل،

ص: ۵۳۶

مسئله ۸۳۲.

اراکي: توضیح المسائل، مسئله ۸۲۶.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۷۰۲.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۸۴۰؛ منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۵۲۸ و مکاسب محرمة، مسئله ۳۷.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰ و جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۲۵۴.

گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۱.

در نتیجه: به دست کردن حلقه طلا یا به گردن انداختن زنجیر طلا اگر چه زیر لباس باشد و دیده نشود و یا ساعت یا دگمه سر دست و یا هر زینت دیگری که طلا باشد جایز نیست.

مسئله ۸۷-

بنابر احتیاط واجب مردان باید از عینک طلا نیز استفاده نکنند.

امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۳۲.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰.

گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۰.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۶۱.

تبریزی و سیستانی: (۵).

مسئله ۸۸-

طلای سفید حکم طلای زرد را ندارد و پوشیدن آن برای مردان اشکالی ندارد مگر آنکه همان طلای زرد باشد که رنگ آن

تغییر کرده باشد.

امام: کتاب استفتائات، ج ۱، لباس نمازگزار، با استفاده از سؤال های ۵۰، ۵۱، ۵۴ - ۵۲.

اراکی، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: (۶).

مسئله - ۸۹

زینت کردن به مطه در صورتی که صدق طلا بدان نشود اشکال ندارد.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، شرط پنجم.

اراکي و بهجت: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (شرائط لباس مصلی)، با استفاده از شرط پنجم.

خامنه ای: (۷).

مسئله - ۹۰

اگر چیزی ممزوج از طلای زرد و فلز دیگری باشد اگر طلای زرد در آن مضمحل شده باشد، به طوری که طلای زرد بر آن صدق نکند حکم طلای زرد را

ص: ۵۳۷

ندارد.

امام: استفتائات، ج ۲، با استفاده از سؤال های ۱۳ و ۱۴.

بهجت و سیستانی: استفتاء.

مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، شرط پنجم.

فاضل: (۸).

مسئله - ۹۱

اگر مردی شك کند که چیزی از جنس طلاست یا نه، استفاده کردن از آن برای او اشکال ندارد.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۲۱.

امام: استفتائات، ج ۱، لباس نماز گزار، سؤال ۵۵.

اراکي، خامنه ای و سیستانی: استفتاء.

گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۱ و ارشاد السائل، (لباس مصلی)، سؤال ۱۱۵.

بهجت: (۹).

پوشش مرد از محارم و مردان دیگر.

توجه: از کلیه احکام این بخش همسر مستثنی است.

(۱۰).

مسئله - ۸۲

مردان باید عورتین خود را از مردان دیگر و همچنین از محارم خود بپوشانند و پوشانیدن بقیه بدن از آن ها واجب نیست.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱.

بهجت، تبریزی و خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۹.

مسئله - ۸۳

آیا پوشیدن مایو یا لباس های زیر که حجم عورتین پیدا است لکن پوست بدن پیدا نیست برای پوشش در مقابل دیگران کافی است.

جواب: اگر مفسده ای بر آن مترتب نباشد اشکالی ندارد.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴، ص ۵۵۱.

تبریزی: صراط النجاه، با استفاده از سؤال ۹۰۷.

خامنه ای و فاضل: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام تخلی)، با استفاده از قبل از مسئله ۵۵.

امام و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت: (۱۱).

مسئله - ۸۴

نپوشاندن هر کجای بدن به قصد به حرام انداختن دیگری حرام است.

امام، اراکی، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت: (۱۲).

مسئله - ۸۵

برهنه کردن بدن به قصد لذت و

ص: ۵۳۸

ریبه در مقابل محارم (به استثنای همسر) یا مردان دیگر حرام است.

امام، اراکی، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت: (۱۳).

مسئله - ۸۶

دکتر بودن از مستثنیات نیست لذا مردان باید عورتین خود را از دکترها نیز بیوشانند مگر در مقام اضطرار. (البته به استثناء همسر).

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از عروه، (ستر و ساتر)، ص ۵۴۹ ۵۵۰.

بهجت، تبریزی و خامنه‌ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام تخلی)، با استفاده از قبل از مسئله ۵۵ و (نکاح)، مسئله ۲۰.

توضیح: آنچه از پوشش مردان استثنا شده است اضطرار است لذا اگر مردی مضطر باشد می تواند در مقابل دکتر کشف عورت کند (مانند موارد بیماری که بدون برهنه کردن عورتین برای دکتر مداوا ممکن نباشد) والا در غیر این صورت (مثل پیشگیری از بچه دار شدن در غیر مقام اضطرار) مردان باید عورتین خود را از دیگران بیوشانند حتی اگر دیگری، پدر، برادر، پسر و یا از محارم، مانند خواهر، مادر، خاله و یا هر کس دیگری باشد.

پوشش مرد از زنان نامحرم.

مسئله - ۸۷

مردان باید عورتین خود را از نامحرم بیوشانند و پوشیدن بقیه بدن از آن‌ها واجب نیست.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، ص ۵۴۹.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۹.

بهجت و خامنه‌ای: (۱۴).

مسئله - ۸۸

مردان بنا بر احتیاط مستحب باید مواضعی را که به طور معتاد مردان می پوشند را از نامحرم بیوشانند خصوصاً اگر بدانند نامحرمی به قصد لذت و یا ریبه به آن‌ها نگاه می کند.

امام، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۵۱.

بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: (۱۵).

مسئله - ۸۹

باز گذاشتن هر جای بدن به قصد به حرام انداختن

ص: ۵۳۹

نامحرم حرام است.

امام، اراکی، خامنه‌ای، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

بهجت: (۱۶).

در نتیجه اگر مردی بازو یا سینه، و یا بدن خود را به قصد آنکه نامحرمی به او نگاه بکند باز بگذارد و یا پیراهن نازک بدن نما بپوشد به قصد آنکه نامحرم به بدن او نگاه کند حرام است و باید از آن اجتناب کند. بله اگر لباس مثلاً آستین کوتاه بپوشد نه به قصد حرام انداختن دیگری اگر چه علم داشته باشد دیگری به حرام بیفتد بنابر احتیاط مستحب نباید چنین لباسی بپوشد.

مسئله - ۹۰

آیا خانم‌های نامحرم می‌توانند برای مردان آمپول بزنند و یا فشار خون بگیرند و یا عکس‌های رادیولوژی بگیرند.

جواب: اگر مستلزم لمس و یا نگاه حرام به بدن مرد باشد جایز نیست مگر در مقام اضطرار.

امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۴۷ و ۳۱.

امام: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۳ و استفتاء.

اراکی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۳۷ و استفتاء.

خامنه‌ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۹، ۲۰ و ۲۱.

بهجت: (۱۷).

مسئله - ۹۱

آیا مردان می‌توانند در حالی که می‌دانند نامحرم به آن‌ها نگاه می‌کند مقدار بیشتری از بدن خود را که به طور معتاد مردان می‌پوشانند برهنه کنند مثلاً با زیرپوش در منزل باشند درحالی که می‌دانند نامحرم به آن‌ها نگاه می‌کند و یا برای شستن فرش یا ماشین و یا ... پاهای خود را بالا بزنند و یا در مقابل نامحرم شنا کنند.

جواب: اگر به قصد به حرام انداختن نامحرم باشد حرام است در غیر این صورت بهتر است ترک کند خصوصاً اگر بیننده

جوان باشد.

امام، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۵۱.

بهجت، خامنه ای، سیستانی و گلپایگانی: (۱۸).

پوشش مرد از بچه ها.

بچه ها یا ممیز هستند یا نه: .

مسئله -۹۲

اگر بچه ها ممیز نیستند چه پسر و چه دختر پوشش از آن ها واجب نیست حتی عورتین.

امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۵.

بهجت و تبریزی: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۵.

اگر ممیز هستند: .

مسئله -۹۳

مرد باید عورتین خود را از بچه های ممیز بپوشاند چه پسر باشد چه دختر محرم باشد یا نامحرم.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱.

سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام تخلی)، قبل از مسئله ۵۵.

بهجت: (۱۹).

در نتیجه: مردان باید در حمام ها و یا هر جی دیگر عورتین خود را از فرزندان ممیز خود بپوشانند.

احکام پوشش زن.

پوشش زن از نامحرم.

مسئله -۹۴

بر زنان واجب است تمام بدن خود را به استثنای وجه و کفین از نامحرم بپوشانند مشروط به آنکه: ۱. وجه و کفین آن ها زینت نداشته باشد. ۲. کسی به قصد لذت و ریه به وجه و کفین آن ها نگاه نکند.

امام، اراکی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از مسائل ۴ و ۵.

امام: استفتاء از کتاب احکام بانوان، سؤال ۶، ص ۱۱ و استفتاء.

اراکي: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۹.

بهجت، تبریزی، خامنه ای، فاضل، سیستانی و گلپایگانی: (۲۰).

مسئله - ۹۵

زن ها باید بنابر احتیاط واجب بیش از مقدار وجه و کفین خود را به عنوان مقدمه علمیه بپوشانند (وجه عبارت است از: آن مقدار از صورت که در وضو واجب است شسته شود و کفین نیز عبارت است

ص: ۵۴۱

از میچ تا سر انگشتان).

امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، ص ۵۵۱ و استفتاء.

اراکی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۹.

تبریزی و گلپایگانی: (۲۱).

مسئله - ۹۶

آیا نمایان بودن کف پا، روی پا، قوزک پا و یا پاشنه پا از مردان نامحرم شرعاً جایز است.

جواب: جایز نیست.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱ و مسئله ۵.

امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۸۵.

اراکی، تبریزی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۷.

سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۴ و منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۸.

فاضل: با استفاده از توضیح المسائل مسئله ۲۵۰۳.

در نتیجه: خانم ها نمی توانند با پای بدون جوراب در مقابل نامحرم رفت و آمد کنند و یا با این وضع برای خرید چیزی به مغازه نزدیک منزل بروند و یا اگر نامحرم در خانه است بدون جوراب در مقابل او ظاهر شوند اگر چه نامحرم برادر شوهر، شوهر خواهر، و یا هر نامحرم دیگری باشد.

مسئله - ۹۷

نمایان بودن زیر چانه، گردن، گوش، سینه و دست ها تا بازو برای خانم ها جایز نیست و باید این مواضع را هم از نامحرم بپوشانند.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل.

توجه: خانم ها باید توجه داشته باشند که: .

در منزل و یا اماکنی که نامحرم است اگر لباس آستین کوتاه به تن دارند (اگر چه با چادر پوشیده شده باشد) و یا اگر لباس آستین بلند به تن دارند در هنگام برداشتن چیزی از بالای بلندی یا گرفتن چیزی از دست

ص: ۵۴۲

نامحرم و یا تعارف کردن میوه و غیره به نامحرم و یا هنگام غذا خوردن در مقابل نامحرم و یا در هنگام خرید اجناس از مغازه ها و یا هنگام حمل باری بزرگ و یا سنگین، همه و همه مواردی هستند که احتمال عقب رفتن آستین و یا پوشش دست و یا نمایان شدن بدن می باشد و باید خانم های محترم در این گونه موارد مراقبت کامل داشته باشند.

مسئله - ۹۸

حدود حجاب اسلامی برای بانوان چیست برای این منظور پوشیدن لباس بلند آزاد و شلوار و روسری کفایت می کند و اصولاً چه کیفیتی در لباس و پوشش زن در برابر افراد باید رعایت شود.

جواب: واجب است تمام بدن زن به جز قرص صورت و دست ها تا میچ از نامحرم پوشیده شود لباس مذکور اگر مقدار واجب را پوشاند مانع ندارد ولی پوشیدن چادر بهتر است و از لباس هایی که توجه نامحرم را جلب کند باید اجتناب شود.

امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱ و مسئله ۳.

امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۴.

اراکي، بهجت، تبریزی، خامنه ای و سیستانی: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۰۱.

گلپایگانی: (۲۲).

مسئله - ۹۹

آیا پوشیدن مانتو و شلواری که حجم بدن و یا برجستگی های آن در مقابل نامحرم پیداست جایز است.

جواب: از جهت حجاب و ستر کافی است ولی چنانچه پیدا بودن حجم یا برجستگی های بدن باعث ریبه و مفسده باشد باید پوشانند.

امام، اراکی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۴.

بهجت: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸.

خامنه ای، فاضل و گلپایگانی: (۲۳).

مسئله - ۱۰۰

خانم ها

ص: ۵۴۳

نمی توانند آستین خود را برای آمپول زدن و یا فشار خون و یا نبض گرفتن و غیره در مقابل نامحرم بالا بزنند مگر در مقام اضطرار.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۷.

تبریزی: صراط النجاه، با استفاده از سؤال های ۱۴۸۵ و ۸۸۲، ۸۸۶ - ۸۸۵، ۸۸۴، ۸۸۳.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۸ و ۲۰.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۲۰۹۱.

اراکي، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

مسئله - ۱۰۱

خانمی هستم و باید هر روز آمپول بزنم درمانگاه نزدیک منزل آمپول زن مرد دارد البته درمانگاه دورتری است که آمپول زن خانم نیز دارد لکن به علت دوری باید با ماشین بروم. آیا می توانم نزد مرد آمپول بزنم.

جواب: جایز نیست مگر در مقام اضطرار.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل.

مسئله - ۱۰۲

آیا خانم ها می توانند بدون تحقیق کردن از وجود دکتر زن نزد دکتر نامحرم برونند البته در صورتیکه مستلزم نگاه یا لمس بدن زن باشد.

جواب: جایز نیست.

امام، اراکی، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال های ۲۰۷۸ و ۲۰۷۹.

بهجت: (۲۴).

مسئله - ۱۰۳

در شهر ما هم دکتر زن هست و هم مرد لکن دکتر مرد حاذق تر است آیا خانم ها می توانند نزد دکتر مرد بروند.

جواب: در صورتی که دکتر زن نتواند مداوا کند اشکالی ندارد.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال های ۲۰۸۷، ۲۰۸۸ و ۲۰۸۹.

سیستانی: (۲۵).

ص: ۵۴۴

حکام جوراب ها.

مسئله - ۱۰۴

آیا در مقابل نامحرم پوشیدن جوراب ضخیم در حالی که حجم پا پیدا باشد اشکال دارد یا نه.

جواب: در صورتی که بر آن مفسده ای مترتب نباشد و پوست پا پیدا نباشد اشکالی ندارد.

امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۱۲.

بهجت و تبریزی: (۲۶).

مسئله - ۱۰۵

جوراب های نازک که پوست پا نمایان باشد حکم پوشش ندارند و خانم ها باید از پوشیدن این گونه جوراب ها در مقابل نامحرم اجتناب کنند. بلکه باید از جورابهائی استفاده کنند که پوست بدن نمایان نباشد.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴، ص ۵۵۰.

امام، اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

تبریزی: با استفاده از صراط النجاه، سؤال ۹۰۷.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴.

مسئله - ۱۰۶

زن هایی هستند که شلوار می پوشند ولی جوراب هایی ساقه بلند را روی شلوار خود می کشند به نحوی که حجم اندام زن پیدا است این نوع جوراب پوشیدن چه حکمی دارد.

جواب: اشکال ندارد.

امام، فاضل و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۴.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴.

اراکي، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: (۲۷).

مسئله - ۱۰۷

پوشیدن لباس در رنگ های زننده و جلب توجه کننده در محیط هایی که نامحرم هست مانند دانشگاه، بازار و ... چه حکمی دارد.

جواب: با فرض مہیج بودن حرام است.

امام، اراکي،

ص: ۵۴۵

خامنه ای و سیستانی: استفتاء.

بهجت، تبریزی، فاضل و گلپایگانی: (۲۸).

احکام چادرها.

مسئله - ۱۰۸

آیا در مقابل نامحرم پوشیدن بعضی از چادرها که با تابش نور از پشت مقداری از سایه بدن پیداست جایز است یا نه.

جواب: در صورتی که پوست بدن پیدا نباشد و بر آن مفسده ای مترتب نباشد اشکال ندارد.

امام: با استفاده از استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۵.

خامنه ای: استفتاء.

بهجت، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: (۲۹).

مسئله - ۱۰۹

پوشیدن چادرهای شرمن چه حکمی دارد.

جواب: در صورتیکه عرفاً جلب توجه نکند اشکال ندارد.

امام، اراکی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

توجه: جلب توجه کردن به دو عامل بستگی دارد: ۱. گاهی در جایی خانم ها چادر شرمن اصلاً نمی پوشند در این صورت اگر خانمی بپوشد جلب توجه می کند در نتیجه پوشیدن چادر شرمن جایز نیست ۲. و اگر در جایی خانم ها چادر شرمن می پوشند لکن اگر چادر به گونه ای باشد که جلب نظر نکند باز هم پوشیدن آن جایز نیست.

مسئله - ۱۱۰

پوشیدن چادرهایی که موها و یا هر جای بدن از پشت آن نمایان باشد جایز نیست و خانم ها خصوصاً در منزل اگر نامحرمی هست باید از پوشیدن این گونه چادرها خودداری کنند.

امام، اراکی، تبریزی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱.

امام، اراکی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۷.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴.

مسئله - ۱۱۱

اگر خانمی چادری بپوشد که حجم بدن او از پشت آن پیدا باشد لکن در زیر چادر از پوشش کافی برخوردار باشد مثلاً مقنعه پوشیده باشد و جوراب

ص: ۵۴۶

و لباس آستین بلند، آیا شرعاً جایز است.

جواب: در صورتی که بدن نمایان نباشد و بر پوشیدن آن هم مفسده ای مترتب نباشد اشکال ندارد.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱.

امام: با استفاده از استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۵ و استفتاء.

بهجت، تبریزی و خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴.

توجه و مراقبت.

خانم هایی که از چادر به عنوان حجاب استفاده می کنند در موارد زیر باید بیش از هر موقع مراقب حجاب خویش باشند: .

در هنگام خرید و فروش با نامحرم، مرتب کردن چادر در مقابل نامحرم، گرفتن و یا دادن چیزی به نامحرم، کار کردن در مقابل نامحرم چه در منزل و یا خارج از منزل، شستن لباس، ظرف و یا هر چیز دیگر در مقابل نامحرم، انداختن و یا بر چیدن سفره و ...

در تمام موارد فوق و موارد مشابه پیشنهاد می شود خانم ها از پوشش کافی در زیر چادر برخوردار باشند و استفاده کردن از روسری یا مقنعه و همچنین آستین در صورتی که لباس آستین کوتاه پوشیده اند در زیر چادر می تواند خانم ها را در حفظ کامل حجاب خود کمک نماید و موجب رضای خداوند متعال گردد.

مسئله - ۱۱۲

اگر شخصی از یک دختر خانم خواستگاری کند و دختر قبول نکند و آن شخص فامیل باشد و بعدها نیز همدیگر را ملاقات کنند و در صورتی که آن پسر هنوز مجرد است دختر در مقابل او چگونه باید باشد آیا باید بیشتر از حد واجب حجاب را رعایت کند

ص: ۵۴۷

و یا در حرف زدن با او بیشتر مراقبت کند.

جواب: از هر کاری که موجب مفسده و گناه می شود باید پرهیز کند.

امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء.

در نتیجه: بنابر فتوای حضرت امام به طور مثال اگر باز گذاشتن وجه و کفین موجب می شود که پسر به او به قصد لذت نگاه کند باید وجه و کفین خود را بپوشاند و یا اگر حرف زدن موجب به مفسده افتادن او باشد باید حتی المقدور آن را ترک کند.

احکام زینت.

مسئله - ۱۱۳

مراد از زینت چیست.

جواب: هر چیزی که عرفاً زینت محسوب گردد و مردم به آن زینت بگویند.

امام: با استفاده از استفتاء از کتاب احکام بانوان، سؤال ۷، ص ۱۹.

اراکي، بهجت، سيستاني، خامنه ای، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۰۷.

مسئله - ۱۱۴

اگر بانوان سرمه را نه برای زینت بلکه به خاطر فوایدی که از نظر طبی در آن وجود دارد بزنند در این صورت بازه ام در مقابل نامحرم باید آن را بپوشانند.

جواب: اگر عرفاً زینت محسوب شود باید بپوشانند، قصد زینت داشته باشد یا نه.

امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۵.

اراکي، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، با استفاده از سؤال ۱۷۰۷.

بهجت، تبریزی، سيستاني و مکارم: (۳۰).

مسئله - ۱۱۵

آیا شرعاً زنی که مشخص است ابروانش را برداشته برای رعایت اصول حجاب کامل حتماً باید آن را بپوشاند یا می تواند آن را نمایان کند.

جواب: باید بپوشاند.

امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۵.

اراکي و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت، تبریزی، فاضل و مکارم: (۳۱).

مسئله - ۱۱۶

خانم ها می توانند همان قسمتی از صورت یا دست خود را که زینت کرده اند بپوشانند

ص: ۵۴۸

و پوشیدن بقیه صورت واجب نیست.

امام، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل و مکارم: استفتاء.

گلیپایگانی: (۳۲).

بنابراین: اگر خانمی مثلاً فقط زیر ابروی خود را برداشته است می تواند با پوشیدن مقنعه یا چادر تا قسمت زیر ابروی خود را بپوشاند و در صورتی که بقیه صورت زینت ندارد باز گذاشتن آن اشکالی ندارد.

توجه: داشتن النگو، دستبند، انگشتر (اگر چه حلقه ازدواج باشد) بلند کردن ناخن، لاک زدن، حنا گرفتن، بعضی ساعت های مچی که برای زینت استفاده می شود، پوشیدن بعضی دستکش های توری برای زینت، همگی از زینت های دست هستند و باید آن ها را از نامحرم بپوشانند.

و همچنین سرمه کشیدن، برداشتن ابرو، گذاشتن مژه مصنوعی، استفاده از هر نوع لوازم آرایش، گذاشتن حلقه برای بینی (کما اینکه در برخی مناطق رسم است) گوشواره و یا هر چیز دیگری که عرفاً بدان زینت بگویند همگی از زینت های صورت محسوب می گردد و باید از نامحرم پوشیده شود.

مسئله - ۱۱۷

در مسئله پوشش وجه و کفین، در صورت داشتن زینت از نامحرم، فرقی بین نامحرم ها نیست چه فامیل نزدیک باشند و چه غریبه.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، گلیپایگانی و مکارم: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال های ۱۷۱۱ و ۱۷۱۳ و ۱۷۱۶. (۳۳).

در نتیجه: خانم ها باید در مجالس و میهمانی های فامیلی و یا غیر آن، یا وجه و کفین خود را از نامحرم بپوشانند و یا از زینت کردن آن پرهیز کنند.

مسئله - ۱۱۸

خانمی هستم که حلقه ازدواج خود را (که بسیار ساده هم هست) نه برای زینت بلکه برای یادگاری و وفاداری به شوهر به دستم کرده ام آیا پوشیدن آن از نامحرم واجب است.

جواب: به

ص: ۵۴۹

دست کردن هرگونه حلقه ای زینت محسوب می شود و پوشیدن آن از نامحرم واجب است.

امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل و مکارم: (۳۴).

مسئله - ۱۱۹

آیا فرقی بین آرایش کردن هست یعنی اگر کسی بسیار بد زینت کند مثلاً مطابق رسومات خودشان به آن زینت بگویند و حال آنکه برای عده ای دیگر نه فقط زینت نیست بلکه برای آن ها زشت هم هست آیا این گونه زینت ها نیز باید از نامحرم پوشیده شود.

جواب: زینت کردن، به زشتی و زیبایی نیست و هرچه که عرفاً بدان زینت بگویند باید از نامحرم پوشیده شود.

امام، اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۰۷.

تبریزی و سیستانی: (۳۵).

مسئله - ۱۲۰

آیا عطر زدن و یا خوش بو کردن به وسیله مواد و مایعات دیگر برای آقایان و بانوان در صورتی که بوی آن به مشام نامحرم برسد اشکال دارد.

جواب: عطر زدن اشکال ندارد ولی اگر عطر زدن بانوان موجب مفسده و تحریک باشد جائز نیست.

امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۴.

اراکي و خامنه ای: استفتاء.

سیستانی، فاضل و گلپایگانی: (۳۶).

مسئله - ۱۲۱

بنا بر احتیاط واجب خانم ها باید موهای مصنوعی که به موی خود وصل کرده باشند یا کلاه گیس به سر گذاشته باشند را بپوشانند. اگر چه موی وصل شده موی مرد یا زن باشد.

امام، اراکی، فاضل و گلپایگانی: عروه، (ستر و ساتر)، مسئله ۱.

خامنه ای: استفتاء.

بهجت، سیستانی و مکارم: (۳۷).

مسئله - ۱۲۲

آرایش نمودن زن برای غیر همسر در بعضی مجالس زنانه مثل عروسی یا میهمانی زنانه چه حکمی دارد.

جواب: در صورتی که نامحرم او را نبیند اشکال ندارد.

امام: استفتاء از کتاب

ص: ۵۵۰

احکام ازدواج، ص ۱۸۸.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

تبریزی: صراط النجاه، سؤال ۸۸۳.

مسئله - ۱۲۳

آیا برای بانوان پوشیدن کفش هایی که صدا دار است به طوری که موقع راه رفتن صدای آن ها را نامحرم می شنود اشکال دارد.

جواب: در صورتی که مفسده ای بر آن مترتب شود اجتناب لازم است.

امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۹۴.

خامنه ای: استفتاء و با استفاده از اجوبه الاستفتائات، ج ۲، سؤال ۲۸۳.

مسئله - ۱۲۴

اگر خانمی بداند نامحرمی با قصد لذت و ریبه به دست و صورت او نگاه می کند، اگر چه وجه و کفین او زینت نداشته باشد باید این دو موضع را از نامحرم بپوشاند.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴.

بهجت: (۳۸).

مسئله - ۱۲۵

باز گذاشتن وجه و کفین به قصد به حرام انداختن دیگران جایز نیست.

امام، اراکی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۱۰۶۶.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴.

بهجت و فاضل: (۳۹).

مسئله - ۱۲۶

رفتن به مکانی که زن می داند نامحرم هایی با قصد لذت به او نگاه می کنند جایز نیست.

امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت و مکارم: (۴۰).

پوشش زن از زن.

مسئله - ۱۲۷

خانم ها باید عورتین خود را از زن های دیگر بپوشانند و پوشانیدن بقیه بدن از آن ها واجب نیست.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱.

بهجت و خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام تخی)، قبل از مسئله ۵۵.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۷۰۴.

مسئله - ۱۲۸

اگر خانمی

ص: ۵۵۱

بداند که خانم دیگری به قصد لذت به بدن یا به دست و صورت او نگاه می کند، بر او واجب است بدن یا دست و صورت خود را از او بپوشاند.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱.

بهجت: (۴۱).

در نتیجه: در حمام ها، استخرها، سالن های بدن سازی یا ورزشی، خیاط خانه ها، آرایشگرها اگر خانمی ببیند خانم دیگری به قصد لذت به او نگاه می کند باید بلا فاصله بدن خود را از او بپوشاند.

مسئله - ۱۲۹

اگر خانمی بدن خود را به قصد به حرام انداختن زن دیگری نپوشد حرام است.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، با استفاده از قبل از مسئله ۱.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴.

بهجت: (۴۲).

مسئله - ۱۳۰

پوشانیدن عورتین زن از زنان دیگر واجب است اگر چه آنان بدون قصد لذت و ریه نگاه کنند مگر در حال اضطرار.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱.

امام، اراکی، بهجت، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، با استفاده از مسائل ۱۸ و ۲۰ و ۲۱ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴.

در نتیجه: همانگونه که در بخش (نگاه) آمد، خانم ها نمی توانند تا قبل از اینکه به اضطرار برسند در مقابل دکتر عورتین خود را برهنه کنند. لذا جلوگیری از حاملگی در غیر مقام اضطرار اگر مستلزم برهنه کردن عورتین در مقابل دکتر باشد جایز نیست و باید از آن اجتناب کرد اگر چه دکتر زن باشد.

همچنین، خانم ها باید مراقب باشند در حمام های عمومی عورتین آن ها پوشیده باشد لذا پوشیدن لباس

نازکی که کاملاً عورتین را نبوشاند جایز نیست.

بنابراین، انداختن بعضی از عکس های رادیولوژی و یا سونوگرافی کردن از رحم و یا قرار دادن دستگاه های درون رحمی و یا مواردی از این قبیل که مستلزم کشف عورتین در مقابل دیگری باشد، اگر در مقام اضطرار نباشد جایز نیست و باید از آن اجتناب کرد.

پوشش زن از بچه ها.

بچه ها یا به سن تمیز رسیده اند یا نرسیده اند: .

مسئله - ۱۳۱

اگر بچه ها (اعم از دختر و پسر محرم یا نامحرم) به سن تمیز نرسیده باشند پوشیدن بدن حتی عورتین از آن ها واجب نیست.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱.

امام، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (نکاح)، مسئله ۳۵.

اراکي، بهجت، خامنه ای و تبریزی: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۲۵.

و اگر به سن تمیز رسیده اند یا دخترند یا پسر: .

مسئله - ۱۳۲

اگر بچه ممیز دختر باشد خانم ها باید عورتین خود را از او بپوشانند.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر و ساتر)، قبل از مسئله ۱.

بهجت: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام تخلی)، قبل از مسئله ۵۵.

و اگر پسر باشد یا محرم است یا نامحرم: .

مسئله - ۱۳۳

در صورتی که پسر بچه ممیز محرم باشد پوشیدن عورتین برای خانم ها لازم است.

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر وساتر)، قبل از مسئله ۱.

بهجت: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (احکام تخلی)، قبل از مسئله ۵۵.

مسئله - ۱۳۴

در صورتی که پسر بچه ممیز نامحرم باشد علاوه بر اینکه بر خانم ها واجب است عورتین خود را از آن ها بپوشانند بنا بر احتیاط واجب باید تمام بدن خود، به استثنای وجه و کفین را از

ص: ۵۵۳

او بیوشانند.

امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۲۶.

امام و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۳۷.

سیستانی: منهاج الصالحین، (نکاح) مسئله ۱۸ و توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴.

فاضل و مکارم: (۴۳).

احکام لباس هایی که پوشیدن آن برای مرد و زن حرام است.

۱. لباس شهرت.

مسئله - ۱۳۵

پوشیدن لباس شهرت چه برای مرد و چه برای زن بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. اگر چه به خاطر جنس لباس یا دوخت و طرح آن و یا رنگ، یا نحوه پوشیدن آن و یا ممزوجی از هر یک باشد.

امام، اراکی، فاضل و مکارم: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۴۲.

خامنه ای: استفتاء.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۵۶.

مکارم: توضیح المسائل، مسئله ۷۷۰.

بهجت، تبریزی، سیستانی و گلپایگانی: (۴۴).

مسئله - ۱۳۶

مراد از لباس شهرت چیست.

جواب اول: لباسی که پارچه یا رنگ یا دوخت آن و یا نحوه پوشیدن آن برای کسیکه می خواهد آن را بپوشد معمول نیست.

امام و فاضل: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۴۲.

امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۵.

بهجت: توضیح المسائل، مسئله ۷۱۱.

فاضل: توضیح المسائل، مسئله ۸۵۶.

جواب دوم: لباسی که به واسطه داشتن خصوصیتی جالب توجه عموم و انگشت نما باشد.

امام: استفتاء از کتاب احکام بانوان، ص ۳۶.

اراکي، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: (۴۵).

در نتیجه: اولاً: هر چیزی که تلبس و پوشیدن به آن صدق کند می تواند شامل این حکم باشد، لذا لباس هایی نظیر کفش، کلاه، پیراهن، دامن، روسری، مقنعه، جوراب، شلوار، مانتو و ... اگر به نحوی باشند که به آن ها صدق لباس شهرت بشود شامل این حکم هستند.

ثانیاً: شهرت به خاطر هر چیزی باشد فرق نمی کند چه به جهت

ص: ۵۵۴

جنس لباس باشد یا رنگ آن باشد مثل لباس هایی که رنگ های بسیار تند و زننده دارند و یا به خاطر مدل آن باشد مانند لباس هایی که معروف به پانکی هستند و یا به خاطر نحوه پوشیدن آن باشد.

۲. لباس مختص.

مسئله - ۱۳۷

پوشیدن لباس مختص به مردان برای زنان و پوشیدن لباس مختص به زنان برای مردان بنا بر احتیاط واجب جایز نیست.

امام و فاضل: عروه، (شرائط لباس مصلی)، مسئله ۴۲.

امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۴۶.

اراکي، بهجت، خامنه ای، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: (۴۶).

مسئله - ۱۳۸

مراد از لباس مختص مردان لباسی است که معمولاً فقط مردان آن را می پوشند و لباس مختص به زنان لباسی است که معمولاً زن ها آن را می پوشند.

امام، اراکي، بهجت، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

مسئله - ۱۳۹

مراد از لباس مختص هر چیزی است که بدان لباس صدق کند خواه بعد از پوشیدن دیده بشود مانند چادر، دامن، مقنعه و یا جوراب ساقه بلند برای مردان و یا کت و شلوار، کفش مردانه و ... برای خانم ها و خواه بعد از پوشیدن دیده نشود مانند لباس زیر مردانه برای خانم ها و یا لباس زیر زنانه برای مردان.

امام و فاضل: استفتاء.

مکارم: (۴۷).

مسئله - ۱۴۰

اینکه فرموده اند بنا بر احتیاط واجب مرد لباس زنانه و زن لباس مردانه نپوشد در این رابطه سؤالات زیر مطرح است: .

الف) آیا این پوشیدن در اجتماع مطرح است یا اگر در جای خلوت هم باشد اشکال دارد.

ب) بر فرض اشکال آیا پوشیدن دمپایی های مخصوص خانم ها در منزل برای مردان اشکال دارد.

جواب الف) فرقی بین اجتماع و خلوت نیست.

جواب ب) اگر لباس مختص حساب شود جایز

ص: ۵۵۵

نیست علی الاحوط (احتیاط واجب).

امام: استفتاء از کتاب احکام بانوان، ص ۳۶.

اراکی و فاضل: استفتاء.

بهجت، خامنه ای، سیستانی، گلپایگانی و مکارم: (۴۸).

مسئله - ۱۴۱

پوشیدن لباس مختص بنابر احتیاط واجب حرام است چه در خلوت باشد و کسی انسان را نبیند و چه در اجتماع باشد و در این صورت بیننده مرد باشد یا زن، محرم باشد یا نامحرم، فرقی در حرمت ندارد.

امام: با استفاده از کتاب احکام بانوان، ص ۳۶.

اراکی: استفتاء.

بهجت، خامنه ای، سیستانی و گلپایگانی: (۴۹).

مسئله - ۱۴۲

پوشیدن لباس های مشترک یعنی لباس هایی که عرفاً هم مرد آن را می پوشد و هم زن (مانند شلوار و یا بعضی از پیراهن ها و ...) برای هر یک از مرد و زن اشکالی ندارد.

امام، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

توجه: نام زنانه و یا مردانه بودن لباسی آن را لباس مختص نمی کند بلکه استعمال آن فقط توسط مردان یا فقط توسط زنان آن را لباس مختص می کند. به طور مثال پوشیدن دمپایی هایی که در منزل عرفاً هم مردان از آن استفاده می کنند و هم زنان، برای هر یک از آن ها اشکالی ندارد اگر چه نام آن دمپایی زنانه یا مردانه باشد. بله اگر دمپایی از نوعی است که عرفاً فقط زنان آن را می پوشند (مانند دمپایی که در فرض سؤال قبل مورد نظر است) استفاده از آن برای مردان حتی برای یک لحظه و یا آوردن چیزی از مثلاً آشپزخانه جایز نیست.

مسئله - ۱۴۳

پوشیدن لباس مختص دیگری به هر منظوری باشد جایز نیست بنابر احتیاط واجب خواه برای پرو باشد یا بازی کردن در تئاتر و سینما و یا خودنمایی کردن و یا ...

هر چیز دیگر.

امام و فاضل: استفتاء.

اراکي، بهجت، خامنه ای، سيستاني و گلپايگانی: (۵۰).

(۵۱).

۳. لباس مهیج.

مسئله - ۱۴۴

پوشیدن هرگونه لباسی که عرفاً مهیج است و جلب توجه نامحرم می کند حرام است چه برای زن و چه برای مرد.

امام: با استفاده از استفتاء از کتاب احکام بانوان، ص ۳۷.

اراکي، بهجت، خامنه ای، سيستاني و گلپايگانی: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۲ سؤال ۱۰۶۷.

مکارم: (۵۲).

مسئله - ۱۴۵

مهیج بودن لباس خواه به خاطر رنگ آن باشد یا مدل آن یا جنس لباس و یا هر چیز دیگر باشد، لذا گاهی ممکن است. روسری، مانتو، و مقنعه یا کفش خانمی به گونه ای باشد که جلب نظر نامحرم کند و مهیج باشد که در این صورت پوشیدن آن جایز نیست.

امام، اراکي، بهجت، خامنه ای، سيستاني، فاضل، گلپايگانی و مکارم: با استفاده از مدارک مسئله قبل.

توضیح: مراد تهیج نوعی است نه فردی، یعنی لباس که عرفاً مهیج باشد پوشیدن آن جایز نیست اگر چه یک یا چند نفر تهیج نشوند. (۵۳).

در نتیجه: لباس هایی مانند برخی دستکش های توری، چادر یا روسری نازک توری یا آویختن چیزهایی مانند گل، گل سینه و یا برخی زینت آلات مانند زری دوزی، توری دوزی به روسری و یا چادر و یا مانتو و ... گذاشتن دگمه در محل هایی خاص از لباس، باز گذاشتن دگمه هایی از لباس اگر چه زیر آن پوشش باشد و ... همه این گونه لباس ها اگر مهیج باشد و جلب نظر کند حرام است و باید از پوشیدن آن اجتناب نمود.

۴. لباس غضبی.

مسئله - ۱۴۶

پوشیدن لباس غضبی جایز نیست و شرعاً حرام است و نماز در آن نیز باطل

ص: ۵۵۷

است.

امام، اراکی و گلپایگانی: عروه، (شرائط لباس مصلی) شرط دوم.

امام: توضیح المسائل، مسئله ۸۱۵.

اراکي: توضیح المسائل، مسئله ۸۰۹.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۶۸۶ و استفتاء.

تبریزی: توضیح المسائل، مسئله ۸۲۳.

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: منهاج الصالحین، (صلاه)، مسئله ۵۲۱.

فاضل و مکارم: (۵۴).

احکام عقد و عروسی

احکام مجلس زنانه عقد و عروسی.

۳۲۵. مسئله: دست زدن در مجلس عقد و عروسی مردانه و یا در دیگر مجالس جشن ها اگر به نحو لهوی نباشد اشکال ندارد.

امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء.

اراکي: با استفاده از توضیح المسائل، ص ۵۹۸.

بهجت، تبریزی، خامنه ای و فاضل: (۱).

در نتیجه: اگر دست زدن به نحو لهوی باشد اشکال دارد و اگر به طور متعارف باشد مانند دست زدن برای تشویق کسی اشکال ندارد.

۳۲۷. سؤال: اگر در مجلس مردانه عقد و عروسی بچه ها برقصند و مردان دیگر دست بزنند جایز است.

جواب: بچه ها تکلیف ندارند و حکم دست زدن هم اگر به نحو غنائی نباشد اشکال ندارد.

امام، اراکی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۱۷۳۴.

۳۲۸. مسئله: آمدن عروس و یا خانم های نامحرم دیگر به مجلس مردانه جایز نیست مگر آنکه پوشش کافی داشته باشند.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

در نتیجه: باید وجه و کفین خودشان را هم اگر زینت دارد از نامحرم بپوشند ولی بهتر است از ورود به مجلس مردان خودداری کنند.

۳۲۹. مسئله: اگر داماد بدانند در صورتی که به مجلس خانم ها برود به نامحرمی که زینت کرده است نگاه خواهد کرد، نباید به مجلس خانم ها برود اگر چه این نگاه بدون قصد لذت

و ریبه باشد.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

در نتیجه: ورود داماد به مجلس زنانه حتی اگر برای یک لحظه باشد، مثلاً برای عکس گرفتن یا حلقه دست کردن و یا ... در صورتی که مستلزم نگاه به نامحرم زینت کرده باشد حرام است. بله اگر خانم ها کاملاً خود را بپوشانند و داماد هم بتواند نگاه نکند اشکالی ندارد.

۳۳۱. مسئله: نگاه کردن به عروس در حالی که پوشش کافی ندارد یا وجه و کفین او زینت داشته باشد برای مردان نامحرم جایز نیست.

امام، فاضل و مکارم: عروه، (نکاح)، با استفاده از مسئله ۳۱.

امام: تحریر، (نکاح)، مسئله ۱۸.

اراکي: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۷ و استفتاء.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۱.

تبریزی و خامنه ای: استفتاء.

سیستانی و گلپایگانی: (۳).

در نتیجه: نگاه کردن به عروس حتی بدون قصد لذت و ریبه نیز جایز نیست حتی اگر برای تبریک گفتن و یا خداحافظی کردن باشد ...

۳۳۲. مسئله: اختلاط زن و مرد در مجلس عقد و عروسی اگر مستلزم نگاه کردن نامحرم به عروس یا خانم های دیگر، در حالی که پوشش کافی نداشته و یا زینت کرده اند، باشد، حرام است و باید از آن اجتناب کرد.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

۳۳۳. مسئله: تراشیدن ریش و یا ماشین کردن آن اگر مثل تراشیدن باشد بنا بر احتیاط واجب جایز نیست و در این حکم تمام مردان یکسانند و حکم خدا به واسطه مسخره مردم یا جو حاکم بر جلسه تغییر نمی کند. پس تراشیدن ریش برای کسی که اول

تکلیف اوست یا اگر ریش نتراشد مردم او را مسخره می کنند و یا شب اول دامادی اوست و یا ... چنانچه ریش بتراشد و یا طوری ماشین کند که مثل تراشیدن ریش باشد بنابر احتیاط واجب جایز نیست.

امام: توضیح المسائل، مسائل متفرقه ص ۲۶ و با استفاده از استفتائات، ج ۲، ص ۲۱ و ۳۰.

تبریزی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۸۳۳.

خامنه ای: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال های ۹۵۵، ۹۵۶ و ۹۵۷.

اراکي، بهجت، سيستاني و گلپایگانی: (۴).

۳۳۴. مسئله: تراشیدن بعض ریش حکم تراشیدن تمام ریش را دارد.

امام: استفتائات، (مکاسب محرمه)، سؤال ۸۴.

بهجت: توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۴.

خامنه ای: استفتاء.

اراکي، فاضل و گلپایگانی: (۵).

در نتیجه: آقایان بنابر احتیاط واجب نمی توانند قسمتی از ریش خود را بتراشند مگر به مقداری که برای مرتب کردن ریش باشد.

۳۳۵. سؤال: آیا تراشیدن موی زیر گلو و روی گونه ها جایز است.

جواب: اگر به مقداری باشد که صدق تراشیدن ریش نکند بلکه صدق مرتب کردن آن را بکند اشکالی ندارد.

امام، اراکي، تبریزی و خامنه ای: استفتاء.

بهجت: توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۴.

فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از سؤال ۷۵۵.

گلپایگانی: با استفاده از ارشاد السائل، ۳۶۹ و استفتاء.

۳۳۶. سؤال: مقرر بفرمایید که حد ریش چه اندازه است که از آن کوتاه تر نباشد.

جواب: به قدری باشد که عرفاً بگویند ریش دارد، کافی است.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، فاضل و مکارم: استفتاء.

گلپایگانی: مجمع المسائل سؤال ۱۷.

۳۳۷. مسئله: تراشیدن سیل اشکالی ندارد.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

امام: استفتائات،

ص: ۵۶۰

(مکاسب محرمه)، با استفاده از سؤال ۸۲. (۶).

۳۳۹. سؤال: اینجانب کارم با گرد و غبار است و مجبور هستم ریشم را بتراشم زیرا اگر ریش خود را نتراشم باعث جمع شدن گرد و غبار و خاک در لابلای آن می شود. آیا کارم حرام است (۷).

جواب: ریش تراشی حرام است علی الاحوط و عذر مزبور مجوز ریش تراشی نیست و شما در این حکم با دیگران فرقی ندارید.

امام: استفتائات، (مکاسب محرمه)، سؤال ۸۷.

خامنه ای: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۹۵۹.

۳۴۲. سؤال: بازی کردن با آلات قمار مثل پاسور، تخته نرد، و یا وسایل دیگر قمار در صورتیکه قصد برد و باخت در کار نباشد و فقط بازی کردن باشد چه صورت دارد.

جواب: جایز نیست. (۸).

امام: توضیح المسائل، مسائل متفرقه، ص ۲۷.

تبریزی: صراط النجاه، سؤال ۱۰۲۹.

خامنه ای: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۹۵۱.

گلپایگانی: مجمع المسائل، با استفاده از سؤال ۲.

اراکي، بهجت و سيستاني: (۹).

احکام مجلس زنانه عقد و عروسی.

۳۴۴. مسئله: دست زدن در مجالس عروسی برای خانم ها اشکال ندارد.

امام، اراکي و تبریزی: استفتاء.

امام: استفتاء در کتاب احکام بانوان، سؤال ۲۴، ص ۲۸.

تبریزی: صراط النجاه، سؤال ۱۰۲۰.

بہجت، خامنہ ای و فاضل: (۱۰).

۳۴۵. سؤال: حکم رقصیدن بچہ ہا در مجالس عروسی و دست زدن خانم ہا چیست.

جواب: بچہ ہا تکلیف ندارند و دست زدن خانم ہا در مجلس عروسی اشکال ندارد.

امام و گلپایگانی: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفادہ از سؤال ۱۷۳۴.

اراکي، بہجت، تبریزی و خامنہ ای: (۱۱).

۳۴۶. مسئلہ: ماندن در مجالس عروسی کہ در آن لہو و لعب می شود جایز نیست.

ص: ۵۶۱

مام، اراکی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۹۹۰.

بهجت: (۱۲).

در نتیجه: اگر خانمی در مجلس عروسی ببیند خانم های دیگر می رقصند و یا با مردان نامحرم اختلاط دارند و یا در مقابل نامحرم موسیقی مطرب می زنند باید اولاً آن ها را نهی از منکر کند و در صورتی که امید تأثیر ندارد باید مجلس را ترک کند.

۳۴۷. سؤال: حضور در مجالس عروسی که در آن ساز و طبل و رقص و خوانندگی می باشد به اسم اینکه با یکدیگر خویش هستیم و مجبوریم جایز است یا نه.

جواب: در مجلس لهو و لعب شرکت کردن و بودن حرام است و خویشاوندی مجوز آن نیست.

مام، اراکی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۹۹۰.

بهجت: (۱۳).

۳۴۹. سؤال: دایره زدن در مجالس عروسی چه حکمی دارد.

جواب: اشکال دارد.

مام: استفتاء در کتاب احکام بانوان، سؤال ۴۱، ص ۳۲.

گلپایگانی و اراکی: استفتاء.

خامنه ای: (۱۴).

۳۵۰. مسئله: استفاده از هر گونه نوار موسیقی مطرب در مجلس خانم ها جایز نیست و باید از آن اجتناب کرد.

مام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

۳۵۱. مسئله: داماد بودن از مستثنیات نیست در نتیجه خانم های نامحرم باید در مقابل داماد حجاب کامل خود را رعایت کنند.

مام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر وساتر)، قبل از مسئله ۱ و مسئله ۵.

امام: با استفاده از استفتاء در کتاب احکام بانوان، ص ۱۱.

اراکي: عروه، (ستر و ساتر) قبل از مسئله ۱، ص ۵۵۰.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۷.

تبریزی: صراط النجاه، با استفاده از سؤال های ۱۴۸۵ و ۱۴۸۶

ص: ۵۶۲

خامنه ای: استفتاء.

سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۲۴۴۴ و منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۸.

گلپایگانی: توضیح المسائل، مسئله ۲۴۴۴.

در نتیجه: اگر داماد وارد مجلس خانم ها بشود خانم هایی که وجه و کفین خود را زینت کرده اند باید تمام بدن از جمله وجه و کفین خود را از او بپوشانند. اگر چه داماد برای چند لحظه مثلاً حلقه دست کردن و یا عکس گرفتن و یا ... به مجلس خانم ها آمده باشد. در هر صورت اولویت در ترک ورود هر نامحرمی به مجلس خانم هاست.

۳۵۲. مسئله: جایز نیست خانمی به قصد آنکه نامحرم او را ببیند آرایش کند.

امام، اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

۳۵۳. سؤال: آرایشگری که زن ها را آرایش می کند و می داند زن، خود را به نامحرم نشان می دهد چه حکمی دارد.

جواب: اگر به قصد نشان دادن به نامحرم او را آرایش کند اعانت بر اثم است و حرام، ولی اگر علم دارد، بدون قصد عیبی ندارد.

امام و گلپایگانی: استفتاء.

اراکي: توضیح المسائل، ص ۵۹۹.

بهجت و خامنه ای: (۱۵).

۳۵۴. مسئله: نباید مرد نامحرم از عروس و داماد و یا دیگر خانم ها فیلم یا عکس بگیرد اگر چه از بستگان نزدیک باشد (البته اگر خانم ها حجاب کامل نداشته باشند).

امام، اراکی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: عروه، (ستر وساتر) با استفاده از قبل از مسئله ۱ و مسئله ۵.

امام، اراکی، خامنه ای و گلپایگانی: استفتاء.

بهجت: توضیح المسائل، با استفاده از مسئله ۱۹۳۷.

تبریزی: صراط النجاه، با استفاده از سؤال های ۱۴۸۵ و ۱۴۸۶ و ۸۸۲ و ۸۸۳.

سیستانی: توضیح المسائل، با استفاده از

ص: ۵۶۳

مسئله ۲۴۴۴ و منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۱۸.

۳۵۵. مسئله: فیلم یا عکس گرفتن همراه داماد یا دیگر نامحرم ها در حالی که زن پوشش کافی نداشته باشد جایز نیست.

امام، اراکی و گلپایگانی: استفتاء.

فاضل: (۱۶).

۳۵۶. مسئله: اگر خانمی بداند چنانچه بدون حجاب کامل عکس بگیرد، عکس او در بین فامیل پخش می شود و نامحرم نیز او را می بینند جایز نیست عکس بدون حجاب بپردازد.

امام، گلپایگانی: استفتاء.

فاضل: (۱۷).

در نتیجه: مثلاً عروس خانمی بداند چنانچه بدون حجاب کامل عکس بگیرد عکس او را فامیل نامحرم خواهند دید نباید عکس بگیرد. اگر چه عکاس زن باشد و یا مرد محرم.

۳۵۷. سؤال: عرض می شود در مجالس عروسی معمولاً عکس و یا فیلم توسط زن گرفته می شود ولی در ظاهر کردن و یا سایر برخوردها ممکن است نامحرم هم آن را ببیند با توجه به آرایش عروس و نداشتن حجاب لازم نظر جناب عالی درباره این فیلم ها و یا عکس ها چیست.

جواب: در صورتی که نامحرم زن ها را می شناسد دیدن آن ها برای او جایز نیست و در غیر این صورت اگر به قصد لذت و ریه نباشد اشکالی ندارد.

امام: استفتاء در کتاب احکام بانوان، با استفاده از سؤال های ۴۴ و ۴۵، ص ۳۳.

تبریزی: صراط النجاه، با استفاده از سؤال ۸۷۶.

خامنه ای: استفتاء.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال های ۱۷۲۸ و ۱۷۳۲.

اراکي، سيستاني، گلپایگانی و مکارم: (۱۸).

مسائل متفرقه

توجه و مراقبت

۳۵۸. سؤال: آرایش نمودن زن خود را برای غیر همسر در بعضی مجالس زنانه مثل عروسی یا میهمانی های زنانه چه حکمی دارد در صورتی که مورد رضایت همسر نباشد چه حکمی دارد.

جواب: در

ص: ۵۶۴

صورتی که نامحرم او را نبیند اشکال ندارد ولی سعی شود تا موافقت شوهر حاصل گردد.

امام: استفتاء در کتاب احکام ازدواج، ص ۱۸۸.

اراکي، بهجت، تبریزی، سیستانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم: استفتاء.

خامنه ای: (۱).

۳۵۹. سؤال: اگر جهت شرکت در یک میهمانی خاص زن بخواهد لباس مخصوصی را بپوشد ولی همسر وی راضی نباشد و پوشیدن آن لباس نیز موجب هتک آن زن نباشد و در صورت استفاده زن از آن لباس چه بسا موجب ناراحتی خانوادگی و ایجاد اختلاف بشود. از نظر شرع این پوشیدن چه حکمی دارد، آیا جایز است یا خیر.

جواب: اگر پوشیدن لباسی موجب اختلاف و مفسده باشد باید از پوشیدن آن اجتناب شود و شوهر هم نباید از لباسی که متعارف است اقران همسر او می پوشند، جلوگیری کند.

امام: استفتاء از کتاب احکام ازدواج، ص ۱۸۹.

اراکي، فاضل و گلپایگانی: استفتاء.

۳۶۰. مسئله: خانه مسلمان محترم است و بدون اذن صاحبش ورود به آن جایز نیست. بلکه سرکشیدن به خانه غیر، از بالای بام یا شکاف دیوار و یا روزنه در جایز نیست.

امام، اراکي و فاضل: استفتاء.

گلپایگانی: مجمع المسائل، ج ۱، مسئله ۱۸، ص ۵۳۴.

۳۶۱. مسئله: اگر کسی به خانه دیگران سر بکشد به قصد نگاه کردن به چیزهایی که بر او حرام است (مثلاً نگاه به زن و دختر مردم)، اهل خانه می توانند بلکه واجب است که او را از این کار نهی و منع کنند. و چنانچه دست از این عمل برداشته می تواند با زدن و مانند آن از او جلوگیری نمایند.

امام: تحریر، (فی الدفاع عن النفس)، مسئله ۳۰.

توجه و مراقبت.

باید توجه داشت

ص: ۵۶۵

نگاه کردن به درون خانه دیگران به قصد نگاه به نامحرم ها جایز نیست خواه این نگاه از روی پشت بام باشد یا روی تراس و یا از پنجره مشرف به خانه غیر باشد و یا از لای در و پنجره. بنابراین لازم است کسانی را که خدای ناکرده به این عمل زشت می پردازند نهی کرد. و اگر به کار خود ادامه دادند می توان با زدن و یا مانند آن از او جلوگیری کرد.

۳۶۲. مسئله: اگر نگاه کننده، از خانه مردم به گونه ای دور باشد که نگاه کردن به اهل خانه برای او ممکن نباشد ولی از راه دور با وسیله های جدید (مانند دوربین) نگاه کند، حکم همان کسی را دارد که از نزدیک نگاه می کند. بنابراین به همان ترتیبی که در مسئله قبل گفته شد باید او را دفع کرد.

امام: تحریر الوسیله، (فی الدفاع عن النفس)، مسئله ۳۸.

۳۶۳. سؤال: آیا صرف نگهداری و نه استعمال اشیایی از قبیل پاسور (ورق بازی) فیلم غیر مجاز ویدئو، شیشه محتوی مشروب الکلی (تخته نرد، عکس های مبتذل، آلات موسیقی) در منازل شخصی فعل حرام محسوب و مرتکب، قابل تعزیر و کیفر دنیوی می باشد.

جواب: از بین بردن آلات قمار و چیزی که منفعت معتد به آن مختص به حرام باشد واجب است و ترک آن معصیت کبیره است.

امام: تحریر، (مکاسب محرمه)، با استفاده از مسئله ۸ و استفتائات، (مکاسب محرمه)، سؤال ۴۱.

فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از سؤال ۱۰۰۰.

گلپایگانی: (۲).

۳۶۴. مسئله: آیا جایز است پدر و مادر فرزندشان را بدون دلیل و از روی عصبانیت وبی حوصلگی کتک بزنند یا حق

ص: ۵۶۶

الناس به گردنشان است.

جواب: جایز نیست ولی برای تأدیب در حد متعارف که موجب سرخی و سیاهی و کبودی نشود جایز است.

امام: استفتاء در کتاب احکام ازدواج، ص ۱۸۰.

اراکي: توضیح المسائل، صفحه ۵۷۱.

تبریزی: صراط النجاه، سؤال ۱۲۷۹.

فاضل: (۳).

۳۶۵. سؤال: حال اگر خاله کودک یا دایی یا عمو یا خواهر یا برادر او بچه را بزنند آنوقت چه صورتی دارد.

جواب: جایز نیست مگر با اذن ولی با همان شرایط جهت تأدیب.

امام و اراکي: با استفاده از مدرک مسئله قبل و استفتاء.

فاضل: استفتاء.

تبریزی: (۴).

۳۶۸. سؤال: دختری که بالغه و عاقله است و می خواهد با جوانی مسلمان و متدین ازدواج کند ولی پدر او به واسطه امور مادی

اجازه نمی دهد آیا دختر بدون اذن پدر می تواند ازدواج کند یا خیر.

جواب: اذن پدر در ازدواج دختر باکره شرط است مگر در صورتی که از تزویج به کفو منع کند و دختر نیاز به ازدواج داشته

باشد و بترسد که اگر از این ازدواج صرفنظر کند شوهر خوبی برای او پیدا نشود.

امام: استفتاء در کتاب احکام بانوان، سؤال ۲۰، ص ۲۷.

اراکي، خامنه ای، فاضل، سیستانی و مکارم: (۵).

۱. گلپایگانی: علاوه بر آن کیفر آن تعزیر است و بستگی به نظر حاکم شرع جامع شرایط دارد. مجمع المسائل، ج ۱، مسائل

متفرقه، سؤال ۱۱۴.

۲. فاضل: در صورت انحصار طریق تأدیب به زدن، مانعی ندارد ولی باید سعی کنند موجب دیه نشود. جامع المسائل، ج ۱،

سؤال ۱۹۵۷.

۳. ۳۶۶. سؤال: آیا جایز است برای تأدیب بچه به جای زدن مثلاً او را در اتاق تاریک حبس کرد و یا او

ص: ۵۶۷

را در جایی تنها گذاشت و یا با صداهای ترسناک او را بترسانیم، مشروط به اینکه با این گونه امور تأدیب شود.

تبریزی: اگر برای بچه ضرر نداشته باشد اشکالی ندارد، لکن به خصوص در مکان تاریک و صداهای ترسناک باید دقت کرد. صراط النجاه، سؤال ۱۲۸۲.

۳۶۷. سؤال: آیا پدر و مادر به عنوان تربیت می توانند به پسران و دختران خود امر کنند که پاشو منزل را جاروب کن و لباس ها را بشوی و برو نان بخر و خلاصه بدون مزد آن ها را وادار به کار کنند.

گلیپایگانی: مانع ندارد. مجمع المسائل، ج ۱، مسائل متفرقه، سؤال ۱۱۱.

۴. تبریزی: اگر از جانب ولی اجازه داشته باشد و طفل کار بد مهمی را انجام داده باشد، پنج یا شش ضربه با همان شرائط سؤال قبل اشکال ندارد. صراط النجاه، سؤال ۱۲۸۰.

۵. اراکی: در صورت منع از کفو شرعی و عرفی رضایت و اذن پدر ساقط می شود. توضیح المسائل، ص ۵۸۱.

خامنه ای: بنابر احتیاط واجب اذن پدر در ازدواج دختر باکره شرط است مگر در صورتیکه از تزویج به کفو منع کند و دختر نیاز به ازدواج داشته باشد و بترسد که اگر از این ازدواج صرف نظر کند شوهر خوبی برای او پیدا نشود. استفتاء.

سیستانی: اگر دختر باکره باشد ولی پدر یا جد پدری اجازه ندهند که با مردی که همتای او شرعاً و عرفاً می باشد، ازدواج کند یا اینکه حاضر نباشند در امر ازدواج دختر به هیچ وجه مشارکت کنند، یا آنکه اهلیت اجازه دادن از جهت دیوانگی یا مانند آن را نداشته باشند، در این موارد اجازه آنان لازم نیست و همچنین اگر

ص: ۵۶۸

اجازه گرفتن از آنان به جهت غائب بودن یا غیر آن، ممکن نباشد، و دختر حاجت زیادی به شوهر کردن داشته باشد اجازه پدر و جد لازم نیست. توضیح المسائل، مسئله ۲۳۸۶ و منهاج الصالحین، (نکاح)، مسئله ۶۹.

فاضل، سؤال: پدرم، مرا رها کرده و هیچ اعتنایی به ما نمی کند و گاهی مدتی می گذرد که از هم خبر نداریم، آیا در امر ازدواج باید از او اجازه بگیریم یا لازم نیست.

جواب: به طور کلی چنانچه ولیّ دختر، او را مطلق العنان (رها کرده) و آزاد گذاشته و در شئون او دخالت نمی کند، اذن و اجازه او لازم نیست، و همین که دختر بالغه و رشیده باشد یعنی مصلحت خویش را در امر ازدواج تشخیص دهد می تواند ازدواج کند. جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۹۹۱.

مکارم: دختری که به حد بلوغ رسیده و رشیده است، یعنی مصلحت خود را تشخیص می دهد، چنانچه باکره باشد احتیاط آن است که با اجازه پدر یا جد پدری ازدواج نماید. ولی اگر همسر مناسبی برای دختر پیدا شده و پدر مخالفت کند، اجازه او شرط نیست. و همچنین اگر به پدر یا جد پدری دسترسی نباشد و دختر هم احتیاج به شوهر کردن داشته باشد..

توضیح المسائل، مسئله ۲۰۳۷.

فهرست مآخذ و منابع

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی امام خمینی (قدّس سرّه).

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی اراکی (قدّس سرّه).

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی بهجت (مدظله).

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی تبریزی (مدظله).

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی خامنه ای (مدظله).

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی

سیستانی (مدظله).

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی فاضل لنکرانی (مدظله).

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی گلپایگانی (قدس سره).

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی مکارم شیرازی (مدظله).

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی امام خمینی (قدس سره).

العروه الوثقی، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی (رض)، ۲ جلد، چاپ دوم، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات.

تحریر الوسیله، سید روح الله موسوی خمینی (رض)، ۲ جلد، مکتبه العلمیه الاسلامیه.

رساله توضیح المسائل، سید روح الله موسوی خمینی (رض)، حوزه علمیه قم.

استفتائات، سید روح الله موسوی خمینی (رض)، ۲ جلد.

احکام بانوان، محمد وحیدی خراسانی، چاپ هفتم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

احکام ازدواج، عبدالرحیم موگهی، چاپ دوم، انتشارات شفق.

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی اراکی (قدس سره).

تعلیقہ علی العروه الوثقی، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی (رض).

رساله توضیح المسائل، محمد علی اراکی (رض)، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی بهجت (مدظله).

رساله توضیح المسائل، محمد تقی بهجت، چاپ ششم، دفتر معظم له.

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی تبریزی (مدظله).

تعلیقہ بر صراط النجاه فی اجوبه الاستفتائات، میرزا جواد آقا تبریزی، دفتر نشر برگزیده.

رساله توضیح المسائل، میرزا جواد آقا تبریزی، چاپ اول، انتشارات سرور.

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی خامنه ای (مدظله).

اجوبه الاستفتاءات، سيد على حسيني خامنه اي، ج ١، انتشارات دار الوسيله.

اجوبه الاستفتاءات، سيد على حسيني خامنه اي، ج ٢، انتشارات دار الاسلاميه.

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آيه الله العظمى سيستاني (مدظله).

منهاج الصالحين، سيد على

ص: ٥٧٠

حسینی سیستانی، ۳ جلد، چاپ پنجم، مکتب آیه الله العظمی السید السیستانی، قم، ۱۴۱۷ق.

رساله توضیح المسائل، سید علی حسینی سیستانی، چاپ سیزدهم، انتشارات سرور.

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی فاضل لنکرانی (مد ظلّه).

حواشی علی العروه الوثقی، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی (رض)، ۲ ج، چاپ دوم، انتشارات مسجد حاج سید حسین.

رساله توضیح المسائل، محمد فاضل لنکرانی، چاپ دوازدهم، چاپ مهر.

جامع المسائل، محمد فاضل لنکرانی، ج ۱، چاپ پنجم، چاپ مهر.

جامع المسائل، محمد فاضل لنکرانی، ج ۲، چاپ اول، چاپ مهر.

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی گلپایگانی (قدس سرّه).

العروه الوثقی، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی (رض)، ۲ جلد، چاپ دوم، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.

رساله توضیح المسائل، سید محمد رضا گلپایگانی (رض)، چاپ شصتم، دارالقرآن الکریم.

مجمع المسائل، سید محمد رضا گلپایگانی (رض)، ۲ جلد، چاپ سوم، دارالقرآن الکریم.

ارشاد السائل، سید محمد رضا گلپایگانی (رض)، چاپ اول، دارالقرآن الکریم.

هدایه العباد، سید محمد رضا گلپایگانی (رض)، چاپ اول، دارالقرآن الکریم.

مآخذ فتاوا و نظرات حضرت آیه الله العظمی مکارم شیرازی (مد ظلّه).

تعلیقات علی حاشیه العروه الوثقی، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی (رض)، ۲ جلد، چاپ دوم، مدرسه امام امیرالمؤمنین.

رساله توضیح المسائل، ناصر مکارم شیرازی، چاپ نهم، مطبوعاتی هدف.

و حدود پانصد استفتاء که نگارنده مستقیماً از دفاتر آیات عظام تهیه نموده است.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه

اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

